

Journal of MCU PEACE STUDIES

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

ISSN : 2985-1556 (Online)

Vol. 13 No. 4 (July-August 2025)
ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2568)

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2568)

Vol. 13 No. 3 (July – August 2025)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September – October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
082-551-5991, 084-320-3962
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
082-551-5991, 084-320-3962
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- บรรณาธิการบริหาร

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- กองบรรณาธิการ

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นายสุชนา ศิริธัญญกร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.นิตานาจ โสภภาพล

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา

สถาบันพระปกเกล้า

- Executive Editor

Prof.Dr. Phra Medhivajarapundit

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- Editorial Board

Dr.Phra Pramote Vadakovid

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Mr.Suchaya Siritanyaporn

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom

Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew

Suan Dusit University

Asst.Dr.Sanya Kenaphoom

Rajabhat mahasarakham University

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana

Mahidol University

Dr.Chalat Pratheuagrattana

King Prajadhipok's Institute

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.ประติสิษฐ์ ประคองสาย,

มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456

อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

นายสมพร หลังแก้ว,

มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725

อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th

Coordination and Management

Dr. Pradisist Prakongsai,

Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456

Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Mr. Somporn Langkeaw,

Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725

Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

ดร.ประติสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

นายสมพร หลังแก้ว, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Mr. Somporn Langkaew

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บวรปริทัศน์

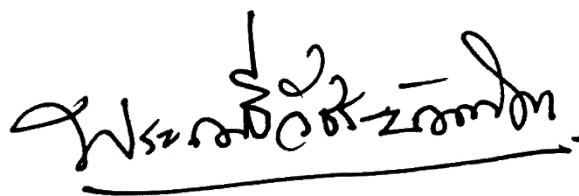
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นคว้าและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ขุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการ

เชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2568) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารยยิ่งขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขออภัยไว้ด้วยความยินดี

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
Peace in Every Note: Dhamma Music Meditation for the Mental Well-Being of Working Professionals Inspired by the Buddhamahametta Foundation.....	1312-1325
<i>Somhathai Limwathana and Phramaha Weerasak Abhinandavedi</i>	
Preparing the Global Aviation Workforce for Sustainable Development Goals to be Successful: The Indispensable Role of English Language Proficiency.....	1326-1341
<i>Kittiya Keadplang</i>	
Mindfulness, Wisdom, and Loving-Kindness as Pathways to Volunteer Development: Evidence from the Buddhamahametta Foundation.....	1342-1355
<i>Chutanuch Vongsiridej and Phramaha Weerasak Abhinandavedi</i>	
บทความวิชาการ : Articles	
Cafés as Conducive Workspaces: The Intersection of Sappāya VII and a Happy Workplace.....	1356-1368
<i>Chintar Fungladda</i>	
The METTA Coaching Model: Empowering Managers for Greater Efficiency with Inner Peace and Conscious Awareness of Consequences.....	1369-1378
<i>Sirisa Saengchai</i>	

บทความวิจัย: Research Articles

- การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี
เพื่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัย: Development of a Participation Model for Early
Childhood Caregivers in Educational Institutions in Lopburi Province to
Enhance Early Childhood Development..... 1379-1394

พัชรี ชีวะคำนวน, ธนพร แถวไธสง และ ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์:

Phatcharee Chiwakumnuan, Tanaporn Thaewthaisong

and Sasitorn Wachirapanyapong

- การพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบ
การจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน: The Development of an Intelligent Platform for
Integrated Educational Administration towards a Sustainable Digital
Management System..... 1395-1406

ภูมิภควัธจ์ ภูมิพงศ์ชศสร, สุภัทรรักษ์ดี คำสามารถ และ ขวัญชนก อายูยีน:

Phumphakhawat Phumphonchochasorn, Supattarasak Khumsamart

and Kwanchanok Aryuyuen

- การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อ
ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน
ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ: STEM Education Using the
Engineering Design Process in Work and Energy to Enhance Creative
Thinking and Innovation in 21st Century Vocational Certificate Students..... 1407-1421

กมลชนก นนทโคตร และ ธิติยา บงกชเพชร:

Kamonchanok Nontakode and Thitiya Bongkotphet

เรื่อง	หน้า
การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม กำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น: The Development of a Buddhist Group Counseling Model to Enhancing Self-Regulated Learning Behaviors among Adolescent Students.....	1422-1435
พระเชวง โสภางจร, ศิริพงษ์ เคาภายน และ มณฑิรา จารุเพ็ง: <i>Phra Chaweng Sophachon, Siriphong Sauphayana and Monthira Charupheng</i>	
มุมมองของนักศึกษาครูต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนของคณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น: Pre-Service Teachers' Perspectives on the Conditions of Teaching Practicum during Coursework at the Faculty of Education, Khon Kaen University.....	1436-1449
เบญจพร เหล่าวงษ์, อมรรัตน์ มะโนบาล, อະรุณี แสงสุวรรณ และ นฤภรณ์ วุฒิพันธ์: <i>Benjaporn Laowongsee, Amonrat Manoban, Arunee Saengsuwan and Narueporn Wuttiphan</i>	
รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาล ประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: A Management Model for Enhancing Morality and Ethics among Students in Provincial Kindergartens in Northeastern Thailand.....	1450-1464
ประจวบ ศิริภักดิ์ และ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์: <i>Prachuap Siripak and Sutum Tummatasananon</i>	
การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากการความเป็นเมือง: Management of Urbanization-Induced Changes in Nonthaburi Province.....	1465-1479
ทินกร เชื้อวงศ์, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ และ ชูชีพ เปี้ยदनอก: <i>Tinnakorn Chuaewong, Kamolporn Kalyanamitra, Satit Niyomyaht and Chucheep Biadnok</i>	

เรื่อง	หน้า
แนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF): The Approaches for Faculty Teaching Development in Higher Education Institutions under the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation Based on the Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF).....	1480-1492
กรกฎ พกาแก้ว, วราภรณ์ ไทยมา และ อรุณา เจริญสุข: <i>Korakot Pakakaew, Waraporn Thaima and Ornuma Charoensuk</i>	
แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของ โรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แม่ฮ่องสอน เขต 1: The Guidelines for School Administration According to the National Standard for Early Childhood Development Center: A Case Study of Schools in Muang Mae Hong Son District under Mae Hong Son Primary Educational Service Area Office 1.....	1493-1510
เทวิษ วรจารุวรรณ, ประพันธ์ ธรรมไชย และ สุชานาฏ ลิตานุรักษ์: <i>Tewis Vorajaruwan, Phapan Thamachai and Suchanart Sitanurak</i>	
กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร: Strategies for Developing Future Leadership Skills of School Administrators under the Secondary Educational Service Area Office, Bangkok.....	1511-1523
พนิดา นิรมาณ, สิริธร สินจินดาวงศ์ และ ปัทราวดี มากมี: <i>Phanida Niraman, Sirinthorn Sinjindawong and Pattrawadee Makmee</i>	
ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: Organizational Engagement among Staff and Students of the Faculty of Social Administration, Thammasat University.....	1524-1541
ทองศิริ กำแดง: <i>Thongsiri Kamdaeng</i>	

เรื่อง	หน้า
กระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร: The Development Process of Early Childhood Development Centers in Don Mueang District, Bangkok.....	1542-1558
สมพร หลังแก้ว: <i>Somporn Langkaew</i>	
การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผล ของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค: Assessment of Priority Needs for Developing Teachers' Measurement and Evaluation competencies under the Regional Education Offices.....	1559-1572
กันต์ฤทัย คลังพหล, วัสสพร จิโรจพันธ์ และ ณัฐวัตร สุดจินดา: <i>Kanreutai Klangphahol, Wassaporn Jirojphan and Nattawat Sudjinda</i>	
ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน: Factors Associated with Office Syndrome among Students and Working Adults.....	1573-1582
นัยน์ณภัค สาลีจันทร์: <i>Nainapak Saleechan</i>	
ทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก: Leadership Skills, Knowledge Management, Organizational Innovation, Competitive Advantage and Community Enterprise Strength in Nakhon Nayok Province...	1583-1594
สโรชนี ศิริวัฒนา, นันทิยา น้อยจันทร์, รัชญา ไสภณอภิกุล และ พระสุชิน ปัญญะสิน: <i>Srochinee Siri wattana, Nuntiya Noichun, Ratchaya Sopolapikul and Phra Suchin Punyasin</i>	

เรื่อง	หน้า
เครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวทางมหาสติปัฏฐานในประเทศไทยและเมียนมาร์ : กรณีศึกษา วัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดประชาตฺจ่อมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์: The Network of Meditation Centers Following the Mahāsatiṭṭhāna Approach in Thailand and Myanmar: A Case Study of Wat Ram Poeng, Chang Mai, and Wat Phra That Chom Kham, Kentung, Shan State, Myanmar.....	1595-1611
จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, พระมหาอุทฺตนา นรเชฏฺโฐ และ พระครูภาวนาวัฒนปณฺธิต วิ. :	
<i>Jutharat Thonginchan, Phramaha Yutthana Narajettho and Phrakhrabhavanavaddhabhandit Vi</i>	
พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน: Buddhist Communication Innovation: Pali for the People.....	1612-1626
ราชัน เกษาวงค์, บุญเลิศ โอฐสุ, พระครูภัทรธรรมปณฺธิต และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน:	
<i>Rachan Kesawong, Boonlert Otsu, Phrakru Phattaradhampundit and Kanokwan Karunatittiyotin</i>	
การศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือแอดวานซ์ ไกล เคชั่น เอนด์ โปรตักส์ มาร์เกอร์ ในผู้ปฏิบัติกรรมฐาน: A Study on Reducing Risk Factors for Biological Degeneration Using Advanced Glycation End- Products Markers in Meditation Practitioners.....	1627-1638
จุฑามาศ วารี่แสงทิพย์:	
<i>Jutamas Vareesangthip</i>	
พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต): Buddhist Communication Innovation of Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto).....	1639-1653
นัยนชนก หอมโกศล, บุญเลิศ โอฐสุ และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน:	
<i>Naichanok Homkosol, Boonlert Oatsu and Kanokwan Karunarittiyotin</i>	

เรื่อง	หน้า
การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี: The Participation of Sarad Temple's Novices in Creating Online Dhamma Media According to Buddhist Peaceful Means.....	1654-1667
พระชินกฤต กิตติชโย, พระครูสังฆกิจดิลก และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Phra Chinnakrit Kittichayo, Phrakhru Sangkhakitdilok and Khanthong Wattanapradit</i>	
วิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว : กรณีศึกษา การแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐาน ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่ เกาะชุมพร: Artisanal Fisheries' Way of Life of the Two Bays People: A Case Study of Conflict Resolution Based on Cooperation between Chumphon Province Artisanal Fisheries Network and Mu Ko Chumphon National Park....	1668-1682
พรนค์พิเชฐ แห่งหน, วัลลภ สุรทศ, วันชัย ธรรมสัจการ, พระครูวินัยธรรณไชย สิริวัฒนโน, ไชยา เกษารัตน์, กิตติศักดิ์ แสงทอง และ พุทธิวิมล คชรรัตน์: <i>Pornpichet Hanghon, Wallop Surathos, Wanchai Dhammasaccakarn, Phrakruvinaiethorn Wanchai Siriwanon, Chaiya Kesarat, Kittisak Sangthong and Putwimon Chotcharat</i>	
รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร): Model for Promoting a Peaceful Society of Phra Mongkoltheppmuni (Sodh Candasaro).....	1683-1701
พระครูวิเทศสันติคุณ, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท: <i>Phrakhru Withetsantikhun, Khantong Wattanapradith and Phra Pramote Vadakovid</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐานวิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6: Development of Multimedia on 'Basic Carving' for Vocational Subject for Grade 6 Students.....	1702-1715
นำชัย น้ำใจดี, จุฑามาศ พีรพัชระ และ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์: <i>Namchai Namjaidi, Chutamas Peeraphatchara and Jomkhun Suwannarak</i>	
การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: Development of a Blended Learning Management System with Project-Based Learning Management to Develop Computational Thinking Competence for Senior High School.....	1716-1729
กานดา สุจรรยา, นคร ละลอกน้ำ และ ธนวัฒน์ วรรณประภา: <i>Kanda Sujanya, Nakhon Lalognum and Thannawat Wannaprapha</i>	
รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน: A Learning Design Model for Professional Courses Focused on Training Problem-Solving Skills Using Simulation-Based Scenarios.....	1730-1743
อัฐพล ผลพฤษา, พิลิฐ เมธาภัทร และ สราวุฒิ สืบแย้ม: <i>Attapon Phonprueksa, Pisit Methapatara and Sarawut Suebyaem</i>	

บทความวิชาการ : Articles

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการการเรียนการสอน: Guidelines for Integrating Buddhist Principles into Learning Management.....	1744-1754
ปัทมาภรณ์ พิพัฒน์โชคเมธา: <i>Pattamaporn Pipatchokmetha</i>	

เรื่อง	หน้า
การส่งเสริมเครือข่ายในการให้บริการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตาม หลักพุทธธรรม: Promoting Network in the Provision of Community Sector Dispute Mediation Centers Based on Buddhist Principles.....	1755-1766
สุริสา แก้วสมชาติ: <i>Surisa Kaewsomchat</i>	
สลายความขัดแย้งด้วยมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ: Conflicts Resolution through Buddhist Interpersonal Relations.....	1767-1780
ไกรราช แก้วเกตุพงษ์, พระอภิชาติ แก้วเกตุพงษ์ และ พระมหาสากุล เด็นชาบัน: <i>Krairat Kaewketpong, Phra Apichat Kaewketpong and Phramaha Sakol Doenchaban</i>	
แนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล: Approaches to Constructively Developing the Political Context in a Multicultural Society in the Digital Age.....	1781-1795
เอกกร มีสุข: <i>Akkorn Meesuk</i>	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Peace in Every Note: Dhamma Music Meditation for the Mental Well-Being of Working Professionals Inspired by the Buddhamahametta Foundation*

Somhathai Limwathana and Phramaha Weerasak Abhinandavedi

International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: slimwathana@gmail.com

Abstract

This research has three objectives: 1) to study challenges faced by working professionals and their specific well-being needs within the workplace environment, 2) to develop a structured program of meditation with Dhamma music tailored to those needs, and 3) to evaluate the outcomes and effects of meditation practice with Dhamma music on mental well-being. A mixed-method approach was employed across three phases: qualitative research through in-depth interviews, focus group discussions for model validation, and an intervention study utilizing both quantitative and qualitative methods involving 30 working professionals over four weeks.

The research results were found that: 1) In-depth interviews revealed three core workplace challenges: structural/physical limitations, organizational issues, and psychological impacts such as stress and exhaustion. These challenges were consistent across different sectors, pointing to a universal need for improved infrastructure, supportive organizational culture, and accessible mental health tools. 2) A structured meditation program with Dhamma music was developed, emphasizing flexibility and personalization. Insights from interviews guided the design, while a focus group of nine experts validated the model and suggested refinements, including clearer practice instructions and broader assessment criteria and 3) The four-week intervention showed improvements in Positive Emotion & Thinking, Relationships, and Functioning, measured through the Thai Mental Well-being Scale. Assessments over five time points indicated gradual emotional uplift, improved interpersonal dynamics, and early gains in workplace performance.

In conclusion, this study demonstrates that Dhamma music meditation can effectively enhance mental well-being among working professionals. It offers a culturally rooted yet adaptable framework that integrates traditional Buddhist practices with contemporary workplace wellness needs.

Keywords: Mental Health; Working Professional; Dhamma Music Meditation; Mindfulness Practice

*Received March 28, 2025; Revised May 20, 2025; Accepted May 26, 2025

Introduction

In today's increasingly demanding work environments, professionals across various sectors face persistent challenges that impact their mental well-being, including high workloads, unclear communication, and limited support systems (Putra, Kusumawati, and Kartikasari, 2023). These pressures contribute to stress, burnout, and emotional fatigue, affecting both personal and organizational outcomes (World Health Organization, 2023). Mindfulness practices have emerged as effective non-clinical interventions for stress reduction and emotional regulation (Kabat-Zinn, 2016; Malinowski, and Lim, 2015).

This study centers on the Buddhamahametta Foundation in Ayutthaya, Thailand, known for its unique integration of Dhamma music into meditation. The Foundation's approach, based on Theravāda Buddhist teachings, uses devotional songs to foster mindfulness and compassion in daily life (Vasuratna, 2024). This case provides a practical and spiritual context for developing a meditation model tailored to the needs of working professionals. Jiwattanasuk (2025) further highlights how mindfulness-based practices can be adapted across diverse cultural backgrounds to improve mental well-being, reinforcing the relevance of such approaches in multicultural settings.

In Buddhist teachings, meditation (*bhāvanā*) is a core method for cultivating concentration (*samādhi*), mindfulness (*sati*), and insight (*vipassanā*). According to Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (1995), *samādhi* refers to a state of collectedness that supports clarity and wisdom, forming part of the Noble Eightfold Path under Right Concentration. Thich Nhat Hanh (1999) emphasizes mindfulness meditation as a practice of returning to the present moment, fostering peace and understanding. These foundations are essential for the development of Dhamma music meditation, which integrates musical elements to support calmness, spiritual awareness, and inner transformation.

The research draws upon Buddhist mindfulness, Self-Determination Theory (Deci, and Ryan, 2008), and the Thai Mental Well-being Scale (Pimthong et al. 2022), which evaluates well-being across emotional, relational, and functional domains. Dhamma music is explored not just as a cultural form, but as a tool for emotional regulation and spiritual resilience, especially relevant for professionals navigating modern stressors.

The motivation for this study stems from the need for culturally relevant and easily accessible well-being interventions. While many organizations lack structured support for mental wellness, individuals are still seeking personal tools for resilience. This research aims to bridge traditional Buddhist practices with professional life by designing and testing a

structured Dhamma music meditation program. The expected outcome is a practical model that supports mental well-being and can be adapted across diverse professional contexts.

Objectives of the Research

1. To study challenges faced by working professionals and their specific well-being needs within the workplace environment.
2. To develop a structured program of meditation with Dhamma music tailored to the needs of working professionals.
3. To evaluate the outcomes and effects of meditation practice with Dhamma music to enhance the mental well-being of working professionals.

Research Methodology

This study employed a three-phase mixed-methods design to explore workplace well-being challenges, develop a Dhamma music meditation model, and evaluate its impact on working professionals' mental well-being. Data were collected through documentary review, in-depth interviews, a focus group, and a four-week intervention using the Thai Mental Well-being Scale.

The 1st Step: Documentary Study

The research began with a documentary study reviewing Buddhist scriptures (Tripitaka), academic literature, theses, and contemporary research on mindfulness, music therapy, and well-being. This provided the theoretical grounding for program development.

The 2nd Step: Field Study

Field research was conducted remotely, with each of the 30 working professionals engaging in the intervention individually at their own desks or home offices. This approach enabled the integration of Dhamma music meditation into authentic workplace settings.

The 3rd Step: Key Informants

Thirty working professionals from various industries and cultural backgrounds participated in all three phases. Additionally, nine experts-including HR professionals, meditation teachers, scholars, musicians, and medical practitioners-were selected for a focus group to validate the model.

The 4th Step: Research Instruments and Methods

1) In-Depth Interviews

Conducted in all three phases to explore participants' well-being challenges, assess program needs, and evaluate post-intervention experiences. Interviews were audio-recorded and analyzed using thematic analysis.

2) Focus Group Discussion

Nine experts reviewed and validated the meditation model. Their feedback led to key improvements, including flexible song selection, clarified daily practice expectations, and a refined assessment scale.

3) Training / Follow-Up Study

Participants engaged in a four-week Dhamma music meditation program, listening to one song per day and practicing mindful sitting. Weekly feedback and well-being assessments were collected throughout.

The 5th Step: Data Collection

Qualitative data were gathered through interviews and focus group discussion.

Quantitative data were collected using the Thai Mental Well-being Scale (Pimthong et al., 2022), administered weekly throughout the intervention to track changes in emotional, relational, and functional well-being.

The 6th Step: Data Analysis

Thematic analysis was used to analyze qualitative interview data, identifying patterns and themes related to workplace stress and meditation effects.

Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and internal consistency checks (e.g., Cronbach's alpha) to assess the scale's reliability and track well-being changes over time.

The 7th Step: Summary and Presentation of Results

Findings were structured around the three research objectives. The study provided a detailed overview of common well-being challenges, an expert-informed meditation model, and clear evidence of improved mental well-being through Dhamma music meditation.

Research Results

The 1st objective, the research result was found that working professionals face significant well-being challenges in the workplace, which can be grouped into three main categories:

1. Structural/Physical Challenges - including limited workspace, lack of private or quiet areas, excessive workloads, and inadequate facilities or equipment.
2. Organizational Challenges - such as pressure from senior management, unclear direction, communication breakdowns, and multicultural or cross-functional team difficulties.
3. Psychological Challenges - including work-related stress, emotional exhaustion, anxiety, depression, and difficulties maintaining work-life balance.

These challenges were consistent across different organizational levels and work environments. The analysis also identified key well-being needs-such as infrastructure improvements, organizational mental health support, and access to personal stress management tools.

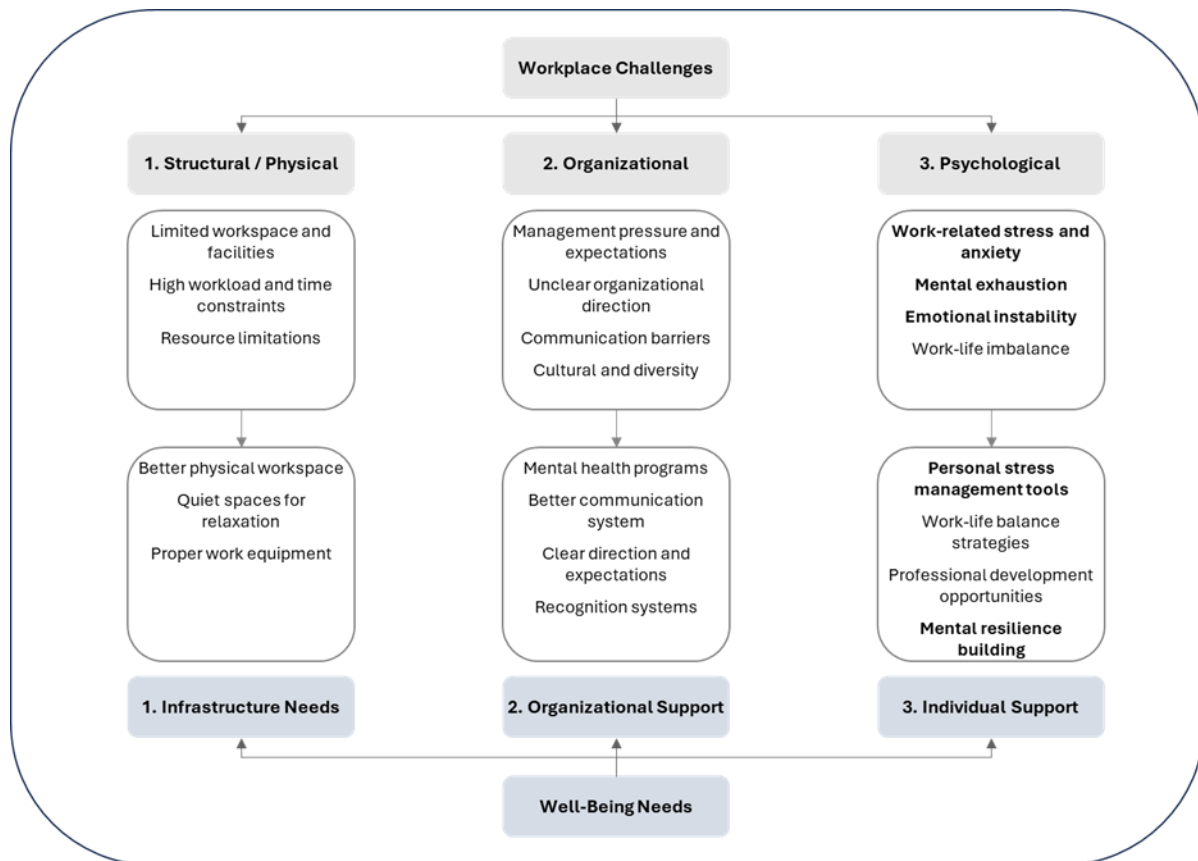

Figure 1: Illustrates these Workplace Challenges and Corresponding Well-Being Needs in a Structured Summary

The 2nd objective, the research result was found that a structured meditation program using Dhamma music was developed to meet the specific needs of working professionals. Key findings from the interviews and expert focus group included:

1. Time and Accessibility: Participants needed a format that could fit into busy schedules.

2. Simplicity and Independence: They favored a practice that could be done without supervision or a fixed setting.

3. Emotional Support: The music provided immediate calmness and emotional relief.

The final program was validated by a focus group of nine experts, who endorsed its practical relevance and recommended refinements such as a 7-point scale and flexibility in music selection. The resulting program was implemented over four weeks, incorporating one Dhamma song daily and mindful sitting practice.

The 3rd objective, the research result was found that the four-week Dhamma music meditation intervention had a positive impact on participants' mental well-being, as demonstrated by both quantitative and qualitative data.

Quantitatively, results from the Thai Mental Well-being Scale showed consistent improvements across three core domains:

1. Positive Emotion & Thinking - Increased calmness, optimism, and reduced anxiety.
2. Positive Relationship - Enhanced feelings of connection, care, and empathy toward others.
3. Positive Functioning - Improved energy levels, mental clarity, and communication skills.

Assessments were conducted at five time points: before the program and at the end of each week.

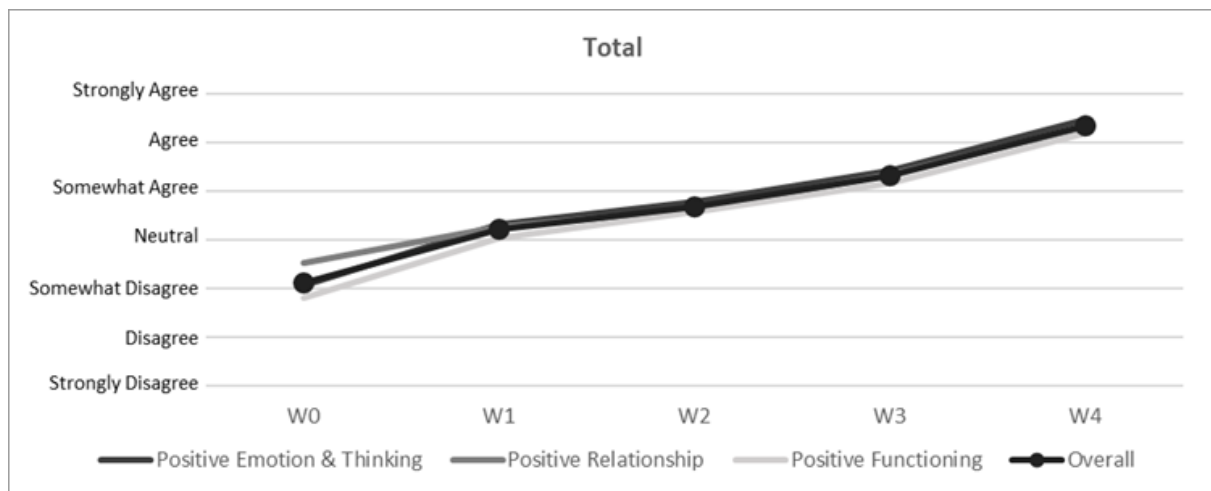

Figure 2: To Show the Average Well-Being Scores from All 30 Participants Across the Four-Week Period, Highlighting a Clear Upward Trend

Qualitatively, in-depth interviews revealed that participants experienced greater emotional awareness, a deeper sense of inner peace, and stronger resilience in handling workplace stress. Many described the music as “a refuge”, “a moment to reset”, and “a bridge between my spiritual and professional life.” Several noted improvements in their ability to pause before reacting, listen more attentively, and express themselves more calmly and clearly.

Together, these results support the effectiveness of the Dhamma music meditation model in promoting mental well-being in realistic, everyday work settings.

The New Body of Knowledge

This research introduces a structured and culturally grounded model called the Dhamma Music Meditation Model for Working Professionals, designed to promote mental well-being through a synthesis of Buddhist principles, ethical development, and Dhamma music practice. The model is based on three key components: categories of Dhamma songs, activation of the Noble Eightfold Path, and the cultivation of ethical virtues, leading to measurable improvements in emotional, relational, and functional well-being.

1. Categories of Dhamma Songs

Through in-depth interviews, observation, and participant feedback, Dhamma songs were categorized into five functional types based on their emotional tone and cognitive effect:

- Wisdom Songs - Supporting right view and right intention; help professionals develop perspective, manage time, and apply cause-effect reasoning.
- Compassion Songs - Fostering right speech and right action; cultivate emotional intelligence, empathy, and stronger workplace relationships.
- Practice-Oriented Songs - Reinforcing right mindfulness and right concentration; guide meditation, enhance focus, and promote present-moment awareness.
- Encouragement & Support Songs - Reflecting right effort; support stress management, perseverance, and motivation during professional challenges.
- Devotional Songs - Linked to right livelihood; strengthen ethical conduct, workplace integrity, and connection to higher values.

2. Ethical Development and Organizational Impact

The model draws from 11 ethical virtues (e.g., responsibility, integrity, discipline, perseverance, justice), integrating them with spiritual cultivation through music. Dhamma music not only provides emotional relief but also reinforces ethical awareness and moral resilience essential for sustainable workplace behavior and leadership.

3. The Integrated Framework

As shown in Figure 3, the model presents a systematic process:

- Dhamma songs serve as accessible, daily tools.
- Each song category activates a specific dimension of the Noble Eightfold Path.
- This, in turn, cultivates key ethical qualities.
- The combined result leads to improved Positive Emotion & Thinking, Positive Relationships, and Positive Functioning, as confirmed by both qualitative feedback and the Thai Mental Well-being Scale.

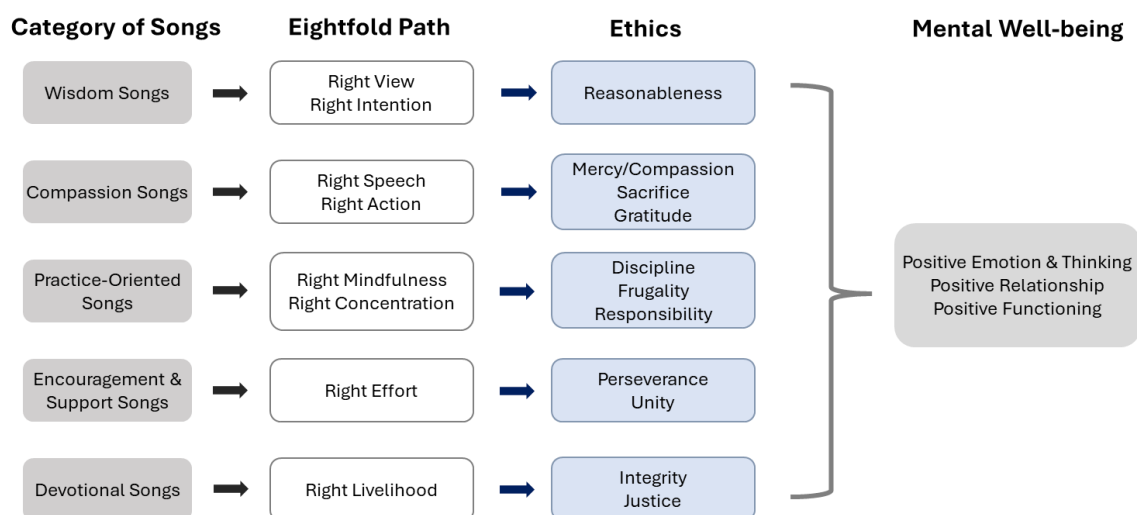

Figure 3: Systematic Process of the Model

4. Application and Value

The model was validated across various organizational and cultural contexts, with participants from Thailand, China, the UK, the US, and Australia, ranging from entry-level to senior positions. Regardless of prior meditation experience, consistent engagement with the music led to sustained well-being improvements.

The model is:

- Culturally resonant: grounded in Buddhist values but adaptable for secular use.
- Practical: requires minimal resources and can be integrated into work routines.
- Scalable: suitable for personal use or within organizational wellness programs.
- Transformative: bridges spiritual practice with modern professional demands, promoting both inner peace and ethical conduct.

As illustrated in Figure 4, the final model shows a dynamic, circular structure that links meditation song types with ethical principles and spiritual development, offering a replicable framework for enhancing mental well-being in professional environments.

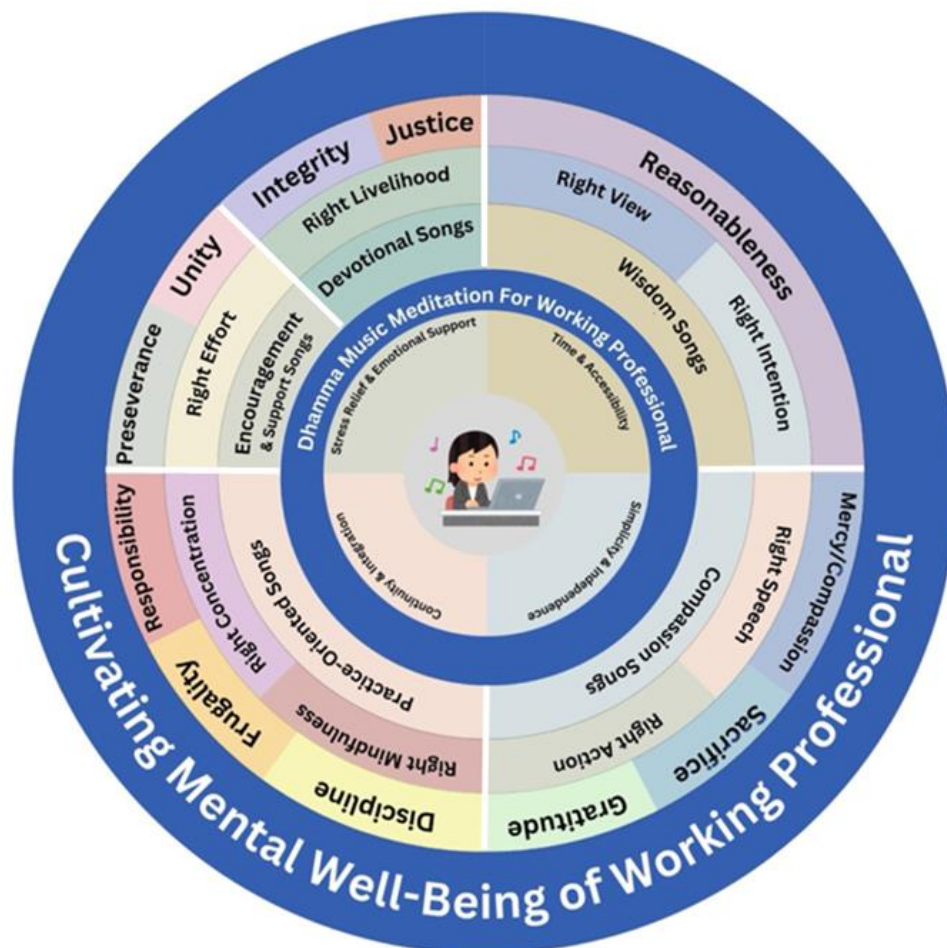

Figure 4: Model of Dhamma Music Meditation for Working Professional

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, it was found that working professionals face workplace well-being challenges across three dimensions: structural/physical, organizational, and psychological. This is because modern work environments often impose physical constraints (e.g., lack of quiet space), organizational barriers (e.g., hierarchical communication), and emotional stressors (e.g., burnout and exhaustion). These findings are consistent with existing theories on workplace stress and environmental psychology, which emphasize the role of both physical and psychosocial factors in employee well-being (Brown, and Ryan, 2003; World Health Organization, 2023).

The identification of individual, organizational, and infrastructure-related well-being needs builds upon hierarchical models of workplace wellness. It aligns with Brown, and Ryan's (2003) concept of personal agency in mindfulness and well-being, emphasizing that internal coping strategies are essential when external conditions are unsupportive. These results also support Lyddy, and Good's (2017) assertion that despite the growing popularity of mindfulness in corporate discourse, implementation gaps remain within organizations. The emphasis on personally initiated practices within this study addresses this gap, echoing their recommendation for encouraging individual ownership of mindfulness development.

From the research result of the 2nd objective, it was found that the structured Dhamma music meditation program offers a culturally grounded and adaptable solution to workplace mental well-being. This is because the program's design responds to the practical needs of modern professionals, particularly in terms of flexibility, personalization, and spiritual integrity. It is consistent with Hülshager et al. (2013), who emphasized that the effectiveness of mindfulness interventions depends on their adaptability and accessibility within workplace settings.

The categorization of Dhamma songs into five distinct functional types creates a clear structure for practice. This aligns with Phra Woraponte Tanpoonkiat's (2024) conceptual model of Buddhist Dhamma Gīta, which highlights the value of organized musical meditation for emotional clarity and inner balance. The integration of Buddhist ethical principles and user feedback further strengthens the program's relevance, especially in high-pressure environments.

Moreover, the program's digital delivery method addresses logistical challenges identified by Vasuratna (2024), who noted that digital platforms enable lay practitioners to engage in mindfulness conveniently from home or the workplace. This supports the idea that effective interventions must account for workplace constraints while preserving the spiritual core of the practice.

From the research result of the 3rd objective, it was found that the Dhamma music meditation program led to measurable improvements in mental well-being across emotional, relational, and functional domains. This is because the structured daily practice provided both

emotional regulation and spiritual grounding, contributing to sustained inner balance. It is consistent with findings by Vasuratna et al. (2024), who reported improvements in inner peace, spiritual development, and emotional stability following Dhamma music meditation interventions.

The gradual improvement in Positive Emotion & Thinking supports the Buddhist concept of gradual training (*anupubbābhisikkhā*), where internal transformation unfolds over time. The steady growth in Positive Relationships demonstrates the social impact of compassion-based meditation, while the rapid gains in Positive Functioning reflect the accessibility and immediate applicability of music-enhanced mindfulness.

These findings also align with Hwang et al. (2018), who observed that music integrated into meditation enhances concentration and present-moment awareness. The integration of ethical virtues and the Eightfold Path, as demonstrated through categorized songs, echoes Phra Woraponte Tanpoonkiat's (2024) argument that musical Dhamma practice can reduce required time while increasing attentiveness and reflection.

Finally, this study supports De Witte et al. (2020) and Cabanac et al. (2002), who confirmed that music positively influences mood, cognitive clarity, and emotional resilience-making it a powerful vehicle for professional well-being.

Conclusion

This research explored the development and impact of a Dhamma music meditation program tailored to the mental well-being needs of working professionals. Conducted over three phases using a mixed-methods approach, the study combined qualitative insights from in-depth interviews and focus groups with quantitative measurements using the Thai Mental Well-being Scale. The research involved 30 participants from a range of professional backgrounds, organizational levels, and cultural contexts, offering a comprehensive and diverse perspective on the relationship between Dhamma-based meditation and workplace mental health.

The first phase of the study revealed that working professionals face interconnected structural, organizational, and psychological challenges in the workplace. These include physical limitations in work environments, unclear communication, management pressure, and chronic stress. Across varied industries and contexts, the psychological impacts-particularly mental exhaustion, emotional instability, and work-life imbalance-were remarkably consistent. In response, participants identified the need for well-being support in three areas: infrastructure improvements, enhanced organizational support, and individual tools for emotional resilience. These findings established a clear rationale for developing flexible, accessible, and personally meaningful meditation practices that professionals could adopt independently of organizational systems.

The second phase of the research focused on designing a structured meditation program using Dhamma music. Grounded in insights from the initial interviews and validated by a panel of nine experts, the resulting four-week intervention prioritized autonomy, emotional accessibility, and cultural relevance. It allowed participants to select music that resonated with their inner states and provided space for reflective practice. Key principles included flexibility in when and where practice could occur, freedom of song choice, and a minimal daily time commitment to ensure regular engagement. These features made the program compatible with modern professional life while preserving the contemplative spirit of Buddhist meditation.

The third phase evaluated the program's impact on mental well-being across three domains: positive emotion and thinking, positive relationships, and positive functioning. Results showed progressive improvement in each area, with different trajectories. Cognitive and emotional benefits developed gradually, relational dynamics improved steadily, and practical functioning showed early gains. Participants reported enhanced clarity, emotional balance, and more supportive workplace interactions. These outcomes were supported by both statistical analysis and reflective feedback. A key insight from this phase was the identification of five Dhamma song categories-wisdom, compassion, practice-oriented, encouragement, and devotional-each aligning with elements of the Buddhist Eightfold Path and specific ethical principles. This alignment created a spiritually rooted framework that connected personal well-being with ethical workplace conduct.

The research demonstrates that Dhamma music meditation offers an innovative and adaptable solution for promoting mental well-being among working professionals. The findings show that a spiritually inspired, music-based meditation model can integrate emotional support, ethical development, and mindfulness practice in a format accessible to diverse individuals and environments. The structured approach developed through this study provides a meaningful contribution to both academic understanding and practical application of contemplative practices in the workplace. By bridging traditional Buddhist principles with modern professional realities, this research offers a replicable model for inner development, ethical cultivation, and sustainable well-being in the professional world.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The Suggestions from the Research

From the research result of the 1st objective, it was found that working professionals encounter structural, organizational, and psychological challenges that directly affect their mental well-being. These challenges, particularly those related to emotional exhaustion and workplace stress, often remain unaddressed due to limitations in infrastructure or organizational support. Therefore, the related institute-particularly human resources

departments, occupational health offices, and workplace wellness units-should apply the findings by integrating Dhamma music meditation as part of flexible, self-guided well-being programs. Organizations are encouraged to provide dedicated quiet spaces or designated wellness time for such practices and to foster a culture that respects individual mindfulness and stress-management strategies. This approach enables employees to independently manage stress, even in high-pressure or resource-constrained work environments.

From the research result of the 2nd objective, it was found that the structured Dhamma music meditation program meets key criteria for accessibility, flexibility, and spiritual alignment with the needs of working professionals. Therefore, the related institute-particularly meditation training centers, mindfulness-based program developers, and Buddhist cultural organizations-should apply this model by developing guided meditation packages, both online and offline, using the five categorized Dhamma song types. The program should be distributed to professionals seeking well-being support, with options for customization to suit different professions, work schedules, and languages. Expert collaboration in content development should continue, especially in refining the music list, enhancing delivery methods, and ensuring psychological safety for users.

From the research result of the 3rd objective, it was found that the Dhamma music meditation intervention produced measurable and consistent improvements across emotional, relational, and functional aspects of mental well-being. Therefore, the related institute-especially educational institutions, healthcare providers, and professional development organizations-should apply the program as a preventive and developmental tool. This includes integrating Dhamma music meditation into employee assistance programs, leadership training, and organizational change initiatives. Since the practice is non-invasive and culturally rooted, it can serve as an accessible tool for enhancing emotional resilience, ethical awareness, and inner peace in the workplace.

2. The Suggestions for Future Research

The future research should involve the following issues:

2.1 Future studies should focus on investigating the individual effects of each Dhamma song category on specific aspects of mental well-being, such as emotional regulation, interpersonal behavior, or decision-making clarity. This would allow for more targeted application of Dhamma music in therapeutic and organizational contexts.

2.2 Research should explore optimal combinations of different song types to maximize impact across the three well-being domains (Positive Emotion & Thinking, Positive Relationships, and Positive Functioning). Experimental designs may help determine the most effective sequence or pairing of songs for various work-related stress scenarios.

2.3 Cross-cultural research should be conducted to assess the program's adaptability outside Thai or Buddhist cultural contexts. The development and validation of culturally sensitive well-being measurement tools would support international application.

Additionally, future research should explore how linguistic, musical, and spiritual variations influence participant engagement and outcomes in non-Asian settings.

References

- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The Benefits of Being Present: Mindfulness and Its Role in Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822-848.
- Cabanac, M., Cabanac, A. J., & Parent, A. (2002). The Emergence of Consciousness in Phylogeny. *Behavioural Brain Research*, 131(1-2), 127-129.
- de Witte, M., Spruit, A., van Hooren, S., Moonen, X. & Stams, G. (2020). Effects of Music Interventions on Stress-Related Outcomes: A Systematic Review and Two Meta-Analyses. *Health Psychology Review*, 14(2), 294-324.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology*, 49(3), 182-185.
- Hanh, Th. N. (1999). *The Miracle of Mindfulness: An Introduction to the Practice of Meditation*. Boston: Beacon Press.
- Hülsheger, U. R., Alberts, H. J., Feinholdt, A., & Lang, J. W. (2013). Benefits of Mindfulness at Work: The Role of Mindfulness in Emotion Regulation, Emotional Exhaustion, and Job Satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 98(2), 310-325.
- Hwang, Y., Plante, T., & Lackey, K. (2018). The Effects of Contemplative Music on Mindfulness: A Randomized Controlled Trial. *Psychology of Music*, 46(6), 827-841.
- Jiwattanasuk, N., Vasuratna, V., & Deegalle, M. (2025, April). Mindfulness-Based Practices for Multicultural Meditation Practitioners to Develop Mental Well-Being. *The ABAC ODI Journal Vision. Action. Outcome*, 12(2), 225-242.
- Kabat-Zinn, J. (2016). *Mindfulness for Beginners: Reclaiming the Present Moment and Your Life*. Boulder, CO: Sounds True.
- Lyddy, C. J., & Good, D. J. (2017). Being while Doing: An Inductive Model of Mindfulness at Work. *Frontiers in Psychology*, 7, 2060.
- Malinowski, P., & Lim, H. (2015). Mindfulness at Work: Positive Affect, Hope, and Optimism Mediate the Relationship between Dispositional Mindfulness, Work Engagement, and Well-Being. *Mindfulness*, 6, 1250-1262.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (1995). *Buddhadhamma: Natural Laws and Values for Life*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Phra Woraponte Tanpoonkiat. (2024). A Conceptual Model of Buddhist Dhamma Gīta for Healthy Mind Enhancement. *The Journal of Sirindhornparithat*, 25(1), 572-587.
- Pimthong, S., et al. (2022). Development and Validation of the Thai Mental Well-Being Scale. *Heliyon*, 8(4), 1-6.

- Putra, A. H. P. K., Kusumawati, A., & Kartikasari, A. (2023). Working Stress and Employee Performance: A Conceptual Framework of Mindfulness and Emotional Intelligence. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 12(1), 150-160.
- Vasuratna, V. (2024). The Practice of Mindfulness Meditation with Dhamma Gīta for Mental Well-Being: A Case Study of Working Women Practitioners at Buddhamahametta Foundation, *Chiang Rak Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya*. *The Journal of Sirindhornparithat*, 25(1), 588-596.
- Vasuratna, V., Manakul, J., & Jiwattanasuk, N. (2024). The Practice of Mindful Bowing Meditation with Dhamma Music for Enhancing Mental Well-Being. *Journal of MCU Buddhist Review*, 8(1), 189-195.
- World Health Organization. (2023). *Mental Health at Work: Policy Brief*. Geneva: World Health Organization.

Preparing the Global Aviation Workforce for Sustainable Development Goals to be Successful: The Indispensable Role of English Language Proficiency*

Kittiya Keadplang

Faculty of Liberal Arts, Panyapiwat Institute of Management, Thailand.

Corresponding Author's Email: kitkoko27@gmail.com

Abstract

This research investigates the crucial role of English language proficiency in preparing the global aviation workforce to contribute effectively to the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth). Grounded in Human Capital Theory, Social Exchange Theory, and the Resource-Based View, the study employed a quantitative survey of 400 fourth-year aviation students across Thailand. The objectives of this research were: 1) to assess perceptions regarding the value of English training for career development, organizational success, and sustainable growth within the aviation sector; 2) to examine the importance of investing in English language training for individual career trajectories and organizational triumph within the aviation sector; and 3) to align these findings with the principles of Sustainable Development Goal (SDG) 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth).

The findings revealed: 1) a strong consensus among participants that English language proficiency significantly enhances international job readiness, operational communication, and long-term employability. Students reported a high perception of its importance in their professional development, particularly in securing international job opportunities (Mean = 4.78, S.D. = 0.52) and facilitating effective communication with diverse colleagues (Mean = 4.69, S.D. = 0.58); 2) the participants perceived a strong positive impact of robust English skills on individual career advancement (Mean = 4.62, S.D. = 0.60). They also recognized the significant contribution of English proficiency to enhancing organizational operational efficiency (Mean = 4.55, S.D. = 0.63), supporting the case for strategic investment in English language development initiatives; 3) students demonstrated a substantial understanding of the linkages between English language proficiency and the achievement of SDG 4: Quality Education (Mean = 4.30, S.D. = 0.75) and SDG 8: Decent Work and Economic Growth (Mean = 4.45, S.D. = 0.68). Moreover, a statistically significant and strong positive correlation ($r = 0.72$, $p < 0.001$) was found between the perceived importance of English training and students' understanding of its alignment with these global development goals.

*Received June 9, 2025; Revised July 17, 2025; Accepted July 22, 2025

Keywords: English Language Proficiency; Aviation Workforce; Sustainable Development Goals (SDGs); Professional Development; Global Careers

Introduction

The aviation industry is a cornerstone of globalization, connecting continents and cultures through the rapid movement of people and goods, and serving as a vital artery for global commerce and connectivity (Chanda, and Froetschel, 2012). This extensively interconnected sector, characterized by its vast international reach and multicultural workforce, sustains over 65 million jobs worldwide and contributes approximately \$2.7 trillion to the global GDP (Agnihotri, and Bhattacharya, 2024; Turner, and Sears, 2013). The inherent complexity and scale of modern aviation operations demand effective communication across diverse linguistic and cultural backgrounds, highlighting the critical role of English as the industry's universally accepted lingua franca. However, many non-native English-speaking countries continue to face challenges in producing aviation professionals with adequate English proficiency, leading to communication breakdowns and safety risks. English communication skills are indispensable for operational safety, efficiency, and seamless coordination within aviation, as mandated by the International Civil Aviation Organization (ICAO) for critical roles such as pilots and air traffic controllers. This recognition underscores the vital importance of clear and precise communication misunderstandings, and ensuring safe aircraft operations. Miscommunications due to language barriers can lead to significant operational disruptions and severe safety hazards, making proficient English communication a non-negotiable requirement for all aviation professionals (Herasymenko et al. 2021; Singh, 2021). Despite the industry's globalized nature and ICAO mandates, gaps persist in understanding how future aviation professionals perceive the role of English proficiency in their career and organizational contributions (Keadplang, 2024) - particularly in emerging aviation markets like Thailand. The ongoing professional development of the aviation workforce is paramount to maintaining and enhancing industry safety, efficiency, and global interoperability, with English language proficiency serving as a key component (Brown, 2024).

This study specifically focuses on the context of Thailand, investigating the perceptions of approximately 400 fourth-year aviation students enrolled in university-level aviation programs across the country. These students represent the prospective aviation workforce, offering valuable insights into their perceived preparedness and the importance of English proficiency as they transit into their professional careers. This specific demographic provides a forward-looking perspective on how future aviation professionals in a non-native English-speaking country perceive the criticality of English language skills for their career advancement and contributions to the global aviation sector. The research is robustly underpinned by established theoretical frameworks, including Human Capital Theory (Becker, 1964; Schultz,

1961), Social Exchange Theory (Blau, 2017; Homans, 1961), and the Resource-Based View (Barney, 1991; Wernerfelt, 1984). Human Capital Theory posits that investments in education and skill development, such as English proficiency, directly enhance an individual's productivity and earning potential, aligning with SDG 4 (Quality Education). Social Exchange Theory emphasizes that English proficiency facilitates effective communication and collaboration across diverse backgrounds, fostering harmonious and productive work environments, thereby supporting SDG 8 (Decent Work and Economic Growth) (Thanasabkasem, and Keadplang, 2016). The Resource-Based View suggests that a highly proficient English-speaking workforce represents a crucial and often inimitable human capital resource, enhancing organizational capacities and contributing to sustainable economic growth and resilient infrastructure (indirectly, SDG 9).

Previous studies support these perspectives, showing that English proficiency improves safety communication (Mackenzie, 2010), boosts career progression (Campbell-Laird, 2004; Estival et al. 2016), and increases competitiveness (Kim, and Kim, 2021; Tiewtrakul, and Fletcher, 2010). However, there remains limited research on how aviation students in non-native English-speaking contexts perceive these benefits and how such perceptions align with global sustainability goals. Given this imperative context, this study addresses the research problem: *To what extent do future aviation professionals in Thailand perceive English language proficiency as critical for their career advancement and contribution to sustainable development?*

The overarching aim is to thoroughly investigate the indispensable role of English language proficiency in preparing the global aviation workforce for Sustainable Development Goal (SDG) success. Specifically, this research seeks to examine the importance of investing in English language training for individual career trajectories and organizational triumph within the aviation sector, directly linking to SDG 4 (Kanowski et al. 2019; Rada, 2022) and SDG 8 (Aydoğan, 2023). By analyzing how these students perceive improved English proficiency to enhance their career trajectories and their potential contribution to organizational success, and by identifying their understanding of the explicit linkages between English language proficiency and SDGs, this study aims to provide critical insights (Demirdöken, and Atay, 2024; Yang et al. 2025). Ultimately, this research intends to propose strategic recommendations for integrated English language training approaches and assessments within aviation educational institutions and early career development programs, thereby optimizing English language competency among future aviation professionals and comprehensively preparing them to effectively contribute to SDG success in their future professional roles.

Objectives of the Research

1. To examine the critical importance, as perceived by 4th-year aviation students, of investing in English language training for their future professional development and readiness for the global aviation industry.

2. To analyze how improved English proficiency is perceived by 4th-year aviation students to enhance their career trajectories and their potential contribution to organizational success upon their entry into the global aviation sector.

3. To identify and articulate the explicit linkages, as understood by 4th-year aviation students, between English language proficiency in the prospective aviation workforce and the achievement of specific SDGs, particularly SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth).

Research Methodology

The methodology employed in this research was meticulously designed to achieve the stated objectives of investigating the indispensable role of English language proficiency in preparing the global aviation workforce for SDG success, specifically focusing on the perceptions of 4th-year aviation students. This section outlines the study's design, participant selection, data collection instrument and procedure, data analysis techniques, ethical considerations, and inherent limitations, providing a transparent and detailed description essential for replicability and reliability of the findings.

1st step: Documentary Study

This study commenced with a comprehensive review of relevant literature, documents, concepts, and theories to establish a robust conceptual framework. This documentary analysis included a thorough examination of Human Capital Theory, Social Exchange Theory, and the Resource-Based View, which served as foundational perspectives for understanding the strategic value of language skills. The review also covered industry reports, international standards from the International Civil Aviation Organization (ICAO), and existing research related to English proficiency in the aviation sector and its impact on the Sustainable Development Goals (SDGs). These concepts and theories were instrumental in informing the development of the research instrument and interpreting the study's findings.

2nd step: Field Study

This study adopted a quantitative descriptive survey design. This research approach is highly suitable for systematically gathering and describing the perceptions, attitudes, and opinions of a specific population regarding key variables at a single point in time. The cross-sectional nature of the survey allowed for efficient data collection from a defined sample, providing a snapshot of current perceptions regarding English language proficiency, its impact on professional development, and its crucial linkages with Sustainable Development Goals (SDGs) among future aviation professionals. The target population for this study comprised all 4th-year aviation students enrolled in university-level aviation programs across Thailand,

representing the prospective aviation workforce. A non-probability sampling method, specifically convenience and purposive sampling, was employed for participant selection, aiming to collect data from a sample of approximately 400 individuals.

3rd step: Tools and Methods Used in the Study

A structured self-administered questionnaire was utilized as the primary data collection instrument. The questionnaire was meticulously developed based on the study's specific objectives and informed by the underlying theoretical frameworks (Human Capital Theory, Social Exchange Theory, and the Resource-Based View). It consisted of several distinct sections, including:

- Demographic Information: Basic characteristics of the respondents (e.g., gender, specific aviation field of study).
- Perceptions of English Language Training Importance: Questions assessing the perceived critical importance of English language training for future professional development and readiness, measured using a 5-point Likert scale (ranging from 1 = Strongly Disagree to 5 = Strongly Agree).
- Perceived Impact on Career and Organizational Success: Questions evaluating how English proficiency is perceived to enhance individual career trajectories and potential contribution to organizational success, also measured on a 5-point Likert scale.
- Understanding of SDG Linkages: Questions exploring students' understanding of the explicit linkages between English language proficiency in the prospective aviation workforce and the achievement of SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth), utilizing a 5-point Likert scale.

The questionnaire underwent a rigorous pilot test with a small, representative group of aviation students to ensure clarity, content validity, and reliability before its full-scale distribution.

4th step: Data Collection

Upon obtaining all necessary ethical approvals, the questionnaire was administered online via a secure survey platform (e.g., Google Forms, Qualtrics). The unique survey link was strategically distributed to eligible 4th-year aviation students through official university coordinators, departmental emails, and secure online student communication channels. Participants were provided with a clear timeframe for completing the survey. Voluntary completion and submission of the questionnaire were considered as implied informed consent, as explicitly stated at the beginning of the survey.

5th step: Data Analysis

The collected quantitative data were meticulously processed and analyzed using descriptive and inferential statistical techniques via IBM SPSS Statistics.

- Descriptive Statistics: Frequencies, percentages, means, and standard deviations were primarily employed to summarize the demographic characteristics of the sample and to

describe the overall perceptions regarding the importance of English language training, its perceived impact on career and organizational success, and the understanding of SDG linkages.

- Inferential Statistics: Independent samples t-tests and One-way ANOVA were utilized to compare perceptions across different demographic groups (e.g., gender, specific aviation specializations). Pearson correlation coefficients were used to explore relationships between variables, where applicable, to gain deeper insights into the connections between perceived importance, impact, and SDG understanding.

6th step: Discussion and Conclusion

Following the completion of the data analysis process, the findings obtained were systematically summarized and presented. This included a clear articulation of both descriptive and inferential analytical results, directly addressing the research questions and objectives. The results were presented in an accessible and concise format, incorporating tables and figures to facilitate data interpretation. Furthermore, a comprehensive discussion of the findings was provided, linking them back to the theoretical frameworks and relevant literature. The study also included strategic recommendations for English language development in the aviation sector and its contribution to the Sustainable Development Goals (SDGs), along with an acknowledgment of the study's limitations and directions for future research.

Research Results

The 1st objective is to examine the critical importance, as perceived by 4th-year aviation students, of investing in English language training for their future professional development and readiness for the global aviation industry. From the research result, it was found that students demonstrated a consistently high perception of the importance of English language training across all assessed aspects. The mean scores ranged from 4.25 to 4.78 on a 5-point Likert scale, with an overall mean of 4.51 (S.D. = 0.65). Notably, the highest agreement was observed for the items "securing international job opportunities" (M = 4.78, S.D. = 0.52) and "fostering effective communication with diverse colleagues" (M = 4.69, S.D. = 0.58). These findings underscore the perceived necessity of English proficiency in enhancing both employability and workplace communication within the global aviation context.

These results are further illustrated in Figure 1: Perceived Critical Importance of English Language Training for Future Professional Development.

Figure 1: Perceived Critical Importance of English Language Training for Future Professional Development

The 2nd objective is to analyze how improved English proficiency is perceived by 4th-year aviation students to enhance their career trajectories and their potential contribution to organizational success upon entering the global aviation sector.

From the research result, it was found that there was a strong perceived positive impact of English proficiency on both individual career development and organizational contribution. Students largely agreed that English proficiency significantly increases their "chances for career advancement" ($M = 4.62$, $S.D. = 0.60$) and enhances their ability to "contribute to operational efficiency" ($M = 4.55$, $S.D. = 0.63$). The overall mean score regarding the perceived impact on career and organizational success was 4.48 ($S.D. = 0.70$). Importantly, these perceptions showed no statistically significant differences across demographic variables such as gender or field of study ($p > 0.05$), reflecting a widely shared consensus among the participants.

Table 1 : Perceived Impact of English Proficiency on Career and Organizational Success

Item	Mean Score	Standard Deviation (SD)	Perceived Impact (Meaning)
Enhances chances for career advancement	4.62	0.6	Increased opportunity for promotion and long-term career success
Contributes to operational efficiency	4.55	0.63	Improved ability to support smooth and effective operations
Overall Perceived Impact	4.48	0.7	Overall contribution to both personal and organizational development

The 3rd objective is to identify and articulate the explicit linkages, as understood by 4th-year aviation students, between English language proficiency in the prospective aviation workforce and its crucial role in achieving specific Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth). From the research result, it was found that a substantial and insightful understanding is among students regarding these critical connections. The mean score for understanding the linkage between English proficiency and SDG 4 (Quality Education) was 4.30 (S.D. = 0.75), profoundly reflecting a strong agreement that robust English skills contribute directly to high-quality education and lifelong learning opportunities within the aviation domain. Similarly, the mean score for understanding the linkage with SDG 8 (Decent Work and Economic Growth) was 4.45 (SD = 0.68), clearly indicating a strong perception that English proficiency is fundamental for facilitating access to productive and decent work, thereby fostering sustainable economic growth within the aviation sector. Furthermore, a significant positive correlation was observed between the perceived importance of English training and the understanding of SDG linkages ($r = 0.72$, $p < 0.001$), powerfully suggesting that students who place a high value on English language training also possess a more profound comprehension of its broader contributions to the SDGs.

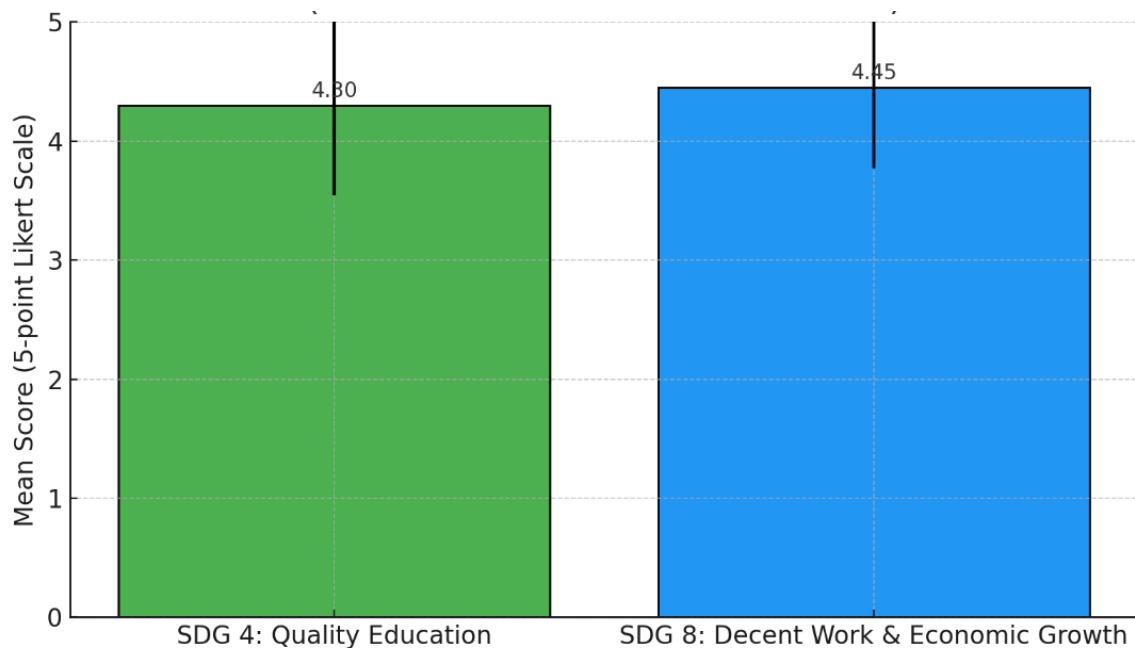

Figure 2: Understanding of SDG Linkages (Mean Scores for SDG 4 and SDG 8)

The New Body of Knowledge

This research uniquely contributes to the existing body of knowledge by explicitly synthesizing and empirically validating the indispensable linkages between English language proficiency in the aviation sector and the achievement of the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth). Moving beyond fragmented understandings of English as merely an operational necessity, this study provides a novel conceptual framework that integrates Human Capital Theory, Social Exchange Theory, and the Resource-Based View, demonstrating how strategic investment in English language development serves as a direct catalyst for individual career trajectory enhancement, organizational success, and broader global sustainability. The new knowledge lies in establishing a clear, empirically supported pathway - illustrated by a significant positive correlation ($r = 0.72$, $p < 0.001$) - that articulates how fostering English proficiency within the prospective aviation workforce cultivates a deeper awareness of its role in promoting quality education, facilitating decent work, and contributing to sustainable economic growth. This synthesis offers actionable insights for policymakers, educators, and industry leaders, providing a foundational model and practical steps to integrate language competency into workforce planning and educational curricula, thereby empowering individuals, strengthening societal development, and enhancing organizational capacity to proactively contribute to a more sustainable and interconnected global future. This study addresses this critical gap by synthesizing these diverse theoretical insights to demonstrate the holistic impact of English language proficiency on sustainable workforce

development and, consequently, the global aviation industry's indispensable role in achieving the SDGs.

Figure 3: The New Body of Knowledge of Aviation's Role in Achieving SDGs

The background visually represents this integrated framework, illustrating how English language training, viewed through the lenses of Human Capital, Social Exchange, and Resource-Based theories, underpins operational excellence, career progression, and ultimately, the aviation industry's integral contribution to global sustainable development.

Discussion of Research Results

This chapter presents a comprehensive discussion of the research findings derived from the quantitative survey conducted among 4th-year aviation students in Thailand. The discussion highlights the connections, consistencies, similarities, and differences with established theoretical frameworks and prior research, structured to align directly with each study objective.

The research result of the 1st objective revealed that revealed that 4th-year aviation students consistently exhibit a high perception of the importance of English language training, particularly for "securing international job opportunities" (Mean = 4.78) and for fostering "effective communication with diverse colleagues" (Mean = 4.69), with a notably high overall mean score of 4.51 (SD = 0.65). This is primarily because the aviation industry is inherently global, with English serving as its universally accepted lingua franca. The International Civil Aviation Organization (ICAO) mandates English proficiency for critical roles such as pilots and air traffic controllers, underscoring the necessity of clear and precise communication for operational safety and efficiency (Friginal, Weinstock, and Li, 2019; Singh, 2021). These results align strongly with Human Capital Theory, which posits that investment in skill development, especially language proficiency, enhances an individual's human capital and improves their competitiveness in the global job market. Prior research also emphasizes the pivotal role of English in global interconnectedness and the movement of people and goods (Chanda, and Froetschel, 2012), reflecting the students' perceptions that are consistent with the current dynamics of the industry.

The research result of the 2nd objective indicated that students perceive a strong positive impact of English language proficiency on their career trajectories and organizational success. The majority agreed that it significantly enhances their "chances for career advancement" (Mean = 4.62) and notably improves their ability to "contribute to operational efficiency" (Mean = 4.55), with an overall mean score of 4.48 (SD = 0.70). This is because, within the global aviation environment, English proficiency not only serves as a gateway to career progression but also acts as a critical factor directly contributing to seamless operational communication, reducing misunderstandings, and enhancing the overall efficiency of teams and organizations. The lack of statistically significant differences in these perceptions across various demographic groups (e.g., gender or specific fields of study) suggests a broadly shared consensus among the student cohort regarding the clear benefits of English skills in this sector. These findings are consistent with Human Capital Theory, which suggests that skill investments lead to career advancement, and the Resource-Based View, which posits that linguistic competence within the workforce is a valuable resource contributing to organizational competitive advantage (Kim, and Kim, 2021; Tiewtrakul, and Fletcher, 2010). Earlier studies have also supported the crucial importance of English proficiency for career advancement

(Brown, 2024) and operational efficiency in the aviation industry (Demirdöken, and Atay, 2024; Yang et al. 2025).

The research result of the 3rd objective revealed that students possess a profound and significant understanding of the linkages between English language proficiency and the Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 4 (Quality Education) (Mean = 4.30) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth) (Mean = 4.45). This is because students recognize that English language proficiency is not merely a professional skill but a crucial tool that opens doors to quality educational opportunities (SDG 4) and provides a foundation for accessing decent work in the global labor market (SDG 8), which is essential for sustainable economic growth in the aviation sector. The significant positive correlation ($r = 0.72$, $p < 0.001$) between the perceived importance of English training and the understanding of SDG linkages further reinforces that students who highly value English also possess a deeper comprehension of its broader contributions to sustainable development. This result is directly consistent with research linking English proficiency to the promotion of quality education (Kanowski et al. 2019; Rada, 2022) and the creation of decent work and economic growth in the aviation context (Aydoğan, 2023). Social Exchange Theory also provides a framework for understanding how individual skill development can lead to mutual benefits within society, aligning with the philosophy of the SDGs in fostering inclusive and sustainable development.

Conclusion

This study meticulously investigated the indispensable role of English language proficiency in preparing the global aviation workforce for success in achieving the Sustainable Development Goals (SDGs), focusing on the perceptions of fourth-year aviation students in Thailand. The research aimed to assess the importance of English training for professional development, its perceived impact on career trajectories and organizational contributions, and its explicit linkages to SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth).

The findings consistently underscored the profound importance students placed on English language training for securing international job opportunities and effective communication. The study also revealed a strong perceived positive impact of robust English skills on individual career advancement and contributions to organizational efficiency. Crucially, a substantial understanding emerged regarding the explicit linkages between English language proficiency and the achievement of SDG 4 and SDG 8, supported by a significant positive correlation between the perceived value of English training and SDG understanding.

These findings contribute theoretically by extending the application of Human Capital Theory, Social Exchange Theory, and the Resource-Based View, empirically demonstrating the pivotal role of linguistic capital in the aviation sector for sustainability outcomes. Practically, the research provides compelling evidence advocating for the integrated enhancement of

English language training within aviation curricula, strategic workforce planning with language proficiency benchmarks, and continuous, standardized assessments.

In conclusion, fostering robust English language competency among future aviation professionals is a strategic investment that fundamentally enhances individual career prospects, strengthens organizational competitiveness, and critically propels the global aviation sector toward achieving the Sustainable Development Goals. This study illuminates a clear pathway for educators and industry leaders to cultivate a linguistically prepared workforce ready to contribute meaningfully to a sustainable future.

Suggestions

From the research findings, the researcher offers the following recommendations:

1. The suggestions from the research

From Objective 1 (Perceptions of English Language Training Importance): The findings revealed that 4th-year aviation students place a high perceived importance on English language training, particularly for securing international job opportunities and effective communication with diverse colleagues. Therefore, relevant agencies, especially aviation educational institutions, should proactively strengthen and integrate comprehensive English language training within their core curricula. This should focus on practical, industry-specific communication skills (e.g., Aviation English for pilots, maintenance, and ATC), ensuring graduates are highly competent and globally competitive upon entering the workforce. This aligns with the necessity for robust language proficiency to operate safely and effectively in a globalized industry.

From Objective 2 (Perceived Impact on Career and Organizational Success): The findings indicated a strong perceived positive impact of English proficiency on individual career advancement and contribution to operational efficiency. Therefore, industry stakeholders, such as airlines, airports, and air traffic control authorities, should establish clear career progression pathways that explicitly value and reward English language proficiency. They should also implement regular, standardized English competency assessments for all operational roles to ensure consistent communication standards, thereby enhancing overall operational safety, efficiency, and seamless coordination within diverse international teams.

From Objective 3 (Understanding of SDG Linkages): The findings showed a substantial understanding among students regarding the explicit linkages between English proficiency and the achievement of SDG 4 (Quality Education) and SDG 8 (Decent Work and Economic Growth), along with a significant positive correlation between perceived importance and SDG awareness. Therefore, both educational institutions and industry organizations should actively promote awareness campaigns and integrate SDG-related content into English language training and professional development programs. This will further reinforce the broader societal and economic impact of English proficiency, motivating aviation professionals to align

their skills with global sustainability goals and contribute meaningfully to inclusive and sustainable development.

2. The suggestions for future research

For future research, studies should address the following issues:

2.1 Longitudinal Studies: Future research could adopt a longitudinal design to track the perceptions and actual English language proficiency development of aviation students over their academic careers and into their early professional lives. This would provide insights into how perceptions evolve and how English skills translate into tangible career advancements and contributions to organizational success over time, potentially establishing causal relationships.

2.2 Qualitative Exploration: Given the quantitative nature of this study, future research could benefit from a qualitative approach (e.g., in-depth interviews with industry professionals, educators, and students, or focus group discussions). This would allow for a deeper exploration of the underlying reasons for perceived importance and impact, uncover specific communication challenges, and gather rich narratives on the practical application of English in diverse aviation contexts.

2.3 Comparative Studies Across Different Populations and Regions: This study focused on 4th-year aviation students in Thailand. Future research could expand by conducting comparative studies involving students or professionals from other countries (both native and non-native English-speaking regions) or at different stages of their careers. This would provide a broader understanding of global perspectives on English proficiency in aviation and identify cultural or regional nuances in its perceived importance and impact.

References

- Agnihotri, A., & Bhattacharya, S. (2024). *United Airlines: Combatting a Talent Shortage*. SAGE Publications: SAGE Business Cases Originals.
- Aydoğan, S. (2023). *Connecting Sustainable Development Goals to Airport Sustainability Practices*. N.P.: The SDGS and Entrepreneurship.
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Becker, G. S. (1964). *Human Capital*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Blau, P. (2017). *Exchange and Power in Social Life*. New York: Routledge.
- Brown, J. (2024). Antisocial Language Teaching: English and the Pervasive Pathology of Whiteness: Gerald, JPB Multilingual Matters, 2022. *TESL Canada Journal*, 41(2), 97-98.
- Campbell-Laird, K. (2004). Aviation English: A Review of the Language of International Civil Aviation. In *International Professional Communication Conference on 29 September - 2 October 2004, IPCC 2004 Proceedings* (pp. 253-261). IEEE.

- Chanda, N., & Froetschel, S. (Eds.). (2012). *A World Connected: Globalization in the 21st Century*. London: Yale University Press.
- Demirdöken, G., & Atay, D. (2024). Enhancing Aviation English Competency: A Simulation-Based Approach for Aspiring Pilots. *English for Specific Purposes*, 76, 106-121.
- Estival, D., Farris, C., & Molesworth, B. (2016). *Aviation English: A Lingua Franca for Pilots and Air Traffic Controllers*. UK: Routledge.
- Herasymenko, L., Muravska, S., Lomakina, M., Martynenko, N., & Mazurenko, I. (2021). Reticence Is Not a Virtue in Aviation: Improving English Speaking Proficiency of Future Aviation Specialists. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(2), 498-515.
- Homans, G. C. (1961). *Social Behaviour: Its Elementary Forms*. USA: Harcourt Brace Jovanovich.
- International Civil Aviation Organization. (2010). *Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements*. Montreal: International Civil Aviation Organization.
- Keadplang, K. (2024). Language Teaching Efficiency through E-pedagogy between Learners and Teachers Collaboration toward English Education Movement in Southeast Asia. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(2), 440-448.
- Kim, T.-Y., & Kim, Y. (2021). Structural Relationship between L2 Learning Motivation and Resilience and their Impact on Motivated Behavior and L2 Proficiency. *Journal of Psycholinguistic Research*, 50(2), 417-436.
- Kuroiwa, I., & Umezaki, S. (2024). Measuring Connectivity in Global Maritime and Aviation Networks. In *Global Value Chains and Industrial Development: Participation, Upgrading, and Connectivity* (pp. 73-103). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Lee, S., & Kim, H. (2021). The Role of Linguistic Competence in Organizational Resilience: A Resource-Based View in the Global Transport Sector. *International Journal of Logistics Management*, 32(1), 145-160.
- Mackenzie, D. (2010). *ICAO: A History of the International Civil Aviation Organization*. University of Toronto Press.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1-17.
- Singh, R. K. S. (2021). Identifying Aircraft Maintenance Trainees' English Language Learning Needs. *Malaysian Journal of ELT Research*, 18(2), 19-31.
- Thanasabkasem, S., & Keadplang, K. (2016). Perception of International Tourists towards Local Vendors' Communication Skills: A Case Study of the Koh Kred Community in Nonthaburi Province. *LEARN Journal: Language Education and Acquisition Research Network*, 9(1), 102-114.
- Tiewtrakul, T., & Fletcher, S. R. (2010). The Challenge of Regional Accents for Aviation English Language Proficiency Standards: A Study of Difficulties in Understanding in Air Traffic Control-Pilot Communications. *Ergonomics*, 53(2), 229-239.

- Turner, R., & Sears, Z. (2013). "Travel & Tourism as a Driver of Employment Growth". In *the Travel & Tourism Competitiveness Report 2013*. Geneva: The World Economic Forum.
- Wernerfelt, B. (1984). A Resource-Based View of the Firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171-180.

Mindfulness, Wisdom, and Loving-Kindness as Pathways to Volunteer Development: Evidence from the Buddhamahametta Foundation*

¹Chutanuch Vongsiridej and Phramaha Weerasak Abhinandavedi

International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: chutanuch@gmail.com

Abstract

This research explores the evolution of loving-kindness practice for new volunteers through Buddhist peaceful methods at the Buddhamahametta Foundation. The analysis incorporates comprehensive qualitative strategies, such as reviewing organizational documents, observing participants in natural settings, detailed interviews with 21 volunteers representing various responsibilities at Buddhamahametta Foundation, and holding focused group discussions with 9 meditation specialists and experienced practitioners. The research objectives are: (1) to study the problems and needs of new volunteers in meditation courses; (2) to study Buddhist Peaceful Means promoting loving-kindness practice; and (3) to develop and present a systematic process for practicing loving-kindness for new volunteers.

The findings of the research indicated that: (1) New volunteers encounter considerable challenges such as managing their egos when carrying out tasks deemed below their social standing, coping with physical demands and time limitations, facing communication hurdles with diverse community members, dealing with emotional regulation issues related to sensory contact (phassa), and needing to adapt in ever-changing environments while maintaining inner peace; (2) Effective Buddhist Peaceful Means that foster loving-kindness include authentic leadership modeling by Master teachers, a supportive community environment (kalyanamitta), the seamless integration of mindfulness practices into daily service activities, converting daily challenges into opportunities for spiritual practice, and being meaningfully exposed to the suffering of others to cultivate compassion. The study identified a three-stage developmental model: a preliminary task-oriented stage focused on basic service, an intermediate stage marked by mindfulness recognition and deeper awareness, and an advanced stage where tasks serve as avenues for systematic mental training. Throughout this progression, volunteers undergo a profound transformation in their understanding of happiness, shifting from material-based to service-oriented fulfillment; (3) A comprehensive five-phase process for nurturing loving-kindness consists of Foundation Building, Mindfulness Development, Attitude Transformation, Skillful Implementation, and Sustained Growth, all underpinned by consistent leadership modeling, strong community support, integrated mindfulness practices, and

*Received May 16, 2025; Revised June 16, 2025; Accepted July 22, 2025

experiential learning opportunities. This study offers significant insights into the effective integration of Buddhist peaceful means within volunteer development programs, which may benefit similar organizations aiming to foster loving-kindness through service activities.

Keywords: Mindfulness; Wisdom; Loving-Kindness; Volunteer Development

Introduction

Dedication to volunteering reflects a sincere commitment of time and resources aimed at assisting others, entirely free from expectations of financial reward. Volunteers willingly participate, driven by their innate motivation and kindness, and have the freedom to withdraw whenever they choose. Volunteer motivation encompasses multiple dimensions including values expression, understanding, enhancement, career, social connections, and protective functions, with different aspects becoming prominent at different stages of the volunteer journey (Clary, and Snyder, 1999). As volunteer involvement continues to progress across different sectors worldwide, grasping the development processes that nurture sustainable service becomes increasingly vital, especially in contexts where service intertwines with spiritual practice.

The Mindfulness, Wisdom, and Loving-Kindness (MWL) program serves as a fundamental element of the Buddhamahametta Foundation's meditation practice and volunteer development approach. This holistic approach addresses various aspects of human experience—physical, emotional, intellectual, social, and spiritual—thereby creating a cohesive developmental environment. The MWL program is offered through a thoughtfully organized one-day course format that encompasses mindful walking and sitting sessions, dharma music, mindful eating practices, teachings on the law of karma, exercises aimed at fostering parental appreciation, group activities centered on cultivating loving-kindness, and dharma talks as Jiwattanasuk, Vasuratna, and Deegalle (2025) established in their work. Studies reveal that practicing loving-kindness meditation (LKM) could boost self-esteem, lessen anxiety, and nurture stronger community ties (Salzberg, 2002; Fredrickson et al. 2008; Hofmann, Grossman, and Hinton, 2011).

For volunteers, the MWL program acts as both an introductory pathway to the organization and an ongoing framework for their growth. By experiencing the program as participants prior to becoming volunteers, they attain a practical understanding of its principles and impacts. As they move into service roles, the MWL framework continues to guide their approach to tasks, interactions with practitioners, and personal growth. Volunteers assume vital operational roles that create the necessary conditions for effective practice within the Buddhamahametta Foundation, a religious non-profit organization dedicated to promoting meditation practices and dharma teachings. These one-day meditation courses heavily rely on extensive volunteer collaboration, with a typical practice day beginning with early morning

registration, progressing through meticulously organized meditation sessions, and concluding with an afternoon dharma talk delivered by the Master, wrapping up in the evening.

In this environment, volunteers tackle intricate challenges while simultaneously embarking on their own spiritual development journeys. The incorporation of loving-kindness (metta) principles into volunteer training presents both opportunities and challenges that warrant thorough examination. While existing literature has extensively analyzed either volunteering or Buddhist practice separately, insufficient focus has been placed on their integration within practical development frameworks. This research aims to fill this void by investigating how new volunteers at the Buddhamahametta Foundation cultivate loving-kindness through their service activities.

The study is driven by the need to understand the transformative potential of volunteer service when regarded as a spiritual practice, particularly within the context of Buddhist peaceful means. By exploring the contexts, challenges, developmental processes, and outcomes tied to this integration, this research aspires to contribute knowledge that could enhance volunteer experiences while bolstering organizational capacity to support meaningful transformation. The importance of this study goes beyond the specific instance of the Buddhamahametta Foundation to address broader inquiries about how traditional wisdom can be adapted to modern volunteer settings. In an age where volunteer organizations increasingly acknowledge the significance of volunteer well-being and sustainability alongside service effectiveness, understanding development processes that simultaneously cater to both aspects provides valuable insights for diverse organizational contexts.

Objectives of the Research

1. To study the concepts and theories of being a volunteer and the contexts, problems, and necessary needs of being a new volunteer in a meditation course at the Buddhamahametta Foundation.
2. To study the Buddhist Peaceful Means promoting practice of loving-kindness for new volunteers in a meditation course at Buddhamahametta Foundation.
3. To develop and present the process of practicing loving-kindness for new volunteers in a meditation course at Buddhamahametta Foundation.

Research Methodology

This study utilized qualitative methods to gain a thorough comprehension of the growth experiences encountered by volunteers at the Buddhamahametta Foundation. The research framework incorporated various approaches to guarantee data triangulation and a holistic investigation of the phenomenon being examined.

1st Step: Documentary Study

The preliminary stage encompassed an extensive examination of literature pertaining to volunteerism, Buddhist concepts of loving-kindness, and the convergence of service with spiritual practice. This encompassed scholarly articles, Buddhist scriptures, and organizational materials to create a theoretical foundation for the research. Particular focus was placed on comprehending the MWL program's framework, principles, and execution at the Buddhamahametta Foundation.

2nd Step: Field Study

The researcher engaged in participant observation while volunteering at the Buddhamahametta Foundation, meticulously recording the workflows, interactions, and practices of the volunteers. This immersive method facilitated direct observation of how volunteers enacted loving-kindness in diverse service environments and how they managed obstacles in real-time.

3rd Step: Key Informants

The research involved 21 key informants who volunteered at the Buddhamahametta Foundation. These participants comprised both relatively new volunteers (with around one year of experience) and experienced volunteers (with more than five years of service), contributing a range of perspectives on the developmental journey. The various roles they responsible for and the experiences of these volunteers provided valuable insights into the different facets of service and development.

4th Step: Research instruments and methods

1. In-depth interviews with the 21 key informants, exploring their motivations, experiences, challenges, and transformations throughout their volunteer service. The interviews utilized a semi-structured approach featuring open-ended questions aimed at drawing out comprehensive stories regarding volunteer experiences.

2. Focus group discussion with 9 sub-informants, including:

- 2.1 Meditation masters (2)
- 2.2 Full-time foundation volunteer (1)
- 2.3 Marketing professional (1)
- 2.4 Regional finance associate (1)
- 2.5 Retired Red Cross management team member (1)
- 2.6 Nuns from the meditation course management team (2)
- 2.7 Customer service professional (1)

Participant observation: The researcher engaged directly in volunteer activities to gain experiential understanding of the context and challenges. This method provided contextual understanding of volunteer experiences that might not emerge in interviews alone.

5th Step: Data collection

The collection of data spanned an entire year, featuring interviews that were transcribed and then verified for accuracy by those who took part. Observational information was captured through detailed field notes and reflective journaling. Each component of the data acquisition process complied with established ethical guidelines, securing informed consent from all contributors.

6th Step: Data analysis

Data analysis the research employed inductive content analysis to identify patterns, themes, and developmental processes in the data. This approach allowed the genuine experiences of volunteers to emerge while providing sufficient structure to develop a coherent understanding of loving-kindness development.

7th Step: Summary and presentation

Summary and presentation of the research results the findings were organized according to the research objectives and synthesized into a comprehensive model for developing loving-kindness among new volunteers.

Research Results

The 1st objective is to study concepts and theories of being a volunteer and the contexts, problems, and necessary needs of being a new volunteer in a meditation course at the Buddhamahametta Foundation.

From the research result, it was found that volunteers engage in diverse tasks including direct support for meditation courses (organizing seating arrangements, guiding attendees, creating an environment conducive to meditation), supporting the monastic community (food preparation, transportation), facility maintenance (cleaning, event logistics), administrative tasks (registration, donation coordination). Unlike conventional volunteer settings where service activities are primarily goal-oriented, the MWL framework transforms tasks into opportunities for cultivating mindfulness, wisdom, and loving-kindness.

New volunteers face significant challenges that impact their development:

1. Ego Management Challenges: New volunteers frequently encounter internal resistance when assigned tasks perceived as incongruent with their social status or comfort levels. This fundamental challenge requires ongoing ego reduction and heightened self-awareness, better understood as a development opportunity rather than merely an administrative concern.

2. Physical and Time Demands: Volunteers contend with substantial physical demands, particularly those unfamiliar with manual labor, alongside balancing service commitments with professional and family responsibilities. This challenge necessitates advanced time management strategies and realistic expectations about individual capacity for contribution.

3. Communication and Interpersonal Dynamics: The diversity within the volunteer community creates communication difficulties, especially in digital contexts where text-based interactions may cause misunderstandings. This highlights the importance of cultivating compassionate communication practices and interpersonal skills.

4. Mindset and Emotional Regulation: New volunteers must develop skills to effectively manage negative emotions that arise during service, particularly regarding phassa (sensory contact), which requires integrating mindfulness practices and emotional regulation tools.

5. Adaptability Requirements: The dynamic nature of the foundation's activities demands exceptional adaptability, requiring volunteers to reframe frequent changes through the lens of Buddhist principles of impermanence and non-self, rather than viewing them as organizational deficiencies.

The necessary needs of new volunteers include:

- A strong foundation, typically established through prior participation in meditation courses.
- Clear communication channels.
- Mentorship and community support to navigate challenges effectively.
- Practical support including time management guidance and clear role definitions.
- Specific mindsets and attitudes including faith, willingness to reduce ego, mindfulness, adaptability, compassion, commitment to ongoing learning, and a positive outlook.

The 2nd objective is to study Buddhist Peaceful Means promoting practice of loving-kindness for new volunteers in a meditation course at Buddhamahametta Foundation.

From the research result, it was found that several key Buddhist methodologies effectively promote the cultivation of loving-kindness among volunteers:

1. Leadership Modeling: The embodiment of loving-kindness by Master (the respected teacher) serves as a powerful example for volunteers. His consistent prioritization of others' wellbeing creates a tangible model that volunteers aspire to emulate, transforming loving-kindness from an abstract concept into a lived reality.

2. MWL Program Integration: The MWL meditation framework provides training for volunteers with practical tools for their service. The mindfulness component helps volunteers stay aware of their emotions and thoughts while helping others. The wisdom element prompts volunteers to view challenges as chances for growth and learning. The loving-kindness aspect encourages compassion and patience in all interactions, whether with community members or fellow volunteers. Together, these guidelines help volunteers blend personal growth with their service, making volunteering a part of their development.

3. Supportive Community Environment (Kalyanamitta): The volunteer community functions as a collective support system that reinforces loving-kindness through shared values, mentorship relationships, and mutual encouragement. This community creates a safe space for learning from mistakes while maintaining high standards of compassionate service. Volunteers described how meeting with fellow practitioners allowed them to share experiences and encourage each other, adjusting perspectives collaboratively.

4. Mindfulness Practice Integration: Volunteers intentionally incorporate the Four Foundations of Mindfulness into their service activities, transforming mundane tasks into opportunities for heightened awareness and growth. This integration enables volunteers to observe their reactions, regulate emotional responses, and develop greater self-awareness.

5. Transformation of Challenges into Practice Opportunities: Difficulties are reconceptualized as valuable opportunities for practicing loving-kindness rather than obstacles to overcome.

6. Perspective-Broadening Through Exposure to Suffering: Direct engagement with course participants experiencing hardship fosters empathy and expands volunteers' perspectives beyond personal concerns. Volunteers reported that witnessing others' suffering made their own worldly difficulties seem less intense upon returning to their regular lives.

7. Faith as Motivational Foundation: Connection to the Buddha, Dharma, and Sangha serves as a sustainable motivational foundation that transcends self-interest, supporting volunteers through challenges and creating resilience in their commitment to service. Volunteers emphasized that unwavering faith was essential for perseverance and that complete belief enables them to overcome any difficulty.

8. Experiential Learning Through Course Participation: The requirement for new volunteers to participate in meditation courses before serving ensures both theoretical understanding and practical experience, creating continuity between receiving and providing care.

The 3rd objective is to develop and present the process of practicing loving-kindness for new volunteers in a meditation course at Buddhamahametta Foundation.

From the research result, it was found that volunteers develop in stages. A Three-Stage Developmental Model that describes the evolution of volunteers through:

- Initial Stage: Characterized by external motivations, task focus, concern with correct performance, and separation between aspirations and service activities
- Intermediate Stage: Marked by transitional growth, recognition of mindfulness opportunities within tasks, increasing awareness of internal reactions, and explicit connections between tasks and Buddhist principles
- Experienced Stage: Distinguished by fully integrated practice, using tasks primarily as vehicles for mind training, internalized motivations, heightened awareness during routine activities, and mentoring relationships with newer volunteers

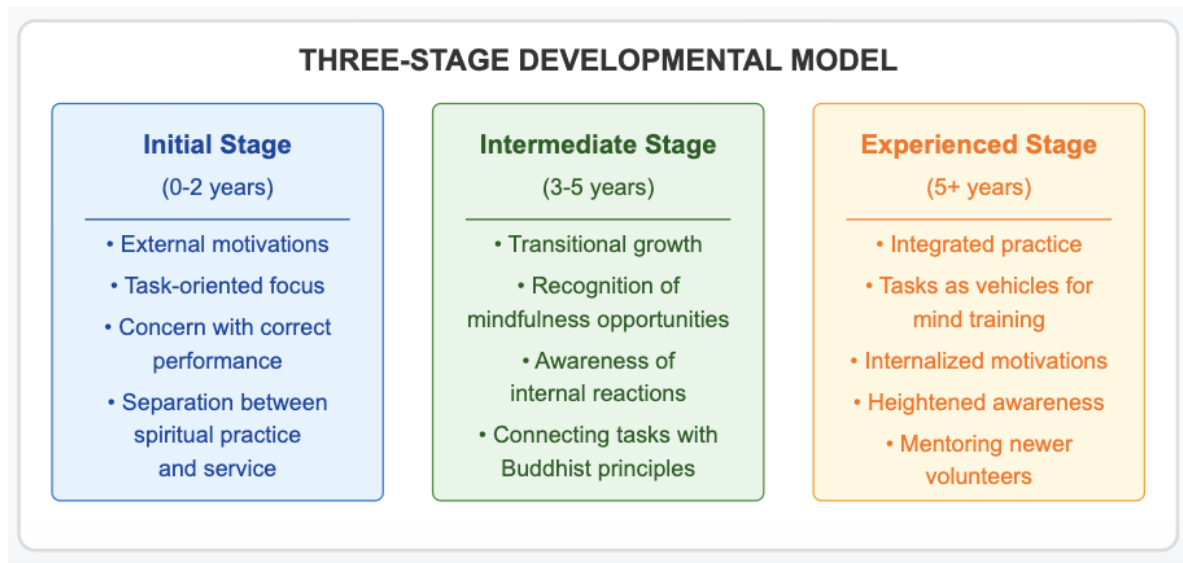

Figure 1: Three-Stage Development Model

The New Body of Knowledge

From the research result, it was found that a comprehensive five-phase process for cultivating loving-kindness in new volunteers can be implemented:

Phase 1: Foundation Building - Establishing Faith and Understanding

A solid motivational base is created through attending at least three prerequisite courses, engaging with seasoned volunteers who serve as role models, being introduced to fundamental teachings of loving-kindness, and fostering faith by observing the master's commitment and the community's dedication.

Phase 2: Mindfulness Development - Cultivating Self-Awareness

This phase enhances mindfulness through the practice of the Four Foundations of Mindfulness during service, recognizing and managing the ego, developing awareness of sensory contact (phassa), and employing techniques for emotional recognition. This includes short guided practices, frequent check-ins, and reflective exercises.

Phase 3: Attitude Transformation - Shifting Perspective

This phase actively shifts perspective from a self-focused viewpoint to one that is centered on others through the development of empathy, the cultivation of gratitude, fostering non-judgmental awareness, and setting conscious intentions. Significant advancements comprise faith and dedication, a readiness to let go of the ego, adaptability, compassion, and a commitment to continuous learning.

Phase 4: Skillful Implementation - Embodying Loving-Kindness in Action

Inner qualities are converted into effective actions through task-specific training that merges technical skills with a compassionate mindset, the development of communication abilities, prioritizing the wellbeing of others, and enhancing conflict resolution skills. Individual strengths and appropriate pacing are thoughtfully taken into account.

Phase 5: Sustained Growth - Deepening and Maintaining Practice

The final phase emphasizes ongoing development through continued meditation practice, mentorship relationships, community support (kalyanamitta), and regular self-reflection. This phase recognizes that loving-kindness cultivation is a continuous spiritual journey rather than a destination. Volunteers engage in lifelong learning where service becomes increasingly integrated with personal practice, moving from initial external motivations to deep intrinsic commitment. The process supports continuous spiritual maturation through regular dharma study, progressive responsibility increases, and mentoring newer volunteers, creating a self-reinforcing cycle of growth and service.

These phases are supported by four crucial elements positioned at the corners of the model:

1. Role Modeling - The role of Master and other spiritual guides in modeling, teaching, and inspiring loving-kindness practice.
2. Community of Volunteers - A supportive environment providing mentorship, mutual encouragement, and collective wisdom.
3. Practical Service - The actual volunteer work serving as a laboratory for practicing loving-kindness in real situations.
4. Evaluation & Feedback - Ongoing assessment and refinement of both individual practice and the overall development process.

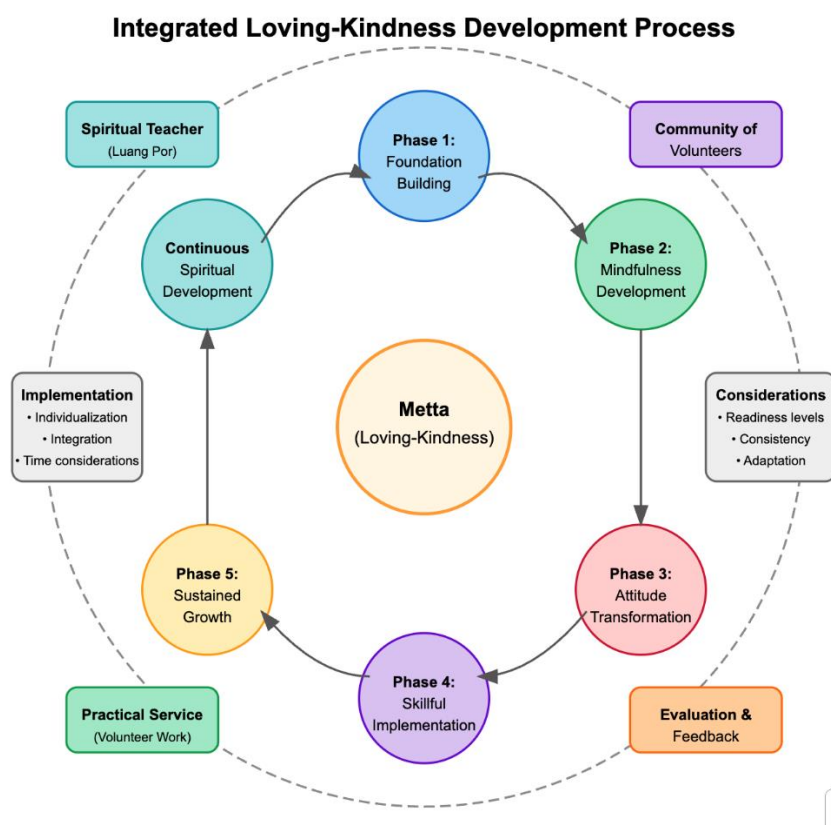

Figure 2: Integrated Loving Kindness Development Process

The framework offers a systematic yet flexible approach to volunteer development that integrates spiritual practice with service activities, addressing both individual growth and organizational needs simultaneously. It can be adapted to various volunteer contexts while maintaining its core principles, making it valuable beyond the specific case study setting.

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, the initial objective highlighted that the obstacles encountered by new volunteers at the Buddhamahametta Foundation embody both tangible challenges and opportunities for growth. Engaging in volunteer work within this Buddhist framework distinctly positions the act of service as a direct engagement with deeply rooted attachments related to self-perception and social standing. Unlike traditional volunteering, where service tasks primarily fulfill the needs of the external community, volunteering at the Buddhamahametta Foundation intentionally fosters an environment where volunteers are compelled to confront their own attachments, preferences, and ego-driven reactions as integral to their personal growth.

This research offers fresh insights by illustrating that volunteers in meditation courses face distinctive challenges that fulfill two roles: meeting practical service demands while promoting personal spiritual growth. The volunteer experience intentionally cultivates conditions that encourage individuals to confront internal barriers and enhance self-awareness through their service endeavors.

The researcher's evaluation aligns with Pagis (2009)'s theory, which highlighted how physical discomfort during meditation retreats acts as a vital catalyst for fostering embodied self-awareness. The physical challenges associated with volunteer service at the Buddhamahametta Foundation similarly present opportunities for mindfulness practice, indicating that the volunteer challenges within meditation settings function as conduits for spiritual growth rather than simply hindrances.

From the research result of the 2nd objective, it illustrated that volunteers at the Buddhamahametta Foundation undergo significant shifts in their perceptions and experiences of happiness as a result of their service activities. Engaging in loving-kindness within the volunteer framework fosters experiential understanding that contests materialistic beliefs about happiness. When volunteers regularly participate in activities that assist others without seeking personal benefit, they firsthand encounter the Buddhist teaching that true happiness arises not from accumulating desirable possessions or experiences but from nurturing virtuous mental states and ethical deeds.

This research provides fresh insights by capturing how Buddhist peaceful methods, enacted through volunteer service, facilitate direct experiential learning regarding the practice of loving-kindness. The study highlights that individuals frequently opt for time donations instead of financial support, even when it is economically inefficient, indicating that the

emotional gratification derived from direct service outweighs the monetary worth of the time invested, thereby showcasing the efficacy of Buddhist peaceful strategies in transforming happiness.

The researcher's viewpoint is consistent with previous findings by Dunn, Aknin, and Norton (2008), whose pioneering study revealed that utilizing resources for others yields greater happiness than spending on oneself. This finding is further supported by Hutcherson, Seppala, and Gross (2008), who demonstrated that loving-kindness meditation directly increases social connectedness, even toward strangers, which aligns with the enhanced community bonds observed among volunteers at the Buddhamahametta Foundation. Their experimental research demonstrated that participants instructed to allocate money for others reported higher levels of happiness compared to those directed to spend money on themselves, providing empirical validation for the happiness transformation noted through Buddhist peaceful practices at the Buddhamahametta Foundation.

From the research result of the 3rd objective, the third objective revealed that the process of fostering loving-kindness among new volunteers ideally adheres to a five-phase framework, complemented by various supporting elements. The development of loving-kindness necessitates a multifaceted approach that simultaneously tackles cognitive comprehension, emotional growth, behavioral demonstration, and environmental reinforcement. This five-phase process recognizes that simply having an intellectual grasp or prescribing compassionate actions is inadequate—genuine loving-kindness unfolds through a cohesive developmental journey that reshapes both internal perspectives and external behaviors.

This study offers substantial new insights by illustrating that the effective development of loving-kindness for new volunteers demands a structured, multi-phase approach rather than isolated methods. The research indicates that the five-phase framework delivers a thorough outline that addresses the intricate nature of loving-kindness cultivation for those who are new to meditation and volunteer work.

The researcher's analysis aligns with Wallace (2010)'s concepts, theories, and research regarding the four immeasurables, which established mindfulness as essential for authentic loving-kindness, highlighting that appropriate mindfulness development should precede or coincide with the nurturing of loving-kindness. This finding directly reinforces the sequence outlined in the five-phase process identified at the Buddhamahametta Foundation, where the development of mindfulness is designated as the second phase in the loving-kindness growth process for new volunteers.

Conclusion

This research examined loving-kindness development for new volunteers at Buddhamahametta Foundation through Buddhist peaceful means. The study reveals that volunteering represents a comprehensive developmental journey transforming both individual volunteers and service quality.

New volunteers face challenges including ego management, physical demands, communication difficulties, and emotional regulation. These challenges become growth opportunities through Buddhist peaceful methods promoting loving-kindness practice. Transformation occurs through three developmental stages: initial task-focused stage, intermediate mindfulness recognition stage, and experienced stage where tasks become mind training vehicles.

Volunteers experience profound shifts from material-centered values toward fulfillment through service and inner development. This manifests as decreased attachment to possessions, enhanced emotional resilience, broader perspectives through exposure to others' suffering, and diminished self-centeredness.

The five-phase process—Foundation Building, Mindfulness Development, Attitude Transformation, Skillful Implementation, and Sustained Growth—provides structured yet flexible loving-kindness cultivation integrating Buddhist principles with practical volunteer development. Leadership modeling, community support, mindfulness practices, and experiential learning create comprehensive environments where loving-kindness flourishes.

The study demonstrates that volunteer service approached as spiritual practice guided by Buddhist peaceful means becomes a powerful vehicle for individual transformation and enhanced service effectiveness. This integration creates synergistic relationships where personal development and organizational mission mutually reinforce one another, resulting in volunteers experiencing greater fulfillment while providing more compassionate service.

Findings highlight the value of intentional development processes addressing both volunteers' inner landscape and external actions, suggesting organizations seeking to cultivate loving-kindness would benefit from holistic approaches honoring both dimensions simultaneously.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

From the findings of the first objective, it was determined that new volunteers encounter various challenges such as managing their egos, meeting physical demands, facing communication obstacles, and regulating their emotions. Consequently, the Buddhamahametta Foundation should establish a more structured orientation program that directly addresses these issues, clarifies expectations, and equips volunteers with practical

tools for overcoming difficulties. This program ought to specifically cover challenges related to ego and healthy methods for managing them, offer realistic strategies for time management, and provide communication guidelines, particularly for digital interactions.

From the findings of the second objective, it was revealed that several Buddhist peaceful methods effectively foster loving-kindness, including modeling by leaders, community support, and the integration of mindfulness. Therefore, the foundation should deliberately enhance these aspects by creating additional opportunities for new volunteers to observe and engage with seasoned practitioners, forming formal mentorship pairings between new and experienced volunteers, and incorporating brief mindfulness exercises at the beginning and end of volunteer shifts to reinforce the connection between practice and service.

From the findings of the third objective, it was identified that a five-phase process effectively cultivates loving-kindness in new volunteers. Thus, the foundation should formalize this process by establishing clear developmental guidelines that acknowledge various stages of progression, creating supporting materials for each phase, and training volunteer supervisors to comprehend and facilitate the process. This implementation should proceed gradually, starting with a pilot program before being rolled out to all volunteer groups.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 Longitudinal studies following new volunteers over extended durations to gain deeper insights into the developmental path of loving-kindness practice, pinpointing elements that either promote or obstruct progress through the five phases outlined in this research.

2.2 Comparative studies exploring the ways in which the evolution of loving-kindness through service may differ among various Buddhist traditions and cultural backgrounds, uncovering both universal principles and culturally specific variations to develop more adaptable approaches.

2.3 Research examining how loving-kindness fostered through volunteer service translates into other areas of life such as family dynamics, workplace settings, and broader community involvement, identifying factors that enhance or hinder this transition.

References

- Brown, A. L., Meer, J., & Williams, J. F. (2019). Why Do People Volunteer? An Experimental Analysis of Preferences for Time Donations. *Management Science*, 65(4), 1455-1468.
- Clary, E. G., & Snyder, M. (1999). The Motivations to Volunteer: Theoretical and Practical Considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8(5), 156-159.
- Dunn, E. W., Aknin, L. B., & Norton, M. I. (2008). Spending Money on Others Promotes Happiness. *Science*, 319(5870), 1687-1688.

- Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). Open Hearts Build Lives: Positive Emotions, Induced through Loving-Kindness Meditation, Build Consequential Personal Resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(5), 1045-1062.
- Hofmann, S. G., Grossman, P., & Hinton, D. E. (2011). Loving-Kindness and Compassion Meditation: Potential for Psychological Interventions. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1126-1132.
- Hutcherson, C. A., Seppala, E. M., & Gross, J. J. (2008). Loving-Kindness Meditation Increases Social Connectedness. *Emotion*, 8(5), 720-724.
- Jiwattanasuk, N., Vasuratna, V., & Deegalle, M. (2025). Mindfulness-Based Practices for Multicultural Meditation Practitioners to Develop Mental Well-Being. *The ABAC ODI Journal Vision. Action. Outcome*, 12(2), 225-242.
- Pagis, M. (2009). Embodied Self-Reflexivity. *Social Psychology Quarterly*, 72(3), 265-283.
- Salzberg, S., & Kabat-Zinn, J. (2004). *Lovingkindness: The Revolutionary Art of Happiness*. Bonton, Massachusetts: Shambhala Publications, Inc.
- Wallace, B. A. (2010). *The Four Immeasurables: Practices to Open the Heart*. New York: Snow Lion Publications.

Cafés as Conducive Workspaces: The Intersection of Sappāya VII and a Happy Workplace*

Chintar Fungladda

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: chintarfn@gmail.com

Abstract

As an alternative to traditional office facilities, cafés have been increasing in popularity. The article mixes theory and documentary analysis to show how useful café-style workstations may be for many different things. It combines ideas from the fields of organizational psychology, workstation design, and Buddhist studies. According on Buddhist *Sappāya* principles, which aim to promote well-being, this study investigates how café workspaces are designed and utilized.

The article shows that the basic qualities of cafés, such as their friendly atmospheres, sense of community, and subtle encouragement of conscious connection, are in line with the main ideas of *Sappāya*. The papers carefully investigated data from scholarly publications, case studies, and related theoretical constructs to come up with a new conceptual framework that intelligently mixes with *Sappāya* insights from environmental psychology. This unified model gives a complete plan for making the most of modern work places by giving useful tips for improving mental health, encouraging mindfulness, and making work environments in coffee shops more productive.

Keywords: Sappāya VII; Workplace Happiness; Cafe as the Workplaces; Environmental Design

Introduction

In the contemporary landscape of remote work, cafés have become vital alternative workspaces that merge productivity with relaxation. As third places, cafés create environments separate from home and office that enhance creativity, collaboration, and well-being (Oldenburg, 1997). Nevertheless, cafés frequently struggle to address the ergonomic, sensory, and psychological requirements of professionals. Factors like noise control, seating design, and mindfulness incorporation can affect overall workplace satisfaction (Evans and McCoy, 1998). The imperative to establish structured frameworks that enhance cafés as effective workspaces necessitates an examination of Buddhist environmental principles and theories of workplace happiness to improve these settings.

*Received March 4, 2025; Revised April 18, 2025; Accepted May 20, 2025

A diverse array of scholarly frameworks and Buddhist philosophies elucidate strategies for enhancing occupational environments within café contexts. According to the PERMA Model of Well-being (Seligman, 2011) and Self-Determination Theory (Ryan, and Deci, 2000), engagement, independence, and healthy interpersonal connections are crucial for sustaining workplace satisfaction. Moreover, Sappāya VII, a Buddhist paradigm for holistic mental and physical health (Buddhadasa, 2004), delineates seven fundamental conditions—such as *Avasā-sappāya* (suitable dwelling place) and *Dhamma-sappāya* (suitable teaching)—that have the potential to augment café atmospheres. The utilization of Dhamma music, recognized for its soothing properties, has also been documented as a mechanism to alleviate stress and enhance concentration (Ricard, 2014). Through the synthesis of these theoretical frameworks and practices, this investigation explores the applicability of Sappāya VII in the development of a systematic Happiness Workplace Model tailored for café employment settings.

This investigation is driven by the escalating necessity for meticulously crafted, adaptable work environments that enhance professional efficiency and promote individual well-being. Although numerous cafés offer visually appealing atmospheres, they frequently lack systematic methodologies aimed at ensuring prolonged workplace satisfaction. This inquiry intends to make a significant contribution to the disciplines of Buddhist workplace ethics, environmental psychology, and innovative workspace design, providing pragmatic insights for café proprietors, urban designers, and professionals striving to cultivate mindful, efficient, and harmonious work settings. By integrating theoretical frameworks with practical implementations, this research aspires to develop a model that fosters both cognitive clarity and professional involvement within café-centric workspaces.

The Role of Cafés as Effective Workspaces in Modern Professional Culture

The construct of happiness within a professional setting is intricate, integrating both extrinsic and intrinsic elements that play a pivotal role in an employee's comprehensive well-being and contentment. Workplace happiness is frequently synonymous with well-being, defined by elevated life satisfaction, the presence of positive affect, and a reduction in negative affect (Fitriana, Hutagalung, Awang, and Zaid, 2022). This construct necessitates a constructive and health-promoting organizational climate that cultivates communication, collaboration, creativity, and innovation, thereby augmenting employee satisfaction and commitment (Firmansyah, and Wahdiniwaty, 2023). The principles of positive psychology, when adeptly incorporated into the professional milieu, can substantially enhance employees' psychological health and organizational affiliation, although the specific influence on workplace happiness may exhibit variability (Khair, 2023). The external occupational environment and internal cognitive frameworks constitute essential components, with the latter frequently receiving insufficient attention relative to external determinants (Mari et al. 2023). For the younger demographic, who place a premium on work-life equilibrium, happiness

in the workplace is paramount for the recruitment and retention of exceptional talent, thereby necessitating strategic talent relationship management to ensure alignment with their values and anticipations (Januari, 2022).

The findings derived from Köhler's (2019) investigation underscore the notion that meticulously designed activity-based workspaces (ABW) possess the potential to significantly enhance employee satisfaction by addressing crucial environmental factors—most notably, acoustic privacy. Among the diverse strategies examined, the implementation of acoustic desk barriers emerged as an exceptionally effective intervention. By granting employees the agency to regulate their auditory surroundings, such barriers mitigate disturbances and cultivate a more personalized and comfortable workspace. This enhanced sense of autonomy and focus can consequently elevate overall well-being and productivity, as employees perceive themselves to be more adequately supported in their professional pursuits.

The arrangement of office settings greatly affects employee contentment by nurturing a space that encourages health, job satisfaction, and active participation. Contemporary principles of workplace design underscore the significance of holistic well-being, harmonizing personal and professional spheres—a necessity for the emerging workforce that prioritizes inclusivity and interpersonal connections (Gaurang, 2022). An optimally designed work environment can substantially enhance the quality of life for employees by addressing their environmental and functional requirements, ultimately leading to elevated levels of job satisfaction and performance outcomes (Aboueleta, 2022). Different types of office setups, like closed offices versus open areas, have shown through research to affect how happy employees feel and their job satisfaction, with closed offices usually providing better outcomes. Furthermore, workplace cultures that emphasize health, respect, and trust are instrumental in fostering employee happiness and retention, as well as enhancing team performance and talent development (Magnier-Watanabe, Benton, Uchida, and Orsini, 2019). The role of leadership is pivotal in the cultivation of these cultures, which consequently affects employee satisfaction and productivity.

Khaerunnisa, and Putri (2024) have identified that ergonomic interior design significantly impacts employee satisfaction by fostering a supportive work environment that promotes both physical and psychological wellness. Components such as optimal illumination, adequate ventilation, and thoughtfully arranged workspaces are crucial in mitigating work-related stress and improving comfort levels. This research highlights the premise that a carefully designed ergonomic workspace not only enhances employee health but also contributes to overall job satisfaction. The investigation conducted by Lee (2023) elucidates the considerable influence of physical office design on employee satisfaction and the overall workplace experience. A deficiency in personal space significantly undermines employee satisfaction, whereas factors such as spatial configuration, quality of furnishings, circulation pathways, ventilation systems, and hygienic amenities shape perceptions of the environment. These components

synergistically affect comfort, productivity, and overall well-being within the workplace. Also, the investigation unveils that employee evaluations of design details might possess greater relevance than their own stated satisfaction levels. This revelation underscores the necessity of incorporating health-centric, human-centered design methodologies in the planning and management of office spaces. By addressing these environmental determinants, organizations can enhance employee satisfaction while simultaneously improving workplace efficiency and sustainability. Consequently, they can cultivate environments that are advantageous for employees and operate effectively from both economic and ecological perspectives. The astute amalgamation of biophilic design components (Atwa, and Sale, 2023), which meticulously integrate natural elements within the constructed environment, alongside the tenets of ergonomic science, which prioritize human well-being and operational efficacy, can serve as a significant impetus for the establishment of a holistic and comprehensive framework that is specifically designed to substantially enhance the overall quality of diverse office settings.

The development of a workspace that promotes employee innovation and operational efficiency necessitates a multifaceted strategy that integrates physical, cognitive, and organizational elements. Corporations such as Google, Apple, and Facebook exemplify the successful implementation of innovative work environments that diverge from conventional designs, highlighting the critical importance of a meticulously orchestrated physical environment in fostering creativity (Meinel, Maier, Wagner, and Voigt, 2017). However, academic literature indicates that the formulation of such environments is complex and requires an in-depth understanding of how various workspace characteristics can either facilitate or obstruct innovation. Therefore, a holistic approach that combines flexible, collaborative, and psychologically supportive elements is essential for the creation of a workspace that maximizes employee innovation and efficiency.

The Applicability of the Buddhist Sappāya VII Principles in Promoting Workplace Satisfaction

The pedagogical insights of the Buddha concerning the seven "conducive conditions" (Sappāya 7) as articulated in the Anguttara Nikāya 10.11, present a holistic framework that not only fosters spiritual advancement but also facilitates the creation of contexts that enhance physical, emotional, and cognitive well-being. When these principles are implemented within the domain of workplace design and organizational ethos, each condition represents an essential element of a salubrious, efficient, and purposeful working milieu. The Sappāya 7 within the Tipitika outlines Suitable Shelter (Avāsa-sappāya), Suitable Cuisine (Bhojana-sappāya), Suitable Weather Conditions (Utu-sappāya), Suitable Body Position (Iriyāpatha-sappāya), Suitable Persons (Puggala-sappāya), Suitable Teaching Methods (Bhassa-sappāya), and Suitable Aptitudes (Gocara sappāya).

These characteristics are essential for any individual who seeks to teach, clarify, or authentically embody the Dhamma. In the realm of professional pursuits and occupational duties, this specific concept relates to the meticulous endeavor of structuring and enhancing the surrounding environment while concurrently selecting an appropriately favorable location that not only enhances productivity but also considerably facilitates the successful realization of predefined objectives in a manner that is both efficacious and efficient.

1) *Avasa Sappāya* (Suitable abode): A tranquil and serene environment that fosters cognitive growth and concentration. In occupational contexts, this is reflected in the architectural design of workspaces aimed at reducing potential distractions while simultaneously enhancing tranquility and productivity (Disastra, and Choandi, 2024).

2) *Bhojana Sappāya* (Suitable Food): Nutritionally advantageous food that fosters a state of mindfulness while avoiding any form of physical or psychological disturbance. Within the professional environment, this necessitates the provision of healthful and accessible dietary alternatives that facilitate sustained levels of productivity (Melián-Fleitas et al., 2021).

3) *Iriyapatha Sappāya* (Suitable Posture): Optimal postural arrangements that foster both comfort and attentiveness, tailored to various tasks. The design of the workplace ought to incorporate ergonomic furnishings and enable mobility to improve overall well-being (Yin, and Zhang, 2024).

4) *Puggala Sappāya* (Suitable People): Engagement with supportive individuals who share collaborative ideologies is essential. In professional contexts, this leads to team formation centered around common goals and values. Such collaboration enhances productivity and fosters a positive organizational culture, promoting innovation through diverse perspectives. (Chowdhury, 2019). An environment that prioritizes open communication and respect among team members further bolsters collaboration, facilitating dynamic idea exchange and creativity.

5) *Bhassa Sappāya* (Suitable conversation): This highlights environments conducive to personal development and engagement. Meaningful work and mental stimulation enhance creativity and job satisfaction (Rein, 1964).

6) *Utu Sappāya* (Suitable Climate): A well-organized physical environment characterized by optimal air quality, comfortable temperature, and aesthetic appeal. This condition fosters comfort and enhances concentration, thereby increasing productivity and job satisfaction. (Hamed et al. 2024)

7) *Gocara Sappāya* (Suitable area): Fostering physical and psychological wellness through coordinated sensory inputs. In professional settings, it is essential to avoid monotonous or overly strenuous tasks while ensuring that resources and organizational frameworks support sustained productivity (Reynolds, and Bennett, 2023). Establishing a harmonious environment that emphasizes employee welfare can stimulate creativity and teamwork, thereby enhancing organizational success.

The integration of Buddhist aesthetic principles along with semantic considerations in workplace architecture has the potential to significantly augment feelings of satisfaction and joy, as these elements are often associated with positive emotional experiences and personal development (Prohl, 2022). Chen, Porter, and Tang (2022) contend that the environment is instrumental in fostering mindfulness practices, with participants recognizing 'ambiance,' 'comfort,' and 'tranquility' as the three essential spatial characteristics that enhance their experiences. This underscores the imperative to develop meticulously designed contemplative spaces that facilitate mindfulness.

In conclusion, the Buddhist Sappāya VII principles provide a significant framework for enhancing workplace satisfaction. Each condition addresses vital aspects of human well-being in professional environments, including physical space and interpersonal relationships. When applied effectively, these principles foster mindfulness, collaboration, and emotional equilibrium. Contemporary examples, such as mindfulness cafés, illustrate the practical relevance of these teachings. As organizations pursue holistic employee well-being, the Sappāya VII principles serve as a crucial resource for developing meaningful and ethically sound workspaces.

Cafés as Workspaces: The Psychological and Social Dimensions

The concept of employing a café as a workspace is closely linked to the theory of third places, as delineated by sociologist Ray Oldenburg (1997). Third places refer to settings distinct from the home (first place) and the workplace (second place), which promote social interaction, creativity, and a sense of community. The emergence of such spaces—public venues beyond domestic and professional realms—has positioned cafés as micro co-working environments. As urban professional culture evolves, many individuals seek non-traditional workspaces that offer both autonomy and social connectivity. Cafés present a viable alternative to conventional offices, balancing focused work with informal collaboration.

The sociocultural milieu of cafés facilitates informal interactions and the exchange of ideas, thereby potentially enhancing team cohesion and fostering innovative thinking. The inclusion of coffee and food services within professional environments has become a significant factor in motivating employees to return to on-site work settings (Kaschehi, 2023). Specialty coffee, commonly available in cafés, offers a multisensory experience that can improve employee satisfaction and engagement, thereby contributing to a more productive work environment. Kurniawan (2022) examined how specialty coffee redefines traditional coffee breaks in the workplace, particularly in the evolving context of Saudi Arabia. Findings suggest that specialty coffee enhances cognitive performance, team collaboration, and employee morale. These enhanced breaks foster productivity and reflect a shift toward more enjoyable and meaningful workplace experiences. Additionally, the emphasis on sustainability

and social responsibility in the specialty coffee industry contributes to a greater sense of purpose among employees, further enriching the workplace culture.

The transformation of cafés into informal work environments signifies the increasing necessity for versatile settings that accommodate contemporary remote employees, particularly those identified as digital nomads. This transition corresponds with extensive trends in the hospitality industry towards hybrid work-leisure environments, wherein cafés function simultaneously as social centers and productivity spaces. The deliberate implementation of interior aesthetics—comprising elements such as lighting, design features, and spatial configuration—enhances both creativity and comfort (Fariyanti, 2020), while the influence of background music is crucial in augmenting concentration and emotional state, contingent upon musical genre and personal inclinations (Park, Kwak, and Han, 2020). The emergence of the “workation” phenomenon, which amalgamates professional responsibilities with vacationing, has established Thailand as a prominent locale for digital nomads, attributed to its hospitable café environment, dependable internet connectivity, and economical living conditions (Choi, and Qu, 2024). In response, Thailand’s hospitality industry has innovatively evolved by providing hybrid facilities that integrate accommodations with coworking spaces, meticulously designed to meet the specific requirements of this transient labor force (Orel, 2020).

In conclusion, cafés have evolved into dynamic third places that support the psychological and social needs of the modern workforce. By offering a blend of sensory-rich environments, social interaction, and flexible workspace design, cafés foster creativity, emotional well-being, and a sense of community. Their role in enhancing cognitive performance, promoting informal collaboration, and accommodating lifestyle shifts such as remote work and “workation” culture underscores their growing relevance in professional life. As hybrid work models expand globally, cafés continue to emerge as vital spaces that balance productivity with human connection, satisfying both the mental and social dimensions of contemporary work.

The Conceptual Framework that Merges Insights from Environmental Psychology and Sappāya VII Principles for Café-Oriented Workspaces

Avasa Sappāya underscores the necessity of a serene environment to optimize mental health and productivity. This principle necessitates the integration of design elements in cafés that harmonize social engagement with concentrated work (Pathirana, and Wijesundara, 2024). Café configurations should feature specific quiet areas for intensive tasks alongside communal spaces for networking. The spatial design must also address noise reduction through acoustic measures to prevent disturbances for those seeking focus. Furthermore, the inclusion of private booths, comfortable seating, and flexible lighting significantly improves the workspace ambiance, rendering cafés more effective for work.

Cafés exemplify the Bhojana Sappāya principle by providing nourishment that supports physical and psychological health. An optimal café workspace should focus on a health-promoting menu that avoids the lethargy associated with heavy consumption. Offering balanced food choices, including protein-rich snacks and brain-enhancing drinks, fosters productivity. In addition, café designs that encourage mindful eating through considerate seating arrangements and tranquil settings contribute to overall wellness and enhance work performance. A balanced diet consists of fruits, whole grains, lean proteins, and low-fat dairy products. The provision of healthy snacks promotes better dietary choices and stable energy levels. Health promotion initiatives like food labeling and portion control aid in informed dietary decisions. Offering nutritious meals demonstrates organizational concern, positively affecting employee satisfaction and retention (Smith et al. 2020). Furthermore, innovative naming of dishes can affect food choices and encourage engagement with healthier selections (Gavrieli et al. 2020).

Iriyapatha Sappāya emphasizes the necessity of appropriate postures and movement for sustained physical health. Numerous cafés offer varied seating options, addressing distinct postural requirements. Nevertheless, extended sitting without ergonomic support can lead to discomfort and decreased productivity. To effectively apply this principle, cafés should implement adaptable seating configurations, standing desk alternatives, and movement-oriented environments. Biophilic design enhances ergonomics by incorporating natural elements, including flora, wood textures, and natural light into workspaces (Atwa, and Saleh, 2023). Research indicates that nature exposure improves cognitive performance and alleviates stress. By integrating biophilic components, such as indoor plants and aquatic features, cafés can cultivate an atmosphere that promotes physical and mental wellness. A workspace that harmonizes ergonomic support with natural elements creates a comprehensive environment that encourages concentration and tranquility.

A café workspace is enriched by quality social interactions. Puggala Sappāya emphasizes the importance of supportive peers. Cafés can facilitate meaningful connections and professional networking. Implementing communal worktables, networking events, and discussion-friendly spaces can enhance social engagement. However, cafés must also provide quiet zones for individuals needing solitude, balancing social and personal requirements.

Bhassa Sappāya denotes engagement with instructive teachings that cultivate insight, ethical behavior, and professional advancement. Numerous cafés inherently embody this concept by facilitating book clubs, lectures, or knowledge-sharing gatherings. Cafés that integrate selected reading materials, showcase inspirational quotes, or offer spaces for collaborative discourse enhance intellectual engagement. Fostering respectful and enriching conversations while ensuring a distraction-free environment allows patrons to gain both motivation and concentration. In Thailand, cafés such as Paccattam Café, Nàtha Café, and Ayatana Café exemplify this concept through mindfulness-oriented settings. Especially,

Ayatana Café's donation initiative promotes compassion and collective purpose with each purchase (Chompoo, and Tohsati, 2024). These examples demonstrate the integration of Buddhist principles into daily environments, fostering mindfulness in customers and satisfaction among employees within a spiritually guided work culture.

Utu Sappāya underscores the importance of a well-regulated physical environment that fosters both comfort and cognitive clarity. A variety of components, including air quality, thermal regulation, and acoustic management, play a crucial role in fostering an environment that is favorable for productivity in a workplace. A café must ensure adequate ventilation, implement effective temperature control mechanisms, and limit overcrowding to avert discomfort. Furthermore, aspects of interior design such as gentle illumination, soothing color schemes, and soundproofing strategies enhance the overall harmony and functionality of the workspace. Café atmospheres must strike a balance between sensory allure and the creation of a space that nurtures focus.

Gocara Sappāya, which emphasizes the suitability of surroundings and activities, aligns closely with principles from environmental psychology in shaping café-oriented workspaces that support cognitive focus and well-being. From this integrated perspective, managing sensory stimuli is essential for sustaining attention and minimizing distractions. Background music, for instance, should be thoughtfully curated to enhance mood and concentration without disrupting the workflow—a concept supported by research in workplace acoustics and sensory ergonomics. Seating layouts must reduce foot traffic near work zones, creating psychologically supportive spaces that balance openness with quiet. Additionally, improvements in technological infrastructure—such as well-placed charging ports and optimized lighting conditions—align with both physical comfort and perceptual clarity, enhancing task engagement. This convergence of Sappāya VII and environmental psychology offers a conceptual framework for designing mindful café work environments that harmonize sensory experience, spatial function, and personal productivity.

The synthesis of Sappāya VII principles with environmental psychology yields a robust framework for creating café workspaces that enhance well-being and productivity. Each principle—encompassing space, nutrition, posture, climate, and social interaction—corresponds with essential environmental psychology concepts, highlighting the importance of design, sensory management, and engagement in human experience. When applied judiciously, this integrated framework fosters not only physical and cognitive capabilities but also emotional and ethical aspects of workplace satisfaction. Cafés embracing this model can function as adaptable and inclusive spaces catering to the diverse requirements of remote workers, digital nomads, and contemporary professionals. The amalgamation of Buddhist spatial philosophies with empirical psychological research establishes a significant approach for developing environments that promote concentration, social cohesion, and tranquility—elevating cafés to become intentional third spaces beyond their conventional functions.

Conclusion

This study explored the intersection between environmental psychology and the Buddhist framework of Sappāya VII, with the aim of understanding how café spaces can function as happiness-oriented work environments. The findings highlight that cafés are not only social hubs but also evolving third places that offer meaningful psychological and sensory benefits for modern workers. The integration of Sappāya VII principles—such as suitable dwelling, suitable food, supportive people, and suitable conversation—demonstrates how physical, emotional, and cognitive well-being can be cultivated in informal workplace settings.

By aligning elements such as spatial arrangement, lighting, music, ergonomics, and nutrition with Buddhist-informed principles, café spaces can become holistic environments that foster mindfulness, productivity, and satisfaction. Moreover, the emerging work-life trends among digital nomads and remote professionals further validate the relevance of hybrid, flexible workspaces. As cafés continue to merge functionality with intentional design and ethical values, the Sappāya VII framework offers a valuable guide for shaping inclusive, peaceful, and psychologically enriching work environments in the post-pandemic era.

References

- Abouelela, A. (2022). The Effectiveness of the Role of Interior Design in Creating Functional and Institutional Happiness for Work Environments: King Faisal University as a Model. *Designs*, 6(3), 45-62.
- Atwa, S. M., & Saleh, A. M. (2023). Bringing Biophilic Architecture into Business Parks Design towards Enhancing Users' Experience. *Journal of Engineering Research*, 7(4), 17-34.
- Buddhadasa, H. (2004). Gross National Happiness and Development. In *Proceedings of the First International Conference on Operationalization of Gross National Happiness* (pp. 496-531). Centre for Bhutan Studies.
- Chen, A., Porter, N., & Tang, Y. (2022). How Does Buddhist Contemplative Space Facilitate the Practice of Mindfulness? *Religions*, 13(5), 1-25.
- Chompoo Puca, & Tohsati, N. (2025). *Ayatana Café, a Well-Concept Café from Ang Sila, is Expanding with Its Second Branch at the Entrance of Soi Charoen Krung 13*. Gourmet & Cuisine. Retrieved April 2025, from https://www.gourmetandcuisine.com/going_out_eating/detail/2541
- Chowdhury, R. (2019). *Organisational Collaboration in a Professional Services firm*. New York City: Springer.
- Disastra, R. J. Y., & Choandi, M. (2024). Peran Arsitektur Wellbeing Dalam Meningkatkan Kesejahteraan Karyawan Dan Mengatasi Sick Building Syndrome Di Lingkungan Kerja. *Jurnal Sains, Teknologi, Urban, Perancangan, Arsitektur*, 6(1), 285-294.
- Evans, G. W., & McCoy, J. M. (1998). When Buildings Don't Work: The Role of Architecture in Human Health. *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 85-94.

- Fariyanti, S. P. (2020). Creativity of Lighting Industry in the Interior Design for a Thematic Café Resto in the Disruptive Era. *KnE Social Sciences*, 4(12), 434-449.
- Firmansyah, D., & Wahdiniwati, R. (2023). Happiness Management: Theoretical, Practical, and Impact. *International Journal of Business, Law, and Education*, 4(2), 747-756.
- Fitriana, N., Hutagalung, F. D., Awang, Z., & Zaid, S. M. (2022). Happiness at Work: A Cross-Cultural Validation of Happiness at Work Xscale. *PLoS ONE*, 17(1), 1-16.
- Gaurang, K. (2022). Impact of Architectural Space Design of Office on Job Satisfaction and Well-Being. *International Journal of Architecture and Infrastructure Planning*, 8(2), 1-32.
- Gavrieli, A. et al. (2020). The Impact of Appealing Dish Names on Plant-Based Food Choices in Corporate Cafes: A Field Study. *Curr Dev Nutr*, 4(Suppl 2), 1302.
- Hamed, A. S. et al. (2024). The Influence of Physical Workplace Environment (PWE) for a Healthy Culture of Employees. *Journal of Health and Quality of Life*, 2(1), 12-22.
- Januari, A. F. (2022). Happiness at Work Melalui Strategic Talent Relationship Management. *Journal Aplikasi Manajemen dan Inovasi Bisnis*, 4(2), 180-191.
- Kascheffi, A. (2023). The New Importance of Coffee and Food Solutions at Workplaces. *Proceedings of International Coffee Convention 30 September - 3 October 2023* (pp.1-33). Cologne, Germany: DG German Vending Association, Universitätsstraße.
- Khaerunnisa, A., & Putri, R. N. (2024). Kantor Bebas Stres: Memanfaatkan Desain Interior Ergonomis Untuk Mendukung Kesehatan dan Kebahagiaan Pekerja. *Jurnal Umum Bidang Terapan*, 1(3), 119-135.
- Khair, S. (2023). Positive Psychology and Workplace Happiness: Exploring the Application of Positive Psychology Principles in the Workplace to Enhance Employee Happiness and Overall Organizational Performance. *International Journal of Business Strategies*, 8(2), 1-20.
- Köhler, A. (2019). *Employee Happiness in an Activity-Based Work Environment: An Explorative Study of Different Interventions to Understand the Interrelation between Acoustic Privacy and Personalisation and the Employees' Level of Happiness*. (Master's Thesis). Real Estate Management, Faculty of Architecture and the Built Environment, Netherlands.
- Kurniawan, A. M. (2022). Maximizing Workplace Efficiency and Collaboration: The Impact of Coffee Breaks on Productivity and Team Dynamics. *Journal Dialogika Manajemen dan Administrasi*, 3(2), 49-58.
- Lee, H.-J. (2023). Fostering Happiness at Work through Innovative Space Solutions. *The Academy of Customer Satisfaction Management*, 25(4), 1-14.
- Magnier-Watanabe, R., Benton, C., Uchida, T., & Orsini, P. (2019). Designing Jobs to Make Employees Happy? Focus on Job Satisfaction First. *Social Science Japan Journal*, 22(1), 85-107.

- Mari, T., Sen, T. W., Veronica, N., Gunasagaran, S., & Kuppusamy, S. (2023). *Handbook of Research on Inclusive and Innovative Architecture and the Built Environment*. Malaysia: IGI Global Scientific Publishing.
- Meinel, M., Maier, L., Wagner, T., & Voigt, K.-I. (2017). Designing Creativity-Enhancing Workspaces: A Critical Look at Empirical Evidence. *Journal of Technology and Innovation Management*, 1(1), 1-12.
- Melián-Fleitas, L. et al. (2021). Influence of Nutrition, Food and Diet-Related Interventions in the Workplace: A Meta-Analysis with Meta-Regression. *Nutrients*, 13(11), 1-32.
- Oldenburg, R. (1997). Our Vanishing Third Places. *Planning Commissioners Journal*, 25(4), 6-10.
- Park, S., Kwak, C., & Han, W. (2020). Effect of Background Music for Attentive Concentration in Working. *Audiology and Speech Research*, 16(3), 188-195.
- Pathirana, V. D., & Wijesundara, J. (2024). Design Environments Inspiring Employee Satisfaction: A Comprehensive Study on Design Elements Rousing Satisfaction Levels with Special Reference to State Sector Offices in Homagama, Sri Lanka. *A Research Work, Faculty of Engineering*, Sri Lanka Institute of Information Technology.
- Prohl, I. (2022). Globalized Forms of Buddhist Practice. In R. E. Buswell & T. S. Yu (Eds.), *The Oxford Handbook of Contemporary Buddhism*. UK: Oxford University Press.
- Rein, M. (1964). Organization for Social Change. *Social Work*, 9(2), 32-41.
- Reynolds, G. S., & Bennett, J. B. (2023). The Role of Wellness Climate in Small Business Health Promotion and Employee Wellbeing. *Occupational Health Science*, 7, 417-452.
- Ricard, M. (2014). A Buddhist View of Happiness. *Journal of Law and Religion*, 29(1), 14-29.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. New York: Simon & Schuster.
- Smith, N. A., Martinez, L. R., & Gettle, L. S. (2020). Being what You Eat: The Impact of Workplace Cafeteria Food on Employee Attitudes. *Journal of Workplace Health Promotion*, 4(3), 271-286.
- Yin, N., & Zhang, B. (2024). Exploring Human Body Dynamics to Optimize Spatial Arrangements in Interior and Landscape Design. *Molecular & Cellular Biomechanics*, 21(3), 532-545.

The METTA Coaching Model: Empowering Managers for Greater Efficiency with Inner Peace and Conscious Awareness of Consequences*

International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Sirisa.sch@gmail.com

Sirisa Saengchai

Abstract

This article presents the METTA Coaching Model, an innovative approach to enhancing managerial efficiency through a mindfulness-based, inside-out development framework. Integrating coaching methodologies, Buddhist psychology, and human resource development principles, the METTA Coaching model aims to help managers develop self-awareness, resilience, and clarity, key traits for effective leadership in complex organizational environments.

The study addresses three core objectives: (1) assessing shifts in managerial self-awareness and perspective before and after METTA coaching, (2) positioning the METTA Coaching Model as a strategic tool for enhancing management perspective, and (3) evaluating the role of mindfulness in shaping cognitive and emotional outcomes during the coaching process. A mixed-methods approach was used, with data collected from over 70 managers across 15 organizations, spanning various leadership levels.

Findings suggest that the METTA Coaching Model significantly contributes to managerial effectiveness by fostering inner equilibrium and improving decision-making capabilities. The model, which comprises five core elements “Mindfulness, End, Total, Tools, and Action” is grounded in the Four Foundations of Mindfulness in Buddhist philosophy and offers a structured yet flexible approach to leadership transformation.

The article concludes that the METTA Coaching Model offers a comprehensive and actionable framework that empowers managers to lead with clarity of purpose, mindful presence, and empathetic engagement, positioning it as a valuable asset for organizations seeking to strengthen leadership capability and overall managerial effectiveness.

Keywords: Empowering; Inner Peace; Envisioning; Coaching Model; Efficiency

Introduction

In the era of rapid transformation and global complexity, organizations are encountering new paradigms of leadership challenges. The traditional VUCA (volatile, uncertain, complex, ambiguous) environment is now evolving into what experts define as the

*Received May 26, 2025; Revised August 1, 2025; Accepted August 13, 2025

BANI world—brittle, anxious, non-linear, and inconsistent (Kok, and van den Heuvel, 2020). Within this dynamic context, the role of managers is being redefined. No longer are managers confined to overseeing performance and enforcing compliance; instead, they are now expected to lead diverse, multi-generational teams, foster psychological safety, and guide organizations through ambiguity and change with agility and resilience.

Despite this shift, many leadership development programs remain rooted in outdated models that emphasize technical and administrative capabilities while overlooking the emotional, cognitive, and ethical dimensions of leadership. As McKee, Kemp, and Spence (2013) argue, the capacity for self-awareness, emotional intelligence, and reflective decision-making is now critical for successful management. However, traditional Human Resource Development (HRD) approaches are often insufficient in equipping leaders with these deeper competencies (Bratton et al. 2021). This gap has resulted in increased stress, decision fatigue, and disengagement among managers navigating today's volatile environments.

To address these challenges, coaching has emerged as a transformative developmental tool in the field of leadership and organizational development. Models such as GROW, OSCAR, and SPECIFIC offer structured frameworks that promote reflection, goal setting, and performance accountability (Law, 2013; Grieve, and Miller, 2024). However, these models frequently overlook the crucial internal landscape of the leader, which encompasses the vital need for inner peace, clarity, and a strong ethical purpose. These qualities are not just important; they are essential for effective leadership within the BANI context.

The METTA Coaching Model was developed in response to this need. Rooted in the principles of Buddhist psychology and integrated with contemporary coaching practices, METTA emphasizes mindfulness, compassion, and conscious leadership. The model supports the development of ethical conduct (*sīla*), mental clarity (*samādhī*), and wisdom (*paññā*), three core elements that empower managers to lead with authenticity, resilience, and purpose.

This research explores the application and outcomes of the METTA Coaching Model as a strategic tool for enhancing managerial efficiency. By focusing on the inner development of managers specifically their awareness, intention, and mindful action, this study aims to contribute to the growing body of evidence supporting mindfulness-based interventions in leadership development. Through an in-depth analysis of self-awareness, management perspectives, and the cognitive impact of mindfulness during the coaching process, the research provides insights into how managers can be supported to thrive in today's complex and evolving organizational landscapes.

The Definition of Metta Coaching Model

The METTA Coaching Model is founded on the principle that true leadership and effective management begin from within. Its central concept “Empowering Leaders with Inner

Peace and Conscious Awareness of Consequences” reflects a transformational journey where inner harmony becomes the foundation for outward vision and impact.

At its core, the model emphasizes cultivating inner peace, self-awareness, and mindfulness as essential elements of personal leadership. Through mindful coaching practices, leaders are guided to recognize and align with their authentic selves, enabling them to manage emotions, reduce stress, and develop clarity of thought. This internal grounding fosters emotional resilience and compassion, qualities that are essential in navigating today’s complex organizational environments.

Once peace is established within, the model supports leaders in extending this awareness outward translating personal clarity into strategic vision, effective decision-making, and purpose-driven leadership (Goleman, 2013; Kofman, 2008). This outward expression of inner peace enables leaders to inspire teams, manage challenges with wisdom, and foster a culture of trust and mindfulness within their organizations (Boyatzis, and McKee, 2005; Senge et al., 2005).

Drawing from Buddhist philosophy especially the Four Foundations of Mindfulness alongside psychological and coaching frameworks, the METTA Coaching Model creates a space where reflection, growth, and transformation occur. Ultimately, it aims to nurture leaders who not only perform with competence, but lead with consciousness, compassion, and vision.

The METTA Coaching Model is a transformative framework that combines mindfulness, Buddhist philosophy, and contemporary coaching practices to foster both leadership development and personal growth. Specifically designed for managerial contexts, this model aids individuals in cultivating greater awareness, enhancing mental clarity, and developing the ability to anticipate the consequences of their actions. These qualities are essential for effective and ethical leadership within complex organizational environments (Robbins, Judge, and Beward 2012).

The acronym M-E-T-T-A stands for:

M - Mindfulness: Short grounding practice to enhance presence.

E - End: Clarify leadership goals and intended impact.

T - Treat: Address challenges and define strategies.

T - Tools: Identify relevant strengths and resources.

A - Action: Commit to concrete steps for implementation.

This model empowers individuals to access inner clarity and insight, ultimately enhancing personal development and managerial effectiveness. Rather than prescribing fixed solutions, METTA facilitates the conditions for individuals to discover answers from within.

Extensive research supports the premise that inner peace and elevated levels of consciousness are vital components of effective leadership (Ulrich, 2020). The METTA Coaching Model provides managers with a structured framework to foster mindfulness and a strong sense of presence, thereby enabling them to successfully navigate coaching inquiries and

leadership challenges. This heightened awareness significantly enhances decision-making capabilities, resilience, and emotional regulation, which are essential competencies in today's complex organizational landscape (Belias, Rossidis, and Papademetriou, 2024).

Within the METTA framework, participants engage in a structured and inquiry-driven process that facilitates both personal and professional development. They are encouraged to formulate individualized development plans that align with their core values and long-term objectives. This reflective planning approach enables participants to identify the most suitable tools, methods, and interventions tailored to their distinct pathways.

A distinguishing characteristic of METTA is its implementation of insightful questioning techniques, which facilitate participants in establishing and refining their initial action steps. These steps not only create initial momentum but also serve as intrinsic motivators, driving individuals toward their coaching objectives with purpose and confidence.

The METTA Coaching Model provides a comprehensive developmental experience through the integration of mindfulness practices, visualization techniques, strategic inquiry, and action-oriented frameworks. This model empowers participants to enhance their leadership capabilities while ensuring alignment between their intrinsic values and external objectives. As a result, it facilitates both personal fulfillment and professional achievement.

The METTA Coaching Model in Practice

The METTA Coaching Model compellingly illuminates the crucial importance of empathy in leadership development. It serves as a transformative guide for managers, encouraging them to move away from the rigid confines of a command-and-control approach toward a more thoughtful and human-centered leadership style. This framework not only highlights the significance of connection, compassion, and understanding but also positions these traits as powerful assets in a leader's toolkit. By embracing these essential qualities, leaders can foster genuine relationships, inspire their teams, and cultivate a work environment rich in collaboration and innovation. Ultimately, this shift not only enhances individual leadership effectiveness but also drives collective success and fulfillment within the organization.

The METTA Coaching Model facilitates a structured approach for managers by encompassing five essential elements of the coaching process: Mindfulness, End, Total, Tools, and Action. This model is designed to cultivate profound self-awareness and consciousness among managers, thereby enhancing their understanding of the experiences, motivations, and challenges encountered by their team members. Empathy emerges as a vital leadership tool, fostering trust, strengthening relationships, and promoting a supportive and high-performing organizational culture. (Barrett, 2025)

Ultimately, the METTA Coaching Model transitions managerial roles from task-oriented directives to inspirational growth facilitation. By engaging with team members through

empathy, clarity, and intention, this model transforms leadership into an inclusive practice of co-creation and care. In this environment, individuals feel valued, heard, and motivated to contribute their best efforts in the workplace.

The METTA process is structured into five key components, each aligning with a letter in the acronym:

M - Mindfulness: Each session began with a short mindfulness practice to calm the mind and enhance present-moment awareness, preparing participants for focused coaching.

E - End: Participants identified their ultimate leadership goals, aligning personal intention with strategic direction.

T - Treat: Managers explored key challenges and defined practical strategies to address them through guided reflection.

T - Tools: Coachees identified internal strengths and external resources essential for successful implementation.

A - Action: The process concluded with a concrete action plan, turning insights into measurable, real-world outcomes.

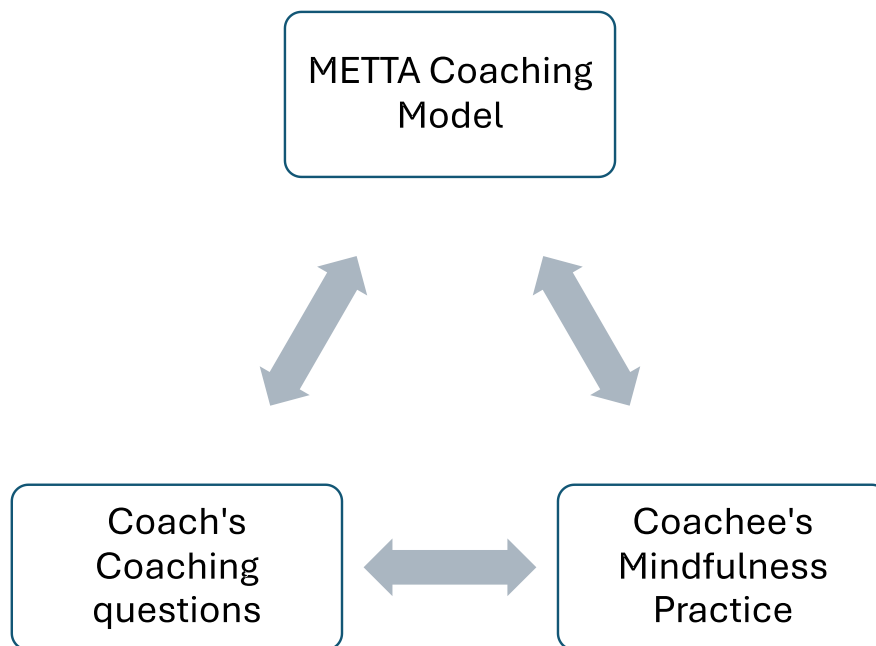

Figure 1: METTA Coaching element

The model begins with the following components:

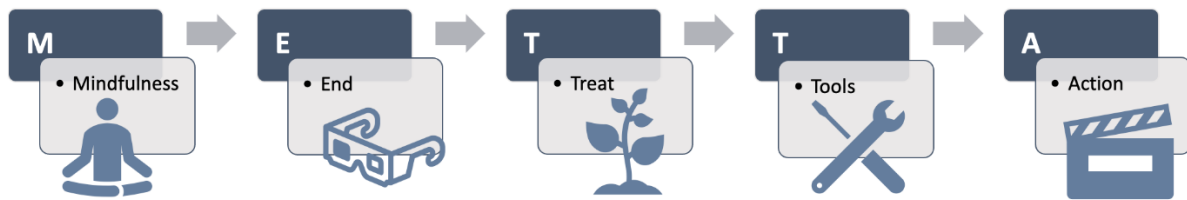

Figure 2: The METTA Coaching Model

In the METTA Coaching Model, the “E - End” stage, following the foundational mindfulness grounding (M - Mindfulness), serves as a vital anchor for the coaching process, imbuing it with purpose and clarity. This step invites the coachee to boldly articulate their ultimate goal, emphasizing not just immediate outcomes but a powerful vision of long-term, meaningful impact. By doing so, it empowers individuals to connect their aspirations to a broader narrative, fostering motivation and commitment to their transformative journey.

Rather than focusing solely on tactical objectives, the End phase encourages deep reflection on one’s aspirations, values, and the ripple effects of their intended actions. Drawing from approaches like Fred Kofman’s *Conscious Business* (2008), this phase expands awareness across emotional, relational, ethical, and strategic dimensions. Coachees are guided to visualize their “wish fulfilled” state, cultivating a sense of purpose that is both motivating and values-driven.

This foresight-oriented inquiry aligns with the METTA Model’s core principle of mindful leadership. By clarifying the “why” behind their goals, leaders gain stronger internal alignment and a more grounded direction for the steps that follow—Treat, Tools, and Action—ensuring that their leadership journey is not only effective, but deeply meaningful.

A Development of the METTA Coaching Model

The development of the METTA Coaching Model was based on empirical research involving over 70 managers from various industries and organizational levels, including fast-moving consumer goods, manufacturing, services, automotive, and government sectors. Participants, primarily middle and senior managers, were responsible for leading teams and improving performance across diverse contexts.

The findings from quantitative method indicate an overall average management style (Mean = 3.00, S.D. = 0.406), reflecting a leadership approach that is primarily manager-centered. Managers tend to take the lead in setting goals (M = 3.26) and solving team problems (M = 3.23), with limited delegation to team members. While there is some recognition of success evaluation in advance—the highest-rated aspect (M = 3.37)—team autonomy remains low. Employees rarely set their own goals (M = 2.74) and are reluctant to present challenging or different ideas (M = 2.71). Participation in meetings is also modest (M = 2.86), and

collaboration in planning processes is only slightly above average ($M = 3.03$). Team efficiency itself is rated below the midpoint ($M = 2.81$), suggesting potential for development. These results highlight the need for a more empowering leadership style that promotes self-direction, open communication, and team-driven initiatives.

After participating in the coaching session, participants reported a notable improvement in their management perspectives, with an overall average score of 3.96 ($S.D. = 0.703$), reflecting a level above average. Several key indicators shifted toward high ratings, particularly in areas related to team confidence and emotional intelligence.

Participants expressed strong confidence in their team's capability ($M = 4.49$, $S.D. = 0.880$) and in each member's ability to learn and self-develop ($M = 4.53$, $S.D. = 0.696$), indicating enhanced trust and a growth mindset toward their teams. Emotional resilience and interpersonal skills also improved. For example, the belief that being a good listener can resolve conflict scored highest ($M = 4.69$, $S.D. = 0.671$), and participants reported increased daily happiness ($M = 4.40$, $S.D. = 0.730$), suggesting improved well-being.

While openness to mindfulness practice was more than average ($M = 3.84$), responses related to communication during disagreement remained moderate. The tendency to convince others in disputes scored at a medium level ($M = 3.06$, $S.D. = 1.872$), and responses to irrational or emotional speakers remained only slightly above average ($M = 3.51$, $S.D. = 1.775$), reflecting an area still in development.

Overall, the data shows that coaching had a positive impact, especially in enhancing self-awareness, emotional regulation, team trust, and mindfulness foundational traits for effective and human-centered leadership.

Baseline data revealed that many participants had minimal experience with mindfulness: 20% had never practiced meditation, and 38.60% had less than two hours of experience. Although 40% valued mindfulness, 41.40% cited a lack of time as a barrier. These insights highlighted the need for a practical, time-efficient model that integrates mindfulness into leadership development.

After engaging with the METTA Coaching Model, participants showed a 30.30% improvement in management perspective scores, rising from an average of 3.046 to 3.969. Post-coaching, 88.60% of participants rated mindfulness as highly important—more than double the pre-coaching figure. Qualitative observations confirmed increased emotional regulation, focus, and alignment between leadership behavior and organizational vision.

The model's structured five-step process was central to these outcomes:

M - Mindfulness: Short grounding practice to enhance presence.

E - End: Clarify leadership goals and intended impact.

T - Treat: Address challenges and define strategies.

T - Tools: Identify relevant strengths and resources.

A - Action: Commit to concrete steps for implementation.

Designed for adaptability, the METTA Coaching Model blends mindfulness with reflective inquiry and goal-oriented action. It offers managers a clear path to greater awareness, strategic clarity, and purposeful leadership in dynamic work environments.

Application of METTA Coaching Model

The METTA Coaching Model effectively integrates mindfulness-based principles within the framework of Human Resource Development (HRD), offering a robust and adaptable approach for fostering personal and professional growth. Primarily designed for certified coaches and organizational leaders, this model significantly enhances self-awareness, emotional regulation, and goal clarity through practices informed by neuroscience and contemplative techniques.

The METTA model is applicable across various contexts, including organizational, educational, and individual development, making it an essential tool for coaching sessions, workshops, and training programs. It encourages participants to cultivate alignment between their internal awareness and external actions, guiding them to "set the self to zero"—a state of mental clarity that enables the reframing of challenges and the facilitation of meaningful transformation.

Grounded in both Buddhist psychology and contemporary coaching science, the METTA model promotes inner peace, ethical leadership, and sustainable growth. Anticipated outcomes include enhanced self-awareness, emotional stability, and conscious decision-making, thereby shifting the focus of coaching from purely performance-based metrics to a more comprehensive emphasis on presence and purpose.

Buddhist Philosophy-Technical Term

The Five Precepts: No killing, No stealing, No sexual misconduct, No lying, No intoxicants.

Four Immeasurables: Compassion, Metta (Loving-kindness), Karuna (Compassion), Mudita (Sympathetic joy), Upekkha (Equanimity).

Four Noble Truths: Dukkha-Suffering, Samudaya- the Origin of Suffering, Nirodha-the Cessation of Suffering, Magga-the Path Leading to the Cessation of Suffering.

Eightfold Path: Grouped into three core areas - Wisdom (Right View, Right Intention), Ethical Conduct (Right Speech, Right Action, Right Livelihood), Mental Discipline (Right Effort, Right Mindfulness, Right Concentration).

Conclusion

The METTA Coaching Model offers a holistic and empirically grounded approach to managerial and leadership development. By integrating mindfulness and self-awareness into the coaching process, this model provides managers with the psychological tools and

emotional intelligence necessary to navigate the increasingly complex, volatile, and interdependent nature of today's organizational landscapes. Its structured yet flexible framework fosters the development of resilient, ethical, and compassionate leadership that aligns with contemporary demands.

Grounded in the philosophical insights of Buddhata, the METTA Model redefines coaching as a process that goes beyond mere goal attainment. This reflective approach not only enhances strategic clarity but also drives personal transformation, allowing leaders to refine their objectives with heightened consciousness and ethical consideration.

This dissertation, *Development of the METTA Coaching Model for Managers in Enhancing Management Efficiency*, systematically explored the theoretical foundation, methodology, and practical implementation of the METTA Model. Two fundamental components have been identified as crucial to the framework: (1) the cultivation of mindfulness, which enhances inner clarity and serenity, thereby facilitating focused decision-making; and (2) goal awareness, which extends the managerial perspective beyond immediate outcomes to include the long-term organizational and ethical ramifications.

The implementation of the METTA Coaching methodology revealed several key capabilities essential for effective leadership in dynamic environments:

- Greater clarity and intentionality in strategic planning through mindfulness.
- Heightened empathy and compassion in interpersonal and organizational interactions.
- Enhanced capacity to evaluate long-term impacts and unintended consequences of decisions.
- Improved self-regulation and resilience in high-pressure contexts.
- Increased operational efficiency through mindful resource utilization.
- Strengthened adaptability in navigating VUCA (Volatile, Uncertain, Complex, Ambiguous) and BANI (Brittle, Anxious, Nonlinear, Incomprehensible) environments.

As global organizations confront accelerating change and ethical complexity, coaching must evolve to meet both strategic and human-centered imperatives. The METTA Coaching Model offers a timely and integrative contribution, positioning leadership development as both an inner journey and an organizational imperative.

References

- Boyatzis, R. E., & McKee, A. (2005). *Resonant Leadership: Renewing Yourself and Connecting with Others through Mindfulness, Hope, and Compassion*. Boston: Harvard Business School Press.
- Bratton, J., Gold, J., Bratton, A., & Steele, L. (2021). *Human Resource Management*. London: Bloomsbury Publishing.

- Goleman, D. (2013). *Focus: The Hidden Driver of Excellence*. New York: HarperCollins Publishers.
- Grieve, A., & Miller, J. (2024). *Team Coaching Edge the Ultimate Guide to Coaching Teams to High Performance*. UK: Practical Inspiration Publishing
- Kok, J., & van den Heuvel, S. C. (2020). *Leading in a VUCA World*. Switzerland: Springer Nature.
- Kofman, F. (2008). *Conscious Business: How to Build Value through Values*. Australia: ReadHowYouWant.com.
- Law, H. (2013). *Coaching Psychology: A Practitioner's Guide*. New Jersey, USA: Publisher Wiley.
- McKee, A., Kemp, T., & Gordon, S. (2013). *Management: A Focus on Leaders*. Australia: Pearson Education.
- Belias, D., Rossidis, I., & Papademetriou, Ch. (2024). *Organizational Behavior and Human Resource Management for Complex Work Environments*. Hershey, PA: IGI Global Scientific Publishing.
- Robbins, S. P., Judge, T. A., & Brehm, K. E. (2012). *Essentials of Organizational Behavior*. CA: Pearson Canada Inc.
- Senge, P. M., Scharmer, C. O., Jaworski, J., & Flowers, B. S. (2005). *Presence: Human Purpose and the Field of the Future*. USA: Crown Business.
- Ulrich, Th. H. (2020). *Spiritual Leadership: A Guide to Focus, Awareness, and Mindfulness*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี เพื่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัย*

Development of a Participation Model for Early Childhood Caregivers in Educational Institutions in Lopburi Province to Enhance Early Childhood Development

¹พัชรี ชีวะคำนวน, ²ธนพร แถวไธสง และ ³ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์

¹Phatcharee Chiwakumnuan, ²Tanaporn Thaewthaisong
and ³Sasitorn Wachirapanyapong

^{1,2}สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

³สาขาวิชาบริหารทรัพยากรมนุษย์และองค์การ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

^{1,2}Department of Early Childhood Education, Faculty of Education,
Thepsatri Rajabhat University, Thailand.

³Department of Human Resource Management and Organization,
Faculty of Management Science, Thepsatri Rajabhat University, Thailand.

³Corresponding Author's Email: Sasitorn.w@lawasri.tru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัย และ 2) ยกระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็น ครู ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก รวม 165 คน จำแนกเป็น กลุ่มทดลอง 77 คน และกลุ่มควบคุม 79 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม จากตัวแทนกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็กปฐมวัย จำนวน 9 คน วัดระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบทางสถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=4.59$, $\sigma=0.464$) ในด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมิน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามลำดับ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย การวางแผน การประสานงาน การตรวจสอบ การจัดการ และการดำเนินการ 2) ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จากการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม ผลต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Difference) 0.395 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกัน ค่าสถิติ $t = 16.394$ ค่าองศาอิสระ ($df = 4$) ค่า Sig. (2-tailed) = 0.000

*Received July 21, 2025; Revised August 4, 2025; Accepted August 13, 2025

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมการดูแลเด็กปฐมวัย; ผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย; พัฒนาการของเด็กปฐมวัย

Abstract

This research is an experimental research. The objectives are 1) to develop a model for early childhood caregivers participation in educational institutions in Lopburi Province that affects early childhood development and 2) to enhance early childhood development from early childhood caregivers participation in educational institutions in Lopburi Province. The respondents in this research were 165 people, consisting of teachers, parents/caregivers, divided into 77 experimental groups and 79 control groups. Focus group discussion with 9 representatives of groups involved in early childhood care. The developmental level of early childhood children was measured from the experimental and control schools. Data were analyzed using means and standard deviation. The differences in the developmental levels of early childhood children between the experimental and control groups were tested by finding the difference value using t-test statistics.

The research results found that 1) opinions on creating a participation model for early childhood caregivers in educational institutions were highest level ($\mu = 4.59$, $\sigma = 0.464$) in terms of participation in benefits, participation in operations, participation in evaluation, and participation in decision-making, respectively. The participatory model in early childhood care includes planning, coordination, monitoring, organization and implementation. 2) The developmental level of early childhood children from using the participation model of early childhood caregivers in educational institutions is different, with the experimental group being higher than the control group. The mean difference was 0.395, which was statistically significant at the .05 level. The development level of early childhood children between the experimental and control groups was different. t-test = 16.394, df = 4, and Sig. (2-tailed) = 0.000.

Keywords: Development of a Participation Model for Early Childhood; Early Childhood Caregivers; Early Childhood Development

บทนำ

เด็กปฐมวัยเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของชาติ ปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตและพัฒนาการในทุกด้านเป็นหลักฐานที่สำคัญในการพัฒนาช่วงวัยอื่นต่อไป เด็กวัยนี้จึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของประเทศที่ต้องได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมตามช่วงวัย จนสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต เจมส์ เจ แอคแมน (Heckman, 2008, as Cited in Boonurai, 2022) ผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนา มนุษย์ แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งได้รับรางวัลโนเบล พ.ศ. 2542 ได้ศึกษาวิจัยและพบว่า “การลงทุนพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัยค่ากล่าวที่ว่า การลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าให้ผลตอบแทนแก่สังคมที่ดีที่สุดในระยะยาว” จากแผนพัฒนา

เด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564-2570 (Office of the Secretary of the Education Council, 2022) กำหนดนโยบายด้านเด็กปฐมวัยไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เด็กปฐมวัยทุกคนต้องได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน อย่างมีคุณภาพ ตามศักยภาพ ตามวัยและ ต่อเนื่อง 2) การพัฒนาเด็กตามข้อ 1 ต้องจัดให้เป็นระบบและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยบูรณาการชัดเจนระหว่างหน่วยงานราชการและที่ไม่ใช่ราชการ ระหว่างวิชาชีพที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเด็กปฐมวัย และระหว่างระดับต่าง ๆ ของการบริหารราชการแผ่นดินจากระดับชาติ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น และ 3) รัฐและทุกภาคส่วนต้องร่วมกันระดมทรัพยากรให้เพียงพอแก่การพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะข้อ 3 ที่ระบุอย่างชัดเจนว่า ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป

ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการสำคัญที่มาจากการประเมินพัฒนาการและศักยภาพของเด็กในแต่ละด้านอย่างครอบคลุม จึงต้องมีการวัดการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ที่มาจากการใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นตามหลักวิชาการ เพื่อให้การประเมินมีความถูกต้องและแม่นยำ โดยครอบคลุมใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย ใช้เครื่องมือที่พัฒนาจากหลักกายภาพและพัฒนาการ เช่น แบบสังเกตพฤติกรรม การเคลื่อนไหวและแบบประเมินสุขภาพ 2) ด้านอารมณ์และจิตใจ อ้างอิงจากทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ โดยใช้แบบสอบถามพฤติกรรมและการสังเกตปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ 3) ด้านสังคม ใช้เครื่องมือที่พัฒนาจากแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม เช่น แบบสังเกตการเล่นและปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม 4) ด้านสติปัญญา อ้างอิงจากทฤษฎีหุปัญญาและกระบวนการคิด เช่น แบบทดสอบการแก้ปัญหาและกิจกรรมสร้างสรรค์ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Meisels, and Atkins-Burnett, 2005) ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยในประเทศไทย ได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์ในการวัดการพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องวัดระดับการพัฒนาการสม่ำเสมอ โดยปัจจุบันในสถานศึกษาระดับปฐมวัยใช้แบบวัดที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งกำหนดเกณฑ์การประเมินและการกำหนดระดับคุณภาพผลการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยกำหนดเป็นระบบตัวเลข 3, 2, 1 โดยใช้คำสำคัญ คือ ดี พอใช้ ควรส่งเสริม ในพฤติกรรมที่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์

การที่เด็กปฐมวัยจะเกิดการพัฒนาดังกล่าวดังนั้น การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็ก ทั้งผู้ปกครองและครู เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จึงต้องมีการวางแนวทางการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและเข้มแข็งของสถานศึกษาและผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเข้าร่วมประชุมหรือกิจกรรมของโรงเรียนเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงบทบาทที่หลากหลาย (Epstein, 1995 as Cited in Somdee, Masmek, and Rattanapongstatit, 2022) ได้แก่ การสร้างความรักความอบอุ่นและฝึกทักษะขั้นพื้นฐานที่บ้าน การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน การมีส่วนร่วมช่วยเหลือกิจกรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่องที่บ้าน การมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาปฐมวัยและนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างรอบด้าน ซึ่งจะส่งผลดีต่ออนาคตของประเทศไทยในระยะยาว

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปรากฏการณ์ที่เป็นปัจจุบัน ยังไม่มีการศึกษาวิจัยในด้านการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการ จึงมีความสำคัญและความจำเป็นต้องทำวิจัยฉบับนี้ ดังนั้นจึงมุ่งหวังพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในจังหวัดลพบุรี เพื่อมุ่งหวังพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมในการใช้ชีวิต ทั้งด้านร่างกายสังคม อารมณ์จิตใจและสติปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ ก่อนเข้าสู่การเรียนรู้ในระดับชั้นต่อไป เพื่อเป็นทรัพยากรของชาติในอนาคต เป็นพลังสำคัญของชาติในการพัฒนาประเทศ ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประเทศชาติที่มีความมั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
2. เพื่อยกระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นวิจัยเชิงทดลอง ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยตามลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วย การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบมีส่วนร่วม บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย และ การพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยรายละเอียดของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบมีส่วนร่วม

Ministry of Education (2003) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา การกำหนดหลักสูตรแบบเรียน และการ จัดการเรียนการสอนว่า ทำให้การจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมท้องถิ่น และตัวผู้เรียน โดย คูเฮน และ อัลดโฮฟฟ์ (Cohen, and Uphoff, 1977) ได้เสนอแนวคิดว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยกระบวนการตัดสินใจ โดยมีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 ลักษณะของการมีส่วนร่วม มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมิน

มิติที่ 2 ผู้ที่มีส่วนร่วม จำแนกกลุ่มบุคคลเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น 2) ผู้นำท้องถิ่น 3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ 4) คนต่างชาติ

มิติที่ 3 วิธีการมีส่วนร่วม จะพิจารณาใน 4 ประเด็น คือ 1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับแรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วม พิจารณาด้านรูปแบบขององค์การ และการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาระยะเวลาหรือช่วงของกิจกรรมที่เข้ามามีส่วนร่วม 4) ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับการให้อำนาจและปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

2. บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย

Council of Education, Ministry of Education (2013) ได้กำหนดบทบาทผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1) **ครู/ผู้ดูแลเด็ก** ครูหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยเป็นบุคคลสำคัญในการสอนและให้การดูแลเด็กในช่วงปฐมวัยโดยมีหน้าที่ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และการเติบโตที่ดีของเด็ก รวมถึงการใช้วิธีการสอนที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

2) **พ่อแม่/ผู้ปกครอง** ซึ่งพ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในด้านการสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กตั้งแต่เริ่มต้น โดยเป็นผู้ที่ให้ความรักและการสนับสนุนที่สำคัญ

3) **ชุมชน** ซึ่งชุมชนมีบทบาทในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาของเด็ก เช่น การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

4) **รัฐบาล/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ซึ่งหน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการออกนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ

5) **นักวิจัย/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเด็ก** ซึ่งนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญจะช่วยด้านการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเด็กให้ดีที่สุด

3. การพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

การพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยประเมินพัฒนาการและศักยภาพของเด็กในแต่ละด้านอย่างครอบคลุม โดยวัดใน 4 ด้าน (Pianta, La Paro, and Hamre, 2008) ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม และ ด้านสติปัญญา ดังนี้

1) **ด้านร่างกาย** เป็นการติดตามพัฒนาการทางกายภาพ การเคลื่อนไหว และสุขภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้

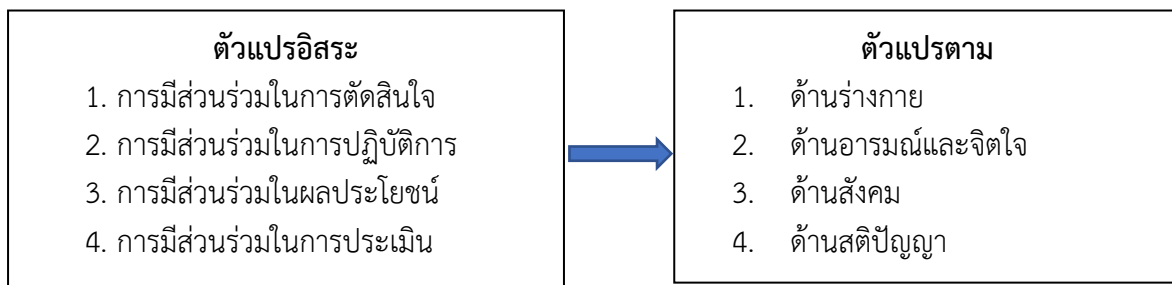
2) **ด้านอารมณ์และจิตใจ** มีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ การควบคุมตนเอง และการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3) **ด้านสังคม** ส่งเสริมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร และการสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคม

4) **ด้านสติปัญญา** เป็นรากฐานของการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการประเมินการพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบจะช่วยให้ครูและผู้ปกครองสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม จึงกำหนดตัวแปรอิสระจากแนวคิดการมีส่วนร่วม คูเฮน และ อัลดโฮฟฟ์ (Cohen, and Uphoff, 1977) และตัวแปรตามจากเกณฑ์ การพัฒนาการของเด็ก ปฐมวัย ของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ดังภาพกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

Picture 1: Conceptual Framework in Research

สมมติฐานการวิจัย

ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกัน

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ คือ ครู ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย จากโรงเรียนร่วมผลิตนักศึกษาครูของ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนพลร่มอนุสรณ์มิตรภาพที่ 50 และ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 (บ้านหัวช้าง) ที่ตั้งอยู่ใน อ.เมือง จ.ลพบุรี จำนวน 156 คน กำหนดขนาดตัวอย่าง จำนวน 113 คน ตามสูตรของเครจซี่และมอร์แกน สุ่มอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จาก

ครู และผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก ที่ยินดีเข้าร่วมให้ข้อมูล กลุ่มทดลอง ประกอบด้วย ครู จำนวน 2 คน ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 77 คน จากโรงเรียนพลร่มอนุสรณ์ มิตรภาพที่ 50 รวม 79 คน และกลุ่มควบคุม ประกอบด้วย ครู จำนวน 3 คน ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 63 คน จากโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 (บ้านหัวช้าง) รวม 66 คน รวมถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ที่ร่วมให้ข้อมูล จำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัย สร้างเครื่องมือในการวิจัยที่สอดคล้องกับแผนการวิจัย โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย ที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ด้วยการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการทดลองต่อไป
3. แบบวัดระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยวัดเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบวัดที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

วิธีการสร้างเครื่องมือคุณภาพ

แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย มีกระบวนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของสถานศึกษาในจังหวัดลพบุรี โดยศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศึกษามาตรฐานการพัฒนาเด็กปฐมวัย และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย เป็นต้น เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัยที่มีคุณภาพ

2. ร่างแบบการสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย ที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี โดยใช้แบบประเมินในลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบประมาณค่า (Rating scale) ด้านความสำคัญของการมีส่วนร่วม โดยมีเกณฑ์ใน 5 ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และ เห็นด้วยน้อยที่สุด

3. เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาประเมินคุณภาพของแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย โดยตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้านการวิจัย และด้านสถิติ แล้วคำนวณหาค่าความสอดคล้องของแบบการสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย เพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (IOC) โดยค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดแต่ละข้อได้ค่ามากกว่า 0.5 และมีค่า IOC รวม 0.911 จึงได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การพัฒนารูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย มีกระบวนการพัฒนารูปแบบกระบวนการ ดังนี้

1. นำผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย มาวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมิน เพื่อออกแบบรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย

2. จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากประเด็นที่สำคัญจากข้อ 1 ซึ่งครอบคลุมใน 4 ด้าน คือ การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมิน เพื่อสร้างรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมฯ ฉบับร่าง

3. ร่างรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ฉบับร่าง ด้วยการกำหนดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 ด้าน คือ การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมิน

4. ทดสอบคุณภาพ รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมฯ ฉบับร่าง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุง เพื่อเป็นต้นแบบในการทดลองต่อไป

แบบวัดการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยวัดในช่วงหลังการทดลอง โดยใช้แบบประเมินตามสภาพที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 (Ministry of Education, 2017) ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนตามวิธีของ Ketsingha (1995) โดยมีระดับ ดังนี้

3 = ดี คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.00 หมายถึง ปรากฏพฤติกรรมตามช่วงอายุที่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์

2 = พอใช้ คะแนนเฉลี่ย 1.67-2.33 หมายถึง ปรากฏพฤติกรรมตามช่วงอายุที่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์โดยมีการกระตุ้น

1 = ควรส่งเสริม คะแนนเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 1.00-1.66 หมายถึง ไม่ปรากฏพฤติกรรมตามช่วงอายุที่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ จำแนกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในจังหวัดลพบุรี ด้วยการศึกษาสภาพข้อเท็จจริง จากเอกสาร การสังเกต และสำรวจความเห็นโดยใช้แบบสอบถาม กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อนำไปเป็นประเด็นสำคัญในการจัดสนทนากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน และ นักวิชาการ เพื่อร่วมกันสร้างรูปแบบหรือกระบวนการมีส่วนร่วม ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ในการเพิ่มการพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ระยะที่ 2 สร้างต้นแบบรูปแบบการมีส่วนร่วม ของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในจังหวัดลพบุรี เป็นการออกแบบรูปแบบการดูแลเด็กระดับปฐมวัยที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ให้สามารถดูแลเด็กปฐมวัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ข้อสรุปจากการศึกษาเบื้องต้นในระยะที่ 1 แล้วมาระดมความเห็นด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเป็นต้นแบบและทดสอบคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อเป็นต้นแบบ ในการทดลองนำไปใช้ต่อไป

ระยะที่ 3 การทดลอง ดำเนินการดังนี้

1. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็กและครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง เพื่อถ่ายทอดรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กปฐมวัย และขอความร่วมมือในการร่วมทดลองใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

2. ทดลองดำเนินการตามกระบวนการ รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กปฐมวัย ระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา ว่าสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการพัฒนาการเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาในจังหวัดลพบุรีได้เพียงใด โดยมีการวัดระดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งคณะวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขปัญหา ตลอดระยะเวลาการวิจัย

ระยะที่ 4 การวิเคราะห์ผล สรุปผล และปรับปรุงกระบวนการ เป็นการวัดผลหลังการทดลอง โดยใช้แบบประเมินวัดระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ในโรงเรียนทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง เพื่อสรุปและวิเคราะห์ นำผลมาปรับปรุงรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ได้ทดลองใช้ เพื่อสร้างเป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กปฐมวัย เพื่อขยายผลต่อสถานศึกษาในพื้นที่ ต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในจังหวัดลพบุรี ด้วยการสำรวจความเห็นโดยใช้แบบสอบถาม กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายถึงลักษณะของตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ
2. ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบหรือกระบวนการมีส่วนร่วม สรุปเป็นความเรียงเชิงพรรณนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการร่างรูปแบบการมีส่วนร่วม ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป
3. การทดสอบความแตกต่างของระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบค่าทั้ง 2 กลุ่ม

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย ที่กำหนดไว้ว่า เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ส่งผลต่อการยกระดับการพัฒนาการเด็กปฐมวัย และเพื่อยกระดับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยจากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา เห็นได้ว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.59$, $\sigma = 0.464$) โดยให้ความสำคัญในแต่ละประเด็น ตามลำดับดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\mu = 4.66$, $\sigma = 0.509$) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ($\mu = 4.60$, $\sigma = 0.524$) ซึ่งค่าเฉลี่ยเท่ากับ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิน ($\mu = 4.60$, $\sigma = 0.524$) และ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\mu = 4.52$, $\sigma = 0.587$) เห็นได้ว่า ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา เมื่อศึกษาในด้านวิธีการดูแลเด็ก พบว่า ให้ความสำคัญกับการวางแผน ($\mu = 4.48$, $\sigma = 0.691$) การประสานงาน ($\mu = 4.45$, $\sigma = 0.601$) การตรวจสอบ ($\mu = 4.36$, $\sigma = 0.674$) การจัดองค์การ ($\mu = 4.35$, $\sigma = 0.698$) และการดำเนินการ ($\mu = 4.33$, $\sigma = 0.691$) ตามลำดับ โดยได้นำข้อมูลดังกล่าว ไปสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามแผนการวิจัย พบว่า มีความคิดเห็นสนับสนุนจากผลการสำรวจด้วยแบบสอบถามเช่นกัน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อยกระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี คณะผู้วิจัยได้นำผลจาก วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 มาสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน ตามแนวคิดของ คูเฮน และ อัลดอฟฟ์ (Cohen, and Uphoff, 1977) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ การมีส่วนร่วมในการประเมิน โดยมีกิจกรรมการมีส่วนร่วม โดยออกแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา

ตามแนวคิดหลักการจัดองค์การสมัยใหม่ (POLC) ของ อัลเลน (Allen, 1958) ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การดำเนินการ การประสานงาน และการตรวจสอบ ไว้ดังนี้

1. การวางแผน ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โดยมีเป้าหมายสำคัญในการร่วมพัฒนาการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย รักษาภาพลักษณ์ ชื่อเสียง สัมพันธภาพของเครือข่าย และโรงเรียน โดยมีการวางแผนที่ชัดเจน กำหนดปฏิทินการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ชัดเจน ตลอดปีการศึกษา และประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ซึ่งปฏิทินอาจมีการปรับเปลี่ยนได้ ตามมติที่ประชุมของคณะกรรมการฯ และแจ้งให้ทราบโดยทั่วกัน โดยลักษณะการทำงานมีทั้ง การประชุม การจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนเพื่อร่วมพัฒนาเด็กปฐมวัย จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภายในโรงเรียน กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยมีการสรุปและรายงานผลให้สมาชิกทราบอย่างสม่ำเสมอ

2. การจัดองค์การ กำหนดโครงสร้างในรูปแบบคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง กำหนดสัดส่วนกรรมการ และบทบาทที่ชัดเจน โดยมีกรรมการจำนวน ไม่เกิน 10 คน กรรมการมาจากตัวแทนของผู้ปกครองจากทุกห้องเรียน ๆ ละ 2-3 คน ที่มาจากการคัดเลือกของกลุ่มผู้ปกครองแต่ละห้องเรียน และ ประชาสัมพันธ์คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี และอาจกลับมาเป็นกรรมการอีกได้ถ้าได้รับการเลือกตั้ง โดยผู้ปกครองนักเรียนทุกคนในโรงเรียนเป็นสมาชิกเครือข่ายผู้ปกครองโดยอัตโนมัติ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ บทบาทของคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง จะเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเพื่อเด็กปฐมวัยในโรงเรียน ที่ครอบคลุม การตัดสินใจ การปฏิบัติการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่ผลต่อเด็กปฐมวัย และการมีส่วนร่วมในการประเมิน โดยมีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาเด็กปฐมวัยในการพัฒนาการ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม และ ด้านสติปัญญา ซึ่งต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการ ที่ครอบคลุมประเด็นเหล่านี้ เป็นลายลักษณ์อักษรและประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทุกคนทราบ โดยอาจมีการทบทวนปรับปรุงทุกปี

3. การดำเนินการของคณะกรรมการ ดำเนินงานเป็นรูปแบบโครงข่าย จากระดับห้องเรียน สู่ระดับชั้นเรียน ระดับสายชั้น และ ระดับโรงเรียน มีตัวแทนระดับโรงเรียน ร่วมรับผิดชอบขับเคลื่อนงานเครือข่าย โดยเป็นหน่วยงานมิใช่บุคคล เช่น งานสัมพันธ์โรงเรียน งานบริหาร งานกิจการนักเรียน เป็นต้น และกำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินงานตามแผน / เป้าหมายต่าง ๆ ที่ชัดเจน

4. การประสานงาน อาจมีความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนอื่น โดยกำหนดเป้าหมายสำคัญของเครือข่ายที่ชัดเจน เช่น เพื่อการส่งต่อนักเรียนไปเรียนในระดับที่สูงขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนความประสบการณ์ ดำเนินงานทั้งด้านการจัดการศึกษา ด้านการบริหารคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง รวมถึง เครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กปฐมวัย เช่น งานด้านสาธารณสุข งานด้านพัฒนาสังคม สถานสงเคราะห์ ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก สถาบันศาสนา งานด้านสงเคราะห์เด็กเอกชน (มูลนิธิ สมาคม) ตัวแทนชุมชน หรือ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนที่ทำงานด้านเด็กปฐมวัย

5. การตรวจสอบ ด้วยการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการนำผลจากการกำกับติดตาม มาพัฒนาปรับปรุงในที่ประชุมคณะกรรมการ และประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกคณะกรรมการ ได้รับทราบสม่ำเสมอ

จากการทดลองนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ไปใช้ พบว่า ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยรวม 4 ด้าน ได้ค่าเฉลี่ย 2.89 อยู่ในระดับ “ระดับดี” หมายถึง

ปรากฏพฤติกรรมตามช่วงอายุ เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งค่าเฉลี่ยทั้ง 4 ด้านอยู่ใน “ระดับดี” ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่มีค่าเฉลี่ยรวม 4 ด้าน ได้ค่าเฉลี่ย 2.49 อยู่ในระดับ “ระดับดี” เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลระดับปฐมวัยในสถานศึกษา ที่ได้จากการวิจัยนี้ ช่วยทำให้การพัฒนาการของเด็กปฐมวัยสูงกว่า ดังตาราง

ตารางที่ 1 ผลการวัดระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

ระดับการพัฒนาการ	กลุ่มทดลอง (ร.ร. พลร่มฯ)		กลุ่มควบคุม (ร.ร. ไทยรัฐฯ)	
	μ	Σ	μ	Σ
ด้านร่างกาย	2.89	.035	2.57	.079
ด้านอารมณ์และจิตใจ	2.91	.040	2.45	.030
ด้านสังคม	2.88	.040	2.39	.037
ด้านสติปัญญา	2.86	.061	2.43	.072
รวม 4 ด้าน	2.89	.016	2.49	.038

จากสมมติฐานการวิจัย “ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกัน” ได้ทดสอบสมมติฐานแล้วพบว่า ค่า Sig. (p-value) ของ Levene's Test เท่ากับ 0.149 เนื่องจากค่า Sig. (0.149) มีค่ามากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p > .05$) จึงสรุปได้ว่า ความแปรปรวนของคะแนนระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หรือกล่าวคือ ความแปรปรวนของทั้งสองกลุ่มเท่ากัน (Equal Variances Assumed) ดังนั้นการพิจารณาผล t-test จะใช้ค่าจาก Equal variances assumed ได้ ค่าสถิติ t เท่ากับ 16.394 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 4 ค่า Sig. (2-tailed) หรือ p-value เท่ากับ 0.000

จึงสรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ผลต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Difference): เท่ากับ 0.395 ซึ่งบ่งชี้ว่ากลุ่มหนึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง 0.395 หน่วย โดยช่วงความเชื่อมั่น 95% ของผลต่างค่าเฉลี่ย จึงเป็นการยืนยันว่าผลต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ค่าเฉลี่ยของระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตาราง

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลต่างระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Equal variances assumed	3.180	.149	16.394	4	.000	.395	.02409	.32810	.46190
Equal variances not assumed			16.394	2.731	.001*	.395	.02409	.31386	.47614

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากผลงานวิจัย ได้พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ที่ส่งผลต่อการยกระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จากแนวทางการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ ผลประโยชน์ และการประเมิน จึงได้รูปแบบที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การดำเนินการ การประสานงาน และการตรวจสอบ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังภาพ

Figure 2: The Participation Model for Early Childhood

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อยกระดับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการประเมิน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยให้ความสำคัญกับการวางแผน การประสานงาน การตรวจสอบ การจัดการ และการดำเนินการ สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ Kettanom (2024) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน กรุงเทพมหานคร เขตหลักสี่ พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพัฒนาการด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย และด้านสติปัญญา ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยคาดหวังว่าเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย แล้วจะเกิดแนวทางการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยได้มากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kittitongsophon, and Upavanich (2023) ที่วิจัยเรื่อง

การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่สงสัยมีพัฒนาการล่าช้า ผลวิจัยพบว่า ส่งผลให้ผู้ดูแลมีความรู้และพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้จากการปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ใน 6 ประเด็นหลัก ได้แก่ การประสานงาน สร้างความรู้ความเข้าใจ การกระตุ้นส่งเสริมพัฒนาการ การเข้าถึงติดตาม การให้คำปรึกษาและ ระยะเวลาในการกระตุ้นพัฒนาการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย คาดหวังที่จะมีส่วนร่วมในการออกแบบ กิจกรรม ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยให้ผู้ปกครอง เกิดความเข้าใจสามารถออกแบบการจัดกิจกรรมได้เองที่บ้าน ผ่านกิจวัตรประจำวัน สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ Yakaew et al. (2018) ที่วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเขตพื้นที่ภาคตะวันออก ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความต้องการในการส่งเสริม พัฒนาการของเด็กปฐมวัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปกครองมีความ ต้องการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย ด้านสังคม และด้านสติปัญญาอยู่ในระดับมากส่วนด้าน อารมณ์อยู่ในระดับมากที่สุด

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ อยู่ ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย ได้พิจารณาถึงผลลัพธ์เชิงบวกหรือเห็นคุณค่าที่ จะเกิดขึ้นกับตัวเด็ก ครอบครัว และสังคม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จากการมีส่วนร่วมในโครงการ การจัด ประสบการณ์ รวมถึงการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Katpongpan (2018) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารจัดการ การศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 1 พบว่า ผู้ปกครองที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการประเมิน อยู่ ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของเด็กแต่ละ คน สามารถประเมินพัฒนาการรายด้านของเด็กปฐมวัยได้อย่างถูกต้องตามสภาพจริง สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ Sawangsri (2018) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยภาคีเครือข่ายมี ส่วนร่วม ซึ่งภายหลังจากพัฒนาส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ 96.59 ส่วนเด็กที่อายุ 9, 18, 30 และ 42 เดือน เด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้า ร้อยละ 35.77 และได้รับการติดตามกระตุ้นพัฒนาการ 1 เดือน มีพัฒนาการสมวัยร้อยละ 94.62

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจากการมีส่วนร่วมของ ผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แสดงว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับ ปฐมวัยในสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยนี้ ส่งผลต่อระดับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาในจังหวัด ลพบุรี สูงขึ้นทุกด้าน โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผล ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย โดยรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยใน สถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ได้จัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วมทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ เช่น การอาบน้ำ แปรงฟัน การสวมใส่ เสื้อผ้า ถูเท้า รองเท้า การเก็บสิ่งของเข้าที่หลังใช้งาน การเก็บถ้วย จาน หลังรับประทานอาหาร ฯลฯ ซึ่งกิจกรรม ดังกล่าวช่วยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก ประสานสัมพันธ์กันใช้งานได้อย่างคล่องแคล่วมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Muangoun (2020) ที่วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยโดยการมีส่วนร่วมของ

ผู้ปกครองโรงเรียนสบเปิงวิทยา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ตามปัจจัยพื้นฐานของผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยด้านจำนวนบุตรและปัจจัยด้านสภาพสมรส มีผลต่อการส่งเสริมทักษะด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และทักษะความคล่องแคล่ว

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ โดยรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ได้จัดกิจกรรมโดยให้เด็กมีส่วนร่วมภายใต้บรรยากาศที่ปราศจากการบังคับ เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลิน ทำให้เด็กภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือผลงานของตนเองและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Noichan (2020) ที่วิจัยเรื่อง แนวทางการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการเสริมสร้างพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการด้านอารมณ์ความรู้สึกของเด็กปฐมวัย ไม่ทำร้ายผู้อื่นเมื่อไม่พอใจ เริ่มมีความมั่นใจในตนเอง จัดกิจกรรมให้เด็กรู้จักการมีระเบียบวินัย ร่วมส่งเสริมด้วยการชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ดีและร่วมสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กในทุกกิจกรรมการเรียนรู้

3. พัฒนาการด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ได้จัดกิจกรรมโดยการให้เด็กมีส่วนร่วมกับเพื่อนและบุคคลในครอบครัว ทำให้เด็กเรียนรู้การปฏิบัติตามข้อตกลง รู้จักการรอคอย การเข้าแถวตามลำดับก่อนหลัง การช่วยเหลือ การแบ่งปัน เป็นต้น เป็นการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามกฎระเบียบทางสังคมเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Krikitrajm, Tongthaworn, and U-panno (2021) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเล่นร่วมกับผู้อื่น ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านการเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีความเหมาะสมสามารถพัฒนา ทักษะทางสังคมทั้ง 4 ด้านของเด็กปฐมวัยกลุ่มเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา จังหวัดลพบุรี ได้จัดกิจกรรมโดยการให้เด็กมีส่วนร่วมกับเพื่อนและบุคคลในครอบครัว เป็นการส่งเสริมทักษะทางภาษาผ่านการพูดคุย การสนทนาถาม ตอบ การตั้งคำถามปลายเปิด เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้การคิดแก้ปัญหา การตัดสินใจ นำไปสู่การคิดรวบยอดอย่างมีเหตุผลด้วยตัวเองโดยมีครู ผู้ปกครองให้คำแนะนำ ซึ่งสอดคล้องกับ Jehnok, and Jeharsae (2019) ที่วิจัยเรื่อง ผลของโปรแกรมการกระตุ้นพัฒนาการอย่างมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อพัฒนาการของเด็กอายุ 2-5 ปี ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัย เด็กสามารถเรียนรู้เรื่องจำนวน เรื่องการเปรียบเทียบขนาด และปริมาณจากวัสดุจริง เด็กแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยผู้ปกครองให้คำแนะนำและเด็กมีโอกาสนทนาโต้ตอบแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

สรุป

ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีความคิดเห็นในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การปฏิบัติการ การประเมิน และการตัดสินใจ อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อกระบวนการดูแลเด็กในด้านการวางแผน การประสานงาน การตรวจสอบ การจัดการ และการดำเนินการ ผลดังกล่าวนำไปสู่การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของคูเฮนและอัธโฮฟฟ์ (Cohen, and Uphoff, 1977) และหลักการจัดการองค์การสมัยใหม่ของอัลเลน (Allen, 1958) ที่ครอบคลุมการวางแผน การจัดการ การดำเนินการ การประสานงาน และการตรวจสอบ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อ

ขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนและชุมชน การดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายตั้งแต่ระดับห้องเรียนจนถึงระดับโรงเรียน รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง และการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ผลการทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวพบว่า เด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีพัฒนาการในระดับดีสูงกว่ากลุ่มควบคุมในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กปฐมวัยตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถยกระดับพัฒนาการเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการวางแผน การประสานงาน การตรวจสอบ การจัดองค์การ และการดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ การออกแบบรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย โดยผู้ดูแลเด็กสามารถเลือกเข้าร่วมได้ตามความสนใจ ความถนัด เช่น การมีส่วนร่วมในคณะทำงานเฉพาะกิจ การเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน หรือการมีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อยกระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการวัดระดับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัยจากการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัย กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แสดงว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยในสถานศึกษา ที่ได้จากการวิจัยนี้ ส่งผลต่อการยกระดับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาในจังหวัดลพบุรี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ดูแลเด็กระดับปฐมวัยใน ไปใช้โดย ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการ ที่ประกอบด้วย ครู/ครูพี่เลี้ยง/ผู้ดูแลเด็กกับพ่อแม่/ผู้ปกครอง จากตัวแทนแต่ละชั้นเรียน ดำเนินการแบบประสานกันเพื่อร่วมกันส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กมากที่สุด รวมถึงร่วมพัฒนาการทั้งการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัยทั้ง 4 ด้าน และติดตามผลหลังจากที่เด็กผ่านการประเมินแล้ว เพื่อให้เกิดความคงทนของพัฒนาการในแต่ละด้านที่เกิดกับเด็กยังคงอยู่กับเด็ก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในกลุ่มสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ และมีความแตกต่างของภาษาแม่

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแต่ละกลุ่ม

References

- Allen, L. A. (1958). *Management and Organization*. New York: McGraw-Hill.
- Boonurai, S. (2022). *Development of Online Assessment Criteria for Educational Inequality in Preschools*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.
- Cohen, J., & Uphoff, N. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. London: Rural Development Center Cornell University.

- Council of Education, Ministry of Education. (2013). *The Role of Parents, Teachers, Nannies, and Caregivers in Raising and Developing Early Childhood Children*. Retrieved July 31, 2024, from <https://preschool.or.th/content/documents/1232-file.pdf>
- Heckman, J. J. (2008). Schools, Skills and Synapses. *Economic Inquiry*, 46(3), 289-324.
- Jehnok, M., & Jeharsae, R. (2019). Effects of the Participatory Developmental Stimulation Program for Care Takers on Development Status of 2-5 Years Old Children. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 30(2), 80-88.
- Katpongpan, N. (2018). *Development of Parent Participation in Early Childhood Education Management of Schools under Primary Educational Service Area Office 1*. (Master's Thesis). Suratthani Rajabhat University. Suratthani.
- Ketsingha, W. (1995). Mean and Interpretation. *Educational Research News*, 18(3), 8-11.
- Kettanom, T. (2024). *Participation of Parents in Promoting Early Childhood Development at the Development Center Preschool Children, Bangkok, Lak Si District*. (Master's Thesis). Siam Technology College. Bangkok.
- Kittitongsophon, W., & Upavanich, S. (2023). Development of Community Participation Model for Promoting Early Childhood Development in Children with Potential Developmental Delay: Ban Kluai Model, Sukhothai. *Thai Journal of Nursing and Midwifery Practice*, 10(1), 36-53.
- Krikitraj, A., Tongthaworn, R., & U-panno, P. (2021). Developing Early Childhood Children's Social Skills Through Group Dynamic. *Journal of Education Naresuan University*, 23(2), 351-361.
- Meisels, S. J., & Aikins-Burnett, S. (2005). *Developmental Screening in Early Childhood: A Guide*. (5th ed.). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Ministry of Education. (2003). *The Act on the Administration of the Ministry of Education B.E. 2003*. Bangkok: Ministry of Education.
- Ministry of Education. (2017). *Early Childhood Education Curriculum Guide 2017*. Bangkok: Agricultural Cooperative Printing House of Thailand Co., Ltd.
- Muangoun, Ch. (2020). *The Early Childhood Education Management with Parents' Participation to Soppoeng Witthaya School in Mae Taeng District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiang Mai Rajabhat University. Chiang Mai.
- Noichan, N. (2020). The Education Guideline for Parents to the Promotion Early Childhood Development in Child Development Center. *Journal of Educational Administration, Khon Kaen University*, 16(2), 194-206.
- Office of the Secretary of the Education Council. (2022). *Early Childhood Development Plan 2021-2027*. Bangkok: Prik Wan Graphic.
- Pianta, R. C., La Paro, K. M., & Hamre, B. K. (2008). *Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Manual, Pre-K*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Pub. Co.

- Sawangsri, W. (2018). *A Study of the Development of an Early Childhood Development Assessment Model by Participating Network Partners*. Retrieved July 31, 2024, from <http://mkho.moph.go.th/research2018/showdata2.php?id=157>
- Somdee, W., Masmek, J., & Rattanapongstatit, A. (2022). Development of a Father's Participation Model in Promoting Early Childhood Development. *Naresuan University Nursing Journal*, 16(1), 89-101.
- Yakaew, Ch. et al. (2018). Behavioral the Participation of Parents in the Promotion of Early Childhood Learning the Child Development Center Eastern Region. *Journal of Education and Human Development Sciences*, 2(2), 1-14.

การพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการ เพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน*

The Development of an Intelligent Platform for Integrated Educational Administration towards a Sustainable Digital Management System

¹ภูมิภควัฒน์ ภูมิพงศ์ชศร, ²สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ และ ³ขวัญชนก आयुยีน

¹Phumphakhawat Phumphongchochasorn, ²Supattarasak Khumsamart
and ³Kwanchanok Aryuyuen

^{1,3}วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

²สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

^{1,3}College of Innovation Management, Rajamangala University of Technology Rattanakosin,
Thailand.

²Roi Et Provincial Office of Learning Encouragement, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Phumphakhawat.ps@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน 2) พัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน และ 3) ประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสานวิธี แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ผู้ให้ข้อมูลคือผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม ที่มีความเที่ยง .87 และแบบประเมินและรับรอง สถิติที่ใช้คือ การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และ 21 ตัวบ่งชี้ 2) พัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วย 6 ส่วน คือ สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 3) ผลการประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน ในภาพรวมผ่านการประเมินและรับรองด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับดีมาก

*Received March 29, 2025; Revised June 22, 2025; Accepted July 4, 2025

คำสำคัญ: การพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะ; การบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการ; ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน

Abstract

The objectives of this research article were: 1) to analyze the components of an intelligent platform for integrated educational administration toward a sustainable digital management system, 2) to develop such an intelligent platform, and 3) to evaluate and validate the platform. A mixed-methods research design was employed and conducted in four phases. The key informants consisted of 9 experts selected through purposive sampling, while the sample group comprised 399 participants selected through stratified random sampling. The research instruments included in-depth interviews, a questionnaire with a reliability coefficient of 0.87, and an evaluation and validation form. The data were analyzed using content analysis, frequency, percentage, mean, standard deviation, and exploratory factor analysis.

The findings revealed that: 1) the analysis of the components of the intelligent platform for integrated educational administration toward a sustainable digital management system consisted of 6 components and 21 indicators; 2) the developed intelligent platform comprised 6 elements, namely platform architecture and technology, educational administration system, intelligent learning support system, stakeholder engagement, data analysis and utilization for decision-making, and sustainability and continuous development; and 3) the evaluation and validation results indicated that the intelligent platform, overall, met the criteria of propriety, accuracy, utility, and feasibility at a high level.

Keywords: Intelligent Platform Development; Integrated Educational Administration; Sustainable Digital Management System

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกภาคส่วน รวมถึงภาคการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับคุณภาพของระบบการเรียนการสอน การบริหารสถานศึกษาในรูปแบบดั้งเดิมที่อาศัยเอกสารและกระบวนการที่ซับซ้อน มีข้อจำกัดทั้งในด้านความเร็ว ความแม่นยำ และความโปร่งใส ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพลดลง (Al-Emran, Malik, and Al-Kabi, 2020) ดังนั้น การนำเทคโนโลยีอัจฉริยะเข้ามาประยุกต์ใช้จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นระบบดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานด้วยการบูรณาการระบบต่าง ๆ เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการศึกษา ระบบการจัดการบุคลากร ระบบประเมินผลทางการศึกษา และระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ (Intelligent Learning Support System) ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาดในการจัดการ และช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำมากขึ้น (Zawacki-Richter et al. 2019)

อีกทั้ง การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) มาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา ยังสามารถช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก (Data-Driven Decision Making) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานและการปรับปรุงนโยบายด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวโน้มและความต้องการของสังคม (Chen, Chiang, and Torey, 2012) นอกจากนี้ การเชื่อมโยงแพลตฟอร์มกับระบบคลาวด์ (Cloud Computing) และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) ยังช่วยให้การจัดเก็บและการประมวลผลข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาไปสู่ระบบดิจิทัลที่มีความยั่งยืน (Selwyn, 2020)

การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและออกแบบแพลตฟอร์มอัจฉริยะที่สามารถบูรณาการระบบบริหารจัดการสถานศึกษาในทุกมิติ โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ทันสมัยและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาเพื่อสร้างระบบบริหารการศึกษาที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน
3. เพื่อประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบ ผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมายคือ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมจำนวนทั้งสิ้น 484,154 คน (Office of Policy and Planning for Basic Education, 2023)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 ท่าน ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) กระบวนการวิจัยประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี (Documentary Study)

ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

ดำเนินการศึกษาองค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

จัดประชุมสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 21 คน ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะฯ

- 1) ดำเนินการสัมมนาโดยใช้เอกสารแนวทางและคู่มือแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อประกอบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) รับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews): ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 ท่าน
- 2) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group): ผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยจำนวน 21 ท่าน
- 3) การฝึกอบรม ทดลอง และติดตามผลการใช้งานแพลตฟอร์มฯ ในสถานศึกษานำร่อง โดยสถานศึกษาที่เข้าร่วมจะได้รับการฝึกอบรมและผ่านการประเมินก่อนนำไปใช้จริง และใช้เกณฑ์คัดเลือกสถานศึกษาตามประสิทธิภาพในการบริหาร และภาวะผู้นำทางวิชาการ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ใช้เครื่องมือที่ได้รับการพัฒนาและตรวจสอบความเที่ยง (Reliability = 0.875) ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินความรู้แบบบูรณาการ แบบประเมินและรับรองแพลตฟอร์ม การสังเกตการใช้งานจริงในภาคสนาม เอกสารประกอบการสัมมนา

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติและเทคนิคการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
- 2) ค่าความถี่ (Frequency)
- 3) ค่าร้อยละ (Percentage)
- 4) ค่าเฉลี่ย (Mean)
- 5) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- 6) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation)

นำเสนอผลในรูปแบบพรรณนา (Descriptive) โดยเชื่อมโยงข้อมูลเชิงประจักษ์จากภาคสนาม และข้อมูลเชิงทฤษฎี พร้อมเสนอแนวทางการใช้แพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการสู่ระบบดิจิทัลที่ยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อบูรณาการสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน อยู่ในระดับมากขึ้นไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

องค์ประกอบ	รายการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
1	สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี	4.41	.942	มาก
2	ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา	4.37	.811	มาก
3	ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ	4.49	.704	มาก
4	การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	4.12	.725	มาก
5	การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ	4.08	.811	มาก
6	ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	4.22	.720	มาก
รวมเฉลี่ย		4.28	.785	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อบูรณาการสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้

องค์ประกอบที่ 2 ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้

องค์ประกอบที่ 3 ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้

องค์ประกอบที่ 4 การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้

องค์ประกอบที่ 5 การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้

องค์ประกอบที่ 6 ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้

ตารางที่ 2 องค์ประกอบและค่าความแปรปรวนของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อบูรณาการสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน

Total Variance Explained						
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	18.297	42.321	54.225	18.297	42.321	54.225
2	4.632	8.178	52.978	4.632	8.178	52.978
3	3.042	5.175	61.112	3.042	5.175	61.112
4	2.633	4.802	60.121	2.633	4.802	60.121
5	1.387	2.830	50.288	1.387	2.830	50.288
6	1.122	1.465	42.769	1.122	1.465	42.769

Extraction Method: Principal Component Analysis.

จากตารางที่ 2 พบว่าองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues มากกว่า 1 มีจำนวน 6 องค์ประกอบซึ่งองค์ประกอบที่ 1 - 6 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ทั้งหมดร้อยละ 62.315 แต่เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่า Eigenvalues มากกว่า 1 มีตัวบ่งชี้อธิบายองค์ประกอบตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป และมีความน่าหนักปัจจัย ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป พบว่า มี 6 องค์ประกอบที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ องค์ประกอบที่ 1 - 6 องค์ประกอบที่ 1 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) สูงสุดเท่ากับ 18.297 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 42.321 องค์ประกอบที่ 2 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) 4.632 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 8.178 องค์ประกอบที่ 3 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) 3.042 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 5.175 องค์ประกอบที่ 4 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) 2.633 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 4.802 องค์ประกอบที่ 5 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) 1.387 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 2.830 และองค์ประกอบที่ 6 มีค่าไอเก้น (eigenvalues) 1.122 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 1.465 และความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบแล้ว พบว่า สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ทั้งหมดร้อยละ 54.225 องค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวชี้วัดได้อย่างน้อยที่สุดร้อยละ 50 จึงจะถือว่าใช้ได้ สำหรับองค์ประกอบที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ 6 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 - 6 นั้น ได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ที่มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งเป็นค่าน้ำหนักที่มีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ มีค่า Eigenvalues ที่มากกว่า 1 และมีตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบ จำนวนตั้งแต่ 3 ตัวบ่งชี้ขึ้นไป

ตารางที่ 3 ค่า KMO and Bartlett's test of Sphericity

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.925
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	32451.126
	df	408
	Sig.	.000

จากตารางที่ 3 พบว่า จากการทดสอบสถิติ KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) มีค่าเท่ากับ .925 แสดงว่า ตัวชี้วัดทั้ง 21 ตัวบ่งชี้ของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืนนั้นเป็นจำนวนข้อมูลที่มีความเพียงพอ และมีความเหมาะสม สามารถใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ได้เพราะค่า KMO มีค่ามากกว่า .5 และเข้าใกล้ 1

ตารางที่ 4 องค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน

องค์ประกอบ ที่	ชื่อองค์ประกอบ	จำนวนตัว บ่งชี้	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading)
1	สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี	4	.563-.703
2	ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา	4	.646-.824
3	ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ	4	.550-.808
4	การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	3	.537-.610
5	การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ	3	.519-.782
6	ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	3	.628-.701
รวม		21	

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis) ด้วยวิธีสกัดปัจจัย ได้องค์ประกอบสำคัญ ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ เพื่อความสะดวกในการเรียกชื่อองค์ประกอบที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า ผลการพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน PMSCDS คือการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน โดยเริ่มจาก

2.1 สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี (Platform Architecture & Technology) คือ Cloud Computing เพื่อรองรับการใช้งานแบบกระจายตัว ลดภาระโครงสร้างพื้นฐานของสถานศึกษา รวมถึง Big Data & AI สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ อีกทั้ง IoT & Smart Devices เป็นการใช้อุปกรณ์อัจฉริยะในการติดตามและบริหารจัดการ และ Cybersecurity เพื่อปกป้องข้อมูลสำคัญของสถานศึกษา

2.2 ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา (School Management System - SMS) คือ การจัดการหลักสูตรและตารางเรียนโดยอัตโนมัติและยืดหยุ่นตามบริบทของแต่ละโรงเรียนการบริหารบุคลากรโดยใช้ระบบ HR ที่เชื่อมต่อฐานข้อมูลครูและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการเงินและงบประมาณที่รองรับการบริหารการเงินแบบโปร่งใส และการบริหารทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดดิจิทัล และแพลตฟอร์ม e-Learning

2.3 ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ (Smart Learning & AI-Powered Education) คือ Personalized Learning ที่สามารถปรับการเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน Gamification & VR/AR ที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจ รวมทั้ง Learning Analytics เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตร และระบบประเมินผลอัจฉริยะที่ใช้ AI วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

2.4 การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder Integration & Collaboration) คือ การที่ครู-นักเรียน-ผู้ปกครองมีระบบแจ้งเตือนและติดตามผลการเรียนแบบเรียลไทม์ อีกทั้งภาครัฐและเอกชนที่สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายของภาครัฐและความร่วมมือจากองค์กรภายนอก และชุมชนและศิษย์เก่าที่สร้างเครือข่ายสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน

2.5 การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Data-Driven Decision Making) คือ ระบบ Real-Time Dashboard ที่แสดงผลข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหาร อีกทั้งระบบ AI-Based Forecasting ที่

สามารถคาดการณ์แนวโน้มทางการศึกษาและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และ Data-Driven Policy Making ที่นำข้อมูลมาปรับปรุงนโยบายและการบริหาร

2.6 ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Sustainability & Continuous Improvement) คือ การบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยลดการใช้กระดาษและทรัพยากรที่สิ้นเปลือง รวมถึงระบบ Green Technology ที่สามารถใช้พลังงานสะอาดในโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (PDCA Model) เพื่อปรับปรุงระบบตามแนวคิด Plan-Do-Check-Act

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืนในภาพรวม พบว่ามีความครอบคลุม มีความถูกต้อง มีความเป็นประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ได้นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของ “แพลตฟอร์มอัจฉริยะ” ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบสำคัญที่สัมพันธ์กันในลักษณะวงจรเพื่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1. **Platform Architecture & Technology** ออกแบบโครงสร้างระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นฐานของแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น Cloud, IoT, AI เพื่อรองรับการบริหารงานในโรงเรียน 2. **School Management System (SMS)** พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบสารสนเทศนักเรียน ระบบครู ระบบงบประมาณ และการบริหารทรัพยากรในโรงเรียน 3. **Smart Learning & AI-Powered Education** ส่งเสริมการเรียนรู้แบบอัจฉริยะโดยใช้ AI ช่วยแนะนำเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Pathway) การเรียนรู้แบบ Personalized Learning และระบบวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียน 4. **Stakeholder Integration & Collaboration** สร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น ครู ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสนับสนุนการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 5. **Data-Driven Decision Making** พัฒนากลไกการตัดสินใจบนฐานข้อมูล (Big Data) เพื่อใช้วิเคราะห์ ทำนาย และตัดสินใจเชิงนโยบายหรือแผนงานอย่างแม่นยำ และ 6. **Sustainability & Continuous Improvement** ยกระดับการบริหารให้เกิดความยั่งยืน ด้วยระบบการติดตามผล ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (PDCA) โดยใช้ดัชนีชี้วัดคุณภาพและผลลัพธ์การเรียนรู้

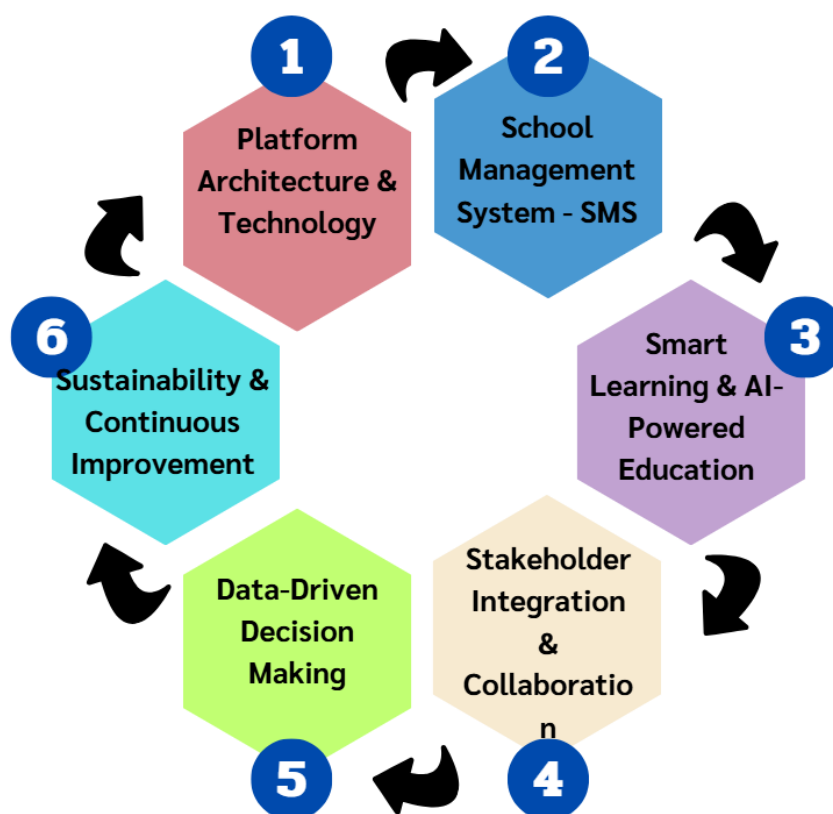

Figure 1: PMSCDS Platform (An Intelligent Platform for Integrated Educational Administration towards a Sustainable Digital Management System)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบของแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) สถาปัตยกรรมแพลตฟอร์มและเทคโนโลยี (2) ระบบบริหารจัดการสถานศึกษา (3) ระบบสนับสนุนการเรียนรู้แบบอัจฉริยะ (4) การเชื่อมโยงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (5) การวิเคราะห์และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และ (6) ความยั่งยืนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและก้าวล้ำทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัยและเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phittayasakul, Phramaha Phisit Visitthapanyo, and Phra Honda Watsattho (2023) ที่ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและก้าวล้ำทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ S: Smart Enterprises (องค์กรอัจฉริยะ) และ T: Technology & innovation (เทคโนโลยีและนวัตกรรม) ด้านกระบวนการ ได้แก่ A: Achievement (การมุ่งผลสัมฤทธิ์) R: Research (การวิจัย) T: Team (การทำงานเป็นทีม) และ U: Universal (ความเป็นสากล) ด้านผลผลิต ได้แก่ P: Product (คุณลักษณะผู้เรียน) และ S: Sustainable (ความยั่งยืน) The STARTUPS Model เป็นยุทธศาสตร์ที่มีจุดเด่น คือ เป็นการบริหารจัดการสถานศึกษายุคใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมขับเคลื่อนภายใต้กระบวนการดำเนินงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามกระบวนการทศวรรษประเทศไทย 4.0 สู่มาตรฐานสากล

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน พบว่า การพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน PMSCDS มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันเกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วสามารถสื่อสารและทำกิจกรรมผ่านเทคโนโลยีแบบเรียลไทม์และเทคโนโลยีก็มีการพัฒนาเพื่อรองรับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นการปฏิรูปการศึกษาและนำสถานศึกษาทุกระดับเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่ทรงประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Hempatra, Nirunthawee, and Whattananarong (2023) ที่ผลการวิจัย พบว่า แนวโน้มการจัดการการเรียนรู้ที่เริ่มเข้าสู่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการเรียนรู้ที่พึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้นในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงพลิกผัน ทำให้การบริหารจัดการการเรียนรู้ผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มมีบทบาทสำคัญในการช่วยผสมผสานการจัดการการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการบริหารสร้างสรรค์องค์ความรู้และแนวคิดใหม่ที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว และเปิดกว้างไม่ได้จำกัดแต่เพียงในห้องเรียนยังขยายโอกาสให้แก่เยาวชนที่ถูกจำกัดทางโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาไปสู่โลกไร้พรมแดน มีบรรยากาศเสมือนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว (face-to-face) ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มคน Gen Z ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว สามารถสื่อสารและทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยีแบบเรียลไทม์ และเทคโนโลยีที่พัฒนามารองรับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการปฏิรูปการศึกษาและนำโรงเรียนเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความวิจัยนี้ศึกษาประเด็น 1. การเรียนรู้ผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์ม 2. แนวโน้มและทิศทางการจัดการศึกษาด้วยดิจิทัลแพลตฟอร์ม 3. เครื่องมือการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลแพลตฟอร์มที่น่าสนใจในอนาคต และ 4. การบริหารจัดการการเรียนรู้ผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การจัดการศึกษาในเชิงการปฏิบัติ ตลอดจนทำความเข้าใจเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะมีบทบาทต่ออนาคตของการจัดการศึกษา และนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืน พบว่า ผลการประเมินและรับรองแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืนในภาพรวม มีครอบคลุม มีความถูกต้อง มีความเป็นประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า มีการพัฒนาแพลตฟอร์มอัจฉริยะเพื่อการบริหารสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่ระบบการจัดการเชิงดิจิทัลที่ยั่งยืนโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ มาอย่างเป็นขั้นตอนและเหมาะสม สอดคล้องกับผลวิจัยของ Swathanan, Intasingh, Intanate, and Aungkasith (2024) ที่ผลวิจัย พบว่า นวัตกรรมแพลตฟอร์มหลักสูตรที่ได้พัฒนาประกอบด้วย 9 แพลตฟอร์ม คือ 1) หลักสูตรฝึกอบรมครูแกนนำในสถานศึกษาและการขยายผลฯ 2) ชุดการสอนรายวิชาสุขศึกษา 3) ชุดการสอนสำหรับครูประจำชั้น 4) แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการองค์ความรู้การแพทย์ฉุกเฉินในรายวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทยและการงานอาชีพ 5) กิจกรรมทักษะชีวิต 6) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 7) กิจกรรม “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” 8) เว็บไซต์รวบรวมสื่อและแผนการสอนสำหรับครูผู้สอน และ 9) กระบวนการขยายผลที่บูรณาการหลักสูตรจากครูแกนนำสู่ครูผู้สอนในโรงเรียน ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมฯ โดยภาพรวมจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า นวัตกรรมมีคุณภาพในระดับมากที่สุด โดยผลการศึกษาประสิทธิผลของนวัตกรรมแพลตฟอร์มหลักสูตรฯ พบว่า ครูแกนนำ ครูผู้สอน นักเรียนและนักศึกษามีระดับคะแนนความรู้ด้านการแพทย์ฉุกเฉินในระดับดี และมีทักษะด้านการแพทย์ฉุกเฉินการช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐานและการใช้เครื่อง AED ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าควรต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ใช้งานในแต่ละ

กลุ่ม เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อปรับปรุงการออกแบบแพลตฟอร์มให้เหมาะสมกับความต้องการจริงและสนองความต้องการเรื่องความต้องการของนักเรียนและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สรุป

การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่มีความสามารถในการประมวลผลข้อมูลและสนับสนุนการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการบูรณาการระบบงานต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบสารสนเทศนักเรียน การบริหารงานบุคลากร การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง การวิจัยได้นำเทคโนโลยีอัจฉริยะ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาแพลตฟอร์ม โดยมุ่งหวังให้เกิดระบบบริหารจัดการที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ลดภาระงานซ้ำซ้อน และส่งเสริมการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรต้องนำแพลตฟอร์มไปใช้ในระดับสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำแพลตฟอร์มที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ในการบริหารงานแต่ละด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.2 ควรต้องมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้งานแพลตฟอร์ม รวมถึงการบูรณาการระบบดิจิทัลเข้ากับการบริหารและการเรียนการสอน

1.3 ควรต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรต้องมีการวิจัยเพิ่มเติมโดยการทดลองใช้แพลตฟอร์มในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน (ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่) หรือโรงเรียนในพื้นที่ชนบทและในเมือง เพื่อศึกษาความเหมาะสมและการปรับใช้ในแต่ละบริบท

2.2 ควรต้องมีการแนะนำให้มีการวิจัยต่อยอดโดยบูรณาการเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือระบบวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ควรต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ใช้งานในแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อปรับปรุงการออกแบบแพลตฟอร์มให้เหมาะสมกับความต้องการจริง

2.4 ควรต้องมีการวิเคราะห์ต้นทุน-ประโยชน์ในการใช้แพลตฟอร์มจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูลรองรับเมื่อต้องการขยายผลหรือของงบประมาณเพิ่มเติม

References

- Al-Emran, M., Malik, S. I., & Al-Kabi, M. N. (2020). A Survey of Intelligent Learning Analytics in Higher Education. *Smart Learning Environments*, 7(1), 1-17.
- Chen, H., Chiang, R. H. L., & Storey, V. C. (2012). Business Intelligence and Analytics: From Big Data to Big Impact. *MIS Quarterly*, 36(4), 1165-1188.
- Hempatra, J., Nirunthawee, S., & Whattananarong, A. (2023). Digital Platform Learning Management at Primary School. *Journal of Administration and Social Science Review*, 6(4), 277-288.
- Office of Policy and Planning for Basic Education. (2023). *Statistics on the Number of Teachers and Educational Personnel for the Years 2021-2023*. Retrieved October 20, 2023, from http://www.bopp.go.th/?page_id=3860
- Phittayasakul, Ph., Phramaha Phisit Visitthapanyo, & Phra Honda Watsattho. (2023). Strategic Management for Modern Schools, the STARTUPS Model. *Journal of Setthawat Review*, 3(3), 19-28.
- Selwyn, N. (2020). *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Cambridge: Polity Press.
- Swathanan, S., Intasingh, S., Intanate, N., & Aungkasith, K. (2024). Development of Curriculum Platform Innovations and Learning Diffusion Process in Emergency Medicine for Educational Institutes in Chiang Mai Province. *Journal of Research Methodology*, 37(2), 89-108.
- Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic Review of Research on Artificial Intelligence Applications in Higher Education - Where Are the Educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1), 1-27.

**การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม
เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21
เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ***

**STEM Education Using the Engineering Design Process in Work and Energy to
Enhance Creative Thinking and Innovation in 21st Century Vocational
Certificate Students**

¹กมลชนก นนทโคตร และ ธิติยา บงกชเพชร

¹Kamonchanok Nontakode and Thitiya Bongkotphet

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: kamonchanok.nonta@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ 2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผ่านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุทัยธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 32 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน แบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ใบกิจกรรม และแบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวทางการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) สถานการณ์มีความท้าทายเกี่ยวข้องกับบทบาทวิชาชีพช่างหรือด้านวิศวกรรมและแสดงเงื่อนไขที่ละเอียด 2) กำหนดบทบาทหน้าที่ของนักเรียนในกลุ่ม 3) การรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริง ในการเขียนภาพร่าง 4) ครูแสดงหลักการเขียนภาพร่างและยกตัวอย่างการออกแบบที่แตกต่างจากสถานการณ์อื่น ๆ ในการเลือกภาพร่างให้วิเคราะห์เปรียบเทียบเป็นรายบุคคลแล้วนำไปตัดสินใจร่วมกัน 5) ครูอธิบายและยกตัวอย่างการเขียนแผนงานที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและครบถ้วน 6) มีกิจกรรมการแข่งขันในการทดสอบชิ้นงาน 7) มีการเสนอแนะชิ้นงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชิ้นงาน โดยกระตุ้นจากคำถาม และนำเสนอแนวความคิดผ่านโปสเตอร์และชิ้นงาน 2. ผลการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 พบว่า นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษได้อย่างต่อเนื่อง โดยองค์ประกอบที่นักเรียนแสดงออกมากที่สุด คือ การสร้างนวัตกรรมให้สำเร็จ และองค์ประกอบที่นักเรียนแสดงออกน้อยที่สุด คือ คิดอย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ: ทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21; สะเต็มศึกษา; กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม; งานและพลังงาน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study instructional approaches and 2) to examine the outcomes of developing 21st-century creative thinking and innovation skills in the topic of work and energy among vocational certificate students through STEM education based on the engineering design process. The target group consisted of one classroom of 32 vocational certificate students at a vocational college in Uthai Thani Province during the second semester of the 2024 academic year, selected through purposive sampling. The research instruments included three lesson plans, a learning reflection form, activity worksheets, and an assessment form for 21st-century creativity and innovation skills. Data were analyzed using content analysis, mean, and percentage, while qualitative data were validated through triangulation.

The findings revealed as follows: 1) The instructional approach consisted of the following elements: (1) presenting challenging situations related to vocational or engineering roles with detailed conditions, (2) assigning specific roles and responsibilities to students within their groups, (3) gathering data from hands-on activities through sketching, (4) providing instruction on sketching principles and giving examples of designs from different contexts, followed by individual analysis and group decision-making, (5) explaining and demonstrating how to prepare work plans using clear and comprehensive language, (6) incorporating competitive activities to test student projects, and (7) engaging students in collaborative feedback to improve their work through guided questioning, with final presentations of ideas using posters and project prototypes. 2) The results regarding the development of 21st-century creative thinking and innovation skills showed that students demonstrated continuous improvement. The component most frequently exhibited by the students was the ability to successfully create innovations, while the component least demonstrated was creative thinking.

Keywords: Creative Thinking and Innovation Skills in the 21st Century; STEM Education; Engineering Design Process; Work and Energy

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศในยุคปัจจุบันขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ส่งผลให้แรงงานต้องมีทักษะทั้งด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี (Office of the Vocational Education Commission, 2019) จึงส่งผลให้แรงงานในระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมต้องมีความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี ดังนั้นการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพจึงต้องสอดคล้องกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้มีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก

ส่งผลให้ทักษะในศตวรรษที่ 21 จำเป็นสำหรับทุกอาชีพ (Buathong, 2017) โดยเฉพาะทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ซึ่งเป็นทักษะที่เพิ่มความสามารถในการทำงานเป็นกุญแจสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมและตำแหน่งต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 21 บริษัท หรืออุตสาหกรรมใด ๆ ที่ต้องการนวัตกรรมค้นหาพนักงานที่มีความคิดสร้างสรรค์มากมายความสามารถในการคิดนอกกรอบช่วยให้บริษัทต่าง ๆ สามารถปรับตัวเข้ากับตลาดที่เปลี่ยนแปลงและค้นหาวิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรและแรงงาน นอกจากนี้ มีหลายประเทศให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องของการพัฒนาคนที่จะสามารถนำพาชีวิตและอาชีพที่สลับซับซ้อนในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีการแข่งขันระดับโลก (Panich, 2012) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในสิ่งสำคัญ สำหรับการเตรียมทรัพยากรทางด้านบุคคล โดยคนยุคใหม่ต้องฝึกความคิดสร้างสรรค์เนื่องจากโลกกำลังเป็นยุคของนวัตกรรม เพื่อให้พร้อมก้าวเข้าสู่การแข่งขันกับนานาชาติ และสามารถดำรงชีวิตให้อยู่ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ได้จึงต้องอาศัยความตั้งใจในการพัฒนาทักษะอย่างเพียงพอ (The Partnership for 21st Century Learning, 2015) เป็นทักษะหนึ่งในทักษะของนักเรียนอาชีวศึกษาที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ศึกษาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมของนักเรียนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ แผนกอิเล็กทรอนิกส์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ผ่านการออกแบบเรียนแพ แก่ปัญหาน้ำเน่าเสียในแม่น้ำสะแกกรัง พบว่า นักเรียนขาดความคิดริเริ่ม ไม่สามารถออกแบบชิ้นงานแปลกใหม่ ต้องพึ่งพาคำแนะนำจากครู และใช้เวลานานในการพัฒนาผลงาน นอกจากนี้ ชิ้นงานที่ออกแบบยังมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ขาดการเชื่อมโยงองค์ความรู้และไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขที่กำหนดปัญหาหลักมาจากการจัดการเรียนรู้ที่ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดความยืดหยุ่น ไม่สามารถกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์หรือการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ในงานอาชีพได้ ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมและปรับใช้แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดประโยชน์ในวิชาชีพของตน

การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา (STEM Education) ร่วมกับกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะสอดคล้องกับความต้องการของประเทศและภาคเอกชน โดยเน้นทั้งทักษะวิชาชีพจากการปฏิบัติจริงและ Soft Skills (Ministry of Education, 2024) อย่างไรก็ตาม กลุ่มวิทยาศาสตร์ยังเน้นการสอบและการท่องจำ ซึ่งไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรอาชีวศึกษา STEM จึงเป็นแนวทางสำคัญในการบูรณาการความรู้จากวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และวิศวกรรม เพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และสนับสนุนการเรียนรู้จากปัญหาจริงในชีวิต National Research Council (2012) กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม 6 ขั้นตอน ช่วยส่งเสริมการคิดเชิงระบบ สร้างสรรค์นวัตกรรม และการทำงานร่วมกัน The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, (2016) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม (Ladachart, 2019)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำวิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษามาร่วมกับกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ในรายวิชาวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาช่างอุตสาหกรรม โดยใช้แผนการจัดการศึกษาตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ซึ่งผนวกแนวคิดการออกแบบเชิงวิศวกรรม เข้ากับการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี เรื่องงานและพลังงาน โดยเนื้อหาประกอบด้วย เรื่องงานและกำลัง, กฎการอนุรักษ์พลังงาน, และเครื่องกลอย่างง่าย ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สำคัญในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและวิชาชีพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผ่านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดอุทัยธานีที่กำลังศึกษาใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 32 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุทัยธานี และมีความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเรียน ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ รวมทั้งอินเทอร์เน็ตส่วนตัวของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตร โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนย่อย ได้แก่ 2.1.1 งานและกำลัง 2.1.2 กฎการอนุรักษ์พลังงาน 2.1.3 เครื่องกลอย่างง่าย รวมจำนวน 18 ชั่วโมง เป็นเวลา 6 สัปดาห์ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม หลังจากออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จสิ้น ได้มีการนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ สาขาฟิสิกส์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา ครูประจำการ สาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งพบว่าผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.84 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเฉลี่ย เท่ากับ 0.13 แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีระดับความเหมาะสมมากที่สุด สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ ให้ข้อเสนอแนะในการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมซึ่งผู้วิจัยได้ทำการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะเรียบร้อยแล้ว โดยมีรายละเอียดในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้บริบทและเทคโนโลยีที่เลือกใช้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21

แผน	เนื้อหา	สถานการณ์	นวัตกรรม	เวลา (ชั่วโมง)
1	งานและกำลัง	สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ แต่การขนส่งวัสดุก่อสร้างเป็นอุปสรรคเนื่องจากเส้นทางแคบและลาดชัน	เครื่องยกวัสดุก่อสร้าง	6
2	กฎการอนุรักษ์พลังงาน	หมู่บ้านบนภูเขาสูง ชาวบ้านเลี้ยงไก่และขายไข่เป็นอาชีพหลัก แต่การขนส่งไข่ไปตลาดในเมืองเป็นปัญหาใหญ่	ระบบขนส่งไข่ไก่	6
3	เครื่องกลอย่างง่าย	ฝนตกหนัก 3 วัน แม่น้ำเอ่อท่วมจนสะพานหลักพัง ชาวบ้านกว่า 50 คนถูกตัดขาดจากโลกภายนอก	เครื่องส่งอาหารข้ามแม่น้ำ	6
รวม				18

2.2 แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม จัดทำขึ้นสำหรับ ครูผู้สอนหรือตัวผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการสอนรายวิชาวิทยาศาสตร์จำนวน 1 ท่าน ใช้เพื่อสะท้อนผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำผลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ครั้งถัดไป โดยลักษณะแบบสะท้อนผล เป็นคำถามปลายเปิดให้บรรยายเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ซึ่งมีทั้งหมด 6 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นจะมีคำถามย่อย คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน พฤติกรรมของผู้เรียนที่พบจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดการเรียนรู้ โดยก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลได้มีการนำแบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำก่อนที่จะนำไปใช้จริง

2.3 ใบกิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ที่บ่งบอกถึงความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมทั้งหมด 3 องค์ประกอบ เป็นใบกิจกรรมที่นักเรียนสำรวจระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในงานวิจัยนี้จะสร้างใบกิจกรรมและข้อคำถามให้สอดคล้องตามการประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 โดยมีทั้งหมด 3 ใบกิจกรรม ได้แก่

2.3.1 เครื่องยกวัสดุก่อสร้าง

2.3.2 ระบบขนส่งไข่ไก่

2.3.3 เครื่องกลอย่างง่าย

ใบกิจกรรมมีลักษณะเป็นแบบแบบเขียนตอบที่นักเรียนทุกคนในกลุ่มต้องช่วยกันอธิบายด้วยการเขียนบรรยาย โดยคำถามภายในใบกิจกรรมในขั้นรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเนื้อหาในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ และก่อนนำไปใช้มีการเสนอใบกิจกรรมให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำก่อนที่จะนำไปใช้จริง

2.4 แบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ใช้เพื่อวัดทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 วงจรการ

ปฏิบัติการ โดยแบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบ The Partnership for 21st Century Learning (2015) โดยก่อนนำไปใช้มีการเสนอแบบประเมินต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ สาขาฟิสิกส์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา ครูประจำการ สาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามในใบกิจกรรมกับองค์ประกอบทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (IOC) ซึ่งมีความเหมาะสมตามเกณฑ์ พิจารณาความสอดคล้องของค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการตรวจสอบมีค่าเท่ากับ 0.93 แปลผลได้ว่ามีความสอดคล้องของข้อคำถามในใบกิจกรรมกับองค์ประกอบทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 และความถูกต้องของเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อคำถามในบางข้อให้ชัดเจนและสอดคล้องกับองค์ประกอบทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดำเนินงานตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติในชั้นเรียน มีขั้นตอนการดำเนินการเป็นวงจร 4 ขั้นตอน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นการวางแผน ผู้วิจัยได้ดำเนินงานวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยผู้วิจัยได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เรื่อง งานและพลังงาน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ทั้งหมด 3 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยแต่ละแผนประกอบไปด้วยใบกิจกรรม โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้จากผู้วิจัยและครูผู้ร่วมสังเกต

3.2 ขั้นปฏิบัติ ผู้วิจัยดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 แผน เวลาที่ใช้ทั้งสิ้น 18 ชั่วโมง ในเนื้อหาต่อไปนี้ 3.2.1) งานและกำลัง 3.2.2) กฎการอนุรักษ์พลังงาน 3.2.3) เครื่องกลอย่างง่าย

3.3 ขั้นสังเกต ผู้วิจัยและครูผู้ร่วมสังเกต ทำการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในชั้นเรียน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา โดยบันทึกลงแบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้

3.4 ขั้นสะท้อนผล ผู้วิจัยประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากแบบสะท้อนผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และประเมินผลจากแบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน สะท้อนผลและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป จนครบ 3 วงจรปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้คิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ ซึ่งข้อมูลจะอยู่ในรูปแบบของข้อมูลเชิงคุณภาพที่บันทึกว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ รวมทั้งบันทึกจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยรายละเอียดในการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ผลดังนี้ 1) อ่านแบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้จัดระเบียบข้อมูลและสร้างบทสรุปโดยให้ความเชื่อมโยงเป็นความเรียง โดยสรุปเป็น 3 ส่วน คือ จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า แบบใช้แหล่งข้อมูลมากกว่าหนึ่งแหล่ง โดยนำแบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ที่ได้มาจากผู้วิจัยและครูผู้ร่วมสังเกตมาวิเคราะห์และพิจารณาถึงผลการดำเนินงานตรวจสอบว่าข้อมูลมีประเด็นที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

2. การวิเคราะห์การพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เรื่องงานและพลังงานของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผ่านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ ได้แก่ แบบประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ท่าน ตรวจสอบให้คะแนนการตอบคำถามในใบกิจกรรมและชิ้นงานของแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ หากนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่กำหนดให้ได้ครบถ้วนได้ 1 คะแนน และหากไม่แสดงพฤติกรรมที่กำหนดได้ 0 คะแนน โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในเกณฑ์ และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล โดยพิจารณาตามผลการประเมิน จากผู้ประเมินที่ตรงกัน 3 คน ส่วนรายการประเมินรายการใดที่ผู้ประเมินทั้ง 3 คนให้ข้อมูลไม่ตรงกันเลย ให้พิจารณาและทำการประเมินใหม่อีกครั้ง และนำคะแนนจากการประเมินมาหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละของนักเรียนที่แสดงในแต่ละองค์ประกอบ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ระบุปัญหา ในการจัดการเรียนรู้ขั้นตอนนี้ นักเรียนจะต้องระบุปัญหาร่วมกันจากสถานการณ์ ครูควรกำหนดสถานการณ์ที่ทำนายเกี่ยวข้องกับวิชาชีพช่างหรือด้านวิศวกรรม แสดงรายละเอียดเงื่อนไขอย่างชัดเจนยังต้องมีรายละเอียดและเงื่อนไขอย่างชัดเจน พร้อมทั้งแสดงพื้นที่สำหรับการทดสอบเพื่อให้ นักเรียนสามารถระบุปัญหาได้อย่างถูกต้องและไม่เกิดความสับสน ครูควรอธิบายขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมอย่างละเอียด ทั้งวิธีการทำงานกลุ่ม กำหนดการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในกลุ่มของแต่ละคน เพื่อให้นักเรียนเกิดการระดมสมองร่วมกัน ครูใช้วิธีการให้นักเรียนบันทึกเป็นบุคคล แล้วจึงวิเคราะห์เป็นผลของกลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน ในระหว่างการระดมความคิด ครูใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาด้วยตนเอง พร้อมทั้งเน้นย้ำความสำคัญของการระบุปัญหาร่วมกับเพื่อน

ขั้นที่ 2 ขั้รวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะต้องรวบรวมความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา ครูได้ออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่น กิจกรรมการทดลองที่ช่วยให้นักเรียนสามารถอภิปรายผลการปฏิบัติและสรุปความรู้ร่วมกัน โดยก่อนเริ่มครูแสดงขั้นตอนการปฏิบัติการทดลองอย่างละเอียดให้เข้าใจ เพื่อให้หัวหน้ากลุ่มได้มีบทบาทในการมอบหน้าที่ภายในกลุ่ม ในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ครูกระตุ้นนักเรียน โดยเน้นย้ำบทบาทและหน้าที่ของนักเรียนในแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันที่เป็นขั้นตอน เมื่อรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้น ครูใช้คำถามกระตุ้น เช่น เราจะสามารถนำความรู้นี้ไปใช้ในการงานของเราได้อย่างไร เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการออกแบบขั้นตอนถัดไป

ขั้นที่ 3 ขั้นออกแบบวิธีการแก้ปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ นักเรียนต้องออกแบบภาพร่าง 3 แบบ ที่มีความแปลกใหม่และแตกต่างกัน เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ ก่อนเริ่มครูทบทวนหลักการเขียนแบบภาพร่าง พร้อมยกตัวอย่างที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การระบุขนาด วัสดุ และมาตราส่วน เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจแนวทางการเขียนที่ถูกต้อง และครูให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงการออกแบบภาพร่างที่แตกต่างกันและเหมือนกันโดยจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่กำลังศึกษา เพื่อกระตุ้นการสร้างสรรค์ภาพร่างให้มีความแปลกใหม่ หลังจากการออกแบบภาพร่างแล้ว นักเรียนร่วมกันในกลุ่มดำเนินการวิเคราะห์แบบร่างเพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสม ครูให้นักเรียนระบุข้อคิดเห็นเป็นรายบุคคล โดยระบุข้อดี ข้อเสีย และเหตุผล

ประกอบ โดยหัวหน้าเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อให้เกิดข้อมูลที่สามารถใช้ในการในการตัดสินใจร่วมกันในกลุ่มอย่างมีเหตุผล

ขั้นที่ 4 ขั้นวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ เพื่อให้นักเรียนร่วมกันปฏิบัติงาน เรียนรู้การทำงานและรู้จักการวางแผนปฏิบัติการ โดยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งด้านเวลา ด้านงบประมาณ ครูจึงอธิบายและยกตัวอย่างการเขียนขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน โดยเน้นให้มีรายละเอียดครบถ้วน ใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามได้อย่างชัดเจน ก่อนดำเนินการซื้อวัสดุและอุปกรณ์ ครูมีการตรวจสอบแผนการดำเนินงานของนักเรียนให้เรียบร้อย นอกจากนี้ ครูจัดเตรียมอุปกรณ์และวัสดุให้เพียงพอ พร้อมแจ้งราคาวัสดุให้นักเรียนทราบก่อนดำเนินการเขียนใบสั่งสินค้า ในการสร้างชิ้นงาน ครูให้หัวหน้ากลุ่มอธิบายขั้นตอนการทำงานให้เพื่อนในกลุ่มฟัง เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานก่อนเริ่มงาน ระหว่างการสร้างชิ้นงาน และดำเนินได้อย่างแล้วเสร็จตามเวลา นอกจากนี้ ครูควรติดตามและสังเกตการทำงานของนักเรียนเป็นระยะ เพื่อสำรวจความก้าวหน้าของงาน

ขั้นที่ 5 ขั้นทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขวิธีการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน ในการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ นักเรียนแต่ละกลุ่มทดสอบชิ้นงานของตนเอง เพื่อประเมินผลและปรับปรุงให้สำเร็จตามเงื่อนไขกำหนด ครูอธิบายกระบวนการทดสอบอย่างชัดเจน เช่น เกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ และเพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลการทดสอบและนำไปสู่การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาได้ ครูจะต้องจัดเตรียมสถานที่สำหรับการทดสอบต้องมีความมั่นคง แข็งแรง และปลอดภัยต่อการใช้งาน นอกจากนี้ ครูได้เพิ่มการแข่งขัน สร้างความท้าทาย เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน หลังจากนั้นครูและนักเรียนทั้งห้องร่วมกันประเมินผลชิ้นงาน พร้อมเสนอแนะแนวทางพัฒนาชิ้นงาน ครูอธิบายถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการระบุข้อดีและข้อเสียของชิ้นงาน “การอภิปรายข้อดีและข้อเสียไม่ได้เป็นการจับผิดข้อผิดพลาดแต่เป็นการแนะนำเพื่อให้ทุกกลุ่มสามารถนำไปปรับปรุงจนสำเร็จได้” วิธีนี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจคุณค่าของการให้และรับความคิดเห็น พร้อมทั้งให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ในระหว่างวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ครูมีบทบาทในการใช้คำถามนำเพื่อให้เกิดอภิปรายกันในห้องเรียน จากนั้นนักเรียนนำไปปรับปรุง โดยครูควรเข้าไปติดตามและให้ข้อเสนอเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นที่ 6 ขั้นนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน ในการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ ครูได้กำหนดหัวข้อในการนำเสนอให้ชัดเจน เช่น การวางแผนการทำงาน แนวทางการแก้ปัญหาที่ใช้ระหว่างกระบวนการออกแบบภาพร่างและสร้างชิ้นงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบ รวมถึงวิธีการปรับปรุงและแก้ไข โดยมีการออกแบบโปสเตอร์ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์แนวคิดได้อย่างกระชับ เข้าใจง่าย และเปิดโอกาสให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน และครูควรให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ที่ใช้ในการแก้ปัญหาผ่านการระบุลงไปในการร่างร่วมกันภายในชั้นเรียน โดยครูจะมีบทบาทในการถามกระตุ้นและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมระหว่างการจัดการเรียนรู้ 3 วงจรปฏิบัติการ แสดงให้เห็นว่าระหว่างการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด สะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม ส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมใน ศตวรรษที่ 21 เรื่อง งานและพลังงาน ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ แต่ละวงจรปฏิบัติการ ดัง ภาพที่ 1

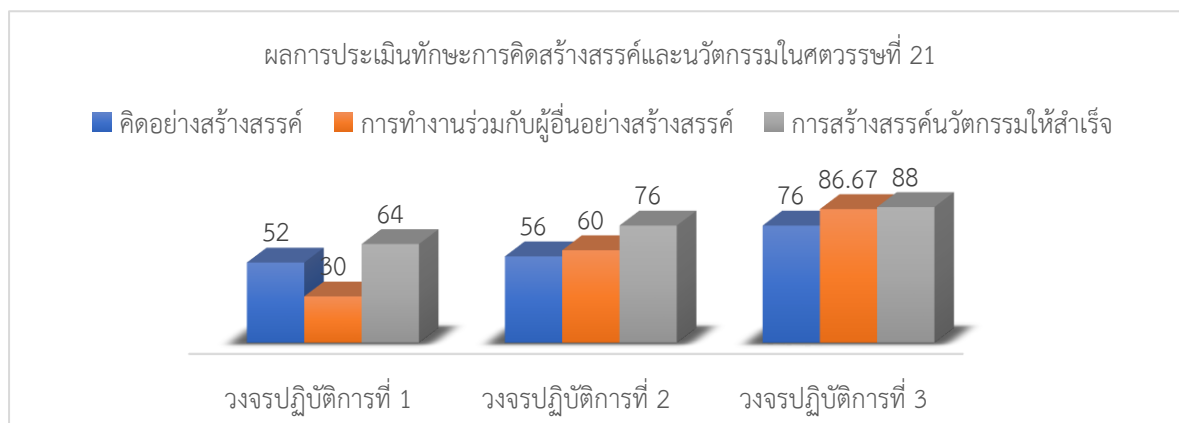

Figure 1: Comparison of Creativity and Innovation among the Three Cycles of Instructional Practice

จากภาพที่ 1 ผลการประเมินทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้นทุกวงจรปฏิบัติการ โดยวงจรที่ 1 มีองค์ประกอบที่มากที่สุดคือ การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ มีคะแนนร้อยละ 64.00 คิดอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 52.00 และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 30.00 วงจรที่ 2 มีองค์ประกอบที่มากที่สุดคือ การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ มีคะแนนร้อยละ 76.00 การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 60.00 และคิดอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 56.00 และวงจรที่ 3 มีองค์ประกอบที่มากที่สุดคือ การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ มีคะแนนร้อยละ 88.00 การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 86.67 และคิดอย่างสร้างสรรค์ มีคะแนนร้อยละ 76.00

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมของ NRC (2012) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบด้วย 3 ด้าน ของ The Partnership for 21st Century Learning (2015) มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

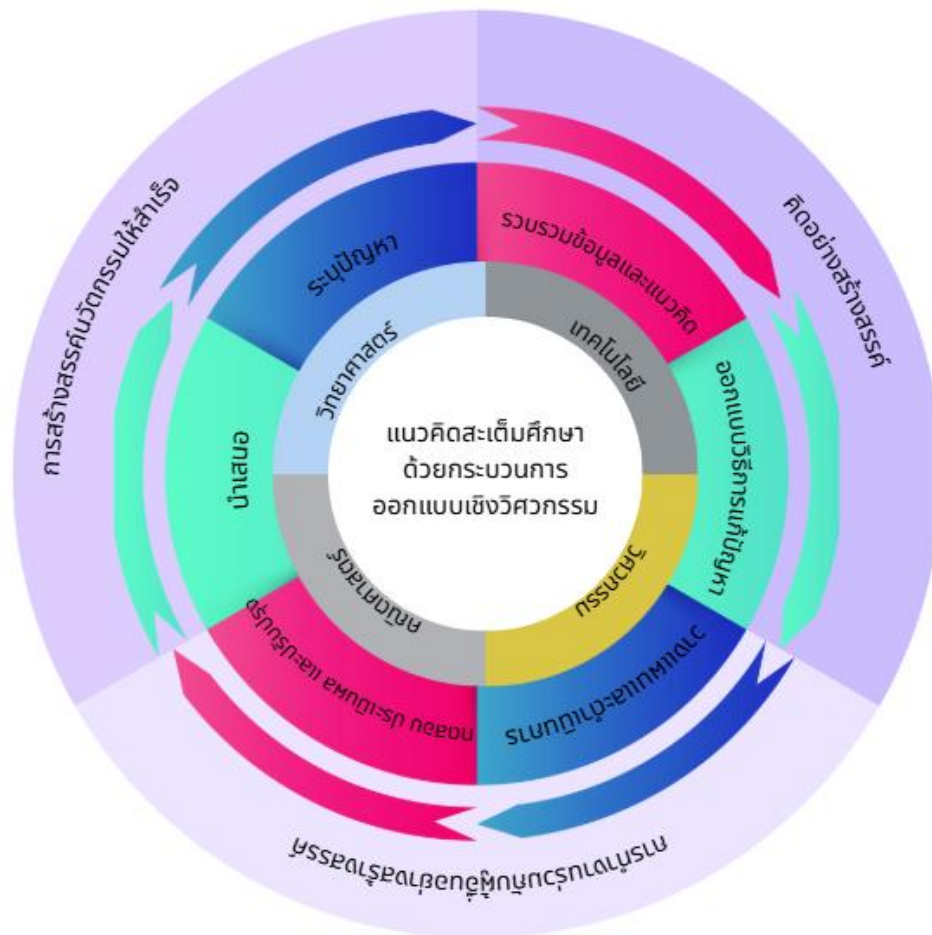

Figure 1: STEM Education Based on Engineering Design Process on Work and Energy to Enhance of Creativity and Innovation in 21st Century

ขั้นที่ 1 ระบุปัญหา นักเรียนร่วมกันระบุปัญหาสถานการณ์ที่ทำนายเกี่ยวข้องกับวิชาชีพช่างหรือด้านวิศวกรรม มีเงื่อนไขชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่เพื่อให้มีส่วนร่วม และใช้คำถามกระตุ้นความคิด โดยต้องจัดเตรียมพื้นที่การทดสอบเพื่อให้เข้าใจโจทย์ตรงกัน และตรวจสอบความเข้าใจก่อนเข้าสู่ขั้นตอนถัดไป

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลและแนวคิด นักเรียนศึกษาข้อมูล ทดลองจริง และแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่ม ครูออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และกระตุ้นบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 3 ออกแบบวิธีการแก้ปัญหา นักเรียนสร้างแบบร่าง 3 แบบ ระบุองค์ประกอบ เช่น ขนาด วัสดุ มาตรฐาน ครุฑบทวนหลักการออกแบบ ยกตัวอย่าง และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนวิเคราะห์ เลือกแนวทางที่เหมาะสมอย่างมีเหตุผล

ขั้นที่ 4 วางแผนและดำเนินการ นักเรียนวางแผนขั้นตอนการทำงาน โดยคำนึงถึงเวลา งบประมาณ และทรัพยากร ครูตรวจสอบแผนก่อนเริ่มงาน ติดตาม ให้คำแนะนำ และส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม

ขั้นที่ 5 ทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุง นักเรียนทดสอบผลงาน วิเคราะห์ผล ปรับปรุงให้ตรงตามเงื่อนไข ครูจัดกิจกรรมแข่งขัน เพิ่มความสนุก พร้อมอภิปรายข้อดีข้อเสียร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ขั้นที่ 6 นำเสนอ นักเรียนออกแบบโปสเตอร์สื่อสารแนวคิด โดยเชื่อมโยงความรู้ STEM ส่งเสริมให้นำเสนอด้วยภาพ แผนผัง หรือกราฟิกเพื่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ระบุปัญหา ในการจัดการเรียนรู้ขั้นตอนนี้ รูปแบบของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพช่าง และให้มีรายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ทั้งในด้านข้อมูล เงื่อนไข และข้อจำกัด พร้อมทั้งเพิ่มการจัดแสดงพื้นที่หรือภาพประกอบสถานการณ์จริง เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจบริบทได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การดำเนินการนี้ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Jeenmuang (2019) ที่กล่าวว่า ครูควรสร้างความตระหนัก ความสำคัญของสถานการณ์ ที่สำคัญสถานการณ์ต้องมีเงื่อนไขสร้างความท้าทายให้กับนักเรียน ครูได้ใช้แนวทางการอธิบายขั้นตอนอย่างละเอียดก่อนเริ่มกิจกรรม ทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม วิธีการเขียนตอบในใบกิจกรรม และแนวทางการระดมความคิด ซึ่งช่วยลดความสับสนในกระบวนการดำเนินงานของนักเรียน สอดคล้องกับงานของ Phongnil (2017) ที่ชี้ให้เห็นว่า การอธิบายแนวทางการเรียนรู้ให้ชัดเจนก่อนเริ่มกิจกรรม ช่วยเสริมประสิทธิภาพในการทำงานกลุ่ม และลดความเครียดของผู้เรียน ในระหว่างการระดมความคิด ครูมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านคำถาม และการเน้นย้ำความสำคัญของการร่วมกันระบุปัญหากับเพื่อน ส่งผลให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Panich (2012) ที่กล่าวว่า การจะเกิดทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ ต้องใช้ เทคนิคสร้างมุมมองหลากหลายเทคนิค เช่น การระดมความคิด (brainstorming) นอกจากนี้ การที่ครูใช้คำถามตรวจสอบความเข้าใจทั้งห้องหลังการระบุปัญหา ยังเป็นกระบวนการช่วยให้ครูสามารถประเมินความเข้าใจของนักเรียนได้ทันที

ขั้นที่ 2 ขั้รวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ นักเรียนต้องรวบรวมข้อมูลและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปออกแบบวิธีการในการแก้ไขปัญหา ครูควรออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ในรูปแบบของ กิจกรรมทดลอง ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถได้ประสบการณ์จริง และนำความรู้จากการสังเกตและทดลองไปอภิปรายและสรุปร่วมกับเพื่อนในกลุ่มได้ แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Dewey (1938) ที่ว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดขึ้นจากการกระทำ ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์จริงกับความรู้ทางทฤษฎี และส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูแสดงขั้นตอนการทดลอง และออกแบบใบกิจกรรมที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับงานของ Phongnil (2017) ที่เสนอว่าการใช้ใบกิจกรรมที่มีโครงสร้างชัดเจนช่วยให้นักเรียนทำงานได้เป็นระบบ และส่งเสริมความรับผิดชอบในกลุ่ม ในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ครูมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Johnson, and Johnson (1999) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือ ต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกทุกคน

ขั้นที่ 3 ขั้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ นักเรียนต้องออกแบบภาพร่าง เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ โดยอาศัยความรู้ ในการเขียนแบบภาพร่าง ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การระบุขนาด วัสดุ และมาตราส่วน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Kijkuekul (2015) ที่กล่าวว่า การ จัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคน สามารถ สร้างสรรค์ชิ้นงานและมีทักษะในการออกแบบ และคิดหาวิธีแก้ปัญหาได้ตามสภาพจริง ก่อนเริ่ม ครู ทบทวนหลักการเขียนแบบอย่างเป็นระบบ พร้อมแสดงตัวอย่างภาพร่างที่มีองค์ประกอบครบถ้วน วิธีการ

ดังกล่าวช่วยให้นักเรียนมีกรอบแนวคิดในการสร้างภาพร่างอย่างมีหลักการ ในส่วนของการวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกแบบร่าง นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้ระบุข้อคิดเห็นเป็นรายบุคคลโดยให้เหตุผลประกอบ ซึ่งเป็นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณและเป็นหัวใจของการทำงานเป็นทีมอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Paul, and Elder (2006) ที่กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีโอกาสวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลที่ชัดเจน

ขั้นที่ 4 ขั้นวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา ในการจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้ นักเรียนได้วางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน อย่างเป็นขั้นตอนอย่างละเอียด เพื่อให้นักเรียนร่วมกันปฏิบัติงาน เรียนรู้การทำงานอย่างมีแบบแผน และรู้จักการวางแผนปฏิบัติการ โดยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ทั้งด้านเวลาด้านงบประมาณ ครูอธิบายและยกตัวอย่างการเขียนขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน โดยเน้นให้มีรายละเอียดครบถ้วน ใช้ภาษาที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย เพื่อให้ นักเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กระบวนการวางแผนไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน แต่ยังช่วยเสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมอีกด้วย สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Karemee (2017) ที่กล่าวว่า กระบวนการออกแบบทางวิศวกรรมเป็นกระบวนการทำงานที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจถึงการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน รู้จักการวางแผนการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ขั้นทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขวิธีการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน ในการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ นักเรียนทดสอบชิ้นงานของตนเอง เพื่อประเมินผลและปรับปรุงให้สำเร็จตามเงื่อนไขกำหนด ครูอธิบายกระบวนการทดสอบอย่างชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลการทดสอบและนำไปสู่การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามีเหตุผล ครูและนักเรียนทั้งสองร่วมกันประเมินผลชิ้นงาน พร้อมเสนอแนะแนวทางพัฒนาชิ้นงาน ครูอธิบายถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการระบุข้อดีและข้อเสียของชิ้นงาน วิธีนี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจคุณค่าของการให้และรับความคิดเห็น พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Panich (2012) ที่กล่าวว่า การเปิดใจยอมรับและตอบสนองต่อมุมมองใหม่ ๆ ทำได้โดยฟังข้อคิดเห็นจากกลุ่ม รวมทั้งการประเมินผลงานจากกลุ่มเพื่อน นำไปปรับปรุง และสถานที่สำหรับการทดสอบต้องมีความมั่นคง แข็งแรง และปลอดภัยต่อการใช้งาน นอกจากนี้ ครูสามารถเพิ่มองค์ประกอบของการแข่งขันเพื่อสร้างความท้าทายและกระตุ้นความสนใจของนักเรียน เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Phimpaphan (2020) ที่กล่าวว่า บรรยากาศที่ท้าทาย เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความสุขในชั้นเรียน และทำให้เกิดพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 6 ขั้นนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน ในการจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ ครูควรกำหนดหัวข้อในการนำเสนอให้ชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนสามารถเตรียมเนื้อหา และสื่อสารแนวคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนควรได้รับโอกาสให้ออกแบบโปสเตอร์นำเสนออย่างอิสระ โดยเนื้อหาควรครอบคลุมถึงการนำความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบภาพร่างและสร้างชิ้นงาน การวางแผนการทำงาน แนวทางการแก้ปัญหาที่ใช้ระหว่างกระบวนการออกแบบภาพร่างและสร้างชิ้นงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบ รวมถึงวิธีการปรับปรุงและแก้ไข ส่งเสริมทักษะด้านการสื่อสาร ครูต้องจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสื่อสารโดยใช้ สถานการณ์จริงหรือใกล้เคียงชีวิตจริงฝึกให้นักเรียนมีโอกาสฝึกการสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการระดมสมอง พูดอภิปรายให้ผู้อื่นรับรู้ และสอดคล้องกับ Vethakarn (2022) นำเสนอ ชิ้นงาน และการแก้ไขชิ้นงานของตนเองอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อนำเสนอแนวคิดและขั้นตอนการ แก้ปัญหาของการสร้างชิ้นงานหรือการพัฒนาวิธีการให้ผู้อื่นเข้าใจ อภิปรายจุดแข็งและจุดอ่อนใน ชิ้นงานของตนเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมสามารถส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 ได้นักเรียนมีพัฒนาการทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมหลังจากการเรียนรู้ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 และ 3 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบ พบว่า นักเรียนได้นำความรู้มาสร้างสรรค์โดยออกแบบแนวทางในการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์และเงื่อนไขที่กำหนด เพื่อให้ได้นวัตกรรมหรือชิ้นงานเป็นผลจากกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม สอดคล้องกับ Hasmin (2020) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนตามแนวทางสะเต็มศึกษาที่มีการนำกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมเข้ามาใช้ร่วมในการจัดการเรียนรู้นั้นจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหา จากสถานการณ์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน และช่วยส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์ผ่านการออกแบบและสร้างชิ้นงาน และการผลิตนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ ในแต่ละกิจกรรมครูจะมอบหมายรูปแบบของสถานการณ์ที่ท้าทาย โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ พบว่า นักเรียนเกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจาก สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องด้านอาชีพช่างกระตุ้นความสนใจ มีเงื่อนไขที่ชัดเจน ซึ่งทำให้สามารถนำความรู้เดิมมาบูรณาการ และการระดมความคิดในกลุ่ม ทำให้เกิดการระบุดูปัญหา ร่วมกับการรวบรวมข้อมูลโดยการลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมการทดลอง ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นถึงแนวคิดใหม่ ๆ จนนำไปสู่การออกแบบผ่านการสร้างภาพร่างให้หลากหลายและแปลกใหม่ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Panich (2012) ที่กล่าวว่า การจะเกิดทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ ต้องใช้เทคนิคสร้างมุมมองหลากหลายเทคนิค เช่น การระดมความคิด (brainstorming) สร้างมุมมองแปลกใหม่ ทั้งที่เป็นการปรับปรุงเล็กน้อยจากของเดิม หรือเป็นหลักการที่แหวกแนวโดยสิ้นเชิง และสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Dewey (1938) ที่ว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดขึ้นจากการกระทำ ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์จริงกับความรู้ทางทฤษฎี และส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จนนำไปสู่การออกแบบผ่านการสร้างภาพร่างให้หลากหลายและแปลกใหม่ แล้วจึงนำแนวคิดนั้นไปสู่ การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจากวิเคราะห์ ประเมินแบบร่าง ในขั้นการออกแบบ และ การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานอย่างละเอียด ในขั้นการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหา เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้การทำงานอย่างเป็นขั้นตอนตามหน้าที่ ร่วมกับทักษะด้านงานช่างที่มีอยู่เดิม นอกจากนี้ นักเรียนจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น เวลา งบประมาณ และทรัพยากรที่มีอยู่ มีการทดสอบชิ้นงาน ในขั้นทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขวิธีการแก้ปัญหา เพื่อนำแนวทางการแก้ไขปัญหาจากเพื่อนและครู ทั้ง จุดเด่น จุดด้อยของชิ้นงาน มาปรับปรุงจนสามารถสร้างชิ้นงานได้ผลสำเร็จ ซึ่งในทุกขั้นตอน พบว่า นักเรียนการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการแบ่งหน้าที่การทำงาน แต่ละขั้นมีการระดมสมอง เพื่อแสดงความคิดเห็นในสมาชิกกลุ่ม มีการตัดสินใจร่วมกันโดยนำความคิดเห็นของสมาชิกมาสังเคราะห์ในขั้นการออกแบบวิธีการแก้ปัญหา และการปรับปรุงแนวคิดโดยนำข้อคิดเห็นจากเพื่อนและครูมาใช้ ในขั้นการทดสอบและปรับปรุงชิ้นงานจนเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการฝึกฝนจนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติขึ้นในแต่ละวงจรปฏิบัติการ นอกจากนั้นการกระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน ก็ส่งผลให้เกิดความท้าทายซึ่งทำให้สมาชิกในกลุ่มการทำงานร่วมกันมากขึ้น เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับ Johnson, and Johnson (1999) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือ ต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม และสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ Thongking (2020) ที่กล่าวว่า บรรยากาศที่ท้าทาย เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความสุขในชั้นเรียน และทำให้เกิดพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

ผลการวิจัยพบแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ระบุปัญหา โดยใช้สถานการณ์ที่มีเงื่อนไขชัดเจนเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ 2) รวบรวมข้อมูล โดยให้นักเรียนได้ทดลองและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน 3) ออกแบบวิธีการแก้ปัญหา ผ่านการสร้างภาพร่างที่หลากหลาย 4) วางแผนและดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ 5) ทดสอบและปรับปรุงชิ้นงาน พร้อมประเมินผลอย่างมีเหตุผล และ 6) นำเสนอผลงานผ่านโปสเตอร์ที่สื่อสารกระบวนการและผลลัพธ์อย่างสร้างสรรค์ ผลการจัดการเรียนรู้ใน 3 วงจรปฏิบัติการพบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ด้วยกระบวนการนี้สามารถพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การจัดกิจกรรมระดมสมองในขั้นระบุปัญหา สิ่งสำคัญคือต้องชี้แจงให้ชัดเจนตั้งแต่ต้น เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจเป้าหมายและบทบาทของตนเอง เช่น จุดประสงค์ของการระดมสมอง บทบาทหน้าที่

1.2 การกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานอย่างละเอียดเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ในขั้นวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา ครูควรอธิบายและยกตัวอย่างการเขียนแผนงานที่ใช้ ภาษาที่เข้าใจง่ายและครบถ้วน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดความ คลาดเคลื่อนและข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรพัฒนาองค์ประกอบการคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยพัฒนาขั้น รวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้วยวิธีการอื่น ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนนำ ความรู้หรือแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและเทคโนโลยี มาใช้ในการสร้างสรรค์อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรบูรณาการกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมร่วมกับเทคโนโลยี AI เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการออกแบบและพัฒนาชิ้นงาน

References

- Buathong, S. (2017). Assessment and Evaluation of 21st Century Learning Skills. *Journal of Humanities, Social Sciences, and Arts*, 10(2), 1856-1867.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan Publishers.
- Hasmin, N. (2020). *STEM Education Based on Engineering Design Process for Developing Grade 10 Students' Collaborative Problem Solving Competencies in Motions Topic*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Jeenmuang, S., & Bongkotphet, T. (2020). STEM Approach Based on Engineering Design Process on Sound for Enhance of Creativity and Innovation of the 11th Grade Students. *Journal of Education, Burapha University*, 31(1), 59-74.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*. (5th ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.

- Kareemi, S. (2017). *Using the Engineering Design Process to Enhance Creativity and Problem-Solving Skills*. Retrieved November 20, 2024, from <https://www.scimath.org/article-science/item/12485-1-2>
- Ladachart, L. (2019). STEM Education and Engineering Design According to Teachers' Understandings and Perspectives. *Journal of Education, Burapha University*, 30(1), 89-101.
- Ministry of Education. (2024). *Announcement of the Office of the Vocational Education Commission: Vocational Education Development Policy of the Office of the Vocational Education Commission for the Fiscal Year 2024*. Retrieved June 24, 2024, from <http://bsq2.vec.go.th>
- Office of the Vocational Education Commission. (2019). *Guidelines and Practices for Vocational Education Management at the Certificate and Higher Certificate Levels*, Minburi Technical College, Bangkok. Retrieved June 24, 2024, from <https://bsq.vec.go.th/Portals/9/document/Course%20criteria/1.pdf>
- Panich, V. (2012). *Ways to Create Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation.
- Paul, R., & Elder, L. (2006). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Pongnil, N. (2017). *The Development of Analytical Thinking Skills Using Cooperative Learning Activities*. (Master's Thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2016). *STEM-based Learning Approach*. Retrieved July 26, 2024, from https://physics.ipst.ac.th/?page_id=2481
- Thongking, P. (2020). The Role of Teachers in Creating a Positive Classroom Environment in the 21st Century. *Journal of Inclusive and Innovative Education, Chiang Mai University*, 4(1), 50-59.
- Wethakan, W., & Bongkotphet, T. (2023). STEM Education Based on Engineering Design Process on Mechanical Equilibrium to Enhance Creativity and Innovation of the 10th Grade Students. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(1), 150-164.

การพัฒนาแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น*

The Development of a Buddhist Group Counseling Model to Enhancing Self-Regulated Learning Behaviors among Adolescent Students

¹พระเชวง โสภจักร, ศิริพงษ์ เสาภายน และ มณฑิรา จารุเพ็ง

¹Phra Chaweng Sophachon, Siriphong Sauphayana and Monthira Charupheng

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Chinaja2525@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 2) พัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน 3) เปรียบเทียบพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนและหลังเข้ารับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธและระหว่างหลังการทดลองกับสิ้นสุดการติดตามผล และ 4) เปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักเรียนวัยรุ่นต่อรูปแบบดังกล่าว การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 400 คน ในปีการศึกษา 2564 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และวิเคราะห์ข้อมูลแบบวัดพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน ที่มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนจันทร์หุ่นบำเพ็ญ จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้คือรูปแบบการให้คำปรึกษา และแบบวัดความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติที่ แบบไม่อิสระจากกัน เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม และสถิติที่ แบบอิสระจากกัน เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาพรวมของพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น อยู่ในระดับมาก และด้านการแสดงปฏิกิริยาต่อตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่ผสมหลักจิตวิทยาและหลักพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ การตั้งเป้าหมาย และการจัดการปัญหาการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่พฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน 3) หลังการทดลองพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และระหว่างหลังสิ้นสุดการทดลองกับสิ้นสุดการติดตามผล ไม่แตกต่างกัน และ 4) นักเรียนวัยรุ่นที่เข้ากลุ่มมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (> ร้อยละ 80) ซึ่งเห็นว่ารูปแบบการให้

คำปรึกษามีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาการตัดสินใจพร้อมควบคุมพฤติกรรมให้มีสมาธิและคงไว้ซึ่งความตั้งใจทางการเรียน อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้เป็นเพียงแนวทางหนึ่งเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถบริหารจัดการการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ; พฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน; นักเรียนวัยรุ่น

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the self-regulated learning behaviors of adolescent students in schools under the Secondary Educational Service Area Office, Bangkok Area 2; 2) to develop a Buddhist group counseling model to enhance self-regulated learning behaviors; 3) to compare the self-regulated learning behaviors between the experimental and control groups before and after participating in the Buddhist group counseling program, as well as between the post-test and follow-up stages; and 4) to compare the satisfaction levels of adolescent students with the model. The study was conducted in two phases. Phase 1 was a survey research with a sample of 400 Grade 9 students in the 2021 academic year, selected through multi-stage sampling. Data were collected using a self-regulated learning behavior scale, which had a reliability coefficient of 0.89, and analyzed with descriptive statistics including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Phase 2 was an experimental study with a sample of 24 Grade 9 students from Chan Hun Bamphen School, divided into an experimental group and a control group, with 12 students in each, selected through multi-stage sampling. The research instruments were the Buddhist group counseling model and a student satisfaction scale. Data were analyzed using dependent-sample t-tests to compare behaviors before and after counseling, and independent-sample t-tests to compare behaviors between the experimental and control groups.

The research findings indicate that: 1) overall, self-regulated learning behaviors of adolescents are at a high level, with the highest mean observed in self-reaction; 2) group counseling that integrates psychological principles with Buddhist teachings enhances adolescents' analytical thinking, goal-setting, and learning problem-solving skills. This approach promotes continuous self-development and enables practical application in daily life. As a result, it leads to sustained improvement in self-regulated learning behaviors; 3) post-intervention, significant differences were observed in self-regulated learning behaviors between the experimental and control groups, as well as between pre- and post-tests, at the .05 significance level, whereas no significant differences were found between post-test and follow-up assessments; and 4) adolescents participating in the group expressed the highest level of satisfaction (>80%) with the Buddhist-oriented group counseling approach. This suggests that this counseling model is effective in fostering decision-making, behavioral control, concentration, and persistence in learning. Nonetheless, this study provides only one approach to supporting learners in managing their own learning effectively.

Keywords: Buddhist-Oriented Group Counseling; Self-Regulated Learning Behaviors; Adolescents

บทนำ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี การพัฒนาประเทศให้สมดุลและยั่งยืนจำเป็นต้องมุ่งเน้นที่ “ทุนมนุษย์” ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดสำหรับการขับเคลื่อนการพัฒนาทุกมิติ โดยเฉพาะการศึกษาที่ไม่เพียงเน้นการพัฒนาด้านวิชาการ แต่ต้องควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิต คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (Wongyai, 2011) อย่างไรก็ตาม สังคมไทยปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาความไม่สมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งสะท้อนจากพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การใช้ความรุนแรง การขาดเป้าหมายในการดำเนินชีวิต และการละเลยหน้าที่ทางการเรียน (Kiawpoompong, 2014)

วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของชีวิต ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม สมองส่วนหน้าที่ควบคุมการตัดสินใจและพฤติกรรมยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ ส่งผลต่อการควบคุมตนเองและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Steinberg, 2014) ส่งผลให้เกิดปัญหาการเรียน เช่น การขาดแรงจูงใจ ขาดทักษะในการบริหารเวลา และขาดความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม (Zimmerman, 2002; Duckworth, and Seligman, 2007)

พฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียน (Self-Regulated Learning) จึงเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถตั้งเป้าหมาย วางแผน ควบคุมตนเอง และประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จทางการศึกษาและการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน (Pintrich, 2004) การศึกษาพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มีทักษะด้านนี้สูง มักมีความรับผิดชอบ มีความเพียร และสามารถจัดการอารมณ์ได้ดี ขณะที่ผู้ที่มีทักษะนี้ต่ำมักมีแนวโน้มหลุดออกจากระบบการศึกษา (Zimmerman, 2008)

การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ (Buddhist-Based Group Counseling) เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียน โดยประยุกต์ใช้หลักธรรม เช่น มรรคมีองค์ 8 และไตรสิกขา เพื่อพัฒนาปัญญา สมาธิ และศีล ซึ่งสามารถเสริมสร้างการตระหนักรู้ การควบคุมอารมณ์ และการจัดการชีวิตได้อย่างสมดุล (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000) งานวิจัยที่ผ่านมาระบุว่า การอบรมและให้คำปรึกษาด้วยหลักพุทธธรรมช่วยส่งเสริมทั้งการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของนักเรียนวัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hunsaen, and Potjana-areewong, 2020)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาและประเมินผลรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น โดยบูรณาการแนวคิดด้านจิตวิทยาการเรียนรู้เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การสร้างแนวทางใหม่ในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้สามารถบริหารจัดการการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพร้อมปรับตัวต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นที่ศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น

3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังเข้ารับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น และระหว่างหลังการทดลองกับสิ้นสุดการติดตามผล

4. เพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นที่เข้ารับการให้คำปรึกษาและการติดตามผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการทดลองดำเนินการ 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ **ขั้นตอนที่ 1** ศึกษาพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียน ม. 3 ในโรงเรียนสังกัด สพม. กทม. เขต 2 โดยสุ่มตัวอย่าง 400 คน จาก 5 โรงเรียนในพื้นที่กลุ่มราชโยธิน เพื่อสำรวจพฤติกรรมเบื้องต้น โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ โดยอ้างอิงทฤษฎีการให้คำปรึกษาของ Trotzer และหลักธรรมพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการ ผ่านกระบวนการออกแบบ ทดสอบ และปรับปรุงรูปแบบ จนได้รูปแบบที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการทดลองกับนักเรียนโรงเรียนจันทร์หุ่นบำเพ็ญ 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้รับการให้คำปรึกษา 10 ครั้ง ครั้งละ 90 นาที ภายใน 1 เดือน และวัดผลก่อนทดลอง หลังทดลอง และหลังติดตามผล 2 สัปดาห์ รวมทั้งประเมินความพึงพอใจในรูปแบบที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการกำกับตนเอง และประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการให้คำปรึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือ 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1. แบบวัดพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน พัฒนาโดยอิงจากทฤษฎีและสัมภาษณ์ครู-นักเรียน เพื่อสร้างข้อคำถามในรูปแบบ Likert 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (IOC > 0.60) ทดลองใช้กับนักเรียน 30 คน พบค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .434-.700 และมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ .941

2. รูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ ออกแบบโดยผสมหลักธรรมพุทธศาสนากับกระบวนการกลุ่มของ Trotzer (1999) ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมโดยอาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงก่อนทดลองใช้จริง

3. แบบประเมินความพึงพอใจ สร้างขึ้นเพื่อประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมคำปรึกษาในรูปแบบ Likert 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยเก็บข้อมูลจากนักเรียน ม.3 จำนวน 400 คน จาก 5 โรงเรียนในพื้นที่กลุ่มราชโยธิน เพื่อคัดเลือกผู้ที่มีคะแนนพฤติกรรมการกำกับตนเองต่ำ (เปอร์เซ็นต์ไทล์ ≤ 26) และ (2) การทดลองรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธกับนักเรียน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คน โดยใช้วิธีการจับสลากแบบสุ่มอย่างมีระบบเพื่อป้องกันอคติในการเลือกกลุ่ม กลุ่มทดลองได้รับการพัฒนาโดยเข้าร่วมกิจกรรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ จำนวน 10 ครั้ง ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการพัฒนาใด ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม เพื่อปกป้องสิทธิ์ของกลุ่มควบคุมและลดความเหลื่อมล้ำจากการไม่ได้รับการพัฒนา ผู้วิจัยได้ดำเนินการมาตรการทางจริยธรรมอย่างชัดเจน โดยแจ้งให้กลุ่มควบคุมรับทราบตั้งแต่ต้นว่าเป็นกลุ่มเปรียบเทียบที่ไม่ได้รับการให้คำปรึกษาในช่วงการทดลอง พร้อมทั้งรับรองว่าจะมีการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาตามแนวพุทธให้ภายหลังสิ้นสุดการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ดูแลด้านจิตใจและรักษาความลับของข้อมูลอาสาสมัครทุกคนอย่างเคร่งครัด เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเป็นธรรม เคารพในศักดิ์ศรีของผู้เข้าร่วม และเป็นไปตามจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดำเนินการวัดผล 3 ครั้ง ได้แก่ ก่อนทดลอง (Pre-test), หลังทดลอง (Post-test) และติดตามผล (Follow-up) โดยกิจกรรมให้คำปรึกษาจัด 10 ครั้ง ครั้งละ 90 นาที และเก็บข้อมูลความพึงพอใจภายหลังสิ้นสุดกิจกรรม เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ ๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนและระดับความพึงพอใจของนักเรียน สำหรับการทดสอบสมมติฐาน ใช้ t-test ทั้งแบบ Dependent และ Independent ในการเปรียบเทียบพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนก่อนและหลังการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ รวมถึงการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และวิเคราะห์ความแตกต่างของผลการติดตามผลในระยะเวลา 1 เดือนหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เป็นบุตรคนเล็ก และมาจากครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน รายได้เฉลี่ยของครอบครัวอยู่ในช่วง 15,000-20,000 บาทต่อเดือน ขณะที่นักเรียนส่วนมากมีผลการเรียนในระดับดี และนิยมใช้เวลาว่างกับสื่อบันเทิง เช่น ดูซีรีส์ ฟังเพลง และอ่านการ์ตูน

ด้านพฤติกรรมการกำกับตนเองโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก คือ การสังเกตตนเอง การตัดสินใจตนเอง และการแสดงปฏิกิริยาต่อตนเอง ซึ่งมีระดับคะแนนเฉลี่ยในระดับมากทุกด้าน

ด้านการสังเกตตนเอง นักเรียนมีความสามารถในการควบคุมและติดตามพฤติกรรมของตนเองในระดับดี โดยเฉพาะการตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย และการตั้งใจเรียนเพื่อให้ได้คะแนนดี อย่างไรก็ตาม ยังพบจุดอ่อนในเรื่องการจดบันทึก การใช้เครื่องมือช่วยควบคุมพฤติกรรม และการทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการตัดสินใจตนเอง นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียน เช่น การทำการบ้านให้เสร็จตรงเวลา การส่งงาน และการติดตามผลการเรียนกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ข้อที่ได้คะแนนต่ำที่สุดคือการอ่านหนังสือจนจบตามเป้าหมาย ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการส่งเสริมวินัยและการวางแผนระยะยาว

ด้านการแสดงปฏิกิริยาต่อตนเอง นักเรียนสามารถสร้างแรงจูงใจให้ตนเองได้ดี เช่น การให้รางวัลตัวเองเมื่อทำงานสำเร็จ หรือรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อได้รับคำชื่นชม อย่างไรก็ตาม ควรมีการส่งเสริมเพิ่มเติมในด้านความกระตือรือร้นในการตอบคำถามและการมีส่วนร่วมในห้องเรียน

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนวัยรุ่นในกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่ยังมีประเด็นบางด้านที่ควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและพัฒนาตนเองได้อย่างรอบด้าน

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น ดำเนินการผ่านกระบวนการออกแบบกิจกรรมที่ผสมหลักจิตวิทยาการศึกษาเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยอ้างอิงแนวคิดของ Trotzer และ Jacobs เพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง การวางแผน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รูปแบบดังกล่าวพัฒนาขึ้นใน 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาพฤติกรรมการกำกับตนเองของนักเรียนวัยรุ่น (2) การออกแบบกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการสนทนา การตั้งเป้าหมาย และการฝึกวินัยในตนเอง และ (3) การประเมินผลเพื่อวัดประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนา โดยกระบวนการให้คำปรึกษากลุ่มแบ่งออกเป็น 10 ครั้ง มีลำดับเป้าหมายชัดเจน ตั้งแต่การสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ การระบุปัญหา การตั้งเป้าหมาย การวางแผนแก้ปัญหา การฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกสังเกตพฤติกรรม จนถึงการประเมินผลตนเองและยุติกระบวนการโดยกิจกรรมในแต่ละครั้งใช้เทคนิคที่หลากหลาย ทั้งการตั้งคำถาม การระดมความคิด การประเมินตนเอง และการสะท้อนความรู้สึก เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงจากภายใน ซึ่งผลการดำเนินการพบว่า รูปแบบการให้คำปรึกษากลุ่มดังกล่าวส่งผลให้ผู้เข้าร่วมสามารถพัฒนาทักษะการกำกับตนเองด้านการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การตั้งเป้าหมาย และการจัดการปัญหา นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถนำแนวทางที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป รูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธที่พัฒนาขึ้นนี้เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนวัยรุ่นในเชิงบวกได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นทั้งมิติพฤติกรรม ความคิด และจิตใจผ่านกระบวนการที่มีโครงสร้าง ชัดเจน และสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบพฤติกรรมการกำกับตนเองก่อน-หลังการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ และระหว่างหลังการทดลองกับสิ้นสุดการติดตามผล พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนในระดับต่ำกว่าก่อนเข้ารับการให้คำปรึกษา โดยเฉพาะด้านการสังเกตตนเองอยู่ในระดับต่ำสุด อย่างไรก็ตาม หลังจากได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ นักเรียนแสดงพฤติกรรมการกำกับตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการสังเกตตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักรู้และการประเมินตนเองที่ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการให้คำปรึกษา การเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังการให้คำปรึกษา พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีพัฒนาการด้านพฤติกรรมการกำกับตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน และยังคงรักษาระดับพฤติกรรมที่ดีขึ้นในระยะติดตามผล แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของผลลัพธ์ในเชิงบวก ในส่วนของกลุ่มควบคุม ซึ่งไม่ได้รับการแทรกแซง พบว่าพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนอยู่ในระดับปานกลางทั้งก่อนและหลังระยะเวลาเท่ากัน โดยไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มนี้ไม่เด่นชัดและขาดปัจจัยกระตุ้นพฤติกรรม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าในช่วงก่อนการทดลอง ทั้งสองกลุ่มมีระดับการกำกับตนเองด้านการเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มมีระดับพื้นฐานเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม หลังจากกลุ่มทดลองได้รับการให้คำปรึกษา ผลการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มทดลองมีแนวโน้มแซงหน้ากลุ่มควบคุม โดยเฉพาะในด้านที่มีการพัฒนาเชิงลึกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนก่อนและหลังเข้ารับคำปรึกษาของกุ่มทดลอง (n=12)

พฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียน		$\bar{X}$	S.D.	T	Sig.
ด้านการสังเกตตนเอง	ก่อน	2.01	0.46	21.97**	0.00
	หลัง	4.95	0.08		
ด้านการตัดสินใจตนเอง	ก่อน	2.16	0.32	27.31**	0.00
	หลัง	4.92	0.14		
ด้านปฏิกิริยาต่อตนเอง	ก่อน	2.28	0.61	14.82**	0.00
	หลัง	4.93	0.10		
รวม	ก่อน	2.15	0.26	36.57**	0.00
	หลัง	4.93	0.05		

** มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ก่อนเข้ารับการให้คำปรึกษาแบบกุ่ม นักเรียนกุ่มทดลองมีระดับพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.15$, S.D. = 0.26) โดยเฉพาะด้านการสังเกตตนเองมีคะแนนต่ำที่สุด รองลงมาคือด้านการตัดสินใจตนเอง และปฏิกิริยาต่อตนเองตามลำดับ หลังเข้ารับการให้คำปรึกษาแบบกุ่มตามแนวพุทธ พบว่าระดับพฤติกรรมerkการกำกับตนเองเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = 0.05) โดยด้านการสังเกตตนเองมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือปฏิกิริยาต่อตนเอง และการตัดสินใจตนเอง ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการให้คำปรึกษา พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกุ่มตามแนวพุทธที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างพฤติกรรมerkการกำกับตนเองของนักเรียนวัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนระหว่างกุ่มทดลอง (n=12) และกุ่มควบคุม (n=12)

การกำกับ ตนเองด้าน การเรียน	ก่อนทดลอง				t	Sig.	หลังทดลอง				t	Sig.
	กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม		กลุ่มทดลอง			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการสังเกตตนเอง	2.00	0.43	2.01	0.46	1.56	0.13	3.33	0.36	4.95	0.08	-4.06**	0.00
ด้านการตัดสินใจตนเอง	2.01	0.31	2.16	0.32	2.65*	0.01	3.44	0.35	4.92	0.14	-3.97**	0.00
ด้านปฏิกิริยาต่อตนเอง	2.15	0.43	2.28	0.61	3.13**	0.00	3.61	0.33	4.93	0.10	-2.21*	0.04
รวม	2.05	0.11	2.15	0.26	7.87**	0.00	3.32	0.22	4.93	0.05	-5.71**	0.00

หมายเหตุ *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังจากผ่านกระบวนการให้คำปรึกษาแบบกุ่ม พฤติกรรมerkการกำกับตนเองด้านการเรียนระหว่างกุ่มควบคุมและกุ่มทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความแตกต่างกันทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้าน ปฏิกริยาต่อตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทั้งนี้ กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการให้คำปรึกษาในช่วงเวลาของการทดลอง แต่เป็นการแจก หนังสือธรรมะให้ศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษาหลักจริยธรรมและความเป็นธรรมในการดำเนินงานวิจัย แม้ กลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธในช่วงทดลอง แต่ผู้วิจัยได้จัดให้มีการดูแลใน ระดับพื้นฐาน โดยให้หนังสือธรรมะเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้เข้าร่วมรู้สึก เสียเปรียบหรือถูกทอดทิ้ง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างกำลังใจและความสงบทางจิตใจในช่วงการทดลอง โดย หนังสือที่มอบให้นั้นไม่ได้มีลักษณะของการแทรกแซงเชิงกระบวนการอย่างกลุ่มทดลอง จึงไม่กระทบต่อความ แม่นยำของผลการวิจัย แต่ยังคงสะท้อนความรับผิดชอบของผู้วิจัยในการดูแลอาสาสมัครทุกกลุ่มอย่าง เหมาะสม

วัตถุประสงค์ที่ 4 ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ เพื่อ เสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นที่เข้ารับการให้คำปรึกษา ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่เข้าร่วมรับคำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเอง มี ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความสำเร็จของกระบวนการให้คำปรึกษาที่สามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองและโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจรับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมกรรมการกำกับ ตนเองด้านการเรียน (n =12)

ระดับความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านได้รับความรู้ในการกำกับตนเองด้านการเรียน จากการให้คำปรึกษา แบบกลุ่ม	4.33	0.89	มากที่สุด
2. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาจากการเข้ารับการให้คำปรึกษาแบบ กลุ่ม	4.33	0.65	มากที่สุด
3. ผู้ให้ คำปรึกษาแบบกลุ่มมีความรู้ และมีความสามารถใน การให้คำปรึกษา	4.17	0.57	มาก
4. ในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มมีความตื่นตันทื่นนาสนใจ	4.08	0.67	มาก
5. เอกสารและปริมาณงานที่มอบให้ในการให้ คำปรึกษากลุ่มมีความเหมาะสม	4.17	0.58	มาก
6. รูปแบบและระยะเวลาในการให้คำปรึกษาแต่ละครั้ง เหมาะสม	4.33	0.65	มากที่สุด
7. ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการ กำกับ ตนเองด้านการเรียน	4.33	0.65	มากที่สุด
8. ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ได้ใน ชีวิตประจำวัน	4.50	0.67	มากที่สุด
รวม	4.28	0.51	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่เข้าร่วมรับคำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเอง มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.51) สะท้อนถึงความสำเร็จของกระบวนการให้คำปรึกษาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมการกำกับตนเองและโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม มีบางองค์ประกอบที่ได้รับความพึงพอใจในระดับมาก ได้แก่ ความเหมาะสมของเอกสารและปริมาณงาน ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.57) และความรู้ความสามารถของผู้ให้คำปรึกษา ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.58) ซึ่งแม้อยู่ในระดับดีมาก แต่ยังสามารถปรับปรุงได้เพิ่มเติม ขณะที่องค์ประกอบที่ได้รับความพึงพอใจต่ำที่สุดคือ ความตื่นตัวและความน่าสนใจของกิจกรรมการให้คำปรึกษา ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.67) ซึ่งควรมีการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและดึงดูดใจมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเอง ด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษา ดังนี้

ประการแรก พฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการให้คำปรึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้แนวทางที่เน้นการคิดอย่างมีเหตุผล การตั้งเป้าหมาย การสังเกตตนเอง และการวางแผนพฤติกรรม ซึ่งช่วยให้นักเรียนวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมกำกับตนเองในระดับต่ำสามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ประการที่สอง แนวทางพุทธจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีสติและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากภายใน โดยเฉพาะเมื่อประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 โยนิโสมนสิการ และอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาแนวคิด แรงจูงใจ และความสามารถในการควบคุมตนเองได้อย่างสมดุลทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ และจิตใจ

ประการที่สาม กระบวนการกลุ่มตามแนวพุทธสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันอย่างปลอดภัย เน้นการเปิดใจรับฟัง การสะท้อนความคิด และการให้กำลังใจซึ่งกันและกันในกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดความไว้วางใจ และสามารถเรียนรู้ตนเองและผู้อื่นได้อย่างลึกซึ้ง

ประการที่สี่ การบูรณาการแนวคิดตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะการผสมผสานทฤษฎี REBT (Rational Emotive Behavior Therapy) เข้ากับหลักธรรมพุทธศาสนา ทำให้กระบวนการให้คำปรึกษามีความสมบูรณ์ทั้งในมิติของเหตุผล ความรู้สึก และจิตวิญญาณ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่ยั่งยืน

ประการที่ห้า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุดต่อรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ โดยเฉพาะในด้านที่สนับสนุนการกำกับตนเองและโครงสร้างของกระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนถึงความยอมรับและความเห็นคุณค่าของแนวทางการพัฒนาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ประการสุดท้าย โครงสร้างการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ครั้งที่มีเป้าหมาย เทคนิค และกระบวนการที่หลากหลาย ได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาหรือกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการส่งเสริมการกำกับตนเอง การวางแผนชีวิต และการสร้างจิตสำนึกในตนเองและสังคม โดยแสดงในภาพที่ 1

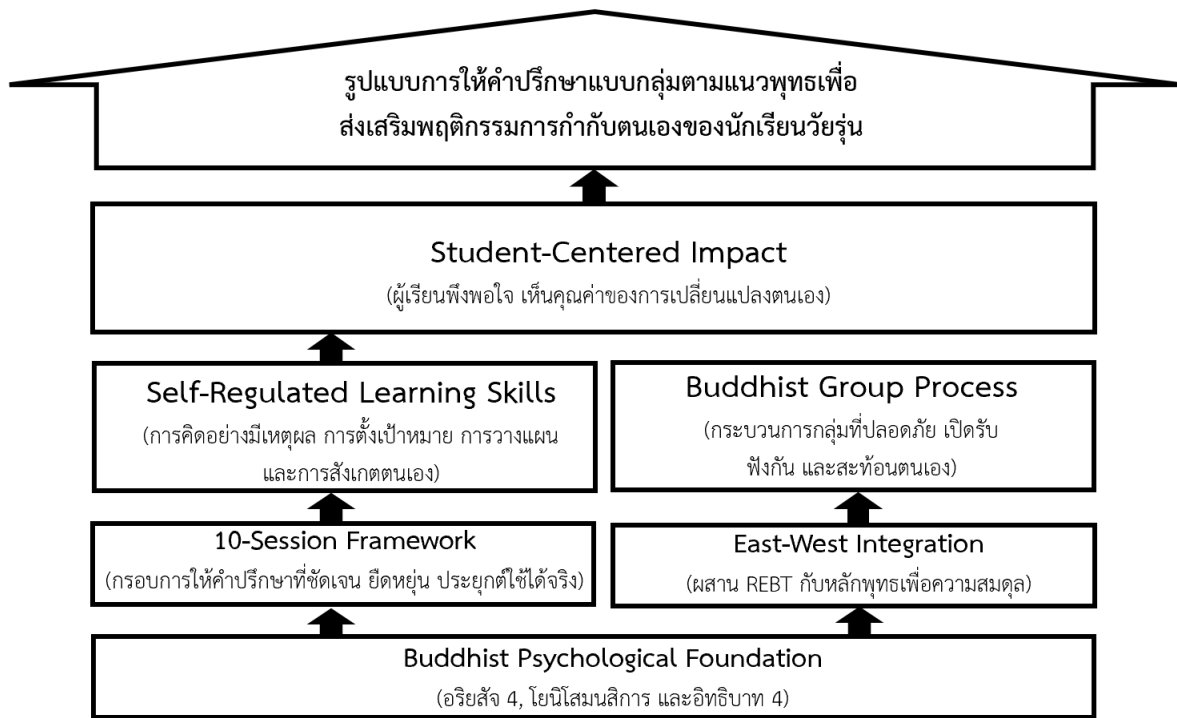

Figure 1: The Development of a Buddhist Group Counseling Model to Enhance Self-Regulated Learning Behaviors of Adolescents

ภาพองค์ความรู้ใหม่แสดงถึงโครงสร้างของรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธที่พัฒนาขึ้น เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น โดยมีฐานแนวคิดจากพุทธจิตวิทยา เช่น อริยสัจ 4 โยนิโสมนสิการ และอิทธิบาท 4 ที่ช่วยส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลและการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ผ่านการบูรณาการกับทฤษฎี REBT ซึ่งสร้างสมดุลระหว่างเหตุผล อารมณ์ และจิตวิญญาณ โดยโครงสร้างของการให้คำปรึกษาออกแบบเป็นกระบวนการ 10 ครั้งที่ชัดเจน ยืดหยุ่น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง โดยเน้นพัฒนาทักษะการกำกับตนเอง ได้แก่ การตั้งเป้าหมาย การวางแผน และการสังเกตตนเอง ควบคู่กับกระบวนการกลุ่มที่เน้นการรับฟัง การสะท้อนความคิด และการสนับสนุนกันภายในกลุ่ม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนผ่านความพึงพอใจของผู้เรียนและเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางนี้สามารถพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธในการเสริมสร้างพฤติกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนของนักเรียนวัยรุ่น โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีระดับการกำกับตนเองต่ำตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Pintrich, and De Groot (1990) และ Perry (1998) ที่ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ความสามารถในตนเองส่งผลต่อผลการเรียน การปรับตัว และแรงจูงใจภายใน เช่นเดียวกับงานวิจัยในประเทศของ Danpradit (2015) และ Srivichai, Yusuks, and Jindawutthipan (2017) ที่พบว่าการพัฒนาแนวทางการกำกับตนเองส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นในสังคมยุคดิจิทัล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธนี้ เน้นการวางแผน การวิเคราะห์ตนเอง และการตัดสินใจผ่านหลักพุทธศาสนา อาทิ อริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเหตุและผล ตระหนักในเป้าหมาย และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการสังเกตตนเองซึ่งมีพัฒนาการเด่นชัดหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีของ Ellis (1991) และงานของ Corey (2004) ที่มองว่าพฤติกรรมสามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการคิด การให้เหตุผล และการฝึกฝน และสอดคล้องกับงานวิจัยการศึกษาพุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงบูรณาการ (Phra Medeedhammapranat (Precha Patibanamedhee), and Phramaha Atidet Satiwaro (Sukawattanawadi), 2019) ที่สนับสนุนว่าการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลตามแนวพุทธ (โยนิโสมนสิการ) มีผลต่อการวิเคราะห์ตนเองและตัดสินใจอย่างมีสติ นอกจากนี้ยังสนับสนุนแนวคิดว่าการใช้หลักพุทธธรรมในการให้คำปรึกษา ช่วยสร้างความเข้าใจตนเองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน (Phanphad, WChao, and Phamahanopparat Khantithammo (Silaku), 2024)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ มีพัฒนาการด้านการกำกับตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการแทรกแซงที่เหมาะสม โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่ขาดแรงสนับสนุนจากครอบครัวหรือสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของ Zimmerman (2002) ที่ชี้ว่าการพัฒนาทักษะการกำกับตนเองต้องอาศัยกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเองอย่างมีเป้าหมาย ขณะเดียวกัน Bandura (1997) เน้นว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถเสริมสร้างได้ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ Schunk และ DiBenedetto (2020) ยังเสนอว่าการแทรกแซงที่ส่งเสริมทักษะทางอารมณ์และสังคม โดยเฉพาะในรูปแบบกลุ่ม มีผลเชิงบวกต่อการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง เช่นเดียวกับ Corey (2016) ที่เห็นว่ากระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มช่วยพัฒนาแนวคิด ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการแทรกแซงเชิงกระบวนการในช่วงการทดลอง ผู้วิจัยยังได้ดำเนินการปกป้องอาสาสมัครกลุ่มควบคุมตามหลักจริยธรรม โดยจัดให้มีการแจกหนังสือธรรมะที่คัดสรรเนื้อหาเหมาะสมแก่ช่วงวัย เพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับพื้นฐาน และลดความรู้สึกเสียเปรียบจากการไม่ได้รับการพัฒนาแบบกลุ่มทดลอง แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยดูแลด้านจิตใจของผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มควบคุม แต่ยังสะท้อนความรับผิดชอบของผู้วิจัยต่ออาสาสมัครทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ยังรักษาความเป็นกลางทางวิชาการของการทดลอง และสามารถยืนยันความแตกต่างของผลลัพธ์อย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มที่ได้รับการพัฒนากับกลุ่มที่ไม่ได้รับการแทรกแซงอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่เข้าร่วมกระบวนการมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่ารูปแบบคำปรึกษาดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน อย่างไรก็ตามองค์ประกอบบางประการ เช่น ความตื่นตัวของกิจกรรม เอกสารประกอบ และภาระงานที่ได้รับ ยังได้รับความพึงพอใจในระดับเพียง “มาก” ไม่ถึง “มากที่สุด” ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดของระยะเวลาในการอธิบายหลักธรรมให้เข้าใจง่ายและนำไปใช้ได้จริงในกลุ่มวัยรุ่นที่มีทักษะการกำกับตนเองต่ำ และมีภาระงานจากวิชาเรียนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kaewmani, and Preededilok, (2020) ที่ชี้ว่า กระบวนการเรียนรู้ควรออกแบบให้ตอบสนองต่อความแตกต่างรายบุคคล และเน้นความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ แม้ว่ารูปแบบคำปรึกษาจะมีเนื้อหาที่ลึกซึ้งตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวิถีการรับรู้แบบเร่งด่วนของวัยรุ่นยุคใหม่ แต่ผลลัพธ์ที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองในทุกด้าน ก็สะท้อนถึงความสำเร็จที่น่าพึงพอใจ และควรนำไปปรับใช้ในกลุ่มนักเรียนอื่นต่อไป พร้อมทั้งพัฒนาองค์ประกอบที่ยังต้องปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะการสังเกตและการควบคุมตนเองด้านการเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในประเด็นการจดบันทึก การวางแผน และการทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ อันจะช่วยสร้างวินัยการเรียนรู้และความต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง

1.2 สถานศึกษาควรนำรูปแบบการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมแนะแนวหรือการพัฒนาผู้เรียน เนื่องจากเป็นแนวทางที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงพฤติกรรม ความคิด และจิตใจ

1.3 ครูผู้สอนและผู้ให้คำปรึกษาควรดำเนินการใช้กระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดระบบการติดตามผลหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียน

1.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องควรพัฒนากิจกรรมการให้คำปรึกษาให้มีความหลากหลายและน่าสนใจยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม ตลอดจนกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ หรือในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น มัธยมศึกษา หรืออาชีวศึกษา เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองด้านการเรียนในกลุ่มนักเรียนที่มีบริบทแตกต่างกัน

2.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการกำกับตนเองกับตัวแปรอื่น เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาวะสุขภาพจิต หรือแรงจูงใจภายใน เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำกับตนเองในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.3 ควรทดลองเปรียบเทียบประสิทธิผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธกับรูปแบบการให้คำปรึกษาแนวอื่น ๆ เช่น แนวพุทธบูรณาการ แนวการปรึกษาเชิงบวก หรือแนวการปรึกษาเชิงพฤติกรรม เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุดต่อการพัฒนานักเรียนในแต่ละบริบท

2.4 ควรมีการศึกษาผลลัพธ์ของการให้คำปรึกษาในระยะยาวเกินกว่าช่วงติดตามผลที่กำหนดไว้ เพื่อประเมินความต่อเนื่องและความยั่งยืนของพฤติกรรมการกำกับตนเอง รวมทั้งหาปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยให้ผลลัพธ์ดำรงอยู่ในระยะยาว

2.5 ควรมีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกต พฤติกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์และการเปลี่ยนแปลงภายในของนักเรียนที่เข้าร่วม กระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวพุทธ

References

- Best, J. W. (1981). *Research in Education*. (4th ed.). New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Danpradit, B. (2015). Self-Regulation, Adversity Quotient, Intrinsic Motivation and Academic Success of Sophomores at Kasetsart University, Bangkok Campus. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 41(1), 121-134.
- Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2000). *Introduction to LISREL: A Guide for the Uninitiated*. London: SAGE Publications, Inc.
- Emeka, N., Nelson, P., & Tracey, P. (2007). Social Investment through Community Enterprise. *Journal of Business Ethics*, 73(1), 91-101.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2014). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. LA: SAGE Publications, Inc.
- Hunsaen, S., & Potjana-areewong, J. (2020). Development of Psychological Training Curriculum on Life Management for Adolescent's Study. *Ratchaphruek Journal*, 18(1), 103-109.
- Kaewmani, K., & Preededilok, F. (2020). Guidelines for the Provision of Learning Process for Resolving Learning Fatigue Problem of Secondary School Students in Bangkok. *An Online Journal of Education*, 15(1), 1-12.
- Kiawpoompong, R. (2014). *Guidelines for Moral and Ethical Development in Educational Institutions*. Bangkok: Thai Education Publishing House.
- Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 140, 44-53.
- Pearson, K. (1920). Notes on the History of Correlation. *Biometrika*, 13(1), 25-45.
- Phanphad, W., Chaoin, K., & Phramaha Nopparat Khantithammo (Silakul). (2024). Guidelines for Developing Teaching and Learning on the Critical Path of Thai Education in the 4.0 Era. *Journal of MBU Yotsunthon Review*, 1(1), 87-110.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddhism as Education*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Medeedhammapranat (Precha Patibanamedhee), & Phramaha Atidet Satiwaro (Sukawattanawadi). (2019). A Study of Buddhist Counseling Psychology Integrated Approach. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(8), 4041-4055.

- Srivichai, C., Yusuk, P., & Jindawutthipan, S., (2017). Effect of Self-Regulation Program on Self-Efficacy toward Control on Information Technology Using among Adolescents. *Journal of the Royal Thai Army Nurses*, 18(2), 110-118.
- Swink, M., Melnyk, S. A. & Hartley, J. L. (2014). *Managing Operations Across the Supply Chain*. (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Wongyai, W. (2011). *Integrated Curriculum Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

มุมมองของนักศึกษาครูต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*

Pre-Service Teachers' Perspectives on the Conditions of Teaching Practicum during Coursework at the Faculty of Education, Khon Kaen University

¹เบญจพร เหล่าวงษ์, ²อมรรัตน์ มะโนบาล, ³อรุณี แสงสุวรรณ และ ⁴นฤพรณ์ วุฒิพันธ์

¹Benjaporn Laowongsee, ²Amonrat Manoban, ³Arune Saengsuwan

and ⁴Narueporn Wuttiphan

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Education, Khon Kaen University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: amonma@kku.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาครูที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่กำลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในรายวิชา “การปฏิบัติการวิชาชีพ ครู 2” จำนวน 152 คน กำหนดโดยการเปิดตารางของเครซีและมอร์แกน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ ร้อยละ และการทดสอบความแปรปรวนแบบจำแนกทางเดียว

ผลวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาครูมีความคิดเห็นว่าสภาพการฝึกภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.50, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49) แต่ละสาขาวิชามีความคิดเห็นต่อสภาพการฝึกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 2) ปัญหาและอุปสรรคที่พบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 (ความถี่ 51, ร้อยละ 40.80) ซึ่งอุปสรรคสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน คือการจัดการเวลาของนักศึกษาครูและระยะทางของโรงเรียนที่ไกลจากมหาวิทยาลัย งานวิจัยนี้เสนอแนะให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยบริหารการดำเนินงานของรายวิชาและควรมีการสำรวจสภาพการฝึกอย่างต่อเนื่อง และศึกษารายกรณีเพื่อให้เข้าใจปัญหาเชิงลึก

คำสำคัญ: การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู; การผลิตครู; นักศึกษาครู

Abstract

This study aimed to: (1) investigate the perceptions of pre-service teachers regarding the conditions of their teaching practice during their coursework; and (2) identify the challenges and obstacles encountered during this practice. A survey research design was employed. The sample consisted of 152 second-year pre-service teachers in the Faculty of Education at Khon

*Received April 27, 2025; Revised May 28, 2025; Accepted June 6, 2025

Kaen University, participating in the course "Teaching Practicum 2." The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table. Data were collected through a questionnaire and analyzed using descriptive statistics—mean, standard deviation, frequency, and percentage—as well as a one-way analysis of variance.

The findings revealed that: (1) overall, the pre-service teachers rated the teacher training conditions as highly appropriate ($M = 4.50$, $SD = 0.49$), with no statistically significant differences in perceptions across different subject areas; and (2) the primary issues identified were related to the administration of the "Teaching Practicum 2" course (reported by 51 participants, 40.80%). Key obstacles included difficulties in time management and the distance between the university and the assigned schools. The study recommends integrating information technology to support course administration and calls for ongoing evaluations and case studies to better understand and address these challenges.

Keywords: Teaching Practicum; Teacher Education; Pre-Service Teachers

บทนำ

ครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาไทย การผลิตครูที่มีคุณภาพจึงเป็นความท้าทายสำคัญ สาขาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์จึงมุ่งเตรียมและพัฒนาครูทั้งก่อนและระหว่างการปฏิบัติงาน ให้มีความรู้ สมรรถนะและจิตวิญญาณความเป็นครูและมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น หลักสูตรครุศาสตร์ และศึกษาศาสตร์จึงต้องยกระดับคุณภาพบัณฑิตครู เพื่อสร้างกำลังคนคุณภาพ สนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ และ สอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Ministry of Education, 2019) โดยหลักสูตร ครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ 4 ปี กำหนดให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อสร้างความ เข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และเพิ่มความเข้มข้นของการฝึกตามลำดับจนถึงปีสุดท้าย โดยเน้นการ ปฏิบัติงานในสถานศึกษาตลอดภาคการศึกษา (The Teachers Council of Thailand, 2019)

ในปัจจุบันการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูกำลังเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ ที่มาจากการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมหลังการระบาดของโควิด-19 ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนที่มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปหรือความ คาดหวังต่อการจัดการเรียนรู้ที่ต้องใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ในขณะเดียวกันนักศึกษาครูยังต้องเผชิญกับความท้า ทายเดิม ๆ หลายประการ เช่น การจัดการเรียนรู้ การรับคำแนะนำที่ไม่สอดคล้องกัน และความกังวลเกี่ยวกับ ชื่อเสียงในวิชาชีพ เป็นต้น (Heinz, 2024) ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้นักศึกษาครูสามารถพัฒนาความสามารถในการ สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับนักศึกษา ครูในเวลาเดียวกันที่จะได้เรียนรู้การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังคงเป็นเรื่องยากที่จะเตรียมครูให้พร้อมกับทุกสถานการณ์ (Dahiya, 2019) ดังนั้น การพัฒนา กระบวนการผลิตครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความซับซ้อนและความไม่แน่นอนของผลลัพธ์ที่เกิดจาก ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (Lei, 2023)

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดทำหลักสูตรผลิตครู 4 ปี ตามมาตรฐานคุณวุฒิ พ.ศ. 2552 และ 2562 รวมถึงข้อบังคับคุรุสภา พ.ศ. 2562 ที่เน้นการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียนและการสอนใน สถานศึกษา สำหรับการออกแบบกระบวนการฝึกในรายวิชาประสบการณ์วิชาชีพครู 2 ซึ่งเป็นการฝึกวิชาชีพ ครูระหว่างเรียนของนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 2 ของหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะและเจตคติที่ดี

ต่อวิชาชีพครู เรียนรู้งานในหน้าที่ครูในชั้นเรียนตามหลักสูตร และสามารถปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนานักศึกษาครูให้บูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเรียนรู้จากครูประจำการผ่านการสังเกตและฝึกฝนทักษะการสอนจริงในโรงเรียน และมีโอกาสไตร่ตรองและพัฒนาทักษะตนเอง พร้อมรับคำแนะนำจากครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์เพื่อสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย (Teaching Professional Experience Center, 2024)

ความสำเร็จของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ตามที่ Jenssen, and Haara (2024) ระบุว่าคุณภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูควรครอบคลุมสามด้านหลัก ได้แก่ ด้านแรกคุณลักษณะซึ่งประกอบด้วย ทักษะ ความรู้ และคำแนะนำที่จำเป็นสำหรับการสอน ด้านที่สองการเข้าสังคมคือการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในชุมชนวิชาชีพ และด้านที่สามคือ การสร้างตัวตน ความเป็นมืออาชีพ การตัดสินใจ และการเรียนรู้จากความผิดพลาด ที่ผ่านมาการศึกษาในต่างประเทศเน้นที่ความลึกซึ้งของตัวบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกและอารมณ์ที่มีผลกระทบต่อการฝึก เช่น Väisänen et al. (2018) ได้ศึกษาปัจจัยเสี่ยงต่อภาวะหมดไฟ เช่น ความเหนื่อยล้า การเรียนรู้ไม่เพียงพอ และความรู้สึกด้านลบต่อวิชาชีพครู เป็นต้น ซึ่งการเข้าใจปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

สำหรับประเทศไทยมีแนวทางการศึกษาไปที่เน้นการสำรวจสภาพการฝึกและปัญหา เช่น การศึกษาของ Waranonwanit et al. (2023) ที่ชี้ว่าปัญหาการฝึกแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ ตัวนักศึกษา นักเรียน และโรงเรียน ในขณะที่ Saenghiran et al. (2018) พบว่าปัจจัยสำคัญของการฝึก 4 ประการ คือ คุณภาพโรงเรียนฝึกประสบการณ์ การจัดการ คุณลักษณะของนักศึกษา และอุปนิสัยของเพื่อนร่วมฝึก การศึกษาเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ทำให้ผู้วิจัยเสนอแนวทางปรับปรุงกระบวนการฝึกได้สอดคล้องกับบริบท เช่น การศึกษาของ Comesorn, and Sermsuk (2018) เสนอว่าควรเพิ่มใบงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลการจัดการเรียนรู้และวิจัยในชั้นเรียน ในขณะที่การศึกษาของ Kakai (2019) แนะนำให้ปรับปรุงเอกสารให้มีความละเอียดและชัดเจน พร้อมเสริมการสอนเทคนิคแก้ปัญหาในชั้นเรียน และ Samanphan et al. (2023) แนะนำให้จัดโครงการเตรียมความพร้อมสำหรับนักศึกษา เช่น การเขียนแผนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน และการทำโครงการวิชาการก่อนปฏิบัติการสอน นอกจากนี้ การศึกษาของ Ngamkum et al. (2023) เสนอให้จัดสัมมนาระหว่างครูพี่เลี้ยงและนักศึกษาครูเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาร่วมกัน พร้อมทั้งแนะนำให้มีการศึกษาสภาพการฝึกประสบการณ์เพื่อปรับปรุงรูปแบบการฝึกที่สอดคล้องกับบริบท

งานวิจัยในประเทศที่ผ่านมาพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่คล้ายคลึงกัน แต่กลับมีการตีปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ปัจจัย “ตัวนักศึกษา” เป็นสาเหตุของปัญหาในการฝึก ซึ่งงานของ Waranonwanit et al. (2023) หมายถึง “การด้อยประสบการณ์” ในขณะที่ Saenghiran et al. (2018) หมายถึง “ผลการเรียน” ทั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยทั้งสองมีการกำหนดตัวแปรที่ศึกษาที่มีความเฉพาะและแตกต่างกันไปตามบริบทหรือกำหนดตามความต้องการของผู้วิจัย ซึ่งไม่ปรากฏการทบทวนตัวแปรที่ศึกษาจากงานวิจัยก่อนหน้า จึงทำให้ผลการศึกษาจากทั้งสองงานวิจัยนำมาสรุปและเปรียบเทียบได้ยากว่า ในปัจจัยสาเหตุเดียวกันนั้นอะไรเป็นประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวนักศึกษาในระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู รวมถึง การให้ข้อเสนอต่อการปรับปรุงแก้ไขเจาะจงไปที่บริบทของการศึกษานั้น ๆ จนเกินไป ส่งผลให้การนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างได้อย่างจำกัด อย่างไรก็ตาม การสำรวจความคิดเห็นและประสบการณ์ของนักศึกษาจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนั้น การศึกษาสภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูยังมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรผลิตครูอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบหลักสูตรนำไปใช้พัฒนาหลักสูตร และออกแบบแนวทางการฝึกที่มี

ประสิทธิภาพ รวมถึง เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติของตนเองที่เกี่ยวข้องกับฝึกประสบการณ์วิชาชีพในหลักสูตรต่อไป (Comesorn, and Sermsuk, 2018)

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นกระบวนการที่ดำเนินการในหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรตามข้อกำหนดของคุรุสภาทำให้องค์กรปรับเปลี่ยนกระบวนการของการฝึก คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า ความเข้าใจสภาพการฝึกเป็นสิ่งสำคัญต่อการปรับปรุงแนวทางปฏิบัติในปัจจุบัน รวมถึง สำคัญต่อวางแผนการพัฒนาต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในประเทศที่ผ่านมายังมีอย่างจำกัดเฉพาะการศึกษาสภาพของการฝึกในชั้นปีสุดท้าย และไม่ได้แสดงที่มาของแนวทางการศึกษาสภาพการฝึกอย่างชัดเจน ทำให้ผลการศึกษาที่ได้มีความเฉพาะจงในแต่ละบริบทและนำไปใช้ประโยชน์ได้จำกัด งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาครูที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน รวมถึง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ในหลักสูตรผลิตครู 4 ปี ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 ด้วยแนวทางการศึกษาตามแนวคิดการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994) เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้พัฒนากระบวนการฝึกให้เหมาะสมกับนักศึกษา รวมถึง เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูใหม่ให้กับงานวิจัยในอนาคต ซึ่งจะทำให้สามารถมองเห็นปัญหาในภาพรวมของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในบริบทประเทศไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดความเข้าใจภาพรวมของสิ่งแวดล้อมในการฝึกและจัดการเรียนรู้ประสบการณ์วิชาชีพครูที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ตลอดจน เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาในแง่มุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ลึกมากขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 ตามความคิดเห็นของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีความสำคัญต่อกระบวนการผลิตครูที่ต้องบูรณาการทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อออกแบบกรอบแนวคิดพบว่า แนวคิดของ Driscoll (1994) มีความน่าสนใจในแง่ของการคิดในเชิงสะท้อนที่นำเอาสามองค์ประกอบมาคิดไตร่ตรองประสบการณ์ ได้แก่ ทำอะไร (What) แล้วอย่างไร (So what) และ ต่อจากนี้เป็นอย่างไร (Now what) ซึ่งรูปแบบการคิดเช่นนี้จะช่วยนักศึกษาคิดในเชิงลึกหรือคิดไตร่ตรองจากประสบการณ์และมองไปข้างหน้าเพื่อพิจารณาประสบการณ์มีความสำคัญอย่างไรต่อตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวทางการสะท้อนคิด แสดงใน Figure 1 ดังนี้

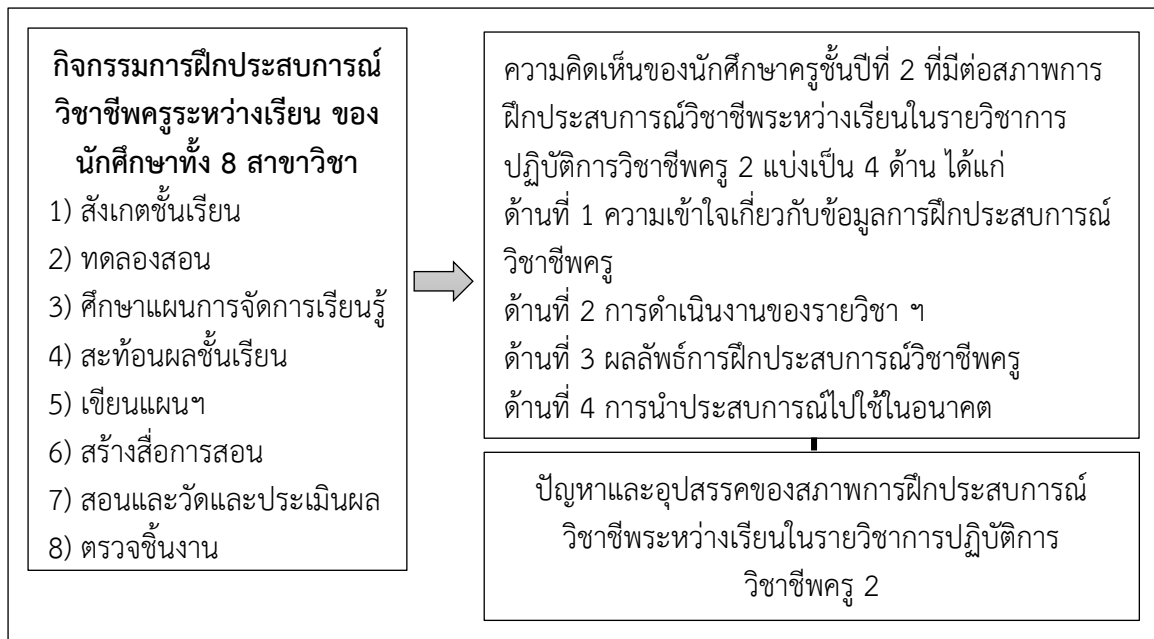

Figure 1: Conceptual Framework

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ขอบเขตการวิจัยนี้เป็นการศึกษากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในรายวิชา “การปฏิบัติการวิชาชีพครู 2” ที่เน้นการมีประสบการณ์ในชั้นเรียนจริง โดยมีรายละเอียดกิจกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน ดังนี้ 1) สังเกตชั้นเรียน 2) ทดลองสอน 3) ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ 4) สะท้อนผลชั้นเรียน 5) เขียนแผนฯ 6) สร้างสื่อการสอน 7) สอนและวัดและประเมินผล 8) ตรวจชิ้นงาน ระยะเวลาของการฝึกรวม 19 สัปดาห์หรือ 96 ชั่วโมง จำแนกการฝึกปฏิบัติเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การสังเกตชั้นเรียน (2 สัปดาห์) และระยะที่ 2 การฝึกประสบการณ์ในชั้นเรียนจริง (17 สัปดาห์) พร้อมทั้งกำหนดให้มีการนิเทศการสอนในระยะที่ 2 ทั้งหมดสองครั้ง (Teaching Professional Experience Center, 2024)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีประชากรในการศึกษารั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2567 ยังไม่มีประสบการณ์การสอนในชั้นเรียนที่โรงเรียนมาก่อน จำนวนทั้งสิ้น 250 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 152 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางการสุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie, and Morgan, 1970) ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และใช้สาขาวิชาเอกเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้นแบบสัดส่วน (Proportional Stratified Sampling) จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนของขนาดประชากรในแต่ละกลุ่มตามสาขาวิชา (Srisopa, 1981) ซึ่งยอมรับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 (5%) มีระดับความเชื่อมั่นที่ 0.95 (95%)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและกำหนดวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) รายละเอียดแบบสอบถาม สำหรับแบบสอบถาม จำแนกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียน จำแนกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านที่ 2 การดำเนินงานของรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 ด้านที่ 3 ผลลัพธ์จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Triandis, and Likert, 1967) ตอนที่ 2 ข้อคำถามแบบปลายเปิดให้ผู้ตอบเสนอปัญหาและอุปสรรค

เกี่ยวกับสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนได้อย่างอิสระ 2) การสร้างแบบสอบถาม มีขั้นตอนดังนี้ ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานศึกษา นำข้อมูลจากการศึกษามากำหนดกรอบแนวคิดและรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างข้อคำถามและดำเนินการสร้างแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 เป็นการตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาต่อสิ่งที่จะประเมินสำหรับ 3 ด้านที่เหลือ คณะผู้วิจัยประยุกต์ใช้โมเดลการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994) รวมถึง กำหนดข้อคำถามปลายเปิดให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นทั้งสี่ด้านอย่างอิสระท้ายแบบสอบถาม 3) การตรวจสอบความถูกต้องและคุณภาพของเครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยจำนวน 4 คน ทดลองทำแบบสอบถามด้วยตนเอง เพื่ออภิปรายและปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน 1 รอบ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิชา ความสอดคล้องกันของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence : IOC) มีค่าเท่ากับ 0.80 ขึ้นไปทุกข้อ อยู่ในระดับใช้ได้ จากนั้นคณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กลุ่มที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 52 คน เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2566 ที่มีประสบการณ์การฝึกในรูปแบบคล้ายกัน เพื่อวิเคราะห์ค่าเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ค่าความเชื่อมั่นภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.948 อยู่ในระดับดีมาก และรายด้าน ด้านที่ 1 เท่ากับ 0.835 อยู่ในระดับดี ด้านที่ 2 เท่ากับ 0.873 ด้านที่ 3 เท่ากับ 0.928 อยู่ในระดับดีมาก และด้านที่ 4 เท่ากับ 0.862 อยู่ในระดับดี สามารถนำไปใช้ได้ จึงจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือนตุลาคม 2567 ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล แล้วส่งไปยังสังกัดของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลในสัปดาห์สุดท้ายของปฏิทินการฝึกของรายวิชา ในรูปแบบเอกสารออนไลน์ โดยมีขั้นตอนดังนี้ วางลิงก์แบบสอบถามในช่องสนทนาของระบบการประชุมออนไลน์ จากนั้นให้เวลากลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ประมาณ 10 นาที โดยระบุให้ผู้ตอบแบบสอบถามกดส่งแบบสอบถาม โดยเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นผู้ติดตามและตรวจสอบการส่งคืนตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้งแล้วเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) การวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาครูที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบจำแนกทางเดียว (One-way ANOVA) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป มีเกณฑ์การแปลผลสภาพการฝึก ดังนี้ คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00-1.49 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.50-2.49 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50-3.49 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50-4.49 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับมาก และคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4.50-5.00 หมายถึง เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (Srisat, 2010) 2) สำหรับการวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดท้าย ใช้วิธีการวิเคราะห์คำหลักจัดกลุ่ม โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่และค่าร้อยละ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการวิจัย หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้ง พิจารณาผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ และตรวจสอบว่าครอบคลุมตามจุดประสงค์ทั้งสองข้อหรือไม่ จากนั้นเขียนรายงานสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักศึกษาครู 8 สาขาวิชา

หัวข้อ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย	ลำดับ
ด้านที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	152	4.37	0.74	มาก	4
ด้านที่ 2 การดำเนินงานของรายวิชา ฯ	152	4.40	0.60	มาก	3
ด้านที่ 3 ผลลัพธ์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	152	4.48	0.53	มาก	2
ด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต	152	4.77	0.41	มากที่สุด	1
ภาพรวม	152	4.50	0.49	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักศึกษาครู จำแนกตามรายด้านและภาพรวม สรุปข้อมูลได้ดังนี้ ด้านที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีค่าเฉลี่ย 4.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74 ซึ่งอยู่ในระดับมาก ด้านที่ 2 การดำเนินงานของรายวิชา ฯ มีค่าเฉลี่ย 4.40 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.60 อยู่ในระดับมาก ด้านที่ 3 ผลลัพธ์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีค่าเฉลี่ย 4.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 อยู่ในระดับมาก และด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต มีค่าเฉลี่ย 4.77 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 อยู่ในระดับมากที่สุด และภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมของทุกด้านอยู่ที่ 4.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 สรุปโดยรวมได้ว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคตมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาครู 8 สาขาวิชา สามารถสรุปได้ในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาครู 8 สาขาวิชา

ระดับความคิดเห็น	แหล่งความ แปรปรวน	Sum of Squares	DF	Mean Square	F	p	ผลทดสอบ
ด้านที่ 1 ความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อมูลการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู	ระหว่างกลุ่ม	4.51	7	0.64	1.182	0.317	ไม่แตกต่าง
	ภายในกลุ่ม	78.44	144	0.54			
	รวม	82.94	151				
ด้านที่ 2 การดำเนินงาน ของรายวิชาปฏิบัติการ วิชาชีพครู 2	ระหว่างกลุ่ม	3.74	7	0.53	1.493	0.174	ไม่แตกต่าง
	ภายในกลุ่ม	51.47	144	0.36			
	รวม	55.20	151				
ด้านที่ 3 ผลลัพธ์การฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู	ระหว่างกลุ่ม	1.02	7	0.15	0.506	0.829	ไม่แตกต่าง
	ภายในกลุ่ม	41.26	144	0.29			
	รวม	42.28	151				
ด้านที่ 4 การนำ ประสบการณ์ไปใช้ใน อนาคต	ระหว่างกลุ่ม	0.78	7	0.11	0.641	0.721	ไม่แตกต่าง
	ภายในกลุ่ม	25.16	144	0.17			
	รวม	25.94	151				
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	1.19	7	0.17	0.711	0.663	ไม่แตกต่าง
	ภายในกลุ่ม	34.55	144	0.24			
	รวม	35.75	151	0.64			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของนักศึกษาครู 8 สาขาวิชาต่อสภาพการฝึกฯ ภาพรวม มีค่า $F=0.711$ ($p=0.663$) พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างนัยสำคัญทางสถิติ รวมถึงรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีค่า $F=1.182$ ($p=0.317$) ด้านที่ 2 การดำเนินงานของรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 มีค่า $F=1.493$ ($p=0.174$) ด้านที่ 3 ผลลัพธ์จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีค่า $F=0.506$ ($p=0.829$) ด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต มีค่า $F=0.641$ ($p=0.721$) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 ตามความคิดเห็นของนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนของนักศึกษาครู แสดงรายละเอียดในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลวิเคราะห์ค่าความถี่และร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพระหว่างเรียนของนักศึกษาครู

ด้านที่	หัวข้อ	ความถี่	ร้อยละ
1.	ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู	46	36.80
	- ยังเข้าใจไม่ชัดเจนเกี่ยวกับละเอียดภาระงานและกิจกรรม	34	27.20
	- โรงเรียนและครูที่เลี้ยงยังไม่ทราบเกี่ยวกับการฝึกของนักศึกษา	12	9.60
2.	การดำเนินงานของรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2	51	40.80
	- ศูนย์ฝึกติดต่อล่าช้า ส่งข้อมูลคลาดเคลื่อน อธิบายงานไม่ละเอียด คู่มือยังมีส่วนผิด กำหนดการฝึกไม่เหมาะสม	28	22.40
	- อาจารย์นิเทศก์ ครูที่เลี้ยง และโรงเรียนอยู่ไกล ไม่สนับสนุนการฝึก	15	12.00
	- ตนเองยังทำได้ไม่ดี (จัดการเวลา, การปฏิบัติ)	8	6.40
3.	ผลลัพธ์จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	21	16.80
	- ยังไม่เป็นตามที่คาด	13	10.40
	- ไม่ได้ฝึกมากพอ	8	6.40
4.	การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต	7	5.60
	- ยังไม่มั่นใจว่าเขียนแผนการสอนและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี	7	5.60
รวม		125	100.00

จากตารางที่ 3 สามารถสรุปความคิดเห็นของนักศึกษาครูเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพระหว่างเรียนได้ดังนี้ ด้านที่พบปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด ได้แก่ ด้านที่ 2 การดำเนินงานของรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 มีความถี่รวม 51 ครั้ง (ร้อยละ 40.80) โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ "ศูนย์ฝึกติดต่อล่าช้า ส่งข้อมูลคลาดเคลื่อน อธิบายงานไม่ละเอียด" และ "คู่มือยังมีส่วนผิด และกำหนดการฝึกไม่เหมาะสม" มีความถี่สูงสุดในด้านนี้ รองลงมาคือ "อาจารย์นิเทศก์ ครูที่เลี้ยง และโรงเรียนอยู่ไกล ไม่สนับสนุนการฝึก" และ "ตนเองยังทำได้ไม่ดี" ตามลำดับ รองลงมาคือ ด้านที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีความถี่รวม 46 ครั้ง (ร้อยละ 36.80) โดยประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ "ยังเข้าใจไม่ชัดเจนเกี่ยวกับรายละเอียดภาระงานและกิจกรรม" รองลงมาคือ ด้านที่ 2 "โรงเรียนและครูที่เลี้ยงยังไม่ทราบเกี่ยวกับการฝึกของนักศึกษา" ต่อมาคือ ด้านที่ 3 ผลลัพธ์จากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีความถี่รวม 21 ครั้ง (ร้อยละ 16.80) โดยความคิดเห็นที่พบมากที่สุดด้านนี้ คือ "ยังไม่เป็นตามที่คาด" และ "ไม่ได้ฝึกมากพอ" ประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบน้อยที่สุด คือ ด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต มีความถี่รวม 7 ครั้ง (ร้อยละ 5.60) โดยทั้งหมดเกี่ยวข้องกับ "ยังไม่มั่นใจว่าเขียนแผนการสอนและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี"

องค์ความรู้ใหม่

ในงานวิจัยนี้จึงกำหนดกรอบแนวคิดศึกษาสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน สำหรับด้านที่ 1 เป็นการตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาต่อสิ่งที่จะประเมิน ในขณะที่อีก 3 ด้าน คณะผู้วิจัยประยุกต์ใช้โมเดลการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994) ดังนี้ ทำอะไร (What) คือการอธิบายสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ด้วยข้อเท็จจริงหรือความรู้ กำหนดเป็นด้านที่ 2 ของข้อ

คำถามโดยการประเมินการดำเนินงานของรายวิชา, ตอนนี้เป็นอย่างไร (So what) คือ การบอกว่าตนเองหรือผู้อื่นมีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์นั้นมากเพียงใดโดยการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดจากปฏิบัติ กำหนดเป็นด้านที่ 3 ของแบบสอบถาม และต่อจากนี้เป็นอย่างไร (Now what) คือ บอกว่าแผนการในอนาคตเป็นอย่างไร กำหนดเป็นด้านที่ 4 ของแบบสอบถามโดยการประเมินการนำประสบการณ์ไปใช้ในอนาคต จากแนวคิดการศึกษานี้ทำให้นักศึกษารู้สึกสามารถตอบได้อย่างอิสระและสอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นแนวทางในการศึกษาสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในบริบทอื่นต่อไป สรุปได้ใน Figure 2 ดังนี้

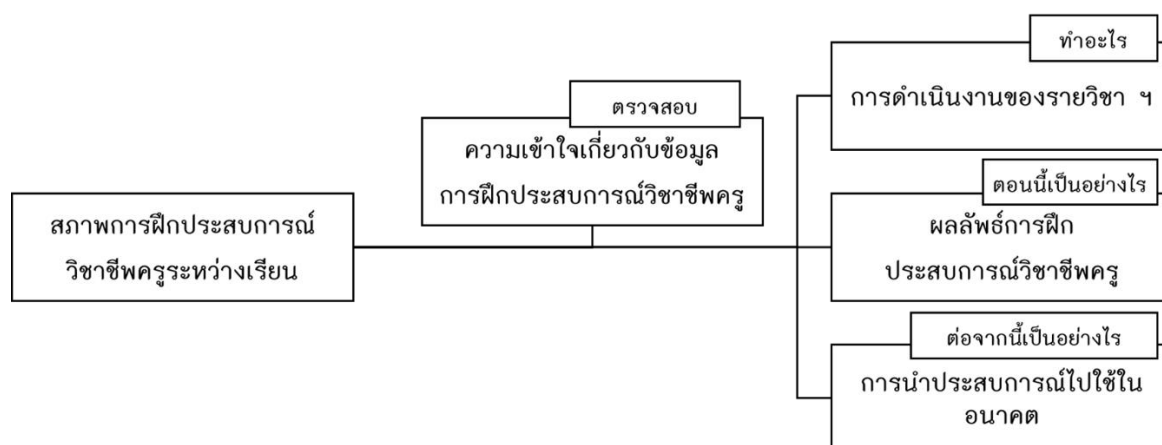

Figure 2: Approach to Study the Conditions of Teaching Practicum During Coursework

ที่มา : ดัดแปลงจากโมเดลการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 มีค่าเฉลี่ยภาพรวมความคิดเห็นของนักศึกษาในด้านที่ 1 ความเข้าใจข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ด้านที่ 2 ด้านการดำเนินงานในรายวิชา และด้านที่ 3 ด้านผลลัพธ์ที่เกิดจากการฝึก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกัน ในขณะที่ด้านที่ 4 การนำประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในอนาคต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผลวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบจำแนกทางเดียว (One-way ANOVA) จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า สาขาวิชาไม่มีผลต่อความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็น ทั้งนี้เพราะรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 มีการบริหารจัดการกระบวนการฝึกแบบรวมศูนย์ โดยจะดำเนินการปฐมนิเทศเกี่ยวกับกิจกรรมและภาระงานที่ต้องปฏิบัติ และการประชุมชี้แจงแนวทางการฝึกและการนิเทศการสอนไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งอาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง และโรงเรียน รวมถึง มีคู่มือ แบบบันทึกลงเวลา และแบบบันทึกการปฏิบัติงานที่จะคอยกำกับกับการปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กำหนดทั้งในการฝึกระยะที่ 1 และ 2 ซึ่งดำเนินการในแนวทางเดียวกันทุกสาขาวิชา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Comesorn, and Sermsuk (2018) พบว่า ความคิดเห็นต่อสภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งรายด้านและภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากนักศึกษาทุกสาขาวิชาได้รับการเรียนจากหลักสูตรและการฝึกแบบเดียวกัน รวมถึง Kakai (2019) ซึ่งศึกษาความคิดเห็นต่อสภาพการฝึกกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ ประสบการณ์การสอน สังกัด และโรงเรียนที่ฝึกพร้อมด้วยพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ด้านที่พบปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด ได้แก่ ด้านการดำเนินงานของรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 โดยสะท้อนว่าศูนย์ฝึกติดต่อล่าช้า ส่งข้อมูลคลาดเคลื่อน อธิบายงานไม่ละเอียดคู่มือยังมีส่วนผิด กำหนดการฝึกไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะระยะเวลาปฏิทินการศึกษาของมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนไม่ตรงกัน ซึ่งบางช่วงทางโรงเรียนมีกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ หรือการสอบ เป็นต้น รวมทั้งตารางเรียนของนักศึกษาในแต่ละสาขาวิชาต่างกัน ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกบางกิจกรรมทำได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ngamkum et al. (2023) ที่พบว่า นักศึกษามีปัญหาในการจัดเวลาให้เข้าร่วมกิจกรรมระหว่างการฝึกและการเรียนส่งผลให้นักศึกษามีความกังวลว่าจะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตรงเวลา และคิดว่าตนเองยังทำไม่ได้ดี เช่นเดียวกับ Samanphan et al. (2023) ที่พบว่า นักศึกษามีความวิตกกังวลกับภาระงาน อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะของนักศึกษาในงานวิจัยนี้ มุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการการฝึกให้มีประสิทธิภาพและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการประสานงาน และการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา ซึ่งคณะผู้วิจัยมองว่า หากไม่สามารถดำเนินการบริหารรายวิชาได้อย่างราบรื่นย่อมส่งผลให้การฝึกในด้านอื่น ๆ หรือทำให้การฝึกบรรลุตามเป้าหมายรายบุคคลเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การสื่อสารที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลลัพธ์ในการปฏิบัติในรายวิชานี้ สอดคล้องกับ Lei (2023) ที่ระบุว่า การสื่อสารไปยังนักศึกษาครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมีความสำคัญอย่างยิ่ง

เมื่อพิจารณาจากความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ที่นักศึกษายังเข้าใจไม่ชัดเจนเกี่ยวกับรายละเอียดภาระงานและกิจกรรม รวมถึงโรงเรียนและครูพี่เลี้ยงยังไม่ทราบเกี่ยวกับการฝึกของนักศึกษา ทั้งนี้เพราะปัญหาดังกล่าวเชื่อมโยงกับการติดต่อประสานงานที่ยังมีความล่าช้าและในคู่มือการฝึกยังมีข้อมูลที่ผิดพลาด รวมถึง นักศึกษายังต้องการการสนับสนุนจากอาจารย์นิเทศก์ ครูพี่เลี้ยง และโรงเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngamkum et al. (2023) และ Samanphan et al. (2023) ที่ระบุว่า นักศึกษาต้องการได้รับคำปรึกษาจากอาจารย์นิเทศก์และครูพี่เลี้ยง ซึ่งถือเป็นหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่สะท้อนผ่านผลวิจัยในครั้งนี้คือ ปัจจัยความสำเร็จของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมในการฝึกเพียงเท่านั้น แต่ตัวนักศึกษาเองก็จำเป็นต้องบริหารจัดการเวลาระหว่างการเรียนและการฝึกให้ได้ด้วย สอดคล้องกับที่ Waranonwanit et al. (2023) และ Saenghiran et al. (2018) ได้ระบุว่า ในการฝึกปฏิบัติให้สำเร็จนั้นตัวนักศึกษามีความสำคัญที่สุด ดังนั้น ทั้งสิ่งแวดล้อมและตัวนักศึกษาต้องพร้อมสำหรับการฝึกให้เป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมาย แม้ว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา แต่ในประเด็นย่อยที่พบจากงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้า ทั้งนี้เพราะแนวทางการศึกษาโดยประยุกต์ใช้โมเดลการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994) ได้ทำให้เห็นว่า นักศึกษาครูไม่ได้มีมุมมองต่อสิ่งแวดล้อมของกระบวนการฝึกเท่านั้น แต่ยังสะท้อนตนเองจากการฝึกปฏิบัติตามแนวทางการศึกษาครั้งนี้ได้อีกด้วย

สรุป

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า นักศึกษาครูมีความคิดเห็นต่อสภาพของการฝึกสอดคล้องกันทั้งสี่ด้าน แม้ว่าผลการศึกษารุ่นนี้ในทุกด้านอยู่ในระดับมากขึ้นไป แต่ด้วยแนวทางการศึกษาโดยใช้โมเดลการสะท้อนคิดของ Driscoll (1994) ทำให้เห็นชัดเจนว่าปัญหาของกระบวนการฝึกในครั้งนี้อยู่ในด้านใดมากกว่า และยังได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อคำถามปลายเปิดที่พบว่า การจัดการเวลาฝึกและที่ตั้งของโรงเรียนเป็นอุปสรรคของการฝึกระหว่างเรียน ซึ่งปรากฏอยู่ในด้านการดำเนินงานของรายวิชา และยังพบปัญหานักศึกษาบางรายไม่สามารถทำตามกิจกรรมไม่สำเร็จ ในขณะที่การให้ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ของนักศึกษาครูมุ่งไปที่การประสานงาน การให้ข้อมูลการฝึก และการสนับสนุนการฝึก ดังนั้น จึงสามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า นักศึกษามี

มุมมองต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในครั้งนี้อยู่ในระดับเหมาะสมมาก แต่เรื่องการบริหารจัดการรายวิชายังเป็นประเด็นที่ท้าทายและจำเป็นต้องพัฒนา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้นำเสนอผลการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาต่อสภาพการฝึกในภาพรวมเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมการศึกษาเชิงลึกถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่ได้จากการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเป็นรายกรณี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อสภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนในรายวิชาการปฏิบัติการวิชาชีพครู 2 โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอยู่ระดับต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้น คณะกรรมการประสานงานรายวิชาต้องพิจารณาแนวทางการทำความเข้าใจกับนักศึกษาครูและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น ซึ่งการบริหารการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในแบบรวมศูนย์หรือมีศูนย์ฝึกนั้น จำเป็นต้องสื่อสารและประสานงานให้ชัดเจนและครอบคลุม รวมถึง การทบทวนและตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาก่อนออกฝึกอย่างเป็นระบบ และกำกับติดตามการทำงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ซึ่งใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับนักศึกษาในระหว่างการฝึกมากที่สุด คณะผู้วิจัยจึงเสนอให้คณะกรรมการประสานงานรายวิชาบริหารจัดการรายวิชาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งจะช่วยให้การสื่อสาร การประสานงาน และการให้ข้อมูลที่สำคัญ รวมถึง การติดตามและสามารถรายงานผลการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อความสำเร็จในการปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดของการฝึกระหว่างเรียน คือ การจัดการเวลาของนักศึกษาครูและที่ตั้งของโรงเรียน ซึ่งนักศึกษาจะต้องเรียนตามตารางของมหาวิทยาลัยปกติและฝึกงานในโรงเรียนควบคู่กันไปด้วย คณะผู้วิจัยจึงเสนอให้คณะกรรมการประสานงานรายวิชามีแนวทางในการกำกับติดตาม ดูแล ช่วยเหลือระหว่างการฝึกอย่างใกล้ชิด รวมถึง ปรับการบริหารจัดการโรงเรียนฝึก โดยบูรณาการการฝึกในโรงเรียนร่วมกับรายวิชาอื่น ๆ ของหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น ตลอดจน กำหนดโรงเรียนที่มีความพร้อมและเหมาะสมกับการฝึกระหว่างเรียนให้เดินทางได้สะดวกและมีระยะทางไม่ไกลจากมหาวิทยาลัยจนเกินไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษารายกรณีเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จและล้มเหลวของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนของนักศึกษาครู ทั้งนี้เพราะมุมมองของนักศึกษาในงานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า แม้ว่ารายวิชาจะเป็นกำหนดกิจกรรมการฝึกไว้แล้ว แต่กลับมีผลสะท้อนจากนักศึกษาครูบางรายที่ยังไม่สามารถปฏิบัติตามกิจกรรมได้ตามกำหนด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า สภาพการฝึกในบริบทปัจจุบันมีผลต่อคุณภาพของการฝึกและการบรรลุเป้าหมายของการฝึก ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคในเชิงลึกจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเป็นรายกรณี

2.2 การพัฒนากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนก่อนออกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะงานวิจัยนี้ยังมีขอบเขตการศึกษาที่จำกัด สำหรับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูระหว่างเรียนของหลักสูตรยังมีรายวิชาสำหรับนักศึกษาครูในชั้นปีอื่น ๆ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 3 ดังนั้น เพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบันของการฝึกในระดับชั้นปีที่แตกต่างกันและนำไปใช้พัฒนากระบวนการฝึกทั้งระบบ จึงเป็น

ประโยชน์อย่างยิ่งที่ต้องศึกษาให้ครอบคลุมกระบวนการฝึกหัดระหว่างเรียนทุกชั้นปีหรือพัฒนากระบวนการฝึกหัดที่ครอบคลุมการฝึกหัดระหว่างเรียนของนักศึกษาครู

References

- Comesorn, S., & Sermsuk, S. (2018). Conditions Found During Student Internship II in Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2), 2936-2950.
- Dahiya, S. (2019). Innovative Practices in Teacher Education. *International Journal of Basic and Applied Research*, 9(5), 749-755.
- Driscoll, J. (1994). Reflective Practice for Practice. *Senior Nurse*, 13, 47-50.
- Heinz, M. (2024). The Practicum in Initial Teacher Education - Enduring Challenges, Evolving Practices and Future Research Directions. *European Journal of Teacher Education*, 47(5), 865-875.
- Jenssen, E. S., & Haara, F. O. (2024). High-Quality Practicum - According to Teacher Education Students on Their Practicum at Partnership Schools. *European Journal of Teacher Education*, 47(5), 876-894.
- Kakai, T. (2019). A Study of the Problems in Teaching Practicum of Diploma Students Studying in the Faculty of Education, Vongchavalitkul University. *Sikkha Journal of Education*, 6(2), 33-46.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lei, H. (2023). Teaching Practicum: A Study Exploring Student-Teachers' Experiences During the Pandemic. *International Journal of Research in Teacher Education*, 14(1), 24-37.
- Ministry of Education. (2019). *Announcement of the Ministry of Education on the Bachelor's Degree Standards in Education and Educational Studies (Four-Year Program) B.E. 2562*. Bangkok: Express Transport Organization (ETO).
- Ngamkum, N., Chulniam, N., & Prachapaiboonsuk, P. (2023). A Study of Problems and Problems of Teacher Professional Practice of Students' Early Childhood Education Program, Pathum Thani University. *Northern Academic Journal*, 7(4), 70-82.
- Saenghiran, M., Sirithaporn, P., & Rujimethabhas, S. (2018). Factors Affecting of Teacher Professional Training Success Rajabhat Uttaradit University. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 879-894.
- Samanphan, T., Poolpholamnoey, W., & Samanpan, N. (2023). Problems, Needs and Concepts for Teaching in School of Internship Students in the Master's Degree of Curriculum and Instruction, Nakhonratchasima College. *Journal of Nakhon Ratchasima College (Humanities and Social Sciences)*, 17(2), 213-224.
- Srisat, B. (2010). *Preliminary Research*. (8th ed.). Bangkok: Suwiriyasan.
- Srisopa, A. (1981). *Sampling Techniques*. Bangkok: Pimluk.

- Teachers Council of Thailand. (2019). *Announcement of the Teachers Council on the Details of the Standards of Knowledge and Teacher Professional Experience According to the Teachers Council Regulations on Professional Standards (No. 4) B.E. 2562*. Bangkok: Kurusapa Printing Ladphrao.
- Teaching Professional Experience Center. (2024). *Teaching Practicum Manual 2*. Khon Kaen: Annaoffset.
- Triandis, H. C., & Likert, R. (1967). The Human Organization: Its Management and Value. *Administrative Science Quarterly*, 12(3), 503-506.
- Väisänen, S. et al. (2018). Student Teachers' Proactive Strategies for Avoiding Study-Related Burnout During Teacher Education. *European Journal of Teacher Education*, 41(3), 301-317.
- Waranonwanit, A., Pankitwanitjalearn, N., Wanla, W., & Wiwatchot, K. (2023). The Study of the Problems in Teaching Practicum: A Case Study of Chinese Education Students at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University. *Journal of Social Science Research*, 14(2), 93-104.

รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาล ประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A Management Model for Enhancing Morality and Ethics among Students in Provincial Kindergartens in Northeastern Thailand

¹ประจวบ ศิริภักดิ์ และ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์

¹Prachuap Siripak and Sutum Tummatasananon

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Graduate College of Management, Sripatum University Khon Kaen Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: siriphakprachuab@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยและพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 325 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน เลือกแบบเจาะจง 2) การสร้างรูปแบบฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง 3) การทดลองใช้รูปแบบฯ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครู จำนวน 50 คน โดยสมัครใจ และ 4) การประเมินรูปแบบฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครู จำนวน 50 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91 สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92 แบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบสอบถามความเป็นไปได้ แบบทดสอบแบบสอบถามพฤติกรรม แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 ด้านการมีจิตสาธารณะ 2) ผลการสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ หลักการและวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ กลไกการบริหาร แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า คะแนนประเมินความรู้และระดับพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา และ 4) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหาร; การเสริมสร้าง; คุณธรรมจริยธรรม

Abstract

The main objective of this research article was to develop a management model for enhancing morality and ethics among students in provincial kindergarten schools in Northeastern Thailand. The research was conducted in four phases: 1) studying the basic information, in which the key informants consisted of nine experts selected through purposive sampling, while the sample group for investigating the current and desired conditions included 325 school administrators and teachers selected through stratified random sampling, and the informants for identifying development guidelines were six experts selected purposively; 2) constructing the model, with nine experts as key informants selected through purposive sampling; 3) implementing the model with a target group of 50 volunteer teachers; and 4) evaluating the model, with 50 teachers purposively selected as informants. The research instruments included a questionnaire on the current condition (reliability = .91), a questionnaire on the desired condition (reliability = .92), interview forms, expert panel discussion topics, a feasibility questionnaire, a test, behavior observation forms, a questionnaire on propriety and utility, and a satisfaction questionnaire. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and the priority needs index.

The findings of the study revealed that: 1) the analysis of basic information for developing a management model to enhance morality and ethics among students in provincial kindergarten schools in Northeastern Thailand indicated that the current condition was at a moderate level, the desired condition was at the highest level, and the top-priority need was fostering a sense of public-mindedness; 2) the developed management model consisted of five components, namely principles and objectives, implementation methods, administrative mechanisms, evaluation guidelines, and conditions for success, with feasibility assessed at the highest level; 3) the trial implementation of the model showed that post-development knowledge and behavioral scores were higher than pre-development scores; and 4) the evaluation of the model indicated that both propriety and utility were at the highest level, and participants' satisfaction was also rated at the highest level.

Keywords: Model; Management; Enhancement; Morality and Ethics

บทนำ

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมก่อนเพื่อให้สามารถสังเกตและติดตามผลได้ง่าย เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความประหยัดซึ่งคุณสมบัตินี้เป็นคุณธรรมจริยธรรมเริ่มต้นที่จะนำไปสู่คุณธรรมข้ออื่น ๆ โดยเฉพาะความมีวินัยถือเป็นจริยธรรมที่น่าพาให้บุคคลต่าง ๆ ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการที่คนมีวินัยคือการกระทำ ตามกรอบ ตามกฎกติกา ตามกฎหมายรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเมื่อประพฤติตามแล้วย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้การที่บุคคลแต่ละคนเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยที่ดี รู้และปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคมเป็นอย่างดีสิ่งเหล่านี้สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าผู้นั้นมีความรับผิดชอบที่ดีอีก

ด้วยเช่นกันส่วนความประหยัถือเป็นคุณธรรมที่จำเป็นเนื่องจากปัจจุบันประชากรในชาติต่างต้องดิ้นรนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นต้องอาศัยความประหยัถือเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างฐานะเพื่อไม่ให้นักเรียนหันไปสร้างความร่ำรวยโดยวิธีการทุจริตหรือทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายและศีลธรรมเมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังทางด้านคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นรูปธรรมเป็นอย่างดีแล้วสิ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านี้คือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับการขัดเกลาทางด้านจิตใจมาเป็นอย่างดีแล้วพร้อมที่จะสร้างสรรค์จรจรงคุณธรรมและช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ เช่น ความซื่อสัตย์และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมีความจำเป็นที่ต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่ระดับโรงเรียน ระดับครอบครัวเป็นต้นไปจนกระทั่งถึงระดับประเทศชาติที่จะต้องร่วมมือกันเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้ปรากฏโดยเร็ว (Office of the National Education Commission, 2009) โดยองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ความซื่อสัตย์สุจริต 2) ความรับผิดชอบ 3) ความกตัญญูกตเวที 4) ความพอเพียง และ 5) ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (Charoenwongsak, 2003; Office of Academic Studies and Educational Standards, 2009; Siladet, 2009) ทั้ง 5 ประการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญและผลักดันส่งเสริมให้คุณลักษณะเกิดขึ้นกับตัวของนักเรียนโดยการสร้างความเข้าใจให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียนได้สอดแทรกและจัดกิจกรรมให้เกิดคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สภาพปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีทำให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ เกิดการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม ขาดคุณธรรมจริยธรรมขาดสมดุลทางด้านจิตใจและวัตถุโดยมีความโน้มเอียงไปนิยมวัตถุมากกว่าจิตใจมากขึ้น (Suthirat, 2009) การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะพัฒนามาจากความรู้ ความคิดประสบการณ์ทางสังคม การอบรม สั่งสอนและการมีปฏิสัมพันธ์กันในครอบครัวหรือสังคมทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Siha et al. 2009) จึงต้องได้รับการพัฒนาให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย 1) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 2) ด้านความรับผิดชอบ 3) ด้านความพอเพียง 4) ด้านความกตัญญู และ 5) ด้านมีจิตสาธารณะ

จากปัญหาและความสำคัญของปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจึงต้องการแก้ปัญหาและการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ให้มีกลยุทธ์ที่วิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยนวัตกรรมการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนตามวัฏจักรการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน (Charoenwongsak, 2003; Teachers Council Secretariat Office, 2015; Fleming, 2001)

1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 81 คน และครู จำนวน 1,634 คน รวมจำนวน 1,715 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 14 คน และครู จำนวน 311 คน รวมจำนวน 325 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random sampling)

1.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 6 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.58-0.88 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.58-0.89 และ 2) แบบสัมภาษณ์ มีค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 ยกร่างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยเป็นผู้ร่างเองโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1

2.2 ตรวจสอบยืนยันและประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มีค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00 และ 2) แบบสอบถามความเป็นไปได้ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าร่วมพัฒนาตามรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมและนิเทศติดตามประเมินผลตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครู จำนวน 50 คน โดยสมัครใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ มีลักษณะเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก ค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00 และ 2) แบบสังเกตพฤติกรรม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าร่วมพัฒนาตามรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการฝึกอบรมและนิเทศติดตามประเมินผลกลุ่มเป้าหมายครู จำนวน 50 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (ที่เข้ารับการพัฒนาตามรูปแบบฯ)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบประเมินความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00 และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็นโดยรวมรายด้าน

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D) D	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน		
1. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	3.24	0.52	ปานกลาง	4.68	0.50	มากที่สุด	0.441	2
2. ด้านความรับผิดชอบ	3.31	0.53	ปานกลาง	4.64	0.50	มากที่สุด	0.401	3
3. ด้านความพอเพียง	3.41	0.53	ปานกลาง	4.55	0.52	มากที่สุด	0.334	5
4. ด้านความกตัญญู	3.33	0.52	ปานกลาง	4.60	0.52	มากที่สุด	0.383	4
5. ด้านการมีจิตสาธารณะ	3.18	0.53	ปานกลาง	4.70	0.50	มากที่สุด	0.481	1
โดยรวม	3.29	0.53	ปานกลาง	4.63	0.51	มากที่สุด	0.407	

จากตาราง 1 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.53) สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.51) ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการมีจิตสาธารณะ ($PNI_{\text{modified}} = 0.481$) ลำดับที่ 2 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ($PNI_{\text{modified}} = 0.441$) ลำดับที่ 3 ด้านความรับผิดชอบ ($PNI_{\text{modified}} = 0.401$) ลำดับที่ 4 ด้านความกตัญญู ($PNI_{\text{modified}} = 0.383$) และลำดับที่ 5 ด้านความพอเพียง ($PNI_{\text{modified}} = 0.334$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

รายการ	ความเหมาะสม			ผลการประเมิน
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	
ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์	4.66	0.51	มากที่สุด	เป็นไปได้
ส่วนที่ 2 วิธีดำเนินการ	4.62	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
ส่วนที่ 3 กลไกการบริหาร	4.71	0.51	มากที่สุด	เป็นไปได้
ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน	4.64	0.51	มากที่สุด	เป็นไปได้
ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ	4.69	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
โดยรวม	4.66	0.51	มากที่สุด	เป็นไปได้

จากตาราง 1 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ด้านเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.51) พิจารณารายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกส่วนถือว่ามีความเป็นไปได้ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ คือ กลไกการบริหาร ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.51) เงื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.50) หลักการและวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.51) แนวทางการประเมิน ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.51) และวิธีดำเนินการ ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ คະแนนประเมินความรู้หลังการเข้าร่วมพัฒนา ($\bar{X} = 18.54$) สูงกว่าคะแนนประเมินความรู้ก่อนการเข้าร่วมพัฒนา ($\bar{X} = 10.74$)

3.2 ผลการสังเกตพฤติกรรมการพัฒนาตามรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังการพัฒนา โดยรวมรายด้าน ก่อนการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.51) และหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.52) สรุปได้ว่า ระดับพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา และผ่านเกณฑ์การประเมินทุกหน่วยการพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 4 เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินมาตรฐานความถูกต้องและมาตรฐานความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

รายการ	ความเหมาะสม			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์	4.62	0.51	มากที่สุด	4.64	0.50	มากที่สุด
ส่วนที่ 2 วิธีดำเนินการ	4.72	0.51	มากที่สุด	4.77	0.51	มากที่สุด
ส่วนที่ 3 กลไกการบริหาร	4.65	0.52	มากที่สุด	4.68	0.51	มากที่สุด
ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน	4.76	0.51	มากที่สุด	4.84	0.50	มากที่สุด
ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ	4.79	0.51	มากที่สุด	4.82	0.50	มากที่สุด
โดยรวม	4.71	0.51	มากที่สุด	4.75	0.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าด้านความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.51) ด้านความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.50)

ผลการประเมินระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.50)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

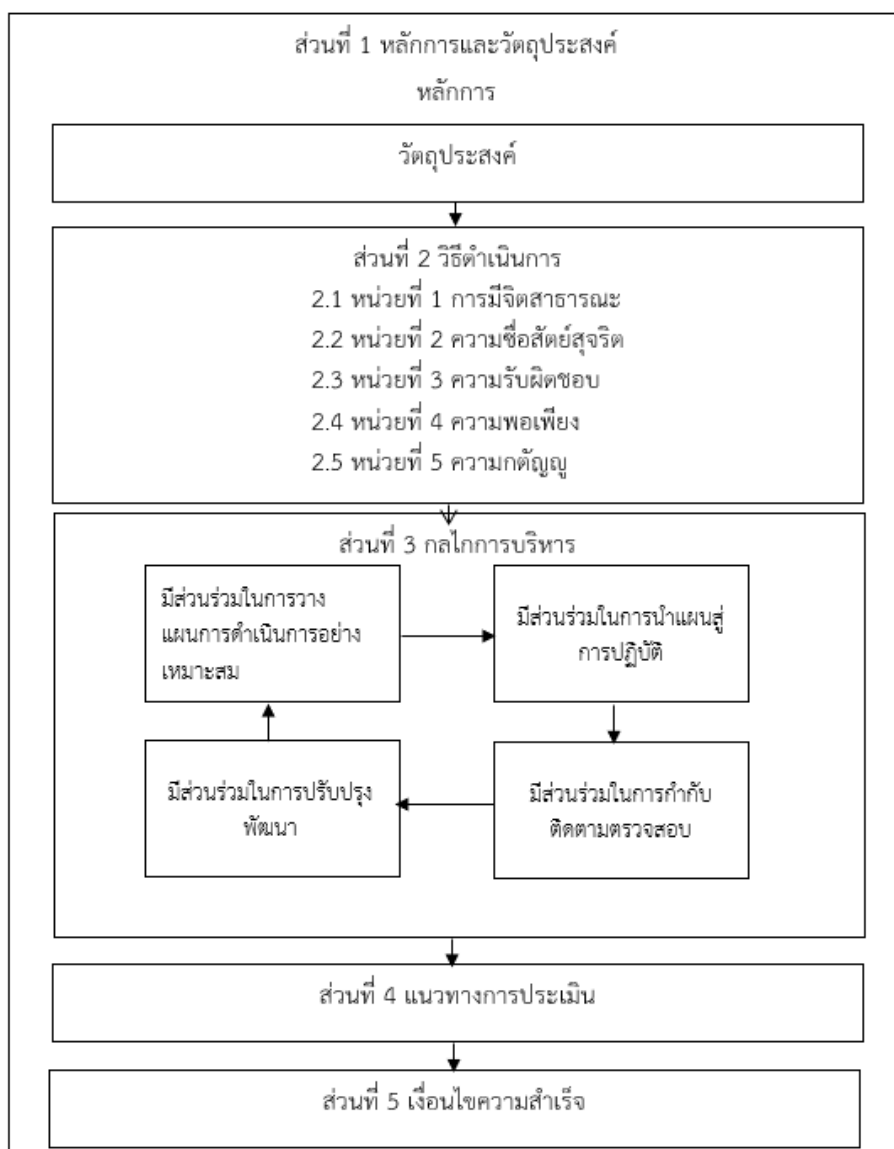

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 การมีจิตสาธารณะ หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์สุจริต หน่วยที่ 3 ความรับผิดชอบ หน่วยที่ 4 ความพอเพียง หน่วยที่ 5 ความกตัญญู 3) กลไกการบริหาร 4) แนวทางการประเมิน และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมของนักเรียน ครูต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายที่หลากหลายในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผลดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั้งองค์ประกอบตัวบ่งชี้ผ่านการตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒินำมากำหนดนิยามศัพท์เฉพาะแล้วนำมาสร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบันเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลางแสดงให้เห็นว่าการกวดขันและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนยังต้องมีการบริหารที่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักการพื้นฐานในอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังที่ Piaget (1997) ได้นำเสนอว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญ คือเป็นเสมือนขุมความรู้หรือปัญญาธรรม เป็นหลักการระบบความเชื่อ ที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนาน และได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยบยลและกลมกลืนกัน การสั่งสอน อบรม บ่มนิสัย ซึ่งคนส่วนใหญ่ยอมรับได้ในเงื่อนไขที่ไม่มีความขัดแย้งกัน มีความเป็นอุดมคติและพันธะทางจริยธรรม จึงเป็นการเคารพต่อสิทธิของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichai (2022) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพสภาพัฒนาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของครูผู้สอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา พบว่า ครูมุ่งเน้นให้ความรู้เนื้อหาแก่นักเรียนโดยวิธีการสอนแบบการบรรยาย ซึ่งขาดความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ต่อนักเรียน เน้นให้มีการสอนเสร็จภายในชั่วโมงของการจัดการเรียนรู้สถาบันอาชีวศึกษาอยู่ใจกลางเมือง จึงทำให้มีเสียงรบกวนขณะที่ครูผู้สอนทำการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ด้านคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีนักเรียนขาดพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองดีและขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ขาดศีลธรรมที่ควรปฏิบัติต่อตนเองและสถานศึกษา

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพที่พึงประสงค์โดยใช้ข้อมูลจากองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่สร้างมาจากนิยามศัพท์เฉพาะเช่นเดียวกันกับสภาพที่พึงประสงค์ นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดแสดงให้เห็นว่า การปลูกฝังให้นักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคุณธรรมจริยธรรมมีความพึงประสงค์จะเกิดขึ้น ด้วยคุณธรรมจริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกมีจิตใจอ่อนโยนโอบอ้อมอารีซึ่งกันและกัน และนักเรียนในระดับประถมศึกษาเป็นนักเรียนที่จะเติบโตไปเป็นอนาคตที่ดีของสังคมในวันข้างหน้าที่ต้องปลูกฝังให้มีคุณธรรมจริยธรรม ดังที่ Office of the National Education Commission (2009) ได้เสนอว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับการขัดเกลาทางด้านจิตใจมาเป็นอย่างดีแล้วพร้อมที่จะสร้างสรรค์จรโลงคุณธรรมและช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ เช่น ความซื่อสัตย์และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่ระดับโรงเรียน ระดับครอบครัวเป็นต้นไปจนกระทั่งถึงระดับประเทศชาติที่จะต้องร่วมมือกันเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้ปรากฏโดยเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jabit (2016) ได้วิจัย

เรื่องการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างคุณลักษณะนักเรียนสำหรับสังคมยุคใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลำดับที่ 1 มีจิตสาธารณะ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ นำมาวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น พบว่าด้านการมีจิตสาธารณะอยู่ในอันดับ 1 แสดงให้เห็นว่า การมีจิตสาธารณะในโรงเรียนหรือในสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีอย่างเร่งด่วน เพราะจะเป็นการยังสังคมให้น่าอยู่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจต่อกัน และเป็น การปลูกฝังให้นักเรียนได้ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ดังที่ Oslon (1999) ได้เสนอว่าการมีจิตสาธารณะ เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะกำจัดความเห็นแก่ตัวของคนในสังคม เกิดขึ้นจากสำนึกส่วนบุคคลจากสติปัญญาสูงงานที่ยิ่งใหญ่ของการเข้าใจถึงประสบการณ์และความพยายามนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ Public Consciousness เป็นงานอาสาสมัคร ไม่ใช่ธุรกิจและเป็นการทำให้พื้นที่ของสาธารณะหรือของสังคมอยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคลอย่างแท้จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongsuk (2017) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ระดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ ด้านความรับผิดชอบ

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 การมีจิตสาธารณะ หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์สุจริต หน่วยที่ 3 ความรับผิดชอบ หน่วยที่ 4 ความพอเพียง หน่วยที่ 5 ความกตัญญู ส่วนที่ 3 กลไกการบริหาร ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความถูกต้องและความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนทั้งเชิงปริมาณจากการศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์นำมาวิเคราะห์หาลำดับความต้องการจำเป็นในการสร้างรูปแบบสำหรับการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน และเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ อีกทั้งผ่านกระบวนการตรัสถามถึงผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้รูปแบบตามหลักวิชาการที่ถูกต้องมีความเป็นไปได้ ดังที่ Keeves (1988) กล่าวถึง องค์ประกอบของรูปแบบ สรุปได้ว่าประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนนำ ได้แก่ สภาพแวดล้อม หลักการแนวคิด วัตถุประสงค์ ผลลัพธ์ ตลอดจนการรวบรวมปัญหา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเป็นอันดับแรก นำไปสู่การทำนาย (Prediction) และการทดสอบ การจัดร่างโครงสร้าง วิธีดำเนินงาน ต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ การนำไปทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลการนำไปใช้ ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพในการปฏิบัติงานซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การทดลองย้อนหลังโดยใช้ข้อมูลย้อนกลับ และการทดลองใช้ในปัจจุบัน และมีเงื่อนไข หรือ มองเห็นภาพแห่งความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Haseesuk (2022) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดเข้าใจเข้าถึงพัฒนาของโรงเรียนบ้านเมืองแก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) เนื้อหาของรูปแบบ มี 3 หน่วย ได้แก่ (1) เข้าใจ (2) เข้าถึง และ (3) พัฒนา 3) กลไกของรูปแบบ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผลดังนี้

3.1 คะแนนประเมินความรู้หลังการเข้าร่วมพัฒนา สูงกว่าคะแนนประเมินความรู้ก่อนการเข้าร่วมพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผ่านกระบวนการตรวจสอบยืนยันโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นำมาสร้างคู่มือและเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาประชุมเชิงปฏิบัติการมีการวัดความรู้ความเข้าใจโดยใช้แบบทดสอบทำให้ทราบว่าผู้เข้ารับการพัฒนาโดยสมัครใจทั้ง 50 คน มีความรู้ความเข้าใจหลังการพัฒนาสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Robinson (2015) ได้วิจัยเรื่อง การให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนศึกษาศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ โดยกำหนดความหมายความเป็นพลเมืองดีผ่านคำว่า เยาวชนสิ่งแวดล้อม (Environmental Citizenship) ที่หมายถึงนักศึกษาที่มีแนวทางปฏิบัติตนที่แสดงถึงความรับผิดชอบและคำนึงถึงการกระทำที่เป็นคุณประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบมหาวิทยาลัยเพื่อให้นำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน การให้ความหมายความเป็นพลเมืองดีผ่านแนวคิดทางสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา เพราะการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีบทบาทต่อการผลิตความรู้เพื่อยกระดับสังคมแบบยั่งยืนผ่านการฝึกทักษะแก่นักศึกษา ทั้งนี้เพราะในช่วงวัยของนักศึกษาจะมีความซาบซึ้งและต้องการค้นหารูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการก้าวผ่านไปสู่สังคมที่ยั่งยืนให้ประสบผลมากที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังประสบการณ์เพื่อสร้างคุณลักษณะที่ดีและยั่งยืนให้แก่ศึกษาในระดับอุดมศึกษา

3.2 ระดับพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ในสถานการณ์จริง มีขั้นตอนการพัฒนาตั้งแต่การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตในโรงเรียนตามขั้นตอนอย่างเข้มข้นมีการนิเทศกำกับติดตามอย่างจริงจังทำให้พฤติกรรมของผู้สมัครใจเข้ารับการพัฒนาเป็นไปในทางที่พึงประสงค์ ดังที่ Office of the Basic Education Commission (2019) ได้เสนอว่าการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการวางรากฐานการพัฒนาประชากรวัยเรียนทุกคน ทุกช่วงวัยตั้งแต่ช่วงปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ผู้เรียนที่มีความต้องการดูแลเป็นพิเศษ ให้มีความรู้เป็นคนที่ มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองมีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าโดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงศตวรรษที่ 21 และครูบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ให้คนไทยเป็นคนดีคนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stolte, Isenbarger, and Cohen (2016) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องความเป็นพลเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ของความเป็นพลเมือง โดยนำมาปรับใช้ในห้องเรียน ซึ่งคาดว่าจะอาจจะมีผลต่อการพัฒนานักเรียน การศึกษานี้ได้ใช้แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือศึกษาความเป็นพลเมือง เพื่อการสร้างหลากหลายของบุคคลในห้องเรียน (CIVICS) ทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่ การวางแผนบทเรียนและการใช้งานการโต้ตอบในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนและการเสริมสร้างศักยภาพของพลเมือง โดยจะรวมการรับรู้และการมีส่วนร่วมของนักเรียนด้วยความสนใจที่ว่าชั้นเรียนจะส่งเสริมอย่างไรในเรื่องความเป็นพลเมืองของนักเรียนในชั้นเรียน CIVICS นอกจากนั้นยังช่วยครูค้นหาวิธีการในการสนับสนุนให้นักเรียนในชั้นเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองของตนเองและเครื่องมือสังเกตการณ์นี้ (CIVICS) ช่วยให้องค์กร

ตระหนักถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจหลักสูตรที่ต้องถูกปรับใช้ภายในบริบทต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี รวมทั้งการเพิ่มขึ้นขีดความสามารถของความเป็นพลเมืองของนักเรียนในชั้นเรียน

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผลได้ดังนี้

4.1 ผลการความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ยกร่างรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านการตรวจสอบยืนยันด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง และผลการทดลองใช้พบว่าผู้เข้ารับการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจและระดับพฤติกรรมสูงขึ้น ทำให้มีประสิทธิภาพในประเด็นความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichai (2022) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัสที่พัฒนาขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลงสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริง มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจก่อนให้ผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติตามรูปแบบตามที่กำหนดไว้ในคู่มือทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้นและมีการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลให้ผู้เข้ารับการพัฒนามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ถือว่ามีความพึงพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Akar Vural et al. (2013) ได้ทำวิจัยการพัฒนาโมเดลการวัดความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนในจังหวัดไอดิน จำนวน 781 คน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน จำนวน 2 องค์ประกอบ ประกอบด้วย การเคารพกฎระเบียบของโรงเรียนและความพึงพอใจในโรงเรียน ซึ่งการพัฒนาความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้น ควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกัน ในยามที่มีปัญหา ทำให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันต่อโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีการเคารพกฎเกณฑ์ในโรงเรียน มีความพึงพอใจในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกันในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข

สรุป

จากการดำเนินการวิจัย สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการมีจิตสาธารณะ ลำดับที่ 2 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ลำดับที่ 3 ด้านความรับผิดชอบลำดับที่ 4 ด้านความกตัญญู และลำดับที่ 5 ด้านความพอเพียง ตามลำดับตามลำดับ รูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสรุปประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 การมีจิตสาธารณะ หน่วยที่ 2 ความซื่อสัตย์สุจริต หน่วยที่ 3 ความรับผิดชอบ หน่วยที่ 4 ความพอเพียง หน่วยที่ 5 ความกตัญญู 3) กลไกการบริหาร 4) แนว

ทางการประเมิน และ 5) เจื่อนไขความสำเร็จ มีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด กลุ่มเป้าหมายมีคะแนนประเมินความรู้หลังการเข้าร่วมพัฒนา สูงกว่าคะแนนประเมินความรู้ก่อนการเข้าร่วมพัฒนา ระดับพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา และผลการประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความพึงพอใจ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ด้านการมีจิตสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 แสดงให้เห็นว่า ด้านการมีจิตสาธารณะ เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความยุติธรรมต่อสังคมเพื่อแสดงความเอาใจใส่ต่อสังคมทำให้สังคมน่าอยู่ด้วยความมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวเพื่อช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านการมีจิตสาธารณะ อย่างเป็นรูปธรรมและมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การมีจิตสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 ควรมีการวิจัยในครั้งต่อไปในเชิงลึกเพื่อการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านดังกล่าวให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เช่น

2.1 ควรวิจัยเรื่องการพัฒนากลยุทธ์การบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ควรวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 ควรวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

References

- Akar Vural, R. et al. (2013). The Development of the “Sense of Belonging to School” Scale. *Eurasian Journal of Educational Research*, 53, 215-230.
- Charoenwongsak, K. (2003). *Image of the Future and Desired Characteristics of Thai People*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Fleming, N. D. (2001). *Teaching and Learning Styles: VARK Strategies*. Christchurch, New Zeland: N.D. Fleming.
- Haseesuk, S. (2022). Model of Teaching Management on the Concept of Understanding, Connecting, Develop for Banmuangkae School under the Buriram Primary Educational Service Area Office 4. *Journal of Social Innovation and Mass Communication Technology*, 5(2), 1-10.
- Jabjit, P. (2016). *Development of Secondary School Management Strategies to Support the Enhancement of Students’ Characteristics for Societal Well-Being*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Keeves P.J. (1988). *Educational Research, Methodology and Measurement: An International Handbook*. Oxford: Pergamon Press.
- Office of Academic Studies and Educational Standards. (2009). *Basic Education Core Curriculum 2008*. Bangkok: Agricultural Cooperatives Association of Thailand.
- Office of the Basic Education Commission. (2019). *Report on the Annual Performance of the Year 2019 of the Office of the Basic Education Commission*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Office of the National Education Commission. (2009). *National Education Plan, Revised Edition (2009-2016)*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Olson, J.V. (1999). Pi2 Pulsations and Substorm Onsets: A Review. *Journal of Geophysical Research*, 104(A8), 17499-17520.
- Piaget, J. (1997). *Equilibration of Cognitive Structures*. New York: Viking Press.
- Robinson, Z. P. (2015). Are Geography Students Good “Environmental Citizens?” a Comparison between Year of Study and Over Time. *Journal of Geography in Higher Education*, 39 (2), 245-259.
- Siha, W. et al. (2009). Factors Related to Public Consciousness of Undergraduate Students. Mahasarakham University. *Journal of Behavioral Science for Development*, 1(1), 170-171.
- Siladet, C. (2009). *Documents from the Third External Education Quality Assurance Seminar*. Ratchaburi: Muban Chombueng Rajabhat University.
- Srichai, K. (2022). *Developing a Learning Management Model Based on the Principles of the Three Sickkhas Together with the Concept of Contemplative Education to Promote the Characteristics of Good Citizenship for Vocational Certificate Students*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

- Stolte, L. C., Isenbarger, M., & Cohen, A. K. (2016). Measuring Civic Engagement Processes and Youth Civic Empowerment in the Classroom: The CIVVICS Observation Tool. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies*, 87(1), 44-51.
- Suthirat, C. (2009). *80 Innovations in Learning Management That Focus on Students*. Bangkok: Danex Inter Corporation.
- Teachers Council Secretariat Office. (2015). *Professional Standards in Education*. Bangkok: Teachers' Council of Ladprao.
- Thongsuk, K. (2017). *Developing a Program to Enhance Ethical Leadership of School Administrators under the Office of Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.

การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากการความเป็นเมือง*

Management of Urbanization-Induced Changes in Nonthaburi Province

¹ทินกร เชื้อวงศ์, กมลพร กัลยาณมิตร, สติธย์ นิยมญาติ และ ชูชีพ เปียदनอก
¹Tinnakorn Chuaewong, Kamolporn Kalyanamitra, Satit Niyomyaht
 and Chucheeb Biadnok

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Lek_twin88@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง และ (3) เสนอแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและข้าราชการหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ ผู้ประกอบการเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป จำนวน 24 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์สรุปแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ดำเนินตามแผนพัฒนาจังหวัด ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อพัฒนาเป็นเมืองน่าอยู่ โดยใช้ผังเมืองรวม พ.ศ. 2566 เป็นกรอบการใช้ที่ดิน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่งมวลชน ระบบระบายน้ำ และภูมิทัศน์เมือง พร้อมส่งเสริมอารยสถาปัตย์ บริการภาครัฐดิจิทัล การดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG การเพิ่มพื้นที่สีเขียว ใช้พลังงานสะอาด และเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (2) ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ผลกระทบต่อชุมชนดั้งเดิม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดของผังเมือง การสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม การจัดการทรัพยากรไม่เพียงพอ และแรงกดดันจากการขยายตัวของเมือง (3) แนวทางการบริหาร ควรจัดระเบียบเมืองให้สอดคล้องกับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมเทคโนโลยี พัฒนาแรงงานทักษะสูง หนุนเศรษฐกิจหมุนเวียน การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส

คำสำคัญ: การบริหาร; การเปลี่ยนแปลง; จังหวัดนนทบุรี; ความเป็นเมือง

Abstract

The objectives of this research article aimed to 1) analyze the management of urbanization-induced changes in Nonthaburi Province; 2) examine the problems and obstacles in managing urbanization-induced changes in Nonthaburi Province; and 3) propose guidelines for effective management of urbanization-driven changes in Nonthaburi Province. The research employed a qualitative approach. Key informants included administrators and officials from relevant government agencies, academics, private-sector entrepreneurs, community leaders,

*Received April 17, 2025; Revised May 26, 2025; Accepted June 6, 2025

and members of the general public, totaling 24 participants selected through purposive sampling. Data were collected using semi-structured interviews and analyzed using descriptive content analysis.

The study found that: 1) The management of urbanization-induced changes in Nonthaburi Province has been implemented according to the 5-year provincial development plan (2023-2027) to create a livable city. This includes using the 2023 master plan as a land-use framework and infrastructure development such as mass transit, drainage systems, and urban landscapes, and promoting universal design, digital government services, elderly care, vocational skills development, and community economy. Natural resources are managed under the BCG economic model, green spaces are expanded, clean energy is utilized, and stakeholder participation is emphasized; 2) The problems and obstacles identified include impacts on original communities, environmental issues, limitations of the master plan, loss of agricultural land, insufficient resource management, and pressures from urban expansion; and 3) Recommended guidelines for management include organizing the city in line with quality of life, promoting technology, developing a skilled workforce, supporting the circular economy, ensuring stakeholder participation, and managing budgets transparently.

Keywords: Management; Change; Nonthaburi Province; Urbanization

บทนำ

การกลายเป็นเมือง เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกภูมิภาคทั่วโลก ประชากรครึ่งหนึ่งของจากทั้งหมดประมาณ 7 พันล้านทั่วโลกอาศัยและเติบโตอยู่ในเขตเมือง ด้วยอัตราเร็วนี้ ภายในปี 2050 สัดส่วนประชากรในเขตเมืองจะสูงขึ้นถึง 70% อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกระทบต่อหลักการความยั่งยืนในหลาย ๆ ประการ ทั้งการขยายตัวอย่างไร้การควบคุมของเขตเมือง ส่งผลกระทบต่อการใช้พลังงาน การปล่อยก๊าซเรือนกระจก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ระดับความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้นในเขตเมือง โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประชากรเมืองมากกว่าสองในสามของโลก ที่เพิ่มขึ้นมาตั้งแต่ปี 1980 และมีคนหลายพันล้านที่ต้องอาศัยอยู่ในบ้านที่ไม่ได้มาตรฐานหรือสลัม รวมไปถึงการเลือกปฏิบัติต่อผู้อพยพที่เข้ามาอาศัยในเขตเมืองมากขึ้น (Bunnag, 2022)

จังหวัดนนทบุรี เมืองพี่น้องที่เติบโตควบคู่กับกรุงเทพมหานครเสมอมา จากการขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) รวมไปถึงการกระจายความเจริญ ทำให้จังหวัดนนทบุรีในปัจจุบันนี้ ไม่ได้เป็นเพียงจังหวัดปริมณฑลที่มีระยะทางใกล้กับกรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่ยังถูกวางบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองที่สองของคนกรุงเทพมหานครอีกด้วย จากการเติบโตอย่างมั่นคงในฐานะของการเป็นเมืองที่อยู่อาศัยชั้นดีของกรุงเทพมหานคร ทำให้การพัฒนาของจังหวัดนนทบุรี คือการก้าวไปสู่การเป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City) ของประเทศไทย (Nonthaburi Real Estate Trade Association, 2020) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ประชากรในจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลต่อความต้องการในการใช้บริการสาธารณะ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และการขนส่ง ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเติบโตที่รวดเร็วนี้ การพัฒนาความเป็นเมืองยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านความ

หลากหลายทางสังคม การเคลื่อนย้ายของประชากรและการสร้างชุมชนใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ ส่งผลให้เกิดความท้าทายในการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนใหม่และชุมชนเก่า โดยสถิติประชากรแฝงของประเทศไทย พ.ศ. 2560 โดยสำนักงานสถิติและสังคมแห่งชาติเปิดเผยว่าในจำนวนประชากรแฝงทั้งหมดกว่า 8.07 ล้านคน (ประมาณ 11.9% ของจำนวนประชากรรวมทั้งหมด) ซึ่งหากไม่นับรวมกรุงเทพมหานครแล้ว พบว่า จังหวัดนนทบุรีเป็นเมืองที่มีประชากรแฝงกลางวันมากที่สุด โดยแบ่งเป็นประชากรแฝงกลางวันเข้ามาทำงาน 214,000 คน และประชากรแฝงกลางวันเข้ามาเรียนหนังสือ 42,500 คน สร้างการจ้างงาน (Employment) ถึง 947,705 คนต่อปี นอกจากนี้ยังพบการเพิ่มขึ้นของ SMEs ขนาดเล็กในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง โดยช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2558-2562) มี SME ที่ลงทุนต่ำกว่า 2 ล้านบาทในจังหวัดนนทบุรี เพิ่มขึ้นจาก 1,607 ราย เป็น 1,900 ราย สะท้อนว่าจังหวัดนนทบุรีในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นแค่เมืองที่อยู่อาศัย (Bed town) ของคนกรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทของการเป็นพื้นที่แหล่งงานให้กับประเทศไทยด้วย (Nonthaburi Real Estate Trade Association, 2020)

ดังนั้น การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การบริหารที่ไม่เหมาะสมอาจนำไปสู่ปัญหาที่หลากหลาย เช่น การจราจรที่ติดขัด ปัญหามลพิษ การขาดแคลนพื้นที่สีเขียว และความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน นอกจากนี้ยังอาจเกิดปัญหาสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างชุมชนใหม่และชุมชนเดิม หรือปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาที่ยั่งยืนยังสามารถส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายพื้นที่ป่า การสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่เสี่ยงภัย และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ประหยัด ทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในระยะยาว เนื่องจากนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) ในสัดส่วนถึง 46.65% ของพื้นที่ทั้งหมด จากพื้นที่ทั้งจังหวัด 388,939.38 ไร่ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) ถึง 201,304.87 ไร่ (Nonthaburi Real Estate Trade Association, 2020) ในทางกลับกัน การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสนับสนุนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ดี และการรักษาสีเขียวให้อยู่ในสภาพที่ดี ดังนั้น การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นเรื่องการสร้างความเป็นธรรมในสังคม การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการสร้างอนาคตที่ยั่งยืนสำหรับชุมชนและประชาชนในพื้นที่

ประเด็นปัญหาที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ การขาดแนวทางในการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมืองอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการวางแผน การกำกับดูแลพื้นที่ การจัดสรรทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีช่องว่างเชิงนโยบายและข้อจำกัดของแผนผังเมืองซึ่งไม่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังมีข้อจำกัดด้านความเข้าใจในพลวัตของความเป็นเมืองที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนดั้งเดิมกับชุมชนใหม่ ซึ่งยังไม่ค่อยมีงานวิจัยในระดับพื้นที่ที่ลึกลงในบริบทของจังหวัดนนทบุรีโดยเฉพาะ

จากที่มาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง เพื่อวิเคราะห์แนวทางและกลไกที่ภาครัฐใช้ในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตลอดจนทำความเข้าใจถึงข้อจำกัดและอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจขัดขวางประสิทธิภาพของการบริหารจัดการในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย นโยบาย ทรัพยากร หรือการมีส่วนร่วมของประชาชน

และท้ายที่สุดเพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ซึ่งจะช่วยให้จังหวัดนนทบุรีสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมืองในจังหวัดนนทบุรี โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีการพัฒนาความเป็นเมือง การบริหารจัดการเมืองสมัยใหม่ แผนพัฒนาและบริบทพื้นที่จังหวัดนนทบุรี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เมือง

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ที่เกิดจากความเป็นเมือง ประกอบด้วย (1) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค 4 คน ได้แก่ ผู้บริหารและข้าราชการจากสำนักงานจังหวัดนนทบุรี 2 คน ผู้บริหารและข้าราชการจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี 2 คน (2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือข้าราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการผังเมือง 5 คน ได้แก่ ระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน ระดับเทศบาล 3 คน และระดับองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน (3) นักวิชาการด้านการบริหารจัดการเมือง 3 คน (4) ผู้ประกอบการภาคเอกชนในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี (ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์) 4 คน (5) ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี 4 คน และ (6) ประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี 4 คน รวมจำนวน 24 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ ต้องเป็นบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ หรือประสบการณ์ตรงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมือง และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ โดยกระบวนการคัดกรองผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการสอบถามเบื้องต้นจากเครือข่ายวิชาชีพ หน่วยงานราชการ และภาคประชาสังคมในพื้นที่ รวมทั้งการพิจารณาคุณสมบัติตามตำแหน่งหน้าที่และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง ตอนที่ 3 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง ตอนที่ 4 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 3 วิธีหลัก ได้แก่ (1) การศึกษาข้อมูลเอกสาร ทั้งงานวิจัย แผนพัฒนาจังหวัด บทความวิชาการ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ เพื่อวิเคราะห์บริบท

การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมืองนนทบุรี (2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 24 คน ประกอบด้วยผู้บริหารราชการ นักวิชาการ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชน โดยใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงและแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ล่วงหน้า และ (3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกพฤติกรรมการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่นและปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยไม่เข้าไปแทรกแซงสถานการณ์จริง

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เริ่มจากการจัดหมวดหมู่คำตอบแบบปลายเปิดตามหัวข้อสำคัญ เพื่อระบุแนวโน้มและรูปแบบที่ชัดเจน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยคำนึงถึงบริบทการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมืองนนทบุรี โดยมุ่งหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัย เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่มีประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือกลยุทธ์การพัฒนามีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายและการวางแผนการพัฒนาเมือง พบว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในจังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากการพัฒนาเป็นเมืองมีการดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) เป้าหมายในการพัฒนาจังหวัดนนทบุรี คือ เป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City) โดยมีประเด็นการพัฒนาหลัก ได้แก่ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การเติบโตที่ยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และการบังคับผังเมืองรวมนนทบุรี พ.ศ. 2566 ซึ่งได้เป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาพื้นที่โดยการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงกับการขยายตัวของเมือง อย่างไรก็ตาม นโยบายและการวางแผนการพัฒนาเมือง ยังมีปัญหาหลายประการเกิดขึ้นทั้งปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง เช่น ปัญหาการขยายตัวของธุรกิจและการค้าภายในพื้นที่ที่อาจกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ข้อจำกัดของโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่เพียงพอในการรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการพัฒนาพื้นที่ที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดนนทบุรีมีการพัฒนาอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับผังเมืองรวมนนทบุรี พ.ศ. 2566 ซึ่งใช้บังคับในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีทั้งจังหวัด เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2566 ที่กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในหลายประเภท โดยมีการจำแนกพื้นที่ที่ใช้สำหรับที่อยู่อาศัยในระดับต่าง ๆ เช่น พื้นที่สีเหลืองที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย สีส้มที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง สีน้ำตาลที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก อีกทั้งยังมีการจัดสรรพื้นที่สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนในพื้นที่พาณิชย์และอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อมลพิษ โดยสีแดงเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรม สีม่วงพื้นที่อุตสาหกรรม และสีเขียวสำหรับการเกษตรกรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การขยายตัวของเมืองในพื้นที่ที่ติดกับกรุงเทพฯ เช่น บริเวณถนนงามวงศ์วานและแจ้งวัฒนะ ได้เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ธุรกิจ ซึ่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่น การคมนาคมเชื่อมโยงกับกรุงเทพฯ ได้เพิ่มมูลค่าของที่ดินอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะตามแนวรถไฟฟ้าและถนนสายหลัก เช่น ถนนแจ้งวัฒนะและติวานนท์

3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมีการปรับปรุงหลายด้านเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองและการขยายตัวของประชากร โดยมีโครงการที่สำคัญ ได้แก่ การย้ายระบบสายไฟฟ้าและสายสื่อสารใต้ดินเพื่อเพิ่มความสะดวกและความปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะ การพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและโครงข่ายการคมนาคมที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดนนทบุรีและ

กรุงเทพมหานคร รวมถึงการปรับภูมิทัศน์เมืองให้ทันสมัยและเป็นมิตรกับผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยเฉพาะการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสถานที่ราชการและพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาโครงการโลจิสติกส์ การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม และการพัฒนาป้ายรถเมล์อัจฉริยะที่ช่วยให้การใช้บริการขนส่งสะดวกขึ้น ตลอดจนการสร้างเส้นทางจักรยานและทางเดินเท้าที่ปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางได้สะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

4. การพัฒนาบริการด้านสังคม พบว่า มีการดำเนินการพัฒนาในหลายด้าน ซึ่งสำคัญที่สุดคือการลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อปรับปรุงการให้บริการของภาครัฐให้สะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส เช่น การใช้ระบบดิจิทัลในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน การให้บริการออนไลน์ และการติดตั้ง Wi-Fi สาธารณะ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของประชาชน รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาสถานพยาบาลและการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและพื้นที่สาธารณะเพื่อสนับสนุนการอยู่อาศัยที่ดีและเหมาะสมกับสังคมเมือง โดยเน้นการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกลุ่มเปราะบาง การพัฒนาเมืองยังคงมุ่งเน้นไปที่การสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและรองรับการเติบโตในอนาคต โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับความเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานในอนาคต

5. การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน พบว่า จังหวัดนนทบุรีกำลังพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการยกระดับเศรษฐกิจให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น (High Value Economy Creation) ทั้งยังมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางอาชีพและการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤติ รวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องเชื่อมโยงระหว่างภาคบริการ อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เช่น ทุเรียนเมืองนนท์ และการเสริมสร้างทักษะดิจิทัลให้กับแรงงาน รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ประกอบการท้องถิ่นในการเข้าถึงแหล่งทุนมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมในบางพื้นที่เช่น ไทน้อยและบางบัวทอง เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น และลดผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ในขณะเดียวกันยังคำนึงถึงความสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายระหว่างชุมชนในระดับตำบล และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การจ้างงานในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้สินค้าท้องถิ่นออกสู่ตลาดต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจของจังหวัดเติบโตอย่างยั่งยืนและสามารถแข่งขันในระดับประเทศได้

6. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินงานหลายด้านเพื่อรองรับการเติบโตและเปลี่ยนแปลงของเมือง อาทิเช่น การพัฒนาพื้นที่สีเขียวโดยการสร้างนิเวศป่าร้อยไร่ การใช้พลังงานสะอาด และการจัดการมลพิษโดยการนำเทคโนโลยีทันสมัยมาช่วย เช่น การใช้เตาแก๊สจัดขยะเทคโนโลยีพลาสมา การส่งเสริมการใช้ระบบน้ำอัจฉริยะ และการฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำและป่าไม้เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเมืองและการรักษาสิ่งแวดล้อม การนำโมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Economy) มาใช้ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำกิจกรรม CSR และการส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อดิจิทัล

7. การมีส่วนร่วมและความร่วมมือ พบว่า การพัฒนาเมืองในจังหวัดนนทบุรีมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและลดความขัดแย้ง ทั้งนี้ยังช่วยให้การพัฒนามีความยั่งยืนและตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมระดมความคิดเห็น และการใช้สื่อ

ออนไลน์ช่วยเพิ่มช่องทางการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้แผนการพัฒนาและผังเมืองมีความสอดคล้องกับความต้องการและข้อเท็จจริงในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้การพัฒนาเมืองสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง ผลการวิจัยพบว่า เกิดจากแรงกดดันภาคเอกชนที่ต้องการปรับผังเมืองเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์ ข้อจำกัดของโครงสร้างพื้นฐานที่กระทบชุมชนเดิม และปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะและมลพิษ ระบบสาธารณสุขไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ข้อจำกัดของผังเมืองและความขัดแย้งด้านการใช้ที่ดินระหว่างกลุ่มเกษตรกรและนักลงทุนส่งผลต่อการพัฒนา นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองกระทบวิถีชีวิตชุมชน ทำให้เกิดปัญหาการจราจร ความปลอดภัย และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำเสียและฝุ่น PM 2.5 พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ส่งผลต่อหนี้สินและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทำให้การบริหารจัดการตามไม่ทัน ทั้งด้านผังเมือง การอนุรักษ์ทรัพยากร และการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นนทบุรีควรมุ่งเน้นการพัฒนาเมืองอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยจัดระเบียบเมืองให้รองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ การจราจร และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและพัฒนาแรงงานที่มีทักษะสูง การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ขณะเดียวกันต้องมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และที่อยู่อาศัย รวมถึงการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน โปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการของเมือง นอกจากนี้การอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และอัตลักษณ์ท้องถิ่นต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนผ่านเศรษฐกิจชีวภาพ หมุนเวียน และสีเขียว เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการเติบโตและคุณภาพชีวิตประชาชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่องการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง พบว่าแนวทางการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนต้องเชื่อมโยงนโยบายท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์ระดับชาติและกลุ่มจังหวัด โดยการจัดทำผังเมืองควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ควบคู่กับการใช้เกณฑ์ FAR (Floor Area Ratio) และ OSR (Open Space Ratio) เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ การบริหารการเปลี่ยนแปลงควรมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการเติบโตของเมือง เช่น ระบบขนส่งมวลชน โครงข่ายคมนาคม และสาธารณูปโภค ตลอดจนการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยยกระดับบริการสาธารณะ ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะเดียวกัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการจ้างงานต้องส่งเสริมทักษะแรงงาน โดยเฉพาะในภาคเทคโนโลยีดิจิทัลและธุรกิจท้องถิ่น ควบคู่กับการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อความมั่นคงทางอาหาร การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรใช้เทคโนโลยีและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืน รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ดังแผนภาพที่ 1

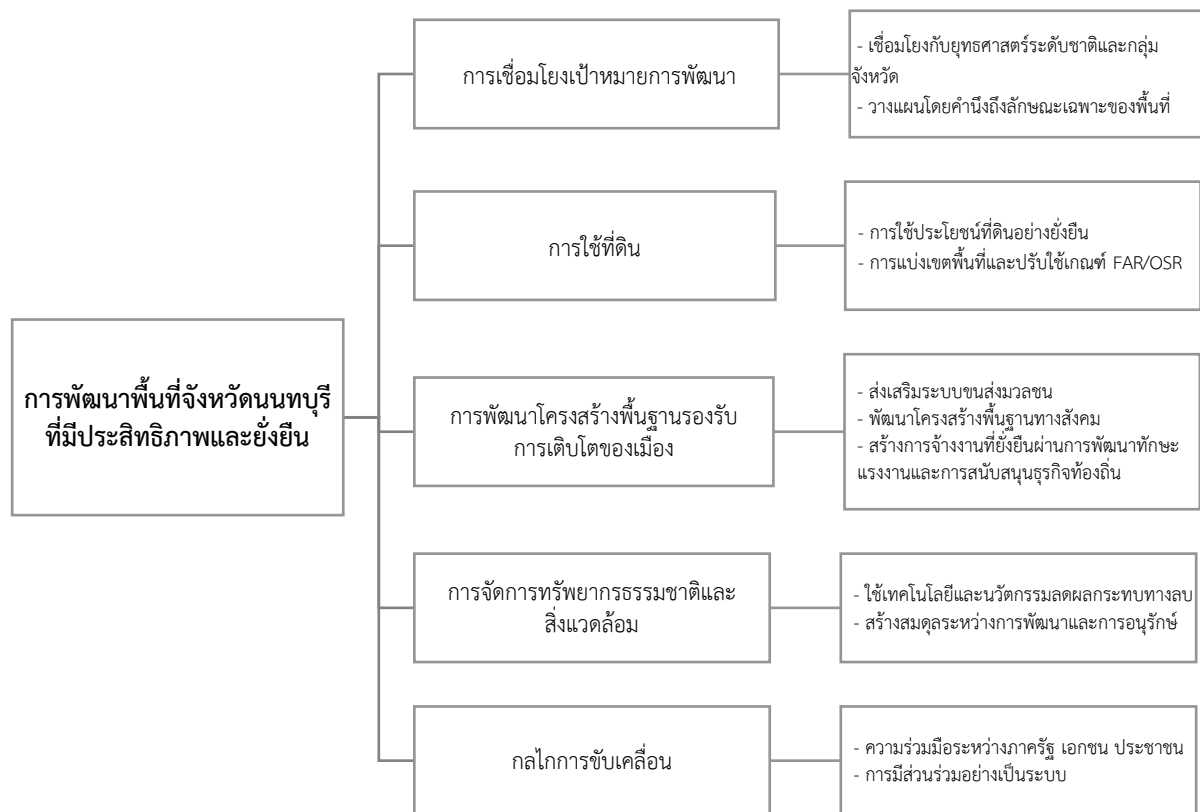

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดน่านที่เกิดจากความเป็นเมือง

1. นโยบายและการวางแผนการพัฒนาเมือง พบว่า มีการดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) โดยมุ่งเน้นเป้าหมายการพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City) ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เมืองอัจฉริยะ (Smart City) และการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตามยังพบปัญหา เช่น การพัฒนาเมืองกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tempemphun (2020) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีน: กรณีศึกษา นครเซี่ยงไฮ้ พบว่า รัฐบาลนครเซี่ยงไฮ้ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะออกเป็น 3 ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2554-2563 โดยมีประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาคือการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะและสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งเปรียบเสมือนปัจจัยสนับสนุนให้กลายเป็นเมืองอัจฉริยะโดยสมบูรณ์แบบ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Aranwat et al. (2024) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาควรดำเนินการ ทั้งจากระดับบนสู่ล่าง (top down approach) หรือการกำหนดนโยบายจากหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อให้เกิดการพัฒนา ในแต่ละมิติในระดับภาพรวมครอบคลุมทั้งประเทศ โดยมีหน่วยงานส่วนภูมิภาค/ท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติ และดำเนินการจากระดับล่างสู่บน (bottom up approach) และทั้ง 2 แบบคู่ขนานกัน โดยแนวทางการดำเนินการ ประกอบด้วยแผนระยะสั้น 1-5 ปี ดำเนินการในมิติคุณภาพสิ่งแวดล้อม มิติด้านความมั่นคง

ปลอดภัย มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิต พร้อมกับการพัฒนาบุคลากร และประชาชน

2. การใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า พื้นที่นันทบุรีมีการพัฒนาอย่างชัดเจนตามผังเมืองรณนทบุรี พ.ศ. 2566 มีการจัดสรรพื้นที่หลากหลาย เช่น พื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ติดกับกรุงเทพฯ เช่น ถนนงามวงศ์วานและแจ้งวัฒนะ มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและธุรกิจ ส่งผลให้มูลค่าที่ดินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามแนวรถไฟฟ้าและถนนสายหลัก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nuissl, and Siedentop (2021) ได้ศึกษาเรื่อง การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน พบว่า การขยายตัวของเมืองเป็นแรงผลักดันหลักประการหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังการก่อตัวของระบบการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากที่ไม่ใช่เมืองเป็นการใช้ที่ดินในเมือง การขยายตัวของเมืองในปัจจุบันส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการขยายตัวของเมือง กล่าวคือ การใช้ที่ดินอย่างกว้างขวางเพื่อการใช้ที่ดินในเมืองมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเมืองสามารถเกิดขึ้นได้ในรูปแบบที่ค่อนข้างหลากหลายในแง่ของรูปแบบ ความหนาแน่นของอาคาร และความเร็วในการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rahman, Huq, and Mukul (2023) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตเมืองต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของบังกลาเทศ ผลการศึกษาพบว่า การใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงไปในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาในพื้นที่ศึกษา ส่งผลให้พื้นที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งนิคมเพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 19 ตารางกิโลเมตร ในปี 2000 เป็น 48 ตารางกิโลเมตรในปี 2020 แหล่งน้ำมีพื้นที่ 24 ตารางกิโลเมตร ในปี 2010 ลดลงเหลือ 4 ตารางกิโลเมตรในปี 2563 ในขณะที่พื้นที่เพาะปลูกลดลงเหลือ 218 ตารางกิโลเมตรในปี 2020 จาก 259 ตารางกิโลเมตร ในปี 2000 การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นอย่างสมดุลและในทางลบ โดยเปลี่ยนแปลงทางเลือกในการดำรงชีพแบบดั้งเดิมที่มีมายาวนาน

3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า มีการพัฒนาโครงการสำคัญ เช่น การย้ายสายไฟฟ้าใต้ดิน การพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและคมนาคม การสร้างเส้นทางจักรยานและทางเดินเท้าที่ปลอดภัย การปรับปรุงระบบระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม รวมถึงการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในพื้นที่สาธารณะ และสถานที่ราชการเพื่อรองรับผู้สูงอายุและผู้พิการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tempemphun (2020) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีน: กรณีศึกษานครเซี่ยงไฮ้ พบว่า รัฐบาลนครเซี่ยงไฮ้ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะออกเป็น 3 ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2554-2563 โดยมีประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาคือการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะและสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งเปรียบเสมือนปัจจัยสนับสนุนให้กลายเป็นเมืองอัจฉริยะโดยสมบูรณ์แบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chaiyaklinput (2022) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวในตำบลเสาธงหินและตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของจังหวัดนนทบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2525-2564 ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (ระหว่างพ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา เนื่องจากแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวส่งเสริมให้จังหวัดนนทบุรี ทำหน้าที่เป็นเมืองรองหรือเมืองปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้มีการถ่ายโอนประชากรจากกรุงเทพฯ มาอยู่ที่นี่ให้มากขึ้น จากแผนพัฒนาฯ ได้เริ่มจากการตัดถนนใหม่เพื่อนำความเจริญเข้ามาสู่ชานนทบุรี พื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรมถูกแทนที่ด้วยสิ่งก่อสร้างรูปแบบต่าง ๆ การคมนาคมทางบกกลายเป็นเส้นทางสายหลักที่ใช้สำหรับคมนาคมแทนที่การเดินทางทางน้ำ การขยายตัวของเมืองลักษณะนี้เกิดขึ้นทั่วจังหวัดนนทบุรี เมื่อเมืองเกิดการขยายตัวและพัฒนาจึงเริ่มมีนักลงทุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประชากรอพยพเข้า

มาอยู่อาศัยทั่วทุกพื้นที่ ทำให้เกิดโครงการบ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมจำนวนมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rahman, Huq, and Mukul (2023) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตเมืองต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของบังกลาเทศ เสนอว่ากระบวนการวางแผนเมืองควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่น โดยให้คนในท้องถิ่นและคนในสังคมชายขอบได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง

4. การพัฒนาบริการด้านสังคม พบว่า จังหวัดนนทบุรีมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มคุณภาพชีวิตประชาชน เช่น การพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อบริการภาครัฐ การให้บริการออนไลน์ การติดตั้ง Wi-Fi สาธารณะ และการพัฒนาสถานพยาบาลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะ และการพัฒนาการศึกษาและทักษะอาชีพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานในอนาคต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rahaman, Kalam, and Al-Mamun (2023) ได้ศึกษาเรื่อง การขยายตัวของเมืองโดยไม่ได้วางแผนและความเสี่ยงด้านสุขภาพของเมืองธากาในบังกลาเทศ: การเปิดเผยความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมในเมืองและสุขภาพของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาเมืองที่ขาดการวางแผน สภาพแวดล้อมในเขตเมือง และสุขภาพของประชาชน จำเป็นต้องใช้นโยบายและมาตรการที่ครอบคลุม การวางผังเมืองที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริหารนโยบายที่ดีขึ้นเป็นสิ่งสำคัญในการลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Leksansern (2022) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาพและการประเมินสภาวะสุขภาพของประชาชนจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของประชาชนจังหวัดนนทบุรีนั้น ควรเน้นไปที่การจัดการโรค การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และรูปแบบการดำเนินงานนั้นควรมีทั้งเชิงรับและเชิงรุกลงไปในพื้นที่แบบบูรณาการ เป็นองค์รวม และควรสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการสุขภาพตามความจำเป็นในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

5. การเสริมสร้างเศรษฐกิจและการจ้างงาน พบว่า จังหวัดนนทบุรีมุ่งเน้นการยกระดับเศรษฐกิจให้มูลค่าเพิ่ม โดยเชื่อมโยงภาคบริการ อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง พร้อมทั้งสนับสนุนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ส่งเสริมทักษะดิจิทัล และการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับผู้ประกอบการ การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ไทรน้อยและบางบัวทองเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ลดผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ทั้งนี้ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวและการส่งออกสินค้าท้องถิ่นเพื่อสร้างความยั่งยืนและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในระดับประเทศ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chaiprasit (2022) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City พบว่า เมืองอัจฉริยะท้องถิ่นต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเชื่อมต่อกับระบบอินเทอร์เน็ตและโครงข่ายโทรคมนาคมในเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชน สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับธุรกิจขนาดเล็ก และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเมืองไปพร้อม ๆ กัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rotkaew, Senanuch, and Chandai (2021) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชุมชน และการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม

6. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมของนนทบุรีมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์ เช่น การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การฟื้นฟูแหล่งน้ำและป่าไม้ และการใช้พลังงานสะอาด พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีทันสมัย เช่น เทคโนโลยีจัดขยะพลาสมา และระบบน้ำอัจฉริยะมาใช้ในการจัดการมลพิษ นอกจากนี้ยังส่งเสริมโมเดลเศรษฐกิจแบบใหม่ หรือ BCG โมเดล และกิจกรรมที่ให้

ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรม CSR และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Zipperer, Northrop, and Andreu (2020) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเมืองและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม พบว่า ผลกระทบเชิงลบของการขยายตัวและการขยายตัวของเมืองสามารถลดน้อยลงได้ด้วยการวางแผนและการออกแบบที่เหมาะสม การวางแผนร่วมกับธรรมชาติไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เพิ่งได้รับการยอมรับเมื่อไม่นานนี้ว่าการอยู่รอดของมนุษย์ขึ้นอยู่กับที่อยู่ร่วมกับความหลากหลายทางชีวภาพและชุมชนพื้นเมือง วิธีและการนำคำแนะนำเพื่อความยั่งยืนไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้คนเองโดยสิ้นเชิง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chaikyaklinput (2022) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวในตำบลเสาชิงหินและตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของจังหวัดนนทบุรี ระหว่าง พ.ศ.2525-2564 ผลการวิจัยพบว่า การเข้ามาของความเจริญเหล่านี้ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวนนทบุรีจากที่ส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้หันไปประกอบอาชีพอื่นที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ได้ อาทิ อาชีพด้านพาณิชย์กรรม ด้านโลจิสติกส์ซึ่งจากอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นนำมาสู่การก่อสร้างอาคาร ทั้งเพื่อการประกอบธุรกิจและเป็นที่อยู่อาศัย จนกระทั่งจังหวัดนนทบุรีขยายตัวและมีภาพลักษณ์ของการเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) แต่ทว่ากลับส่งผลให้ปริมาณพื้นที่สีเขียวของจังหวัดนนทบุรีลดลงไปเป็นจำนวนมาก การสูญเสียพื้นที่สีเขียวทำให้จังหวัดนนทบุรีต้องประสบปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ทางจังหวัดนนทบุรีและประชาชนได้พากันจัดโครงการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับจังหวัด

7. การมีส่วนร่วมและความร่วมมือ พบว่า การพัฒนาเมืองนนทบุรีให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ เช่น การประชุมระดมความคิดเห็นและการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสื่อสารและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วม การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ยังช่วยให้การพัฒนาเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chairasit (2022) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City พบว่า เมืองอัจฉริยะควรเกิดจากความต้องการและการเรียกร้องของประชาชนในท้องถิ่น เมืองอัจฉริยะจะต้องถูกกำหนดเป็นนโยบายที่เร่งด่วน และไม่ควรเป็นเพียงนโยบายจากส่วนกลางเท่านั้น แต่ต้องเกิดจากความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Raksawin, Suttasupa, and Phimwen (2024) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเมืองและฟื้นฟูเมืองแบบมีส่วนร่วม: การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเมืองในประเทศไทย พบว่า การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนโครงการพัฒนาและฟื้นฟูเมืองต้องเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและสร้างความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับความต้องการและเป้าหมายที่จะบรรลุการเลือกพื้นที่และการมีส่วนร่วมควรเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาและฟื้นฟู ซึ่งมีความพร้อมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนในพื้นที่เอง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนควรมีการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเช่นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการลงทุนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมืองมีความซับซ้อนหลายมิติ เช่น แรงกดดันจากภาคเอกชนในการปรับปรุงเมือง การขยายตัวของเมืองที่กระทบต่อชุมชนเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น ลดพื้นที่สีเขียว ปัญหาขยะ PM 2.5 และการปนเปื้อนในน้ำ รวมถึงการขาดการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เพียงพอ การขาดการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐาน และปัญหาด้านความปลอดภัย การจราจร และการบริการสาธารณสุขที่ไม่เพียงพอ

การแก้ไขปัญหาต้องการการบูรณาการจากทุกฝ่ายและการวางแผนเชิงรุกเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Zipperer, Northrop, and Andreu (2020) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเมืองและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม พบว่า การขยายตัวของเมืองไม่เพียงทำลายและทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมด้วย ตัวอย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่าและการทำลายพื้นที่ป่าทำให้แหล่งที่อยู่อาศัยภายในป่าเสื่อมโทรมและสูญเสียไป รวมทั้งสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยริมป่า การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้องค์ประกอบและความอุดมสมบูรณ์ของสายพันธุ์เปลี่ยนไปจากผู้หลักเล็งเมืองเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rahaman, Kalam, and Al-Mamun (2023) ได้ศึกษาเรื่อง การขยายตัวของเมืองโดยไม่ได้วางแผนและความเสี่ยงด้านสุขภาพของเมืองธากาในบังกลาเทศ: การเปิดเผยความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมในเมืองและสุขภาพของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเมืองที่ขาดการวางแผนในกรุงธากาส่งผลให้เกิดความเสี่ยงด้านสุขภาพของประชาชนในหลายรูปแบบ เช่น มลพิษทางอากาศ การขาดแคลนน้ำและระบบสุขาภิบาล การจัดการขยะที่ไม่มีประสิทธิภาพ ความแออัด การเกิดชุมชนแออัด และสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้มาตรฐาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง พบว่า แนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมุ่งพัฒนาเมืองอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยคำนึงถึงการจัดระเบียบเมืองที่ไม่กระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเทคโนโลยีดิจิทัลและพัฒนาแรงงานที่มีทักษะสูงตามความต้องการของตลาด การเติบโตต้องใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนผ่านความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยมีนโยบายและกระบวนการวางแผนที่ชัดเจน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีต้องตอบสนองความต้องการในอนาคต พร้อมใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างโปร่งใส และรักษาพื้นที่เกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมุ่งเน้นเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chaiprasit (2022) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City พบว่า บทบาทการพัฒนาเมืองของท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถจากผู้เชี่ยวชาญในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นเอง ภาครัฐ และภาคเอกชน ที่ต้องร่วมมือกันเพื่อขับเคลื่อนให้เมืองอัจฉริยะมีความปลอดภัยและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tempemphun (2020) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะของสาธารณรัฐประชาชนจีน: กรณีศึกษา นครเซี่ยงไฮ้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองอัจฉริยะนครเซี่ยงไฮ้ประกอบไปด้วย การจัดการปกครองที่ดี นโยบาย การจัดการและองค์กร ความร่วมมือจากภาคเอกชน ความร่วมมือจากชุมชน เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐาน

สรุป

การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง พบว่า ด้านนโยบายและการวางแผนพัฒนาเมือง การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดำเนินการตามแผนพัฒนาจังหวัดนนทบุรี (พ.ศ. 2566-2570) โดยมีเป้าหมายเป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City) และใช้ผังเมืองรวมนนทบุรี พ.ศ. 2566 เป็นแนวทางหลัก ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการจัดสรรพื้นที่ตามประเภท เช่น พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม โดยพื้นที่ติดกรุงเทพฯ มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่อยู่อาศัยและธุรกิจ ส่งผลให้มูลค่าที่ดินเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแนวรถไฟฟ้า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีการปรับปรุงระบบขนส่ง การย้ายสายไฟใต้ดิน และการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ และการสร้างเส้นทางจักรยานและทางเดินเท้าที่ปลอดภัย ด้านบริการสังคม มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนา

คุณภาพชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลปรับปรุงบริการภาครัฐ เช่น ระบบข้อมูลข่าวสารออนไลน์และ Wi-Fi สาธารณะ มีการพัฒนาสถานพยาบาล การดูแลผู้สูงอายุ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกลุ่มเปราะบาง พร้อมส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ด้านเศรษฐกิจ และการจ้างงาน จังหวัดนนทบุรีมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจมูลค่าสูง เชื่อมโยงภาคบริการ อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม พร้อมส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ทุเรียนเมืองนนท์ และพัฒนาทักษะดิจิทัลแรงงาน นอกจากนี้ยังช่วยผู้ประกอบการเข้าถึงแหล่งทุน กระตุ้นเศรษฐกิจในท้องถิ่น และส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างงานและความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการขยายพื้นที่สีเขียว พื้นที่ระบบนิเวศ และใช้พลังงานสะอาด เช่น เตากำจัดขยะพลาสติกและระบบน้ำอัจฉริยะ พร้อมนำโมเดลเศรษฐกิจ BCG มาใช้เพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ เน้นการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนในทุกมิติ ผ่านการประชุมระดมความคิดเห็น และสื่อออนไลน์ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วม ลดความขัดแย้ง และทำให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ยังมีการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้แผนพัฒนาเมืองสอดคล้องกับข้อเท็จจริงและยั่งยืน ปัญหาและอุปสรรคการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง พบว่า ปัญหาการบริหารพื้นที่นนทบุรีเกิดจากแรงกดดันภาคเอกชน ข้อจำกัดโครงสร้างพื้นฐาน มลพิษ ขยะ ระบบสาธารณสุขไม่เพียงพอ ข้อจำกัดผังเมือง ความขัดแย้งที่ดิน และผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังล่าช้า พื้นที่เกษตรกรรมลดลง และการพัฒนาเมืองรวดเร็วจนบริหารจัดการไม่ทัน และแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมือง พบว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นนทบุรีควรมุ่งพัฒนาเมืองอย่างสมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตประชาชน โดยใช้เทคโนโลยี ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรและพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 จังหวัดนนทบุรีควรบูรณาการการทำงานระหว่างภาครัฐและเอกชนผ่านคณะกรรมการพัฒนาเมือง เพื่อให้การกำหนดนโยบายและการพัฒนาเมืองตอบสนองความต้องการประชาชนได้อย่างเหมาะสม
- 1.2 จังหวัดนนทบุรีควรสนับสนุนการพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยหลากหลายรูปแบบ ด้วยนโยบายและกฎหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์และการจัดสรรที่ดิน
- 1.3 จังหวัดนนทบุรีควรพัฒนาระบบคมนาคมเชื่อมโยงกับเมืองใกล้เคียงและการขยายตัวของพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาการจราจรและเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่ง
- 1.4 จังหวัดนนทบุรีควรบูรณาการเทคโนโลยีในบริการสาธารณะ เช่น ระบบดิจิทัลในการให้ข้อมูลและบริการประชาชน รวมถึงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก
- 1.5 จังหวัดนนทบุรีควรสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์เกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างงานในชุมชน
- 1.6 จังหวัดนนทบุรีควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการบริหารการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่เกิดจากความเป็นเมืองในแต่ละมิติอย่างลึกซึ้ง

2.2 ควรมีการศึกษาเชิงลึกในด้านผลกระทบของการขยายตัวของเมืองต่อพื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดนนทบุรี เพื่อหาแนวทางที่สามารถสร้างสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

2.3 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการต่อกลุ่มเปราะบางในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เช่น ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีรายได้น้อย เพื่อทำความเข้าใจวิธีการที่สามารถเพิ่มการเข้าถึงบริการในกลุ่มเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

- Aranwat, R. et al. (2024). *Guidelines for Developing a Livable City*. Bangkok: Civil Service Development Institute.
- Bunnag, N. (2022). *SDG Vocab 37-Sustainable Urbanization-Sustainable Urbanization*. Bangkok: Sustainable Development Goals Research and Support Center.
- Chaiprasit, N. (2022). The Role of Local People in Smart City Management. *Journal of MCU Pali Studies Buddhaghosaparitharn*, 8(1), 71-84.
- Chaiyaklinput, K. (2022). Impacts on Green Areas in Saothong Hin Subdistrict and Bang Maenam Subdistrict, Bang Yai District Due to the Expansion of Nonthaburi Province During 1982-2021. *Journal of Social Sciences and Humanities, Kasetsart University*, 48(2), 73-92.
- Leksansern, P. (2022). Development of Health Indicators and Assessment of Health Conditions of People in Nonthaburi Province. *Mahidol University Integrated Social Science Journal*, 9(2), 125-146.
- Nonthaburi Real Estate Trade Association. (2020). *Exploring the Reasons Why Nonthaburi Is the Second City for Bangkokians*. Nonthaburi: Nonthaburi Real Estate Trade Association.
- Nuissl, H., & Siedentop, S. (2021). Urbanization and Land Use Change. *Human-Environment Interactions*, 12, 75-99.
- Rahaman, M. A., Kalam, A., & Al-Mamun, M. (2023). Unplanned Urbanization and Health Risks of Dhaka City in Bangladesh: Uncovering the Associations between Urban Environment and Public Health. *Frontiers in Public Health*, 11, 1-18.
- Rahman, M. M., Huq, H., & Mukul, S. A. (2023). Implications of Changing Urban Land Use on the Livelihoods of Local People in Northwestern Bangladesh. *Sustainability*, 15, 1-15.
- Raksawin, K., Suttasupa, S., & Phimwen, T. (2024). Participatory Urban Development and Urban Renewal: Analysis of Interview Results with Experts and Experts in Urban Development in Thailand. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(7), 121-136.
- Rotkaew, K., Senanuch, P., & Chandai, R. (2021). Research on Opinions on Sustainable Grassroot Economic Development Policy. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 19(1), 48-66.

- Tempemphun, S. (2020). Success Factors Affecting the Development of Smart Cities in the People's Republic of China: A Case Study of Shanghai. *Journal of Graduate Studies, Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage*, 14(3), 165-179.
- Zipperer, W. C., Northrop, R. J., & Andreu, M. G. (2020). *Urban Development and Environmental Degradation: Oxford Research Encyclopedia of Environmental Science*. Retrieved September 1, 2020, from <https://oxfordre.com/environmentalscience/view/10.1093/acrefore/9780199389414.001.0001/acrefore-9780199389414-e-97>

แนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงการ
อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตามกรอบมาตรฐาน Thailand
Professional Standards Framework (Thailand PSF)*
The Approaches for Faculty Teaching Development in Higher Education
Institutions under the Ministry of Higher Education, Science, Research and
Innovation Based on the Thailand Professional Standards Framework
(Thailand PSF)

¹กรกฎ ผูกแก้ว, ²วราภรณ์ ไทยมา และ ³อรอุมา เจริญสุข

¹Korakot Pakakaew, ²Waraporn Thaima and ³Ornuma Charoensuk

^{1,2}มหาวิทยาลัยศรีปทุม

³มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

^{1,2}Sripatum University, Thailand.

³Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: korakot.pa@spu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา 2) เพื่อพัฒนาแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา และ 3) เพื่อประเมินแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework เป็นการวิจัยแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีแบบพหุระยะ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 8 ท่าน ระยะ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากตัวแทนสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ และระยะ 3 การประเมินผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน รวมทั้งใช้แบบประเมินคุณภาพแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษามีความเป็นระบบ โดยมีการจัดอบรม สัมมนา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีระบบพี่เลี้ยง และการพัฒนาอาจารย์ตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพ ทั้งนี้ สถาบันมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และมีการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับประเทศและนานาชาติ 2) ผลการแนวทางการพัฒนาอาจารย์ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคาดหวังต่อการพัฒนาอาจารย์ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.64, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .050) ขณะที่ความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.10, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .073) โดยมีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.131 โดยด้านค่านิยม (Values) มีความจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด รองลงมาคือ ด้านสมรรถนะ (Competencies) และองค์ความรู้ (Knowledge) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอน

*Received May 10, 2025; Revised May 26, 2025; Accepted June 6, 2025

ในสถาบันอุดมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ 1. การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์ 2. กลไกสนับสนุนและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาจารย์ และ 3. ผลลัพธ์เชิงคุณภาพของการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ และ 3) ผลการประเมินแนวทางจากผู้ทรงคุณวุฒิใน 4 ด้าน ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ พบว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับสูง อีกทั้งมีการเสนอให้แบ่งแนวทางเป็น 3 ชุด ตามกลุ่มสถาบัน ได้แก่ สถาบันของรัฐ ราชภัฏ/เทคโนโลยีราชมงคล และเอกชน เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะ สะท้อนแนวความคิดการพัฒนาที่มีบริบทเป็นฐาน แนวทางที่ได้นี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับอาจารย์สู่อาจารย์มืออาชีพตามกรอบ Thailand PSF ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาอาจารย์; กรอบมาตรฐาน Thailand PSF; สมรรถนะวิชาชีพ; อาจารย์มืออาชีพ

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the process of developing teaching faculty in higher education institutions, 2) develop a framework for enhancing teaching faculty development in higher education institutions, and 3) evaluate the proposed development framework. This mixed-methods research was conducted in three phases. Phase 1 involved qualitative research through in-depth interviews with 8 key informants to analyze the current faculty development processes in higher education institutions. Phase 2 applied quantitative research using a questionnaire with 400 faculty members from higher education institutions across Thailand. Phase 3 involved evaluation through a focus group discussion with 8 experts and the use of a quality assessment form for the teaching faculty development framework.

The research results indicated the following findings that 1) faculty development in higher education is conducted systematically, including training, seminars, lifelong learning promotion, mentoring systems, and development aligned with professional standards frameworks. Institutions have established dedicated units to support teaching development and foster national and international knowledge-sharing networks. 2) the development of a framework for teaching faculty revealed that the expectation level for professional development was at the highest level (mean 4.64, S.D. = .050), while the actual condition was at a high level (mean= 4.10, S.D. = .073), with a $PNI_{modified}$ index of 0.131. The most significant development need was found in the area of values, followed by competencies and knowledge, respectively. The researcher synthesized the development framework into three main dimensions: 1. strengthening academic competencies, 2. establishing support mechanisms and learning networks for faculty development, and 3. focusing on the qualitative outcomes of professional development. And 3) Evaluation of the framework by experts across four dimensions—Utility, Accuracy, Propriety, and Feasibility, and indicated a high level of quality. Furthermore, the framework was divided into three sets tailored to specific institutional contexts: public universities, Rajabhat and Rajamangala universities, and private universities, reflecting the principle of context-based development. The developed framework

serves as a practical tool to elevate teaching faculty toward becoming professional educators in line with the Thailand PSF.

Keywords: Faculty Development; Thailand Professional Standards Framework; Teaching Competencies; Professional Educators

บทนำ

การยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยเป็นประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2019) ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2566-2570 ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาเพื่อยกระดับระบบอุดมศึกษาให้มีสมรรถนะที่ตอบโจทย์สังคมในอนาคต และผลิตกำลังคนที่มีศักยภาพในการแข่งขันระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม รายงานสถานการณ์แรงงานและความคิดเห็นของนายจ้างสะท้อนให้เห็นว่าบัณฑิตยังขาดความพร้อมในด้านทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานจริง โดยเฉพาะทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการปรับตัว (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2022) นอกจากนี้ ยังพบว่าคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง ยังไม่สามารถตอบสนองต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล และการพัฒนาวิชาชีพครูในระดับอุดมศึกษายังขาดกรอบแนวทางที่ชัดเจน (Sangsuttiphong, 2017)

ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการมาตรฐานอุดมศึกษา ได้กำหนด “แนวทางการพัฒนาคุณภาพอาจารย์เพื่อส่งเสริมการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา” โดยเน้นการพัฒนา 3 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ความรู้ (Knowledge) สมรรถนะ (Competencies) และค่านิยม (Values) ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเป็นอาจารย์มืออาชีพ โดยสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาแนวทางการพัฒนาคุณภาพอาจารย์ขึ้นใช้เองได้ภายใต้การเห็นชอบของสภาสถาบัน กรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) จึงได้รับการนำมาปรับใช้ในหลายสถาบัน เช่น SPU-PSF, UP-PSF, KMUTT-PSF และ PSU-TPSF เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผลงานวิชาการ และการเป็นผู้นำทางวิชาชีพของอาจารย์ในบริบทของมหาวิทยาลัยไทย (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2023)

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการจัดทำแนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐาน Thailand PSF เพื่อให้สามารถยกระดับสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์ได้อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน แต่ยังมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพระบบอุดมศึกษาทั้งระบบในระยะยาวในระดับนโยบาย ยังมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมผ่านความร่วมมือกับสมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย (ควอท) ซึ่งมีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพอาจารย์ การอบรม และการรับรองสมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อยกระดับอาจารย์ไทยสู่ระดับ “อาจารย์มืออาชีพ” ที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (Association of Professional and Organizational Development Network of Thailand Higher Education, 2023)

อีกทั้ง จากการศึกษาทบทวนเอกสารและแนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เช่น กรอบมาตรฐาน UK Professional Standards Framework (UK PSF) ของประเทศอังกฤษ พบว่า การ

กำหนดกรอบมาตรฐานอาจารย์เป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลต่อการยกระดับคุณภาพอาจารย์ และช่วยส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการให้เป็นรูปธรรม (Higher Education Academy, 2011) ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของประเทศไทยที่ต้องการให้อาจารย์มีความเชี่ยวชาญทั้งในศาสตร์ของตนเองและศาสตร์ด้านการสอน (Teaching and Learning) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Shaw (2017) ยังได้เน้นย้ำว่า การจัดทำโครงการ Fellowship Scheme ของ Higher Education Academy (HEA) ที่ Leeds Beckett University โดยใช้กรอบมาตรฐานวิชาชีพของสหราชอาณาจักร (UKPSF) ภายในมหาวิทยาลัย เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับสถานะความเป็นมืออาชีพของอาจารย์ ทั้งในด้านความตระหนักรู้ต่อบทบาทของตนเอง การสะท้อนคิด และการพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีในการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นต้นแบบของการจัดการระบบพัฒนาวิชาชีพอาจารย์อย่างเป็นระบบที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทยได้เช่นกัน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาตามกรอบมาตรฐาน Thailand PSF จึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือผลักดันนโยบายการพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้ก้าวทันบริบทโลก และตอบสนองต่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อพัฒนาแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF)
3. เพื่อประเมินแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธีแบบพหุระยะ (Multi-phase Mixed Methods Research) ซึ่งสามารถแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษากระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพในขั้นตอนนี้ เพื่อเป็นการศึกษานโยบาย หรือแผนการดำเนินการ กระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสารทางวิชาการ (Kallio et al. 2016) รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ได้รับจากการศึกษาให้ครอบคลุมความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา โดยแบบสัมภาษณ์เป็นแบบโครงสร้างกึ่งทางการ (Semi-Structured Interview) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) รวบรวมข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล หน่วยงาน ตำแหน่ง และประสบการณ์ทางการบริหาร ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาอาจารย์ ประกอบด้วย 5 กลุ่มประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถาบัน 2) การอบรม ประชุม สัมมนา และฝึกอบรม 3) การจัดโครงการเสริมสร้างความร่วมมือและเครือข่าย 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) การพัฒนาคุณภาพอาจารย์ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้นเสนอแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของข้อคำถาม

ขั้นที่ 2 ดำเนินการสัมภาษณ์ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถาบัน หรือผู้บริหารหน่วยงาน สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอน จำนวน 8 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและลึกซึ้งเกี่ยวกับประสบการณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล Creswell, and Poht (2018) ใช้วิธีการ

เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้บริหารโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกที่มีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย 1) เป็นผู้กำหนดหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาอาจารย์ หรือการจัดการเรียนการสอนของสถาบัน และ 2) ผู้บริหารหน่วยงานสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอน หรือการพัฒนาอาจารย์ ที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาโท ขึ้นไป และดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

ขั้นที่ 3 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาเรียบเรียงแล้ว มาจัดให้เป็นระเบียบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ และนำข้อมูลมาประกอบในการทำแบบสอบถามในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์สายวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จำนวนทั้งสิ้น 80,955 คน จาก 154 สถาบัน ครอบคลุมทั้งสถาบันของรัฐและเอกชน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน กำหนดโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) และสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยเลือกสถาบันตามสัดส่วนของกลุ่มสถาบันในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยรัฐจำกัตรีบ 1 แห่ง มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัตรีบ 1 แห่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 1 แห่ง มหาวิทยาลัยในกำกับ 2 แห่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏ 2 แห่ง และมหาวิทยาลัยเอกชน 3 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงและสภาพคาดหวังในการพัฒนาอาจารย์ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ซึ่งมีลักษณะคำถามเป็นแบบการให้คะแนน 5 ระดับ (Likert Scale) โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป และ ตอนที่ 2 สภาพที่เป็นจริงและสภาพคาดหวังในการพัฒนาอาจารย์ จำนวน 3 ด้าน รวม 20 ข้อ และผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ทั้งการด้านเนื้อหา (IOC = 0.8-1.00) (Srisa-ard, 2017) และการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามผ่านค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพความเป็นจริง = 0.946 และความคาดหวัง = 0.955 ซึ่งอยู่ในระดับสูง Cronbach (1951)

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัย จากวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ถึงอธิการบดีหรือคณบดี สถาบันกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยในรูปแบบ online form โดยมีหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน (Certificate of Approval) โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยศรีปทุม เอกสารรับรองเลขที่ : COA. No. SPUIRB-2024-0139 โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และดัชนีความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI modified) โดยใช้สูตร $(I - D) / D$ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรเร่งพัฒนา โดยนำค่าเฉลี่ยของ “สภาพความคาดหวัง” (I) หักด้วย “สภาพความเป็นจริง” (D) แล้วหารด้วย D เพื่อให้ได้ค่าความจำเป็นเชิงลำดับ ผลการวิเคราะห์ในระยะนี้ช่วยระบุประเด็นที่เป็นจุดอ่อน และเป็นพื้นฐานสำหรับการสังเคราะห์แนวทางและแนวปฏิบัติที่ใช้ในการพัฒนาอาจารย์ให้มีสมรรถนะตามกรอบ Thailand PSF ได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะที่ 3 ต่อไป

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ความรู้สึก และประสบการณ์จากกลุ่มคนในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 คน Krueger and Casey (2014) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ตามเกณฑ์ในการคัดเลือกที่มีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย ได้แก่ 1) เป็นผู้กำหนดหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาอาจารย์ หรือการจัดการเรียนการสอนของสถาบัน 2) เป็นผู้ประเมิน หรือผู้ผ่านการประเมินสมรรถนะอาจารย์ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) หรือ UK Professional Standards Framework (UKPSF), Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) 3) เป็นผู้ได้รับรางวัลอาจารย์ต้นแบบด้านการสอน จากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ร่วมกับ สมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย

ขั้นที่ 2 การประเมินแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยแบบประเมินคุณภาพแนวทาง (Evaluation form) นำมาใช้เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดีใน 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเป็นประโยชน์ (Utility) (2) ความเป็นไปได้ (Feasibility) (3) ความเหมาะสม (Propriety) และ (4) ความถูกต้อง (Accuracy) ตามแนวความคิดการประเมินของ Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (1994)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 1) การอบรม ประชุม สัมมนาและฝึกอบรม 2) การจัดโครงการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างอาจารย์ สร้างเครือข่าย 3) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 4) การพัฒนาคุณค่าอาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีการดำเนินงานด้านการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนอย่างเป็นระบบ โดยมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ และกลไกสนับสนุนที่ชัดเจน เช่น การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้าน เช่น ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน การวางแผนอบรมสัมมนาอย่างต่อเนื่องในหลากหลายรูปแบบ และเนื้อหาที่ทันสมัย เช่น การใช้ AI ในการสอน การใช้ e-learning การพัฒนา Active Learning ตลอดจนการพัฒนาอาจารย์ตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพ (เช่น SPU-PSF, UKPSF และ TH-PSF) นอกจากนี้ สถาบันต่าง ๆ ยังเน้นการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายในและภายนอกประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และนวัตกรรมด้านการเรียนการสอน รวมถึงการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอาจารย์ ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning) การมีระบบพี่เลี้ยง (Mentorship) การสนับสนุนทุนวิจัย การอบรมจากภายนอก และการให้ความสำคัญต่อคุณค่าและจริยธรรมในวิชาชีพผ่านกิจกรรมและการกำกับดูแลทางจริยธรรม โดยรวม สะท้อนให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษามีความมุ่งมั่นในการพัฒนาอาจารย์ให้มีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้และคุณลักษณะของอาจารย์มืออาชีพ ทั้งในเชิงวิชาการ จริยธรรม และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมค่าเฉลี่ย (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่า PNI_{modified} ภาพรวม และรายด้านของการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand PSF สภาพความเป็นจริง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .073 สภาพความคาดหวัง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .050 ค่า PNI_{modified} เท่ากับ

0.131 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านค่านิยม (Values) สูงสุดเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ ด้านสมรรถนะ (Competencies) อยู่ในลำดับที่ 2 และด้านองค์ความรู้ (Knowledge) อยู่ในลำดับที่ 3 ดังตารางที่ 1 เมื่อพิจารณารายข้อแต่ละด้าน พบว่า ด้านองค์ความรู้ (Knowledge) สถาบันส่งเสริมให้อาจารย์มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาของตน ค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด เท่ากับ 0.136 มีความสำคัญเป็นลำดับ 1 รองลงมา สถาบันมีการพัฒนาอาจารย์ผ่านการอบรม/สัมมนาให้เข้าใจแนวโน้มใหม่ ๆ ในสาขาวิชาของตน ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.135 และสถาบันสนับสนุนการทำวิจัยในศาสตร์สาขา เพื่อนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับใช้ในการสอน ลำดับ 3 ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.119 ด้านสมรรถนะ (Competencies) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สถาบันมีระบบการนิเทศและให้คำแนะนำอาจารย์เพื่อสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ ค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด เท่ากับ 0.166 มีความสำคัญเป็นลำดับ 1 รองลงมา สถาบันมีระบบติดตามผลและการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการ ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.146 ลำดับ 2 และสถาบันให้การสนับสนุนให้ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ลำดับ 3 ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.138 และด้านค่านิยม (Values) พบว่า สถาบันกำหนดให้มีระบบอาจารย์พี่เลี้ยง (Mentoring System) เพื่อช่วยแนะแนวทางให้อาจารย์รุ่นใหม่ ค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด เท่ากับ 0.195 มีความสำคัญเป็นลำดับ 1 รองลงมา สถาบันมีการอบรมพัฒนาเกี่ยวกับจรรยาบรรณและจริยธรรมทางวิชาชีพอาจารย์ ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.161 ลำดับ 2 และสถาบันมีโครงการพัฒนาอาจารย์ต้นแบบที่สร้างแรงบันดาลใจที่ดีให้กับเพื่อนร่วมวิชาชีพอาจารย์ ลำดับ 3 ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.157

Table 1: Shows the mean, standard deviation, and $PNI_{modified}$ values of the overall and individual aspects of teacher development in higher education institutions according to the THAILAND PSF standard framework.

ด้าน	สภาพความเป็นจริง		แปลผล	สภาพความคาดหวัง		แปลผล	PNI _{modified}	ลำดับ
	เป็นจริง			คาดหวัง				
	M	S.D.		M	S.D.			
ด้านองค์ความรู้ (Knowledge)	4.23	0.69	มาก	4.72	0.43	มากที่สุด	0.116	3
ด้านสมรรถนะ (Competencies)	4.08	0.71	มาก	4.62	0.51	มากที่สุด	0.132	2
ด้านค่านิยม (Values)	3.98	0.79	มาก	4.58	0.57	มากที่สุด	0.151	1
ภาพรวม	4.10	0.73	มาก	4.64	0.50	มากที่สุด	0.131	

จากการพัฒนาแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา และสำรวจสภาพความเป็นจริง และสภาพความคาดหวัง สามารถนำเสนอร่างแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ประกอบด้วย 3 มิติ 1) การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์: มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์ เช่น การใช้เทคโนโลยี การออกแบบการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการสอน 2) กลไกสนับสนุนและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาจารย์: เน้นการจัดระบบพี่เลี้ยง การสร้างเครือข่าย

วิชาชีพ และความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และ 3) ผลลัพธ์เชิงคุณภาพของการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา: มุ่งเน้นผลลัพธ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้ของนักศึกษา และการประเมินผลการสอนที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้โดยรวม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประเมินแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ผลการวิจัยพบว่า จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีข้อเสนอแนะให้จัดทำแนวทางโดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด แบ่งตามกลุ่มประเภทสถาบัน ได้แก่ 1) แนวทางสำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ 2) แนวทางสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และ 3) แนวทางสำหรับมหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทตามกลุ่มสถาบัน สามารถนำแนวทางไปปรับใช้ได้จริง โดยแต่ละกลุ่มสถาบันจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ มหาวิทยาลัยของรัฐ มุ่งยกระดับความรู้ทางวิชาการ การวิจัย และการสอนแบบ Outcome-Based Education โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับสากล มหาวิทยาลัยราชภัฏ และเทคโนโลยีราชมงคล ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะพื้นฐานด้านการสอน การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายในระดับท้องถิ่น พร้อมสนับสนุนระบบพี่เลี้ยงและจริยธรรมวิชาชีพ และกลุ่มสถาบันมหาวิทยาลัยเอกชน เน้นการตอบสนองความต้องการตลาดแรงงาน พัฒนาการสอนที่ใช้เทคโนโลยีและกิจกรรมแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมส่งเสริมการประเมินผลที่สร้างสรรค์และการฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะทาง และจากการตรวจสอบโดยแบบประเมินคุณภาพแนวทาง (Evaluation form) คุณลักษณะที่ดีใน 4 ประเด็น ผลการประเมิน พบว่า ความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.81 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .026 รองลงมาความถูกต้อง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .051 ความเหมาะสม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .064 และความเป็นไปได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .062

องค์ความรู้ใหม่

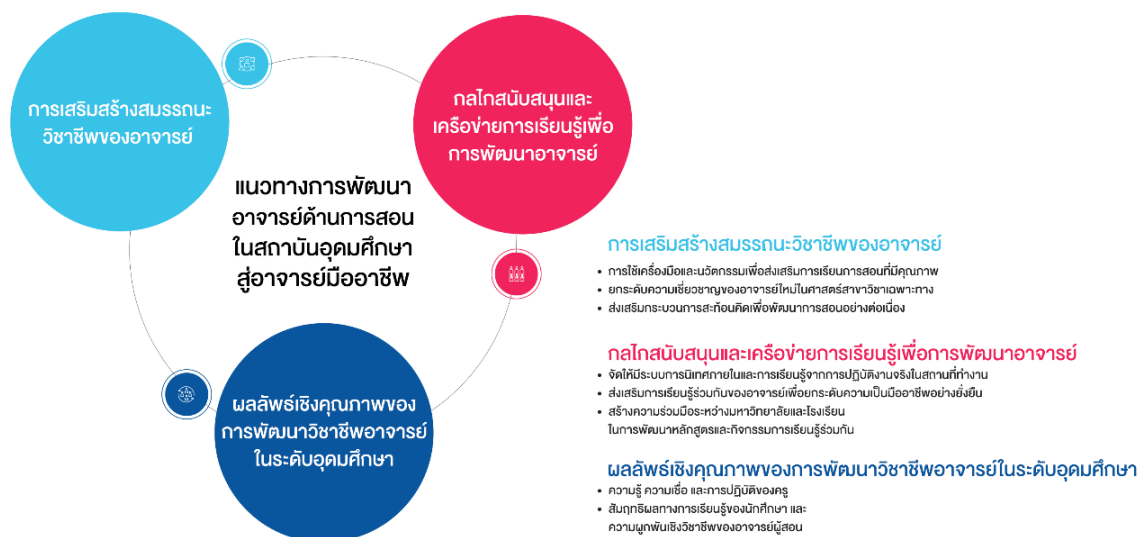

Figure 1: The Approaches for Faculty Teaching Development in Higher Education Institutions toward Professional Educators

แนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นสู่การเป็น “อาจารย์มืออาชีพ” อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน แนวทางดังกล่าวประกอบด้วย 3 มิติที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์ กลไกสนับสนุนและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาจารย์ และผลลัพธ์เชิงคุณภาพของการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา

การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์เน้นการส่งเสริมให้อาจารย์มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์เฉพาะทาง มีทักษะการใช้เครื่องมือและนวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน และสามารถสะท้อนคิดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน สถาบันจำเป็นต้องสร้างกลไกสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทการทำงาน ผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย โรงเรียน หรือองค์กรภายนอก ทั้งยังต้องมีระบบนิเทศ การให้คำปรึกษา และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครูอาจารย์ เพื่อยกระดับความเป็นมืออาชีพอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวย่อมคาดหวังให้เกิดผลลัพธ์เชิงคุณภาพในด้านต่าง ๆ เช่น อาจารย์มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน มีความมั่นใจ และพึงพอใจในบทบาทของตน ตลอดจนสามารถส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เรียนรู้ที่มีคุณภาพมากขึ้น นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาพรวมอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กระบวนการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบสำคัญที่ครอบคลุมทั้งการจัดอบรม ประชุม สัมมนา และกิจกรรมฝึกอบรม การสร้างความร่วมมือระหว่างอาจารย์ผ่านเครือข่ายวิชาชีพ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาคุณค่าและจริยธรรมความเป็นอาจารย์ โดยสถาบันส่วนใหญ่มีการจัดตั้งหน่วยงานหรือศูนย์เฉพาะด้าน เช่น ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน และวางแผนดำเนินกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกรอบมาตรฐานวิชาชีพ เช่น Thailand PSF, SPU PSF, UP PSF รวมทั้งมาตรฐานสากล UK PSF อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของสถาบันในการยกระดับคุณภาพของอาจารย์ให้มีสมรรถนะรอบด้านทั้งด้านวิชาการ จริยธรรม และการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในบริบทโลกปัจจุบัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Sangsuttiphong (2017) ที่เสนอว่าการพัฒนาอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีความเป็นระบบ และคำนึงถึงเปลี่ยนแปลงระดับภูมิภาค นอกจากนี้ แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาด้วยตนเอง (Self-directed learning) ซึ่งสถาบันสนับสนุนอย่างมาก ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Jarvis (2005) ที่กล่าวว่า การพัฒนาวิชาชีพจะยั่งยืนได้เมื่อมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ขณะที่การสร้างเครือข่ายและการมีระบบพี่เลี้ยงก็สะท้อนแนวคิดของ Avalos (2011) ที่เน้นการเรียนรู้ในชุมชนวิชาชีพ และระบบสนับสนุนระหว่างครูในเชิงโครงสร้าง ในด้านจริยธรรมวิชาชีพ การมีนโยบายส่งเสริมคุณค่าความเป็นอาจารย์ยังแสดงให้เห็นถึงการยกระดับสถาบันให้เป็น “พื้นที่ของการเรียนรู้และความดีงาม” ตามแนวทางของ Barr, and Griffiths (2007) ซึ่งเน้นความเป็นมืออาชีพควบคู่คุณธรรมในทุกกระบวนการพัฒนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ตามกรอบมาตรฐาน Thailand Professional Standards Framework (Thailand PSF) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ย และ $PNI_{modified}$ แสดงให้เห็นว่า ความคาดหวังของอาจารย์ต่อการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.64) ขณะที่สภาพความเป็นจริงอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.10) โดยมีค่าดัชนี $PNI_{modified}$ รวมเท่ากับ 0.131 ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาอาจารย์เพื่อให้บรรลุถึงมาตรฐานที่คาดหวังไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านค่านิยม (Values) ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด

($PNI_{\text{modified}} = 0.151$) รองลงมาคือด้านสมรรถนะ (Competencies) และองค์ความรู้ (Knowledge) จากข้อมูลดังกล่าว จึงได้พัฒนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาสู่อาจารย์มืออาชีพ ประกอบด้วย 3 แนวทางหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์ กลไกสนับสนุนและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาจารย์ และผลลัพธ์เชิงคุณภาพของการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้รับการพัฒนาโดยอาศัยข้อมูลจากทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิในระดับอุดมศึกษา ทั้งในด้านนโยบาย การบริหารจัดการ การเรียนการสอน และการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ แนวทางที่พัฒนาขึ้นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Avalos (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาวิชาชีพอาจารย์ควรมีทั้งการพัฒนาตนเอง (Professional learning) การสนับสนุนจากบริบทแวดล้อม (Mediations) และมีการประเมินผลเชิงคุณภาพ (Effectiveness) เพื่อให้อาจารย์มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Phatthanaphon Sirisuvanno (Phetchai), and Thongdee (2023) ที่เน้นการพัฒนาครูให้เป็นมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยครูควรมีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการฝึกอบรมพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในและนอกโรงเรียน ดังนั้น การพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาควรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของสถาบัน เพื่อให้อาจารย์สามารถพัฒนาตนเองและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประเมินแนวทางการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ และการใช้แบบประเมินคุณภาพแนวทาง พบว่า แนวทางที่นำเสนอมีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้จริงได้ในบริบทของแต่ละกลุ่มสถาบัน โดยมีการแยกแนวทางออกเป็น 3 ชุด คือ สำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดในการจัดการการพัฒนาอย่างมีบริบทเป็นฐาน (Context-based Development) ผลการประเมินเชิงปริมาณจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเป็นประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.81) ความถูกต้อง (ค่าเฉลี่ย 4.62) ความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.49) และ ความเป็นไปได้ (ค่าเฉลี่ย 4.21) แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่มีคุณภาพในระดับสูง สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพอาจารย์ด้านการสอนให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและอนาคตของการอุดมศึกษาไทย ทั้งนี้การแยกแนวทางตามประเภทของกลุ่มสถาบันยังสะท้อนแนวคิดของ Avalos (2011) ซึ่งเสนอว่าการพัฒนาอาจารย์จะต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมของสถาบันและความแตกต่างของระบบการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาวิชาชีพกับเงื่อนไขเชิงระบบและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jeannin (2016) ที่ศึกษาความต้องการในการพัฒนาวิชาชีพของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยนานาชาติแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยพบว่าความต้องการดังกล่าวมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับบริบทของสถาบัน เช่น ความหลากหลายของนักศึกษาและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการออกแบบแผนพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละสถาบัน ผลที่ได้จากการประเมินจึงยืนยันว่า แนวทางที่จัดทำขึ้นมีความถูกต้อง ครอบคลุม และมีศักยภาพในการนำไปปรับใช้ในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถใช้สนับสนุนการยกระดับอาจารย์สู่อาจารย์มืออาชีพตามกรอบมาตรฐาน Thailand PSF ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ สะท้อนถึงความมุ่งมั่นของสถาบันในการยกระดับสมรรถนะของอาจารย์ทั้งในด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอน และจริยธรรมวิชาชีพ โดยกระบวนการพัฒนาอาจารย์ในปัจจุบันมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การจัดอบรม ประชุม สัมมนา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอาจารย์ การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านระบบต่าง ๆ และการส่งเสริมคุณค่าแห่งความเป็นอาจารย์ เมื่อศึกษาความคาดหวังและสภาพความเป็นจริงในการพัฒนาอาจารย์ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านค่านิยมที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนา ทำให้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาอาจารย์ที่เน้น 3 มิติหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพของอาจารย์ กลไกสนับสนุนและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา และผลลัพธ์เชิงคุณภาพจากการพัฒนาวิชาชีพ โดยแนวทางที่ได้พัฒนาขึ้นนี้มุ่งเสริมสร้างทั้งองค์ความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่เหมาะสมกับบทบาทอาจารย์ในยุคใหม่ อีกทั้งยังสามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของกลุ่มสถาบันที่หลากหลาย ได้แก่ มหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏและเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยเอกชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษา มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบสำคัญที่ครอบคลุมทั้งการจัดอบรม ประชุม สัมมนา และกิจกรรมฝึกอบรม การสร้างความร่วมมือระหว่างอาจารย์ผ่านเครือข่ายวิชาชีพ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาคุณค่าและจริยธรรมความเป็นอาจารย์ โดยสถาบันส่วนใหญ่มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านและดำเนินกิจกรรมตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1) สถาบันอุดมศึกษาควรจัดตั้งหรือพัฒนา “ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน” ให้มีการกิจชัดเจนในด้านการฝึกอบรมและส่งเสริมคุณภาพการสอนของอาจารย์ 2) หน่วยงานกำกับดูแล เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควรสนับสนุนงบประมาณและกรอบนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ทุกสถาบันมีแผนพัฒนาอาจารย์อย่างต่อเนื่อง และ 3) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างอาจารย์ทั้งภายในและระหว่างสถาบัน เพื่อสร้างเครือข่ายทางวิชาชีพอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางในการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในสถาบันอุดมศึกษาตามกรอบมาตรฐาน Thailand PSF มีความจำเป็นในระดับสูง โดยเฉพาะด้านค่านิยม สมรรถนะ และองค์ความรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาอาจารย์สู่อาจารย์มืออาชีพ และแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้บริหารระดับคณะและมหาวิทยาลัยควรใช้แนวทางดังกล่าวในการกำหนดกิจกรรมพัฒนาอาจารย์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถาบัน 2) สมาคมวิชาชีพอุดมศึกษาและหน่วยงานเครือข่ายควรนำแนวทางไปจัดทำหลักสูตรอบรมสำหรับพัฒนาอาจารย์ และ 3) ส่งเสริมให้มีการประเมินผลการใช้แนวทางดังกล่าวเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละกลุ่มสถาบัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีคุณภาพในระดับสูง ทั้งด้านความเป็นประโยชน์ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ โดยแนวทางถูกปรับให้เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละกลุ่มสถาบัน (รัฐ, ราชภัฏ/เทคโนโลยีราชมงคล, เอกชน) สะท้อน

แนวคิดของการพัฒนาบนฐานบริบท (Context-based Development) ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1) สถาบันอุดมศึกษาควรนำแนวทางที่เหมาะสมกับกลุ่มของตนไปใช้เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ 2) หน่วยงานนโยบายระดับชาติควรใช้แนวทางนี้เป็นต้นแบบเพื่อขยายผลการพัฒนาอาจารย์อย่างมีระบบในระดับประเทศ และ 3) ควรจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงและส่งเสริมการนำแนวทางไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางที่เสนอในงานวิจัยนี้กับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หรือคุณภาพการเรียนรู้ในระดับหลักสูตร เพื่อประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาอาจารย์ในมิติที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการพัฒนาและทดสอบโมเดลการพัฒนาอาจารย์ต้นแบบในแต่ละกลุ่มสถาบัน (รัฐ, ราชภัฏ/เทคโนโลยีราชมงคล, เอกชน) โดยทดลองใช้ในภาคสนาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้แบบจำลองที่นำไปใช้งานได้จริง

2.3 ควรมีการศึกษาผลกระทบของการพัฒนาอาจารย์ตามแนวทาง Thailand PSF ต่อการยกระดับตำแหน่งทางวิชาการ ความพึงพอใจในวิชาชีพ และความยั่งยืนของระบบการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา

References

- Association of Professional and Organizational Development Network of Thailand Higher Education. (2023). *Handbook for Competency Assessment of Lecturers Based on the Guidelines for Enhancing Teaching Quality to Promote Learning Outcomes According to the Thai Qualifications Framework for Higher Education 2023*. Retrieved March 10, 2023, from <https://shorturl.asia/xyUS1>
- Avalos, B. (2011). Teacher Professional Development in Teaching and Teacher Education Over Ten Years. *Teaching and Teacher Education*, 27(1), 10-20.
- Barr, J., & Griffiths, M. (2007). The Nature of Knowledge and Lifelong Learning. In Aspin, D. N. (eds.). *Philosophical Perspectives on Lifelong Learning*. Lifelong Learning Book Series, vol. 11. Netherlands: Springer, Dordrecht.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Jarvis, P. (2005). *International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London: Routledge Falmer.
- Jeannin, L. M. (2016). *Professional Development Needs of Faculty Members in an International University in Thailand*. (Doctoral Dissertation). Walden University. United States.
- Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. (2018). *Checklist of the Program Evaluation Standards Statements*. Retrieved March 10, 2023 from <https://wmich.edu/evaluation/checklists>

- Kallio, H., Pietila, A. M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematic Methodological Review: Developing a Framework for a Qualitative Semi-Structured Interview Guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954-2965.
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2014). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. (5th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2022). *Policy Framework and Strategy for Higher Education, Science, Research and Innovation 2023-2027*. Retrieved March 20, 2024, from <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-media/book-ministry/8310-2022-12-13-06-27-40.html>
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2023). *Announcement of the Higher Education Standards Committee: Guidelines for the Development of Teaching Quality to Promote Learning Outcomes According to the Thai Qualifications Framework for Higher Education 2023*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2019). *The 20-Year National Strategy (2018-2037)*. (2nd ed.). Bangkok: Secretariat of the National Strategy Committee.
- Phra Phatthanaphon Sirisuvanno (Phetchai), & Thongdee, V. (2023). Developing Teachers to Become Professional Teachers in the 21st Century. *Journal of MCU Ubon Review*, 8(1), 757-766.
- Sangsutti Phong, P. (2017). Development of Thai Higher Education Teachers towards the ASEAN Community. In K. Pitchaya, P. Pathommarasmi, N. Wilailak, & S. Chuenchom (Eds.), *The King's Philosophy for Sustainable Development: Compilation of Research and Academic Articles, Chiang Mai Rajabhat University, 2017* (pp. 97-110). Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Shaw, R. (2017). Professionalising Teaching in Higher Education: The Impact of an Institutional Fellowship Scheme in the UK. *Higher Education Research & Development*, 37(1), 145-157.
- Srisa-ard, B. (2017). *Basic Research (Introduction to Research)*. (9th ed.). Bangkok: Suweeriya Sarn Publishing.
- Higher Education Academy. (2011). *The UK Professional Standards Framework for Teaching and Supporting Learning in Higher Education*. Retrieved March 20, 2024, from https://cte.wu.ac.th/backEnd/myfile/attUKPSF/ukpsf_2011_english.pdf
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd ed.). New York: Harper & Row.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1*

The Guidelines for School Administration According to the National Standard
for Early Childhood Development Center: A Case Study of Schools in
Muang Mae Hong Son District under Mae Hong Son
Primary Educational Service Area Office 1

¹เตวิช วรจารุวรรณ, ประพันธ์ ธรรมไชย และ สุชานาฏ สิตานุรักษ์

¹Tewis Vorajarawan, Phapan Thamachai and Suchanart Sitanurak

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

Mae Hong Son College, Chiang Mai Rajabhat University, Mae Hong Son Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: janewavee68@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น 2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และ 3) ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายปฐมวัย และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 127 คน กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จากโรงเรียนเป็นศูนย์ปฐมวัยต้นแบบ ประจำอำเภอ หรือโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านปฐมวัย รวมทั้งสิ้น 11 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) และกลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตร่องรอยประกอบ แบบสอบถามแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาสรุปบรรยายแบบพรรณนา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.49) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = 0.19) สำหรับค่าดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น โดยภาพรวมเท่ากับ 0.175 ($PNI_{modified}$ = 0.175) และผลการตรวจสอบความเหมาะสมในภาพรวมและรายด้านมีความถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 100

*Received April 22, 2025; Revised May 14, 2025; Accepted May 17, 2025

คำสำคัญ: มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ; แนวทางการบริหารสถานศึกษา; โรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

Abstract

This research article had three objectives as follows: 1) to examine the current conditions, the desired conditions, and the priority needs index (PNI); 2) to investigate guidelines to school administration in accordance with the National Standards for Early Childhood Development Institutions in schools located in Mueang Mae Hong Son District; and 3) to verify the validity and propriety of the proposed school administration guidelines based on the national standards. The sample consisted of 127 participants, including school administrators, heads of academic affairs, heads of early childhood education, and early childhood teachers. The target group of experts who provided information through interviews included 11 individuals from schools that served as model early childhood centers in the district or schools recognized for best practices in early childhood education, selected through purposive sampling. An additional group of 9 experts, also selected purposively, was involved in validating the accuracy and propriety of the proposed guidelines. This mixed-methods research employed a synthesis form, questionnaires, interview records, and validation checklists as research instruments. Qualitative data were analyzed through content analysis and descriptive narration, while quantitative data were analyzed using mean, percentage, standard deviation, and the priority needs index.

The research findings revealed that the overall current condition was at a high level ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.49), while the overall desired condition was at the highest level ($\bar{X} = 4.96$, S.D. = 0.19). The overall priority needs index was 0.175 ($PNI_{\text{modified}} = 0.175$). Furthermore, the results of the validation indicated that both the overall and individual aspects were of accuracy and propriety, accounting for 100 percent.

Keywords: National Standards for Early Childhood Development Institutions; School Administration Guidelines; Schools in Mueang Mae Hong Son District

บทนำ

การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญและคุณภาพของผลิตทางการศึกษา และต่อการพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ เป็นการบริหารจัดการที่มีระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีกระบวนการประเมินผลการศึกษาที่เที่ยงตรงและสามารถเชื่อถือได้ (Wayoha, 2020) โดยการบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมมือกันดำเนินการ จัดกิจกรรมในการบริหาร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์ของการศึกษาและเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (Pralom, 2022)

การศึกษาปฐมวัยในสภาพสังคมปัจจุบันที่พ่อแม่และผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีความจำเป็นต้องพาเด็กปฐมวัยไปรับบริการการดูแลและพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีคุณภาพแตกต่างกัน มีความเหลื่อมล้ำกันมาก ระหว่างกลุ่มมีโอกาสดูแลกับกลุ่มด้อยโอกาสและระหว่างการจัดการศึกษาที่เร่งเรียนจนเกิดความเครียดกับแบบละเลยขาดความเอาใจใส่ การพัฒนาคุณภาพของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน ทั้งจากมุมมองของการพัฒนาคุณภาพมนุษย์และการปฏิรูปการศึกษา (National Committee for Early Childhood Development, 2019)

จากแผนพัฒนาการศึกษา พุทธศักราช 2562-2565 ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่าปัญหาการบริหารจัดการระบบการศึกษาในระดับปฐมวัย มีจำนวนสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยไม่เพียงพอที่จะให้บริการในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ทั้งบุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งมีไม่เพียงพอต่อจำนวนของเด็กปฐมวัย หน่วยงานยังขาดความเข้มแข็ง ขาดหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการขาดการประสานงานและดำเนินการในเชิงบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่ดูแลเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ จึงก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งผลให้เด็กปฐมวัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพตามวัย (Office of the Education Service Area, Mae Hong Son Province, 2019)

มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติเป็นมาตรฐานกลางของประเทศและเป็นเครื่องมือประกันคุณภาพภายในที่ยกระดับคุณภาพเพื่อรองรับการตรวจประเมินจากต้นสังกัดและภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติถือว่าเป็นมาตรฐานขั้นต้นที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยและเป็นมาตรฐานเชิงคุณภาพเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการดำเนินงานและจัดบริการให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน (National Committee for Early Childhood Development, 2019)

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อนำสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย เสริมสร้างทักษะความรู้ของผู้บริหารและแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติอย่างถูกต้องและเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น
แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติจากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พุทธศักราช 2562 จำนวน 10 แหล่งข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยอาศัยหลักการจำแนก หรือการจัดกลุ่มข้อมูล และสรุปเป็นความเรียงเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจ (Survey study) สภาพปัจจุบัน สภาพที่ พึงประสงค์ และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายปฐมวัยและครูผู้สอนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน รวมประชากรทั้งหมด 188 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายปฐมวัยและครูผู้สอนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ปีการศึกษา 2567 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie, and Morgan, 1970) และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) ตามสัดส่วนของประชากรได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 127 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามแนวทางของลิเคิร์ต (Likert, and Rensis, 1976) และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Opened Form)

การหาคุณภาพเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยหาค่าความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (IOC) ผลปรากฏว่าข้อคำถามของแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 เป็นค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นเชิงสอดคล้องภายใน (Internal consistency of reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) โดยใช้เกณฑ์ค่าความเชื่อมั่น ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ผลปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน เท่ากับ 0.91 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ เท่ากับ 0.95

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการศึกษาการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ได้ดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ขอหนังสือราชการจากวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองและขอรับคืนตามวัน เวลาที่กำหนดไว้ แล้วนำไปวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และเสนอข้อมูลในรูปของตารางประกอบการพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานและแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของเบส (Best, 1982) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบ การพรรณนา และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มาคำนวณหาดัชนี การจัดลำดับความต้องการจำเป็น (PNI modified) เพื่อกำหนดอันดับความต้องการในการศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (Wongwanich, 2015)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ จำนวน 3 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 4 คน และหัวหน้าฝ่ายปฐมวัย วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 11 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) คือ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนเป็นศูนย์ปฐมวัยต้นแบบประจำอำเภอ ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านปฐมวัย (Best practices) หรือดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนที่มีผลการทดสอบทางการศึกษา (O-NET ในปีการศึกษา 2565 และปีการศึกษา 2566) ที่สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษา มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษหรือสูงกว่าดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการ และปฏิบัติการสอนระดับปฐมวัยไม่ต่ำกว่า 3 ปี

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และ ตอนที่ 3 เกี่ยวกับความคิดเห็นเพิ่มเติม

การหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อออกแบบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยนำผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนในแต่ละด้านที่มีค่าดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) มากกว่าหรือเท่ากับดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นโดยรวมในแต่ละด้านมากำหนดเป็นแนวคำถามการสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความถูกต้องและความเหมาะสม ปรับปรุง และจัดทำแบบสัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยขอหนังสือราชการจากวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน เพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการสรุปสาระสำคัญที่มีความสอดคล้องกันกับของผู้ทรงคุณวุฒิและนำเสนอข้อมูลเป็นรูปแบบการพรรณนาเป็นความเรียงโดยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ สรุปสาระสำคัญและข้อเสนอแนะ โดยการสรุปสาระสำคัญที่มีความสอดคล้องกันกับของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเป็นความเรียง

ระยะที่ 3 การตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจความถูกต้องและความเหมาะสม จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) คือ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษามีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษหรือสูงกว่า และปฏิบัติการสอนระดับปฐมวัย ไม่นต่ำกว่า 3 ปี

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม โดยใช้เกณฑ์ความถูกต้อง และความเหมาะสม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 แบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

การหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการศึกษา วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำผลการศึกษานำมาใช้ในการแก้ไขปัญหการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ มาออกแบบเป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงและจัดทำแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมให้มีความสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนดำเนินการขอหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ผู้วิจัยส่งหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยแนบโครงร่างการวิจัย แบบบันทึกการสนทนากลุ่มแบบตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมไปให้กับผู้ทรงคุณวุฒิล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน ผู้วิจัยประสานผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อแจ้งและยืนยันการเข้าร่วมสนทนากลุ่มในวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด ผู้วิจัยสรุปผลการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสรุปประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม โดยใช้ฉันทามติและวิเคราะห์ข้อเสนอแนะด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของเบสต์ (Best, 1982) ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวม มีดังนี้

(n = 128)

องค์ประกอบ	สภาพปัจจุบัน (ที่เป็นจริง)			สภาพที่พึงประสงค์ (ที่อยากให้เป็น)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	4.20	0.60	มาก	4.94	0.22	มากที่สุด
2. การบริหารจัดการบุคลากร	4.35	0.62	มาก	4.98	0.12	มากที่สุด
3. การบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย	4.14	0.69	มาก	4.96	0.19	มากที่สุด
4. การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้	4.26	0.71	มาก	4.92	0.25	มากที่สุด
5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน	4.35	0.59	มาก	4.95	0.21	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.27	0.49	มาก	4.96	0.19	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.59) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.96, S.D. = 0.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การบริหารจัดการบุคลากร ($\bar{X}$ = 4.98, S.D. = 0.12) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุด คือการจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.92, S.D. = 0.25) ตามลำดับ

ผลการศึกษาดังนี้การจัดลำดับความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนในภาพรวม มีดังนี้

ตารางที่ 2 ดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงในภาพรวม

องค์ประกอบ	สภาพ ปัจจุบัน (ที่เป็นจริง)	สภาพ ที่พึงประสงค์ (ที่อยากให้เป็น)	PNI _{modified}	ลำดับ
	D	I		
1. การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	4.203	4.947	0.177	3
2. การบริหารจัดการบุคลากร	4.320	4.973	0.152	5
3. การบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย	4.075	4.922	0.209	1
4. การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้	4.260	4.930	0.185	2
5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน	4.273	4.923	0.153	4
เฉลี่ยรวม	4.226	4.939	0.175	

จากตารางที่ 2 พบว่าดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นแบบ โดยภาพรวมเท่ากับ 0.175 ($PNI_{modified} = 0.175$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย ($PNI_{modified} = 0.209$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุด การบริหารจัดการบุคลากร ($PNI_{modified} = 0.152$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แต่ละด้านควรดำเนินการ ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการ แบ่งงานเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ บริหารวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป ในการบริหารจัดการของสถานศึกษาด้านต่าง ๆ จัดทำหลักสูตร และแผนการบริหารจัดการ สอดคล้องกับบริบทของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย มีการบันทึก ติดตาม สรุปผลการดำเนินงานและรายงานผลการดำเนินงาน มีการปรับปรุง พัฒนา หลักสูตร และผลการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการประจำปี มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงาน 4 ฝ่าย

2. ด้านการบริหารบุคลากร อัตราส่วนของครู/ผู้ดูแลเด็กอย่างเหมาะสมพอเพียงต่อจำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ ได้แก่ บุคลากรสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความรู้ ความสามารถด้านการศึกษาปฐมวัย หรืออนุบาลศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย และมีอัตราส่วนและกลุ่มกิจกรรมเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. ด้านการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย การจัดการความปลอดภัยของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น และสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร ได้แก่ จัดทำนโยบาย และแผนที่ครอบคลุมโครงสร้างอาคาร บริเวณที่ตั้งภายใน ภายนอกอาคาร วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิด และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มีการสำรวจ หรือค้นหาจุดเสี่ยงอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง มีพื้นที่แบ่งเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม อยู่ในพื้นที่โล่งปลอดโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี และมีรั้วรอบ ของเล่นมีความปลอดภัยได้มาตรฐาน มีจำนวนเพียงพอ สะอาด เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ได้แก่ มีการจัดให้มีของเล่นที่ปลอดภัยได้มาตรฐาน มีจำนวนเพียงพอ สะอาด เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก มีการสำรวจความแข็งแรง ความมั่นคงของเครื่องเล่นสนามเป็นประจำ อย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง และเพียงพอต่อจำนวนของเด็ก และมีการจัดหางบประมาณ หรือการระดมทุน เพื่อการปรับปรุงซ่อมแซมเครื่องเล่นสนามตามความเหมาะสม ส่วนสภาพแวดล้อมภายในอาคาร ครูภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้มีความปลอดภัยเหมาะสมกับการใช้งาน และเพียงพอ ได้แก่ มีการจัดการสภาพแวดล้อมภายในอาคาร ครูภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องใช้มีความปลอดภัยเหมาะสมกับการใช้งาน และเพียงพอ โดยการจัดทำบันทึกการใช้อาคาร ครูภัณฑ์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีความปลอดภัย และมีการลงชื่อผู้ใช้งาน และประโยชน์ทุกครั้ง และมีการตั้งกรรมการตรวจสอบความปลอดภัยของอาคาร และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุด หรือเสียหาย

4. ด้านการจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ การจัดการส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็ก และดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้น การจัดการอาคาร มีพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วนตามกิจวัตรประจำวันของเด็กที่เหมาะสมตามช่วงอายุของเด็ก และการใช้ประโยชน์ มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีห้องน้ำ ห้องส้วมที่สะอาด สะอาดปลอดภัย และมีติดชิดอยู่ในตัวอาคารเรียน การจัดการพื้นที่เฉพาะสำหรับมุมประสบการณ์ แหล่งเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ได้แก่ มีมุมเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ มีของเล่นของใช้เหมาะสมกับช่วงวัยและเพียงพอต่อจำนวนเด็ก ภายนอกห้องเรียนไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงอันตราย กว้างขวาง มีรั้วรอบสถานศึกษา มีสนามทราย เครื่องเล่นสนามเด็กเล่น มีความแข็งแรง และปลอดภัย การจัดการบริเวณห้องน้ำ ห้องส้วม สำหรับแปรงฟัน หรือล้างมือให้เพียงพอ สะอาด ปลอดภัย และเหมาะสม

กับการใช้งานของเด็ก ได้แก่ มีการแบ่งบริเวณห้องน้ำ ห้องส้วม มีอ่างสำหรับล้างมือ อ่างสำหรับแปรงฟัน อย่างชัดเจน มีการทำความสะอาดอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง และมีผู้ดูแลความสะอาดที่รับผิดชอบโดยตรง

5. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน การดำเนินงานให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนในเรื่องการพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ มีการร่วมมือจากผู้ปกครอง ของเด็กปฐมวัย หรือครอบครัวในการเฝ้าระวัง ติดตาม พฤติกรรม และพัฒนาการของเด็ก ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการสถานศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา มีการจัดประชุมผู้ปกครองอย่างน้อย ภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ หรือกระทรวงสาธารณสุข

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมแนวทางการบริหารสถานศึกษา ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าการ ตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็ก ปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน โดยรวมทุกด้านมีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ได้แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารสถานศึกษามีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงาน 4 ฝ่าย 2) การบริหารจัดการ บุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรบุคลากรในสถานศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถด้านการศึกษาปฐมวัย หรืออนุบาลศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย โดยมีอัตราส่วนและกลุ่มกิจกรรมเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด 3) การ บริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย ผู้บริหารสถานศึกษา มีการการสำรวจหรือค้นหาจุดเสี่ยงและแบ่ง พื้นที่ในสถานศึกษาเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม 4) การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ ผู้บริหาร สถานศึกษาจัดหาผู้ดูแลความสะอาดที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านสุขอนามัย และ 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของครอบครัว และชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีการร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยในการบริหารจัดการ สถานศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา มีการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ประจำตำบลในการเข้ามาส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรนำแนวทางการบริหารสถานศึกษาตาม มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยนี้ไปดำเนินการในสถานศึกษาเพื่อให้ สถานศึกษามีมาตรฐานตรงตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติได้อย่างมีคุณภาพต่อไป ผู้วิจัยจึง นำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน สรุปภาพรวมดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

Figure 1: The Guidelines for Educational Institutions According to the National Early Childhood Development Center Standards

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัจจุบัน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็กทำให้การเดินทางสะดวก และรวดเร็ว จึงส่งผลให้ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกจากนี้สภาพแวดล้อมและภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นภูเขาสูงและป่าไม้ ประกอบกับที่ราบสองฝั่งลำน้ำและที่ราบในหุบเขา มีเทือกเขาสูง และสลับซับซ้อนกันเป็นจำนวนมากจึงส่งผลให้การบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สอดคล้อง Duangchamnan (2017) ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาทั้งสองสอดคล้องกับ Maweha and Nak-aei (2021) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่าสภาพการบริหารจัดการตามมาตรฐานสถานพัฒนา เด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน คือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือการบริหารจัดการบุคลากร ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุด คือ การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ ทั้งนี้สภาพปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก บนพื้นที่สูงของโรงเรียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมยากลำบาก ถนนเป็นลูกรังที่ขรุขระและเส้นทางที่ต้องผ่านภูเขาสูงชัน ทางที่เป็นดินโคลนทำให้การเดินทางทั้งการขนส่งวัสดุอุปกรณ์ และอาหารเป็นไปด้วยอุปสรรค ไม่มีระบบไฟฟ้าใช้ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้บุคลากรครูส่วนใหญ่ไม่ยอมปฏิบัติหน้าที่ในถิ่นทุรกันดาร จึงส่งผลให้บุคลากรครูในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่เพียงพอ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดสรรอัตราบุคลากรให้แต่ละโรงเรียน สอดคล้องกับ Khongman and Nak-aei (2021) ได้ศึกษาการศึกษาสภาพการดำเนินงานของครูผู้ดูแลเด็กในการดูแลและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่าสภาพการดำเนินงานของครูในการดูแลและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่น ภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การส่งเสริมพัฒนาการ มีการดูแล และพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการ ด้านร่างกาย และดูแลสุขภาพ เป็นการจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการตามวัยซึ่งสอดคล้องกับ Inphai (2021) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสระบุรีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัย ด้านครู/ผู้ดูแลเด็กให้การดูแลและจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการศึกษาดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็น การบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พบว่ามีรายการที่มีความต้องการจำเป็น จำนวน 1 รายการ ได้แก่ ลำดับที่ 1 การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยไม่มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงาน ไม่มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ไม่มีการประเมินคุณภาพครูผู้สอนประจำปี ปัจจุบันสถานพัฒนาเด็กเล็กมีการประเมินตนเองโดยการกรอกแบบฟอร์มเพื่อประเมินตนเอง และการประเมินคุณภาพจากภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา เฉพาะของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น สอดคล้องกับ Hunthong (2021) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและแนวทางการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ผู้บริหาร นักวิชาการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครู ควรสำรวจความต้องการของชุมชน วิเคราะห์สภาพ ปัญหาของชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ก่อนดำเนินการ จัดทำแผนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง และผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Thinchuay and Rooyuenyong (2021) ได้ทำการศึกษาเรื่องความต้องการจำเป็นในการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการศึกษาด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการบริหารจัดการบุคลากร พบว่ามีรายการที่มีความต้องการจำเป็น จำนวน 1 รายการ ได้แก่ ลำดับที่ 1 การบริหารบุคลากรจัดอัตราส่วนของครู/ผู้ดูแลเด็กอย่างเหมาะสมพอเพียงต่อจำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ ทั้งนี้เนื่องจากอีกทั้งครูผู้สอนไม่มีคุณวุฒิทางการศึกษา ด้านปฐมวัยโดยตรง และจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก ขาดบุคลากรครูเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากข้อจำกัดหลายด้าน เช่น การคมนาคมที่ใช้เวลานาน การติดต่อสื่อสาร หรือสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน จึงทำให้บุคลากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อจำนวนของเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับ Kueanun (2015) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชัยภูมิ พบว่าแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชัยภูมิ ด้านบุคลากรผลการประเมินแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีความเป็นไปได้ และความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Tammakhamdee (2019) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ด้านการจัดการบุคลากรควรมีแนวทางการบริหารจัดการ มีขั้นตอนในการปฏิบัติ จัดทำแผนงานบุคลากรกำหนดอัตราส่วนของครูต่อเด็กปฐมวัย ส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และมีการประชุมพิจารณาประเมินผลการปฏิบัติงานของครูผู้ดูแลเด็ก

ด้านการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย พบว่ามีรายการที่มีความต้องการจำเป็น จำนวน 2 รายการ ได้แก่ ลำดับที่ 1 การจัดการความปลอดภัยของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น และสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร และลำดับที่ 2 การจัดให้มีของเล่นที่ปลอดภัยได้มาตรฐาน มีจำนวนเพียงพอ สะอาด

เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ทั้งนี้สภาพอาคารชำรุดทรุดโทรมขาดงบประมาณดำเนินการก่อสร้างอาคาร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มั่นคงแข็งแรง อาคารสถานที่ที่มีลักษณะแออัด คับแคบ ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีมาตรฐานเกี่ยวกับความปลอดภัยและการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน สอดคล้องกับ Jerajaturapornkul, Kosanpipat, and Srisurak (2017) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงดาวตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องร่วมกันจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกอาคารให้มีความมั่นคงปลอดภัย มีมาตรฐาน มีการจัดระบบป้องกันภัย หรือมีระบบรองรับเหตุฉุกเฉินเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน และผลการศึกษา ยังสอดคล้องกับ Kueanun (2015) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชัยภูมิ พบว่าแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่าด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และการเรียนรู้ พบว่ามีรายการที่มีความต้องการจำเป็นจำนวน 4 รายการ ได้แก่ ลำดับที่ 1 การจัดการส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็กและดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้น ลำดับที่ 2 อาคารมีพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วนตามกิจวัตรประจำวันของเด็กที่เหมาะสมตามช่วงวันและการใช้ประโยชน์ ลำดับที่ 3 มีพื้นที่เฉพาะสำหรับมุมประสบการณ์ และแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียน และนอกห้องเรียน และลำดับที่ 4 มีการจัดบริเวณห้องน้ำ ห้องส้วม สำหรับแปรงฟัน หรือล้างมือให้เพียงพอ สะอาดปลอดภัย และเหมาะสมกับการใช้งานของเด็ก ทั้งนี้อาจเนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีภูมิประเทศทางไกลทุรกันดาร การคมนาคมขนส่งใช้เวลานาน เป็นพื้นที่ชายแดน จึงยากที่จะเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และโอกาสทางสังคม มีฐานะยากจนพิเศษ ขาดการจัดอาหารเสริมตามความเหมาะสมและมีสถิติเด็กออกนอกระบบในพื้นที่ทุกอำเภอค่อนข้างสูงขาดหน่วยงานที่ดูแล และติดตาม จึงทำให้เด็กปฐมวัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีปัญหาด้านสุขภาพ และการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Khongman and Nak-aei (2021) ได้ศึกษาการศึกษาสภาพการดำเนินงานของครูผู้ดูแลเด็กในการดูแล และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่าสภาพการดำเนินงานของครูในการดูแล และจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่นส่งเสริมพัฒนาการ มีการดูแล และพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน มีการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปรัชญา/หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และผลการศึกษา ยังสอดคล้องกับ Injun (2020) เรื่องแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พบว่าควรจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมและการดูแลสุขภาพอนามัย การกล้าแสดงออก การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านการคิด และการใช้ภาษา ในการสื่อความหมาย ฟัง พูด อ่าน เขียนได้อย่างเหมาะสมตามวัย

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน พบว่ามีรายการที่มีความต้องการจำเป็นจำนวน 4 รายการ ได้แก่ ลำดับที่ 1 การดำเนินงานให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชน ในเรื่องการพัฒนาเด็กปฐมวัยและลำดับที่ 2 การจัดกิจกรรมโดยส่งเสริมให้พ่อแม่/ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องจากขาดการส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาให้มีศักยภาพ ขาดการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ Arunvetch (2014) ได้ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศึกษา สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ระหว่าง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสนับสนุน

ให้บุคลากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และผลการศึกษายังสอดคล้องกับ Waenrawe (2016) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนควรมีการจัดตั้งชมรมผู้ปกครอง และให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาดัชนีความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบแต่ละด้านมาสร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากดัชนีการจัดลำดับความต้องการจำเป็นที่สูงที่สุดในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สถานศึกษามีการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ แบ่งบริหารจัดการออกเป็นงาน 4 ฝ่าย ในการบริหารจัดการของสถานศึกษาด้านต่าง ๆ จัดทำหลักสูตร และแผนการบริหารจัดการสอดคล้องกับบริบทของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับ Lertwarittanan (2016) ได้ศึกษาแนวทางเรื่องการนำเสนอแนวทางสำหรับการประกันคุณภาพภายในของสถานรับเลี้ยงเด็ก ผลการศึกษาพบว่าสภาพและปัญหาที่สำคัญในการประกันคุณภาพภายในของสถานรับเลี้ยงเด็ก คือ สถานรับเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน และไม่มีการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มากที่สุด เนื่องด้วยขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน และการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ด้านการบริหารจัดการบุคลากร การบริหารบุคลากรจัดอัตราส่วนของครู หรือผู้ดูแลเด็กอย่างเหมาะสมพอเพียงต่อจำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ บุคลากรสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความรู้ ความสามารถด้านการศึกษาปฐมวัย หรืออนุบาลศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยมีอัตราส่วนและกลุ่มกิจกรรมเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด สอดคล้องกับ Kantharin (2019) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพครูหรือผู้ดูแลเด็กในการดำเนินงานตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดเทศบาลตำบลสร้างค้อ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่าแนวทางในการพัฒนาศักยภาพครูหรือผู้ดูแลเด็กในการดำเนินงานตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการดำเนินงานตามมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ โดยรวมพบว่าด้านการบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็กอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ด้านการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย การจัดการความปลอดภัยของพื้นที่เล่นสนามเด็กเล่น และสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร จัดทำนโยบาย และแผนที่ครอบคลุมโครงสร้างอาคารบริเวณที่ตั้ง ภายใน ภายนอกอาคาร วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิด และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดมีการสำรวจหรือค้นหาจุดเสี่ยงอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง มีพื้นที่แบ่งเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม อยู่ในพื้นที่โล่งปลอดภัย โปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดีและมีรั้วรอบสนามเด็กเล่น สอดคล้องกับ Chatprasop (2018) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับมาก

ด้านการจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เหมาะสมแต่ละช่วงวัย นำสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่หลากหลายตามพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยเข้ามาพัฒนาเด็ก ส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็ก และดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้น ดูแล กำกับ ติดตาม

สุขภาพและการเรียนรู้ของเด็กอย่างสม่ำเสมอจากผู้ปกครอง มีการจัดอบรมให้แก่บุคลากรเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็ก อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง และมีการตรวจเช็คร่างกายของเด็ก บันทึกพัฒนาการเด็กทุกเดือน และยังสอดคล้องกับ Injun (2020) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่าครู/ผู้ดูแลเด็ก ควรจัดหาสื่อ อุปกรณ์ให้เพียงพอ มีการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่มีความเหมาะสมกับบริบท และพื้นที่ และการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องรวมถึงการส่งเสริม และพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการจัดประสบการณ์ และการวัดผล ประเมินผลตามพัฒนาการอย่างถูกต้อง

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน การดำเนินงานให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนในเรื่องการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีการร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กปฐมวัย หรือครอบครัวในการเฝ้าระวัง ติดตามพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา มีการประสานความร่วมมือกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ หรือกระทรวงสาธารณสุข สอดคล้องกับ Arunvetch (2014) ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารจัดการศึกษาสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี พบว่าด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดกิจกรรม สร้างสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ชุมชนทราบอย่างทั่วถึง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสนับสนุนให้บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

สรุป

การวิจัยแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของโรงเรียนในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน สภาพปัจจุบัน ด้านการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนถึงปัญหาสภาพแวดล้อมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีความเสี่ยง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นภูเขาสูง ชุมชนกระจายห่างไกล การสัญจรลำบากเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ รวมถึงการจัดการศึกษาให้ตรงตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติอย่างไรก็ตามสภาพที่พึงประสงค์ด้านการบริหารจัดการบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เนื่องจากบุคลากรครูที่มีคุณภาพสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ รวมถึงกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมของเด็กปฐมวัยตั้งแต่เริ่มต้นต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ครูจึงเป็นบุคลากรที่สำคัญ เป็นปัจจัยและกำลังหลักในการพัฒนาเด็กปฐมวัยของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากผลการศึกษาดังนี้ความต้องการจำเป็นที่จำเป็นต้องปรับปรุงขององค์ประกอบแต่ละด้านพบว่า การบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ 1) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ ควรแบ่งโครงสร้างการบริหารงาน มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน การประเมินคุณภาพครูผู้สอนประจำปี มีการประเมินตนเอง โดยการกรอกแบบฟอร์มเพื่อประเมินตนเอง และการประเมินคุณภาพจากภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 2) การบริหารจัดการบุคลากร ครูผู้สอนมีคุณวุฒิทางการศึกษาด้านปฐมวัยโดยตรง และจัดบุคลากรเพียงพอต่อจำนวนเด็ก 3) การบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย การจัดการความปลอดภัยของพื้นที่เล่น/สนามเด็กเล่น และสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร และมีมาตรฐาน

เกี่ยวกับความปลอดภัยและการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน 4) การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้ การจัดการส่งเสริมสุขภาพเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็ก และดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้น มีพื้นที่เฉพาะสำหรับ มุมประสบการณ์แหล่งเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนปลอดภัยและเหมาะสมกับการใช้งานของเด็ก และ 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ดำเนินงานให้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนในเรื่องการพัฒนาเด็กปฐมวัยและการจัดกิจกรรม โดยส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มีศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อย่อย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติไปปรับใช้ในสถานศึกษาตามความเหมาะสมเพื่อพัฒนาสถานศึกษามีตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการติดตาม ตรวจสอบประเมินผลการใช้แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยการกำหนดกรอบแนวทางและเป้าหมาย โดยมีทิศทางที่แน่นอน ชัดเจน พร้อมทั้งนำผลที่ได้ไปปรับปรุง แก้ไข และเพื่อให้สามารถดำเนินการมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันด้านการบริหารสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาระดับความรู้ และความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ทั้งนี้จะได้ทราบถึงระดับความรู้ และความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 จากผลการวิจัยพบว่าสภาพที่พึงประสงค์การจัดการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทางการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนา และต่อยอดรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติต่อไป

References

- Arunvetch, P. (2014). *Study of the Administrative Conditions for Child Development Centers under Local Administrative Organizations in Chanthaburi Province*. (Master's Thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Rayong.
- Best, J. W. (1982). *Research In Education*. (4th ed.). New Delhi: Prentice-Hall.
- Carison, Barbara Louise. (1984). *Survey of Curriculum Related Issues in Kindergartens of Selected Nebraska Communities*. (Master's Thesis). The University of South Dakota. United States.
- Chatprasop, R. (2018). *The Administrative Conditions of Child Development Centers According to the National Child Development Center Standards under Local Administrative*

- Organizations in Nang Rong District, Buriram Province.* (Master's Thesis). Buriram Rajabhat University. Buriram.
- Cronbach, Lee J. (1990). *Essential of Psychological Testing*. (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Duangchamnan, W. (2017). *The Administrative Conditions of Child Development Centers under Local Administrative Organizations in Ban Kruat District, Buriram Province.* (Master's Thesis). Buriram Rajabhat University. Buriram.
- Hunthong, S. (2021). *State and Guidelines for Early Childhood Education Management Follow the Standards of the Development Site National Early Childhood Development Center under the Local Government Organization in Phitsanulok Province.* (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Injun, T. (2020). Guidelines for Early Childhood Education Management at the Child Development Center in Accordance with the Standards of the Early Childhood Development Center 2019. *Journal of MCU Social Science Review*, 9(4). 127-136.
- Inphai, P. (2021). *The Implementation of the National Early Childhood Development Center Standards under Local Administrative Organizations in Saraburi Province.* (Master's Thesis). Thepsatri Rajabhat University. Bangkok.
- Jerajaturapornkul, P., Kosanpipat, S., & Srisurak, Ch. (2017). Guidelines for Education Development in Early Childhood Level of Child Development Center Attach to Chiang Dao Sub-District Administration Organization to the Standards of the National Child Care Center. *Ganesha Journal*, 14(2), 17-29.
- Kantharin, S. (2019). *The Development of Teacher's Potential in Implementing the National Early Childhood Development Center Standards at the Child Development Centers under the Sakon Nakhon Municipality, Phupan District, Sakon Nakhon Province.* (Master's Thesis). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.
- Khongman, Ch., & Nak-aei, N. (2021). A Study an Operating the Conditions of Teachers to Supervise and Organize a Learning Experiences and Playing for Early Childhood Development According the Standards of the National Early Childhood Development Center as Child Development Center in Local Government Organization, Phitsanulok Province. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(10), 141-155.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational And Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Kueanun, D. (2015). *Guidelines for the Operation of Child Development Centers under the Subdistrict Administrative Organizations in Chaiyaphum Province.* (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Lertwarittanan, P. (2016). *Presenting Guidelines for Internal Quality Assurance of Childcare Centers.* (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Likert, R., & Likert, J. (1976). *New Way Management Conflict*. New York: Mc Graw Hill.

- Maweha, N., & Nak-aei, N. (2021). The Study of Administration of Child Development Centers According to National Standard for Early Childhood Care under the Local Government Organization, Phitsanulok Province. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(10), 65-77.
- National Committee for Early Childhood Development. (2019). *Briefing Meeting on the Implementation of the National Early Childhood Development Center Standards*. National Early Childhood Development Center Standards (pp. 1-4). Bangkok: Office of The Education Council.
- Office of The Education Service Area, Mae Hong Son Province. (2019). *Education Development Plan (B.E. 2019-2022)*, Mae Hong Son Province. Retrieved February 14, 2023, from https://Drive.Google.Com/File/D/1ympvwLudgUjai79uqezvnqukcvx3x_KP/View
- Pralom, P. (2022). *The Administration of Educational Institutions According to the Four Sangahavatthu Dhammas of Educational Institution Administrators in Na Or Si Muangchai Education Quality Group under Loei Primary Educational Service Area Office 1*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Tammakhamdee, B. (2019). *Guidelines for Managing Child Development Centers under Local Administrative Organizations in Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province*. (Master's Thesis). University Of Phayao. Phayao.
- Thinchuay, N., & Rooyuenyong, W. (2021). Needs for the Management of Early Childhood Development Center of Child Development Center under the Local Administrative Organization, Phu Wiang District, Khon Kaen Province. *NEU Academic and Research Journal*. 11(3), 201-214.
- Waenrawe, W. (2016). *The Conditions and Problems in Implementing the Standards of Child Development Centers under the Subdistrict Administrative Organizations in Ubon Ratchathani Province*. (Master's Thesis). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.
- Wayoha, Y. (2020). *The Relationship between School Administration Factors and the Effectiveness of Primary Schools under the Pattani Primary Educational Service Area Office 1*. (Master's Thesis). Hatyai University. Songkhla.
- Wongwanich, S. (2015). *Needs Assessment Research*. (3rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

**กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร***

**Strategies for Developing Future Leadership Skills of School Administrators
under the Secondary Educational Service Area Office, Bangkok**

¹พนิดา นิรมาณ, ²สิรินธร สินจินดาวงศ์ และ ³ภัทราวดี มากมี

¹Phanida Niraman, ²Sirinthorn Sinjindawong and ³Pattrawadee Makmee

^{1,2}มหาวิทยาลัยศรีปทุม

³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

^{1,2}Sripatum University, Thailand.

³Faculty of Education, Burapha University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: phanida.nir@spumail.net

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต 2) สร้าง กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต และ 3) ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธีแบบพหุระยะ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่านสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและครูจำนวน 400 ท่าน ได้มาจากการสุ่มแบบ 2 ขั้นตอน (two-stage random sampling) โดยขั้นที่ 1 สุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้สหวิทยาเขตเป็นชั้น และขั้นที่ 2 สุ่มอย่างง่ายจากตัวแทนในแต่ละสหวิทยาเขตสำหรับการตอบแบบสอบถามในระยะที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่านสำหรับการสนทนากลุ่มและผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่านสำหรับการประเมินกลยุทธ์ในระยะที่ 3 เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต (ค่าความเชื่อมั่น 0.996) ตาราง SWOT Analysis ตารางTOWS Matrix และแบบประเมินคุณภาพกลยุทธ์ทั้ง 4 ด้าน มีลักษณะการให้คะแนน 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert Scale) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา มี 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจ ทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลาย ทักษะภาวะผู้นำด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม และทักษะภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาล รวมทั้งหมด 46 ตัวแปร 2) กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งหมด 6 กลยุทธ์หลัก 18 กลยุทธ์รอง 36 แนวปฏิบัติ และ 3) การประเมินคุณภาพกลยุทธ์ พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านความเป็นประโยชน์และด้าน ความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 ด้านความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.21 และด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.26

*Received May 12, 2025; Revised May 31, 2025; Accepted June 11, 2025

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การพัฒนาภาวะผู้นำ; ทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research article consisted of the following objectives: 1) to analyze the components of future leadership skills; 2) to develop strategies for enhancing future leadership skills; and 3) to evaluate the strategies for developing future leadership skills of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office, Bangkok. The study employed a multi-phase mixed-methods design. The participants included nine experts for in-depth interviews and 400 teachers selected through two-stage random sampling. In phase 1, stratified sampling was conducted using educational clusters as strata, and in the second stage, simple random sampling was applied to select representatives from each cluster to respond to the questionnaire in Phase 1. In Phase 2, nine experts participated in focus group discussions. In Phase 3, seven experts were involved in evaluating the strategies. The research instruments included a semi-structured interview form, a future leadership skills questionnaire (reliability coefficient = 0.996), a SWOT analysis table, a TOWS matrix table, and a strategy quality assessment form covering four dimensions, rated on a five-point Likert scale. Data were analyzed using descriptive statistics, exploratory factor analysis, and content analysis.

The research findings revealed that: 1) the components of future leadership skills of school administrators comprised five dimensions, namely human relations and inspiration, vision and diversity management, analytical thinking and problem-solving, technology and innovation, and morality and good governance, with a total of 46 variables; 2) the strategies for developing future leadership skills of school administrators consisted of six major strategies, 18 sub-strategies, and 36 practical guidelines; and 3) the quality evaluation of the strategies indicated that the levels of opinions on utility and accuracy were rated highest, with mean scores of 4.96 (S.D. = 0.19) for utility and 4.96 (S.D. = 0.20) for accuracy, followed by propriety ($\bar{X}$ = 4.95, S.D. = 0.21) and feasibility ($\bar{X}$ = 4.94, S.D. = 0.26).

Keywords: Strategies; Leadership Development; Future Leadership Skills; School Administrators

บทนำ

โลกปัจจุบันเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) จึงสำคัญอย่างยิ่งต่อความสามารถในการแข่งขันของแรงงานไทย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาค้นเชิงคุณภาพและทักษะศตวรรษที่ 21 กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับตัวโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สถาบันการศึกษาไทยจึงต้องเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานเพื่อรับมือกับความท้าทายด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี (Ministry of Education, 2023)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร มีพันธกิจส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 พัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศและส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการศึกษา มีโรงเรียนในสังกัดเป็นต้นแบบในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเนื่องจากมีความพร้อมด้านสถานที่ ทรัพยากรการเงินและบุคลากร

อนาคตภาพคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ 2) ความรู้และการเรียนรู้ 3) เทคโนโลยีดิจิทัล 4) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม 5) การสร้างพลังและแรงบันดาลใจ 6) การสร้างเครือข่ายและมนุษยสัมพันธ์ 7) การสร้างโอกาสและเพิ่มศักยภาพเพื่อนร่วมงาน 8) ภาพลักษณ์และเป็นแบบอย่างที่ดี 9) การสื่อสาร และ 10) ผู้นำและภาวะผู้นำ (Apaisom, Singphan, and Masena, 2023) รวมถึงแนวคิดของ Goldsmith (2009) ที่กล่าวว่า “ผู้นำ” (Leader) เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อหน่วยงานหรือองค์กร ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะเป็นผู้นำแห่งอนาคต (The Global Leader of Future) โดยได้กำหนดคุณลักษณะหลักของผู้นำแห่งอนาคตไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ต้องคิดถึงภาพรวมโลก (Thinking Globally) 2) ต้องเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม 3) ต้องสามารถบริหารจัดการเทคโนโลยี (Developing Technology Savvy) 4) ต้องสร้างหุ้นส่วนธุรกิจ (Developing alliances and Partnerships) และ 5) ต้องแบ่งปันประสบการณ์ผู้นำ (Sharing Leadership) แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารต้องใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ควบคู่กันในการบริหาร คือ มีลักษณะที่ต้องมองการณ์ไกล เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม และรู้ทันโลก จึงจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้

การบริหารสถานศึกษาด้วยกลยุทธ์ที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์กรที่เป็นกระบวนการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมภายในขององค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรเพื่อให้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ กลยุทธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและพัฒนาสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากกลยุทธ์มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยแรงบันดาลใจ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน ครูและครอบครัว เสริมสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของบุคลากรทางการศึกษาและสนับสนุนการปรับตัวและการนำนวัตกรรมเข้าสู่การดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมและการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Khongkhunthod, Boonchan, and Nopakun, 2024)

จากการสังเคราะห์บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะภาวะผู้นำทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จำนวน 15 ท่าน ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะแห่งอนาคต จำนวน 11 ท่าน ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต จำนวน 4 ท่าน พบว่า มีการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่บ้าง แต่ยังไม่ค่อย มีการนำไปสร้างเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เพื่อนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาตนเองและบูรณาการการจัดโครงสร้างสถานศึกษาต่อไปได้ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการบริหารของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธีแบบพหุระยะ (Multi-phase Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ที่แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะภาวะผู้นำ ทักษะแห่งอนาคตและทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 ท่าน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรองผู้บริหารสถานศึกษามีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับเชี่ยวชาญหรือมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก จำนวน 5 ท่าน ศึกษาในเทศก์มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 ท่าน และคณาจารย์ นักวิชาการหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือผลงานทางด้านทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต จำนวน 2 ท่าน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ดำเนินการโดยเริ่มจากนิยามตัวแปรเพื่อยกร่างแบบสัมภาษณ์โดยมีเนื้อหาครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด ติดต่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยสร้างแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 ด้าน 46 ข้อ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นอื่น ๆ วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค 0.996 ประชากร ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ทั้ง 67 โรงเรียน จำนวน 4,842 ท่าน (Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 1, 2023) และครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ทั้ง 52 โรงเรียน จำนวน 6,009 ท่าน (Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 2, 2024) รวมทั้งสิ้น 119 โรงเรียน จำนวน 10,851 ท่าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มแบบ 2 ขั้นตอน (two-stage random sampling) โดยขั้นที่ 1 สุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้สหวิทยาเขตเป็นชั้น และขั้นที่ 2 สุ่มอย่างง่ายจากตัวแทนในแต่ละสหวิทยาเขตตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (Bunchom, 2017) จำนวน 400 ท่าน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) เพื่อหาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) แล้วนำตัวแปรมาจัดกลุ่มองค์ประกอบการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

ระยะที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลตัวแปรการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครที่ได้มาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) ของการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร และจัดทำตาราง TOWS Matrix ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทำตาราง SWOT Analysis มาออกแบบกลยุทธ์ตามสิ่งที่ได้วิเคราะห์จากปัจจัยภายใน (Internal Factor Analysis) ประกอบด้วยจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weakness) ปัจจัยภายนอก (External Factor Analysis) ประกอบด้วยโอกาส (Opportunities) และอุปสรรคหรือภัยคุกคาม (Threats) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตและทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคต

ระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ที่แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยจัดทำประเด็นที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน ตามเกณฑ์ (Stewart, and Shamdasani, 2017) ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษหรือมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก จำนวน 5 ท่าน ศึกษานิเทศก์มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 ท่าน และคณาจารย์ นักวิชาการหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำและการพัฒนา กลยุทธ์ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 2 ท่าน ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา (ร่าง) กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครตามที่ผู้วิจัยนำเสนอ ว่ามีความเหมาะสมหรือควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรโดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อให้กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทที่ศึกษา ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาหรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษหรือมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอก จำนวน 4 ท่าน ศึกษานิเทศก์มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าระดับชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 ท่าน และคณาจารย์ นักวิชาการหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำและการพัฒนา กลยุทธ์ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 1 ท่าน ประเมินกลยุทธ์โดยแบบประเมินคุณภาพกลยุทธ์ มีลักษณะการให้คะแนน 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ทั้ง 4 ด้าน คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้

และการนำไปใช้ประโยชน์ ตามแนวทางการประเมินคุณภาพของการประเมินของ (The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation, 1994) วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี 46 ตัวแปร เมื่อพิจารณาค่า Initial Eigenvalue มากกว่า 1 และค่า Factor Loading มากกว่า 0.3 (Angchote, Wijitrawanna, and Pinyopphanuwat, 2014) ผลการศึกษาสามารถจัดออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) ทักษะภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational and Interpersonal Leadership Skills) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเฉลี่ยรายด้าน 0.622 2) ทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลาย (Visionary and Diversity Management Skills) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเฉลี่ยรายด้าน 0.562 3) ทักษะภาวะผู้นำด้านการคิดวิเคราะห์และ การแก้ปัญหา (Analytical Thinking and Problem-Solving Skills) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเฉลี่ยรายด้าน 0.674 4) ทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Technological and Innovative Leadership Skills) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเฉลี่ยรายด้าน 0.632 และ 5) ทักษะภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาล (Ethical and Good Governance Leadership Skills) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเฉลี่ยรายด้าน 0.643

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า เมื่อผู้วิจัยจัดทำ SWOT Analysis แล้วจัดทำ TOWS Matrix นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดเป็นร่างกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยกำหนดเป็นกลยุทธ์หลัก กลยุทธ์รองและแนวปฏิบัติ ดังนี้ กลยุทธ์หลักที่ 1 ยกระดับมาตรฐานการบริหารเชิงรุกเพื่อการจัดการวิกฤติในสถานศึกษา (Enhancing Proactive Management Standards for Crisis Management in Educational Institutions) กลยุทธ์หลักที่ 2 ยกระดับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้วยการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน (Elevating Educational Administration to Excellence through Inspiration) กลยุทธ์หลักที่ 3 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา (Enhancing Educational Administration through Technology and Innovation) กลยุทธ์หลักที่ 4 เสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมองค์กรให้โดดเด่น (Enhancing Distinctive Organizational Culture Identity) กลยุทธ์หลักที่ 5 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมวิชาชีพ (Advancing Educational Institutions through Ethical Leadership) กลยุทธ์หลักที่ 6 ขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษา (Expand Educational Collaboration Networks) โดยทั้ง 6 กลยุทธ์หลักมี กลยุทธ์รองทั้งหมด 18 กลยุทธ์ และแนวปฏิบัติทั้งหมด 36 แนวปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 ท่าน พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า (ร่าง) กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครมีความ

เหมาะสมในการนำไปพัฒนาต่อ โดยผู้วิจัยได้มีการปรับปรุงตามคำแนะนำเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน โดยกลยุทธ์หลักที่ 1 ยกระดับมาตรฐานการบริหารเชิงรุกเพื่อการจัดการวิกฤติในสถานศึกษา มี 3 กลยุทธ์รอง และ 6 แนวปฏิบัติ กลยุทธ์หลักที่ 2 ยกระดับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้วยการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน มี 3 กลยุทธ์รองและ 6 แนวปฏิบัติ กลยุทธ์หลักที่ 3 ส่งเสริม การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา มี 3 กลยุทธ์รองและ 6 แนวปฏิบัติ กลยุทธ์หลักที่ 4 เสริมสร้างอัตลักษณ์ วัฒนธรรมองค์กรให้โดดเด่น มี 3 กลยุทธ์รองและ 6 แนวปฏิบัติ กลยุทธ์หลักที่ 5 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารด้วยหลัก ธรรมาภิบาลและจริยธรรมวิชาชีพ มี 3 กลยุทธ์รองและ 6 แนวปฏิบัติ และกลยุทธ์หลักที่ 6 ขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษา มี 3 กลยุทธ์รองและ 6 แนวปฏิบัติ จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน ประเมิน คุณภาพกลยุทธ์ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเหมาะสม (Propriety) และความถูกต้อง (Accuracy)

Table 1 Means ($\bar{X}$) and Standard Deviations (S.D.) of Strategy Quality Assessment in Four Dimensions

รายการ	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้อง		
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล
กลยุทธ์หลักที่ 1	4.95	0.22	มากที่สุด	4.93	0.26	มากที่สุด	4.93	0.26	มากที่สุด	4.93	0.26	มากที่สุด
กลยุทธ์หลักที่ 2	4.93	0.26	มากที่สุด	4.86	0.47	มากที่สุด	4.90	0.30	มากที่สุด	4.90	0.30	มากที่สุด
กลยุทธ์หลักที่ 3	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด
กลยุทธ์หลักที่ 4	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด	4.95	0.22	มากที่สุด
กลยุทธ์หลักที่ 5	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กลยุทธ์หลักที่ 6	5.00	0.00	มากที่สุด	4.98	0.15	มากที่สุด	4.98	0.15	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กลยุทธ์ภาพรวม	4.96	0.19	มากที่สุด	4.9	0.2	มากที่สุด	4.9	0.2	มากที่สุด	4.9	0.2	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านความเป็นประโยชน์และด้านความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 ด้านความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.21 และด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.26

องค์ความรู้ใหม่

กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย กลยุทธ์หลักที่ 1 ยกระดับมาตรฐานการบริหารเชิงรุก เพื่อการจัดการวิกฤติในสถานศึกษา กลยุทธ์หลักที่ 2 ยกระดับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้วย การสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน กลยุทธ์หลักที่ 3 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ใน การบริหาร สถานศึกษา กลยุทธ์หลักที่ 4 เสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมองค์กรให้โดดเด่น กลยุทธ์หลักที่ 5 พัฒนา ศักยภาพผู้บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมวิชาชีพ กลยุทธ์หลักที่ 6 ขยายเครือข่าย ความร่วมมือ ด้านการศึกษา ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาที่ สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและคุณภาพผู้เรียนให้สูงขึ้นนอกจากนี้ หน่วยงานทางการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละ แห่งได้ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

Picture 1: Strategies for Developing Future Leadership Skills of School Administrators under The Secondary Educational Service Area Office Bangkok

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) ทักษะภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational and Interpersonal Leadership Skills) ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับบุคลากรโดยสร้างแรงบันดาลใจ ความไว้วางใจ และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ

แนวคิดของ The Adecco Group (2021) ที่ว่า บทบาทของผู้นำยุคใหม่ควรเป็นผู้นำที่ทำให้บุคลากรเห็นคุณค่าของงานที่ทำและมีแรงบันดาลใจที่จะทำงานอย่างเต็มที่เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับตัวเอง องค์กรและสังคม ผู้บริหารต้องสามารถสื่อสารถ่ายทอดแนวคิดแก่บุคลากร พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านวาจา และลายลักษณ์อักษรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับงานอย่างมีประสิทธิภาพ บริหารงานแบบกระจายอำนาจโดยให้อำนาจในการตัดสินใจแก่หัวหน้างานอย่างเหมาะสม ให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความสามารถอย่างเต็มที่กำลังความสามารถ ส่งเสริมให้บุคลากรมีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับแนวคิดของ Khothesiri, and Khruengkam-ai (2024) ที่ว่า ผู้นำต้องสามารถทำงานร่วมกับสมาชิกในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เคารพซึ่งกันและกัน รับผิดชอบร่วมกัน และให้คุณค่ากับการมีส่วนร่วมของทุกคน ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานและสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรในการบริหารงานตามกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) ที่เชื่อว่าทักษะและความรู้ความสามารถของเราสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้ การพยายามฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานกับบุคคลอื่นที่ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการกระตุ้นบุคลากร ให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการทำงาน นำความรู้วิธีการใหม่ ๆ ที่ได้ไปปรับปรุงกระบวนการในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แบ่งปันความรู้แก่บุคลากร โดยผ่านการอบรมหรือการให้คำปรึกษาในงานที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kallayanamit (2021) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ทักษะสำคัญในอนาคตสำหรับการทำงานในยุคโควิด-19 (Essential future skills for working in the COVID-19 Era) พบว่า การทำงานในยุคหลังโควิด-19 เป็นการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งทุกคนจึงควรมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องสามารถจัดการกับอารมณ์ ของตนเองที่มีต่อบุคลากรได้อย่างเหมาะสม สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย เปิดรับ ความแตกต่างและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีสัญชาตญาณในการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงโดยเปิดใจยอมรับเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา 2) ทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลาย (Visionary and Diversity Management Skills) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องรู้จักจุดยืน เป้าหมาย จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง ทีมและองค์กร จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lingshot Group (2023) ที่ว่า ผู้นำต้องรู้จักจุดยืน เป้าหมาย จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง ทีมและองค์กร รวมถึงสื่อสารให้ทราบถึงความคาดหวัง เป้าหมายร่วม และคุณค่าที่องค์กรมอบ ให้ผู้คน เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมของบุคลากรทุกช่วงวัยที่ส่งผลต่อแนวคิดในการทำงาน สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางการศึกษาด้วยเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Theratien (2022) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนและสภาพแวดล้อมมีผลกับการเรียนรู้ของเด็ก ๆ 3) ทักษะภาวะผู้นำด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (Analytical Thinking and Problem-Solving Skills) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม สามารถพลิกวิกฤติเป็นโอกาสด้วยความคิดสร้างสรรค์ได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ The Adecco Group (2021) ที่ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ มีความตระหนักและตื่นตัวกับการเปลี่ยนแปลง และมีวิธีการค้นหาความเสี่ยงและจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบความคิดที่ยืดหยุ่น เพื่อที่จะสามารถพลิกแพลงหา

วิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม 4) ทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Technological and Innovative Leadership Skills) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดนโยบายในการสนับสนุนให้บุคลากรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างรอบด้านใช้ประโยชน์จากปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยการสร้าง พัฒนาหรือปรับปรุงนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน รวมถึงส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับการรับมือเรื่องความปลอดภัยไซเบอร์ และรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลสำหรับครู บุคลากรและนักเรียนและส่งเสริมให้บุคลากรมีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Patisonthajaroen, Yongsorn, and Ponatong (2020) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินความต้องการจำเป็นทักษะการทำงานแห่งอนาคตสำหรับนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ พบว่า ผู้บริหารควรมีทักษะการใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี และนำความรู้หรือข้อมูลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการทำงานหรือระบบงานในองค์กรให้มี ความทันสมัย มีประสิทธิภาพและยกระดับความสามารถในการแข่งขัน 5) ทักษะภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาล (Ethical and Good Governance Leadership Skills) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงออกถึงการบริหารงานด้วยความโปร่งใส โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตและการทำงานและเป็นพลเมืองดีของสังคม เสียสละผลประโยชน์หรือความสุขส่วนตนโดยคิดถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญและปฏิบัติตนด้วยความจริงใจและซื่อสัตย์อย่างสม่ำเสมอในทุกสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lingshot Group (2023) ที่ว่า คุณลักษณะของผู้นำองค์กร คือ ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจของสมาชิกในองค์กร เริ่มจากแสดงออกโดยวาจาและการกระทำทั้งต่อหน้าและลับหลังที่สอดคล้องกับค่านิยมที่ดีขององค์กร ตัดสินใจโดยยึดมั่นบนความยุติธรรมและความถูกต้อง

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ควรต้องมีการสร้างกลยุทธ์ที่จำเป็นหลายประการดังที่ผลการวิจัยได้แสดงไว้แล้วสำหรับการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่ากลยุทธ์ที่ได้จากผลการวิจัย ได้แก่ กลยุทธ์หลักที่ 1 จะสามารถยกระดับมาตรฐานการบริหารเชิงรุกเพื่อการจัดการวิกฤติในสถานศึกษา กลยุทธ์หลักที่ 2 จะสามารถยกระดับการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้วยการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน กลยุทธ์หลักที่ 3 จะสามารถส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา กลยุทธ์หลักที่ 4 จะสามารถเสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมองค์กรให้โดดเด่น กลยุทธ์หลักที่ 5 จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมวิชาชีพ และกลยุทธ์หลักที่ 6 จะสามารถนำมาใช้ในการขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sudararat (2024) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในวิทยาลัยสารพัดช่างภาคกลาง พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาวิทยาลัยสารพัดช่างภาคกลาง ทั้งหมด 7 องค์ประกอบองค์ประกอบที่ 1 ความคิดเชิงบูรณาการ (Integrated Thinking) องค์ประกอบที่ 2 วิสัยทัศน์ (Vision) องค์ประกอบที่ 3 ความริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาศักยภาพบุคลากร (Potential) องค์ประกอบที่ 5 การทำงานเชิงรุก (Proactive working) องค์ประกอบที่ 6 การมีส่วนร่วม (Participation) และองค์ประกอบที่ 7 ความยุติธรรม (Fairness)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครที่พัฒนามีผลการประเมินระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า กลยุทธ์หลักที่ 1 ยกระดับมาตรฐานการบริหารเชิงรุกเพื่อการจัดการวิกฤติในสถานศึกษาซึ่งพัฒนามาจากทักษะภาวะผู้นำด้านการคิดวิเคราะห์และ

การแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดของ The Adecco Group (2021) ที่ว่า ผู้นำจำเป็นต้องมีระบบความคิดที่ยืดหยุ่นเพื่อที่จะสามารถพลิกแพลงหาวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถมองเห็นปัญหาในภาพรวม ขณะเดียวกันก็ต้องสามารถเชื่อมโยงข้อมูลและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาต่อยอดความคิดสร้างสรรค์และตัดสินใจแก้ปัญหาโดยไม่จำกัดการแก้ปัญหาอยู่ในกรอบเดิม ๆ กลยุทธ์หลักที่ 2 ยกระดับ การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศด้วยการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานซึ่งพัฒนามาจากทักษะภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ Ungard (2022) ที่ว่า คนส่วนมากมีแนวโน้มที่จะออกจากงานหากไม่มีความสุขในการทำงาน กลยุทธ์หลักที่ 3 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาที่พัฒนาจากทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Patisonthajaroen, Yongsorn, and Ponatong (2020) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินทักษะการทำงานในอนาคตสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับของรัฐ (Leadership of educational institution administrators in the 21st century under the Office of Non-Formal and Informal Education, Ubon Ratchathani Province) พบว่า ความสามารถในการพัฒนาและสร้างข้อมูลบนสื่อรูปแบบใหม่ สามารถใช้สื่อที่มีความหลากหลายเพื่อการสื่อสาร การปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกันและการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมผ่านสื่อใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าถึงและรู้เท่าทันเทคโนโลยีและนำความรู้หรือข้อมูลจะช่วยให้การพัฒนากระบวนการทำงานหรือระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัย มีประสิทธิภาพและยกระดับความสามารถในการแข่งขัน กลยุทธ์หลักที่ 4 เสริมสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมองค์กรให้โดดเด่นที่พัฒนาจากทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของ Decharin (2024) ที่ว่า ผู้บริหารควรมีวิธีในการจัดการกับความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ได้ กลยุทธ์หลักที่ 5 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมวิชาชีพ ที่พัฒนาจากทักษะภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาล สอดคล้องกับแนวคิดของ Lingshot Group (2023) ที่ว่า ผู้นำต้องแสดงออกโดยวาจาและการกระทำทั้งต่อหน้าและลับหลังที่สอดคล้องกับค่านิยมที่ดีขององค์กร ตัดสินใจบน ความยุติธรรม ความถูกต้องและประโยชน์ หากสมาชิกในองค์กรมีความสุขในการทำงานจะทำให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ และกลยุทธ์หลักที่ 6 ขยายเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาที่พัฒนาจากทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลายและทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยี สอดคล้องกับแนวคิดของ Goldsmith (2009) ที่ว่า ผู้นำแห่งอนาคตต้องคิดในด้านบวก สร้างความสัมพันธ์ระยะยาว และแบบได้ผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายกับองค์กรอื่น ๆ จึงจะได้เปรียบและอยู่รอดได้ในสังคมยุคปัจจุบัน

สรุป

กลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร มีการดำเนินงาน 3 ระยะ โดยระยะแรกเป็นการศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่ามี 5 ด้าน 46 ตัวแปร คือ 1) ทักษะภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และการสร้างแรงบันดาลใจ 2) ทักษะภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์และการบริหารความหลากหลาย 3) ทักษะภาวะผู้นำด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา 4) ทักษะภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม และ 5) ทักษะภาวะผู้นำด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาล ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ทั้ง 6 กลยุทธ์หลัก 18 กลยุทธ์รอง 36 แนวปฏิบัติ ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และระยะที่ 3 เป็นประเมินกลยุทธ์การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ผลการประเมิน

ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด ทั้ง 4 ด้าน แสดงว่ากลยุทธ์สามารถนำไปพัฒนาต่อได้ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของตนเองหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นแนวปฏิบัติในการอบรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องนำองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน 46 ตัวแปรไปใช้เป็นกรอบในการประเมินตนเอง (Self-assessment) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนาของตนเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ควรต้องนำกลยุทธ์ทั้ง 6 กลยุทธ์หลัก 18 กลยุทธ์รอง มาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา โดยจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ดังกล่าวให้เกิดผลเป็นรูปธรรมด้วยการจัดอบรม/สัมมนาเพื่อพัฒนาผู้บริหารยุคใหม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า หน่วยงานกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา ควรต้องนำกลยุทธ์ที่ได้รับการประเมินไปพัฒนาเป็นตัวชี้วัดในการประเมินคุณภาพสถานศึกษาและภาวะผู้นำของผู้บริหาร โดยเฉพาะมิติด้านความเป็นประโยชน์และความถูกต้องซึ่งได้รับการประเมินสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประชากรในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือโรงเรียนเอกชนในประเทศไทยเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความครบถ้วนในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำการประเมินทักษะภาวะผู้นำแห่งอนาคตมาเป็นส่วนหนึ่งในการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

References

- Angchote, S., Wijitrawanna, S., & Pinyophanuwat, R. (2014). *Statistical Analysis for Social Sciences and Behavioral Sciences Research: LISREL Techniques*. (4th ed.). Bangkok: Charoendeemankong Printing.
- Apaisom, P., Singphan, P., & Masena, C. (2023). Future Image of Educational Administrators' Characteristics under the Office of the Basic Education Commission in the Next Decade (2022-2031). *Journal of MCU Peace Studies*, 11(5), 1747-1759.
- Bunchom, S. (2017). *Introduction to Research*. (10th ed.). Bangkok: Suveeriyasan Press.
- Goldsmith, M. (2009). *The Global Leader of the Future: New Competencies for a New Era*. Retrieved June 3, 2024, from <https://www.corporatelearningnetwork.com/leadership/articles/the-global-leader-of-the-future-new-competencies-for-a-new-era>

- Joint Committee on Standards for Educational Evaluations. (1994). *The Program Evaluation Standards: How to Assess Evaluations of Educational Programs*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Khongkhunthod, N., Boonchan, B., & Nopakun, A. (2024). Strategy for Managing Educational Institutions in the New Normal Era. *Journal of Association of Professional Development of Educational Administration of Thailand*, 6(1), 427-436.
- Lingshot Group. (2023). *Important Characteristics of Thai Organizational Leaders 2023*. Retrieved August 4, 2024, from <https://awesome-innovator-1349.ck.page/76ade4ce7f>
- Ministry of Education. (2023). *Announcement of the Ministry of Education on Educational Policy of the Ministry of Education for Fiscal Year 2024-2025*. Bangkok: Ministry of Education.
- Patisonthajaroen, R., Yongsorn, J., & Ponathong, J. (2020). Needs Assessment of Future Work Skills for Students at Autonomus Univesities. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(6), 2377-2391.
- Pholasa, A., & Phansawang, J. (2023). Leadership of School Administrators in the 21st Century under the Provincial Office of the Non-Formal and Informal Education in Ubon Ratchathani Province. *MBU Roi Et Journal of Global Education Review*, 3(1), 36-67.
- Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 1. (2023). *School Size Classification According to Secondary School Size Criteria*. Retrieved November 10, 2023, from <https://eoffice.sesao1.go.th/info/maps/student>
- Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 2. (2024). *BIG DATA System of Secondary Educational Service Area Office Bangkok Zone 2*. Retrieved January 10, 2024, from <http://www.sesao2.go.th/data17620>
- Stewart, D. W., & Shamdasani, P. (2017). Online Focus Groups. *Journal of Advertising*, 46(1), 48-60.
- Sudararat, S. (2024). Factor Analysis of Strategic Leadership of Educational Institution Administrators in Polytechnic Colleges in the Central Region. *Journal of Mani Chettha Ram Wat Chommani*, 7(5), 1007-1023.
- The Adecco Group. (2021). 7 Qualities Modern Leaders Should Have. Retrieved August 4, 2024, from <https://adecco.co.th/th/knowledge-center/detail/hr-insight/7-qualities-of-modern-leaders>
- Ungard, P. (2022). The Leadership Skills of the Future. *Journal of Modern Learning Development*, 7(2), 455-466.
- Vanichbuncha, K. (2017). *Advanced Statistical Analysis Using SPSS for Windows*. Bangkok: Chulalongkorn University.

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

Organizational Engagement among Staff and Students of the Faculty of Social Administration, Thammasat University

ทองศิริ กำแดง

Thongsiri Kamdaeng

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: phrimpim@tu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3) เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ 4) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปาง และศูนย์ท่าพระจันทร์ รวมทั้งสิ้น จำนวน 60 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปาง และศูนย์ท่าพระจันทร์ จำนวน 315 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 375 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อดำเนินการประเมิน (IOC) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด (Reliability) โดยแบบสอบถามของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้ค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) 0.77 และแบบสอบถามของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้ค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) 0.82 มีวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยนำข้อมูลจำนวนบุคลากรและข้อมูลจำนวนนักศึกษา มาคำนวณกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเป็นตัวแทนที่ดี สำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่าง คือ นำจำนวนตัวเลขของบุคลากร/นักศึกษา มาคำนวณด้วยสูตร Taro yamane จากนั้นนำมาเทียบสัดส่วนเพื่อหากกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำในแต่ละกลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนของการทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติทดสอบ Independent T-test One Way Anova และ Pearson's Correlations เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (ข้อมูลทั่วไปและปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันขององค์กร) และตัวแปรตาม (ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

ผลการศึกษาพบว่า 1) บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ

4.31 3) นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16

คำสำคัญ: ความผูกพันต่อองค์กร; บุคลากร; นักศึกษา; คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

This research study aimed to 1) Explore the level of organizational engagement among staff members at the Faculty of Social Administration, Thammasat University. 2) Investigate the related factors of organizational engagement among staff members at the Faculty of Social Administration, Thammasat University. 3) Explore the level of organizational engagement among undergraduate students at the Faculty of Social Administration, Thammasat University. and 4) Investigate the related factors of organizational engagement among undergraduate students at the Faculty of Social Administration, Thammasat University. This study is a quantitative survey research. The sample consisted of 60 staff members from three campuses Rangsit, Lampang, and Tha Prachan and 315 undergraduate students from the same campuses, totaling 375 participants. The research tool was a questionnaire, which underwent content validity verification by five experts to conduct the Index of Item-Objective Congruence (IOC) assessment. The reliability of the research tool was also examined. The questionnaire for the Faculty of Social Administration staff yielded a Cronbach's Alpha coefficient of 0.77, while the questionnaire for the Faculty of Social Administration students showed a Cronbach's Alpha coefficient of 0.82. The sample selection involved calculating representative sample sizes based on the total number of staff and students. The sampling method employed was random sampling using the Taro Yamane formula to determine the minimum sample size for each group proportionally. The statistics that used for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation. For hypothesis testing, Independent T-test, One-Way ANOVA, and Pearson Correlation were applied to examine the relationships between independent variables (general information and factors affecting organizational engagement) and dependent variables (organizational engagement of staff and students in the Faculty of Social Administration, Thammasat University).

The results showed that 1) The staff of the Faculty of Social Administration is bound with the organization in high level, with an average score of 4.08. 2) The most influential related factors of organizational engagement among staff members at the Faculty of Social Administration, Thammasat University, was autonomy in work performance, with an average score of 4.31. 3) Undergraduate students at the Faculty of Social Administration, Thammasat University, also showed a high level of organizational engagement, with an average score of

3.86. 4) The most influential related factors of organizational engagement among students was social support from peers, with an average score of 4.16.

Keywords: Organizational Engagement; Staff; Students; Faculty of Social Administration; Thammasat University

บทนำ

การเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์กร นับว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานให้กับบุคลากรและนักศึกษาของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรและนักศึกษาในองค์กรเกิดความรู้สึกรักและเกิดความรู้สึกผูกพันกับการทำงานในองค์กรของตนเอง จากการสำรวจข้อมูลงานวิจัย (Chandrangam, 2016) พบว่า ถ้าหากพนักงานในองค์กรเกิดความรู้สึกผูกพัน (Engagement) ต่อองค์กร ย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้ามถ้าหากว่าพนักงานในองค์กรรู้สึกแยหรือขาดความรู้สึกผูกพันกับองค์กรและงานที่ทำ จะส่งผลกระทบต่อการทำงาน และผลงานที่ออกมาไม่มีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อผลงานขององค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่องค์กรหนึ่งจะประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้นั้น สิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นในการขับเคลื่อนองค์กรเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ คือ การส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งความผูกพันของคนทำงานคือบุคคลหนึ่งในสังคมทั่วไปที่มีความปรารถนาให้ตนเองดำเนินชีวิตไปอย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม ความผูกพันต่อองค์กรของคนทำงานอาจมีเงื่อนไขหรือเกณฑ์บางอย่างที่ต้องการมากกว่าบุคคลโดยทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น การมีความมั่นคงและความก้าวหน้าในสายอาชีพ การทำงานในองค์กรที่มีความมั่นคง การได้รับโอกาสในการพัฒนา การได้รับเกียรติและมีคุณค่าในที่ทำงาน การได้รับการยอมรับจากบุคคลในที่ทำงานทุกระดับการได้รับค่าตอบแทนที่มีความยุติธรรม การได้รับสวัสดิการที่มีความพึงพอใจ รวมถึงการมีหัวหน้างาน และเพื่อนร่วมงานที่ดีอีกด้วย (Damapong, 2016) ในขณะเดียวกันคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้าง ความผูกพันเพื่อให้อุคลากร และนักศึกษาของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มีความรู้สึกรักและผูกพันกับองค์กร มีความรู้สึกผูกพันกับที่ทำงาน มีความสามัคคีกัน และมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผ่านกิจกรรมดังต่อไปนี้ โครงการสัมมนาประจำปีสายบุคลากรวิชาการ โครงการสัมมนาประจำปีบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ โครงการปฐมนิเทศนักศึกษา โครงการมัชฌิมนิเทศนักศึกษา โครงการปัจฉิมนิเทศนักศึกษา โครงการนักศึกษาพบปะกับอาจารย์ที่ปรึกษา โครงการสนับสนุนผู้นำเชียร์ กิจกรรมการแข่งขันบาสเกตบอล โครงการสนับสนุนองค์กรดาว เดือน ดิน เพื่อความคิดสร้างสรรค์ และโครงการเสวนาวิชาการ เรื่องแนวทางการทำงานและช่วยเหลือนักศึกษาไร้สัญชาติในมหาวิทยาลัย เป็นต้น ทั้งนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความเชื่อมั่นว่าการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กร รู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร อีกทั้งการที่แต่ละองค์กรจะรักษาบุคลากรและนักศึกษาที่มีคุณภาพให้สามารถอยู่ปฏิบัติงานกับองค์กรนั้น ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรจะต้องมีการสร้างแรงจูงใจ และความผูกพันที่ดีต่อองค์กรให้กับบุคลากรและนักศึกษา เมื่อบุคลากรและนักศึกษาได้รับการสร้างแรงจูงใจที่ดี ก็จะทำให้บุคลากรและนักศึกษามีแรงจูงใจมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นให้แก่องค์กรได้

สำหรับในอดีตที่ผ่านมาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังไม่เคยมีการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ความผูกพันต่อองค์กรในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบกับในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ได้เผชิญกับปัญหาการลาออก (Turn over) ของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ รวมถึงปัญหาการลาออกของนักศึกษาที่มีเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขาดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กรเกิดขึ้น จากข้อมูลสถิติการลาออกโดยสมัครใจ และการเกษียณอายุก่อนกำหนดของบุคลากรสายวิชาการและบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในปี 2562 พบว่ามีอัตราการลาออกของบุคลากร คิดเป็นร้อยละ 0.96 (Faculty of Social Administration, Thammasat University, 2024) ในปี 2563 พบว่าอัตราการลาออกของบุคลากร คิดเป็นร้อยละ 2.02 (Faculty of Social Administration, Thammasat University, 2024) และในปี 2564 พบว่า อัตราการลาออกของบุคลากร คิดเป็นร้อยละ 3.09 (Faculty of Social Administration, Thammasat University, 2024) นอกจากนี้ยังพบว่าข้อมูลของนักศึกษาที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2564 มีอัตราการลาออกสูงที่สุดโดยเฉพาะหลักสูตรนานาชาติ เมื่อพิจารณาภาพรวมจากนักศึกษาทั้งหมด พบว่า การลาออกของนักศึกษาหลักสูตรนานาชาติทุกชั้นปี พบว่าสูงที่สุดร้อยละ 21.11 รองลงมาพบว่า การลาออกของนักศึกษาศูนย์ลำปาง คิดเป็นร้อยละ 8.80 และนักศึกษาศูนย์รังสิต คิดเป็นร้อยละ 5.33 (Office of the Registrar, Thammasat University, 2024)

จากข้อมูลปัญหาอัตราการลาออกของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และอัตราการลาออกของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นในทุกปี จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบุคลากรสายวิชาการ บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งหมดจำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ท่าพระจันทร์ ศูนย์รังสิต และศูนย์ลำปาง ถึงระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมถึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันขององค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีกทั้งสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปวางแผนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและสร้างเสริมความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบเชิงปริมาณแบบสำรวจ มีวิธีการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปาง และศูนย์ท่าพระจันทร์ รวมทั้งสิ้น จำนวน 60 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปาง และศูนย์ท่าพระจันทร์ จำนวน 315 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 375 คน มีวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการนำข้อมูลจำนวนบุคลากร/ข้อมูลจำนวนนักศึกษา มาคำนวณกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเป็นตัวแทน สำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่าง คือ การนำจำนวนตัวเลขของบุคลากร/นักศึกษา มาคำนวณด้วยสูตร Taro Yamane จากนั้นนำมาเทียบสัดส่วนเพื่อหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำในแต่ละกลุ่มเพื่อดำเนินการการศึกษาต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 พื้นที่วิจัยและระยะเวลา

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาบุคลากรสายวิชาการ และบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งหมด จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ท่าพระจันทร์ ศูนย์รังสิต และศูนย์ลำปาง ที่ปฏิบัติงาน ณ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2566 และจะดำเนินการศึกษานักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ทั้งหมด จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ท่าพระจันทร์ ศูนย์รังสิต และศูนย์ลำปาง ที่กำลังศึกษาอยู่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2566

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่ศึกษาทั้งบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำหรับแบบสอบถามของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในส่วนที่ 2 และในส่วนที่ 3 จะมีระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ได้แก่ (1) เห็นด้วยน้อยที่สุด (2) เห็นด้วยน้อย (3) เห็นด้วยปานกลาง (4) เห็นด้วยมาก (5) เห็นด้วยมากที่สุด อีกทั้งแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 20 ข้อ และส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 20 ข้อ ทั้งนี้แบบสอบถามของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อดำเนินการประเมิน Index of item objective congruence (IOC) และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด (Reliability) ใช้วิธีการหาค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ให้เท่ากับหรือมากกว่า 0.7 ซึ่งพบว่าข้อคำถามในแต่ละด้านมีความสอดคล้องกัน และอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถยอมรับได้ และได้รับค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) 0.77

สำหรับแบบสอบถามของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในส่วนที่ 2 และในส่วนที่ 3 จะมีระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ได้แก่ (1) เห็นด้วยน้อยที่สุด (2) เห็นด้วยน้อย (3) เห็นด้วยปานกลาง (4) เห็นด้วยมาก (5) เห็นด้วยมากที่สุด อีกทั้งแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จำนวน 28 ข้อ และส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 22 ข้อ ทั้งนี้แบบสอบถามของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อดำเนินการประเมิน Index of item objective congruence (IOC) และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด (Reliability) ใช้วิธีการหาค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ให้เท่ากับหรือมากกว่า 0.7 ซึ่งพบว่าข้อคำถามในแต่ละด้านมีความสอดคล้องกัน และอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถยอมรับได้ และได้รับค่า Cronbach Alpha Coefficient (Alpha) 0.82

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือ และตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็จะดำเนินการจัดทำแบบสอบถามเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2. ดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้กับกลุ่มตัวอย่าง อีกทั้งจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์เพื่อเชิญชวนกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามโครงการวิจัยอีกด้วย

3. ดำเนินการติดตามการตอบแบบสอบถามเป็นระยะ ๆ

4. นำข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามลงในโปรแกรม ตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการวิจัยเรื่อง “ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ชุดที่ 2 รหัสโครงการวิจัยที่ 182/2565

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ใช้สถิติการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และในส่วนของการทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติทดสอบ Independent T-test One Way Anova และ Pearson Correlations เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (ข้อมูลทั่วไปและปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันขององค์กร) และตัวแปรตาม (ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

สำหรับเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น มีดังนี้

ความคิดเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด = 1.00-1.80

ความคิดเห็นด้วยในระดับน้อย = 1.81-2.60

ความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลาง = 2.61-3.40

ความคิดเห็นด้วยในระดับมาก = 3.41-4.20

ความคิดเห็นด้วยในระดับมากที่สุด = 4.21-5.00

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย

ทั้งนี้ในส่วนของการนำเสนอข้อมูลในส่วนของผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

สำหรับผลการศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้วิจัยขอเสนอ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Table 1: Mean ($\bar{X}$) and Standard Deviation (S.D.) of Organizational Engagement among Staff of the Faculty of Social Administration, Thammasat University

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์					
ที่		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1.	ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร	4.02	0.58	มาก	2
2.	ความผูกพันด้านความรู้สึกรัก	4.01	0.78	มาก	3
3.	ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน	4.23	0.68	มากที่สุด	1
รวม		4.08	0.68	มาก	

จากผลการศึกษาวิจัย ตารางที่ 1 ในภาพรวมพบว่า บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 เมื่อพิจารณาถึงความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรด้านบรรทัดฐานมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 รองลงมาบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรด้านการคงอยู่กับองค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 และบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มีความผูกพันต่อองค์กรด้านความรู้สึกรัก เป็นลำดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Table 2: Mean ($\bar{X}$) and Standard Deviation (S.D.) of Factors Relating to Organizational Engagement among Staff of the Faculty of Social Administration, Thammasat University

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของ บุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์					
ที่		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1.	ปัจจัยด้านความหลากหลายของงาน	4.20	0.73	มาก	2
2.	ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน	4.31	0.63	มากที่สุด	1
3.	ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน	4.12	0.48	มาก	3
รวม		4.21	0.61	มากที่สุด	

จากผลการวิจัย ตารางที่ 2 ในภาพรวมพบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มากที่สุดคือ ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านความหลากหลายของงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์เป็นลำดับสุดท้าย คือ ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Table 3: Mean ($\bar{X}$) and Standard Deviation (S.D.) of Organizational Engagement among Students of the Faculty of Social Administration, Thammasat University

ความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์					
ที่		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1.	ความผูกพันด้านหลักสูตร	3.64	0.87	มาก	4
2.	ความผูกพันด้านอาจารย์	4.18	0.74	มาก	1
3.	ความผูกพันด้านเจ้าหน้าที่	3.93	0.88	มาก	2
4.	ความผูกพันด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.70	0.94	มาก	3
รวม		3.86	0.85	มาก	

จากผลการวิจัย ตารางที่ 3 ในภาพรวมพบว่า นักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 เมื่อพิจารณาถึงความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรด้านอาจารย์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 รองลงมา มีความผูกพันต่อองค์กรด้านเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 มีความผูกพันต่อองค์กรด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นลำดับที่สาม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 และมีความผูกพันต่อองค์กรด้านหลักสูตรเป็นลำดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Table 4: Mean ($\bar{X}$) and Standard Deviation (S.D.) of Factors Relating to Organizational Engagement among Students of the Faculty of Social Administration, Thammasat University

ที่	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1.	ปัจจัยด้านความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียน	3.65	0.81	มาก	2
2.	ปัจจัยด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต	3.58	0.88	มาก	3
3.	ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว	3.55	1.22	มาก	4
4.	ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา	3.08	1.11	ปานกลาง	5
5.	ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน	4.16	0.86	มาก	1
รวม		3.60	0.97	มาก	

จากผลการวิจัย ตารางที่ 4 ในภาพรวมพบว่า ปัจจัยทั้ง 5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60 เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มากที่สุดคือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองด้านการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 ปัจจัยด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นลำดับสุดท้าย คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.08

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ คือ บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกิดความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 3 ด้าน คือ 1. ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ประกอบด้วย บุคลากรจะรักษาชื่อเสียง และดูแลภาพลักษณ์ขององค์กรให้ดีที่สุด อีกทั้งบุคลากรจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อองค์กร และบุคลากรสามารถช่วยเหลือการปฏิบัติหน้าที่ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เมื่อเกิดการร้องขอความช่วยเหลือ 2. ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร ประกอบด้วย บุคลากรสามารถยอมรับกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กร และมีความยินดีที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ อีกทั้งบุคลากรมีความรู้สึกรักและมีความรู้สึกผูกพันกับองค์กรมาเป็นระยะเวลายาวนาน และบุคลากรมีความต้องการจะอยู่ปฏิบัติงานในองค์กรตลอดไป และ 3. ความผูกพันด้านความรู้สึก ประกอบด้วย เมื่อบุคลากรเกิดปัญหาระหว่างการปฏิบัติงาน บุคลากรสามารถได้รับความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาจากเพื่อนร่วมงานในองค์กรได้เป็นอย่างดี อีกทั้งบุคลากรมีความรู้สึกที่เพื่อนร่วมงานที่ปฏิบัติงานในองค์กรมีความซื่อสัตย์สุจริต และบุคลากรมีความรู้สึกว่าในขณะที่ปฏิบัติงานเวลามักจะผ่านไปอย่างรวดเร็วเสมอ ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

Figure 1: The New Body of Knowledge Organizational Engagement among Staff

นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ คือ นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกิดความรู้สึกรักและผูกพันต่อองค์กร จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1. ความผูกพันด้านอาจารย์ ประกอบด้วย คณาจารย์คอยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้คอยซักถาม แลกเปลี่ยนในประเด็นที่นักศึกษาสงสัยใคร่รู้ อีกทั้งคณาจารย์มีการเตรียมการสอนมาเป็นอย่างดี และคณาจารย์มีความรู้ความเชี่ยวชาญในรายวิชาที่สอน 2. ความผูกพันด้านเจ้าหน้าที่ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือแก่นักศึกษา อีกทั้งเจ้าหน้าที่มีการปฏิบัติต่อนักศึกษาเป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพและเต็มใจ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สามารถให้ข้อมูลด้านการเรียนที่เป็นประโยชน์และครบถ้วนแก่นักศึกษา 3. ความผูกพันด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย มีห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ที่นักศึกษาสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งห้องเรียนมีความเหมาะสมและสามารถนั่งเรียนได้อย่างสะดวกสบาย และในห้องเรียนมีความพร้อมของสื่อนวัตกรรมอย่างเหมาะสม และ 4. ความผูกพันด้านหลักสูตร ประกอบด้วย หลักสูตรที่นักศึกษาศึกษามีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา อีกทั้งหลักสูตรที่นักศึกษาศึกษามีความทันสมัยกับในสถานการณ์ปัจจุบัน และหลักสูตร/สาขาวิชาที่นักศึกษาเลือกศึกษาตรงตามความสนใจของนักศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

Figure 2: The New Body of Knowledge Organizational Engagement among Students

สำหรับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันกับองค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย บุคลากรมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตนเอง อีกทั้งบุคลากรสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี และบุคลากรมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน 2. ปัจจัยด้านความหลากหลายของงาน ประกอบด้วย บุคลากรมีความต้องการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามความคาดหวัง อีกทั้งงานที่บุคลากรปฏิบัติจะต้องใช้ความรู้ ความสามารถในหลาย ๆ ด้าน และบุคลากรมีการค้นคว้าหาความรู้และทักษะใหม่ ๆ เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้กับการปฏิบัติงานที่หลากหลาย 3. ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย บุคลากรรู้สึกมีความสุขเมื่อเห็นผลงานของตนเองประสบความสำเร็จ อีกทั้งบุคลากรสามารถตัดสินใจ รวมถึงสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้ และบุคลากรให้ความสนใจกับงานที่ปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ความสามารถของตนเอง และบุคลากรสามารถให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่เพื่อนร่วมงานได้

นอกจากนี้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันกับองค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน ประกอบด้วย นักศึกษามักจะได้รับคำแนะนำและกำลังใจจากเพื่อน เวลาที่นักศึกษามีปัญหา อีกทั้งนักศึกษามักจะได้รับการปฏิบัติจากเพื่อนในกลุ่มเป็นอย่างดีเสมอ และเพื่อนของนักศึกษายินดีและมักจะเต็มใจช่วยเหลือนักศึกษาในทุก ๆ เรื่อง 2. ปัจจัยด้านความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียน

ประกอบด้วย แม้ว่าในบางครั้งจะมีอุปสรรคทางการเรียน นักศึกษายังมีความเชื่อมั่นว่าสามารถผ่านพ้นไป อีกทั้งนักศึกษามีความเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถประสบความสำเร็จทางการเรียนได้อย่างแน่นอน และนักศึกษามีความเชื่อมั่นว่าไม่มีสิ่งใดยากเกินกว่าความพยายามของนักศึกษา 3. ปัจจัยด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต ประกอบด้วย นักศึกษามีความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับการเรียนของท่าน อีกทั้งนักศึกษามีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายในการใช้ชีวิตที่ชัดเจน และนักศึกษาค้นพบว่ามีความมุ่งมั่นในชีวิตอย่างน่าพอใจ 4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ประกอบด้วย นักศึกษาได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายทางการเรียนจากจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองอย่างเพียงพอ อีกทั้งพ่อแม่หรือผู้ปกครองมักจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการเรียนและการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ และนักศึกษามักจะได้รับข้อมูลหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง 5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา ประกอบด้วย เมื่อนักศึกษาต้องการความช่วยเหลือ อาจารย์ที่ปรึกษามักจะให้ความช่วยเหลือนักศึกษาอย่างทันท่วงที อีกทั้งนักศึกษามักจะได้รับคำแนะนำด้านการเรียนจากอาจารย์ที่ปรึกษาของนักศึกษา และเมื่อนักศึกษาทำผิดพลาด อาจารย์ที่ปรึกษาจะคอยให้กำลังใจนักศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการส่งเสริมและจัดกิจกรรมให้บุคลากรของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เกิดความรู้สึกรักและผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กร มีค่านิยมในองค์กรร่วมกัน ที่สำคัญมีการตั้งเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน เพื่อให้องค์กรไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Bangmuangngam (2019) ที่กล่าวว่า บุคลากรที่มีความรู้สึกผูกพันต่อองค์กรในระดับมาก ย่อมเกิดความรู้สึกผูกพันอย่างแท้จริงต่อเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร อีกทั้งบุคลากรจะมีความผูกพันอย่างมากต่องานของตนเองที่ได้ปฏิบัติ เพราะบุคลากรจะมีความเชื่อมั่นว่างานคือหนทางที่บุคลากรจะสามารถทำประโยชน์ให้กับองค์กรได้สำเร็จ ที่สำคัญบุคลากรมีความปรารถนาที่จะคงอยู่กับองค์กรต่อไป เพื่อทำงานให้กับองค์กรและทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่ได้วางไว้ 2. ความผูกพันด้านความรู้สึก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบุคลากรมีความรู้สึกรักและสามัคคีกับเพื่อนร่วมงานที่ทำงานอยู่ในองค์กร บุคลากรที่มีความผูกพันด้านความรู้สึกมากจะเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกับสิ่งที่องค์กรกำลังทำอยู่ และมีความเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือองค์กรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับงานการศึกษาของ Thanchaikon (2019) ที่กล่าวว่า บุคคลที่มีความรู้สึกผูกพันด้านความรู้สึกมาก ๆ จะเป็นบุคคลที่มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกับสิ่งที่องค์กรกำลังดำเนินการอยู่ และบุคคลนั้นยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือองค์กรเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งจะนำความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่มาปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ 3. ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบุคลากรมีความรู้สึกที่ตนเองมีภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติงานให้กับองค์กร อีกทั้งบุคลากรจะมีความรู้สึกตระหนักเสมอว่าเมื่อบุคลากรได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในองค์กรของตนเองแล้ว บุคลากรจะต้องมีความผูกพัน มีความซื่อสัตย์ และมีความจงรักภักดีต่อองค์กรตลอดไป สอดคล้องกับแนวคิดของ Thanchaikon (2019) ว่าบุคลากรจะมีความรู้สึกที่ตนเองติดหนึ่บุญคุณหรือมีภาระหน้าที่ต่อองค์กร เมื่อตนเองได้เข้ามาเป็นสมาชิกในครอบครัวขององค์กรแล้ว สิ่งแรกที่จะต้องมีความรักและผูกพันต่อองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องและมีความเหมาะสมที่บุคลากรจะต้องคำนึงและยึดถือใน

การปฏิบัติ อีกทั้งบุคลากรจะประพุดติและปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมเท่านั้น และจะยังคงอยู่กับองค์กรต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบไปด้วย จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบุคลากรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และสามารถคิดสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อพัฒนาองค์กรได้ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Mowday, Porter, and Steers (1982) ที่อธิบายไว้ว่าการที่องค์กรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีอิสระเสรีภาพในการปฏิบัติงาน จะทำให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองสำหรับการกำหนดเวลาทำงาน และเรียนรู้หาวิธีการที่จะทำให้งานนั้นแล้วเสร็จโดยเร็ว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bangmuangngam (2019) ที่กล่าวว่า การที่องค์กรให้อิสระในการปฏิบัติงานที่หลากหลายและมีความท้าทายกับบุคลากร นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการคงอยู่ขององค์กร และสามารถนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร เนื่องจากการปฏิบัติงานที่มีความอิสระภายใต้ความรับผิดชอบอย่างจริงจังของการปฏิบัติงานต่อองค์กรของบุคลากรล้วนเป็นแรงผลักดันให้บุคลากรปฏิบัติงานเต็มที่ และทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจด้วยความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร อันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรอีกด้วย 2. ปัจจัยด้านความหลากหลายของงาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรสามารถได้นำเอาความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตนเองมาปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ และที่สำคัญยังได้เรียนรู้และพัฒนาการทำงานที่มีลักษณะหลากหลาย และแตกต่างจากงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติเป็นประจำอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mowday, Porter, and Steers (1982) ที่กล่าวว่า บุคลากรสามารถใช้ความรู้ ความสามารถของตนเองมาปฏิบัติงานได้อย่างหลากหลาย ทำให้บุคลากรไม่รู้สึกเบื่อหน่าย และต้องการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตาม อีกทั้งการปฏิบัติงานที่มีความหลากหลายของบุคลากรยังช่วยทำให้บุคลากรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรอีกด้วย 3. ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลากรสามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ได้กำหนดจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเรื่องทักษะทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้กับบุคลากรเป็นประจำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกิดความท้าทายใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mowday, Porter, and Steers (1982) ที่อธิบายไว้ว่าการที่บุคลากรในองค์กรสามารถนำความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานที่มีความท้าทายในภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง จะทำให้บุคลากรเกิดแรงกระตุ้นในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง อีกทั้งยังทำให้บุคลากรสามารถแสดงศักยภาพเพื่อพิสูจน์การทำงานของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังทำให้บุคลากรมีความรู้สึกพึงพอใจเมื่อเห็นงานที่ตนเองได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติประสบผลสำเร็จ

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความผูกพันต่อองค์กรของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1. ความผูกพันด้านอาจารย์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า นักศึกษามีความรู้สึกรักและผูกพันกับอาจารย์เป็นอย่างมาก ซึ่งอาจารย์คอยให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักศึกษาทั้งเรื่องการเรียนรู้และเรื่องการใช้ชีวิตส่วนตัว อีกทั้ง เมื่อนักศึกษาต้องการขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ครั้งใด อาจารย์ก็จะคอยสนับสนุน และพร้อมให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Runggrueangsri (2020) ที่ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจและความผูกพันต่อสถาบันของนิสิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ผลการศึกษาพบว่า นิสิตมีความพึงพอใจต่อสถาบันของนิสิตอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ความผูกพันด้านคณาจารย์ 2. ความผูกพันด้านเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ของคณะ

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คอยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือแก่นักศึกษา เมื่อนักศึกษาเกิดปัญหา สามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว ที่สำคัญเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพและเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Songsawat (2017) ที่ศึกษาเรื่อง ความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีต่อคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า นักศึกษามีค่าเฉลี่ยระดับความผูกพันกับเจ้าหน้าที่สูงที่สุด 3. ความผูกพันด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามีห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้นักศึกษาสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้อย่างเพียงพอ และมีพื้นที่ที่เพียงพอสำหรับให้นักศึกษาสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ที่สำคัญมีบริการอินเทอร์เน็ตฟรีอย่างทั่วถึง และสัญญาณมีความเสถียรภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Rungrueangsri (2020) ที่ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจและความผูกพันต่อสถาบันของนิสิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า นิสิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความพึงพอใจและความผูกพันต่อด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับมาก 4. ความผูกพันด้านหลักสูตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่า หลักสูตรที่นักศึกษาศึกษาอยู่มีความทันสมัยกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และเป็นหลักสูตรที่มีชื่อเสียง รวมถึงได้รับการยอมรับทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Rungrueangsri (2020) ที่ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจและความผูกพันต่อสถาบันของนิสิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า นิสิตวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา มีความพึงพอใจและความผูกพันต่อด้านหลักสูตรในระดับมาก

ผลการศึกษาวิเคราะห์วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันขององค์กรของนักศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบไปด้วย จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักศึกษาได้รับการยอมรับจากเพื่อนและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และนักศึกษามักจะได้รับการปฏิบัติจากเพื่อนในกลุ่มได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้เมื่อเจอปัญหา ก็จะได้รับคำแนะนำและกำลังใจจากเพื่อน ๆ เสมอ สอดคล้องกับงานการศึกษาของ Pusapanich, Wongpinpech, Smithikrai, and Kreausukon (2017) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยพยากรณ์ความผูกพันของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อนักศึกษาทั้งด้านพฤติกรรมการเรียนและการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย อีกทั้งนักศึกษาที่รับรู้ว่าคุณสมบัติเพื่อนให้ความเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือ และได้รับการยอมรับจากเพื่อน มีมิตรสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีแนวโน้มว่ามีความผูกพันทั้งด้านสังคมและด้านการเรียน 2. ปัจจัยด้านความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักศึกษามีความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จทางการเรียนได้อย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าในบางครั้งจะมีอุปสรรคทางการเรียน แต่ก็ยังมีความเชื่อมั่นในตนเองเสมอว่าจะสามารถผ่านพ้นไปได้เสมอ สอดคล้องกับแนวคิดของ Midgley et al. (2000) กล่าวว่า ความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียนจะส่งผลต่อความทุ่มเท และยืนหยัดต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเรียน ดังนั้นนักศึกษาที่มีความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียนจะรู้สึกว่าตนเองสามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ และมองว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเรียนนั้นเป็นความท้าทายที่สามารถเอาชนะได้ อีกทั้งนักศึกษาที่มีระดับความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองด้านการเรียนสูง จะมีความทุ่มเทพยายามเป็นอย่างมากเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ในสิ่งที่ตนเองปรารถนา นอกจากนี้นักศึกษาจะมีความอดทนเป็นเครื่องมือเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียน 3. ปัจจัยด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักศึกษามีความกระตือรือร้น มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความรู้สึภาคภูมิใจกับการเรียน และที่สำคัญมีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายในชีวิตที่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Burrow, O'Dell, and Hill (2010) ที่กล่าวว่า นักศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายในชีวิตมักจะมีความพึงพอใจในชีวิตมีความสุข และมีความคิดที่มุ่งจะดำเนินการในทุก ๆ สิ่ง ทุก ๆ อย่างเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ 4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ทั้งนี้เป็น

เพราะว่าพ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักเรียนมักจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นด้านการเรียน และด้านการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ อีกทั้งเมื่อนักศึกษามีปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียน นักเรียนจะได้รับคำแนะนำและวิธีการแก้ไขปัญหาจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองตลอดเวลา สอดคล้องกับงานการศึกษาของ Post Today (2016) พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ในด้านต่าง ๆ จะมีความสุขในระดับมาก รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นในความสามารถของตน (self-efficacy) ที่สูงขึ้นไปด้วย อีกทั้งกล่าวว่าครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุด ครอบครัวมีบทบาทในการสนับสนุนนักศึกษาในการสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ การดูแลให้คำแนะนำ และการตั้งเป้าหมาย ตลอดจนจัดหาทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาอีกด้วย 5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักศึกษามักจะได้รับคำแนะนำด้านการเรียนจากอาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อนักศึกษามีผลการเรียนที่ยอดเยี่ยม ก็จะได้รับคำชมเชยจากอาจารย์ที่ปรึกษา อีกครั้งเมื่อนักศึกษารู้สึกไม่สบายใจหรือรู้สึกเสียใจ นักศึกษาก็จะพูดคุยและปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตลอด ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับงานการศึกษาของ Pusapanich, Wongpinpech, Smithikrai, and Kreausukon (2017) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยพยากรณ์ความผูกพันของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษาสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น จะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวให้สามารถเข้ากับชีวิตในมหาวิทยาลัยได้ ช่วยให้นักศึกษามีวุฒิภาวะทางจิตใจ นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการเรียนอีกด้วย การสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในทุกระดับการศึกษา

สรุป

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังส่งผลต่อความอยู่รอดและความมีประสิทธิภาพขององค์กรอีกด้วย สำหรับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า มีความผูกพันต่อองค์กร จำนวน 3 ด้าน คือ 1. ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน 2. ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร 3. ความผูกพันด้านความรู้สึก และปัจจัยที่เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันขององค์กรของบุคลากรคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกอบไปด้วย จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน 2. ปัจจัยด้านความหลากหลายของงาน 3. ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน

ในขณะเดียวกันความผูกพันที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดการพัฒนา เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายและมีคุณภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยที่นักศึกษาได้สะท้อนถึงความรักความภาคภูมิใจ และความผูกพันต่อองค์กรไว้ จำนวน 4 ด้าน คือ 1. ความผูกพันด้านอาจารย์ 2. ความผูกพันด้านเจ้าหน้าที่ 3. ความผูกพันด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 4. ความผูกพันด้านหลักสูตร นอกจากนี้ปัจจัยหรือตัวแปรที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ๆ สามารถมีอิทธิพลต่อความผูกพันขององค์กรของนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีทั้งหมด จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ 1. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน 2. ปัจจัยด้านความเชื่อในความสามารถของตนเองด้านการเรียน 3. ปัจจัยด้านการมีจุดหมายในชีวิต 4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 5. ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งหน่วยงานที่สนใจสามารถนำไปกำหนดเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมีความผูกพันทั้งหมด จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร และความผูกพันด้านความรู้สึก ยกตัวอย่างเช่น ความผูกพันด้านการคงอยู่กับองค์กร หน่วยงานควรมีการพัฒนาระบบเส้นทางความก้าวหน้า (Career Path) ให้มีความชัดเจน และสื่อสารให้บุคลากรสามารถมองเห็นทิศทางในอนาคตได้ และมีการปรับปรุงสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ เช่น ประกันสุขภาพ โบนัส การลาพักร้อนที่เพิ่มตามอายุงาน เพื่อให้บุคลากรเกิดความรักและผูกพันต่อองค์กรมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านความท้าทายในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้น หน่วยงานควรจัดระบบหมุนเวียนงาน (Job Rotation) เป็นระยะเพื่อให้บุคลากรได้เกิดการเรียนรู้และเผชิญกับงานใหม่ที่มีความท้าทาย หรือหน่วยงานอาจจะมอบหมายโครงการพิเศษเฉพาะกิจที่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพ เช่น การเป็นหัวหน้าทีมชั่วคราว การจัดสัมมนาภายในฝ่าย/หน่วยงาน เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานอาจจะมี การจัดตั้ง Challenge Project รายไตรมาสขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การเสนอแนวทางการปรับปรุงงานแล้วให้รางวัลกับแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เพื่อให้บุคลากรสามารถเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งเพื่อให้บุคลากรสามารถตัดสินใจ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของนักศึกษาที่มีความผูกพันทั้งหมด จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ความผูกพันด้านอาจารย์ ความผูกพันด้านเจ้าหน้าที่ ความผูกพันด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และความผูกพันด้านหลักสูตร ยกตัวอย่างเช่น ความผูกพันด้านอาจารย์ ดังนั้น หน่วยงานควรมีการจัดระบบ “อาจารย์ที่ปรึกษาเชิงรุก” (Active Advisor) ที่ติดตามนักศึกษาอย่างใกล้ชิด ทั้งด้านวิชาการและด้านจิตใจ รวมถึงคณะสามารถจัดกิจกรรม “สภากาแฟระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา” หรือ “พบอาจารย์นอกห้องเรียน” เพื่อเปิดพื้นที่พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ นอกจากนี้หน่วยงานสามารถสนับสนุนให้อาจารย์มีชั่วโมงให้คำปรึกษาอย่างเป็นระบบ และมีการประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาทราบ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้กับนักศึกษาเกิดความรู้สึกรักและผูกพันต่อองค์กรตลอดไป

ผลการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้น หน่วยงานควรพัฒนา “ระบบอาจารย์ที่ปรึกษาเชิงรุก” (Proactive Advising System) โดยกำหนดให้อาจารย์ที่ปรึกษา พบกับนักศึกษาอย่างน้อย 1-2 ครั้งต่อเทอม โดยไม่รอให้นักศึกษาเป็นฝ่ายมาขอพบอาจารย์เอง หรือสร้างระบบแจ้งเตือนหรือบันทึกการพบอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านระบบออนไลน์ของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม หากนักศึกษาต้องการคำแนะนำหรือต้องการการสนับสนุนทางสังคมจากอาจารย์ที่ปรึกษา นักศึกษาจะสามารถได้รับความช่วยเหลืออย่างทันที

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 การวิจัยครั้งต่อไปอาจจะขยายขอบเขตการศึกษาโดยศึกษาในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรและนักศึกษาในคณะอื่น ๆ ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2.3 ควรศึกษาประเด็นดังกล่าวในมิติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เคยดำเนินงานร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาภาพลักษณ์และแนวทางการดำเนินงานต่อไปให้สร้างภาคีเครือข่ายของคณะต่อไป

References

- Burrow, A. L., O'Dell, A. C., & Hill, P. L. (2010). Profiles of a Developmental Asset: Youth Purpose as a Context for Hope and Well-Being. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(11), 1265-1273.
- Bangmuangngam, T. (2019). *Factors Related to Organizational Commitment of Personnel through Training New Engineers: A Case Study of a Private Company in the Field Bangkok*. (Master's Thesis). Krirk University. Bangkok.
- Chandrangam, L. (2016). *The Study of Factors Affecting Organizational Commitment of the Government Savings Bank Head Office Employees in Personal Customer Group*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Damapong, K. (2016). *Happiness Satisfaction and Mutuality of Personnel toward Thai Health Promotion Foundation*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Faculty of Social Administration, Thammasat University. (2024). *Resignation Rate Data of Academic Personnel and Academic Support Personnel*. Pathum Thani: Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Office of the Registrar, Thammasat University. (2024). *Data on the Dropout Rate of Students of Faculty of Social Administration, Thammasat University*. Pathum Thani: Office of the Registrar, Thammasat University.
- Mowday, R. T., Porter, L. W., & Steers, R. M. (1982). *Employee-Organization Linkages: The Psychology of Commitment, Absenteeism, and Turnover*. London: Academic Press.
- Midgley, C. et al. (2000). *Manual for the Patterns of Adaptive Learning Scales (PALS)*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Post Today. (2016, 25 April). *Family Institutions and the Quality of People*. Retrieved February 14, 2025, from <https://www.posttoday.com/politics/428448>
- Pusapanich, P., Wongpinpech, W., Smithikrai, C., & Kreausukon, P. (2017). *Factors Predicting Student Engagement of Chiang Mai University Students*. Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Rungrueangsri, T. (2020). Satisfaction and Commitment to Institution of Students in Graduate School of Public Administration, Burapha University. *Journal of Public Administration and Politics*, 9(2), 125-147.
- Songsawat, S. (2017). The Commitment of Undergraduate Students of Faculty of Environment and Resource Studies, Mahidol University. *Integrated Social Science Journal*, 4(1), 3-24.

- Thipboonsup, J., & Rojsongkram, S. (2017). An Exploratory of Student Engagement between Undergraduates and Mahidol University International College. *Mahidol R2R e-Journal*, 4(1), 56-69.
- Thanchaikon, A. (2019). The Close-Relation in Organizational According. *Journal of Roi Kaensarn Academic*, 4(1), 32-45.

กระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร*

The Development Process of Early Childhood Development Centers in Don Mueang District, Bangkok

สมพร หลั่งแก้ว

Somporn Langkaew

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 2. ศึกษากระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลในพื้นที่และข้อมูลจากเอกสาร โดยการถอดบทเรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยใช้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดจำนวน 25 รูป/คน โดยการเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มที่ 2 ครู/ผู้ดูแลเด็ก กลุ่มที่ 3 ผู้ปกครอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า การบริหารศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมืองประสบปัญหาหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1) บุคลากรที่มีไม่เพียงพอ และขาดความมั่นคงในอาชีพ 2) งบประมาณที่จำกัดและเบิกจ่ายล่าช้า 3) ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อพัฒนาการของเด็ก และ 4) บริบททางสังคมที่ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมศูนย์ฯ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดูแลและพัฒนาศักยภาพเด็กอย่างรอบด้าน ศูนย์ฯ จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเชิงระบบ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และกลไกความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ 2. กระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า กระบวนการพัฒนาศูนย์ฯ ครอบคลุม 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง 2) การบริหารงบประมาณแบบมีส่วนร่วม 3) การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และ 4) การบริหารทั่วไปที่เน้นความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อเด็ก กระบวนการเหล่านี้สะท้อนถึงการบริหารเชิงรุกที่พยายามปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ แม้จะยังมีข้อจำกัดบางประการ 3. รูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง พบว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์ฯ ที่มี 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การบริหารที่มีส่วนร่วม 2) การเรียนรู้ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง 3) การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง และ 4) การประเมินผลอย่างเป็นระบบ จุดเด่นของรูปแบบนี้คือการประยุกต์ใช้ตามบริบทจริง โดยอาศัยพลังของชุมชนและเครือข่าย ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่เด็กปฐมวัย

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนา; ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน; เด็กก่อนวัยเรียน

*Received June 7, 2025; Revised August 3, 2025; Accepted August 13, 2025

Abstract

This research article consisted of the following objectives: 1) to examine the problems and obstacles in managing early childhood development centers in Don Mueang District, Bangkok; 2) to investigate the processes of developing early childhood development centers in Don Mueang District, Bangkok; and 3) to propose a development model for early childhood development centers in Don Mueang District, Bangkok. The study employed a qualitative research approach, focusing on both field data and documentary analysis. Data were collected through lessons learned and semi-structured interviews with 25 key informants, selected purposively and divided into three groups: 1) center administrators, 2) teachers/caregivers, and 3) parents. Data were analyzed using content analysis and synthesized to address the research objectives.

From the study, the following results were found: 1) The study identified four main problems and obstacles in the management of early childhood development centers in Don Mueang District: (1) insufficient staff and a lack of job security, (2) limited budgets and delayed disbursements, (3) a learning environment that is not conducive to child development, and (4) a social context in which parents do not participate in center activities. These challenges negatively affect the quality of care and the holistic development of children. Therefore, the centers require systemic support, including adequate funding, sufficient personnel, and collaborative mechanisms involving various stakeholders. 2) The process of developing early childhood development centers was found to cover four main areas: (1) academic management emphasizing learning through direct experiences, (2) participatory budget management, (3) continuous personnel development, and (4) general administration focusing on safety and a child-friendly environment. These processes reflect a proactive management approach that seeks to align with the specific needs of the local context, although some limitations still remain. 3) The development model for early childhood development centers in Don Mueang District was found to comprise four key components: (1) participatory administration, (2) child-centered learning, (3) continuous teacher development, and (4) systematic evaluation. The strength of this model lies in its contextual application, leveraging community and network support to promote sustainable learning and enhance the quality of life for early childhood.

Keywords: Development Process; Early Childhood Development Centers; Early Childhood

บทนำ

ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเป็นสถานศึกษา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยไว้หลายมาตรา คือ มาตรา 54 วรรคสอง กำหนดว่ารัฐ ต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ ภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมใน

การดำเนินการด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศให้เกิดผลด้านการศึกษา 1. ให้สามารถเริ่มดำเนินการให้เด็ก เล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาตามมาตรา 54 วรรคสอง เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการ พัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) และฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2553) มาตรา 18 (1) กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยจัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาก่อนเกณฑ์ สถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือ ระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่อ อย่างอื่น และมาตรา 13 (1) ให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแล (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2560, 2017)

“เด็กในวันนี้ จะเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า” หรือ “เด็ก คือ อนาคตของชาติ” คำกล่าวนี้แสดงถึงการให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ที่อยู่ในช่วงวัยเด็ก เพราะจะสามารถกล่อมเกล้าหรือขัดเกลาให้เด็กคนหนึ่งเป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพและเป็นทรัพยากรสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศนั้นก็ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยของมนุษย์ ขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การบริการทางการแพทย์ เป็นต้น และส่วนสำคัญในการพัฒนา ศักยภาพและคุณภาพชีวิตให้กับเด็กช่วงวัยปฐมวัยเช่นนี้ คือการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ เพราะการให้ การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตในอนาคตของเด็กเหล่านี้ การศึกษาในช่วงปฐมวัยจึงจำเป็นต้องมีการใช้วิธีการอบรม และเลี้ยงดูเข้ามาเป็นส่วนเสริมในการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานในการเจริญเติบโตตามพัฒนาการ ของช่วงวัย ซึ่งช่วงปฐมวัยหรือ 5 ขวบปีแรกของชีวิต เป็นช่วงโอกาสทองของเด็กเพราะร่างกาย และสมองของเด็ก จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความยืดหยุ่นสูง การพัฒนา จึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม อาหารและประสบการณ์ ที่เด็กปฐมวัยได้รับ ซึ่งเด็กเรียนรู้เร็วมากในช่วงที่เรียกว่า หน้าต่างแห่งโอกาสในการพัฒนาสมรรถนะพื้นฐานต่าง ๆ หากเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม มีพัฒนาการอย่างสมดุลรอบด้านตามที่ตามศักยภาพ จะช่วยให้เด็กมีทักษะ ทางกายภาพ ความฉลาด ทางสติปัญญา และความมั่นคงทางอารมณ์ เพื่อเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประสบความสำเร็จในการศึกษาและอาชีพการงาน เป็นกำลังสำคัญของ สังคมและเศรษฐกิจในการพัฒนา ประเทศ ทั้งนี้บุคคลที่มีความสำคัญในการ อบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยคือ บิดามารดา และเครือญาติ (Muensai, and Sittipongpittaya, 2022) ศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียนแต่เดิมมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียนแต่เดิมมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา กรมประชาสัมพันธ์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมอนามัย ซึ่งมีจุดประสงค์ในการก่อตั้งแตกต่างกันไป แต่โดยรวมแล้วเพื่อเป็นสถานที่สำหรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ให้เด็กได้รับการเตรียมความพร้อมมีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมตามวัยตลอดจนเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูลูกในช่วงเวลากลางวันแต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครอบครัวไทย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความจำเป็นในการ ประกอบ อาชีพ บิดามารดาต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้น และการเป็นครอบครัวเดี่ยวมีอาจพึ่งพาเครือญาติในการ เลี้ยงดูเด็กเหมือนเช่นในอดีตได้เต็มที่ ศูนย์เด็กเล็กจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่บิดามารดาไว้วางใจให้ช่วยเหลือแบ่งเบา ภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (Department of Health, Ministry of Public Health, 2006) ซึ่งในแต่ละปีนั้น บิดามารดาได้นำบุตร หลานได้นำเด็กวัย 0 ถึง 5 ปี ไปฝากไว้ให้กับศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียน อาจกล่าวได้ว่าศูนย์เด็กเล็กเป็นสถานที่สำคัญ ในการทำหน้าที่ช่วยเหลืออบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแทนบิดามารดา โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานนอกบ้านได้เป็นอย่างดี ซึ่งการดำเนินงานในการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

ซึ่งได้กำหนดให้ราชการสวนกลาง ต้องถ่ายโอนภารกิจในการจัดบริการสาธารณะไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการ ทั้งงบประมาณ รายจ่ายประจำปีและบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็เป็นส่วนหนึ่งในภารกิจที่เป็นบริการสาธารณะตามที่พระราชบัญญัติได้กำหนดไว้ พร้อมกับ กำหนดมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นในปี พ.ศ. 2547 เพื่อใช้เป็นกรอบมาตรฐานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ปฏิบัติตามและเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานศึกษาที่มี คุณภาพแห่งแรกของชีวิตวัยเยาว์ของเด็กช่วงปฐมวัย ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ได้ทำการถ่ายโอนให้กับสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวนศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ทั้งหมด 5 ศูนย์ ในเขตดอนเมือง และสำนักงานเขตจะจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนรัฐบาล สนับสนุนอาหารกลางวัน อาหารเสริม (นม) กิจกรรมภายในศูนย์ ค่าตอบแทนครูพี่เลี้ยงและค่าวัสดุต่าง ๆ

ปัญหาจากการที่เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่ใช้แรงงาน จนถึงกลุ่มคนชั้นกลาง ซึ่งมีประชากรเด็กที่ด้อยโอกาสและขาดการดูแลเอาใจใส่ในการส่งเสริม และพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย ประกอบกับเป็นภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีปัญหามากมายอยู่แล้ว อีกทั้งการบริหาร จัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ยังขาดมาตรฐานและการบริหารจัดการ มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในด้านการวางแผนงาน การจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การสั่งการและการควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงาน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หากปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการศึกษาและแก้ไขอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคนในวัยเด็กเล็ก ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต เป็นผลให้ประชากรในพื้นที่ด้อยคุณภาพและส่งผลเสียต่อการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบทุกฝ่าย จะต้องดำเนินการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีมุ่งประโยชน์สูงสุดกับเด็กปฐมวัยหรือเด็กก่อนวัยเรียน งานวิจัยนี้จึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ในการดำเนินงานนั้นมาตรฐานการดำเนินงานได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติไว้ครบทุกด้าน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและ พัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้มีขีดความสามารถ มีศักยภาพในการดูแลและบรรลุยังมาตรฐานการดำเนินงานที่กำหนดไว้ จากการศึกษาข้อมูลการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้วิจัยได้ทราบถึงสภาพปัญหาของการบริหาร จัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ด้านการบริหารจัดการครู/ผู้ดูแลเด็ก และด้านการบริหารคุณภาพของเด็กปฐมวัย ควรที่จะบูรณาการทำงานร่วมกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้งประเทศมีมาตรฐานเช่นเดียวกัน ทำให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพและเป็นระบบ ซึ่งย่อมส่งผลให้เด็กเล็กหรือเด็กก่อนวัยเรียนเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม และช่วยเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการบริการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลในพื้นที่และข้อมูลจากเอกสาร โดยการถอดบทเรียน และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ทำการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งได้กำหนดไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและการศึกษาในภาคสนาม

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหลักการคิด และแนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและระบบงานวิจัย โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัย และสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ตามรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. การรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมืองกรุงเทพมหานคร โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คนหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตามวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการเลือกแบบเจาะจง
3. จัดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กเล็ก และการบริหารจัดการสถานศึกษาหรือศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ให้แก่ คณะผู้บริหาร ครู/ผู้ดูแลเด็ก และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เชี่ยวชาญ
4. การยืนยันข้อมูล และการศึกษากระบวนการพัฒนาศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังนี้ เมื่อทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบการวิจัย คุณลักษณะ ข้อมูลการกำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ การสร้างเครื่องมือ เป็นการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)
5. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 พื้นที่ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัย ได้แก่ ศูนย์พัฒนาศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการวิจัย โดยเป็นศูนย์ขนาดใหญ่ (Large-size Center) มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและระบบบริหารและผ่านการประเมินในระดับ “ดีมาก” ตามเกณฑ์ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกบุคลากรจากศูนย์พัฒนาศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน 2 แห่ง โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 25 รูป/คน ดังนี้ 1) ผู้บริหาร จำนวน 2 คน 2) คณะครู/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 16 คน 3) คณะผู้ปกครอง จำนวน 7 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือการวิจัย เมื่อนิยามตัวแปรไว้อย่างชัดเจน กำหนดเครื่องมือที่จะใช้ (พิจารณาจากระดับและสภาพกลุ่ม ชนิดของตัวแปรหรือคุณลักษณะที่จะวัด และวิธีที่จะใช้รวบรวมข้อมูล) และออกแบบเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ส่งตรวจคุณภาพของเครื่องมือ โดยวิธีการพิจารณาความเหมาะสม เป็นการตรวจสอบที่มีความจำเป็นมาก โดยพิจารณาคุณภาพของข้อคำถามหรือข้อสัมภาษณ์เป็นรายข้อว่าแต่ละข้อคำถามตรงตามนิยามและชัดเจนหรือไม่ และทั้งหมดนั้นวัดได้ครบถ้วนตรงตามขอบข่าย โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด จำนวน 5 ท่าน โดยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบริหารงานด้านการศึกษาและพัฒนาการศึกษาของหน่วยงานการศึกษา

2. เครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) เป็นประเด็นคำถามที่ ผู้วิจัยได้ใช้การกำหนดหัวข้อสำหรับการสอบถาม พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้าง ๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึก (In - dept Interview) ได้ทันทีเมื่อปรากฏ รายละเอียดของข้อมูลที่น่าสนใจ โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับการมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด 4 ด้าน คือ

- 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ
- 2) ด้านการบริหารงบประมาณ
- 3) ด้านการบริหารงานบุคคล
- 4) ด้านการบริหารทั่วไป

3. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นสมุดบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้ จากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ ประเด็นและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึก ข้อสังเกตและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองในแต่ละครั้งของการเข้าศึกษาข้อมูลในพื้นที่

4. อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย วัสดุอุปกรณ์ที่ผู้วิจัยได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือการศึกษา ได้แก่

- 4.1. เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกในขณะที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยบันทึก การสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญ ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างครบถ้วน
- 4.2. กล้องถ่ายภาพ ใช้ในการบันทึกภาพในขณะที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อเป็นการยืนยันว่าได้เก็บข้อมูลภาคสนามจริง ซึ่งจะปรากฏอยู่ในภาคผนวก

ขั้นตอนที่ 4 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนข้อมูลที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการ องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลแบบเชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 25 คนหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว โดยแบ่งเป็น ได้แก่ 1) ผู้บริหาร จำนวน 3 คน 2) คณะครู/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 15 คน 3) คณะผู้ปกครอง จำนวน 7 คน โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และจะกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว การ

สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เนื่องจาก ผู้วิจัยต้องการข้อมูลแบบเจาะลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลล้วนมีหน้าที่การงานและมีเวลาในการให้สัมภาษณ์ ไม่มากนักและต้องรอเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลว่างจากการทำงาน ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยเข้าพื้นที่ทุกครั้งจึงต้องทำความรู้จักกับผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุดเพื่อสะดวกต่อการสนทนาและการนัดหมายในครั้งต่อไป อีกทั้งเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับผู้อาศัยอยู่ในหอพักในแต่ละครั้งจะทำการรวบรวมข้อมูลด้าน บริบทของหอพักในด้านต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดย การสนทนา การสังเกต การสัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวเคราะห์ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ดีความ อธิบายขยายนัยจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ วรรณคดี ฎีกา ปกรณ์ วิเสส เอกสาร อินเทอร์เน็ต บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยนำมาอธิบายเพิ่มเติม ในกรณี ที่เห็นว่าจะต้องมีการอธิบายและขยายความเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมด จะกระทำไปพร้อม ๆ กัน ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปร ว่า ครบถ้วนเพียงพอ และเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลว่าสมบูรณ์หรือไม่

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นรากฐานแห่งการศึกษาปฐมวัย ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาทองของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้เด็กมีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างสมวัย อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาวเคราะห์เชิงคุณภาพ พบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศูนย์ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร งบประมาณ ระบบนิเวศการเรียนรู้ และบริบททางสังคม ดังนี้

1) ด้านบุคลากร บุคลากรถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน แต่ในพื้นที่เขตดอนเมืองพบว่าประสบปัญหาการขาดแคลนอย่างรุนแรง โดยเฉพาะครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็ก ซึ่งมีอัตราส่วนต่อเด็กเกินมาตรฐาน ส่งผลให้ครูต้องรับผิดชอบดูแลเด็กจำนวนมากเกินความสามารถจะดูแลได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เช่น ครู 1 คน ดูแลเด็ก 12-15 คน ทั้งที่เกณฑ์มาตรฐานควรเป็น 1:10 สิ่งนี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยทางกายภาพของเด็ก แต่ยังลดทอนคุณภาพในการเรียนรู้แบบปัจเจก เด็กบางคนอาจรู้สึกไม่ได้รับการใส่ใจอย่างเท่าเทียม ซึ่งอาจกระทบต่อการพัฒนาทางอารมณ์และความมั่นคงทางจิตใจของเด็ก อีกทั้งบุคลากรจำนวนมากยังไม่มีสถานะเป็นข้าราชการหรือพนักงานประจำของภาครัฐ ทำให้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการ ไม่สามารถวางแผนชีวิตในระยะยาว และขาดโอกาสพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ลดลง การขาดความมั่นคงในอาชีพจึงเป็นปัจจัยข้อหนึ่งที่ทำให้บุคลากรบางรายตัดสินใจลาออก ส่งผลให้ศูนย์ต้องเผชิญกับการเข้า-ออกของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถวางแผนการพัฒนาระยะยาวได้

2) ด้านงบประมาณ งบประมาณถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ แม้สำนักงานเขตจะมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในแต่ละปี แต่การเบิกจ่ายยังคงประสบกับปัญหาความล่าช้า ซึ่งเกิดจากกระบวนการอนุมัติที่ต้องผ่านหลายขั้นตอน และไม่มีควมยืดหยุ่นเพียงพอใน

สถานการณ์เฉพาะหน้า เช่น การซ่อมแซมฉุกเฉิน หรือการจัดกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรเร่งด่วน นอกจากนี้งบประมาณที่ได้รับยังไม่สอดคล้องกับภารกิจที่เพิ่มขึ้นของศูนย์ ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารกลางวัน วัสดุการเรียนการสอน ค่าบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ค่าจ้างบุคลากร หรือค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ อีกทั้งศูนย์ฯ ยังไม่สามารถจัดหารายได้เสริมหรือรับบริจาคได้อย่างคล่องตัวเพราะข้อจำกัดด้านกฎระเบียบ ซึ่งทำให้ขาดความยืดหยุ่นในการปรับตัวตามสถานการณ์

3) ด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมืองหลายแห่งประสบปัญหาด้านกายภาพของอาคารเรียนและพื้นที่ใช้งาน เช่น อาคารเก่าทรุดโทรม พื้นที่คับแคบ อุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ และไม่มีลานกิจกรรมกลางแจ้งที่เหมาะสมกับวัยเด็ก บางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัย เช่น ใกล้ถนนใหญ่ ไม่มีรั้วล้อม หรือมีปัญหาน้ำท่วมขัง ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมกลางแจ้งได้ในฤดูฝน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการทางกายของเด็ก สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าศูนย์จำนวนมากไม่ได้ถูกออกแบบหรือปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในแนวคิดพัฒนาการปฐมวัย โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-6 ปี ที่สมองของเด็กกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วและต้องการการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมรอบตัวอย่างหลากหลาย

4) ด้านบริบททางสังคม ลักษณะทางสังคมของเขตตอนเมืองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นสังคมเมืองขยายตัวที่มีความหลากหลายสูง ผู้ปกครองจำนวนมากเป็นแรงงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาให้บุตรหลาน และไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของศูนย์ได้อย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับศูนย์ฯ จึงค่อนข้างห่างเหิน เมื่อขาดเวทีในการรับฟังความคิดเห็นและร่วมกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ทำให้ศูนย์ฯ ขาดพลังจากภาคประชาชนที่ควรเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการพัฒนาเด็ก ทั้งนี้ ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เช่น คณะกรรมการผู้ปกครอง หรือเวทีระดมความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งต่างจากแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของศูนย์ฯ ที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศซึ่งมักมีการสร้างเครือข่ายครอบครัว ที่ร่วมวางแผน สนับสนุน และติดตามพัฒนาการของเด็กอย่างใกล้ชิด

จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทั้ง 4 ด้านข้างต้น จะเห็นได้ว่าศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมืองอยู่ในภาวะที่ต้องการการปรับปรุงเชิงระบบอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารงบประมาณแบบยืดหยุ่น การพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชนโดยรอบ หากปล่อยให้ปัญหาดังกล่าวดำเนินไปโดยไม่ถูกแก้ไข จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของเด็กในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานชีวิต การพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมิใช่ภารกิจของภาครัฐฝ่ายเดียว หากแต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคครอบครัว การวางนโยบายสนับสนุนให้ศูนย์มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ การสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ และการสร้างเครือข่ายผู้ดูแลเด็กเชิงอาชีพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยให้มีความครอบคลุม เท่าเทียม และยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษากระบวนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมืองกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นภารกิจเชิงยุทธศาสตร์ที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งถือเป็นกลไกปฐมภูมิของระบบการศึกษาชาติ งานวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ศึกษาในพื้นที่เขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่าการบริหารจัดการศูนย์ฯ มีลักษณะเด่นทั้งในแง่ของโครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ได้เป็น 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหาร

งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งแต่ละด้านมีพลวัตการดำเนินงานที่สัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด

1. การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมืองมีลักษณะเด่นในเรื่องของการประยุกต์ใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 อย่างมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของศูนย์ฯ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นประสบการณ์ตรง เช่น การเล่น การเดินสำรวจ การเล่านิทาน และกิจกรรมศิลปะ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้เน้นการสอนแบบท่องจำ หากแต่เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Child-Centered Approach) และสร้างแรงจูงใจในการสำรวจสิ่งรอบตัวนอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การเข้าร่วมเวทีวิชาการ และการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่าย ส่งผลให้ครูมีทักษะและความสามารถในการออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของเด็กแต่ละราย อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ความไม่ต่อเนื่องของระบบประเมินผล การขาดระบบฐานข้อมูลในการติดตามพัฒนาการของเด็ก และการตอบสนองต่อนโยบายที่เป็นลักษณะบนลงล่าง (Top-Down) โดยไม่สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละศูนย์ได้อย่างเต็มที่

2) การบริหารงบประมาณ การบริหารงบประมาณเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมือง โดยทั่วไป งบประมาณสนับสนุนของศูนย์ฯ มาจากหลายแหล่ง เช่น สำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร ผู้ปกครอง และภาคประชาสังคม อย่างไรก็ตาม ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐเป็นหลัก ซึ่งหากมีความล่าช้าในการเบิกจ่าย หรือวงเงินไม่สอดคล้องกับภารกิจ ก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ จากการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่มีการจัดทำแผนงบประมาณร่วมกับชุมชนและผู้ปกครอง มีแนวโน้มจะมีการบริหารที่โปร่งใสและได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ มากกว่า โดยเฉพาะเมื่อมีคณะกรรมการงบประมาณภายในศูนย์ฯ ที่ทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และเผยแพร่ข้อมูลรายรับรายจ่ายอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ การสร้างช่องทางการระดมทุนผ่านกิจกรรมชุมชน การใช้โซเชียลมีเดีย หรือการจัดกิจกรรมพิเศษ เป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมศักยภาพทางการเงินให้แก่ศูนย์ฯ ได้

3) การบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานบุคคล ถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการศึกษาปฐมวัยให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเขตตอนเมืองซึ่งมีความหลากหลายทางสังคมสูง พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กจำนวนหนึ่งมีอัตรากำลังคนไม่เพียงพอ ครูผู้ดูแลเด็กต้องรับภาระงานที่เกินบทบาทหน้าที่ ทั้งในด้านวิชาการ และภารกิจธุรการต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดภาวะงานล้น (Work Overload) และกระทบต่อคุณภาพของการดูแลเด็ก อย่างไรก็ตาม ศูนย์บางแห่งมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรที่เป็นระบบ เช่น การอบรมครูตามแนวทาง EF การจัดเวทีเล่าสู่กันฟังเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสร้างระบบประเมินผลที่อิงกับมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัย นอกจากนี้ การสร้างแรงจูงใจผ่านกิจกรรมยกย่อง “ครูต้นแบบ” การมีสวัสดิการพื้นฐาน และการสนับสนุนทุนการศึกษาเพิ่มเติม ถือเป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคลากรมีความผูกพันและความภาคภูมิใจในบทบาทของตน

4) การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานทั่วไปในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนแม้จะดูเป็นภารกิจสนับสนุน แต่กลับมีความสำคัญอย่างมากในทางปฏิบัติ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความพร้อมของสถานที่ ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ระบบข้อมูลสารสนเทศ และความปลอดภัยในภาพรวม พบว่าศูนย์ฯ หลายแห่งยังเผชิญกับข้อจำกัดด้านกายภาพ เช่น อาคารแออัด พื้นที่เล่นไม่เพียงพอ หรืออยู่ใกล้แหล่งมลพิษ จึงจำเป็นต้องมีแผนพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพอย่างเป็นระบบ และการประเมินผลด้านการบริหารทั่วไปควร

ครอบคลุมตัวชี้วัดด้านความสะอาด ความปลอดภัย ความพร้อมของอุปกรณ์ และความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อใช้วางแผนปรับปรุงและพัฒนาในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร นับเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยที่มีความสำคัญต่อการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงเวลาสำคัญของชีวิตเด็กที่สมองมีพัฒนาการรวดเร็วสูงสุด การจัดการศึกษาในช่วงวัยนี้จึงไม่อาจมองเพียงในแง่มิติทางวิชาการหรือเนื้อหาเชิงวิชาเพียงอย่างเดียว หากต้องครอบคลุมถึงการจัดสภาพแวดล้อม กิจกรรมบริบททางสังคม ตลอดจนการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เด็กเติบโตอย่างสมดุลทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จากการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง พบว่ารูปแบบการพัฒนาศูนย์ฯ มีลักษณะเฉพาะที่เกิดจากการปรับใช้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบสำคัญได้ 4 ประการหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการที่มีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และการประเมินผลและติดตามพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1) การบริหารจัดการที่มีส่วนร่วม รูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมืองมีลักษณะ “กึ่งอิสระ” คือ แม้จะอยู่ภายใต้การกำกับของสำนักงานเขตและกรุงเทพมหานคร แต่ในระดับปฏิบัติศูนย์มีอิสระในการกำหนดแผนพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหารศูนย์ ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ จุดแข็งของรูปแบบนี้คือการให้เสียงกับผู้ปฏิบัติงานจริงที่อยู่หน้างานทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมและมาตรการพัฒนาได้อย่างตรงกับบริบท เช่น การเลือกกิจกรรมกลางแจ้งที่เหมาะสมกับพื้นที่ การจัดเวลาเรียนที่ไม่ขัดแย้งกับวิถีชุมชน หรือการใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนรู้

นอกจากนี้ การจัดประชุมภาคเรียนละอย่างน้อย 1 ครั้ง ถือเป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนข้อมูลและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Learning by Doing) และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้แผนพัฒนาของศูนย์ไม่เป็นเพียงเอกสารแต่กลายเป็นแนวปฏิบัติที่มีชีวิตจริงในพื้นที่ และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนหลายแห่งมีการประสานกับเครือข่ายภายนอก เช่น วัด สถานีนามัย องค์กรชุมชน สถานศึกษา หรือกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ เพื่อร่วมจัดกิจกรรมและให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร บุคลากร และความรู้ ตัวอย่างเช่น การร่วมจัดกิจกรรม วันพ่อ-วันแม่ การทำกิจกรรมทำอาหารพื้นบ้านร่วมกัน หรือกิจกรรมวันสำคัญทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งช่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในศูนย์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

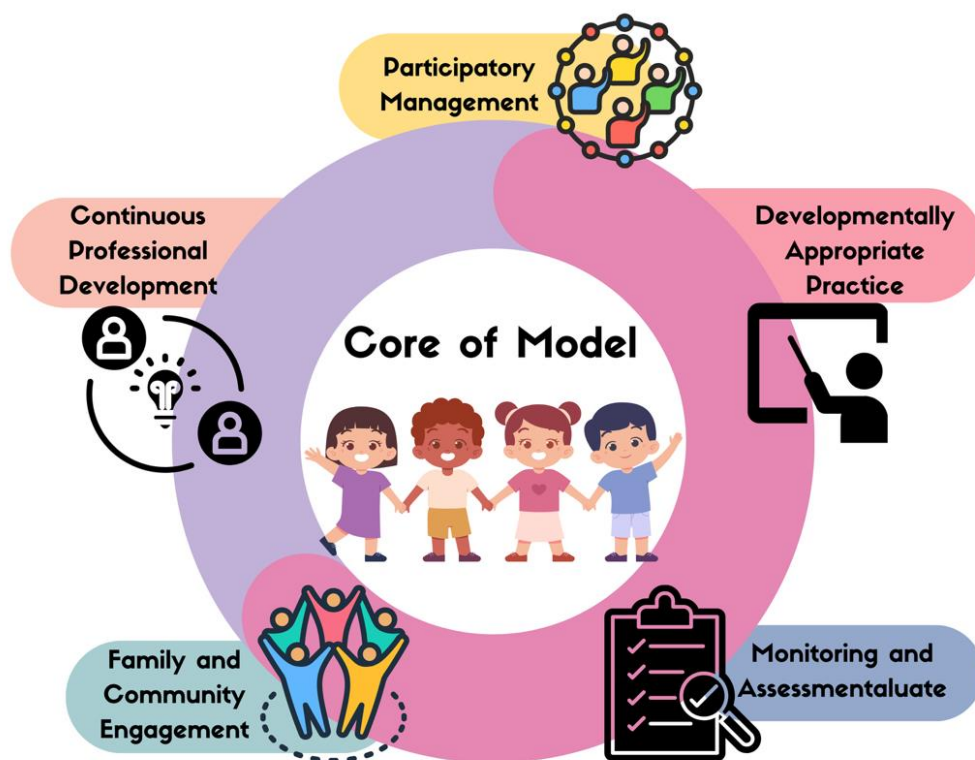
2. การจัดการเรียนรู้ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ซึ่งศูนย์ฯ ใช้เป็นกรอบหลัก ยึดแนวคิดการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม โดยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในศูนย์ส่วนใหญ่จึงเน้น การเรียนรู้ผ่านการเล่น ซึ่งเป็นรูปแบบธรรมชาติของเด็กวัยนี้ และกิจกรรมที่พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนำมาใช้บ่อย ได้แก่ การเล่นบทบาทสมมติ การระบายสีตามจินตนาการ การเล่นเกมสร้างสรรค์ การเล่านิทานและการแสดงออกทางอารมณ์ การเดินสำรวจชุมชน และการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว เช่น ทำอาหารพื้นบ้านหรือประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงกระตุ้นการเรียนรู้ แต่ยังหล่อหลอมคุณลักษณะทางสังคม และเชื่อมโยงรากเหง้าวัฒนธรรมเข้ากับโลกทัศน์ของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมเดินชุมชน หรือ วันวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นนวัตกรรมที่หลายศูนย์ฯ พัฒนาเอง ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กได้ออกนอกห้องเรียน พบปะวิถีชีวิตจริง และซึมซับอัตลักษณ์ของชุมชน ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

3. การพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพของครูผู้ดูแลเด็กเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพศูนย์ โดยศูนย์ส่วนใหญ่มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรในลักษณะประจำปี ทั้งในรูปแบบของการอบรมสัมมนาจากหน่วยงานต้นสังกัด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ หรือการเข้าร่วมเครือข่ายผู้ดูแลเด็กในระดับเขต ทั้งนี้รูปแบบที่ศูนย์ใช้ในการพัฒนาครูไม่ได้หยุดอยู่ที่การอบรมเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสะท้อนตนเองผ่านการเขียนบันทึกประจำวัน การประชุมเวทีครูรายเดือน การทำ Action Research ขนาดเล็กในศูนย์ฯ และการสร้างเครือข่ายกับผู้ปกครองในการรับฟังปัญหาและพฤติกรรมเด็กนอกศูนย์ฯ ซึ่งช่วยให้ครูมีมุมมองแบบองค์รวมต่อเด็กแต่ละราย และศูนย์ฯบางแห่งมีแนวปฏิบัติในการแต่งตั้ง “ครูพี่เลี้ยง” หรือ “ครูต้นแบบ” ที่มีประสบการณ์มาเป็นพี่เลี้ยงครูใหม่ และร่วมพัฒนาแผนกิจกรรมประจำสัปดาห์ร่วมกัน การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นในที่ทำงานและมีลักษณะต่อเนื่องมากกว่าการฝึกอบรมในห้องประชุม

4. การประเมินผลและติดตามพัฒนาอย่างเป็นระบบ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมืองส่วนใหญ่มีระบบประเมินพัฒนาการเด็กอย่างหลากหลาย ทั้งแบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินรายบุคคล และแฟ้มสะสมผลงาน โดยจัดส่งผลประเมินให้ผู้ปกครองอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง พร้อมคำแนะนำเฉพาะรายสำหรับการส่งเสริมที่บ้าน นอกจากการประเมินเด็ก ศูนย์ฯยังมีระบบติดตามและประเมินผลกระบวนการบริหารจัดการ เช่น การประเมินตนเอง การนิเทศจากสำนักงานเขต และการใช้แบบสอบถามจากผู้ปกครองเพื่อนำมาปรับปรุงบริการในรอบถัดไป จุดแข็งของศูนย์ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือ ความสามารถในการเปลี่ยนข้อมูลให้กลายเป็นแนวทางพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกิจกรรมครู สภาพแวดล้อม หรือวิธีการสื่อสารกับผู้ปกครอง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่าการพัฒนาเด็กปฐมวัยถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบการศึกษาทั้งระบบ โดยเฉพาะในบริบทของเขตเมืองซึ่งมีพลวัตของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนจึงมิได้เป็นเพียงการจัดการด้านการดูแลเด็ก แต่ยังเป็น “กลไกการพัฒนาทุนมนุษย์” ในระยะเริ่มต้นอย่างแท้จริง จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่เขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่มีประสิทธิภาพ และออกแบบเป็น “Child-Centered Participatory Model” ซึ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วมและยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้การพัฒนาเด็กเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภายใต้สภาพแวดล้อมของเมืองที่มีความหลากหลาย ดังนี้

Picture 1: CCP Model

1. เด็กปฐมวัย เป็นแกนกลางของการพัฒนา (Core of the Model)

เด็กเป็นศูนย์กลางของทุกระบวนการพัฒนา (Child-Centered Approach) โดยมุ่งเน้นให้เด็กมีพัฒนาการเต็มศักยภาพตามวัย ผ่านการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งอิงจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการเล่น (Play-Based Learning) และการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning)

2. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management)

การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนควรเป็นรูปแบบ “กระจายอำนาจ” (Decentralized Administration) โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม เช่น ผู้บริหารศูนย์ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีภายนอก มีบทบาทร่วมในการกำหนดทิศทาง แผนงาน และกิจกรรมต่าง ๆ กล่าวคือ มีการตั้งคณะกรรมการศูนย์ฯ ที่เป็นตัวแทนของทุกภาคส่วน มีเวทีประชุมวางแผนและประเมินร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ใช้กระบวนการตัดสินใจแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Process) แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด “Governance for ECD” ที่องค์การยูนิเซฟเสนอไว้ในการสร้างธรรมาภิบาลในศูนย์เด็กปฐมวัย

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย (Developmentally Appropriate Practice)

การจัดการเรียนรู้ในศูนย์ฯ ต้องอิงหลักวิชาการ โดยคำนึงถึงช่วงวัยและพัฒนาการเฉพาะของเด็กเป็นสำคัญ แนวทางที่ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนใช้ ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ศิลปะ ดนตรี นิทาน การเล่นเกมบทบาทสมมติ เป็นต้น การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น วันวัฒนธรรม การเรียนรู้อาชีพในชุมชน เป็นต้น และการใช้ธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมกลางแจ้ง การสำรวจพื้นที่ใกล้ศูนย์ กิจกรรมทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามแนวคิด Whole Child Development

4. การพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development)

ครูและบุคลากรเด็กมีบทบาทสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดคุณภาพการพัฒนาไปสู่ตัวเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ที่มีประสิทธิภาพจะมีระบบการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ ได้แก่ แผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan: IDP) การฝึกอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น EF, Positive Discipline และการนิเทศภายในโดยใช้เครื่องมือการสะท้อนตนเอง (Reflective Practice) การพัฒนาที่ต่อเนื่องทำให้ครูมีความสามารถในการจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์เด็กหลากหลาย และสามารถบริหารจัดการห้องเรียนอย่างมีคุณภาพ

5. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน (Family and Community Engagement)

ศูนย์พัฒนาเด็กที่ดีต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ไม่ใช่แยกขาดจากกัน การมีส่วนร่วมในระดับนี้มีลักษณะเป็นการร่วมพัฒนา ไม่ใช่เพียงผู้สนับสนุน โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เช่น มีชมรมผู้ปกครองที่จัดกิจกรรมร่วมกับศูนย์ เชิญผู้นำชุมชนหรือองค์กรภาคีเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ของเด็ก ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในการสร้างกิจกรรมที่มีความหมายแก่เด็ก แนวทางนี้สนับสนุนหลักชุมชนเป็นห้องเรียน (Community as Learning Space) ที่เชื่อมโยงบ้าน-ศูนย์-ชุมชน เข้าด้วยกัน

6. ระบบการประเมินผลและติดตามพัฒนา (Monitoring and Assessment)

ศูนย์ที่มีระบบประเมินผลที่มีคุณภาพจะสามารถสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริงของเด็ก และใช้ผลนั้นในการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ใช้แฟ้มสะสมงาน และแบบสังเกตพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ มีการรายงานผลต่อผู้ปกครอง พร้อมข้อเสนอแนะรายบุคคล มีการประเมินองค์กรโดยการรับฟังเสียงจากทุกภาคส่วน เช่น ผ่านแบบสอบถาม เวทีสะท้อนความเห็น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่เผชิญข้อจำกัดหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะปัญหาด้านบุคลากร ซึ่งมีจำนวนไม่เพียงพอ ครูพี่เลี้ยงต้องดูแลเด็กเกินอัตรามาตรฐาน ทำให้การเรียนรู้แบบปัจเจกเป็นไปได้ยาก ส่งผลกระทบทั้งด้านพัฒนาการทางร่างกายและอารมณ์ของเด็ก นอกจากนี้ ครูจำนวนมากยังขาดวุฒิทางการศึกษาที่ตรงสาย ขาดความมั่นคงในอาชีพ และไม่ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม ทำให้แรงจูงใจในการพัฒนาอาชีพลดลง แม้บางคนมีประสบการณ์สูงก็ยังต้องการการอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะให้ทันสมัยซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ Boonmee (2011) ที่ศึกษาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคด้านครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรม การวัดและประเมินพัฒนาการของเด็ก และด้านงบประมาณ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนต้องเผชิญกับปัญหาไม่เพียงพอ และการเบิกจ่ายที่ล่าช้า โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการซ่อมแซมอาคารสถานที่ จัดซื้ออุปกรณ์การเรียน และค่าตอบแทนบุคลากร ซึ่งสะท้อนถึงการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่สอดคล้องกับภารกิจและความต้องการของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหานี้ยังเกี่ยวข้องกับความเข้าใจของผู้บริหารท้องถิ่นที่ยังให้ความสำคัญกับศูนย์เด็กเล็กในระดับรองลงมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ งานวิจัยของ Imngern (2021) ที่ศึกษาการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า จังหวัดปทุมธานี พบว่า การจัดสรรงบประมาณให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความล่าช้าและไม่เพียงพอต่อความต้องการของศูนย์ฯ โดยเฉพาะในส่วนของการซ่อมแซมอาคารสถานที่และการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ และด้านระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่มีข้อจำกัด อาคารทรุดโทรม พื้นที่แคบ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ และขาดพื้นที่กิจกรรมกลางแจ้งที่เหมาะสม ล้วนส่งผลให้ไม่สามารถจัดการ

เรียนรู้ตามหลักพัฒนาการปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การขาดสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้ส่งผลให้ ศูนย์ฯ ไม่สามารถเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงได้ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Kaewleard, Butkatunyoo, and Hirunchalothorn (2022) พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสามารถ เพิ่มพูนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเด็กสามารถเข้าใจและสื่อสารเกี่ยวกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นและ ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก นอกจากนี้ บริบททางสังคมในเขตคอนเมืองที่เปลี่ยนจากชุมชนดั้งเดิมไปสู่สังคม เมือง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับศูนย์ฯ ลดลง ผู้ปกครองมีเวลาจำกัดในการมีส่วนร่วมกับศูนย์ฯ ส่งผลให้ศูนย์ขาดพลังสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่ยังมีศักยภาพ เช่น กลุ่ม ผู้สูงอายุที่มีจิตอาสา หากสามารถนำศักยภาพเหล่านี้มาบูรณาการกับการพัฒนาเด็กได้ ก็อาจช่วยเสริมสร้าง ระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งให้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนได้ในระยะยาว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นภารกิจเชิงยุทธศาสตร์ที่มีผลต่อ คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว โดยศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทำหน้าที่เป็นกลไกปฐมภูมิของระบบ การศึกษาไทยในระดับต้น การศึกษานี้ได้วิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ครอบคลุม 4 มิติ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานทั่วไป ในด้านการบริหารงาน วิชาการ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมีการปรับใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2568 อย่างยืดหยุ่นให้ เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการจัดกิจกรรมแบบมีเด็กเป็น ศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้ ยังให้ ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กผ่านการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังพบ ข้อจำกัดในด้านการประเมินและติดตามพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมซึ่ง สอดคล้องกับทฤษฎีของ Sanguannam (2002) ชี้ให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้อง ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งงาน ด้านการบริหารงบประมาณ พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหลายแหล่ง เช่น ภาครัฐ ผู้ปกครอง และภาคประชาสังคม แต่ยังไม่ประสบปัญหาในการเบิกจ่ายงบประมาณ ความไม่สอดคล้อง ของงบประมาณกับภารกิจ และข้อจำกัดในการระดมทุน เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ ศูนย์ฯ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและติดตามการใช้งบประมาณ รวมถึงพัฒนากลไก การระดมทรัพยากรเพิ่มเติมจากภายนอก เช่น การจัดกิจกรรมชุมชนหรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์

สำหรับการบริหารงานบุคคล ยังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และภาวะงานล้นของครู ผู้ดูแลเด็ก ส่งผลต่อคุณภาพในการดูแลเด็กอย่างรอบด้าน แนวทางที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การวางแผน กำลังคนอย่างเป็นระบบ การสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพ การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสร้าง แรงจูงใจ เช่น การยกย่องครูต้นแบบและจัดสวัสดิการที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ Yuencheewit, and Poophayang (2021) พบว่า การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนระดับปฐมวัยประสบปัญหาในการวางแผน บุคลากร การคัดเลือกบุคลากร และการพัฒนาบุคลากร ส่งผลให้บุคลากรไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ นอกจากนี้การบริหารงานทั่วไป พบว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพและระบบสนับสนุนยังไม่เอื้อ ต่อการเรียนรู้และความปลอดภัยของเด็กอย่างเต็มที่ ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น อาคารทรุดโทรม พื้นที่ไม่เพียงพอ ขาดระบบรักษาความปลอดภัย และการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการไม่มีระบบสารสนเทศที่มี ประสิทธิภาพ ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการอย่างชัดเจน การพัฒนางานบริหารทั่วไปจึงควรให้ ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การมีระบบประเมินผลที่ครอบคลุม และการส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีลักษณะโดดเด่นในหลายด้าน โดยเฉพาะการใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่มีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ แม้อยู่ภายใต้การกำกับของภาครัฐ แต่สามารถปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะได้ โดยมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และภาคประชาชนร่วมตัดสินใจ แนวทางนี้ส่งเสริมให้การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง และเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการประเมินและทบทวนผลร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการลงมือทำและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Muangoun (2020) ที่ระบุว่า การบริหารจัดการเชิงมีส่วนร่วมสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาของเด็กปฐมวัยได้อย่างเป็นรูปธรรม และการจัดการเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในดอนเมืองให้ความสำคัญกับแนวคิดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยครูทำหน้าที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากความสนใจของตน ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเล่น การเล่านิทาน การเดินชุมชน และกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ตรงเช่นนี้ไม่เพียงแต่พัฒนาศักยภาพทางกาย จิตใจ และสังคม แต่ยังปลูกฝังรากเหง้าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ให้กับเด็ก ส่งเสริมทักษะการคิด วิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์ โดยมีข้อมูลวิจัยหลายชิ้นยืนยันว่าแนวทางดังกล่าวส่งผลต่อพัฒนาการในทุกมิติ สอดคล้องกับทั้ง Hakham, Kotta, and Sarakan (2023) ระบุว่า การเรียนรู้ผ่านการเล่นที่ครูออกแบบอย่างตั้งใจนั้น ช่วยส่งเสริมสมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ และความร่วมมือของเด็กได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ ขณะเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยมีทั้งการอบรมเชิงวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น การเขียนบันทึกประจำวันหรือการพูดคุยกับผู้ปกครอง ครูจึงสามารถปรับกิจกรรมให้ตอบสนองความต้องการเฉพาะของเด็กได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาในลักษณะนี้สะท้อนแนวทางที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างแรงจูงใจให้ครูผูกพันกับบทบาทของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phumkogruk, Kraikitrat, and Chancharoen (2022) ระบุว่า การส่งเสริมคุณภาพครูในยุคใหม่ต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาทักษะการสอนและเข้าใจผู้เรียนในทุกมิติ นอกจากนี้การประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมีระบบติดตามพัฒนาการเด็กอย่างเป็นระบบ ใช้เครื่องมือหลากหลายทั้งการสังเกต แฟ้มสะสมงาน และแบบประเมินรายบุคคล พร้อมรายงานผลแก่ผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ การประเมินยังครอบคลุมถึงการดำเนินงานของศูนย์เอง โดยใช้ข้อมูลจากการนิเทศและความพึงพอใจของผู้ปกครอง ซึ่งนำไปใช้ในการปรับแผนการดำเนินงานในรอบถัดไป แม้ยังมีความท้าทายเรื่องกำลังคนและทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ภาพรวมสะท้อนถึงระบบบริหารจัดการที่ยึดหลักข้อมูลเป็นฐานและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องในระดับ

สรุป

ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกพื้นฐานของการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งโอกาสทองของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ แม้ศูนย์ฯ จะมีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แต่ยังคงเผชิญกับปัญหาในเชิงโครงสร้างและระบบหลายด้าน ทั้งในเรื่องการขาดแคลนบุคลากรที่มีความมั่นคง งบประมาณที่ไม่เพียงพอและล่าช้า ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการ และบริบททางสังคมเมืองที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กับครอบครัว อย่างไรก็ตาม ศูนย์บางแห่งได้พัฒนาแนวทางการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง และสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังมีระบบการพัฒนาครูและบุคลากรผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างระบบประเมินผลที่สม่ำเสมอ รวมถึงการติดตามพัฒนาการของเด็กอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษาได้นำไปสู่การออกแบบรูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่เหมาะสมในบริบทของเขตเมือง โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง และการประเมินผลและติดตามพัฒนาการอย่างรอบด้าน ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาเด็กปฐมวัยมิใช่เพียงหน้าที่ของภาครัฐเท่านั้น แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนศูนย์ฯ ให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ครอบคลุม และยั่งยืนสำหรับเด็กไทยในยุคใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรผลักดันให้มี นโยบายสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการศูนย์ที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน

1.2 หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดสรร งบประมาณแบบ Block Grant ให้ศูนย์มีความยืดหยุ่นในการใช้งบตามบริบท

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริม มาตรฐานด้านโครงสร้างพื้นฐาน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น พื้นที่เล่นกลางแจ้ง พื้นที่ปลอดภัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะแตกต่างกัน (เช่น พื้นที่ชนบทหรือกึ่งเมือง) เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาโมเดลที่ยืดหยุ่นมากขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณที่วัดผลสัมฤทธิ์ของเด็กต่อกิจกรรมที่จัดโดยศูนย์ เพื่อสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Practice)

2.3 ศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาและความผูกพันระหว่างครู-เด็ก-ผู้ปกครอง ว่ามีผลอย่างไรต่อพัฒนาการเด็กในระยะยาว

References

- Boonmee, P. (2011). *Administrative Problems of Early Childhood Development Centers under Local Administrative Organizations in Chumphon Buri District, Surin Province*. (Master's Thesis). Buriram Rajabhat University. Buriram.
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2560. (2017). Section 54.
- Department of Health, Ministry of Public Health. (2006). *Operational Manual for the Livable Early Childhood Center for a Stronger Thailand Project*. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand under Royal Patronage of His Majesty the King Printing.
- Hakham, P., Kotta, P., & Sarakan, K. (2023). The Promotion of Early Childhood Well-Being at Child Development Center under Local Administrative Organization in the Northeast Region. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(2), 427-438.

- Imngern, Ch. (2021). *Approach to Child Development Center Administration of Khlong Ha Subdistrict Administrative Organization, Khlong Luang, Pathum Thani Province*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Kaewleard, S., Butkatunyoo. O., & Hirunchalothorn, P. (2022). The Effects of Phenomenon Based Learning on Preschool Children's Environmental Knowledge. *Journal of Kasetsart Educational Review*, 37(1), 35-46.
- Muangoun, Ch. (2020). *The Early Childhood Education Management with Parents' Participation to Soppoeng Witthaya School in Mae Taeng District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiang Mai Rajabhat University. Chiang Mai.
- Muensai, S., & Sittipongpittaya, S. (2022). Principles Concepts and Guidelines for the Development of Child Development Center of the Local Government Organization in Accordance with the Operating Standards of the Local Government Organization. *Phetchabun Rajabhat Journal*, 24(1), 1-7.
- Phumkogruk, N., Kraikitrat, P., & Chanchaen, W. Ng. (2022). Promoting the Quality of Teachers in Schools in the New Normal. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Pathom Rajabhat University*, 13(1), 129-143.
- Sanguannam, Ch. (2002). *Theory and Practice in Education Institution*. Bangkok: Bookpoint.
- Yuencheewit, S., & Poophayang, P. (2021). The Problems of the Administration of Early Childhood Education in Schools under Chaiphum Primary Education Service Area Office 1. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(1), 33-44.

การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผล ของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค*

Assessment of Priority Needs for Developing Teachers' Measurement and Evaluation competencies under the Regional Education Offices

¹กัณฑ์ทัย คลังพหล, วัสส์พร จิโรจพันธ์ และ ณัฐวัตร สุตจินดา

¹Kanreutai Klangphahol, Wassaporn Jirojphan and Nattawat Sudjinda

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

Faculty of Education, Walaya Alongkorn Rajabhat University

under the Royal Patronage (VRU), Thailand.

¹Corresponding Author's Email: kanreutai@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค และ (2) เปรียบเทียบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) โดยแบ่งกลุ่มตามภูมิภาคและสุ่มตัวอย่างครูจาก 4 จังหวัด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามประเมินความต้องการจำเป็นของสมรรถนะการวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นโดยใช้เทคนิค Priority Needs Index Modified (PNI Modified)

ผลการวิจัยพบว่า 1. สมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุดคือ ด้านทักษะ (PNI = 0.604) รองลงมาคือ ด้านความรู้ความเข้าใจ (PNI = 0.553) และด้านคุณลักษณะ (PNI = 0.550) โดยเฉพาะรายการที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ การบริหารจัดการการวัดและประเมิน การสื่อสารและการใช้ผลการประเมิน และการพัฒนาการวัดและประเมิน 2. ผลการเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูที่จำแนกตามประสบการณ์การทำงานพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีความต้องการจำเป็นเฉลี่ยสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไปในทุกด้าน แต่มีเพียงด้านทักษะด้านเดียวที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 2.560$, $p = 0.011$)

คำสำคัญ: การประเมินความต้องการจำเป็น; สมรรถนะ; การวัดและการประเมินผล

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to assess the priority needs for developing teachers' competencies in measurement and evaluation under the Regional Education Offices; and 2) to compare these priority needs according to teachers' work experience. The research employed a quantitative approach. The sample comprised 400 teachers from schools under the Ministry of Education, selected through multi-stage sampling by region, with teachers randomly sampled from four provinces. Data were collected using a questionnaire assessing the priority needs for developing measurement and evaluation competencies. Data analysis included descriptive statistics, such as mean and standard deviation, and the Priority Needs Index Modified (PNI Modified) technique to determine the relative importance of the needs.

From the study, the following results were found: 1) The teachers' competency area with the highest priority needs for development was skills (PNI = 0.604), followed by knowledge and understanding (PNI = 0.553) and personal attributes (PNI = 0.550). The items with the greatest priority needs for development included measurement and evaluation management, communication and the use of evaluation results, and the development of measurement and evaluation practices. 2) A comparison of priority needs for development by teaching experience revealed that teachers with less than five years of experience had higher mean priority needs across all areas than those with five or more years of experience. However, only the skills domain showed a statistically significant difference at the .05 level ($t = 2.560$, $p = 0.011$).

Keywords: Priority Needs Assessment; Competencies; Measurement and Evaluation

บทนำ

ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยในปัจจุบัน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ การพัฒนาสมรรถนะของครูผู้สอน โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบและสะท้อนคุณภาพของการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม National Institute for Development of Teachers, Faculty Staff and Educational Personnel (2025) กล่าวถึง ความจำเป็นของสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครูในบริบทของการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยในบริบทของการยกระดับคุณภาพการศึกษาตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้เน้นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนรู้จากรูปแบบเน้นเนื้อหาไปสู่การพัฒนาสมรรถนะและความฉลาดรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินระดับชาติและนานาชาติ (O-NET และ PISA) ที่สะท้อนปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนไทยอย่างต่อเนื่องและน่าเป็นห่วง การพัฒนาการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะ จำเป็นต้องมีระบบการวัดและประเมินผลที่มีคุณภาพ เพื่อประเมินศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมทั้งในมิติของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น “ครู” จึงต้องมีสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สามารถสะท้อน

คุณลักษณะเหล่านี้ได้อย่างแท้จริงนอกจากนี้ ความสามารถของครูในการวัดและประเมินผลยังเป็นส่วนสำคัญต่อการออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน การปรับปรุงการสอนอย่างมีข้อมูลรองรับ และการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก ไม่ใช่เพียงเพื่อการคัดกรองหรือวัดความรู้เท่านั้น แต่เพื่อ “พัฒนาผู้เรียน” อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน จึงกล่าวได้ว่าสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติ และเป็นปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย

สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ใน การพัฒนาระบบและกลไกการวัด การติดตาม และประเมินผลให้ประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนกลไก การประเมินผลผู้เรียนและกลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาในทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ การประเมินสมรรถนะครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งในด้านการปฏิบัติงาน และระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนาวิชาชีพ โดยส่งเสริมและพัฒนาระบบและกลไกการติดตาม การวัด และประเมินผลผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยเน้น ความสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ และความต้องการของยุทธศาสตร์ชาติ พัฒนารูปแบบและเครื่องมือการ ประเมินที่สามารถสะท้อนทักษะ ความรู้ และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ใช้ข้อมูลการวัดและ ประเมินผลในการวางแผนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Office of the Education Council, 2017)

อีกทั้ง สมรรถนะด้านการวัดและประเมิน (assessment competence) คือ สมรรถนะด้านหนึ่ง ที่ จำเป็นสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู เป็นสมรรถนะที่ครอบคลุมตั้งแต่การออกข้อสอบ การวิเคราะห์ข้อสอบ การตัดสินผล การรวบรวมสารสนเทศที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ไปจนถึงการนำสารสนเทศจากการวัด และประเมินไปสื่อสารและใช้ในการพัฒนาผู้เรียน จะเห็นได้ว่าสมรรถนะด้านการวัดและประเมินมีขอบเขตที่ กว้าง อีกทั้งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ผ่านมาต่างสะท้อนว่า ครูในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดสมรรถนะด้านการวัดและประเมินที่ถูกต้องและทันสมัย ครูจำนวนมากยังคงยึดติด อยู่กับการออกข้อสอบและการตัดสินผล ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่าที่ควร และจากรายงานการ วิเคราะห์สมรรถนะและการปฏิบัติงานด้านการวัดและประเมินของครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะและการปฏิบัติงานด้านการวัดและประเมินของครูทั้ง 6 ด้าน มีระดับสมรรถนะอยู่ใน ระดับปานกลางถึงระดับมาก ซึ่งในยุคที่การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ สมรรถนะของครูในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพ ของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยตรง ความสามารถของครูในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การออกแบบ เครื่องมือวัดผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ และการแปลผลการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ล้วน เป็นองค์ประกอบของสมรรถนะที่จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง (Office of the Education Council, 2017)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะการวัดและการประเมินผล Chumkaew, and Teerawitayalert (2021) ศึกษาเรื่องสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูยุคใหม่ในสถานศึกษาระดับ มัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูยุคใหม่มีความสามารถในการเลือกเครื่องมือและกำหนดวัตถุประสงค์ได้ดี แต่ มีข้อจำกัดด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ และการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการประเมินมีข้อเสนอให้พัฒนา ทักษะวิเคราะห์ผลและเทคนิคการวัดในบริบทดิจิทัล Jaisuk, and Thanaphonganan (2019) ศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดและประเมินผลผลการวิจัย พบว่า ครูส่วนใหญ่ ยังขาด ทักษะด้านการวัดและประเมินผล โดยเฉพาะการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ และการแปลผล ปัญหาที่พบบ่อย ได้แก่ การไม่เข้าใจหลักการวัดที่ถูกต้อง การเลือกใช้เครื่องมือไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และการนำผล

ประเมินไปใช้ไม่เต็มศักยภาพ Nuansri, and Pantuworakul (2020) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์สมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครู: กรณีศึกษาเขตพื้นที่ภาคกลาง ผลการวิจัยสมรรถนะของครูอยู่ในระดับ ปานกลางค่อนข้างสูง จุดแข็ง ได้แก่ ความเข้าใจเรื่องจุดมุ่งหมายและการเลือกเครื่องมือ จุดอ่อน ได้แก่ การใช้ผลประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน และการสื่อสารผลการประเมิน Sohsiri, Khawloueng, and Jiraro (2018) ศึกษาเรื่องการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัย พบว่าครูในโรงเรียนขยายโอกาส จังหวัดระยอง มีสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับ ปานกลาง ความต้องการจำเป็นเร่งด่วน ได้แก่ การวัดให้ครอบคลุมทุกด้าน การเก็บข้อมูลการวัดและประเมินผล การกำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผล การรายงานผลและนำไปใช้ และการใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย Jirojphan, and Klangphahol (2015) ศึกษาเรื่องผลการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการวิจัย พบว่านักศึกษาฝึกประสบการณ์มีความสามารถในการประเมินผลการเรียนรู้ ไม่เพียงพอในหลายด้าน พบความต้องการจำเป็นสูงสุดในด้าน การใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการสอน การออกแบบเครื่องมือที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ การใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินภาพรวมจากงานวิจัยในประเทศ พบว่า ระดับสมรรถนะการวัดและประเมินผลส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ

จากการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของสมรรถนะการวัดและประเมินผลของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ของ Klangphahol, and Jirojphan (2024) ได้ทำการพัฒนาโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู พบว่า นักศึกษามีระดับสมรรถนะการวัดและประเมินผลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความเข้าใจในหลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผล ส่วนผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis: CFA) พบว่าสมรรถนะการวัดและประเมินผลของนักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจ มีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว คือ หลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผล การสร้างและการใช้เครื่องมือ และการเลือกใช้วิธีการประเมินผล 2) ด้านทักษะ มีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว คือ การพัฒนาการวัดและการประเมิน การบริหารการวัดและการประเมิน และการสื่อสารและการใช้ผลการวัดและการประเมิน และ 3) ด้านคุณลักษณะ มีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว คือ ด้านจรรยาบรรณ และ คุณค่าและประโยชน์ของการประเมิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลที่มีความเที่ยงตรงเชิงโครงการที่ชัดเจนในการนำมาประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค โดยด้านทักษะมีความสำคัญมากที่สุดในโมเดลสมรรถนะการวัดและประเมินผล

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค และเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ตามองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของสมรรถนะการวัดและประเมินผล ของ Klangphahol, and Jirojphan (2024) เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่เฉพาะเจาะจงของสมรรถนะการวัดและการประเมิน ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเชิงประจักษ์ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม หรือพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินของครูในสังกัดศึกษาธิการภาคตามประสบการณ์การทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดและองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของครู แนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) โดยเฉพาะเทคนิค Priority Needs Index Modified (PNI Modified) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ เกณฑ์การวิเคราะห์ ตลอดจนการอภิปรายผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งสิ้น 29,152 แห่ง แบ่งออกเป็น 18 ภาค จำนวน 484,114 คน (Office of Policy and Planning, Basic Education Council, 2023)

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการประเมินความต้องการจำเป็นโดยใช้หลักเกณฑ์ของ Wongwanich (2019) ได้เสนอตาราง สำเร็จรูปของ de Vaus (2002) ที่กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างภายใต้ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ($\alpha = .05$) ซึ่งถือว่าการกำหนดขนาดตัวอย่างที่มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้และเป็นขนาดที่ปลอดภัย ไม่ได้เสี่ยงต่อการกำหนดขนาดตัวอย่างที่น้อยเกินไปและยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 5% และความแตกต่างตามตัวแปรหรือสิ่งที่สนใจศึกษาแบบ 50/50 แล้วจำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่เหมาะสมจึงควรมีค่า เท่ากับ 400 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage) โดยมีขั้นตอนในการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งกลุ่ม โดยพิจารณากำหนดให้ครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกลุ่มแบ่งเป็น 18 ภาค และทำการสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่ม เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันมา 2 ภาค ได้แก่ 1) ภาคที่ 1 ประกอบด้วย ลพบุรี สระบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา 2) ภาคที่ 2 ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ขั้นตอนที่ 2 จากนั้นทำการสุ่มแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยพิจารณากำหนดให้ครูในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งเป็น 2 ภาค ได้แก่ 1) ภาคที่ 1 ประกอบด้วย ลพบุรี สระบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง และพระนครศรีอยุธยา 2) ภาคที่ 2 ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ และทำการสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่มได้แก่ ภาคที่ 1 คือ สระบุรี พระนครศรีอยุธยา และ ภาคที่ 2 คือ นนทบุรี ปทุมธานี

ขั้นตอนที่ 3 จากนั้นทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) โดยมีครูในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่ง 4 จังหวัด ได้แก่ สระบุรี พระนครศรีอยุธยา นนทบุรี ปทุมธานี กำหนดให้จังหวัดเป็นชั้น และสุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 100 คน จึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามที่ได้กล่าวไว้ ข้างต้นจำนวนทั้งสิ้น 400 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยคือแบบสอบถามการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครู แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครู จำนวน 24 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ โดยใช้ข้อคำถามจากองค์ประกอบสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครูจากงานวิจัยของ Klangphahol, and Jirojphan (2024) ผู้วิจัยได้ทำการทดลองใช้เครื่องมือที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้จริงจำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น (reliability) เท่ากับ 0.942 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.228-0.860 ซึ่งมีคุณภาพผ่านเกณฑ์ หลังจากนั้นจึงนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามออนไลน์โดยใช้ Google Forms ในการสร้างแบบฟอร์มการสำรวจออนไลน์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยมีลำดับดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าระดับความคิดเห็นของตัวบ่งชี้ของด้วยค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยมีเกณฑ์การแปลความหมาย ค่าเฉลี่ย ดังนี้ (Best, 1977)

ค่าที่อยู่ระหว่าง 4.51 - 5.00 มีระดับสมรรถนะสูงมาก

ค่าที่อยู่ระหว่าง 3.51 - 4.50 มีระดับสมรรถนะสูง

ค่าที่อยู่ระหว่าง 2.51 - 3.50 มีระดับสมรรถนะปานกลาง

ค่าที่อยู่ระหว่าง 1.51 - 2.50 มีระดับสมรรถนะน้อย

ค่าที่อยู่ระหว่าง 1.00 - 1.50 มีระดับสมรรถนะน้อยมาก

2. การจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น แบบฉบับปรับปรุง โดยใช้สูตรคำนวณด้วยเทคนิค Priority Needs Index Modified (PNI Modified) เป็นสูตรที่ปรับปรุงจากสูตร PNI ดั้งเดิม โดย นางลักษณ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช เป็นวิธีการที่หาค่าผลต่างของ (I-D) แล้วหาร ด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไปและให้ ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่ เป็นรากฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่มโดยความต้องการจำเป็น ใช้สูตรคำนวณด้วยเทคนิค PNI modified ในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผลของครูในสำนักงานศึกษาธิการภาค โดยใช้สูตร PNI modified ของ Wongwanich (2019) ดังนี้ $PNI_{modified} = (I-D) / D$

$PNI_{modified}$ หมายถึง ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

I (Important) หมายถึง สภาพจริงที่เป็นอยู่

D (Degree of success) หมายถึง สภาพที่ควรจะเป็น

การจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบฉบับ โดยใช้สูตรคำนวณด้วยเทคนิค $PNI_{modified}$ เป็นการเรียงดัชนีจากมากไปหาน้อย ค่าดัชนีที่สูงบ่งชี้ถึงความต้องการที่มีความสำคัญในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยดังแสดงในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าดัชนี PNI ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินของครูในสังกัดศึกษาธิการจําแนกตามความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะ

การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครู	ค่าเฉลี่ย	SD	PNI	ลำดับ
ด้านความรู้ความเข้าใจ K	2.23	0.604	.553	2
หลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผล k1	2.27	0.630	.545	2.3
การสร้างและการใช้เครื่องมือ k2	2.22	0.677	.556	2.2
การเลือกใช้วิธีการประเมิน k3	2.21	0.663	.558	2.1
ด้านทักษะ S	1.98	0.596	.604	1
การพัฒนาการวัดและการประเมิน S1	2.01	0.694	.598	1.3
การบริหารการวัดและประเมิน S2	1.97	0.659	.607	1.1
การสื่อสารและการใช้ผลการวัดและประเมิน S3	1.96	0.655	.608	1.2
ด้านคุณลักษณะ A	2.25	0.542	.550	3
จรรยาบรรณ a1	2.20	0.596	.560	3.1
คุณค่าและประโยชน์ของการประเมิน a2	2.30	0.628	.540	3.2

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค จำแนกตามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ พบว่า ด้านที่มีความจำเป็นในการพัฒนาสูงสุดคือ ด้านทักษะ โดยมีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.604 เป็นลำดับ 1 รองลงมาคือ ด้านความรู้ความเข้าใจ และ ด้านคุณลักษณะ ซึ่งมีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.553 และ 0.550 เป็นลำดับ 2 และ ลำดับ 3 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบย่อย พบว่า สมรรถนะที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด คือ การบริหารจัดการการวัดและการประเมินผล (S2) มีค่า PNI เท่ากับ 0.607 เป็นลำดับ 1 รองลงมาคือ การสื่อสารและการใช้ผลการวัดและประเมิน (S3) และ การพัฒนาการวัดและการประเมินผล (S1) ซึ่งมีค่า PNI เท่ากับ 0.608 และ 0.598 เป็นลำดับ 2 และลำดับ 3 ตามลำดับ

ในส่วนขององค์ประกอบด้านความรู้ พบว่า การเลือกใช้วิธีการประเมิน (K3) มีค่าดัชนีความจำเป็นสูงสุด (PNI = 0.558) เป็นลำดับ 1 รองลงมาคือ การสร้างและการใช้เครื่องมือ (K2) และ หลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผล (K1) ซึ่งมีค่า PNI เท่ากับ 0.556 และ 0.545 เป็นลำดับ 2 และลำดับ 3 ตามลำดับตามลำดับ ส่วนในด้านคุณลักษณะ พบว่า จรรยาบรรณทางวิชาชีพ (A1) มีความจำเป็นในการพัฒนามากกว่าคุณค่าและประโยชน์ของการประเมิน (A2) โดยมีค่า PNI เท่ากับ 0.560 และ 0.540 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยดัชนีความต้องการจำเป็น(PNI)ในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครู จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

สมรรถนะการวัดและการประเมินผล	ประสบการณ์	n	ค่าเฉลี่ย	SD	t	p-value
ด้านความรู้ (K)	< 5 ปี	195	0.5601	0.124	1.112	0.267
	≥ 5 ปี	205	0.5467	0.118		
ด้านทักษะ (S)	< 5 ปี	195	0.6197	0.111	2.560**	0.011
	≥ 5 ปี	205	0.5894	0.125		
ด้านคุณลักษณะ (A)	< 5 ปี	195	0.5591	0.114	1.663	0.097
	≥ 5 ปี	205	0.5411	0.103		
รวม	< 5 ปี	195	1.5687	0.751	1.938	0.053
	≥ 5 ปี	205	1.4288	0.693		

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาคตามประสบการณ์การทำงาน จากตารางที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ของครูในด้านการวัดและการประเมินผล จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีค่า PNI เฉลี่ยในทุกด้านสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป อย่างไรก็ตาม มีเพียงด้านทักษะ เท่านั้นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = 0.011$)

องค์ความรู้ใหม่

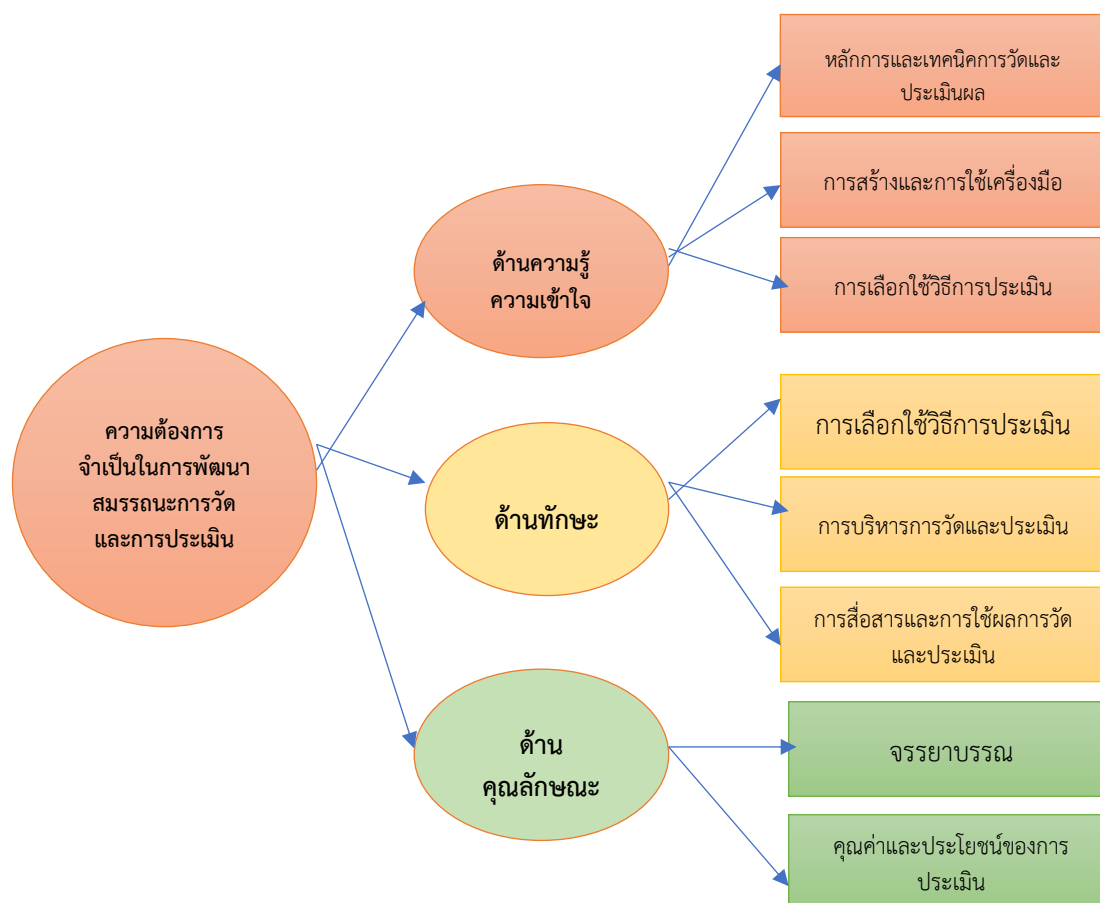

Figure 1: Components of the Needs for Developing Teachers Measurement and Evaluation Competency

จากผลการวิจัยที่ได้ศึกษาความต้องการประเมินจำเป็นของสมรรถนะการวัดและการประเมินผลของครู ซึ่งพบว่าความจำเป็นที่เร่งด่วนในการพัฒนาของสมรรถนะการวัดและการประเมินผล จาก 3 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านทักษะ ด้านความรู้ความเข้าใจ และ ด้านคุณลักษณะ ที่แสดงในภาพที่ 1 พบว่าองค์ประกอบด้านทักษะมีความต้องการจำเป็นสูงสุด โดยเฉพาะรายการย่อย คือ การบริหารจัดการการวัดและประเมินผล, การสื่อสารและการใช้ผลการวัด และการพัฒนาการวัดและประเมินผล ตามลำดับ สามารถนำไปใช้ในการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม หรือพัฒนานโยบายด้านการวัดและประเมินผลของครูที่เน้นเฉพาะการพัฒนาทักษะด้านการวัดและประเมินผล และเน้นอบรม กลุ่มครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี ซึ่งมีความต้องการจำเป็นสูงในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านทักษะ สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย การวางแผนพัฒนา หรือการสร้างมาตรฐานการประเมินสมรรถนะครูทั้งในระดับภาคและระดับชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ พบว่า ด้านที่มีความจำเป็นในการพัฒนาสูงสุดคือ ด้านทักษะ โดยมีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.604 เป็นลำดับ 1 แสดงให้เห็นว่าครูยังมีความต้องการพัฒนาในมิติของทักษะเชิงปฏิบัติด้านการวัด

และการประเมินมากกว่าด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Klangphahol, and Jirojphan (2024) ได้ทำการพัฒนาโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู พบว่า ระดับสมรรถนะการวัดและประเมินผลด้านทักษะ มีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว คือ การพัฒนาการวัดและการประเมิน การบริหารการวัดและการประเมิน และการสื่อสารและการใช้ผลการวัดและการประเมิน มีความสำคัญมากที่สุดในโมเดลสมรรถนะการวัดและประเมินผล

และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อย พบว่า สมรรถนะที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงที่สุด คือ การบริหารจัดการการวัดและการประเมินผล มีค่า PNI เท่ากับ 0.607 รองลงมาคือ การสื่อสารและการใช้ผลการวัดและประเมิน มีค่า PNI เท่ากับ 0.608 และ การพัฒนาการวัดและการประเมินผล มีค่า PNI เท่ากับ 0.598 ตามลำดับ แสดงถึงความจำเป็นในการส่งเสริมทักษะเชิงบริหารจัดการและการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของครูในการจัดระบบการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบและครอบคลุม ซึ่งไม่ใช่เพียงการใช้เครื่องมือวัดผลเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการวางแผน ออกแบบ ดำเนินการ และประเมินความเหมาะสมของกระบวนการวัดผลอย่างรอบด้าน ซึ่งจำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะในยุคปัจจุบัน ส่วนองค์ประกอบด้านการสื่อสารและการใช้ผลการวัดและประเมินผล ซึ่งมีค่า PNI ใกล้เคียงกัน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการถ่ายทอดผลการประเมินให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเหมาะสม สำหรับองค์ประกอบด้านการพัฒนาการวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นลำดับถัดมา แสดงให้เห็นถึงความต้องการของครูในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการสร้าง พัฒนา และเลือกใช้เครื่องมือวัดผลที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทการเรียนการสอนในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuansri, and Pantuworakul (2020) ศึกษาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่าครูส่วนใหญ่ มีระดับสมรรถนะต่ำในด้านทักษะการพัฒนาเครื่องมือวัด การกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน และการใช้ผลประเมินในการวางแผนสอน และจากรายงานงานการวิจัยของ Office of the Education Council (2017) พบว่า สมรรถนะที่ครูมีระดับต่ำที่สุดคือ การพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมิน และการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความขาดแคลนทักษะเชิงปฏิบัติของครู โดยเฉพาะการบริหารการวัดผลในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการทดสอบยังไม่ได้นำไปใช้ในการปรับการจัดการเรียนการสอนมากนัก ส่วนใหญ่ใช้เพียงตัดสินการผ่านตกของนักเรียนเท่านั้น และ Piromsombat et al. (2017) ชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะการประเมินผลของครูยังอยู่ในระดับที่ไม่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ครูยังคงเน้นเพียงการออกข้อสอบและตัดสินผล มากกว่าการใช้ข้อมูลเพื่อการพัฒนาครูยังติดกับดักของการสอนเพื่อสอบ อีกทั้ง อมรรรัตน์ สนั่นเสียง Sanansiang (2021) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 และ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาสมรรถนะมากที่สุดคือ ด้านการออกแบบวิธีการวัดและประเมินผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ของครูในด้านการวัดและการประเมินผล จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีค่า PNI เฉลี่ยในทุกด้านสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีเพียงด้านทักษะ เท่านั้นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pastore (2023) ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ "การรู้เรื่องการประเมินของครู" และพบว่าครูที่มีประสบการณ์น้อยมักประสบ

ปัญหาในการนำแนวคิดการประเมินใหม่ ๆ ไปใช้ในห้องเรียนจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี มีความต้องการพัฒนาทักษะด้านการวัดและประเมินผลมากกว่าครูที่มีประสบการณ์มากกว่า และ Wolterinck (2022) ได้ศึกษาการพัฒนาวิชาชีพครูผ่านการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) และพบว่าการฝึกอบรมที่เน้นการปฏิบัติจริงสามารถช่วยให้ครูที่มีประสบการณ์น้อยพัฒนาทักษะการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งในงานวิจัยของ Nuansri, and Pantuworakul (2020) ที่ได้ศึกษาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลของครูในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่ามีความแตกต่างของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลระหว่างครูที่ได้รับการอบรมและไม่เคยได้รับการอบรม จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการทำงานของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและการประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มครูที่มีประสบการณ์น้อย ซึ่งยังคงมีความต้องการในการพัฒนาทักษะด้านนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำความรู้และทักษะด้านการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ได้ประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวัดและการประเมินผลของครูในสังกัดศึกษาธิการภาค โดยจำแนกตามองค์ประกอบของสมรรถนะ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านทักษะมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด รองลงมาคือด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านคุณลักษณะตามลำดับ รายการที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูง ได้แก่ การบริหารจัดการการวัดและประเมิน การสื่อสารและการใช้ผลการประเมิน และการพัฒนาการวัดและประเมิน ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการในการพัฒนาทักษะการปฏิบัติอย่างลึกซึ้งและครอบคลุมในมิติของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ในการพัฒนาสมรรถนะของครูด้านการวัดและประเมินผลควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกในด้านทักษะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการและการสื่อสารผลการประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้ครูสามารถวางแผน ประยุกต์ใช้ และพัฒนาเครื่องมือประเมินได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการยกระดับคุณภาพการศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นจำแนกตามประสบการณ์การทำงานของครู พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีค่าความต้องการจำเป็นเฉลี่ยสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านทักษะที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่า ครูที่อยู่ในช่วงเริ่มต้นของวิชาชีพยังคงต้องการการสนับสนุนและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านทักษะการปฏิบัติจริงในการวัดและการประเมินผล ทั้งนี้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการออกแบบหลักสูตรการอบรม การส่งเสริมสมรรถนะ และการพัฒนาครูอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่แท้จริงในบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ โดยเฉพาะครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี ยังขาดความชำนาญในด้านทักษะการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการวัดและการประเมินผล จึงควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเริ่มต้นของวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความสามารถในการปฏิบัติงานด้านนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ด้านความรู้และคุณลักษณะไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แสดงว่าครูทั้งสองกลุ่มมีความต้องการในการพัฒนาในระดับใกล้เคียงกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สมรรถนะการวัดและประเมินผลด้านทักษะเป็นองค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัด เช่น สำนักงานศึกษาธิการภาค ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมทักษะเฉพาะทางของครูในเรื่องการบริหารจัดการการวัดและประเมินผล การใช้ผลการประเมิน และการพัฒนากระบวนการวัดให้ทันสมัยสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในประเด็นดังต่อไปนี้ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูได้ฝึกการออกแบบข้อสอบที่หลากหลายและมีคุณภาพ ทั้งในรูปแบบข้อสอบปรนัยและอัตนัย พร้อมทั้งเรียนรู้หลักการสร้างข้อสอบที่ครอบคลุมตัวชี้วัดและระดับพุทธิพิสัยต่าง ๆ รวมถึงเทคนิคการตรวจสอบคุณภาพข้อสอบ เช่น ความยาก ความจำแนก และค่าความเชื่อมั่น, สนับสนุนให้ครูประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับการวัดและประเมินผล เช่น Kahoot, Google Form, Quizizz, Socrative เพื่อเพิ่มมีส่วนร่วมของผู้เรียนและลดภาระการประมวลผลข้อมูลของครู รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบกิจกรรมประเมินในรูปแบบออนไลน์ ,พัฒนาความรู้และทักษะครูในการออกแบบการประเมินที่ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย (ความรู้และสติปัญญา), จิตพิสัย (เจตคติและคุณธรรม), และทักษะพิสัย (ทักษะการปฏิบัติ) โดยใช้เทคนิคที่หลากหลาย เช่น การประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินตนเองและประเมินเพื่อน เป็นต้น, ส่งเสริมความเข้าใจและความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมการสอบให้เอื้อต่อความยุติธรรม เช่น การจัดห้องสอบ การดูแลความพร้อมของอุปกรณ์ การควบคุมสิ่งรบกวน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนอย่างแท้จริง และสนับสนุนการฝึกปฏิบัติในการสร้างเกณฑ์การให้คะแนน (Rubric) ทั้งสำหรับข้อสอบเลือกตอบและเขียนตอบ เพื่อให้สามารถตรวจได้อย่างเป็นระบบ โปร่งใส และสามารถให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความรู้ครูเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดการตัดเกรดที่เหมาะสม เช่น การใช้เกณฑ์อิงกลุ่ม (norm-referenced) และเกณฑ์อิงเกณฑ์ (criterion-referenced) อย่างเหมาะสมกับลักษณะของวิชาและผู้เรียน เพื่อลดปัญหาการประเมินที่ไม่เป็นธรรม และควรกำหนดระบบการรายงานผลที่มีประสิทธิภาพและสม่ำเสมอ โดยครูควรมีทักษะในการสื่อสารผลการสอบให้นักเรียนเข้าใจถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งมีการเปรียบเทียบผลการเรียนในลักษณะที่สร้างแรงจูงใจ เช่น เปรียบเทียบกับคะแนนเฉลี่ยระดับห้อง หรือความก้าวหน้าของแต่ละคนเมื่อเทียบกับครั้งก่อน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี มีค่าความต้องการจำเป็นสูงกว่าครูที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี ในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทักษะที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจึงควรมีการออกแบบโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะสำหรับครูรุ่นใหม่ในลักษณะ “โครงการพี่เลี้ยง” (Mentor Program) หรือ “หลักสูตรอบรมแบบเข้มข้น” (Intensive Training Course) เพื่อช่วยให้ครูสามารถพัฒนาตนเองได้เร็วและสอดคล้องกับความต้องการของระบบการศึกษาในระดับพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ หรือ งานวิจัยผสมวิธี เพื่อให้ทราบข้อมูลเชิงลึกต่อการขาดทักษะของครูในสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผล

2.2 ศึกษาการพัฒนาเครื่องมือหรือสื่อการสอนแบบดิจิทัลหรือแบบผสมผสานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการประเมินผลของครูในบริบทของห้องเรียนจริง

2.3 ศึกษาเปรียบเทียบผลการพัฒนาสมรรถนะหลังการอบรมในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ

References

- Best, J. W. (1977). *Research in Education*. (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Chumkaew, S., & Teerawitayalert, P. (2021). The Competency of Measurement and Assessment of Modern Teachers. *Journal of Teacher Professional Development*, 2(2), 1-15.
- De Vaus, D. (2002). *Analyzing Social Science Data*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Jaisuk, S., & Thanaphonganan, N. (2019). Teacher Development Program for Measurement and Evaluation of Schools under the Secondary Education Service Area Office 26. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*, 38(6), 92-103.
- Jirojphan, W., & Klangphahol, K. (2015). Results of a Needs Assessment for the Development of Assessment of Learning Outcomes Ability of Student Teachers. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 10(2), 273-285.
- Klangphahol, K., & Jirojphan, W. (2024). Second Order Confirmatory Factor Analysis of Competency Assessment of Graduate Diploma Student in Teacher Profession. *Valaya Alongkorn Review Journal*, 14(2), 88-103.
- National Institute for Development of Teachers, Faculty Staff and Educational Personnel. (2025). *This Curriculum Focuses on Enhancing Teachers' Skills in Instructional Management to Foster Students' 21st Century Literacy*. Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. Retrieved May 15, 2025, from <https://nidtep.moe.go.th/wp-content/>
- Nuansri, M., & Pantuworakul, K. (2020). Analysis of Teacher's Assessment Competency: A Case Study of The Central Region. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 14(3), 115-133.
- Office of Policy and Planning, Basic Education Council. (2023). *Report on the List of Schools under the Office of the Basic Education Council*. Retrieved December 24, 2024, from http://www.bopp.go.th/?page_id=878
- Office of the Education Council. (2017). *Report on the Analysis of Competencies and Performance in Assessment and Evaluation of Basic Education Teachers*. (1st ed.). Bangkok: Bureau of Educational Evaluation, Office of the Education Council.
- Office of the Education Council. (2017). *The National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. Retrieved December 16, 2024, from <https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1569-file.pdf>
- Pastore, S. (2023). *Teacher Assessment Literacy: A Systematic Review*. Retrieved January 25, 2025, from <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2023.1217167/full>
- Piromsombat, C. et al. (2017). *Report on the Analysis of Competencies and Practices in Assessment and Evaluation among Teachers in Basic Education in Bangkok*. Bangkok: Prikwan Graphic Co., Ltd.

- Sanansiang, A. (2021). The Development Guidelines the Competency of Measurement and Authentic Assessment by Using Professional Learning Community for Teachers in Elementary Schools under Phranakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Offices 1 and 2. *ARU Research Journal*, 8(3), 103-110.
- Sohsiri, M., Jiraro, P., & Khawloueng, D. (2019). The Needs Assessment for Developing the Measurement and Evaluation of Learning Competency Using Student Centered in Opportunity Expansion School of Rayong Province. *Academic Journal of Thailand National Sports University*, 11(2), 290-305.
- Wolterinck, C. (2022). *Teacher Professional Development in Assessment for Learning*. (Doctoral Dissertation). University of Twente. Netherlands. Retrieved December 14, 2024, from https://research.utwente.nl/files/289764092/Thesis_C_Wolterinck.pdf
- Wongwanich, S. (2019). *Needs Assessment Research*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน*

Factors Associated with Office Syndrome among Students and Working Adults

นัยน์ณภัค สาลีจันทร์

Nainapak Saleechan

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

Triam Udom Suksa School, Thailand.

Corresponding Author's Email: anainapaks@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตราการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 850 คน ได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถาม (มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.87) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการใช้ชีวิต และอาการของโรคออฟฟิศซินโดรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Pearson's Correlation และ Chi-Square Test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.96) โดยอาการที่พบมากที่สุดคือ อาการปวดบริเวณคอและบ่า 2) ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม พบว่าพฤติกรรมการทำงาน/เรียนเป็นเวลานานโดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถ การใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถืออย่างต่อเนื่อง การขาดการพักผ่อนและการออกกำลังกาย โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนส่งเสริมสุขภาพและออกแบบสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งในสถานศึกษาและที่ทำงาน เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงของโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มเป้าหมายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โรคออฟฟิศซินโดรม; วัยทำงาน; นักศึกษา

Abstract

This quantitative research aimed to: 1) study the prevalence of Office Syndrome among students and working adults, and 2) examine the relationship between lifestyle behaviors and Office Syndrome among these groups. A total of 850 participants were recruited using purposive sampling. A questionnaire (with a reliability coefficient of 0.87) was used as the data collection instrument with three sections: general information, lifestyle behaviors, and symptoms of Office Syndrome. Data analysis involved descriptive statistics (percentage, mean,

*Received June 10, 2025; Revised July 29, 2025; Accepted August 8, 2025

standard deviation) and inferential statistics, specifically Pearson's Correlation and Chi-Square Test.

The research findings indicate that: 1) The prevalence of Office Syndrome among the sample group was at a moderate level ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.96). The most frequently reported symptom was neck and shoulder pain. 2) Regarding the relationship between lifestyle behaviors and the occurrence of Office Syndrome, it was found that prolonged sitting for work/study without changing posture, continuous use of computers and mobile phones, lack of eye breaks, and insufficient exercise collectively showed a statistically significant positive correlation ($p < .05$). The findings of this research can inform health promotion planning and the design of appropriate environments in both educational institutions and workplaces. This can help prevent and reduce the risk of Office Syndrome in the target groups in a sustainable manner.

Keywords: Office Syndrome; Working Adults; Students

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตของประชากรโดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทในทุกมิติของชีวิตประจำวัน พฤติกรรมของผู้คนจึงมักผูกพันกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ หรือแท็บเล็ต เป็นระยะเวลานานตลอดทั้งวัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การทำงาน หรือการพักผ่อนหย่อนใจ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมซ้ำซาก เช่น การนั่งในท่าเดิมนาน ๆ โดยไม่มีการเปลี่ยนอิริยาบถ การขาดการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม และการละเลยการดูแลสุขภาพร่างกาย ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดโรคที่เรียกว่า “ออฟฟิศซินโดรม” หรือ Office Syndrome (Department of Disease Control, 2021)

โรคออฟฟิศซินโดรมเป็นกลุ่มอาการผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและกระดูกที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการทำงานในท่าทางที่ไม่เหมาะสมหรือซ้ำซาก โดยเฉพาะการนั่งหน้าจอคอมพิวเตอร์หรือจ้องโทรศัพท์มือถือ นานเกินไป อาการที่พบบ่อย ได้แก่ ปวดเมื่อยบริเวณคอ บ่า ไหล่ หลัง หรือแขน รวมถึงอาการชา ตึง หรืออักเสบของกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น สภาวะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพในการเรียนหรือทำงานอีกด้วย (Department of Health, 2019)

ข้อมูลจาก Department of Health (2019) และ Department of Disease Control (2021) ระบุว่าพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสม เช่น การนั่งทำงานเป็นเวลานานโดยไม่เคลื่อนไหวร่างกาย หรือการใช้เทคโนโลยีติดต่อกันหลายชั่วโมง มีแนวโน้มเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยทำงานและนักศึกษาที่มีรูปแบบการเรียนและทำงานในลักษณะเดียวกัน งานวิจัยหลายฉบับทั้งในและต่างประเทศยังสนับสนุนข้อมูลดังกล่าว เช่น Wahlström et al. (2020) และ Smith, Williams, and Thompson (2021) ที่ชี้ว่าความถี่ในการนั่งท่าเดิม การขาดการออกกำลังกาย และความเครียดจากงาน ล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญ

บริบทของปัญหานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและแหล่งงาน โดยมีจำนวนประชากรกลุ่มเป้าหมายสูง รวมถึงมีพฤติกรรมดำเนินชีวิตที่เร่งรีบ

และเน้นการใช้อุปกรณ์ดิจิทัลมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ประชากรกลุ่มนี้จึงเสี่ยงต่อการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมมากกว่ากลุ่มประชากรในเขตอื่น

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการยศาสตร์ (Ergonomic Theory) ที่เน้นการออกแบบงานและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับร่างกายมนุษย์ เช่น โต๊ะทำงาน เก้าอี้ คีย์บอร์ด หน้าจอคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ลดภาวะตึงของกล้ามเนื้อและลดการเกิดโรคจากท่าทางซ้ำซาก ทฤษฎีนี้ถือเป็นรากฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเกิดออฟฟิศซินโดรมโดยตรง (Sanders, and Mc Cormick, 1993) แนวคิดชีวจิตสังคม (Biopsychosocial Model) โดย Engel (1977) ซึ่งอธิบายสุขภาพว่าเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิตใจ และสังคม และ Health Belief Model (HBM) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลมีความสัมพันธ์กับความเชื่อของตนเองเกี่ยวกับความรุนแรงของโรคและความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้ชีวิตและผลกระทบต่อสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับโรคออฟฟิศซินโดรม

แรงจูงใจในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้มาจากความตระหนักถึงผลกระทบของโรคออฟฟิศซินโดรมที่เริ่มปรากฏชัดในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน ซึ่งเดิมเคยเป็นโรคที่พบเฉพาะในกลุ่มพนักงานออฟฟิศเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้แพร่กระจายไปยังกลุ่มที่ใช้ชีวิตอยู่กับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเรียนและทำงานทางไกลผ่านเทคโนโลยีมากขึ้น (Department of Health, 2019) ผลกระทบระยะสั้นของออฟฟิศซินโดรมคืออาการปวดเมื่อยคอ บ่า ไหล่ หลัง และแขน รวมถึงอาการชาหรือตึง ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพการทำงานลดลง ในระยะยาว หากไม่ได้รับการแก้ไข อาการเหล่านี้อาจกลายเป็นเรื้อรังนำไปสู่ความผิดปกติของโครงสร้างกล้ามเนื้อและกระดูก และเพิ่มความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพอื่น ๆ จากการขาดการเคลื่อนไหว การศึกษานี้จึงมุ่งหวังที่จะศึกษาระดับการเกิดโรคและความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ชีวิต เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนนโยบายหรือแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีเป้าหมายเพื่อประเมินระดับของปัญหาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสถิติระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมดิจิทัลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ปัจจัยทางพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน" เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มเป้าหมาย โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- ความหมาย อาการ และระดับความรุนแรงของโรคออฟฟิศซินโดรม
- พฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น ทำนั้งทำงาน การใช้เทคโนโลยี การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการดูแลสุขภาพโดยรวม
- ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีการยศาสตร์ (Ergonomic Theory), แนวคิดชีวจิตสังคม (Biopsychosocial Model), และแบบจำลองความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model)
- งานวิจัยที่เคยศึกษาพฤติกรรมเสี่ยง และการป้องกันโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มวัยเรียนและวัยทำงานการทบทวนวรรณกรรมนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย เครื่องมือการเก็บข้อมูล และแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับบริบททางวิชาการ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การศึกษาภาคสนามใช้วิธีเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อหน้าและแบบ online เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรวัยทำงาน และนักศึกษาจำนวนมาก และมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่สัมพันธ์กับความเสี่ยงในการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม โดยผู้วิจัยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และสถานประกอบการ เอกชน เพื่อเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 5.7 ล้านคน **กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Cochran (1977) จำนวน 850 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบข้อคำถาม และนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากผลการวิเคราะห์ข้อคำถามในการวิจัยครั้งนี้ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 -1.00 ซึ่งถือว่าเป็นข้อคำถามที่อยู่ในเกณฑ์ความตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และวัยทำงาน ในต่างจังหวัด จำนวน 30 ชุด โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) เกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ผลปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.87

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

กระบวนการเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่าง เดือนมกราคม - พฤษภาคม พ.ศ. 2568 โดยใช้ทั้งรูปแบบออนไลน์ (ผ่าน Google Forms หรือระบบ LMS ของสถาบัน) เพื่อเข้าถึงนักศึกษาและพนักงานที่ทำงานจากกระยะไกล

- ออฟไลน์ (แจกแบบสอบถามในสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษา) เพื่อครอบคลุมกลุ่มที่ไม่มีความพร้อมในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต

ก่อนการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์และขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างตามหลักจริยธรรมในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน ดังนี้

- สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะประชากร พฤติกรรมการใช้ชีวิต และระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม

- สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่

1) Pearson's Correlation ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับอาการของโรค

2) Chi-Square Test ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงกลุ่ม เช่น เพศ อายุ อาชีพ กับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษา

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ผล สังเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผลโดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เคยมีมา เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ นโยบาย และแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้จริงได้ทั้งในระดับบุคคล สถานศึกษา และองค์กร

นอกจากนี้ยังจัดทำเอกสารผลการวิจัยในรูปแบบรายงานฉบับสมบูรณ์ บทความวิจัย และสื่อสารสู่สาธารณะผ่านการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่าง ๆ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.96) โดยมีอาการปวดคอและบ่าเป็นอาการที่พบมากที่สุด ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ อาการปวดหลังและไหล่ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.67) ซึ่งมักสัมพันธ์กับท่าทางการนั่งผิดหลักการยศาสตร์และการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลานาน สะท้อนถึงรูปแบบพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนหรือการทำงานที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพทางกาย และไม่ได้มีการเคลื่อนไหวหรือผ่อนคลายกล้ามเนื้ออย่างเพียงพอในแต่ละวัน (Wahlström et al. 2020)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมบางประการมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = .45$) กับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ได้แก่ การนั่งทำงานหรือเรียนติดต่อกันเป็นเวลานานโดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถ การใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือต่อเนื่องโดยไม่พักสายตา รวมถึงการขาดกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกาย พบว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีผลต่อการสะสมของอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อและกระดูก โดยเฉพาะบริเวณคอ บ่า และหลัง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำเนินชีวิตในกลุ่มเสี่ยงดังกล่าว

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิด “องค์ความรู้ใหม่” ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในระดับบุคคล องค์กร และเชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงานที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสมกับการทำงานและการเรียนในสภาพแวดล้อมที่ใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. นิยามและลักษณะของโรคออฟฟิศซินโดรม

1.1 คำจำกัดความที่ครอบคลุม การวิจัยได้รวบรวมและสรุปนิยามของโรคออฟฟิศซินโดรม จากหลายแหล่งทั้งในและต่างประเทศ โดยให้ความหมายว่า เป็นกลุ่มอาการผิดปกติทางระบบกล้ามเนื้อและกระดูกที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้งานร่างกายซ้ำ ๆ หรืออยู่ในอิริยาบถที่ไม่เหมาะสมเป็นเวลานาน ซึ่งนำไปสู่อาการปวดเมื่อย ชา หรืออักเสบในบริเวณ คอ บ่า ไหล่ หลัง และมือ โดยอาการอาจมีตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงเรื้อรังที่กระทบต่อคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพในการทำงาน

1.2 สาเหตุจากพฤติกรรมในยุคดิจิทัล ความเป็นมาของปัญหาชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลและการทำงาน/เรียนออนไลน์ (Work from Home) ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้เร่งให้เกิดพฤติกรรมการใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือเป็นเวลานานติดต่อกันโดยไม่มีการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จำนวนผู้ที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. กรอบแนวคิดและพฤติกรรมที่เป็นปัจจัยเสี่ยง

2.1 พฤติกรรมการใช้ชีวิตเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญของพฤติกรรมการใช้ชีวิต ที่ส่งผลต่อการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม โดยพฤติกรรมเหล่านี้รวมถึง

- การนั่งทำงาน/เรียน ท่าทางการนั่งและระยะเวลาการนั่งที่ผิดปกติ
- การใช้คอมพิวเตอร์/โทรศัพท์มือถือ ความถี่และระยะเวลาในการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

ต่อเนื่อง

- การพักผ่อน การละเลยการพักสายตาและการยืดเหยียดกล้ามเนื้อ
- การออกกำลังกาย การขาดการออกกำลังกายหรือการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเพียงพอ

2.2 ความเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางสุขภาพ การวิจัยได้นำเสนอทฤษฎีและแนวคิดหลากหลายที่สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเหล่านี้กับโรคออฟฟิศซินโดรม เช่น ทฤษฎีการยศาสตร์ (Ergonomic Theory) ที่เน้นการออกแบบสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม , Health Belief Model และ Theory of Planned Behavior ที่อธิบายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ , รวมถึง Social Cognitive Theory ที่เน้นการเรียนรู้จากแบบอย่าง

3. ผลกระทบและการรับรู้

3.1 ผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต โรคออฟฟิศซินโดรมไม่เพียงแต่สร้างความไม่สบายทางกาย แต่ยังส่งผลต่อสุขภาพจิต คุณภาพชีวิต และประสิทธิภาพในการทำงานหรือการเรียนในระยะยาว

3.2 พฤติกรรมไม่รู้เท่าทันสุขภาพ องค์ความรู้ที่ได้ชี้ให้เห็นถึง "พฤติกรรมไม่รู้เท่าทันสุขภาพ" ซึ่งรวมถึงการไม่ตระหนักถึงอันตรายของท่าทางการทำงาน การไม่ใส่ใจต่อสัญญาณเตือนของร่างกาย และไม่รับรู้วิธีการป้องกันที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากได้รับความรู้และแรงจูงใจที่เหมาะสม

4. แนวทางการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ

4.1 การวิจัยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการระบุพฤติกรรมเสี่ยงที่เป็นปัจจัยสำคัญ และนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในการวางแผนป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในกลุ่มเป้าหมาย (นักศึกษาและวัยทำงาน) อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เช่น การลุกเดินทุก 30 นาที การยืดกล้ามเนื้อ การจัดสภาพแวดล้อมให้ถูกหลักการยศาสตร์ และการบริหารจัดการความเครียดอย่างเหมาะสม สามารถลดความเสี่ยงของโรคออฟฟิศซินโดรมได้อย่างมีนัยสำคัญ

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้เน้นย้ำว่าโรคออฟฟิศซินโดรมเป็นปัญหาซับซ้อนที่ไม่ได้เกิดจากสาเหตุทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่มีรากฐานมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันและสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่เหมาะสม การทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมสุขภาพร่วมกับการยศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันและจัดการปัญหาสุขภาพนี้ในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษาและวัยทำงานส่วนใหญ่ที่ศึกษาอยู่ในภาวะที่มีความเสี่ยงหรือเริ่มแสดงอาการของโรคออฟฟิศซินโดรมแล้วเมื่อพิจารณาอาการเฉพาะที่พบมากที่สุดคือ อาการปวดคอและบ่า ซึ่งมีความรุนแรงและพบได้บ่อยกว่าอาการอื่น ๆ อย่างชัดเจน รองลงมาคือ อาการปวดหลังและไหล่ การค้นพบนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้ชีวิตในปัจจุบันที่กลุ่มเป้าหมายมักจะนั่งทำงานหรือเรียนโดยใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลานาน ท่าทางการนั่งที่ไม่เหมาะสมตามหลักการยศาสตร์และการขาดการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างเพียงพอในแต่ละวันล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดอาการปวดเมื่อยบริเวณเหล่านี้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Wahlström et al. (2020) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคลื่อนไหวและผ่อนคลายกล้ามเนื้ออย่างสม่ำเสมอ การที่กลุ่มตัวอย่างมีอาการในระดับปานกลางบ่งชี้ถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการส่งเสริมความตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันไม่ให้อาการทวีความรุนแรงขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยยืนยันว่า พฤติกรรมการใช้ชีวิตบางประการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่ายิ่งกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเหล่านั้นมากเท่าไร โอกาสหรือความรุนแรงของการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมก็ยิ่งเพิ่มขึ้น พฤติกรรมหลัก ๆ ที่พบความสัมพันธ์ได้แก่ การนั่งทำงานหรือเรียนติดต่อกันเป็นเวลานานโดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถ การใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือต่อเนื่องโดยไม่พักสายตา และการขาดกิจกรรมทางกายหรือการออกกำลังกาย พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการสะสมของความตึงเครียดและการบาดเจ็บเล็ก ๆ น้อย ๆ ในกล้ามเนื้อและกระดูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณคอ บ่า และหลัง ซึ่งเป็นจุดที่พบอาการปวดมากที่สุดตามผลการศึกษาในวัตถุประสงค์แรก พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ Wahlström et al. (2020) และ Kim, and Park (2020) ความสัมพันธ์ที่พบนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงานที่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่นั่งทำงานหรือเรียน การแทรกช่วงพักร้อน ๆ การปรับท่าทางการทำงานให้ถูกต้อง และการเพิ่มกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวัน จึงเป็นแนวทางที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการลดความเสี่ยงและบรรเทาอาการของโรคออฟฟิศซินโดรม

สุดท้าย ผลการวิจัยทั้งสองวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Green et al. (2022) และงานวิจัยของ Wahlström et al. (2020) ที่ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายด้านสุขภาพที่สำคัญในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน การทำความเข้าใจระดับการเกิดโรคและพฤติกรรมที่เป็นปัจจัยเสี่ยงจะนำไปสู่การพัฒนามาตรการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพที่มีประสิทธิภาพต่อไป

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรคดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับอาการของโรคออฟฟิศซินโดรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยอาการที่พบบ่อย ได้แก่ การปวดบริเวณคอ บ่า ไหล่ และหลัง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ใช้เวลานั่งทำงานหรือเรียนต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถหรือพักสายตอย่างเหมาะสม การใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถืออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเวลาทำงานหรือเรียนออนไลน์ เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงสถิติกับการเกิดอาการของโรคออฟฟิศซินโดรม ทั้งนี้ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้และทำงานในยุคดิจิทัลที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการนั่งอยู่กับที่นานเกินไป รวมถึงการขาดกิจกรรมทางกาย เช่น การออกกำลังกายหรือการยืดเหยียดกล้ามเนื้อ ล้วนส่งผลต่อสุขภาพระบบกล้ามเนื้อและกระดูกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับอาการของโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) จึงสามารถสรุปได้ว่าพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสมมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความเสี่ยงของโรคออฟฟิศซินโดรมในกลุ่มเป้าหมาย การป้องกันโรคจึงไม่สามารถอาศัยการรักษาทางการแพทย์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงสุขภาพของบุคคลอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การให้ความรู้และส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพควรดำเนินการควบคู่กับการปรับปรุงสภาพแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะเรียน โต๊ะทำงาน หรือเครื่องมืออุปกรณ์ให้สอดคล้องกับหลักการยศาสตร์ (Ergonomics) การสร้างตารางเวลาการพักผ่อนระหว่างวัน และการจัดกิจกรรมยืดเหยียดกล้ามเนื้อในที่ทำงานหรือสถานศึกษา ล้วนเป็นแนวทางที่สามารถลดความเสี่ยงของโรคออฟฟิศซินโดรมได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพฤติกรรมการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลที่มีผลต่อสุขภาพกล้ามเนื้อและกระดูกของกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน และเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการสร้างเสริมสุขภาพในเชิงรุกทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร เพื่อสร้างวัฒนธรรมสุขภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 การจัดการกับระดับการเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม จากผลการศึกษาที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีอาการของโรคออฟฟิศซินโดรมในระดับปานกลาง โดยมีอาการปวดคอ บ่า และหลังเป็นอาการเด่น สิ่งที่เราควรดำเนินการคือการสร้างโปรแกรมที่มุ่งเน้นการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติ โดยโปรแกรมเหล่านี้ควรอธิบายให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจถึงสาเหตุ ผลกระทบของโรค และที่สำคัญคือต้องมีการสาธิตและฝึกปฏิบัติจริงเกี่ยวกับท่าบริหารร่างกายที่ถูกต้อง การยืดเหยียดกล้ามเนื้อในบริเวณที่ปวด เช่น คอ บ่า และหลัง รวมถึงการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับสภาพแวดล้อมการทำงานหรือการเรียนให้สอดคล้องกับหลักการยศาสตร์ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการพักเบรก ถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ควรมีการรณรงค์ให้เกิดวัฒนธรรมการพักเบรกสั้น ๆ ทุก 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้ได้เปลี่ยนอิริยาบถ ลุกเดิน หรือยืดเหยียดกล้ามเนื้อ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของกล้ามเนื้อที่เกิดจากการนั่งทำเดียวนาน ๆ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การแก้ไขปัญหาจากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ชีวิตกับการเกิดโรค ผลการวิจัยได้ยืนยันความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างพฤติกรรมนั่งทำงานหรือเรียนติดต่อกันนาน ๆ การใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถืออย่างต่อเนื่องโดยไม่พักสายตา และการขาดกิจกรรมทางกายกับ

การเกิดโรคออฟฟิศซินโดรม ดังนั้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จึงเป็นหัวใจสำคัญในการป้องกันและบรรเทาอาการของโรคนี้ องค์กรและสถาบันการศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการออกแบบนโยบายที่สนับสนุนสุขภาพที่ดี เช่น การพิจารณาจัดหาอุปกรณ์สำนักงานที่เหมาะสมตามหลักการยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเก้าอี้ โต๊ะ หรือ จอคอมพิวเตอร์ที่สามารถปรับระดับได้ เพื่อลดการเกิดอาการปวดจากการใช้งานที่ไม่ถูกต้อง รวมถึงการจัดแสงสว่างให้เพียงพอ นอกจากนี้ การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางกายอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการออกกำลังกายที่สามารถทำได้ง่ายในชีวิตประจำวันของนักศึกษาและวัยทำงาน เช่น การจัดมุมยืดเหยียดร่างกายในพื้นที่ทำงานหรือเรียน การส่งเสริมการเดินขึ้นบันไดแทนการใช้ลิฟต์ หรือ การจัดกิจกรรมออกกำลังกายกลุ่มเล็ก ๆ ในช่วงพัก เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและลดความเสี่ยงจากการนั่งนิ่ง ๆ เป็นเวลานาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยปัจจุบัน เราสามารถต่อยอดความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาโรคออฟฟิศซินโดรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ศึกษาปัจจัยเชิงลึกและคุณภาพ ถึงปัจจัยด้านจิตสังคม เช่น ความเครียด และทำความเข้าใจเหตุผลเชิงคุณภาพที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง เพื่อให้เห็นภาพปัญหาที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.2 พัฒนาและประเมินผลโปรแกรมป้องกัน ที่เน้นการป้องกันและลดความเสี่ยงโรคออฟฟิศซินโดรม โดยมีการประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อยืนยันว่าสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและลดอาการได้จริง

2.3 ขยายขอบเขตการศึกษา ให้ขยายขนาดกลุ่มตัวอย่างให้ใหญ่ขึ้นหรือครอบคลุมหลากหลายอาชีพ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความเป็นตัวแทนและสามารถเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มได้ชัดเจนขึ้น นำไปสู่มาตรการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มประชากร

References

- Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques*. (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Department of Disease Control. (2021). *Office Syndrome and Digital Lifestyle Risks*. Bangkok: Ministry of Public Health.
- Department of Health. (2019). *Health Impacts from Digital Technology Usage among Working-Age Population*. Nonthaburi: Ministry of Public Health.
- Green, L. et al. (2022). *Health Program Planning, Implementation, and Evaluation: Creating Behavioral, Environmental, and Policy Change*. Maryland: Johns Hopkins University Press.
- Kim, H., & Park, J. (2020). The Effects of Smartphone Use on Musculoskeletal Symptoms and Posture. *Journal of Physical Therapy Science*, 32(2), 65-70.
- Smith, A., Williams, H., & Thompson, R. (2021). The Impact of Sedentary Work Environments on Musculoskeletal Health: A Longitudinal Review. *Occupational Health Science Journal*, 5(1), 45-59.
- Srisuwan, N. (2022). *Lifestyle Behaviors Affecting the Occurrence of Office Syndrome among University Students*. (Research Report). Chiang Mai: Chiang Mai University.

Wahlström, V. et al. (2020). Perceived Muscular Tension, Job Strain, Physical Exposure, and Associations with Neck Pain among VDU Users. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 83(1), 79-90.

**ทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการ
แข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก***
**Leadership Skills, Knowledge Management, Organizational Innovation,
Competitive Advantage and Community Enterprise Strength
in Nakhon Nayok Province**

¹สโรชนี ศิริวัฒนา, นันทิยา น้อยจันทร์, รัชญา โสภณอภิกุล และ พระสุชิน ปัญญะสิน

¹Srochinee Siriwattana, Nuntiya Noichun, Ratchaya Sopolapikul
and Phra Suchin Punyasin

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: srochinee.si@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ระดับของทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก รวม 340 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ด้วยวิธีการสุ่มตัวเลขจากบัญชีสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร และความได้เปรียบในการแข่งขัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความเข้มแข็ง; วิสาหกิจชุมชน; ความเป็นผู้นำ

Abstract

The research article aimed to examine the levels of leadership skills, knowledge management, organizational innovation, competitive advantage, and the strength of community enterprises in Nakhon Nayok Province. The study employed a quantitative approach. The sample consisted of 340 members of community enterprises in Nakhon Nayok, with the sample size determined using the criterion of 20 times the number of observed variables. Simple random sampling was conducted using random numbers from the community enterprise membership lists. Data were collected through a questionnaire. Descriptive statistics, including mean and standard deviation, were used to analyze the data.

*Received May 4, 2025; Revised August 9, 2025; Accepted August 21, 2025

The findings revealed that the overall levels of leadership skills, knowledge management, organizational innovation, and competitive advantage were high, while the overall strength of community enterprises was at the highest level.

Keywords: Strength; Community Enterprise; Leadership

บทนำ

ในอดีต ชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้ายู่มากมาย ซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังมีขนาดไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) หรือสหกรณ์ แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น ดังนั้น ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน คือ การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการ ตรงตามความต้องการที่แท้จริง และระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต (Department of Agricultural Extension, Ministry of Agricultural and Cooperative, 2014)

วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่มีรูปแบบที่หลากหลาย แต่เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในการผลิตสินค้า และกิจกรรมด้านบริการ (Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548, 2005) ดังนี้ 1) การผลิตสินค้า และ 2) กิจกรรมด้านบริการ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและชุมชน กิจกรรมด้านบริการจึงมีได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ กิจกรรมวิสาหกิจชุมชนของแต่ละชุมชนหรือแต่ละท้องถิ่นอาจต่างกันไปขึ้นกับอาชีพหลัก สภาพแวดล้อม ทรัพยากร หรือความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิสังคม และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมา วิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญต่อท้องถิ่น และประเทศ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากโดยรวมของประเทศ (Department of Agricultural Extension, Ministry of Agricultural and Cooperative, 2014)

วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก ได้มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยเริ่มการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา และจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2554 พบว่าวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก มีจำนวน 352 แห่ง มีจำนวนสมาชิก 5,200 คน (Chupoon, 2011) ขณะที่ปัจจุบันจากข้อมูลของกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (Community Enterprise Promotion Division, Department of Agricultural Extension, 2024) ได้สรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้ว (ข้อมูลเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2567) พบว่า วิสาหกิจชุมชนทั้งประเทศ มีจำนวนทั้งสิ้น 82,888 แห่ง มีสมาชิก 1,445,773 คน เป็นประเภทการผลิตสินค้า จำนวน

111,871 แห่ง และประเภทการให้บริการ จำนวน 14,750 แห่ง (วิสาหกิจชุมชนสามารถประกอบกิจการได้มากกว่าหนึ่งประเภทกิจการ) เมื่อพิจารณาเฉพาะจังหวัดนครนายก พบว่า มีจำนวนวิสาหกิจชุมชน 347 แห่ง แบ่งเป็น ประเภทการผลิตสินค้า จำนวน 259 แห่ง และประเภทการให้บริการ จำนวน 15 แห่ง มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 3,822 คน จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก ยังขาดความเข้มแข็งเมื่อพิจารณาจาก จำนวนวิสาหกิจชุมชน และจำนวนสมาชิกที่ลดลง

นอกจากนี้ ข้อมูลจาก Digital Government Development Agency (Public Organization) (DGA) (2024) พบว่าจังหวัดนครนายก มีวิสาหกิจชุมชนที่ถูกประเมินศักยภาพทั้งหมด 241 แห่ง มีศักยภาพระดับดี 102 แห่ง ระดับปานกลาง 104 แห่ง และระดับที่ต้องปรับปรุง 35 แห่ง จะเห็นได้ว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของวิสาหกิจในจังหวัดทั้งหมดยังอยู่ในระดับปานกลาง และต้องปรับปรุง จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก ยกระดับขึ้นมา และสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย แบ่งออกได้ เป็น 4 ประเด็น (Jintana, and Boonlab, 2022) ได้แก่ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (context) คือ นโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขาดความต่อเนื่อง การนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติยังคงมีปัญหา รวมถึงค่าครองชีพและหนี้สินภาคครัวเรือนสูงขึ้น 2) ปัจจัยภายใน (input) พบว่า ผู้บริหารยังขาดความเป็นผู้ประกอบการ ไม่มีความรู้ทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจ บุคลากร ไม่เพียงพอ ขาดความรู้ทางด้านกฎหมายท้องถิ่น ไม่มีความสามารถในการเขียนโครงการ และแผนธุรกิจ 3) กระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถในการหาตลาด ไม่รู้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด ไม่มีการวางแผนในการทำงาน ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดให้แก่สินค้าได้ ไม่รู้จักการนำเอาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาใช้กับสินค้าและ ไม่มีการทำบัญชี และ 4) ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการดำเนินการ ไม่เพียงพอ หลาย ๆ แห่งไม่มีกำไร การผลิตสินค้ายังไม่มาตรฐานในระดับสากล และการบริหารจัดการวัตถุดิบยังไม่มีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์แก่ วิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย ในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการบริหารจัดการ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนของตน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับของทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดและทฤษฎีทักษะความเป็นผู้นำ ประกอบด้วย 1.1) ทักษะด้านการสื่อสาร 1.2) ทักษะด้านการจูงใจ และ 1.3) ทักษะด้านการจัดการ 2) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 2.1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2.2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน 2.3) การรวบรวมความรู้ และ 2.4) การฝึกฝังความรู้ 3) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมองค์กร ประกอบด้วย 3.1) นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ 3.2) นวัตกรรมด้านกระบวนการ และ 3.3) นวัตกรรมด้านบริหาร

จัดการ 4) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย 4.1) การบริหารจัดการ ต้นทุน 4.2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ 4.3) ความยืดหยุ่นในการผลิต และ 4.4) ความเชื่อถือได้ในการส่งมอบสินค้า และ 5) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 5.1) ความเข้มแข็งด้านการเงิน 5.2) ความเข้มแข็งด้านการตลาด และ 5.3) ความเข้มแข็งด้านการผลิต

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (qualitative research) การวิจัยเชิงปริมาณ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก จำนวนทั้งสิ้น 3,822 คน (Community Enterprise Promotion Division, Department of Agricultural Extension, 2024) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ได้ขนาดตัวอย่าง 300 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling)

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก รวม 340 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ด้วยวิธีการสุ่มตัวเลข จากบัญชีสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80-1.00 ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด พบว่า สัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Cronbach's alpha) ของมาตรวัดตัวแปรสังเกตที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีค่าระหว่าง 0.807 ถึง 0.988 และทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.989

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บแบบสอบถามทั้งแบบเก็บด้วยตนเอง โดยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล และประสานงานกับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก แต่ละกลุ่ม เพื่อขอดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนถึงรายละเอียดในแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจ และสอบถามความสนใจจากกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มตัวอย่างเข้าใจและสนใจแล้ว จึงมอบแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทำการตอบ แล้วเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลผลตามเกณฑ์ของ Best & Kahn (1993) ค่าคะแนนดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.50	หมายถึง	น้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.51 - 2.50	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.51 - 3.50	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.51 - 4.50	หมายถึง	มาก
คะแนนเฉลี่ย	4.51 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด

ผลการวิจัย

ระดับของทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครนายก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ระดับทักษะความเป็นผู้นำ

ทักษะความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถและคุณสมบัติที่ทำให้บุคคลสามารถนำทางและมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในทิศทางที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือชุมชน ทักษะเหล่านี้ประกอบด้วย ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะด้านการจูงใจ และทักษะด้านการจัดการ มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับทักษะความเป็นผู้นำ

ทักษะความเป็นผู้นำ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
ทักษะด้านการสื่อสาร	4.41	0.44	มาก
ทักษะด้านการจูงใจ	4.41	0.46	มาก
ทักษะด้านการจัดการ	4.43	0.39	มาก
ภาพรวมทักษะความเป็นผู้นำ	4.41	0.30	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายก มีความคิดเห็นว่าประธานวิสาหกิจชุมชนมีทักษะความเป็นผู้นำในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีทักษะด้านการจัดการมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมาคือ ทักษะด้านการสื่อสาร ($\bar{X} = 4.41$) และทักษะด้านการจูงใจ ($\bar{X} = 4.41$) ตามลำดับ

2. ระดับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่องค์กรหรือบุคคลใช้เพื่อสร้าง รวบรวมจัดเก็บ แบ่งปัน มาพัฒนาให้เป็นระบบและใช้ประโยชน์จากความรู้ภายในองค์กรหรือในกลุ่มบุคคล ในองค์กร เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสกัดความรู้ออกจากตัวคน การรวบรวมความรู้ และการผนึกฝังความรู้ มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.45	0.42	มาก
การสกัดความรู้ออกจากตัวคน	4.43	0.39	มาก
การรวบรวมความรู้	4.39	0.40	มาก
การผนึกฝังความรู้	4.38	0.40	มาก
ภาพรวมการจัดการความรู้	4.41	0.24	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายก มีการจัดการความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.45$) รองลงมาคือ การสกัดความรู้ออกจากตัวคน ($\bar{X} = 4.43$) การรวบรวมความรู้ ($\bar{X} = 4.39$) และการฝึกฝังความรู้ ($\bar{X} = 4.38$) ตามลำดับ

3. ระดับนวัตกรรมองค์กร

นวัตกรรมองค์กร หมายถึง กระบวนการ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง และอยู่รอดท่ามกลางการแข่งขัน ประกอบด้วย นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมด้านกระบวนการ และนวัตกรรมด้านการจัดการ มีรายละเอียด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับนวัตกรรมองค์กร

นวัตกรรมองค์กร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์	4.45	0.36	มาก
นวัตกรรมด้านกระบวนการ	4.52	0.35	มากที่สุด
นวัตกรรมด้านบริหารจัดการ	4.50	0.42	มาก
ภาพรวมนวัตกรรมองค์กร	4.49	0.25	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายก มีนวัตกรรมองค์กรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยมีนวัตกรรมด้านกระบวนการมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมาคือ นวัตกรรมด้านบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.50$) และนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.45$) ตามลำดับ

4. ระดับความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความได้เปรียบในการแข่งขัน หมายถึง คุณลักษณะหรือสิ่งที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งในตลาดหรืออุตสาหกรรมเดียวกัน สามารถในการทำงานบางอย่างหรือหลายอย่างที่คุณคู่แข่งไม่สามารถทำได้ ซึ่งวัดจาก การบริหารจัดการต้นทุน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ความยืดหยุ่นในการผลิต และการส่งมอบสินค้า มีรายละเอียด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความได้เปรียบในการแข่งขัน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
การบริหารจัดการต้นทุน	4.51	0.35	มากที่สุด
คุณภาพผลิตภัณฑ์	4.48	0.46	มาก
ความยืดหยุ่นในการผลิต	4.46	0.40	มาก
ความเชื่อถือได้ในการส่งมอบสินค้า	4.43	0.49	มาก
ภาพรวมความได้เปรียบในการแข่งขัน	4.47	0.25	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายก มีความได้เปรียบในการแข่งขันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยมีการบริหาร

จัดการต้นทุนมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.51$) รองลงมาคือ คุณภาพผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.48$) ความยืดหยุ่นในการผลิต ($\bar{X} = 4.46$) และความเชื่อถือได้ในการส่งมอบสินค้า ($\bar{X} = 4.43$) ตามลำดับ

5. ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนที่สามารถดำเนินงาน บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนได้ด้วยตนเองในด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ โดยชี้วัดจากความเข้มแข็งด้านการเงิน ความเข้มแข็งด้านการตลาด และความเข้มแข็งด้านการผลิต มีรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
ความเข้มแข็งด้านการเงิน	4.50	0.43	มาก
ความเข้มแข็งด้านการตลาด	4.56	0.39	มากที่สุด
ความเข้มแข็งด้านการผลิต	4.50	0.43	มาก
ภาพรวมความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน	4.52	0.31	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายก ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยมีความเข้มแข็งด้านการตลาดมากกว่าด้านอื่น ($\bar{X} = 4.56$) รองลงมาคือ ความเข้มแข็งด้านการเงิน และความเข้มแข็งด้านการผลิต เท่า ๆ กัน ($\bar{X} = 4.50$)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้คือ ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนมิได้เกิดจากความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นผลจากกระบวนการบูรณาการของหลายมิติที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ภาวะผู้นำ การจัดการความรู้ การสร้างนวัตกรรม และการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน กระบวนการเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยผู้นำที่มีทักษะการจัดการและการสื่อสารที่เข้มแข็งสามารถเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ทำหน้าที่ประสานสมาชิก กระตุ้นการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ เมื่อการจัดการความรู้ถูกนำมาปฏิบัติจริง เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการสกัดความรู้จากประสบการณ์ จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งกระบวนการ ผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการ ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้จะเป็นฐานสำคัญให้วิสาหกิจชุมชนมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ทั้งด้านต้นทุน คุณภาพ ความยืดหยุ่น และความน่าเชื่อถือในการส่งมอบสินค้า

ในเชิงคุณค่าและประโยชน์ กระบวนการเชื่อมโยงดังกล่าวทำให้วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพในการปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยืดหยุ่น ลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากนี้ ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไม่ได้หยุดอยู่แค่การผลิตสินค้า แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการตลาด การเงิน และทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายกมีทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร ความได้เปรียบในการแข่งขัน และความเข้มแข็งในภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดนั้น ทั้งนี้เพราะในด้านโครงสร้างของวิสาหกิจชุมชนที่มักจะมีผู้นำที่ใกล้ชิดกับสมาชิก เข้าใจพื้นที่ และสามารถประยุกต์ทักษะการจัดการกับบริบทท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ทักษะด้านการจัดการที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากร กำหนดแนวทาง และแก้ไขปัญหาได้ดี ขณะที่ทักษะด้านการสื่อสารและการจูงใจก็มีความโดดเด่น ซึ่งมีความสำคัญต่อการระดมความร่วมมือและสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม ผลการวิจัยที่พบว่าทักษะด้านการจัดการ การสื่อสาร และการจูงใจอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับแนวคิดของ Katz (1974) ที่เสนอว่า ทักษะความเป็นผู้นำ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะทางเทคนิค (technical skill) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (human skill) ทักษะด้านแนวคิด (conceptual skill) โดยเฉพาะในระดับวิสาหกิจชุมชน ผู้นำจำเป็นต้องมี ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านแนวคิด สูงในการบริหารจัดการและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Northouse (2018) ซึ่งชี้ว่า ผู้นำที่มีความสามารถในการสื่อสารและสร้างแรงจูงใจที่ดีจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและความร่วมมือในทีม โดยเฉพาะในบริบทขององค์กรที่มีทรัพยากรจำกัด เช่น วิสาหกิจชุมชน ทักษะผู้นำที่เข้มแข็งจึงยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร

2. การจัดการความรู้ ระดับมากในทุกมิติ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสกัดความรู้จากบุคคล แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนมีระบบการเรียนรู้ร่วมกันที่เข้มแข็ง อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่แน่นแฟ้น การมีเวทีในการพูดคุย และการที่สมาชิกในชุมชนให้คุณค่ากับประสบการณ์ตรง ทำให้สามารถดึงองค์ความรู้จากแต่ละคนมาใช้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่วิสาหกิจชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสกัดความรู้จากบุคคลในระดับสูง สอดคล้องกับแนวคิดของ Nonaka, and Takeuchi (1995) ในโมเดล SECI Model ซึ่งประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนจากประสบการณ์ (socialization) การแปลงความรู้จากตัวบุคคลเป็นความรู้ชัดแจ้ง (externalization) การผนวกรวมความรู้ (combination) และการฝังความรู้กลับสู่บุคคล (internalization) โมเดลนี้อธิบายได้ว่า วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการความรู้เชิงลึกอย่างเป็นระบบผ่านความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในกลุ่ม องค์ประกอบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสกัดความรู้มีค่าเฉลี่ยสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gold, Malhotra, and Segars (2001) ซึ่งพบว่า องค์กรที่มีระบบการจัดการความรู้ที่ดีจะสามารถเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน และสามารถพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องได้ โดยเฉพาะในองค์กรขนาดเล็ก การถ่ายโอนความรู้จากบุคคลสำคัญอย่างผู้นำหรือผู้มีประสบการณ์จึงมีความจำเป็นอย่างสูง

3. นวัตกรรมองค์กรที่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านกระบวนการ สะท้อนว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการปรับปรุงวิธีการทำงาน การผลิต หรือการจัดจำหน่ายให้มีความเหมาะสมกับทรัพยากรและสถานการณ์ในพื้นที่ ซึ่งอาจเกิดจากแรงกดดันของการแข่งขันในตลาด หรือความพยายามในการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ขณะที่นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการก็อยู่ในระดับสูง แสดงถึงความตระหนักในการพัฒนาสินค้าและองค์กรให้ทันสมัยอยู่เสมอ สอดคล้องกับแนวคิดของ Schumpeter (1934) ซึ่งระบุว่า นวัตกรรมสามารถเกิดขึ้นได้จาก การปรับปรุงกระบวนการ การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ และการเปลี่ยนรูปแบบการจัดการ วิสาหกิจชุมชนที่พัฒนานวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์บริบทชุมชนและการแข่งขันจึงสะท้อนนวัตกรรมในความหมายของ Schumpeter อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Damanpour, and Aravind (2012) ซึ่งอธิบายว่า องค์กรขนาดเล็กสามารถสร้างนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีการสนับสนุนภายใน เช่น

ภาวะผู้นำที่เปิดกว้าง และระบบการเรียนรู้ภายในองค์กร ผลการวิจัยนี้จึงยืนยันว่าแม้ในระดับชุมชน หากมีองค์ประกอบส่งเสริมที่ดี ก็สามารถพัฒนานวัตกรรมได้เช่นกัน

4. ความได้เปรียบในการแข่งขัน การบริหารต้นทุนที่ได้คะแนนสูงที่สุดบ่งชี้ว่าวิสาหกิจชุมชนมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เน้นการผลิตโดยประหยัดต้นทุนในขณะที่ยังคงคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของชุมชนที่มักใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและแรงงานภายใน ทำให้สามารถควบคุมต้นทุนได้ดี ความได้เปรียบด้านคุณภาพ ความยืดหยุ่น และความเชื่อถือได้ก็สะท้อนถึงความพยายามในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการต้นทุนและคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Porter (1985) ซึ่งเสนอว่าองค์กรสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้ผ่าน 3 กลยุทธ์หลัก ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านต้นทุน (cost leadership) ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ (differentiation) การเจาะกลุ่มตลาดเฉพาะ (focus) วิสาหกิจชุมชนที่ควบคุมต้นทุนและเน้นคุณภาพตอบโจทย์กลุ่มลูกค้าเฉพาะจึงเป็นตัวอย่างของการใช้กลยุทธ์เชิงแข่งขันตามแนวทางของ Porter (1985) ความสามารถในการบริหารจัดการต้นทุนและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานของ Barney (1991) ที่กล่าวถึงทรัพยากรภายในองค์กร (resource-based view: RBV) ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยเฉพาะองค์กรที่สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า จะมีความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว และความเข้มแข็งในด้านการตลาดและการเงินที่ปรากฏในผลการวิจัยนี้

5. ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการตลาด แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนไม่เพียงแต่มุ่งผลิตเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการสร้างแบรนด์ พัฒนาช่องทางการขาย และการเข้าถึงตลาดใหม่ ๆ เช่น การขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หรือความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ความเข้มแข็งด้านการเงินและการผลิตที่อยู่ในระดับสูง สะท้อนถึงการมีแผนการเงินที่รัดกุม การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกระบวนการผลิตที่มีมาตรฐานเพียงพอต่อการรองรับความต้องการของลูกค้า ระดับความเข้มแข็งที่สูงของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะด้านการตลาดและการเงิน สอดคล้องกับแนวคิดของ Sachs (2005) และ UNDP (1997) ที่เน้นการพัฒนาทุนในชุมชน ทั้งทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชนผ่านกลไกเศรษฐกิจชุมชน การที่ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตและบริหารการตลาดเองสะท้อนถึงความเข้มแข็งของทุนในระดับโครงสร้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Peredo, and Chrisman (2006) ซึ่งศึกษาวิสาหกิจชุมชนในระดับนานาชาติและพบว่า ความสำเร็จและความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมพลังภายในองค์กร เช่น ความร่วมมือ ความเป็นเจ้าของร่วม และความสามารถในการบริหารจัดการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครนายกมีศักยภาพและความเข้มแข็งในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ การสร้างนวัตกรรม ความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งขององค์กร ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าทุกองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนล้วนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมในการพัฒนาและเติบโตอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการหลายท่าน โดยแนวคิดเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าองค์กรขนาดเล็กสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงหากมีการพัฒนาองค์ประกอบภายในอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครนายกมีความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการพัฒนาผู้นำ การจัดการองค์ความรู้ การสร้างนวัตกรรม การบริหารต้นทุน และความสามารถด้านการตลาด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือ การบูรณาการระหว่างทักษะความเป็นผู้นำ การจัดการความรู้ นวัตกรรมองค์กร และความได้เปรียบในการแข่งขัน และนำไปสู่ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ในบริบทของ จังหวัดนครนายกอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่า ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง แต่เกิดจาก การเสริมแรงซึ่งกันและกันของหลายมิติในองค์กร โดยเฉพาะ “นวัตกรรม ด้านกระบวนการ” และ “การบริหารจัดการต้นทุน” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างผลลัพธ์เชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นมิติใหม่ในเชิงบริหารจัดการชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากการดำเนินกิจการแบบดั้งเดิม ไปสู่แนวคิดการจัดการองค์กรสมัยใหม่ในระดับชุมชน องค์ความรู้นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนา วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ อื่น ๆ โดยการเน้นการพัฒนาผู้นำที่มีความสามารถในการจัดการความรู้และสร้าง นวัตกรรมให้เกิดขึ้นภายในองค์กร อันเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ พบว่า ทักษะความเป็นผู้นำ อยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้านภาวะผู้นำ การสื่อสาร การบริหารจัดการ และการจูงใจ เพื่อเสริมศักยภาพผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อน กิจกรรมของวิสาหกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ พบว่า การจัดการความรู้ อยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงาน ภาครัฐ เช่น สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล หรือมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ควรเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนา เครื่องมือและระบบฐานข้อมูลความรู้ เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และสกัดองค์ความรู้ภายในองค์กรได้ อย่างเป็นระบบ

1.3 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ พบว่า นวัตกรรมองค์กร อยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงานด้าน นวัตกรรม เช่น สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (NIA) หรือกระทรวงอุตสาหกรรม ควรส่งเสริมโครงการสนับสนุน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และปรับปรุงกระบวนการผลิตให้ทันสมัย เพื่อตอบโจทย์ตลาดและยกระดับ มาตรฐานของสินค้า

1.4 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ พบว่า ความได้เปรียบในการแข่งขัน อยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงานส่งเสริมวิสาหกิจ เช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ หรือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ควรสนับสนุนการบริหารต้นทุน การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการส่งเสริมตลาดออนไลน์ให้แก่กลุ่ม วิสาหกิจ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทั้งในและต่างประเทศ

1.5 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ พบว่า ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานด้านนโยบาย เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ควรใช้ผล วิจัยนี้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในระดับประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับหน่วยงานภายนอก เนื่องจาก ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจมีศักยภาพภายในที่ดีมาก แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงการสร้างเครือข่าย หรือพันธมิตรกับภาคส่วนอื่น เช่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา หรือภาครัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2.2 บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการเพิ่มประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน แม้งานวิจัยจะกล่าวถึงนวัตกรรมองค์กร แต่ยังไม่ได้เจาะลึกถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลโดยเฉพาะ เช่น การตลาดออนไลน์ ระบบจัดการภายใน หรือการใช้ AI/IoT ในการผลิต ซึ่งเป็นแนวโน้มสำคัญในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

2.3 ผลกระทบของนโยบายภาครัฐต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าวิสาหกิจมีความเข้มแข็งสูง แต่ยังไม่มีการประเมินว่าเกิดจากนโยบายหรือมาตรการใดของรัฐบ้าง และมีผลต่อความยั่งยืนในระยะยาวอย่างไร การวิจัยเรื่องนี้จะช่วยให้สามารถกำหนดนโยบายที่ตอบโจทย์และสนับสนุนได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น

References

- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (1993). *Research in Education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Chupoon, T. (2011). Community Enterprise Information Report, Nakhon Nayok Province. Retrieved April 30, 2024, from <http://www.sceb.doae.go.th/Documents/datachw/%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%81.pdf>
- Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548. (2005). Retrieved April 30, 2024, from https://www.moac.go.th/law_agri-files-391991791824
- Community Enterprise Promotion Division, Department of Agricultural Extension. (2024). *Community Enterprise Registration Results as of March 31, 2024*. Retrieved April 28, 2024, from <http://www.sceb.doae.go.th/Documents/STC/310367.pdf>
- Damanpour, F., & Aravind, D. (2012). Managerial Innovation: Conceptions, Processes and Antecedents. *Management and Organization Review*, 8(2), 423-454.
- Department of Agricultural Extension, Ministry of Agricultural and Cooperative. (2014). *Community Enterprise Operations to Support ASEAN Economic Community (AEC) Integration*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd.
- Digital Government Development Agency (Public Organization) (DGA). (2024). *Number of Community Enterprises Classified by Potential Level, 2023*. Retrieved May 10, 2024, from <https://data.go.th/dataset/community-enterprise>
- Gold, A. H., Malhotra, A., & Segars, A. H. (2001). Knowledge Management: An Organizational Capabilities Perspective. *Journal of Management Information Systems*, 18(1), 185-214.
- Jintana, S., & Boonlab, S. (2022). The Guidelines to Develop Potential of Innovative Business Management for Competitive Advantage Community-Based Enterprises in Pathumthani Province. *Journal of Public Administration and Politics*, 11(2), 87-107.
- Katz, R. L. (1974). Skills of an Effective Administrator. *Harvard Business Review*, 52(5), 90-102.
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. United Stage of Kingdom: Oxford University Press.

- Northouse, P. G. (2018). *Leadership: Theory and Practice*. (8th ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Peredo, A. M., & Chrisman, J. J. (2006). Toward a Theory of Community-Based Enterprise. *Academy of Management Review*, 31(2), 309-328.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Glencoe: Free Press.
- Sachs, J. D. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. London: Penguin Press.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Massachusetts: Harvard University Press.
- United Nations Development Programme. (1997). *Human Development Report*. UK: Oxford University Press.

เครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวทางมหาสติปัฏฐานในประเทศไทยและเมียนมาร์ : กรณีศึกษา วัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์*

The Network of Meditation Centers Following the Mahāsatiṭṭhāna Approach
in Thailand and Myanmar: A Case Study of Wat Ram Poeng, Chang Mai, and
Wat Phra That Chom Kham, Kentung, Shan State, Myanmar

¹จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, พระมหายุทธนา นรเชษฐ และ พระครูภาวนาวัฒนบัณฑิต วิ.

¹Jutharat Thonginchan, Phramaha Yutthana Narajettho
and Phrakhrabhavanavaddhabhandit Vi.

ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism, Faculty of Buddhism,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: thira74@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ 2) พัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ และ 3) ประเมินศักยภาพเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยใช้วิธีการวิจัย 3 แบบ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Qualitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยภาคสนาม (Field-Work Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณแบบการวิจัยปฏิบัติการ (Action Quantitative Research) ผสมผสานกันไปด้วยการรวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยอาศัยการปฏิบัติธรรมร่วมกัน การเยี่ยมเยียนกัน การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดเป็นเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมขึ้น ขณะที่แต่ละวัดก็มีเครือข่ายภายในวัด เครือข่ายภายนอกวัด และมีกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายอยู่แล้ว เช่น การมีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมประจำในแต่ละเดือน การมีกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ 2) การพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เป็นการพัฒนาผ่านรูปแบบของกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่แล้ว เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน หรือการทำ MOU ระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ และ

*Received May 14, 2025; Revised June 26, 2025; Accepted July 17, 2025

3) ศักยภาพเครือข่ายระหว่างวัดวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุดอยจอมคำ เมืองตอง เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง เพราะมีการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคมและวัฒนธรรม ทั้งสองแห่งมีจุดแข็งที่แตกต่างกัน คือ วัดร่ำเปิง เป็นวัดที่ศูนย์กลางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และแหล่งรวบรวมพระไตรปิฎกแห่งล้านนาไทย ส่วนวัดพระธาตุดอยจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาของเมืองเชียงตุง มีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในเมืองเชียงตุง และเป็นสถานที่ดึงดูดใจที่สำคัญของนักท่องเที่ยวในเมืองแห่งนี้

คำสำคัญ: เครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม; มหาสติปัฏฐาน; วัดร่ำเปิง; วัดพระธาตุดอยจอมคำ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to examine and analyze the meditation centers of Wat Ram Poeng and Wat Phra That Chom Kham; 2) to develop and link the network between these two meditation centers; and 3) to evaluate the potential of the network connecting Wat Ram Poeng and Wat Phra That Chom Kham. The research employed a mixed-methods approach, integrating three research methodologies: documentary qualitative research, field-work qualitative research, and action quantitative research. Data were collected, organized, analyzed, and presented in a comprehensive manner to achieve the research objectives.

The study found that: 1) The network between Wat Ram Poeng (Tapotharam), Suthep Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai, Thailand, and Wat Phra That Chom Kham, Kengtung, Shan State, Myanmar, emerged through mutual relationships fostered by shared meditation practice, reciprocal visits, and continuous joint activities. Each temple also maintains its own internal and external networks, as reflected in recurring monthly meditation activities and collaborations with local organizations; 2) The development and linkage of the network between these two meditation centers were facilitated through existing joint activities, such as formal agreements or MOUs, training for meditation instructors, meditation retreats, reciprocal visits for learning exchange, and mutual support in various areas of need; and 3) The network's potential is strong, as both temples engage in continuous collaboration in academic, meditation practice, social, and cultural domains. Each temple has distinct strengths: Wat Ram Poeng serves as a central center for Vipassanā meditation practice and a repository of the Tipiṭaka in Lanna Thailand, whereas Wat Phra That Chom Kham in Kengtung is historically, culturally, and religiously significant, acting as a community hub, spiritual center for local Buddhists, and an important attraction for visitors in the city.

Keywords: Meditation Center Network; *Mahāsatipaṭṭhāna*; Wat Ram Poeng; Wat Phra That Chom Kham

บทนำ

บทความวิจัยเป็นการสังเคราะห์จากโครงการวิจัยและพัฒนา (Research and Development, R&D) เกี่ยวกับการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมที่สำคัญในประเทศไทยและเมียนมาร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ พัฒนา เชื่อมโยงและประเมินศักยภาพของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ 1) สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ 1 แห่ง คือวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย และ 2) สำนักปฏิบัติธรรมในเมืองเชียงตุง คือวัดพระธาตุจอมคำ เมือง เชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ การดำเนินการวิจัยในพื้นที่วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากท่านเจ้า อาวาสวัดร่ำเปิง คณะสงฆ์วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และเจ้า อาวาสวัดและคณะสงฆ์วัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์

ผลผลิตที่สำคัญที่คาดว่าจะได้รับจากบทความวิจัยนี้ คือ รูปแบบการพัฒนาและการเชื่อมโยงเครือข่าย สำนักปฏิบัติธรรม 2 แห่ง ผลผลิตที่เป็นนวัตกรรม คือ เครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม ในทางวิชาการจะได้ บทความวิจัยที่เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติ จำนวน 1 บทความ ส่วนประโยชน์เชิงชุมชนและสังคมนั้น จะทำให้พุทธศาสนิกชนและคนทั่วไปในสังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น ทำให้ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศ ก่อให้เกิดความสุข ความสงบ ความร่มเย็นแก่ สังคม สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ จะสามารถใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ก่อให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและการคมนาคม หรือการติดต่อเชื่อมโยง ระหว่างกัน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการปฏิบัติธรรมระหว่างกัน เปิดโอกาสให้พระสงฆ์และ พุทธศาสนิกชนทั้งสองประเทศได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน ซึ่งสามารถขยายผลในทางเศรษฐกิจสังคมได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นอกจากนี้ ในเชิงนโยบาย องค์ความรู้ ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้เป็นองค์ประกอบเพื่อกำหนดเป็นนโยบาย การส่งเสริมและพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ให้ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามแนวทาง มหาสติปัฏฐาน 4 อย่างจริงจัง ให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สามารถพัฒนาสร้างสรรค์รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามหลักการในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎก และเพื่อให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่ง ได้แก่สำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุหลวงจอมคำ เมืองเชียง ตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง เป็นที่ นิยมของพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจปฏิบัติธรรมทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบล สุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดที่มีอายุเก่าแก่หลายร้อยปี ประมาณ 700 ปี เป็นวัดของ คณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 มีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นสถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ได้รับการจัดตั้งให้เป็นศูนย์พัฒนาจิต เฉลิมพระเกียรติฯ ประจำจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2542 และเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด เชียงใหม่แห่งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2547 วัดร่ำเปิง มีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน เพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี ชื่อเสียง ในแต่ละวันจะมีคนมาปฏิบัติธรรมในวัดแห่งนี้ทั้งในและต่างประเทศจำนวนมาก วัดแห่งนี้มีจุดเริ่มต้น ของการเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน มาจากบารมีของหลวงพ่อดวงพระพรหมมงคล วิ. (ทอง สิริมงคล) สมัยที่ท่านเป็นพระครูพิพัฒนคณาภิบาล ได้เดินทางมาปักกลดและปฏิบัติธรรมที่บริเวณวัดร่ำเปิง แห่งนี้ ท่านได้พิจารณาเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จึงมีโครงการที่จะขยาย กิจกรรมการส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานขึ้นมาอีกแห่งหนึ่งจึงได้มาพักจำพรรษา และได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกัน

บูรณะปฏิสังขรณ์ฟื้นฟูวัดแห่งนี้ จนประสบความสำเร็จในด้านการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และยังได้ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา ด้วยการสร้างอาคารพระปริยัติธรรม 3 ชั้น เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปอีกด้วย (Phra Bhavanadhammabhirach Vi., 2022)

ส่วนวัดพระธาตุจอมคำ เป็นวัดที่สำคัญที่สุดของเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นวัดที่มีอายุเก่าแก่มากกว่า 2,500 ปี ภายในวัดมีพระธาตุที่เก่าแก่ สวยงาม และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเชียงตุง ตามตำนานกล่าวว่าบุคคลที่สร้างพระธาตุซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของวัดแห่งนี้ คือ พระฤๅษีทั้ง 5 ตน มีจันทนสิกขฤๅษี เป็นหัวหน้า ได้สร้างพระธาตุ เมื่อปี พ.ศ. 157 โดยหลักฐานปรากฏในแผ่นหินว่า ในพรรษาที่ 12 แห่งการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์พร้อมด้วยพระอรหันต์จำนวน 49 รูป ได้เสด็จมาโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เมืองเชียงตุง ในครั้งนั้น น้ำได้ท่วมไปทุกหนทุกแห่ง ยกเว้น 7 แห่ง ที่น้ำไม่ท่วม คือ ดอนหลวง ดงปราสาท ดอยจอมสัก ดอยจอมศรี ม่อนตุง ยางผาหิน และดอยจอมสร้าง (พระธาตุจอมคำ) เมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จมาถึงเมืองเชียงตุง ได้พำนักอยู่ที่จอมดอย เมืองล้ง ได้ประทานพระเกศาทองคำ 8 เส้น แก่ก้างอายอุ่น สองสามีภรรยา เขาทั้งสองได้อาเส่นเกศาผมหงอกทั้ง 8 เส้น ไปประดิษฐานสร้างเป็นพระเจดีย์ในที่พำนักขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นพระธาตุจอมคำในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้วัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นวัดที่มีความสำคัญทั้งในด้านปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรม เพราะเป็นสำนักเรียนสำหรับศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรทั้งหลาย และเป็นสำนักปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งหลายด้วย โดยในแต่ละปีจะมีพระภิกษุสามเณรพักอยู่จำพรรษาจำนวนมาก โดยเฉลี่ยประมาณ 50-60 รูป และมีพุทธศาสนิกชนมาปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากเช่นกัน เพราะความเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลาง เป็นสัญลักษณ์ของเมือง และมีพระธาตุจอมคำซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวควบคู่กับความเป็นมาของเมืองเชียงตุง

บทความวิจัยนี้ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมใน 2 เมือง คือ เชียงใหม่ และเชียงตุง โดยเลือกศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่ง เป็นกรณีศึกษา โดยแนวทางการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่ง ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกัน คณะผู้วิจัยจึงต้องการเข้าไปศึกษา วิเคราะห์ พัฒนา เชื่อมโยง และประเมินศักยภาพการสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติของทั้ง 2 สำนักปฏิบัติธรรม โดยการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่ง มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 2 แห่งได้ส่งเสริมสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางมหาสติปัฏฐาน 4 อย่างจริงจังและมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาโดยรวมด้วย ดังนั้น บทความวิจัย จะนำเสนอองค์ความรู้ด้านเครือข่ายการปฏิบัติธรรมตามแนวทางมหาสติปัฏฐานสี่ที่เป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา สังคมและประเทศชาติ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง และมีส่วนทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร้างและสำนักปฏิบัติธรรม วัดพระธาตุจอมคำ
2. เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร้างและสำนักปฏิบัติธรรม วัดพระธาตุจอมคำ

3. เพื่อประเมินศักยภาพเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิงและสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธีด้วยการใช้วิธีวิจัย 3 แบบ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร และแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้สำหรับการศึกษานี้ ประกอบด้วย 1) แนวคิดการสร้างเครือข่าย (concept of networking) 2) ทฤษฎีการสร้างเครือข่าย (theory of networking) มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายอยู่ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีผลประโยชน์ของตนเอง (theory of self-interest) และทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theory) และ 3) แนวคิดการปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ด้วยการศึกษาค้นคว้าในพื้นที่วิจัย 2 แห่ง ได้แก่ 1) สำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) สำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้แทนจากสำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่เจ้าอาวาสวัดพระภิกษุสงฆ์ อุบาสิกผู้มาปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน และ 2) ผู้แทนจากสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด พระภิกษุสามเณร อุบาสิกผู้มาปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน 2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการปฏิบัติธรรม ได้แก่ นักวิชาการด้านการปฏิบัติธรรม จำนวน 3 คน และ 3) กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส จำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด พระภิกษุสงฆ์ อุบาสิกผู้มาปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์จุดที่ควรพัฒนาและกระบวนการสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม 2) แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Guide) กับผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเครือข่าย ด้านพระพุทธศาสนา และด้านการปฏิบัติธรรม จำนวน 9 คน เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และ 3) การศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติงานของวัดทั้งสองแห่ง ด้วยการสังเกตการดำเนินงานของสำนักปฏิบัติทั้ง 2 แห่ง แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น และเข้าใจกระบวนการของสำนักปฏิบัติธรรมอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการด้านเอกสารและในพื้นที่วิจัย ด้วยวิธีการ 3 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัญหาและเครือข่ายของวัดทั้งสองแห่ง 2) การพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย 3) การประเมินผลศักยภาพของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มอย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำการ

ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายในสังคม และการประเมินศักยภาพเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นพื้นที่การวิจัยทั้ง 2 แห่ง คือวัดรำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ รัฐฉาน เมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ และ 2) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายในสังคม และการประเมินศักยภาพเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นพื้นที่การวิจัยทั้ง 2 แห่ง คือวัดรำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ รัฐฉาน เมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องของข้อมูลยิ่งขึ้น ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากพื้นที่วิจัยที่มีความหลากหลาย ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ และข้อมูลที่ได้จากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการวิจัย (Research Result Presentation) สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยด้วยการรวบรวม เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบตามแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิงและสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ ผลการวิจัยพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยอาศัยการปฏิบัติธรรมร่วมกัน การเยี่ยมเยียนกัน การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดเป็นเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมขึ้น ขณะที่แต่ละวัดก็มีเครือข่ายภายในวัด เครือข่ายภายนอกวัด และมีกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายอยู่แล้ว เช่น การมีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมประจำในแต่ละเดือน การมีความกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ดังนั้น การมีเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมทั้งสองแห่ง จึงเป็นเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายภายในวัด เครือข่ายภายนอกวัด และเครือข่ายระหว่างกัน ได้แก่ (1) เครือข่ายภายในวัด ประกอบด้วยเครือข่ายระหว่างคณะสงฆ์ คณะกรรมการการวัด พุทธศาสนิกชนและผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไป โดยคณะสงฆ์วัดรำเปิงจำนวนหนึ่งที่สนใจใคร่ต่อการปฏิบัติธรรมและการศึกษาพระธรรมวินัย รวมถึงมีการอบรมกรรมฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 อย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการวัด เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนในการบริหารจัดการวัดและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ส่วนชาวบ้าน เป็นชาวบ้านในชุมชนโดยรอบที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางศาสนา และงานบุญต่าง ๆ ของวัดด้วยดี และผู้ปฏิบัติธรรม มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจมาปฏิบัติธรรมที่วัดรำเปิงเป็นจำนวนมากในหลักสูตรระยะสั้นที่วัดจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (2) เครือข่ายภายนอกวัด ได้แก่ เครือข่ายระหว่างวัดทั้งสองกับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ และเมืองเชียงตุง รัฐฉาน องค์การทางพระพุทธศาสนา โดยวัดรำเปิง (ตโปทาราม) มีความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เทศบาลตำบลสุเทพ และหน่วยงานท้องถิ่นอื่น ๆ ในพื้นที่ ส่วนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วัดรำเปิงมีการแลกเปลี่ยนความรู้และกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัดกับมหาวิทยาลัยอยู่เสมอเพราะสถานที่อยู่ใกล้กันและใน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็มีการเรียนการสอนด้านปรัชญา และศาสนาด้วย ความจริงแล้วยังมีมหาวิทยาลัยอื่นด้วย ที่น่านิสิตมาฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดรำเปิงแห่งนี้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

จะนิยมส่งนิสิตมาเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ วัดอื่น ๆ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ หรือต่างประเทศด้วยด้วย (3) เครือข่ายระหว่างกันของสำนักปฏิบัติธรรมทั้งสอง คือวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นด้วยการทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมกิจกรรมทางศาสนา สังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมประจำปีร่วมกัน ระหว่างวัดร่ำเปิง และวัดพระธาตุจอมคำ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ส่วนเครือข่ายกับวัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง มีการแลกเปลี่ยน การอบรมให้ความรู้และมีปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่น จะมีเครือข่ายกับวัดต่าง ๆ ที่อยู่รัฐฉาน เพราะวัดนี้เป็นศูนย์กลางของเมืองเชียงตุง และเมืองอื่น ๆ ในรัฐฉานด้วย นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายอีก ประกอบด้วย การปฏิบัติธรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในวัดทั้งสองที่มีความโดดเด่นร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เป็นการพัฒนาผ่านรูปแบบของกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่แล้ว เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน หรือการทำ MOU ระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือโดยเฉพาะเมื่อแต่ละวัดจัดกิจกรรม หรือเมื่อเกิดปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นขึ้น เพราะแต่ละวัดมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคที่แตกต่างกัน

แนวทางการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่าย ควรต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงานร่วม ควรแต่งตั้งคณะทำงานจากทั้งสองสำนัก ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการฝึกอบรม ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านสวัสดิการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการสร้างเครือข่าย เป็นต้น และต้องกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะทำงานวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

2. การแลกเปลี่ยนบุคลากร ควรต้องมีการจัดโครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน คือพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละฝ่าย โดยการจัดอบรมและสัมมนาร่วมกัน เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน

3. การจัดกิจกรรมร่วมกัน ควรต้องจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำปี การบรรยายธรรม การสัมมนาวิชาการ การเผยแผ่หลักพุทธธรรม การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การแสดง การละเล่น และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกัน เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การพัฒนาชุมชน การพัฒนาโบราณสถานและโบราณวัตถุและการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

4. การสร้างเครือข่ายออนไลน์ ควรต้องมีการสร้างเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครือข่ายร่วมกัน เพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรม ด้วยการจัดทำเนื้อหาสาระที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบ เช่น บทความธรรมะ วิดีโอ ภาพถ่าย การสร้างกลุ่มสนทนาธรรมออนไลน์ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

5. การระดมทุน ควรต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุน เพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ การขอรับการอุปถัมภ์การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป และการบริหารจัดการด้านการเงินอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้

6. การประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรม ควรต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ด้วยการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย

การพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดทั้งสอง ควรต้องประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

1. การศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ ประกอบด้วย 1.1) ศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของแต่ละสำนักอย่างถูกต้อง 1.2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานระหว่างกัน และ 1.3) การจัดสัมมนาวิชาการ การอบรมการปฏิบัติธรรม และบรรยายธรรม เพื่อเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์

2. การพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ประกอบด้วย 2.1) ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละระดับ 2.2) จัดอบรมและพัฒนาครูสอนการปฏิบัติกรรมฐาน และ 2.3) เผยแพร่หลักสูตรการปฏิบัติกรรมฐานผ่านช่องทางต่าง ๆ

3. การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ประกอบด้วย 3.1) ร่วมกันอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา 3.2) จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรม และ 3.3) สนับสนุนการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบด้วย 4.1) การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่าง ๆ 4.2) การขอรับการสนับสนุนและความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ และ 4.3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประเมินศักยภาพเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม) และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ โดยสามารถประเมินโดยการด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threat) หรือ SWOT Analysis ของทั้งสองสำนัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายที่เข้มแข็งและยั่งยืน กรณีของวัดรำเปิง สามารถวิเคราะห์และสรุปหลักการของ SWOT Analysis ตามประเด็น คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและปัญหาหรืออุปสรรค ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์วัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ ตามหลัก SWOT Analysis

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. เป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงและพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ 2. เป็นแหล่งรวบรวมพระไตรปิฎกฉบับล้านนาและฉบับภาษาต่าง ๆ มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก 3. โบราณสถานของวัดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ แสดงถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 4. ที่ตั้งของวัดอยู่ในทำเลเงียบสงบ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและใกล้สถานที่สำคัญในเชียงใหม่	1. ข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการวัดให้ทันต่อยุคสมัย โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2. การดูแลรักษาโบราณสถานต้องใช้งบประมาณและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง
โอกาส (Opportunities)	ปัญหาอุปสรรค (Threats)
1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ดึงดูดนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติที่สนใจปฏิบัติธรรม 2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้คนทั่วโลก 3. ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการพัฒนาวัด	1. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจส่งผลต่อความสนใจในการปฏิบัติธรรมของคนรุ่นใหม่ 2. การแข่งขันกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ที่มีจำนวนมากขึ้น 3. การรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์โบราณสถานกับการพัฒนา

จากตารางนี้ แสดงให้เห็นว่า วัดรำเปิง (ตโปทาราม) มีจุดแข็งหลายอย่าง เช่น การที่วัดเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในภาคเหนือ การเป็นแหล่งรวบรวมพระไตรปิฎก การได้รับขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เป็นต้น ขณะที่วัดก็มีจุดซึ่งเป็นปัจจัยทางลบอันเนื่องมาจากการบริหารจัดการ เช่น ข้อจำกัดด้านใช้เทคโนโลยี การดูแลรักษา ขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อนหรือจุดที่ต้องพัฒนาอยู่หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดในการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีให้ทันสมัยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการดูแลรักษาโบราณสถานต่าง ๆ ภายในวัดที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่ก็มีโอกาสที่ในการพัฒนาส่งเสริมวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ และความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาวัด แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคที่ท้าทาย เช่น ความสนใจต่อการปฏิบัติธรรมของคนรุ่นใหม่

การแข่งขันกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น และการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์โบราณสถานกับการพัฒนาเป็นต้น

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์วัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ตามหลักการของ SWOT analysis

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม วัดมีประวัติความเป็นมายาวนาน สร้างในสมัยพญาเจ็ดพันตู มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ 2. ความศักดิ์สิทธิ์ ของพระธาตุจอมคำ ประดิษฐานพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนิกชน 3. สถาปัตยกรรมงดงาม เด่นด้วยเจดีย์สีทอง และวิหารศิลปะล้านนา 4. เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงตุง เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและงานบุญต่าง ๆ	1. การบูรณะและดูแลรักษา วัดเก่าแก่ ต้องบูรณะและดูแลต่อเนื่อง ใช้งบประมาณจำนวนมาก 2. การเข้าถึงไม่สะดวก การเดินทางไปเชียงตุงอาจไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม 3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจกระทบความศรัทธาและความผูกพันของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อวัด
โอกาส (Opportunities)	ปัญหา/อุปสรรค (Threats)
1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก 2. การส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางความร่วมมือทางวัฒนธรรมในภูมิภาค 3. การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนรุ่นใหม่และผู้สนใจทั่วไป	1. ปัญหาด้านการเมืองและเศรษฐกิจ สถานการณ์ในเมียนมาร์ยังไม่ปกติ กระทบต่อการพัฒนาและดูแลรักษาวัด 2. ปัญหาด้านการอนุรักษ์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เสี่ยงต่อความเสียหายจากสภาพอากาศและปัจจัยอื่น ๆ 3. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม ผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมอาจส่งผลต่อวัดและบริเวณโดยรอบ

จากตารางนี้ แสดงให้เห็นว่า วัดพระธาตุจอมคำมีจุดแข็งหรือจุดดีหลายอย่าง เช่น ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของวัดที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุจอมคำ สถาปัตยกรรมอันสวยงามของพระธาตุจอมคำ ความเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงตุง แต่วัดก็มีจุดอ่อนหรือจุดที่ต้องพัฒนาหลายอย่าง เช่น การดูแลรักษาต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก การเข้าถึงค่อนข้างลำบาก การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กระทบต่อความศรัทธาและความผูกพันกับวัดของคนรุ่นใหม่ ขณะที่โอกาสการพัฒนามีหลายประการ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก การส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม การเป็นศูนย์กลางการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีปัญหา

หรืออุปสรรคหลายอย่าง เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการเมือง ปัญหาด้านการอนุรักษ์โบราณและโบราณวัตถุ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อวัดและบริเวณโดยรอบของวัด

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ คือ แนวทางการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมทั้งสองแห่ง ดังนี้

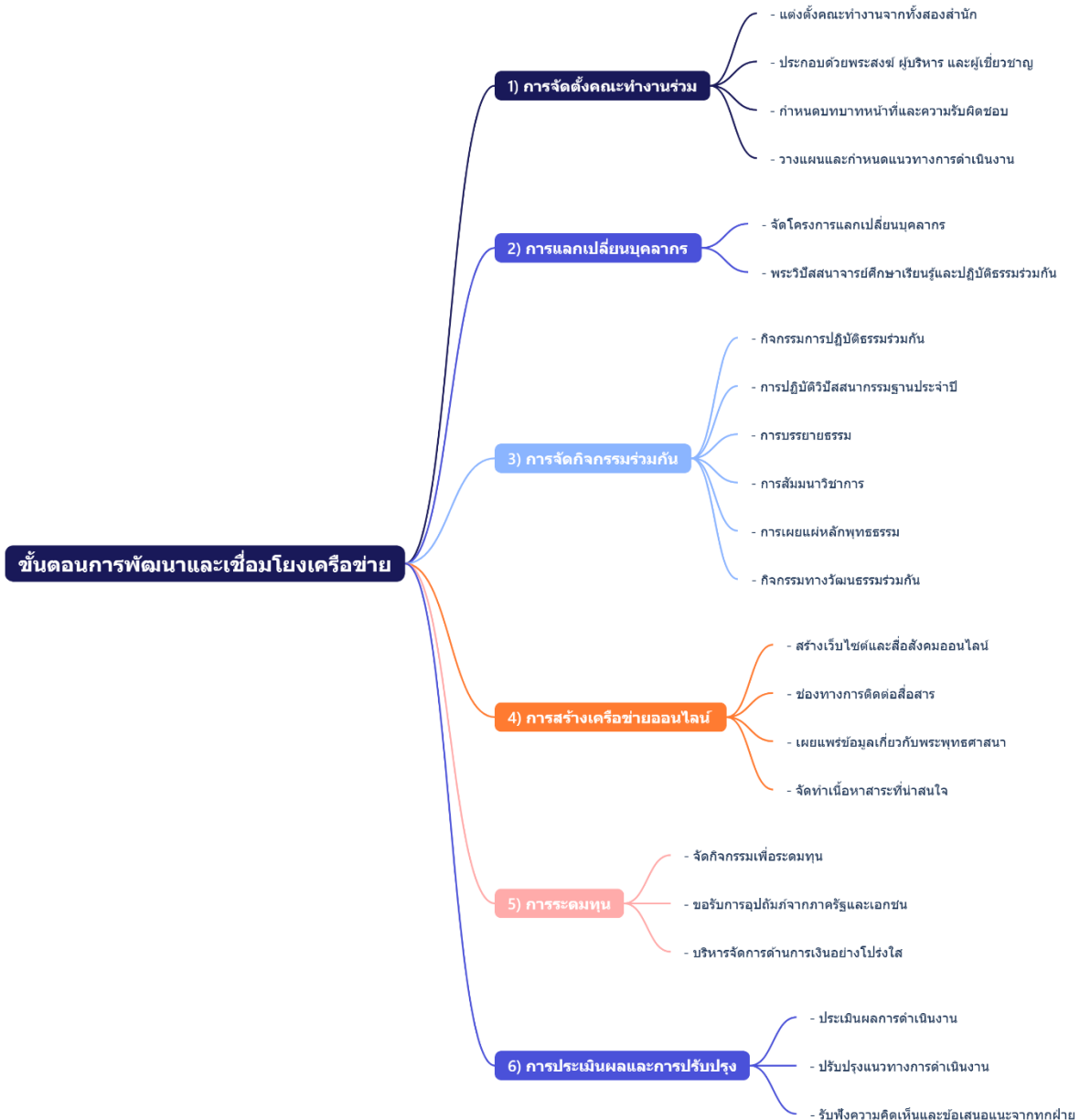

Figure 1: Development and Networking Approach for Meditation Centers-Wat Ram Poeng Chiang Mai Province, and Wat Phrathat Jomkham, Kengtung, Shan State, Myanmar

จากแผนภาพที่ 1 ได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมทั้งสองอย่างชัดเจน 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม ควรมีแต่งตั้งคณะกรรมการจากทั้งสองสำนัก ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ และต้องกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ วางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน 2) การแลกเปลี่ยนบุคลากร ควรมีการจัดโครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรด้านวิปัสสนากรรมฐาน คือพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติธรรมร่วมกัน 3) การจัดกิจกรรมร่วมกัน ควรมีจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำปี การบรรยายธรรม การสัมมนาวิชาการ การเผยแผ่หลักพุทธธรรม การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน 4) การสร้างเครือข่ายออนไลน์ ควรมีการสร้างเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครือข่ายร่วมกัน เพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรม ด้วยการจัดทำเนื้อหาสาระที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบออนไลน์ 5) การระดมทุน ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุน เพื่อสนับสนุนโครงการต่าง ๆ การขอรับการอุปถัมภ์การสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป และการบริหารจัดการด้านการเงินอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้ และ 6) การประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินกิจกรรม ควรมีการประเมินผลการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ด้วยการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมที่มีความร่วมกันด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือ การเยี่ยมเยียนระหว่างกันอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนทำให้การเครือข่ายส่งผลดีต่อการเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ทั้งสองวัดมีการทำความตกลงร่วมกันในการปฏิบัติธรรม การร่วมมือกันจัดกิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง มั่นคง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Suthit Apakaro (Ob-oon) et al. (2013) เรื่อง “การพัฒนาารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ที่พบว่า รูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความคล้ายคลึงกันใน 5 รูปแบบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Pricha Khemanando (Lao Thaweekoon) (2018) เรื่อง “การบริหารเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ที่พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่าย ต้องจัดการประชุมพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อวางแผนร่วมกันการบริหารจัดการ 5 ด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakhrh Prachotthammarak (Jaroon Thanissaro), Phra Pariyattivaropakan, and Ngamprakhon (2017) เรื่อง “กลยุทธ์ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม กรุงเทพมหานคร” ที่พบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติต้องประกอบด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญถึง 5 กลยุทธ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Daonuea Butsitha (2014) เรื่อง “การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพบรมมนาสู อําเภอยางะแยง จังหวัดสุโขทัย” ที่พบว่า รูปแบบเครือข่ายของชุมชนบ้านพบรมมนาสู มี 2 รูปแบบ คือ เครือข่ายระดับชุมชน/เครือข่ายเชิงพื้นที่ และเครือข่ายระดับบุคคล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Monthat Yanunboonsiri, Siritharungsri, and Boonprasert (2022) เรื่อง

“ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ที่พบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มี 5 ยุทธศาสตร์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Sittichat Supajaro (2021) เรื่อง “วิธีการสอนวิปัสสนาภาวนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดรำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ที่พบว่า หลักการและวิธีการปฏิบัติของวัดรำเปิงมีความสอดคล้องกับหลักการที่ปฏิบัติที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaiyawongsa et al. (2019) เรื่อง “แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” ที่พบว่า ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการฝึก 2) ขั้นตอนการเข้าอธิษฐาน และ 3) ขั้นตอนการทวนญาณ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bunchaya (2016) เรื่อง “การปฏิบัติและการสอบอารมณ์กรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศเมียนมาร์” ที่พบว่า การปฏิบัติและแนวทางการสอบอารมณ์กรรมฐานในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นไปตามหลักสติปัฏฐาน 4 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chutrakul, Laphing, and Phrakhru Samuh Thanachote Jirathammo (2020) เรื่อง “แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของชาวต่างชาติที่วัดรำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ที่พบว่า วัดรำเปิงใช้รูปแบบในการสอนการปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัฏฐาน 4 มีหุ่นช่วยในการสอนและใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ไม่อนุญาตให้ผู้ปฏิบัติธรรมพูดคุยกันมุ่งเน้นการสอนปฏิบัติด้วยตนเองเป็นหลัก

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความเชื่อมโยงของสองสำนักนี้เป็นการพัฒนาผ่านรูปแบบของกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่แล้ว เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน หรือการทำ MOU ระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า มีพระภิกษุสามเณรเคยมาศึกษาเรียนรู้แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจากวัดรำเปิง เมื่อท่านเหล่านั้นเดินทางกลับที่วัดพระธาตุจอมคำ และวัดอื่น ๆ ในเชียงใหม่ จึงจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมและเชิญพระวิปัสสนาจารย์จากวัดรำเปิงไปให้อบรมความรู้ด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrapalad Prasit Bhatrajitto (Srisawang), Yodmalee, and Kamjonmenukul (2017) เรื่อง “การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน” ที่พบว่า การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม มีพระวิปัสสนาจารย์ที่รอบรู้และเชี่ยวชาญในการสอน ส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณ มีการปรับปรุงอาคารให้สะอาด วัสดุอุปกรณ์ครบ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนและหลังปฏิบัติธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kwannak (2016) เรื่อง “บทบาทการทำงานเป็นเครือข่ายของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่” ที่พบว่า พัฒนาการของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนามีพัฒนาการการทำงาน of เครือข่าย 4 ระยะ และสอดคล้องกับการวิจัยของ Saksirisamphan, Suyaprom, and Praneet (2013) เรื่อง “พุทธวิธีบริหารของสำนักปฏิบัติธรรม” ที่พบว่า การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์ มีการพัฒนาบุคลากร สถานที่ สื่อ และหลักสูตร ส่วนรูปแบบในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคฤหัสถ์เป็นการพัฒนา 6 ด้าน ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างในการบริหาร บุคลากร สื่อ ร่างกายและจิตใจ หลักสูตร และสถานที่ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Duangthip Pariyattithari (Boonsri) (2014) เรื่อง “การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมไทในเชียงใหม่ ภูพาน สาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์” ที่พบว่า สภาพลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมไทในเชียงใหม่เป็นสังคมเกษตรกรรมกึ่งสังคมยังชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยความพอเพียง มีวัฒนธรรมการกินอยู่อย่างเรียบง่าย ทำให้ชาวไทในเชียงใหม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน อยู่ร่วมกัน

เป็นครอบครัวใหญ่อย่างอบอุ่นและมีความสุข เพราะชาวไทในเชียงตุงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ศักยภาพเครือข่ายระหว่างวัดวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัด เชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองตุง เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า มีการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคมและวัฒนธรรม ทั้งสองแห่งมีจุดแข็ง ที่แตกต่างกัน คือ วัดร่ำเปิง เป็นวัดที่ศูนย์กลางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและแหล่งรวบรวมพระไตรปิฎก แห่งล้านนาไทย ส่วนวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาของเมืองเชียงตุง มีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของ ชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในเมืองเชียงตุง และเป็นสถานที่ดึงดูดใจที่สำคัญของนักท่องเที่ยวใน เมืองแห่งนี้การประเมินศักยภาพเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และสำนักปฏิบัติ ธรรมวัดพระธาตุจอมคำ ขึ้นอยู่กับคุณภาพและประสิทธิภาพการสอนกรรมฐานของพระวิปัสสนาจารย์ทั้งสอง แห่งว่ามีกระบวนการอย่างไรและได้ผลมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับการงานวิจัยของ Pornnapadon (2021) เรื่อง “การสอนและการสอบอารมณ์กรรมฐานการปฏิบัติสุทธวิปัสสนาตามหลักบันได 7 ขั้น ของพระ ภาวนาพิศาลเมธี วิ.” ที่พบว่า การเจริญสุทธวิปัสสนาตามหลักบันได 7 ขั้น เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการสอนปฏิบัติ วิปัสสนาภาวนา โดยได้นำเอาแนวทางปฏิบัติสุทธวิปัสสนาแนวพองยุบมาจัดแบ่งลำดับเป็นการเจริญวิปัสสนา 7 ขั้นตอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Pian Simtama, Boonpu, and Ngamprakhon (2018) เรื่อง “การพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมสายพอง-ยุบในสังกัดไทย” ที่พบว่า มีตัวชี้วัด ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประกอบด้วย ด้านพระวิทยากร ด้านสถานที่ ด้านการ ประชาสัมพันธ์ และด้านเครือข่ายองค์กร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Thawat Chai Sakonwipas and Kumkrong (2023) เรื่อง “การเจริญกัมมัฏฐานแบบสมถูปพังคม নয়” ที่พบว่า การเจริญกัมมัฏฐานแบบ สมถูปพังคม নয় คือ การเจริญวิปัสสนาโดยเจริญสมถะนำหน้า เริ่มจากการใช้ฌานทำให้เกิดขึ้นเป็นบาทฐาน แล้วจึงยกจิตขึ้นสู่การปฏิบัติวิปัสสนา ด้วยการพิจารณาอุปมาตามความเป็นจริง

สรุป

จากผลการวิจัย สามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยอาศัยการปฏิบัติธรรมร่วมกัน การเยี่ยมเยือน กัน การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดเป็นเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมขึ้น ขณะที่แต่ละวัดก็มี เครือข่ายภายในวัด เครือข่ายภายนอกวัด และมีกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายอยู่แล้ว เช่น การมี กิจกรรมการปฏิบัติธรรมประจำในแต่ละเดือน การมีความกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ดังนั้น การมีเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมระหว่างวัดทั้งสอง จึงเป็นเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายภายในวัด เครือข่ายภายนอกวัด และเครือข่ายระหว่างกัน การพัฒนาเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) และสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุจอมคำ เป็นการพัฒนาผ่านรูปแบบของกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่ แล้ว เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน หรือการทำ MOU ระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเยี่ยมเยือนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือโดยเฉพาะเมื่อแต่ละวัดจัดกิจกรรม หรือเมื่อเกิด ปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นขึ้น เพราะแต่ละวัดมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคที่แตกต่าง กัน ศักยภาพของเครือข่ายระหว่างวัดวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองตุง

เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง เพราะมีการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคม และวัฒนธรรม ทั้งสองแห่งมีจุดแข็งที่แตกต่างกัน คือ วัดร่ำเปิง เป็นวัดที่ศูนย์กลางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและแหล่งรวบรวมพระไตรปิฎกแห่งล้านนาไทย ส่วนวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เป็นวัดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาของเมืองเชียงตุง มีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเมืองเชียงตุง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ข้อเสนอจากการวิจัยและข้อเสนอสำหรับการศึกษาในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมทั้งสองเป็นเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมที่มีความร่วมกันด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือ การเยี่ยมเยียนระหว่างกันอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนทำให้การเครือข่ายส่งผลดีต่อการเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ในทางวิชาการได้ ควรต้องนำไปใช้ในการจัดการเรียน การสอน การอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน เพราะรายวิชาเหล่านี้ มีคำอธิบายรายวิชาบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สังคม และวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังสามารถใช้องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยไปใช้เป็นองค์ประกอบสำหรับการอบรม การบรรยาย การจัดโครงการหรือกิจกรรม แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ และใช้เป็นองค์ความรู้เพื่อกระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้แก่คนในสังคม ด้วยการสังเคราะห์เป็นรายงานการวิจัยเป็นบทความวิจัยหรือบทความวิชาการ เพื่อเผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติหรือนานาชาติ

1.2 การพัฒนาผ่านรูปแบบของกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่แล้ว เช่น การทำข้อตกลงร่วมกัน หรือการทำ MOU ระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสังเคราะห์ช่วยเหลือกันด้านต่าง ๆ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องนำไปใช้ในการดำเนิน ด้วยการนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดเป็นต้นแบบของการสร้างเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

1.3 ศักยภาพเครือข่ายระหว่างวัดวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุจอมคำ เมืองตุง เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งเพราะมีการร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องนำไปใช้ดำเนินการด้านการส่งเสริมด้านศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ เช่นการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมสามัคคีระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวทางมหาสติปัฏฐาน 4 ในประเทศไทยและเมียนมาร์

2.2 การพัฒนารูปแบบสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรในประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์

2.3 นวัตกรรมการสื่อสารองค์ความรู้ในมหาสติปัฏฐานสูตรสำหรับคนยุคใหม่ การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ควรเป็นการศึกษาวิจัยพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับคนยุคใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) การสื่อสารด้วยรูปแบบสมัยใหม่ เพื่อสร้างเทคโนโลยีที่สามารถจำลองสภาพแวดล้อมเสมือนจริง

References

- Bunchaya, V. (2016). *The Practice and Examination of Kammatthāna Emotions According to Theravada Buddhism in Myanmar*. (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute of MCU.
- Chaiyawongsa, N. et al. (2019). Guidelines for Vipassanā Kammatthāna Practice Based on the Four Foundations of Mindfulness at Wat Phra That Si Chom Thong Worawihan, Ban Luang Subdistrict, Chom Thong District, Chiang Mai Province. *Journal of Buddhist Studies*, 10(2), 414-428.
- Chutrakul, A., Laphing, U., & Phrakhu Samuh Thanachote Jirathammo. (2020). Guidelines for Promoting Dhamma Practice for Foreigners at Wat Rampoen (Tapotharam), Suthep Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province. *Journal of Buddhist Studies*, 11(2), 514-523.
- Kwannak, K. (2016). *The Networking Role of Development Monks in Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Phra Bhavanadhammabhirach Vi. (2022). *A Manual for Vipassanā Kammatthāna Practice Based on the Four Foundations of Mindfulness*. Chiang Mai: Changphueak Printing Ltd.
- Phra Daonuea Butsitha. (2014). *Network Building and Network Management in the Propagation of Buddhism by the Ban Phop Tham Nam Suk Community, Thung Saliam District, Sukhothai Province*. (Master's Thesis). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Phrakhu Prachotthammarak (Jaroon Thanissaro), Phra Pariyattiaropakan, & Sin Ngamprakhon. (2017). Strategies for Promoting the Management of Meditation Centers in Bangkok. *Journal of Graduate Studies Suan Sunandha Rajabhat University*, 10(1), 87-97.
- Phra Monthat Yanunboonsiri, Siritharungsri, P. & Boonprasert, U. (2022). The Strategic Administration of Provincial Meditation Centers. *Journal of Peace Studies Review*, 10(6), 2384-2396.
- Phrapalad Prasit Bhatrajitto (Srisawang), Yodmalee, B. & Kamjonmenukul, P. (2017). The Development of Educational Network Building of Meditation Centers to Enhance Morality and Ethics of Communities in the Northeast. *International Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences Khon Kaen University*, 7(1), 27-48.
- Phra Pian Simtama, Boonpu, S., & Ngamprakhon, S. (2018). The Development of Management Indicators for the Phra Phong-Yup Practice Centers in Thai Society. *Journal of Education*, 29(3), 141-161.

- Phra Sitthichat Supājāro. (2021). The Teaching Methods of Vipassanā Meditation at Wat Rampoeng (Tapotharam) Meditation Center, Mueang District, Chiang Mai Province. *MCU Pali Studies Buddhaghosa Review Journal*, 7(2), 109-118.
- Phra Thawat Chai Sakonwipas, & Kumkrong, V. (2023). Samathapappangkhamanai Meditation Development. *Journal of Educational Management Innovation and Research*, 5(5), 1077-1084.
- Phramaha Duangthip Pariyattithari (Boonsri). (2014). *The Social and Cultural Development of the Tai in Kengtung, Shan State, Republic of the Union of Myanmar*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Pricha Khemanando (Lao Thaweekoon). (2018). *The Network Administration of Meditation Centers in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Suthit Apākaro (Ob-oon) et al. (2013). *The Development of Models and Processes for the Management of Buddhist Tourism in Thailand*. (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT) and Thailand Science Research and Innovation (TSRI) Fund.
- Pornnapadon, P. (2021). Teaching and Examining the Emotions of Pure Vipassanā Meditation Practitioners According to the Seven Levels of Phra Bhavanaphisanmethi Vi's Ladder. *Journal of MCU Pali Studies Buddhaghosānusorn*, 7(2), 152-164.
- Saksirisamphan, N., Suyaprom, S., & Yutthana Praneet. (2013). *Buddhist Administrative Methods of Meditation Centers*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- The History of Wat Rampoeng (Tapotharam). (n.d.). *This Book Was Published by Miss Yaowalak Thephasadin Na Ayutthaya to Dedicate Merit to Her Mother, Mrs. Sunee Thephasadin Na Ayutthaya*. Chiang Mai: Changphueak Graphic.

พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน*

Buddhist Communication Innovation: Pali for the People

¹ราชัน เกษาวงศ์, บุญเลิศ โอฐสุ, พระครูภัทรธรรมบัณฑิต และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิ์โยธิน¹Rachan Kesawong, Boonlert Otsu, Phrakru Phattaradhampundit

and Kanokwan Karunatittiyotin

สาขาวิชาพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhist Innovation Communication Program, Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: paliforall@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาอักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี 2) เพื่อสร้างพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน และ 3) เพื่อนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม (Field Research) โดยออกแบบการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วยผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคณาจารย์จำนวน 12 รูป/คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) อักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี ประกอบด้วยอักษร 4 ชนิดที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน คือ (1) อักษรไทย จำนวน 41 ตัว ใช้โดยอนุโลมเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนเสียง (2) อักษรพราหมี กำหนดให้มีจำนวนเท่ากับอักษรไทยที่ใช้เขียนภาษาบาลี (3) อักษรกรีก จำนวน 24 ตัว และ (4) อักษรละตินจำนวน 26 ตัว โดยอักษรพราหมี กรีกและละติน ใช้ระบบการเขียนแบบอัลฟาเบติก 2) การสร้างพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน ประกอบด้วย (1) ลำดับอักษรในการสื่อความหมายภาษาบาลีคือ อักษรไทย อักษรพราหมี อักษรกรีกและละติน และ (2) การนำเสนอคำศัพท์ตามหมวดหมู่ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน มีการยกตัวอย่างคำศัพท์ที่แทนความหมายกันได้ และจัดกลุ่มคำศัพท์ที่มีความหลากหลายแต่มีความหมายอย่างเดียวกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน 3) การนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน ประกอบด้วย (1) การแสดงธาตุและอรรถแห่งธาตุภาษาบาลีด้วยอักษรไทยและความหมายในภาษาไทย พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ (2) ปรีวรรตอักษรจากอักษรไทยไปสู่อักษรพราหมี กรีก และละตินตามลำดับ (3) เทียบเคียงเสียงอักษรตามความสอดคล้องของเสียงพื้นฐานประกอบกับสูตรการแปลงอักษร และ (4) ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ปรีวรรตเป็นอักษรละตินด้วยวิธีศัพทมูลวิทยา (Etymology) แล้วแสดงความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาอังกฤษ

คำสำคัญ: การสื่อสาร; บาลีเพื่อปวงชน; พุทธนวัตกรรม

Abstract

This study had three objectives: 1) to examine the scripts that convey meanings in Pali; 2) to develop a Buddhist communication innovation, *Pali for the People*, and (3) to present the Buddhist communication innovation, *Pali for the People*. The research employed a qualitative approach, integrating documentary research and field research. Data were collected through in-depth interviews with key informants, including 12 administrators and faculty members from Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The data were then analyzed using content analysis and presented through descriptive-analytical methods.

The findings revealed as follows: 1) The scripts conveying meanings in Pali consist of four interrelated types: (1) Thai script, comprising 41 characters, used conventionally as symbols representing sounds; (2) Brahmi script, with a number of characters corresponding to those in the Thai script used for writing Pali; (3) Greek script, consisting of 24 characters; and (4) Latin script, consisting of 26 characters. The Brahmi, Greek, and Latin scripts all employ an alphabetic writing system. 2) The development of the Buddhist communication innovation, *Pali for the People*, comprises: (1) the sequence of scripts used to convey Pali meanings, namely Thai, Brahmi, Greek, and Latin scripts; and (2) the presentation of vocabulary according to interrelated categories, including examples of synonymous words and the grouping of diverse terms with the same meaning into a single category. 3) The presentation of the Buddhist communication innovation, *Pali for the People*, comprises: (1) displaying the elements (*dhātu*) and their meanings in Pali using Thai script, along with Thai translations and illustrative examples; (2) transliterating the Thai script into Brahmi, Greek, and Latin scripts in sequence; (3) comparing the phonetic correspondences of the scripts based on basic sound similarities and established transliteration formulas; and (4) verifying the meanings of Pali terms transliterated into Latin script using etymological methods and presenting their meanings in English.

Keywords: Communication; Pali for the People; Buddhist Innovation

บทนำ

พระพุทธพจน์ อันเป็นพระดำรัสสอนของพระพุทธเจ้าประกอบไปด้วยธรรมและวินัย โดยเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันว่าการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี เมื่อตรวจสอบในพระไตรปิฎกพบข้อความระบุถึงข้อปฏิบัติต่อพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะด้วยภาษาของตน” (Pali Tripitakas: 7/180/70) คำว่าภาษาของตน (สกา นิสฺสํ) อรรถกถาไขความว่าเป็นภาษาของชาวมคธอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัส โดยนัยนี้จึงจัดภาษาบาลีหรือมาคธิ์นี้เป็นปรากฏ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2018) การเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น มีสิ่งที่น่าศึกษาคือการใช้ภาษาในการสื่อสาร โดยใช้วิธีกลมกลืนในภาษาท้องถิ่นเพื่อเข้าถึงผู้คนในทุกระดับชั้นได้เป็นอย่างดีในสมัยนั้น โดยเหตุที่พระพุทธเจ้า เป็นเสมือนเจ้าลัทธิใหม่ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีกลมกลืนไปกับพิธีเก่า ๆ ก่อน หรือใช้ภาษาวัฒนธรรมเดิม ๆ ไปด้วย เพราะการใช้ภาษาในการเผยแผ่คำสอนยังใหม่อยู่ จึงจำเป็นต้องอิงภาษาชาวบ้านที่ใช้ในยุคสมัยนั้น แต่พระองค์ก็ให้คำจำกัด

ความหมายแท้ ๆ เอาไว้เฉพาะของพระองค์เองเหมือนเป็นการยืมภาษามาใช้และการใช้ภาษาแบบเฉพาะง่าย ๆ จึงเป็นการเลี่ยงการโจมตีจากลัทธิอื่น เพราะว่าการจ้องทำลายลัทธิใหม่ ๆ นั้น คือ ลักษณะนิสัยของเจ้าลัทธิสมัยนั้น พระองค์จึงใช้ภาษาท้องถิ่น ไม่ได้บัญญัติภาษาตัวเอง เพื่อป้องกันเป็นจุดอ่อนในการโจมตีในแง่ภาษา (Sangsai, and Prasri, 2023) ในสมัยพุทธกาลมีภาษามากมาย ส่วนที่พระองค์ทรงใช้ภาษามคธ เพราะมีเหตุผล 2 ประการคือ 1) ภาษามคธเป็นภาษาชาวบ้านไม่ยากบางที่เรียกภาษานี้ว่า ดันติภาษา แปลว่า ภาษาที่มีแบบแผน คือ มีระบบเป็นไวยากรณ์ มีระเบียบมากขึ้น และ 2) ส่วนที่พระองค์ใช้ภาษาสันสกฤตด้วย เพราะเป็นภาษานักบวช นักเผยแผ่ เป็นภาษาชั้นสูง พวกพราหมณ์เองจึงภูมิใจในภาษาของตัวเองและมีแนวโน้มเหยียดภาษาชาวบ้าน (ภาษามคธ) ด้วย มาในยุคพระพุทธเจ้า พระองค์จึงยึดเอาภาษาธรรมดาหรือภาษาชาวบ้าน ขึ้นมาเป็นภาษาในการสื่อสาร ภาษามคธจึงได้รับการฟื้นฟูอีกที เพื่อเผยแผ่ศาสนากับทุกคนทุกชั้น ไม่มีวรรณะ (Bodhinanda, 1970) ภาษาอารยันตระกูลอินเดีย-ยุโรป มี 2 ภาษาหลัก ๆ คือ 1) ภาษาสันสกฤต โดยคำว่าสันสกฤตนั้นหมายถึงการเอาสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมดา มารวมเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ ให้มีระเบียบเรียบร้อย เป็นวิจิตรรนาของภาษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าภาษาที่แต่งสร้างขึ้น (Artificial Language) และ 2) ภาษาปรากฤต คือภาษาถิ่นของชาวอารยัน ในที่นี้คือภาษาใดภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกันในห้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งย่อมมีแลกเปลี่ยนกันไปตามท้องถิ่น โดยภาษาปรากฤตได้แพร่ออกไปเป็น 3 ทาง ทางหนึ่งแผ่ไปทางตะวันตก ทางหนึ่งลงไปทางใต้ และทางหนึ่งแผ่ไปทางตะวันออก ซึ่งสายที่แผ่ไปทางตะวันออกนี้ เรียกว่าภาษามาคธีหรือภาษามคธ อันเป็นภาษาปรากฤตที่แพร่หลายไปในดินแดนลุ่มแม่น้ำคงคาและแม่น้ำยมนา ภาษามาคธีหรือมคธในที่นี้เป็นยคนละภาษากับภาษาบาลีซึ่งใช้อยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ต่อมาภาษามาคธีได้ไปผสมเข้ากับภาษาของชาวพื้นเมืองจึงได้กลายมาเป็นภาษาพิหารี ภาษาปรากฤตมีความเจริญเฟื่องฟูในสมัยโบราณ ก็ในสมัยที่ได้เป็นภาษาในพุทธศาสนาและศาสนาเชน เมื่อพุทธศาสนาแพร่หลายไปตอนใต้ของอินเดียและลังกา ภาษามาคธีก็แพร่หลายตามไปด้วย แล้วกลายเป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาหนังสือใช้อยู่ในวรรณคดีทางพุทธศาสนา ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีต้นกำเนิดและวิวัฒนาการร่วมกันในยุคสมัยและพื้นที่เดียวกันจึงมีการให้คำศัพท์และไวยากรณ์ที่ใกล้เคียงกัน ตามผลของการวิจัยในวิชาภาษาภาษาต่าง ๆ ในยุโรปเกือบทั้งหมด และรวมทั้งภาษาเดิมของชนชาติอิหร่านและภาษาต่าง ๆ ส่วนมากในอินเดียตอนเหนือ จัดอยู่ในตระกูลภาษาอินเดีย-ยุโรป (Indo-European Language Family) และเรียกภาษาดั้งเดิมซึ่งเป็นที่มาว่า ภาษาอินเดีย-ยุโรปดั้งเดิม (Primitive Indo-European Language) (Phraya Anuman Rajadhon, 1956) ภาษาบาลีเป็นภาษาที่มาจากตระกูลภาษาอินโด-ยูโรเปียน เป็นกลุ่มภาษาที่มีวิภัติปัจจัย (Inflectional Language) มีลักษณะเด่นคือ การสร้างคำ (Word Formation) ซึ่งสร้างมาจากธาตุ (Root) หรือไม่ก็สร้างคำใหม่ ๆ ด้วยการเติมคำอุปสรรค (Prefixation) เข้าข้างหน้า หรือการลงปัจจัย (Suffixation) ลงข้างหลังคำ เป็นต้น (Phra Rajavaramuni, 2010) ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเป็นภาษา “ฝรั่ง” เพราะฉะนั้น จะละม้ายคล้ายภาษาอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส มากกว่าภาษาไทย ยกตัวอย่างเช่น สิว (เย็บ) ภาษาฝรั่งเศสเขียนเหมือนกัน (เพียงแต่อ่านออกเสียงแปลกไป) ว่า sew พนธ (ความผูกพัน) ตรงกับฝรั่งว่า bond เอราวัณ (ช้างเอราวัณ) นั่นก็คือภาษาฝรั่งว่า elephant เป็นต้น (Wannapok, 2018)

ภาษาอังกฤษนับเป็นภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลก ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ช่วยให้นักศึกษาได้พัฒนาตนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดีขึ้น ทำให้ได้เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีการคิด สังคม เศรษฐกิจ

การเมือง การปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและกว้างขวาง และมีวิสัยทัศน์ในการดำรงชีวิต (Ministry of Education, 2009) การศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบ เป็นส่วนหนึ่งในสาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics) เป็นการนำเอาวิชาภาษาศาสตร์มาประยุกต์เพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ภาษา ซึ่งการศึกษาภาษาเชิงภาษาศาสตร์นั้นสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาได้ด้วย วิชานี้นับว่าเป็นประโยชน์มากแก่ครูผู้สอนภาษาและนักศึกษาที่เรียนภาษาที่สอง (Robert, 1964) การนำภาษาบาลีมาประยุกต์เข้ากับวิธีการทางภาษาศาสตร์ โดยใช้การเปรียบเทียบรูปศัพท์และความหมายย่อมทำให้สามารถเข้าใจความหมายของภาษาบาลีและภาษาอังกฤษไปพร้อมกันทำให้ง่ายต่อการจดจำ เรียนรู้และเข้าใจ

ดังนั้น การนำภาษาบาลีมาใช้ในการสื่อสาร โดยแปลความหมายภาษาบาลีด้วยวิธีการทางภาษาศาสตร์โดยเปรียบเทียบกับภาษาในตระกูลอินเดีย-ยุโรป (Indo-European Language) ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลเดียวกัน ในการวิจัยครั้งนี้ได้เจาะจงเลือกภาษากรีก ละติน และภาษาอังกฤษ ทำการศึกษาโดยใช้ชุดอักษรที่มีแหล่งกำเนิดและวิวัฒนาการใกล้เคียงกัน เพื่อประมวลความเหมือนกันของรูปศัพท์และความหมาย ซึ่งจะส่งผลให้นำภาษาบาลีมาใช้ในการสื่อสาร สามารถแปลความหมายของศัพท์ภาษาบาลีโดยใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างกลมกลืน เข้าใจง่าย อันจะนำไปสู่การใช้ภาษาบาลีเพื่อเป็นนวัตกรรมการสื่อสารในทางพุทธศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี
2. เพื่อสร้างพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร: บาลีเพื่อปวงชน
3. เพื่อนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร: บาลีเพื่อปวงชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

วิเคราะห์และสังเคราะห์คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ กลุ่มคัมภีร์สัททวิเสส คือ กัจจายนะ ปทรูปสัททวิเสส สัททวินิตติ และพจนานุกรมคัมภีร์บาลี เช่น อภิธานปิทีปิกา เป็นต้น ประกอบกับทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ โดยวิธีการค้นคว้าอย่างเป็นระบบ เพื่อสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอักษรที่ใช้ในการเขียนภาษาบาลี

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

นำองค์ความรู้ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาใช้ในการร่างนวัตกรรม โดยสังเคราะห์หมวดธาตุพร้อมความหมายและตัวอย่างประกอบคำอธิบายจากคัมภีร์สัททวินิตติ คัมภีร์กัจจายนะและปทรูปสัททวิเสส ใช้เทคนิคการปริวรรต โดยการแปลงอักษรไทยที่ใช้เขียนคำศัพท์ภาษาบาลีไปสู่การเขียนด้วยอักษรพราหมี กรีก และละติน ตามลำดับ ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ โดยใช้วิธีศัพทมูลวิทยา (Etymology) เปรียบเทียบความหมายของธาตุในภาษาบาลีกับธาตุในภาษาตระกูลโปรโตอินโดยูโรเปียน (Proto Indo-European Root) เจาะจงภาษากรีก ละตินและอังกฤษ จากนั้นนำร่างนวัตกรรมไปใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคณาจารย์จำนวน 12 รูป/คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 6 รูป และ 2) กลุ่มคณาจารย์ วิทยาการและครูผู้สอนภาษาบาลี จำนวน 6 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างนวัตกรรม

นำผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์เนื้อหา เป็นแนวโน้มในการบูรณาการหลักการรู้รอบด้วยอักษร อักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลีและนวัตกรรมการสื่อสารภาษาบาลี ด้วยการแบ่งกลุ่ม (Categorizing) ของความคิดและเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เหมือนกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน และคงไว้ซึ่งประเด็นความคิดที่ต่างกัน โดยมุ่งเน้นการแบ่งกลุ่มข้อมูลใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความคิดที่เหมือนกัน (Thesis) ความคิดที่ตรงข้าม (Anti-thesis) และ ความคิดแบบผสานกลมกลืน (Synthesis) และนำมาเสนอต่อคณะที่ปรึกษาคุณูปนิพนธ์ ทำการประมวลความรู้รวบยอด (Conceptualization) โดยสังเคราะห์ข้อมูลความคิดและเนื้อหาทั้งหมดรวมเป็นประเด็นหลัก นำผลที่สรุปได้มาใช้ในการปรับปรุงนวัตกรรมตามข้อเสนอแนะ โดยมีประเด็นสำคัญคือ การเรียงลำดับอักษร การจัดหมวดหมู่ธาตุในบาลีภาษา และการถอดความหมายภาษาบาลีเป็นภาษาอังกฤษ

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอนวัตกรรม

พัฒนานวัตกรรมตามข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำเสนอนวัตกรรมผ่านช่องทางออนไลน์คือ Youtube channel ในชื่อว่า paliforall โดยค้นหาได้จาก <https://www.youtube.com/@paliforall> และแอปพลิเคชัน TikTok โดยใช้ชื่อว่า pali.for.all

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า อักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะสูตรที่ 2 พร้อมทั้งคำอธิบายในคัมภีร์ปทฐปิติ ดังนี้

สูตรที่ 2 อักษรา 'ปา' ทโย เอกจตุตทาสี. วัณณะ มี อ เป็นต้น 41 ตัว ชื่อว่าอักษร.

คำอธิบายในปทฐปิติมีว่า อักษรา อปิ อาทโย เอกจตุตทาสี, เต จ โข ชินวนานุปา อการาทโย นิคคิตันตา เอกจตุตทาสีสมตฺตา วัณณา ปจฺเจกํ อักษรา นาม โหติ. (ในสูตรนี้) ตตฺตปเป็น อักษรา อปิ อาทโย เอกจตุตทาสี วัณณะอันสมควรต่อพระพุทธพจน์เหล่านั้น ตั้งแต่ อ ถึง นิคคิต จำนวน ๔๑ ตัว แต่ละตัวก็มีชื่อว่า อักษร อักษรในภาษาบาลีมี 41 ตัว คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ, ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญช, ฎ ฐช ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ ฝ พ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ อ

ส่วนในคัมภีร์สัททนิติ สุตตมาลา พบว่า อักษรในภาษาบาลี ปรากฏอยู่ในมูลสัณญาณวิธาน คือวิธีการตั้งชื่อชั้นพื้นฐาน ตามสูตรที่ 1 คือ อปฺปฏฺเต'กตาสี สทฺทา วัณณา เสียงทั้งหลาย 41 เสียง มี อ เป็นต้น ชื่อว่า วัณณะ ย่อมมี

การใช้อักษรในการเขียนภาษาบาลีตามสัททนิติ สุตตมาลาามีวิธีการใช้ในลักษณะพิเศษ กล่าวคือสามารถแปลงเสียงของอักษรได้ โดยใช้ตามเกณฑ์คือมีความเหมาะสมและคล้ายตามพุทธพจน์ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การแปลงพยัญชนะภาษาบาลี โดยคล้ายตามพุทธพจน์

อักษร	แปลงเป็น	เนื้อความ	สูตรที่
ห	ธ	โห ธสฺส วัณณสนฺนิมิทิ	72
ท	ต	โต ทสฺส	73
ด	ฎ	โฏ ดสฺส	74
ต	ธ	โธ ดสฺส คพฺโฏกมฺนาสนเน สดฺเต	75
ตฺต	ตร	ตฺโร ตฺตสฺส	76

อักษร	แปลงเป็น	เนื้อความ	สูตรที่
ค	ก	โก คสส	77
ร	ล	โล รสส	78
ย	ช	โซ ยสส	79
ว	พ	โพ วสส	80
ย	ก	โก ยสส	81
ช	ย	โย ชสส	82
ต	ก	โก ตสส	83
ต	จ	โจ ตสส	84
ป	ผ	โป ปสส	85
ท	ทร	ทูโร ทสส	86
ข	ฌ	โฌ ขสส	87
ช	ท	โท ชสส	88
ณฺณช	ณฺณ	ปณฺณตติปณฺณาสนํ ณฺณชสส ณฺณโณ	89
ปณฺจ	ปณฺณ	ปณฺจวิสตียา ปณฺจสส ปณฺโณ	90
น	ณ	โน นสส	91
ณ	น	โน ณสส	92
ท	ธ	โธ ทสส	93
ย	ว	โว ยสส	94
ล	ฬ	ลสส ฬ	96
ก	ท	โท กสส	97
ม	ป	โป มสส	98
ป	ม	วนปฺปติสส ปสส โม	99
วิ,ว	ป	โป วิสส วสส จ	100
ป	ว	โว ปสส	101

จากตารางที่ 1 การแปลงพยัญชนะโดยคล้อยตามพุทธพจน์ พบว่า มีการแปลงพยัญชนะในวรรคเดียวกัน เช่น ข เป็น ฌ, ค เป็น ก, ต เป็น ธ, ป เป็น ผ เป็นต้น การแปลงพยัญชนะข้ามวรรค เช่น ก เป็น ท, ช เป็น ท, ต เป็น ก, ต เป็น จ, น เป็น ณ เป็นต้น การแปลงจากพยัญชนะอวรรคเป็นพยัญชนะวรรค เช่น ห เป็น ธ, ว เป็น พ, ย เป็น ก, เป็นต้น และพบการแปลงพยัญชนะสลับกันไปมาคือกลุ่มอักษร ม ป ว

ในการศึกษาอักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี ผู้วิจัยได้นำอักษรในยุคสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่ใช้จารึกเรื่องราวในทางพระพุทธศาสนามาสังเคราะห์รวมกับอักษรอื่น ๆ โดยอาศัยันยที่ว่า อักษรทั้งหลายมี อ เป็นต้น มี อัง เป็นที่สุด พบว่าอักษรที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันได้แก่อักษรกรีก ที่เริ่มต้นด้วยอัลฟาและลงท้ายด้วยโอเมกา และเนื่องจากอักษรกรีกเป็นต้นกำเนิดให้อักษรละติน จึงจัดอักษรละตินไว้ในกลุ่มอักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลีด้วย จึงสรุปได้ว่า อักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลีได้ มี 4 ชนิด คือ อักษรไทย อักษรพราหมี อักษรกรีกและอักษรละติน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าการสร้างพุทธรูปธรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน มีขั้นตอนดังนี้คือ

1. การสังเคราะห์หมวดธาตุพร้อมความหมายและตัวอย่างประกอบคำอธิบายจากคัมภีร์สหพันธิตัมภีร์ก็จายณะและปฐุปสัทธิ จากนั้นใช้เทคนิคการปริวรรตอักษร ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์โดยใช้วิธีศัพทมูลวิทยา

2. ลำดับการใช้อักษรที่เหมาะสมในการสื่อความหมายภาษาบาลี

2.1 อักษรไทย เป็นอักษรสื่อความหมายที่ให้เข้าใจกันได้ แต่การจะสื่อความหมายให้ตรงกันทั้งหมดก็เป็นเรื่องยาก เนื่องจากภาษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาในแต่ละยุคแต่ละสมัย แม้แต่ความหมายบางคำในพระไตรปิฎกก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน กล่าวคือในยุคสมัยหนึ่งอาจมีความหมายอย่างหนึ่ง เมื่อเปลี่ยนยุคสมัยก็จะมี ความหมายเปลี่ยนไปได้นั่นเอง เนื่องจากต้องใช้การแปลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะสื่อ

2.2 อักษรพราหมี เป็นต้นกำเนิดที่ใช้อักษรแทนเสียงเพื่อจารึกภาษาบาลี มีข้อได้เปรียบมากกว่าอักษรอื่น ๆ เนื่องจากมีถิ่นกำเนิดเดียวกันกับภาษาบาลี สามารถสื่อความหมายให้ตรงกับภาษาบาลีได้มาก เพราะพระพุทธรูปศาสนาในปัจจุบันก็ได้อาศัยจารึกของพระเจ้าอโศกซึ่งบันทึกไว้ด้วยอักษรพราหมีเป็นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา

2.3 อักษรกรีก มีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นอักษรที่ใช้ในตระกูลภาษาอินโดยูโรเปียนเหมือนกัน ดังนั้นการปริวรรตก็จะทำให้เห็นอักษรและเสียงของอักษรที่มีความใกล้เคียงกัน สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจกันได้ ทำให้มองเห็นรูปศัพท์ได้ชัดเจนขึ้น

2.4 อักษรละติน มีความเหมาะสม เนื่องจากจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับอักษรกรีก และมีการใช้ในตระกูลภาษาอินโดยูโรเปียนเหมือนกัน

สรุปได้ว่า อักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลี ประกอบด้วย อักษรไทยจำนวน 41 ตัว แบ่งเป็นสระ 8 ตัว พยัญชนะ 33 ตัว ซึ่งมีจำนวนเท่ากับอักษรพราหมี โดยเปรียบเทียบกันได้ ดังนี้

สระ 8 ตัว	อักษรไทย	อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ
	อักษรพราหมี	𑀅 𑀆 𑀇 𑀈 𑀉 𑀊 𑀋 𑀌
พยัญชนะ ก วรรณ	อักษรไทย	ก ข ค ง
	อักษรพราหมี	𑀀 𑀁 𑀂 𑀃
พยัญชนะ จ วรรณ	อักษรไทย	จ ฉ ช ฌ ญ
	อักษรพราหมี	𑀄 𑀅 𑀆 𑀇 𑀈
พยัญชนะ ฎ วรรณ	อักษรไทย	ฎ ฐ ฑ ฒ ณ
	อักษรพราหมี	𑀉 𑀊 𑀋 𑀌 𑀍
พยัญชนะ ต วรรณ	อักษรไทย	ต ถ ท ธ น
	อักษรพราหมี	𑀎 𑀏 𑀐 𑀑 𑀒
พยัญชนะ ป วรรณ	อักษรไทย	ป ผ พ ภ ม
	อักษรพราหมี	𑀓 𑀔 𑀕 𑀖 𑀗

พยัญชนะ อวรรค	อักษรไทย	ย ร ล ว ส ห พ อ
	อักษรพราหมี	𑀓 𑀔 𑀕 𑀖 𑀗 𑀘 𑀙 ⁰
	อักษรกรีก 24 ตัว คือ	α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω
	อักษรละติน 26 ตัว คือ	a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

3. การจัดเป็นคำศัพท์ให้หมวดหมู่ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาคำศัพท์ต่าง ๆ ในหมวดหมู่เหล่านั้นในคราวเดียวทำให้เข้าใจเชื่อมโยงกันได้ จัดกลุ่มคำศัพท์ที่มีความหลากหลายแต่มีความหมายอย่างเดียวกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน มีการยกตัวอย่างคำศัพท์ที่แทนความหมายกันได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอพุทธรูปวัตรกรรมการสื่อสาร : บาติเพื่อปวงชน มีองค์ประกอบตามลำดับดังนี้

- 1) แสดงธาตุบาติและอรรถแห่งธาตุด้วยอักษรไทยและความหมายในภาษาไทย พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ
- 2) ปรีวรรตอักษรตามลำดับคือ ไทย พราหมี กรีก ละติน
- 3) เทียบเคียงเสียงอักษรตามความสอดคล้องของเสียงพื้นฐานประกอบกับสูตรการแปลงอักษร
- 4) ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ปรีวรรตเป็นอักษรละตินด้วยวิธีศัพทมูลวิทยา (Etymology) แล้วแสดงความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาอังกฤษ

ผู้วิจัยนำเสนอพุทธรูปวัตรกรรมการสื่อสาร: บาติเพื่อปวงชน ในรูปแบบคลิปวิดีโอโดยแสดงองค์ประกอบตามลำดับ ดังภาพประกอบ 1-2

Figure 1: The Pali Term for Sugar is *Sakkharā*, Which Can Be Translated into English as Sugar, Crystalline Sugar, or Sugar Granules

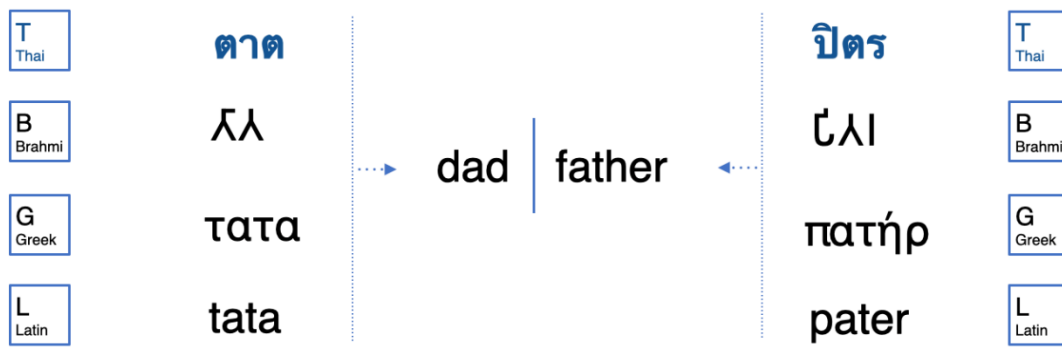

Figure 2: The Pali Word for “Father” Is Pitā, Which in English Means Father, Dad, or Male Parent

จากนั้นนำเสนอประวัติกรรมผ่านช่องทางออนไลน์คือ Youtube channel ในชื่อว่า paliforall โดยเข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/@paliforall> และแอปพลิเคชัน TikTok โดยใช้ชื่อว่า pali.for.all โดยเข้าถึงได้จาก <https://www.tiktok.com/paliforall>

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร: บาลีเพื่อปวงชน ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ดังนี้

1) จากผลการศึกษาอักษรที่สื่อความหมายภาษาบาลีนั้นทำให้เห็นว่าอักษรที่มีเป็นต้นทางในการศึกษาภาษาบาลีนั้น คือ อักษรพราหฺมีในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งพระองค์ทรงใช้อักษรพราหฺมีในการจารึกประกาศราชโองการและเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอันปรากฏตามเสาจารึกพระเจ้าอโศกตามสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา เมื่อตั้งต้นจากอักษรพราหฺมีจะพบความเกี่ยวเนื่องกับอักษรในยุโรป ซึ่งลักษณะของอักษรและที่มามีความสัมพันธ์กัน และที่สำคัญคืออักษรไทยนั้นสามารถสืบที่มาไปจนถึงอักษรพราหฺมีได้

2) หลักการสำคัญในสูตรของคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี คือหลักการรู้หรือรรดด้วยอักขระและหลักของการแปลงอักษรนั้น เป็นวิธีแสดงการใช้อักษรเพื่อสื่อความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลี โดยสามารถถอดความหมายด้วยการปริวรรตจากบาลีอักษรไทยไปสู่อักษรละติน จะทำให้ปรากฏซึ่งความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ตรงกับบรรณแห่งธาตุและความหมายในภาษาอังกฤษ

3) การศึกษาพุทธพจน์ด้วยสภานิรุตติ เป็นการศึกษาผ่านภาษามคธซึ่งต่อมาชื่อเรียกว่าภาษาบาลี มีคำอธิบายที่กล่าวถึงความเป็นมูลภาษา คือ ภาษาที่เป็นต้นเค้า เป็นมูลเดิม มนุษย์ทั้งหลายในสมัยต้นกับใช้สนทนากันซึ่งเป็นการอธิบายถึงความเป็นภาษาของมวลมนุษยชาติที่มีมานาน ดังนั้นภาษาบาลีจึงมีลักษณะเป็นภาษาสากล คือเป็นภาษาที่มีความแพร่หลายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

4) การนำเสนอการสื่อสารด้วยภาษาบาลีให้เข้าถึงปวงชนมุ่งเน้นที่การแสดงธาตุและอรรถของธาตุ โดยอาศัยหลักของการใช้อักษรในการสื่อความหมาย การแปลงอักษรและการเทียบเคียงของเสียงพื้นฐาน โดยนำเอาอักษรที่ใช้กันแพร่หลายเป็นที่คุ้นเคยกันของพหูชนมาใช้แทนเสียงของภาษาบาลีเพื่อสร้างเครื่องมือการสื่อสารให้คนหมู่มากสามารถรู้ถึงความหมายของภาษาบาลีได้

จากการนำผลการวิจัยพุทธวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชนมาสังเคราะห์เข้ากับองค์ประกอบ การสื่อสารของเดวี เค. เบอโล ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบ (Model) ได้ดังนี้

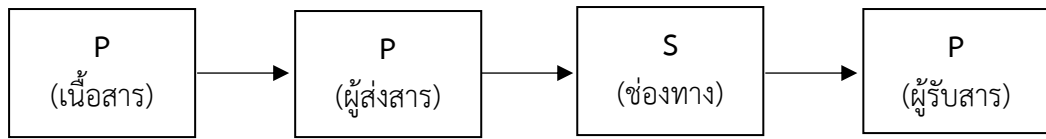

Figure 3: PPSP Model

โมเดลนี้สามารถอธิบายได้ ดังนี้

P มาจาก Pali ซึ่งในที่นี้คือ “เนื้อหาสาร” ที่ต้องการส่งไปถึงผู้รับสาร โดยมีองค์ประกอบคือธาตุบาลี อรรถแห่งธาตุและตัวอย่างประกอบการใช้โดยกำหนดเริ่มต้นด้วยอักษรไทยและมีการแสดงความหมายใน ภาษาไทย ทั้งนี้อนุโลมใช้อักษรไทยจำนวน 41 ตัวตามเสียงในภาษาบาลี

P มาจาก Philologist หมายถึงนักภาษา ผู้มีความรู้ภาษาบาลีตามอย่างในคัมภีร์สัททนต์และกัจจาย นะเป็นต้น โดยสามารถใช้การปริวรรตอักษรไทยไปสู่พราหมี กรีกและละตินประกอบการประยุกต์ในสูตรการ แปลงอักษรในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ได้อย่างชำนาญ และเป็นผู้ที่สามารถใช้วิธีการตรวจสอบความหมายของ คำศัพท์ภาษาบาลีด้วยวิธีศัพทมูลวิทยาเพื่อกำหนดความหมายที่จะสื่อได้อย่างถูกต้อง

S มาจาก Social Media ที่นำมาใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอวัฒนธรรมครั้งนี้ คือ TikTok และ Youtube ที่ได้รับความนิยมและเข้าถึงได้ง่าย โดยมีรูปแบบการนำเสนอเป็นคลิปวิดีโอ ที่มีความกระชับ มี ลำดับการเปลี่ยนของอักษรที่เข้าใจง่าย เพื่อนำไปสู่การสื่อสารความหมายภาษาบาลีผ่านอักษรอื่นที่ได้รับความนิยม รับในระดับสากล

P มาจาก People ซึ่งเป็นผู้รับสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยการใช้การตีความผ่านตัวอักษร ทำให้ สามารถเข้าใจและรับรู้ความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาของตน ๆ และสามารถเชื่อมโยงรูปศัพท์ และความหมายของภาษาบาลีเข้ากับคำศัพท์ที่เป็นปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องต้องกัน ทำให้ง่ายต่อการศึกษา และทำความเข้าใจในภาษาบาลี

โดยสรุปแล้ว เนื้อสารที่ต้องการจะสื่อคือภาษาบาลีนั้น จะต้องประกอบส่วนสำคัญคือ ธาตุบาลี อรรถ แห่งธาตุและตัวอย่างประกอบเพื่อเป็นการกำกับความหมายและทำให้เห็นภาพรวมของการใช้งาน โดยผู้ส่งสาร จะต้องมีความรู้คือเป็นผู้รู้ภาษาบาลีตามอย่างแบบดั้งเดิมคือศึกษาในคัมภีร์กัจจายนะและสัททนต์เป็นต้น มีความชำนาญในการใช้อักษร การปริวรรตเป็นอักษรอื่น ๆ อันเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ทั้งต้องรู้วิธีตรวจสอบ ความหมายของคำศัพท์เพื่อสื่อความหมายภาษาบาลีอย่างถูกต้องแม่นยำตามเนื้ออรรถเนื้อธรรม ทำการ นำเสนอด้วยรูปแบบทันสมัยผ่านช่องทางการสื่อสารคือสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้เข้าถึงปวงชน ผู้รับสารได้ทุกกลุ่มและทุกชนชั้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อักษรสื่อความหมายภาษาบาลี ประกอบด้วย อักษรไทย พราหมี กรีกและละติน ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า สอดรับกับคัมภีร์กัจจายะ ในสูตรที่ 1 ความว่า อตโธ อกฺขรสมฺมณฺเฑ (เนื้อความอันบุคคลหมายรู้ได้ด้วยอักษร) และสอดคล้องกับพระพุทธรูปปิยมหาเถระที่ให้คำอธิบายในคัมภีร์ปทฺรูป สิทธิ สูตรที่ 2 ความว่า อกฺขรปาทยเ อกฺกตตาสีสฺ (อักษร มี อ เป็นต้น มี 41 ตัว) มีคำอธิบายต่อไปเป็นต้น ว่า อการาทยเ นิคฺคิตนตา อักษรมี อ เป็นต้น มี อ เป็นที่สุด โดยระบุลักษณะสำคัญของอักษรเหล่านั้นไว้ว่า

ต้องเหมาะสมกับพระดำรัสของพระพุทธเจ้า (ชินวณานรูปา) คือ การใช้อักษรนั้นจะต้องแสดงความหมายตรงตามพระดำรัส ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Bunyabhakdi (1976) ที่กล่าวว่า พยัญชนะ คือ ตัวอักษร ที่ใช้เขียนเป็นเครื่องหมายแทนเสียงที่พูดจาสนทนากันรู้เรื่อง ได้รับความถูกต้องตามหลักภาษานิยม, โดยอนุโลมใช้ตัวอักษรไทย เขียนเป็นเครื่องหมายแทนเสียง มี 33 ตัว ดังนี้ ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฎ ฐ ข ฌ ฌ, ต ถ ท ธ น, ป ผ ฝ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ อ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม หรือ 5 พวก เรียกว่าวรรคแต่ละวรรคมี 5 ตัว คือ วรรคที่ 1 คือ ก ข ค ฆ ง เรียก ก วรรค วรรคที่ 2 จ ฉ ช ฌ ญ เรียก จ วรรค วรรคที่ 3 ฎ ฐ ข ฌ ฌ เรียก ฎ วรรค วรรคที่ 4 ต ถ ท ธ น เรียก ต วรรค และ วรรคที่ 5 ป ผ ฝ ภ ม เรียก ป วรรค ส่วนพยัญชนะที่เหลืออีก 8 ตัว ไม่จัดเข้าใจวรรค เรียกว่า พยัญชนะ อวรรค (คือ ไม่นับเข้าใน 5 กลุ่มข้างต้น) ส่วนสระในภาษาบาลีมี 8 ตัว คือ อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) เสียงสั้น เรียก รัสสระ คือ อ อิ อุ 2) เสียงยาว เรียก ทิฆสระ คือ อา อี อู 3) เสียงผสม เรียก สังยัตตสระ คือ เอ โอ ดังนั้น อักษรสื่อความหมายภาษาบาลีจึงเป็นอักษรไทยเป็นปฐม และสืบเนื่องจากในสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาปรากฏเสาสีลาจารึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น ๆ โดยการสลักอักษรด้วยอักษรพราหมีและเป็นภาษาปรากฤตซึ่งเป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงกันภาษาบาลี ดังนั้นผู้วิจัยจึงนับรวมอักษรพราหมีซึ่งมีเสียงอักษรเพียงพอในการแทนเสียงของภาษาบาลี เป็นอักษรลำดับที่ 2 ในการสื่อความหมายภาษาบาลี และสอดคล้องกับทัศนะของ Punnotok (2002) ที่กล่าวว่า อักษรที่พบอยู่ในศิลาจารึกรุ่นแรกในอินเดียและใช้กันอย่างกว้างขวาง ได้แก่อักษรพราหมี เชื่อกันว่าอักษรพราหมีเริ่มมีขึ้นก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ.271-311) อักษรพราหมีที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ เป็นตัวอักษรที่พัฒนาจนสมบูรณ์แล้ว นั่น คือ ทั้งรูปแบบตัวอักษรและอักษรวิธีเป็นระบบใช้เขียนภาษาปรากฤต (ภาษาอินเดียโบราณ) ได้เหมาะสม และสอดคล้องกับทัศนะของ Sunasukon (2016) ที่กล่าวว่า ตัวอักษรไทยในยุคแรก ๆ นั้น ได้รับการสันนิษฐานกันว่ามีอิทธิพลมาจากตัวอักษรอินเดียแต่ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด และในระยะต่อมาก็คาดว่าจะใช้ตัวอักษรขอมหวัดในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 1826 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นมาใช้โดยมีชื่อเรียกว่า “ลายสือไทย” ซึ่งในยุคแรกนั้นท่านได้ดัดแปลงมาจากตัวอักษรขอม โดยพยายามให้ลักษณะของตัวอักษรนั้นสามารถเขียนได้ง่ายขึ้น และทรงกำหนดให้วางรูปสระไว้ให้อยู่ในบรรทัดเดียวกับตัวอักษรแบบเดียวกับอักษรโรมัน และที่สำคัญทรงได้คิดค้นให้มีวรรณยุกต์กำกับเสียงด้วยทำให้เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของภาษาไทย ตราบจนถึงทุกวันนี้ เมื่อศึกษาที่มาของอักษรพราหมีพบว่ามีความเหมือนกันกับอักษรในยุโรปคืออักษรกรีกและละติน ด้วยเหตุที่ภาษาบาลีเป็นภาษาในตระกูลโปรโต อินเดีย-ยุโรป (Proto Indo-European) การใช้อักษรกรีกและละตินเขียนภาษาบาลีจึงสามารถสื่อความหมายภาษาบาลีในทางสากลได้ และสอดคล้องกับความเห็นของ Phra Aggavangsa (2003) ที่กล่าวเปรียบเทียบความหมายของภาษากับคำว่า language ไว้ว่า ลงฆ ธาตุ ที่แสดงอรรถาสะ (กล่าว) นักศึกษา ควรถือเอาว่า “มีได้” เพราะบูรพาจารย์ทั้งหลายผู้มองเห็นการณ์ไกลได้อนุญาตไว้ (ภาสตราจากสส ปน ตถารูปานิ รูปานิ น ทิฏฐขานิ, เอว สนตปิ ปุพพาจริเยหิ ทิฆทสสิหิ อภิมตต ตา ภาสตราจากิจาปิ ลงฆธาตุ อตถิติ คเหตุพพา) โดยคำว่าภาษาในบาลีมีคำศัพท์ที่มีความหมายตรงกัน คือ ลงฆ มีอรรถว่าภาษาซึ่งเป็นคำเดียวกันกับคำว่า language ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาษาบาลีมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ในยุโรป ทั้งยังมีอักษรที่มีต้นกำเนิดเหมือนกันอีกด้วย และสอดคล้องกับสอดคล้องกับทัศนะคติของ Coedes (1964) ที่กล่าวว่า อักษรเก่าที่สุดซึ่งนักปราชญ์ผู้ศึกษาโบราณคดี ได้พบในประเทศอินเดีย คือ อักษรจารึกของพระเจ้าอโศก เมื่อ พ.ศ. 300 อักษรที่ว่านี้ เรียกชื่อว่า พราหมี อักษรชนิดนี้แม้ว่าพวกพราหมณ์เป็นผู้คิดแบบขึ้นก็จริง ถึงกระนั้นอักษรพราหมีหาเป็นของอินเดียแท้ทีเดียวไม่ พวกพราหมณ์ได้แบบอย่างมาจากประเทศข้างตะวันตก คือ เมืองเพนเซีย ซึ่งเดิมตั้งอยู่ที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ข้างทิศตะวันออก ชาติเพนเซียนั้นเป็นชาติแรกที่ได้คิดหาวิธีเขียนหนังสือโดยใช้ตัวอักษรล้วน กล่าวคือตัวอักษร

แท่นนี้เอง ไม่ใช่ในรูปอย่างชาวอียิปต์หรือจีนเคยใช้เขียนภาษาของเขา ตัวอักษรเพนเซียชนซึ่งเป็นต้นเค้าของอักษร กรีก ละตินและอักษรฝรั่งอื่น ๆ ก็เป็นต้นเค้าของอักษรพราหมีในประเทศอินเดียเหมือนกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวอักษรเพนเซียชนเป็นต้นสกุลของตัวอักษรซึ่งใช้ในสยามประเทศกับทั้งประเทศใกล้เคียงด้วย จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า อักษรไทย พราหมี กรีกและละติน เป็นอักษรที่มีความสัมพันธ์กัน และเมื่อนำมาใช้ในการสื่อความหมายภาษาบาลีซึ่งจัดอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกันจึงทำให้เห็นรูปศัพท์ที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาอังกฤษ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการแปลความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลี

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การสร้างพุทธรูปธรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชนมีขั้นตอนมาก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การทำภาลีเพื่อปวงชนเป็นขั้นตอน ดังนี้ 1) การสังเคราะห์หมวดธาตุพร้อมความหมายและตัวอย่างประกอบคำอธิบายจากคัมภีร์สหพันธิตี คัมภีร์กัจจายนะและปทรูปสิทธิ จากนั้นใช้เทคนิคการปริวรรตอักษร ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ โดยใช้วิธีศัพทมูลวิทยา 2) ลำดับการใช้อักษรที่เหมาะสมในการสื่อความหมายภาษาบาลี คือ อักษรไทย อักษรพราหมี อักษรกรีกและอักษรละตินตามลำดับ และ 3) การจัดเป็นคำศัพท์ให้หมวดหมู่ เพื่อแสดงความเชื่อมโยงกัน รวมคำศัพท์ที่มีความหมายอย่างเดียวกันไว้ในหมวดหมู่เดียวกัน มีการยกตัวอย่างคำศัพท์ที่แทนความหมายกันได้ ตามขั้นตอนที่กล่าวมานี้ สามารถถอดความหมายภาษาบาลีด้วยภาษาสากลได้เนื่องจากภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีลักษณะพิเศษคือเป็นมูลภาษา และยิ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Koomkrong, and Phramaha Weeratis Varindho (2018) ที่กล่าวว่า ภาษาบาลีหรือภาษามครมีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกาศพระพุทธศาสนา เป็นภาษาที่ไม่เสื่อมไปตามกาลเวลา เป็นภาษามนุษย์ในยุคแรกของโลก เป็นภาษาที่เป็นเหตุแห่งนิรุตตปฏิสัมพันธ์ภิกษุญาณ และยิ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Phraya Anuman Rajadhon (1956) ที่กล่าวว่า ภาษาสันสกฤตก็ดี ภาษากรีกและภาษาละตินก็ดีและภาษาอื่น ๆ ในยุโรปบางภาษาก็มีส่วนมีแม้ภาษาร่วมกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และตามผลของการวิจัยในวิชาภาษา ปรากฏว่าเผ่าพันธุ์ภาษาต่าง ๆ ในยุโรปเกือบทั้งหมด และรวมทั้งภาษาเดิมของชนชาติอิหร่านและภาษาต่าง ๆ ส่วนมากในอินเดียตอนเหนือ มีรูปภาษาคลายคลึงกันมาก นักภาษาศาสตร์จึงได้รวมเผ่าพันธุ์ของภาษาเหล่านี้ยกขึ้นเป็นตระกูลภาษาให้ชื่อว่าตระกูลภาษาอินเดีย-ยุโรป (Indo-European Language Family) ด้วยความที่ภาษาบาลีและภาษาอังกฤษเป็นภาษาในตระกูลเดียวกัน เมื่อนำเสียงในภาษาบาลีมาเขียนแทนด้วยเสียงของตัวอักษรละติน จึงทำให้เห็นรูปศัพท์ที่คล้ายคลึงกับภาษาอังกฤษ ประกอบกับการนำสูตรบาลีไวยากรณ์ว่าด้วยการแปลงอักษรมาใช้ร่วมกัน จึงสามารถถอดความหมายคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาที่เข้าใจได้ในปัจจุบัน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนำเสนอพุทธรูปธรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชนมีองค์ประกอบตามลำดับ ดังนี้ 1) แสดงธาตุบาลีและอรรถแห่งธาตุด้วยอักษรไทยและความหมายในภาษาไทย พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบ 2) ปริวรรตอักษรตามลำดับคือ ไทย พราหมี กรีก ละติน 3) เทียบเคียงเสียงอักษรตามความสอดคล้องของเสียงพื้นฐานประกอบกับสูตรการแปลงอักษร และ 4) ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ปริวรรตเป็นอักษรละตินด้วยวิธีศัพทมูลวิทยา (Etymology) แล้วแสดงความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ในองค์ประกอบที่ 1 มุ่งเน้นอรรถแห่งธาตุเป็นสำคัญในการแปลความหมายเป็นภาษาไทย เนื่องจากธาตุบาลีมีอรรถหลายประการ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Phra Aggavangsa (2003) ที่กล่าวว่า ธาตุทั้งหลายประกอบด้วยอรรถอันยิ่ง ดังนั้น จึงควรทราบอรรถตามอุทาหรณ์ โดยแท้จริงแล้วธาตุทั้งหลายมีอรรถมากเป็นอนันต์ ดังตัวอย่าง เต = ปาลเน รักษา, เลี้ยง, ต้านทาน, ป้องกัน (เต คือธาตุบาลี ปาลเน คืออรรถแห่งธาตุ) มีตัวอย่างประกอบดังนี้ ตายติ ย่อมรักษา, ย่อมต้านทาน ตาตาติ ตายตีติ ตาตา. “อมสส ตาตา หิตสส วิธตา” ติสสปีโยโค. “ตาโต”ติ เอเตถา ปี ตายตีติ ตาโต, ปุตตานํ ปีตุสุ, ปีตรานํ ปุตเตสุ, อญญะสญจ อญญะสุ ปิยปุคฺคเลสุ วุตตพฺพโวหาโร เอโส. แปลความว่า ตาตา มีคำอธิบาย

ว่า ชื่อว่า ตาตะ เพราะเป็นผู้ปกป้อง, คุ้มครอง ตัวอย่างเช่น อมสส ตาตา หิตสส วิธาดา (ผู้บรรเทาทุกข์ บำรุงสุข). แม้ในคำว่า ตาโต มีอธิบายว่า ชื่อว่า ตาระ เพราะเป็นผู้คุ้มครอง. คำว่า ตาต นี้ เป็นคำที่บุตรใช้เรียกบิดา, บิดาใช้เรียกบุตรและบุคคลเหล่านอื่นใช้เรียกบุคคลผู้เป็นที่รัก จากนั้นในองค์ประกอบที่ 2 ปวิรรตคำว่า ตาต เป็นอักษร พราหมี กรีก และละติน ดังนี้ ตาต tata ต่อไปในองค์ประกอบที่ 3 เทียบเคียงเสียงอักษร เนื่องจากในอักษรไทย กรีกและละติน เสียง ต แทนค่าตัวอักษร t เมื่อนำมาเทียบเคียงกับความสอดคล้องของเสียงพื้นฐานในภาษาตระกูล Germanic ซึ่งเป็นต้นสายตระกูลของภาษาอังกฤษจะเท่ากับเสียง d ด้วยวิธีนี้จาก ตาตะ ในภาษาบาลี ซึ่งเขียนแทนด้วยอักษรละตินคือ tata เมื่อนำมาใช้ในภาษาอังกฤษจะเขียนเป็น dada จากนั้นนำไปตรวจสอบความหมายด้วยวิธีศัพทมูลวิทยาามีผลการตรวจสอบ ดังนี้ dad (n.) "a father, papa," recorded from c. 1500, but probably much older, from child's speech, nearly universal and probably prehistoric (compare Welsh tad, Irish daid, Lithuanian tėtė, Sanskrit tatah, Czech tata, Latin tata "father," Greek tata, used by youths to their elders). ดังนั้น คำว่า ตาต ในภาษาบาลีจึงมีรูปศัพท์และความหมายคล้ายกันกับภาษาอังกฤษ ในคำว่าการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นความหมายในภาษากรีกและละตินซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกันกับภาษาอังกฤษ มาใช้ในการแปลความหมายคำศัพท์ภาษาบาลีเพื่อนำไปสู่การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพคือเกิดความเข้าใจที่ตรงกันทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร และสอดคล้องกับทัศนะของ Srinorawat (2015) ที่กล่าวว่า การแปลแบบเน้นการสื่อสารซึ่งเป็นการแปลที่ไม่ยึดติดกับรูปภาษาเป็นวิธีแปลที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากสามารถสื่อความหมายในภาษาเป้าหมายได้ดีกว่าการแปลที่เน้นรูปภาษาและเน้นความหมาย โดยเป็นวิธีการแปลที่เน้นความเข้าใจสารของผู้รับสารในภาษาเป้าหมาย ซึ่งการแปลแบบเน้นการสื่อสารนั้นจัดว่าเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพราะมีการใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และทำให้ผู้รับสารสามารถตีความของสารที่ส่งไปได้ตรงตามบริบทและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

สรุป

พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร : บาลีเพื่อปวงชน เป็นการนำเสนอนวัตกรรมเพื่อการเข้าถึงภาษาบาลีด้วยการใช้อักษรเป็นสื่อในการถอดความหมาย ประยุกต์เข้ากับหลักการศึกษาพุทธพจน์ด้วยสภานิรุตติ ใช้แนวทางตามสูตรบาลีไวยากรณ์อันมีหลักการรู้orroดด้วยอักษรเป็นสำคัญ ประกอบกับหลักการแปลงอักษร ใช้การเทียบเคียงเสียงอักษรบาลีที่มีความสอดคล้องกับเสียงพื้นฐานของอักษรในตระกูลเดียวกัน นำเสนอในรูปแบบคลิปวิดีโอผ่านช่องทางออนไลน์ คือ Youtube channel ในชื่อว่า paliforall และ TikTok ในชื่อว่า pali.for.all โดยมีลำดับของการนำเสนอ ดังนี้ 1) แสดงธาตุบาลีและอรรถแห่งธาตุ ด้วยอักษรและความหมายในภาษาไทย 2) ปวิรรตอักษรตามลำดับ คือ ไทย พราหมี กรีก ละติน 3) เทียบเคียงเสียงอักษรตามความสอดคล้องของเสียงพื้นฐานประกอบกับสูตรการแปลงอักษร และ 4) ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ปวิรรตเป็นอักษรละตินด้วยวิธีศัพทมูลวิทยา (Etymology) แล้วแสดงความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาอังกฤษ

การแปลความหมายคำศัพท์ภาษาบาลียึดหลักของอรรถของธาตุภาษาบาลีเป็นสำคัญ แล้วจึงใช้วิธีการแปลแบบเน้นการสื่อสารโดยเลือกใช้คำศัพท์ที่มีเสียงและรูปศัพท์ตรงกันทั้งในภาษาบาลีและภาษาอังกฤษเพื่อนำมาใช้ในการสื่อความหมาย ซึ่งช่วยทำให้ผู้รับสารสามารถตีความหมายของสารได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เนื่องจากมีการใช้คำที่มีความชัดเจน เข้าใจง่าย ส่งผลให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารกล่าวคือเกิดความเข้าใจความหมายของคำศัพท์ภาษาบาลีด้วยภาษาสากล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า คำศัพท์ภาษาบาลีมีรากศัพท์เดียวกันกับภาษาอื่น ๆ ที่มีการใช้งานในยุโรป โดยเฉพาะในภาษาอังกฤษ ทำให้ผู้ที่มีพื้นฐานภาษาอังกฤษสามารถเรียนรู้คำศัพท์ภาษาบาลีโดยเปรียบเทียบฐานความรู้เดิมได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงควรต้องใช้องค์ความรู้ที่ได้ไปจัดทำเป็นบทเรียนภาษาบาลี ที่ใช้ระบบสองอักษรคือไทยกับละตินเป็นเบื้องต้น เมื่อมีความชำนาญแล้วจึงเพิ่มเติมอักษรพราหมีและอักษรกรีกตามลำดับ

1.2 สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานภาษาบาลี สามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้ ไปใช้ในการศึกษาบาลีไวยากรณ์แบบมีสูตร (กัจจายนะ สัททนต์) โดยการปริวรรตอักษร แล้วทำการเปรียบเทียบความหมายของภาษาบาลีกับภาษาอังกฤษ จะทำให้สามารถค้นพบความหมายของสูตรบาลีไวยากรณ์นั้น ๆ ว่ามีความเป็นภาษาสากลยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรต้องทำการวิจัยเพื่อศึกษาอักษรที่สามารถสื่อความหมายภาษาบาลีอื่น ๆ ในอาเซียน เช่น อักษรพม่า ล้านนา มอญ ศรีลังกา เป็นต้น เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เลือกมาเฉพาะอักษรไทย พราหมี กรีก และละตินเท่านั้น ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เพียงอินเดียบางส่วน และเน้นไปทางยุโรปเท่านั้น หากมีการศึกษาโดยใช้อักษรในอาเซียนเพิ่มเติมจะมีความครอบคลุมเชิงพื้นที่มากขึ้น

2.2 ควรต้องทำการวิจัยเพื่อศึกษาความหมายของธาตุต่าง ๆ ให้ครบถ้วนทั้ง 1,368 ธาตุตามที่ปรากฏในสัททนต์ธาตุมาลา โดยเปรียบเทียบความหมายกับภาษาตระกูลอินเดียยุโรป เพื่อสร้างเป็นแนวทางในการศึกษาความหมายของธาตุ พร้อมทั้งวิธีการอธิบายการใช้งานตามบริบทที่แตกต่างกัน

References

- Bodhinanda, S. (1970). *History of Buddhism*. Bangkok: Bannakarn Publishing.
- Bunyabhakdi, P. (1976). *Self-Study Guide to Pāli Language*. (2nd ed.). Bangkok: Prayoonwong Printing Press.
- Coedes, G. (1964). *The Legend of Thai Script*. Bangkok: Gurusapha Publishing Organization, Suksapanit.
- Koomkrong, V., & Phramaha Weeratis Varindho. (2018). A Critical of Pali Language in Thai Language. *Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review*, 4(2), 77-88.
- Lado, R. (1964). *Language Teaching: A Scientific Approach*. New York: McGraw-Hill.
- Ministry of Education. (2009). *Basic Education Core Curriculum 2008*. Bangkok: Cooperative Printing Press of Thailand Ltd.
- Phra Aggavangsa. (2003). *Saddanīti Dhātumālā: The Principal Pāli Grammar Treatise*. Nakhon Pathom: Thairaiwan Printing Ltd.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto) . (2018) . *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Sahadhammika Company.
- Phra Rajavaramuni (Phlo Aphakaro). (2010). *Maha Learinig English*. (7th ed.). Bangkok: Prayunsarnthai Printing Partnership Ltd.
- Phraya Anuman Rajadhon. (1956). *Science of Etymology*. Bangkok: Rungruangdham Printing.

- Punnotok, T. (2002). From Brahmi to Kharosthi Script in the Ye Dhamma Inscription at Nakhon Pathom. *Damrong Journal of the Faculty of Archaeology Silpakorn University*, 1(2), 234-263.
- Sangsai, P., & Prasri, P. (2023). Buddhist Method Used to Communication Language. *Journal of Setthawit Review*, 3(1), 14-23.
- Soonsakul, S. (2016). *The Evolution of Thai Script: History and Development of the Thai Writing System*. Retrieved May 16, 2025, from <https://praphansarn.com/home/content/723#>
- Srinorawat, D. U. (2015). *Language and Linguistics: Language and Translation*. (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Wannapok, S. (2018). *Why One Should Learn Pali*. Retrieved May 15, 2025, from https://www.matichon.co.th/columnists/news_861354

การศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือ แอดวานซ์ ไกลเคชั่น เอนด์ โปรดัคส์ มาร์เกอร์ ในผู้ปฏิบัติกรรมฐาน*

A Study on Reducing Risk Factors for Biological Degeneration Using Advanced Glycation End-Products Markers in Meditation Practitioners

จุฑามาศ วารีแสงทิพย์

Jutamas Vareesangthip

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: jutamas.koi@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือเพื่อศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพในร่างกายมนุษย์ และของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน และเพื่อเปรียบเทียบผลของการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือ แอดวานซ์ ไกลเคชั่น เอนด์ โปรดัคส์ มาร์คเกอร์ ก่อนและหลังปฏิบัติกรรมฐานรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์ที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พื้นที่วิจัย คือ ศูนย์วิปัสสนาญาณพุทธรักษา เฉลิมพระเกียรติ ศูนย์ 2 จังหวัดปทุมธานี จำนวน 27 รูป เก็บรวบรวมค่าของ AGEs (Advanced Glycation End products) โดยใช้เครื่องมือทดลองก่อนและหลังการปฏิบัติธรรมเป็นเวลา 15 วัน คือ AGE Marker และเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้การคำนวณหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำนวณค่าความแตกต่างระหว่างก่อนและหลัง โดยใช้ t-dependent test ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ เกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบ และการไม่ออกกำลังกาย ทำให้เกิดน้ำตาลส่วนเกิน และสารอาหารจากโปรตีนที่เสื่อมสภาพ จึงเกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เซลล์ผิดปกติ และแข็งกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น และก่อให้เกิดสารที่ชื่อว่า AGEs ผู้ปฏิบัติกรรมฐานสามารถลดความเครียด ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า ภาวะสมองเสื่อม และทำให้ความดันโลหิตลดลง อีกทั้งอริยาปสัปปายะคือการเดินจงกรม มีส่วนสำคัญในการได้ออกกำลังกาย และโภชนาการเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ 2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ค่าเฉลี่ยของ AGEs ก่อนและหลังการปฏิบัติกรรมฐาน ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้คือ การปฏิบัติกรรมฐานสามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพระยะเวลาที่เหมาะสมควรต้องมากกว่า 15 วันซึ่งจะนำมาให้จัดเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ตัณห์ อีกทั้งสามารถทำให้ ความดันโลหิตดีขึ้น ภาวะสมองเสื่อม คุณภาพชีวิต และภาวะความซึมเศร้าดีขึ้น

*Received May 9, 2025; Revised June 27, 2025; Accepted July 16, 2025

คำสำคัญ: ปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ; เครื่องมือ แอดวานท์ ไกลเคชั่น เอนด์ โปรดัคส์ มาร์คเกอร์; ผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

Abstract

The objective of this study was to examine the reduction of risk factors for biological degeneration in the human body, particularly among meditation practitioners, and to compare the effects of such risk reduction using Advanced Glycation End-Products (AGEs) markers before and after meditation practice. The research employed a quasi-experimental design. The sample group consisted of 27 senior monks (Sangha administrators) who participated in Vipassana meditation at the Young Buddhists Vipassana Center (Chaloem Phra Kiat Center 2), Pathum Thani Province. AGEs values were collected using the AGE Marker tool before and after a 15-day meditation program. Additionally, a questionnaire was used to gather information on participants' health. Quantitative data were analyzed using means, standard deviations, and dependent t-tests to determine differences before and after the intervention. For the qualitative aspect, content analysis was conducted, and findings were presented descriptively.

The research findings revealed as follows: 1) Regarding objectives 1 and 2, risk factors for biological degeneration primarily arise from dietary habits based on personal preference and lack of physical exercise. These behaviors lead to excess sugar and degraded protein-derived nutrients, triggering chemical reactions that cause cells to become misshapen, stiffer, less elastic, and accelerate organ degeneration. This results in the formation of Advanced Glycation End-Products (AGEs). Meditation practitioners were able to reduce stress, anxiety, depression, and cognitive decline, as well as lower blood pressure. Additionally, walking meditation (*Iriyāpatha-sappāya*: suitable posture) provides beneficial physical activity, while mindful nutrition (*Bhojana-sappāya*: suitable food) contributes positively to overall health.

2) Regarding objective 3, the mean values of Advanced Glycation End-Products (AGEs) before and after meditation practice did not show a statistically significant change.

A body of knowledge obtained from this study indicates that Vipassana meditation can help reduce risk factors for biological degeneration; however, the practice duration should exceed 15 days to achieve optimal effects. Extended practice can cultivate a focused and purified mind, free from defilements, and stable in concentration. Additionally, it can improve blood pressure, pulse, cognitive function, quality of life, and reduce depressive symptoms.

Keywords: Risk Factors for Biological Degeneration; Advanced Glycation End-Products (AGEs) Markers; Meditation Practitioners

บทนำ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะ การป้องกัน และควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาวะ Glycation คือ กระบวนการเมื่อร่างกายได้รับน้ำตาล ซึ่งไปเกาะกับโครงสร้างร่างกาย คือ โปรตีน ไขมัน จึงเกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เซลล์มีรูปร่างที่แข็งแรงกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น และก่อให้เกิดสารที่ชื่อว่า AGEs (Advanced glycation end products) (Walter, 2019) ผลผลิตขั้นสุดท้ายของไกลเคชั่นขั้นสูง (AGEs = Advanced glycation end products) เกิดขึ้นได้จากการดัดแปลงของสารโปรตีนที่เสื่อมสภาพโดย การปรุงอาหาร แล้วทำให้วัตถุดิบเดิมเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล การปรุงอาหารด้วยความร้อนสูงเกิน 150 องศา อาหารแปรรูป โปรตีนจากวัตถุดิบที่ดัดแปลงพันธุกรรม ไม่ได้เลี้ยงหรือปลูกด้วยวิธีธรรมชาติ เลี้ยงดูด้วยเคมีประเภทฮอร์โมน ยาปฏิชีวนะ สารเร่งทุกชนิด ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง โปรตีนที่เสื่อมสภาพเหล่านี้ภายหลังจากการเกิดปฏิกิริยากับสารกลูโคส หรือน้ำตาลที่บริโภคเกินความต้องการ พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดน้ำตาลส่วนเกิน เช่น บริโภคคาร์โบไฮเดรต และน้ำตาลมากเกินไป การเสพติดขนมหวาน น้ำอัดลม เครื่องดื่มที่มีรสหวาน บริโภคแล้วไม่ออกกำลังกายเพื่อเผาผลาญ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เป็นส่วนผสมทุกชนิดรวมถึงไวน์ เป็นต้น (Zanteson, 2014) ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ เกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบใจของแต่ละบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดสารที่ชื่อว่า AGEs ทำให้อัตราการเกิดของโรคหัวใจ เบาหวาน และไตวาย เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (Uribarri et al. 2005) AGE ยังทำให้กล้ามเนื้ออ่อนแรง เพลียตลอดเวลา นอนไม่หลับ ระบบขับถ่ายบกพร่อง อารมณ์เสีย หงุดหงิดง่าย เกิดความเสื่อมเจ็บป่วยได้ เป็นโรคร้ายแรงต่าง ๆ ทำให้แก่เร็ว ผิวเหี่ยวเหี่ยว ดำคล้ำ แห้งแตก และอายุสั้น (Lingyu, Yanfei, and Chunyue, 2024) จากการศึกษาที่ผ่านมาได้มีการทดลองด้วยการออกกำลังกายช่วยลดระดับ AGE โดยการลดความไวของอินซูลิน มวลไขมัน และลดความเครียดจากปฏิกิริยาออกซิเดชัน การทำงานของสารต้านอนุมูลอิสระและด้านการอักเสบจะดีขึ้น หลังการออกกำลังกาย ความแข็งแรงของเมทริกซ์ใต้เยื่อบุผิวจะลดลง และการทำงานของเยื่อบุผนังหลอดเลือดดีขึ้นทำให้ AGEs ลดลง (Saeedeh, Helia, Taherian, and Sadegh, 2022)

จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเชิงวิชาการ ของผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานในช่วงระยะเวลาที่กำหนด จะมีโอกาสลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพเพราะในขณะปฏิบัติกรรมฐาน ต้องมีการสัปปายะในเรื่องการรับประทานอาหาร และอิริยาบถสัปปายะคือการเดินจงกรมถือเป็นการออกกำลังกายที่ดีต่อสุขภาพสำหรับทุกช่วงวัย ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัปปายะซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) ได้ให้ความหมายของสัปปายะไว้ว่า “สิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งที่เกี่ยวข้อง สิ่งที่เกี่ยวข้องการอยู่ดี และการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย” (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยเหตุปัจจัย คือ สัปปายะเหล่านี้ด้วย ซึ่งสัปปายะที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมมีอยู่ 7 อย่าง ดังนี้ “1) อาวาสสัปปายะ 2) โคจรสัปปายะ 3) ภัสสสัปปายะ 4) บุคคลสัปปายะ 5) โภชนสัปปายะ 6) อุตุสัปปายะ และ 7) อิริยาบถสัปปายะ” (Thai Tripitakas Atthakatha: 1/524) การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องพยายามมีสติกำหนดอารมณ์ที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่นเวลาที่มีรูป คือสีต่าง ๆ มากกระทบตาจะเกิดการเห็นขึ้น การรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น มีแต่เพียงรูปกับนาม กายกับใจหรืออินทรีย์ 5 ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา สักกายทิฐิก็จะค่อย ๆ หายไป การทำให้จิตสงบเกิดสมาธิสามารถช่วยให้จิตมีคุณภาพดี จากข้อมูลที่มีผู้ศึกษาผลของอานาปานสติกรรมฐานในผู้ป่วยที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมต่อภาวะสมองเสื่อม ต่อคุณภาพชีวิต และต่อความซึมเศร้า ทั้งหมดดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Vareesangthip et al. 2021) อีกทั้งมี

งานวิจัยพบว่าปฏิบัติกรรมฐานสามารถทำให้การเผาผลาญของร่างกายดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ทำสมาธิที่มีอาการซึมเศร้าจะมีการลดลงอย่างเห็นได้ชัด และคุณภาพการนอนหลับดีขึ้นมากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีสุขภาพดี (Ting et al. 2018) จากการศึกษาการดูแลพระสงฆ์ที่เป็นโรคไตเรื้อรัง : ตั้งแต่การชะลอความเสื่อมของไต ขณะฟอกเลือดไตเทียม และการฟื้นฟูสมรรถภาพการประกอบกิจของสงฆ์ อย่างครบวงจร ได้เปรียบเทียบพระสงฆ์ (ผู้ปฏิบัติกรรมฐานในชีวิตประจำวัน และขณะฟอกเลือด) ขณะที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมที่ ห้องไตเทียม โรงพยาบาลสงฆ์ ไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ต่อสัปดาห์ จำนวน 30 รูป เป็นเวลา 12 สัปดาห์ กับผู้ป่วยทั่วไปที่ฟอกเลือดเช่นเดียวกัน พบว่า คุณภาพชีวิต ความซึมเศร้า ความดันโลหิตตัวบน และชีพจรดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Vareesangthip et al. 2022) จากการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลของการปฏิบัติอานาปานสติกัมมัฏฐานที่มีต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยที่ได้รับการล้างไตทางช่องท้อง พบว่า ผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มทดลองได้กลับไปปฏิบัติอานาปานสติกัมมัฏฐานเองที่บ้านวันละครั้ง โดยมีแผน ติวดี และเอกสารแนะนำ เป็นเวลา 3 เดือน เป็นการปฏิบัติที่เหมาะสม และมีผลดีต่อคุณภาพชีวิต ภาวะความซึมเศร้า และสัญญาณชีพของผู้ป่วยไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตแบบการล้างไตผ่านทางช่องท้อง เพราะทั้งคุณภาพชีวิต และอัตราการหายใจดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Vareesangthip et al. 2016) จากข้อมูลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าผลของการปฏิบัติกรรมฐานทำให้ภาวะความเครียด ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า ผลของภาวะสมองเสื่อม และทำให้ความดันโลหิตของกลุ่มทดลองดีขึ้น ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าความเครียด ความวิตกกังวลและความซึมเศร้า ภาวะสมองเสื่อม เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตลดลง อีกทั้งการปฏิบัติกรรมฐานสามารถทำให้การเผาผลาญของร่างกายและมีคุณภาพการนอนหลับดีขึ้นอีกด้วย

สรุปได้ว่า การดูแลการเสื่อมสภาพของร่างกายตามแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติกรรมฐาน หมายถึงที่ตั้งแห่งการทำงานทางใจหรือการอบรมจิตเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้มีปัญญารู้แจ้งในชั้น 5 จากงานวิจัยยังพบว่าผลของการปฏิบัติกรรมฐาน สามารถลดความเครียด ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า ภาวะสมองเสื่อม และทำให้ความดันโลหิตดีขึ้นในกลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่าการปฏิบัติกรรมฐานสามารถทำให้การเผาผลาญของร่างกายดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ทำสมาธิที่มีอาการซึมเศร้าจะมีการลดลงอย่างเห็นได้ชัด และคุณภาพการนอนหลับดีขึ้นมากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีสุขภาพดี จากหลักฐานทั้งหมดทำให้ทราบว่าพระสงฆ์ที่เสพคุ้นกับการปฏิบัติกรรมฐาน มีการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพน้อยลง ความคาดหวังที่จะใช้ผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ โดยการพัฒนาวัตรกรรมของการปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อไปช่วยให้คนในสังคมได้สามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพที่เกิดขึ้น มีประโยชน์คือสามารถลดค่าใช้จ่ายในการดูแลและรักษาสุขภาพของประชาชนคนไทยตามสิทธิเบิกจ่ายต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลต้องใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาลไปในปีล่าสุดไปหลายแสนล้านบาท อีกทั้งการศึกษานี้มีคุณค่าสำคัญทางด้านจิตใจและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพในร่างกายมนุษย์
2. เพื่อศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน
3. เพื่อเปรียบเทียบค่าของการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือ แอดวานท์ ไกลเคชั่น เอนด์ โปรดักส์ มาร์คเกอร์ ก่อนและหลังปฏิบัติกรรมฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีสมมติฐานการวิจัยคือการปฏิบัติกรรมฐานสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้ โดยมี 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาโดยการวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการลดปัจจัยเสี่ยงของการเสื่อมสภาพของเซลล์ของร่างกาย และของผู้ปฏิบัติกรรมฐานจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการแพทย์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ และผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอผลการวิเคราะห์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ในรูปแบบของแนวคิด ข้อสรุป หรือข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาญาณพุทธรักษา เฉลิมพระเกียรติ ศูนย์ 2 จ. ปทุมธานี ในโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน “สำหรับพระวิปัสสนาจารย์” จำนวน 27 รูป ในช่วงระยะเวลา 15 วัน คือวันศุกร์ที่ 14 มีนาคม 2568 ถึงวันศุกร์ที่ 28 มีนาคม 2568 การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยความสมัครใจ

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง คือพระสงฆ์ที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาญาณพุทธรักษา เฉลิมพระเกียรติ ศูนย์ 2 จังหวัดปทุมธานี ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

2) เครื่องมือ แอตวอนท์ ไกลเคชั่น เอนด์ โพรดักส์ มาร์คเกอร์ (AGEs Marker = Advanced Glycation End Products Marker) เครื่องอ่าน AGE และการเรืองแสงของเนื้อเยื่อ AGE มีลักษณะเฉพาะของการเรืองแสง สามารถวัดการเรืองแสงของเนื้อเยื่อได้อย่างง่ายดาย รวดเร็ว และได้ผลที่แน่นอน แหล่งกำเนิดแสงซึ่งส่องสว่างเนื้อเยื่อนี้กระตุ้นกลุ่มฟลูออเรสเซนต์ในเนื้อเยื่อซึ่งจะปล่อยแสงที่มีความยาวคลื่นต่างกันออกไป ในแถบความยาวคลื่นที่ใช้ การมีส่วนร่วมสำคัญในการเรืองแสงมาจากฟลูออเรสเซนต์ AGEs แสงที่ปล่อยออกมาจะถูกวัดด้วยเครื่องตรวจจับที่คงที่ และแน่นอน

3) แบบบันทึก ค่า AGEs

4) เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หนังสือรับรองความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หนังสือแสดงเจตนายินยอม ซึ่งได้ขออนุญาตพระสงฆ์ให้เข้าร่วมการวิจัย และลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย ตามที่ได้รับอนุมัติการรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขข้อเสนอ ว. 315/2568

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลการทดลองของกลุ่มตัวอย่าง โดยพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการวิจัยตอบแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และวัดค่า AGEs ด้วยเครื่องมือ AGEs Marker โดยการวางแผนลงบนเครื่องเท่านั้น ก่อน และหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นระยะเวลา 15 วัน เหตุที่นักวิจัยใช้ 15 วันเพราะเป็นเวลาที่มาตรฐานของสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้เบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยคาดว่าพระสงฆ์ที่มีกรรมฐานที่แนบแน่นอยู่แล้วถ้าใช้ระยะเวลาเพียง 15 วัน น่าจะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ค้นพบใหม่ และเป็นงานวิจัยบุกเบิก ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติกรรมฐาน จะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้หรือไม่ และยังไม่ทราบว่าจะต้องใช้ระยะเวลาการปฏิบัติกรรมฐานนานเท่าไร ระยะเวลา 15 วันจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการวิจัยต่อเนื่องโดยเพิ่มเวลาของการปฏิบัติกรรมฐานให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมาพบข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสภาวะในร่างกายบางอย่างเท่านั้น ไม่ใช้การลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพให้ดีขึ้น ซึ่งงานวิจัยเหล่านั้นใช้ระยะเวลา 3-8 เดือนเป็นอย่างน้อย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยนำเสนอในรูปแบบตารางแสดงค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อเปรียบเทียบค่า AGEs ก่อนและหลังการปฏิบัติโดยใช้ t-dependent test เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพในร่างกายมนุษย์ ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ เกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบใจ และการไม่ออกกำลังกายของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงผลเสียของน้ำตาลส่วนเกิน และสารอาหารจากโปรตีนที่เสื่อมสภาพ จึงเกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เซลล์ผิดปกติที่แข็งแรงกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น และก่อให้เกิดสารที่ชื่อว่า AGEs การตรวจวัด AGEs ด้วยอุปกรณ์ล้ำสมัยนี้เป็นผลผลิตที่ไม่ซับซ้อน ช่วยให้แพทย์สามารถระบุระดับ AGE ได้ภายใน 12 วินาที และมีความสำคัญในการวินิจฉัย และติดตามภาวะเสี่ยงต่อโรคที่เกี่ยวข้องกับเสื่อมสภาพของเซลล์ และอวัยวะในร่างกาย เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ และหลอดเลือด อัมพฤกษ์ หรือภาวะเสื่อมสภาพสมอง เพื่อให้สามารถรับมือและดูแลร่างกายอย่างเหมาะสมในการป้องกันหรือควบคุมภาวะเสี่ยง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพของผู้ปฏิบัติกรรณฐาน ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติกรรณฐาน กรรณฐานหมายถึงที่ตั้งแห่งการงานทางใจหรือการอบรมจิตเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้มีปัญญารู้แจ้งในชั้น 5 ว่ามีลักษณะไม่เที่ยง ความทนอยู่ไม่ได้ และความไม่ใช่ตัวตนไม่สามารถบังคับบัญชาได้ (อนัตตา) จากงานวิจัยพบว่า ผลของการปฏิบัติกรรณฐาน สามารถลดความเครียด ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า ภาวะสมองเสื่อม การเผาผลาญของร่างกายดีขึ้น คุณภาพการนอนหลับดีขึ้น และทำให้ความดันโลหิต ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งอิริยาบถสัปปายะคือการเดินจงกรมก็มีส่วนสำคัญเกี่ยวกับการได้ออกกำลังกาย และโภชนาการสัปปายะเป็นปัจจัยที่จำเป็น นั่นคือ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ จากหลักฐานทั้งหมดทำให้ทราบว่าการเสื่อมสภาพทางชีวภาพของผู้ปฏิบัติกรรณฐานที่สเปคกับการปฏิบัติ และใส่ใจในเรื่องอาหารที่ฉันในแต่ละมื้อเหล่านี้ควรดีขึ้น และสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพน้อยลง

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบผลของการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือ แอดวานท์ โกลเคชั่น เอนด์ โปรตัส มาร์คเกอร์ ก่อนและหลังปฏิบัติกรรณฐาน ผลการวิจัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของ AGEs หลังการปฏิบัติกรรณฐานคือ 2.744 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.9040) และค่าเฉลี่ยของ AGEs ก่อนการปฏิบัติกรรณฐานคือ 2.607 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.9000) โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 27 ราย ค่าเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างค่า AGEs หลังและก่อนการปฏิบัติกรรณฐานคือ 0.1370 อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t_{(26)} = 1.324, p = 0.197$) ซึ่งหมายความว่าโดยสรุปแล้ว การปฏิบัติกรรณฐานเพียง 15 วันยังไม่เพียงพอให้ค่า AGEs ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนและหลังการปฏิบัติกรรณฐาน

องค์ความรู้ใหม่

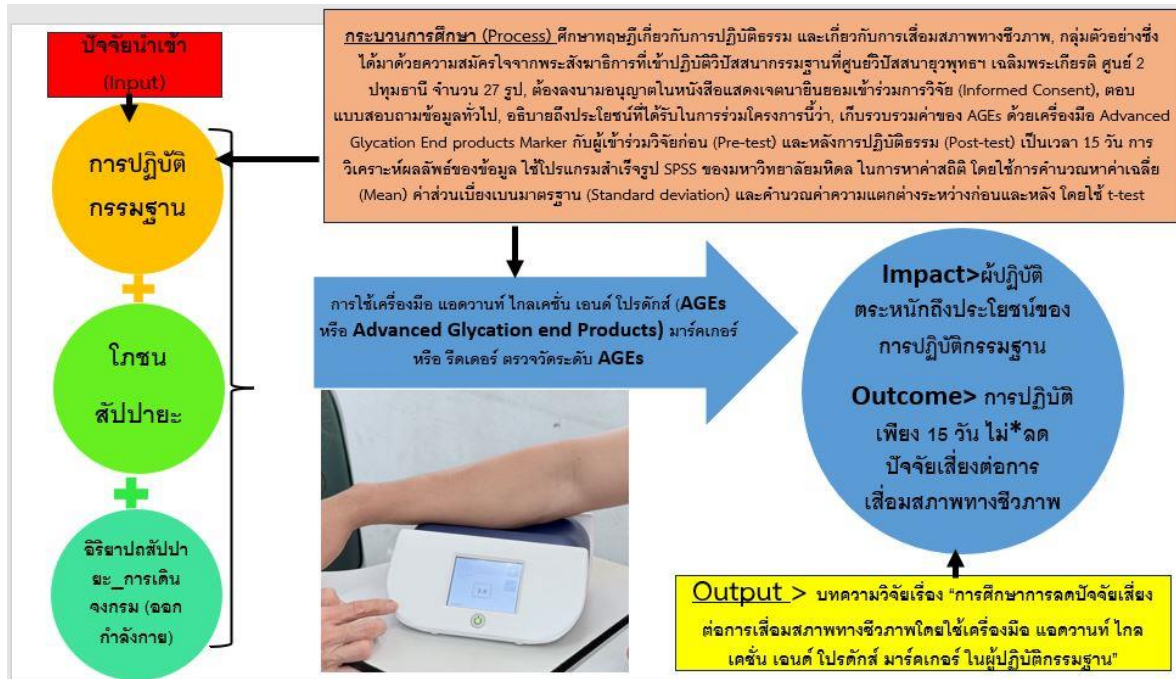

Figure 1: The New Body of Knowledge

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ ผู้ปฏิบัติกรรมฐานต้องมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งเดินจงกรม และนั่งสมาธิ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 15 วัน โดยการเดินจงกรมและการนั่งสมาธิ เริ่มจากอย่างละ 15 นาที เป็น 30 นาที 45 นาที ไปจนถึง 60 นาที เป็นต้น ตามความสามารถและความแก่กล้าของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐาน สามารถลดความเครียด ความวิตกกังวล ความซึมเศร้า ภาวะสมองเสื่อม การเผาผลาญของร่างกายดีขึ้น คุณภาพการนอนหลับดีขึ้น และทำให้ความดันโลหิต ดีขึ้น อีกทั้งอิริยาบถ-สัปปายะคือการเดินจงกรมก็มีส่วนสำคัญเกี่ยวกับการได้ออกกำลังกาย และโภชนาการสัปปายะเป็นปัจจัยที่จำเป็น นั่นคือ อาหารที่เหมาะสม เช่นถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ดังนั้นในขณะที่ปฏิบัติกรรมฐาน โภชนาการสัปปายะ และอิริยาบถสัปปายะ การเดินจงกรม น่าจะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ (AGEs) ได้ ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ เกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบใจ และการไม่ออกกำลังกายของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงผลเสียของน้ำตาลส่วนเกิน และสารอาหารจากโปรตีนที่เสื่อมสภาพ จึงเกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เซลล์ผิดปกติที่แข็งแรงกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น

2) กระบวนการศึกษา (Process) ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม และเกี่ยวกับการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ, กลุ่มตัวอย่างซึ่งได้มาด้วยความสมัครใจจากพระสงฆ์ที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาธุระ เจลิมพระเกียรติ ศูนย์ 2 ปทุมธานี โดยการวางแผนบนเครื่องมือ AGEs Marker ก่อน และหลังการปฏิบัติธรรม เป็นเวลา 15 วัน การวิเคราะห์ผลลัพธ์ของข้อมูล ในการหาค่าสถิติ โดยใช้การคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และคำนวณค่าความแตกต่างระหว่างก่อนและหลัง โดยใช้ t-test

3) ผลกระทบ (Impact) ผู้ปฏิบัติตระหนักถึงประโยชน์ของการปฏิบัติกรรมฐาน

4) ผลลัพธ์ (Outcome) การปฏิบัติเพียง 15 วัน ยังไม่สามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพได้

5) ผลผลิต (Output) บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพโดยใช้เครื่องมือ แอดวานท์ ไกลเคชั่น เอนด์ โปรดัคส์ มาร์คเกอร์ ในผู้ปฏิบัติกรมฐาน”

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพเกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบใจ และการไม่ออกกำลังกายของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ไม่คำนึงถึงผลเสียของน้ำตาลส่วนเกินและสารอาหารจากโปรตีนที่เสื่อมสภาพ อีกทั้งยังเกิดจากสิ่งคุกคามทางกายภาพ, ทางเคมี, ทางชีวภาพ, ทางด้านจิตใจ, และทางด้านชีวกลศาสตร์ จึงเกิดปฏิกิริยาเคมีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เซลล์ผิดปกติที่แข็งแรงกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น และก่อให้เกิดสารที่ชื่อว่า AGEs ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ Breakwell (Breakwell, 2014) จึงมีการตรวจวัด AGEs ด้วยอุปกรณ์ล้ำสมัยนี้เป็นผลผลิตที่ไม่ซับซ้อน ทั้งนี้ เพราะช่วยให้แพทย์สามารถระบุระดับ AGE ได้ภายใน 12 วินาที และมีความสำคัญในการวินิจฉัย และติดตามภาวะเสี่ยงต่อโรคที่เกี่ยวข้องกับเสื่อมสภาพของเซลล์ และอวัยวะในร่างกาย เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ และหลอดเลือด อัมพฤกษ์ หรือภาวะเสื่อมสภาพสมอง เพื่อให้สามารถรับมือและดูแลร่างกายอย่างเหมาะสมในการป้องกันหรือควบคุมภาวะเสี่ยง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผู้ปฏิบัติกรมฐานจะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การบำเพ็ญกรรมฐานเป็นข้อปฏิบัติขั้นสูงสำหรับบุคคลผู้ปรารถนาความพ้นทุกข์โดยตรง เป็นการงานทางจิตที่ละเอียดสุขุม ต้องอาศัยความเพียรและความอดทนเป็นประการสำคัญ เพราะเมื่อบุคคลมีความเพียรตั้งมั่นดีแล้วย่อมสามารถบรรลุผลได้ตามสมควรแก่อุปนิสัยของตน การทำให้จิตสงบเกิดสมาธิสามารถช่วยให้จิตมีคุณภาพดี กายก็จะมีคุณภาพดี ซึ่งหมายถึงการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ดีไปด้วย อีกทั้งอิริยาปถสัปปายะคือการเดินจงกรมก็มีส่วนสำคัญเกี่ยวกับการได้ออกกำลังกาย และโภชนสัปปายะเป็นปัจจัยที่จำเป็น นั่นคือ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ จากหลักฐานทั้งหมดทำให้ทราบว่า การเสื่อมสภาพทางชีวภาพของผู้ปฏิบัติกรมฐานที่เสพคุ้นกับการปฏิบัติและใส่ใจในเรื่องอาหารที่ฉันในแต่ละมื้อเหล่านี้ควรดีขึ้น และสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพน้อยลง ผู้เข้าปฏิบัติกรมฐานในช่วงระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ เพราะในขณะปฏิบัติกรมฐาน จะต้องมีการสัปปายะในเรื่องการรับประทานอาหาร จากการรับประทานตามกำหนด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเพียง 2 มื้อเท่านั้น ทางสำนักปฏิบัติกรมฐานจะเป็นผู้เลือกสรรและจัดวางกำหนดปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัปปายะ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) ได้ให้ความหมายของสัปปายะไว้ว่า “สิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งทีเกื้อกูล สิ่งทีเอื้อต่อการอยู่ดี และการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งทีเหมาะสม สิ่งทีเกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้มีสมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย” การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยเหตุปัจจัย คือ สัปปายะเหล่านี้ด้วย ซึ่งสัปปายะที่เป็นปัจจัยเกื้อกูลเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมมีอยู่ 7 อย่าง ดังนี้ “1) อวาสา-สัปปายะ 2) โคจรสัปปายะ 3) ภัสสสัปปายะ 4) บุคคลสัปปายะ 5) โภชนสัปปายะ 6) อุตุสัปปายะ และ 7) อิริยาปถสัปปายะ” (Thai Tripitakas Atthakatha : 1/524) โภชนสัปปายะเป็นปัจจัยที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ รับประทานไม่ยาก อีกทั้งอิริยาปถสัปปายะก็มีส่วนสำคัญเกี่ยวกับการได้ออกกำลังกายของผู้ปฏิบัติกรมฐาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ Saeedeh (Saeedeh, Helia, Taherian, and Sadegh, 2022) พบว่า การสะสมผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้ายของไกลเคชั่นขั้นสูง (AGEs) ตลอดชีวิตมีความเชื่อมโยงกับโรคหลอดเลือดหัวใจ (CVD) ผลจาก AGEs ความผิดปกติของระบบหัวใจและหลอดเลือดพัฒนาและดำเนินไปผ่านกลไกหลัก 2 ประการ ได้แก่ การเชื่อมโยง AGEs กับ

โปรตีนในเนื้อเยื่อ และการจับกันของ AGEs กับตัวรับของ AGEs (RAGE) นอกจากนี้ การก่อตัวของแผ่นไขมันในหลอดเลือดในผู้ป่วยเหล่านี้ อาจเกิดจากความเครียดจากปฏิกิริยาออกซิเดชันที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้การไหลเวียนโลหิตและ AGEs ของเนื้อเยื่อสูงขึ้น การออกกำลังกายที่เพิ่มขึ้นเป็นแนวทางที่สำคัญในบรรดากลยุทธ์ต่าง ๆ ในการจัดการผลเสียของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโรค การออกกำลังกายป้องกันการสะสมของ AGEs และชะลอการลุกลามของโรคเรื้อรังที่ตามมา การออกกำลังกายจะช่วยลดระดับ AGE โดยการลดความไวของอินซูลินมวลไขมัน การอักเสบ และการแสดงออกของ RAGE การปรับปรุงการเผาผลาญกลูโคสและการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดเป็นคำอธิบายที่เป็นไปได้อื่น ๆ เช่นกัน ความต้านทานต่ออินซูลินบริเวณรอบข้างที่ลดลงอาจลดการสะสมของ AGE การออกกำลังกายทำให้เกิดการหลั่งเอ็นไซม์ต้านอนุมูลอิสระมากขึ้นและลดความเครียดจากปฏิกิริยาออกซิเดชัน การทำงานของสารต้านอนุมูลอิสระและด้านการอักเสบจะดีขึ้นโดยการออกกำลังกาย หลังการออกกำลังกายความแข็งแรงของเมทริกซ์ได้เยื่อหุ้มจะลดลง และการทำงานของเยื่อหุ้มหลอดเลือดดีขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัย Vareesangthip et al. (2015) ศึกษาผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อระดับของความดันโลหิต พบว่า การเจริญกรรมและนั่งปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในเวลาที่เหมาะสม 30 นาที 45 นาที และ 60 นาที ตามลำดับ ได้กลุ่มตัวอย่าง นาน 1 เดือน แล้วผลของปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถทำให้ชีพจร (P) เฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อมาเมื่อกลุ่มตัวอย่างก่อนเจริญกรรมและหลังนั่ง เป็นระยะเวลาติดต่อกันอย่างละ 45 นาที พบว่า มีค่า Pulse pressure (ผลต่างระหว่าง SBP และ DBP) เฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในที่สุดเมื่อกลุ่มตัวอย่างก่อนเจริญกรรมและหลังนั่ง เป็นระยะเวลาติดต่อกันอย่างละ 60 นาที พบว่า มีค่าความดันโลหิต ตัวบน เฉลี่ยลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังสอดคล้องกับการวิจัย ของ Byrd, and Brook (2014) ที่ได้ศึกษาความวิตกกังวลในวัยที่นำจะมีความดันโลหิตสูง พบว่าความเครียด ความวิตกกังวลและความซึมเศร้าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตลดลง ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีโอกาสที่จะลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้ จากผลทางด้านสุขภาพดังข้อมูลที่ยืนยันแล้วดังกล่าวข้างต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยของ AGEs หลังการปฏิบัติกรรมฐานคือ 2.744 และค่าเฉลี่ยของ AGEs ก่อนการปฏิบัติกรรมฐานคือ 2.607 เป็นที่เห็นได้ชัดว่าผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีค่าเฉลี่ยของ AGEs อยู่ที่ระดับ 2.607 - 2.744 และมีค่าเฉลี่ยของอายุอยู่ที่ 47.63 ปี ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า มีโอกาสเสี่ยงต่อโรคหลอดเลือดหัวใจ และเบาหวาน อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Smith et al. (1995) ที่ได้แนะนำสำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการวินิจฉัยให้ตรวจสอบปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ ของโรคหลอดเลือดหัวใจและเบาหวานด้วย นอกจากนี้ การทดสอบดังกล่าวอาจประกอบด้วยการวัดความดันโลหิต รวมถึงการตรวจเลือด เช่น โปรไฟล์ไขมัน + HbA1c หรือกลูโคส หากพบว่ามีตัวบ่งชี้ความเสี่ยงอื่น ๆ เพิ่มเติมระหว่างการทดสอบ แนะนำให้ทำการทดสอบเพิ่มเติมที่เน้นที่สถานะทางการแพทย์เฉพาะทาง และยังพบว่า ความแตกต่างระหว่างค่า AGEs หลังและก่อนการปฏิบัติกรรมฐานคือ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนและหลังการปฏิบัติกรรมฐานเป็นเวลา 15 วันนั้น ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าระยะเวลา 15 วันของการปฏิบัติ น่าจะสั้นเกินไปจนทำให้ผลการเสื่อมสภาพทางชีวภาพยังไม่ดีขึ้น เหตุที่นักวิจัยใช้ 15 วันเพราะเป็นเวลาที่มาตรฐานของสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้เบื้องต้นแล้ว ถึงแม้จะเป็นพระสงฆ์ที่คาดว่าจะมีกรรมฐานที่แน่นอนแล้วก็ตาม เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ค้นพบใหม่ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติกรรมฐานจะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้หรือไม่ และยังไม่ทราบว่าจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาการปฏิบัติกรรมฐานนานเท่าไร ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการวิจัยต่อเนื่องโดยเพิ่มเวลาของการปฏิบัติกรรมฐานให้มากขึ้น อย่งไรก็ดี จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมาพบข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงภาวะสภาวะอื่น ๆ ในร่างกายที่ไม่ใช่การลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ ให้ดีขึ้น ซึ่ง

ควรมีระยะเวลา 3-8 เดือนเป็นอย่างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vareesangthip et al. (2021) พบว่า ผลของอานาปานสติกัมมัฏฐานในผู้ป่วยขณะได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ใช้เวลา 12 สัปดาห์ โดยให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 36 คน ทำอานาปานสติกัมมัฏฐาน และสวดมนต์ ขณะฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียม พบว่าภาวะสมองเสื่อม คุณภาพชีวิต และความซึมเศร้า ทั้งหมดดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vareesangthip et al. (2022) พบว่า การดูแลพระสงฆ์ที่เป็นโรคไตเรื้อรัง : ตั้งแต่การชะลอความเสื่อมของไต ขณะฟอกเลือดไตเทียม และการฟื้นฟูสมรรถภาพการประกอบกิจของสงฆ์ อย่างครบวงจร ได้เปรียบเทียบพระสงฆ์ (ผู้ปฏิบัติกรรมฐานในชีวิตประจำวัน และขณะฟอกเลือด) ขณะที่ได้รับการฟอกเลือดด้วยเครื่องไตเทียมที่ห้องไตเทียม โรงพยาบาลสงฆ์ ไม่น้อยกว่า 2 ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน 30 รูป เป็นเวลา 12 สัปดาห์ เปรียบเทียบกับผู้ป่วยทั่วไปที่ฟอกเลือดเช่นเดียวกัน พบว่า คุณภาพชีวิต ภาวะความซึมเศร้า ซิฟร และความดันโลหิตของพระสงฆ์ ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bantornwan et al. (2014) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของธรรมปฏิบัติต่อการทำงานของระบบประสาทซิมพาเทติกและคุณภาพชีวิตในผู้ป่วยโรคไตอวัยวะปลูกถ่าย พบว่า กลุ่มธรรมปฏิบัติ ที่ปฏิบัติอานาปานสติ ที่บ้านทุกวันเป็นเวลา 6 เดือน มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และความผันแปรของซิฟร (heart rate variability) ดีขึ้นในกลุ่มธรรมปฏิบัติด้วยการปฏิบัติอานาปานสติ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vandana et al. (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Impact of Integrated Amrita Meditation Technique on Adrenaline and Cortisol Levels in Healthy Volunteers” ผลการวิจัยพบว่า การทำสมาธิแบบผสมผสาน (Integrated Amrita Meditation Technique ; IAM) โดยการทำโยคะ 8 นาที การผ่อนคลาย 2 นาที และ การทำสมาธิ 13 นาที ต่อ 1 วัน และติดตามผลเลือดตลอด เป็นเวลา 8 เดือน เพื่อติดตามคอริซอร์โมน ความเครียด (Stress Hormones) คือ คอติโซน (Cortisone) และ แอดรีนาลีน (adrenaline) พบว่าฮอร์โมน แอดรีนาลีน ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และฮอร์โมนคอติโซนมีแนวโน้มที่ลดลงเช่นกัน การศึกษาวิจัยนี้สรุปได้ว่า การทำสมาธิแบบผสมผสาน (IAM) สามารถลดฮอร์โมนความเครียด (Stress Hormones) ได้ในทันที และมีประสิทธิผลในระยะยาวอีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบ วิธีการทำสมาธิแบบผสมผสานของบาลากฤษนัน จะคล้ายคลึงกับวิธีการของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามสถานปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

สรุป

จากงานวิจัยสรุปได้ว่า การปฏิบัติกรรมฐานสามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ การที่ผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมควรต้องมากกว่า 15 วัน โดยมีอิริยาบถสัปปายะ (ซึ่งถือว่าการออกกำลังที่ดี) และนั่งสมาธิอย่างมีรูปแบบ รวมทั้งความสัปปายะในการรับประทานอาหาร ซึ่งจะนำมาให้จิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อีกทั้งการปฏิบัติกรรมฐานสามารถทำให้ ความดันโลหิตซิฟร ภาวะสมองเสื่อม คุณภาพชีวิต ภาวะความซึมเศร้า และการเผาผลาญของร่างกายดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การที่สารพิษ AGEs ที่ก่อตัวขึ้นมาในร่างกายลดลง จึงจะเป็นการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาของปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ เกิดขึ้นจากรับประทานอาหารตามความชอบใจ และการไม่ออกกำลังกาย โดยไม่คำนึงถึงผลเสียของน้ำตาลส่วนเกิน

และสารอาหารจากโปรตีนที่เสื่อมสภาพ จึงเกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เซลล์ผิดปกติ แข็งกว่าเดิม มีความยืดหยุ่นน้อย และทำให้อวัยวะเสื่อมเร็วขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้บริหารของหน่วยงานต่าง ๆ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เช่น มีการออกคลิปสั้น ๆ หรือเอกสารเล็ก ๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจในการดูแลสุขภาพ เกี่ยวกับอาหารที่ควรและไม่ควรรับประทาน การพักผ่อน และการออกกำลังกาย

2) อาจมีการกำหนดเวลาช่วงพักกลางวัน 10-15 นาทีเพื่อออกกำลังตามเสียงเพลงตามสายร่วมกัน

3) ควรสร้างสถานที่สำหรับการเล่นกีฬาหลังเลิกงานให้เพียงพอแก่พนักงาน

4) ควบคุมการใช้วัตถุติด และวิธีการปรุงอาหารในหน่วยงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้ปฏิบัติกรรณฐานสามารถลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ ทั้งนี้ เพราะกรรณฐานทำให้จิตสงบเกิดสมาธิสามารถช่วยให้จิต และกายมีคุณภาพดี อีกทั้งโภชนาการและอิริยาบถสัปปายะ คือ อาหารที่เหมาะสม และการออกกำลังกาย เป็นปัจจัยที่จำเป็นขณะปฏิบัติกรรณฐานทำให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ อีกทั้งจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วพิสูจน์ได้ว่าการปฏิบัติกรรณฐาน ทำให้คุณภาพชีวิต ความดันโลหิต ภาวะสมองเสื่อม สัญญาณชีพ ฮอโมนความเครียด และความซึมเศร้า ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ โดยนำไปแนะนำผู้บริหารของหน่วยงานต่าง ๆ ให้เน้นถึงผลดีของการปฏิบัติธรรม

2) ควรนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนี้ไปใช้แนะนำพนักงานในหน่วยงานให้สามารถนำไปปฏิบัติเองที่บ้านได้ ซึ่งเป็นผลอันจะทำให้คลายเครียด และมีความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจ อีกด้วย

3) ควรนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ไปใช้เป็นหลักสูตรที่ต้องทำประจำในหน่วยงานต่าง ๆ อันจะทำให้ภาวะความเครียดที่ลดลงได้ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต และลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความแตกต่างระหว่างค่า AGEs หลังและก่อนการปฏิบัติกรรณฐานคือ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างก่อนและหลังการปฏิบัติกรรณฐานเป็นเวลา 15 วัน ดังนั้นควรทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องให้ผู้เข้าปฏิบัติกรรณฐานในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมคือควรต้องมากกว่า 15 วัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาวิจัยการพัฒนาโปรแกรมการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพก่อน และหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเวลา 1 เดือน

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพทางชีวภาพของผู้ปฏิบัติกรรณฐานระหว่างพระสงฆ์ และฆราวาส ที่ใช้เวลาการปฏิบัติกรรณฐานมากกว่า 1 เดือน

References

- Bantornwan S. et al. (2014). Role of Meditation in Reducing Sympathetic Hyperactivity and Improving Quality of Life in Lupus Nephritis Patients with Chronic Kidney Disease. *Journal of Medicine Associate Thai*, 97(3), S101-S107.
- Breakwell M. (2014). *The Psychology of Risk*. (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

- Byrd, J. B., & Brook, R. D. (2014). Anxiety in the Age of Hypertension. *Current Hypertension Reports*, 16(10), 486.
- Lingyu, W., Yanfei, J., & Chunyue, Z. (2024). The Effects of Advanced Glycation End-Products on Skin and Potential Anti-Glycation Strategies. *Experimental Dermatology*, 33, 1-10.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*, Bangkok: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1992). *Pali Atthakatha* B.E. 2500. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2013). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Pali Dhamma Publishing Company.
- Saeedeh, H., Helia, E., Taherian, A., & Sadegh, J. (2022). Exercise, Advanced Glycation End Products, and Their Effects on Cardiovascular Disorders: A Narrative Review. *Heart and Mind*, 6(3), 139-150.
- Smith, A. J. et al. (1995). *AGE Reader Non-Invasive Cardiovascular Risk Assessment*. Retrieved April 30, 2025, from <https://www.diagnostics.com/age-reader/age-reader-professional-health-assessment/>
- Ting, X. et al. (2018). Mindfulness Meditation Improves Metabolic Profiles in Healthy and Depressive Participants. *CNS Neurosci Ther*, 24(6), 572-574.
- Uribarri, J. et al. (2005). Diet-derived Advanced Glycation End Products are Major Contributors to the Body's AGE Pool and Induce Inflammation in Healthy Subjects. *Ann N Y Acad Sci*, 6(1043), 461-466.
- Vandana, B. et al. (2011). Impact of Integrated Amrita Meditation Technique on Adrenaline and Cortisol Levels in Healthy Volunteers. *Evid Based Complement Alternat Med*, 2011, 379645.
- Vareesangthip J. (2021), Effects of Ānāpānassati Kammaṭṭhāna in Hemodialysis Patients. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(6), 2642-2655.
- Vareesangthip J. (2022), A Study of the Care of Buddhist Monks with Chronic Kidney Disease: from Delaying of Kidney Progression, Hemodialysis and Improving Efficacy of Monks' Activities. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(6), 2706-2719.
- Vareesangthip, J. et al. (2015). A Study of the Effect of Insight Meditation on the Level of Blood Pressure. *Journal of Graduate Studies Review*, 11(2), 31-44.
- Vareesangthip, J. et al. (2016). A Study of the Effect of Anapanassati Kammaṭṭhāna on the Quality of Life in Continuous Ambulatory Peritoneal Dialysis Patients. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(3), 128-143.
- Walter, E. (1995), *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Cambridge University Press. Retrieved May 1, 2025. from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/glycation>
- Zanteson, L. (2014). Advanced Glycation End Products. *Today's Dietitian Magazine*, Vol. 16 No. 3. PA: Great Valley Publishing Company.

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)*

Buddhist Communication Innovation of Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto)

¹นัยน์ชนก หอมโกศล, บุญเลิศ โอฐสุ และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิ์โยธิน

¹Naichanok Homkosol, Boonlert Oatsu and Kanokwan Karunarittiyotin

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nokhom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 2) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) 3) เพื่อนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็น การวิจัยโดยใช้การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มุ่งเน้นไปที่ การพัฒนาชีวิตและสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในเด็กและ เยาวชน รวมไปถึงความมีระเบียบวินัย เพื่อก่อให้เกิดความสุขภายในครอบครัว อันจะเป็นรากฐานไปสู่สันติสุข ของสังคม เมื่อสังคมสงบสุข การพัฒนามีแนวโน้มที่จะสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ลื่นไหล ไม่ติดขัด จนเกิดเป็นการพัฒนา ที่ยั่งยืน ซึ่งมีขอบเขตขยายหมายรวมไปถึงการพัฒนาความคิดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่าและ ลดการเกิดมลภาวะต่อโลกและสิ่งแวดล้อม 2) กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มุ่งเน้นในเรื่องการค้นคว้าเนื้อหาข้อมูลที่ถูกต้อง ในที่นี้หมายถึงชัดเจน ถูกต้อง ตรงตาม พระไตรปิฎก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเข้าสู่วิจิตตามหลักพุทธธรรม อันหมายถึงโยนิโสมนสิการ แล้วเลือกสรร พุทธวิธีในการสอน กลวิธี และอุบาย โดยจำแนกว่ากำลังจะสื่อสารกับคนกลุ่มใด จึงดำเนินการสื่อสารภาษาที่ เหมาะสมกับคนกลุ่มนั้นเพื่อให้เข้าถึงสัจธรรม 3) พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีความเป็นนวัตกรรมในด้านรูปแบบทางความคิดและวิธีการสื่อสารเชิงพุทธที่ผสมผสาน หลากหลาย สอดคล้องไปกับวิวัฒนาการด้านการสื่อสารในอารยธรรมโลก ตั้งแต่ยุคปฏิวัติการสื่อสาร สืบเนื่อง มาจนเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบัน มีการประยุกต์สื่อดั้งเดิมให้เข้ากับช่องทางการสื่อสารในสื่อใหม่ ซึ่ง ล้วนเป็นไปเพื่อวางรากฐานงานสืบสานพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยลักษณะสำคัญ คือ การ นำเสนอพุทธธรรมที่ถูกต้อง การประยุกต์พุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน การใช้สื่อและเทคโนโลยีใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล และการสร้างบุคลากร และเครือข่ายในการสืบสานพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม; การสื่อสาร; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต); พุทธวิธีการสอน

Abstract

The research on Buddhist Communication Innovation of Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto) was to achieve the following research objectives: 1) to examine the doctrinal perspectives and praxis of Somdet Phra Buddhaghosacariya; 2) to analyze his methods of disseminating the Dhamma; and 3) to present his contributions as a form of Buddhist communication innovation. Employing a qualitative, document-based approach, the research drew upon both primary sources including canonical texts and the subject's published works and relevant secondary literature.

The research findings were as follows: 1) The concepts and practices of Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto) focus on individual and societal development, emphasizing education and the cultivation of morality and ethics among children and youth. He also stresses discipline as a foundation for family well-being, which in turn supports peaceful and sustainable social development. His vision extends to promoting thoughtful use of natural resources and minimizing environmental pollution, thereby aligning with the broader goals of sustainable development; 2) The process of communicating Buddhist teachings employed by Somdet Phra Buddhaghosacariya emphasizes accurate and clear content based on the Pali Canon. He applies *yonisomanasikāra* (systematic critical reflection) as a method for processing and interpreting information. He carefully selects teaching methods, strategies, and skillful means (*upāya*) based on the audience's characteristics, ensuring that the communication is appropriate and leads to a deeper understanding of the Dhamma; and 3) His innovations in Buddhist communication are innovative in their diverse forms of thought and methods of Buddhist communication, align with the global evolution of communication practices from the communication revolution to the era of artificial intelligence. He utilizes diverse communication formats to strengthen and sustain the propagation of Buddhism. Key characteristics include the accurate presentation of Buddhist teachings, contextualization of the Dhamma to suit contemporary society, integration of media and technology in dissemination efforts, development of global Buddhist networks, and cultivation of personnel and networks dedicated to the continuity of Buddhism.

Keywords: Buddhist Innovation; Communication; Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto); Buddhist Teaching Methods

บทนำ

การสื่อสารเชิงพุทธจากอดีตมาถึงปัจจุบัน มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ทั้งในแง่รูปแบบและช่องทางการสื่อสาร แต่เดิมวิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อย ได้แก่ วิธีดังต่อไปนี้ 1) แบบสากัจฉา หรือ สนทนา เมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจ

ธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด 2) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมกันนั้น แต่ละคนรู้สึกว่ พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า 3) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้มีนิสัยถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนของฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธร้องค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน 4) แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือ โพนทนาเตือนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับ ได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงตำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้น จะตรัสให้สงฆ์ทราบว่ จะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2019) จะเห็นได้ว่า พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ใช้วิธีการสื่อสารด้วยวาจา รูปแบบการสื่อสารมีทั้งการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทาง ส่วนประเภทของการสื่อสารนั้น ทรงใช้ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารแบบกลุ่มย่อย และการสื่อสารแบบกลุ่มใหญ่ ต่อมา เมื่อการสื่อสารมีวิวัฒนาการมากขึ้น จากรูปแบบเดิมที่มีเพียง ผู้ส่งสาร - สาร - ผู้รับสาร ก็เพิ่มมาเป็น ผู้ส่งสาร - สาร - ช่องทางการสื่อสาร - ผู้รับสาร โดยเริ่มจากยุคปฏิวัติสื่อสารสิ่งพิมพ์ ยุคแอนะล็อก ยุคดิจิทัล มาจนถึงยุคเครือข่ายสังคม ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหมดที่กล่าวมานี้ได้พัฒนาควบคู่มากับการวิวัฒนาการทางสังคมอื่น ๆ ก่อเกิดเป็นอารยธรรมในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย จนกระทั่งมนุษย์ยุคปัจจุบันได้เจริญมาถึงขั้นที่ถือได้ว่าเป็นจุดสูงสุดแห่งอารยธรรม และ ณ จุดนี้ อารยธรรมก็ได้นำปัญหาที่เป็นความทุกข์ครบทุกด้านมามอบให้แก่มนุษย์ กล่าวคือ ปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม ไปจนถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม พร้อมนั้นก็ชัดเจนว่ อารยธรรมที่เจริญมาสูงสุดอย่างนี้ สามารถมอบปัญหาที่เป็นความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้อย่างครบถ้วน แต่ไม่สามารถนำมนุษย์ให้หลุดพ้นจากทุกข์แห่งปัญหาเหล่านั้นได้

ปัญหาแห่งความทุกข์ทั้งหมดของมวลมนุษย์ อาจแสดงให้เห็นเป็นวงกลมซ้อน 3 ชั้น วงในสุด คือ *ปัญหาชีวิต* และปัญหาชีวิตที่ลึกซึ้งที่สุดคือ ปัญหาความทุกข์ในจิตใจของมนุษย์ แม้เพียงอย่างหยาบที่สุด คือ ความเครียด ก็เป็นปัญหาหนักยิ่งของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ในวงกว้างออกไป คือ *ปัญหาสังคม* อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ผิด ซึ่งกลายมาเป็นความรุนแรงเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ วงนอกสุดที่ล้อมรอบตัวมนุษย์และสังคม ก็คือ *สิ่งแวดล้อม* โดยเฉพาะระบบนิเวศ ซึ่งเวลานี้ได้เกิดปัญหาร้ายแรงที่สุด ซึ่งคุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ *ปัญหาสิ่งแวดล้อม*นี้ เกิดจากแนวคิดผิดพลาดที่เป็นฐานของอารยธรรมปัจจุบัน นั่นก็คือ ความคิดความเชื่อที่มองเห็นมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ แล้วให้มนุษย์มีทัศนคติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อธรรมชาติ มุ่งจะเอาชนะและมีอำนาจที่จะจัดการกับธรรมชาติ เพื่อสนองความต้องการผลประโยชน์ของมนุษย์ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2021) นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการแตกแยกทางความคิดเห็นที่เกิดขึ้นในวงการสงฆ์ ซึ่งมีการตีความพระไตรปิฎกแตกต่างกันไปต่าง ๆ นานา เกิดเป็นนิกายลัทธิอีกมากมาย รวมถึงในประเทศไทย แต่กระนั้น นับเป็นโชคดีของคนไทยที่ยังมีอริยสงฆ์รูปหนึ่งผู้ซึ่งมีปัญญา

แดกฉาน ชื่อตรงต่อพระไตรปิฎกซึ่งถือเป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นามว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ผู้ซึ่งได้เพียรพยายามอย่างเอกอุในการศึกษาค้นคว้านำพุทธธรรมมาเรียบเรียงให้อยู่ในรูปที่คนร่วมสมัยเข้าใจได้ง่าย ด้วยความละเอียด ประณีต และวิจิตร อย่างไม่เคยมีมาก่อน ด้วยบริสุทธิคุณ เมตตาคุณ ปัญญาคุณ วิริยคุณ ทำให้ท่านได้รับความเคารพบูชาอย่างสูงจากมหาชน ท่านเป็นบุคคลอุดมคติที่หาได้ยาก ที่พากเพียรทำงานเพื่อยกระดับเพื่อนมนุษย์ไปสู่ความดี และถือเป็นโชคดีที่เกิดมาร่วมสมัยกับบุคคลอื่นเอกเช่นนี้ เมื่อเห็นว่ามีกระแสเผยแผ่หลักธรรมอันไม่ถูกต้องสอดแทรกเข้ามาในสถาบันพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย พร้อมทั้งการจัดตั้งเป็นขบวนการ มีธรรมาภาพเป็นอาวุธ อย่างที่จะทำลายล้างหลักธรรมในสถาบันพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยลงอย่างสิ้นเชิง และมีผลกระทบต่องสังคมอย่างใหญ่หลวง ท่านถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปกป้องการพระศาสนา โดยอธิบายแยกแยะให้เข้าใจหลักพุทธธรรมกับคำสอนที่ปลอมปนเข้ามา (Wasi, 1999) บทบาทของท่านในงานวิชาการนั้นมีความสำคัญยิ่ง ในบ้านเรามีพระแท้ที่มุ่งเผยแผ่พระศาสนาไม่มากนัก ท่านเป็น scholar เป็นปราชญ์ เป็นนักวิชาการ ท่านทำสิ่งที่เป็นหลักแท้ ๆ ท่านจะเสนอพระพุทธานุภาพที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างตรงไปตรงมา ไม่เอนเอียง ท่านพยายามจะชื่อตรงต่อพระไตรปิฎกที่สุด ท่านไม่ใช่อย่างอื่น เช่น ไม่ใช่เสนอมาอธิบาย ไม่นำพุทธศาสนาไปเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น (Bhavilai, 2008) ในขณะที่ท่านพุทธทาสภิกขุเพียรตอกย้ำหัวใจของพุทธศาสนาให้ปรากฏเด่นชัด และส่งเสริมการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงหัวใจดังกล่าว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้นำหลักธรรมสำคัญทั้งหลายมาประมวลให้เห็นอย่างเป็นองค์รวม โดยมีหัวใจดังกล่าวเป็นแกนกลางเพื่อเป็นพื้นฐานแก่การปฏิบัติที่ถูกต่อนำข้อธรรมต่าง ๆ มาเชื่อมโยงห้อมล้อมหัวใจนั้นอย่างประสานกลมกลืนและสอดคล้องกัน กล่าวได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเสนออย่างครอบคลุม เป็นระบบ และละเอียดลออที่สุดเท่าที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของไทย และอาจรวมถึงประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาแบบเถรวาทเลยก็ว่าได้ ดังมีพุทธธรรม เป็นหลักฐานอันสำคัญ (Phra Paisal Visalo, 1999)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นผู้หนึ่งที่ได้ใช้ความคิดแยกแยะ พิจารณาพระธรรมจนเข้าถึงแก่นสาร ท่านจึงสามารถย่อ สรุป ขยายความ และประยุกต์ใช้หมวดธรรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและงดงาม ท่านได้แสดงท่าทีของพุทธธรรมต่อสิ่งที่ท้าทายในยุคปัจจุบัน เช่น ปัญหาวิกฤต ปัญหาระบบสังคม และเศรษฐกิจ ท่านได้ให้ข้อคิดเรื่องเทคโนโลยี การทำงาน การเลี้ยงลูก การแพทย์ และการศึกษา เป็นต้น การอธิบายมุมมองของพุทธธรรมต่อโลกปัจจุบันเกือบทุกแง่มุม ทำให้คนรุ่นใหม่เกิดศรัทธา ไม่ด่วนสรุปว่าพระไม่เข้าใจโลกนอกกำแพงวัด (Phra Dharma Bajranyanamuni (Jayasāro), 2011) แม้ในสังคมปัจจุบันเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ นั้นมีวิวัฒนาการที่ก้าวไกลเปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อนหน้านี้อย่างมากมายแทบจะทุก ๆ ด้าน ทำให้มนุษย์พร้อมไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก เมื่อกิจกรรมทุกอย่างสามารถกระทำได้อย่างสะดวกสบาย แต่มนุษย์กลับติดนิสัยขาดความละเอียดรอบคอบ ทำอะไรลวก ๆ เร็ว ๆ ไม่ชอบทำอะไรยาก ๆ เพื่อง่ายรอคอย เรียกได้ว่าเสพติดความง่ายเกินไปแล้ว เมื่อมนุษย์ยังมีความง่ายยิ่งอ่อนแอ มนุษย์ก็จะเจอทุกข์หนักขึ้นเพราะภูมิปัญญาความทุกข์น้อยลง เจออะไรยากหรือต้องทำนิดหน่อยก็เป็นทุกข์ไปหมด เรื่องไม่จบเท่านั้น ในขณะที่เทคโนโลยีทำให้คนอ่อนแอลงนั้น สังคมมนุษย์โลกยังมีความซับซ้อน วิถีชีวิตมีปัญหาที่ต้องเผชิญเพิ่มขึ้น ฉะนั้น คนที่อ่อนแอก็จะเป็นคนที่มีความทุกข์มากมายเหลือเกิน (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2016) เมื่อพูดรวม ๆ ปัญหาสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคน ถ้ามีการศึกษาจริงและพัฒนาคนได้ถูกต้อง ก็แก้ความผิดพลาดได้ โดยการพัฒนาคนนั้นต้องทำ 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 พฤติกรรม ได้แก่ วินัย การทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีปฏิบัติในการผลิต เศรษฐกิจ แบ่งปัน และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ด้านที่ 2 จิตใจ ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ เช่น ความสุข ความพอใจ

ความสดชื่นเบิกบาน ด้านที่ 3 ปัญญา หรือ ปรีชาญาณ ความรู้เข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยม และแนวคิดต่าง ๆ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2018)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษามาก ด้วยเห็นว่า “การศึกษานั้นเป็นการฝึก การหัด การเรียนให้รู้ เข้าใจ ให้ทำได้ทำเป็น ทำให้ตัวเรา ให้ชีวิตของเราพัฒนาเจริญงอกงามขึ้นไป ทั้งด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา คนมีการศึกษารู้จักอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม ประพฤติดี ไม่เบียดเบียนใคร มีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน ตั้งแต่ในครอบครัว ที่อยู่กับคุณพ่อคุณแม่ พี่น้อง ขยายออกไปถึงญาติมิตร หมู่เพื่อน และคนทั่วไป โดยมีไมตรี รู้จักปฏิสันถาร รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). 2021) ดังนั้น ธรรมเนียมที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้รจนาถ่ายทอดไว้นั้น จะมีความเป็นนวัตกรรมในการสื่อสารธรรมะในสังคมร่วมสมัยอย่างไร มีความยืดหยุ่นครอบคลุมในแทบจะทุกศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิตในสังคม รวมไปถึงแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบใดนั้น ผู้วิจัยในฐานะพุทธศาสนิกชนผู้นอบน้อมต่อพระรัตนตรัย จึงใคร่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ปฏิปทา และพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เพื่อนำเสนอให้เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมีแบบแผนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
3. เพื่อนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ปฏิปทา รวมถึงจริยวัตรของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธรรมเนียมและธรรมเนียมบรรยายโดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) หนังสือ ตำราวิชาการ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) รวมถึงข้อมูลเนื้อหาจากสื่อดิจิทัลในแพลตฟอร์มต่าง ๆ และจากการสำรวจเอกสาร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิมาทำการจัดบันทึก แยกประเด็นในลักษณะการบรรยาย (Descriptive) จากนั้นนำข้อมูลมาอธิบายและสังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Synthesis)

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูล กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธรรมเนียมและธรรมเนียมบรรยายโดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) หนังสือ ตำราวิชาการ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) รวมถึงข้อมูลเนื้อหาจากสื่อดิจิทัลในแพลตฟอร์มต่าง ๆ และจากการสำรวจเอกสาร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิมาทำการจัดบันทึก แยกประเด็นในลักษณะการบรรยาย (Descriptive) ร่วมกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า และทฤษฎีกระบวนการสื่อสารของแฮร์โรวด์ ดี ลาสเวลล์ รวมถึงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่

ปรากฏในกระบวนการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) โดยค้นคว้าข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ เทียบเคียงกับพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ แปลไทย มาทำการจดบันทึก แยกประเด็นในลักษณะการบรรยาย (Descriptive) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทั้งสองส่วนมาอธิบายและสังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Synthesis)

ขั้นตอนที่ 3 ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูล พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) วารสาร บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลเนื้อหาจากสื่อดิจิทัลในแพลตฟอร์มต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา ค้นคว้าจากฐานข้อมูลวัดญาณเวศกวัน ณ ศูนย์ศึกษา ที่ได้รวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา ข้อมูลธรรมบรรยายและธรรมนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ในรูปแบบสื่อดั้งเดิม และการศึกษา ค้นคว้าจากฐานข้อมูลเว็บไซต์วัดญาณเวศกวัน ที่เผยแพร่ในรูปแบบสื่อดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสารข้อมูลทุติยภูมิมาทำการจดบันทึก แยกประเด็นในลักษณะการบรรยาย (Descriptive) จากนั้นนำข้อมูลมาอธิบายและสังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Synthesis)

ขั้นตอนที่ 4 ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูล พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) โดยการเข้าร่วมกิจกรรมและสังเกตการณ์การปฏิบัติศาสนกิจ ณ วัดญาณเวศกวัน ซึ่งมีทั้งกิจกรรมเผยแพร่ธรรมะในโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นที่วัดและที่เผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ รวมไปถึงการรวบรวมข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เรื่อง “พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)” โดยมีหัวข้อการสนทนา 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) แนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) 2) กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) 3) พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป/คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันผลการสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 ทำการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในสังคม

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาชีวิตและสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในเด็กและเยาวชน รวมไปถึงความมีระเบียบวินัย เพื่อก่อให้เกิดความสุขภายในครอบครัว อันจะเป็นรากฐานไปสู่สันติสุขของสังคม เมื่อสังคมสงบสุข การพัฒนา ก็จะสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี สันติ ไม่ติดขัด ซึ่งมีขอบเขตขยายหมายรวมถึงการพัฒนาความคิดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่าและลดการเกิดมลภาวะต่อโลกและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคนสามารถพัฒนาตนไปพร้อม ๆ กันได้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา พัฒนาแนวคิดไปถึงจุดที่มีความแตกฉาน สามารถที่จะถ่ายทอด โต้ตอบ ให้ความกระจ่าง ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ทานเน้นความถูกต้องของเนื้อหาข้อมูลเป็นสำคัญ โดยก่อนที่จะสื่อสารหรือสอนในเรื่องใดท่านจะค้นคว้าให้รู้ อย่างแน่ชัด มีการจำแนกแยกแยะและอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงจากพระไตรปิฎก จากพจนานุกรม สารานุกรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเพิ่มเติมสามารถต่อยอดไปในทิศทางที่ถูกต้อง แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการวางระบบในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา วิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ และแนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสอนที่ไม่ใช่การบังคับให้

เชื่อ แต่เป็นการสร้างฉันทะให้อยากศึกษา ทั้งนี้ยังเน้นการทำความเข้าใจในระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย องค์ประกอบ 4 คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ด้วยความคาดหวังว่ามนุษย์จะสามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ แล้วพัฒนาความสามารถนั้น ๆ เพื่อนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในด้านปฏิบัติของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านมีความมักน้อย สันโดษ ใช้ชีวิตเรียบง่าย พอดี พอประมาณ จริยวัตรของท่านจึงถือเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต เพราะท่านใช้หลักการที่ว่า สอนอย่างไร ก็ทำให้เห็นอย่างนั้น มีวัตรปฏิบัติที่แน่วแน่ในพระธรรมวินัย ธรรมนิพนธ์ของท่านนั้นแสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่บำเพ็ญเพียรด้านสมาธิภาวนามาเป็นอย่างดีแล้ว ผลงานที่ออกมาจึงมีความลึกซึ้ง ละเอียดลออ เรียกได้ว่า ท่านเป็นแบบอย่างของผู้ปฏิบัติธรรม โดยศึกษาธรรม เขียนธรรม ขบคิดข้อธรรม และถ่ายทอดธรรมอย่างเป็นระบบ ด้วยเจตจำนงที่จะทำให้โลกดีขึ้น โดยการไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ภายใต้วินัยแห่งปัญญา และการพัฒนาตนเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการสื่อสารพุทธธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารใน 5 ประเด็นที่สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการสื่อสารของแอร์โรว์ ดี ลาสเวลล์ อันประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (ใคร) สาร (พูดอะไร) สื่อ (ผ่านสื่อใด) ผู้รับสาร (ถึงใคร) ผลของการสื่อสาร (เพื่อให้เกิดผลอะไร) กล่าวคือ

ประเด็นที่ 1 ผู้ส่งสาร สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ในฐานะผู้ส่งสาร ท่านมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการใช้ภาษาเป็นอย่างมาก ท่านจะมีวิธีการแปลภาษา แปลงภาษา อธิบายข้อธรรมต่าง ๆ มีความเป็นพหูสูตรและมีความสามารถสกด แจกแจง ข้อธรรมหรือเรื่องยาก ๆ ทำให้สารของท่านถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาร่วมสมัยที่คนในยุคปัจจุบันสามารถฟังแล้วเข้าใจได้ง่าย ท่านจะวิเคราะห์ผู้ฟัง โดยตั้งหัวข้อเพื่อสอบถามว่าสงสัยเรื่องไหน เรื่องนี้เข้าใจอย่างไร เพื่อดูแนวคิดความเห็น แล้วจึงเลือกหลักธรรมและวิธีการที่เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อดึงเขาเข้าหาธรรม แล้วจึงอธิบายขยายความในทุกแง่มุม ท่านใช้วิธีให้ผู้ฟังเกิดความรู้ เกิดความคิด เกิดโยนิโสมนสิการ เป็นการสื่อสารเชิงปัญญา (Intellectual communication) ท่านเป็นผู้หนึ่งที่เปิดรับการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและมีแนวคิดและวางหลักการแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ให้ทันกับยุคสมัย

ประเด็นที่ 2 สาร สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มุ่งเน้นในเรื่องการค้นคว้าเนื้อหาข้อมูลที่ต้อง ในที่นี้หมายถึงชัดเจน ถูกต้อง ตรงตามพระไตรปิฎก โดยให้เหตุผลว่า 1) พระไตรปิฎกเป็นที่สถิตของพระพุทธเจ้า ธรรมวินัยคือศาสดาแทนพระองค์ 2) พระไตรปิฎกทำหน้าที่ของพระธรรม ธรรมวินัยคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากพระไตรปิฎก 3) พระไตรปิฎกเป็นที่รองรับพระสงฆ์ พระสงฆ์เกิดจากพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก ต่อมา ในส่วนของแดนรับรู้และเสพเสวยโลก คือ การเข้าใจในอายตนะ ซึ่งเท่ากับเข้าใจทางรับรู้โลกและช่องทางเสพโลก หรือเข้าใจแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารพระพุทธศาสนาในลำดับต่อไป จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำเข้าสู่วิคิดตามหลักพุทธธรรม อันหมายถึงโยนิโสมนสิการ ทั้งในแง่ฐานะของความคิดในระบบการดำเนินชีวิตที่ดี และในฐานะของความคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญา

ประเด็นที่ 3 สื่อ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ด้วยความเป็นสื่อบุคคล การแสดงธรรมบรรยายของท่านจึงได้เลือกสรรพุทธวิธีในการสอน กลวิธี และอุบาย อันประกอบด้วย การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา การใช้อุปการณการเรียนการสอน การทำเป็นตัวอย่าง การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การรู้จักจังหวะและโอกาส ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ การลงโทษและให้รางวัล และกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยเลือกกลวิธีในการสื่อสารให้เหมาะกับกลุ่มผู้รับสารในแต่ละครั้งที่ไปบรรยาย รวมถึงธรรมนิพนธ์ของท่านด้วย

ประเด็นที่ 4 ผู้รับสาร สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจำแนกว่ากำลังจะสื่อสารกับคนกลุ่มใด จึงดำเนินการสื่อสารภาษาที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนั้น เพื่อแจกแจงเรื่องยาก มาอธิบายโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถขยายความให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกระตุ้นให้ผู้ฟังใช้ความคิดเพื่อให้เกิดปัญญา

ประเด็นที่ 5 ผลของการสื่อสาร สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มุ่งให้ผู้ฟังเข้าถึงสัจธรรม โดยยึดหลักปฏิสัมพันธ์ หรือปัญญาแตกฉาน มี 4 ประการ คือ 1) ปัญญาแตกฉานในความหมาย คือ ไม่ว่าจะฟังหรืออ่านอะไร ก็สามารถรู้และเข้าใจความหมายทั้งหมด 2) ปัญญาแตกฉานในหลัก สามารถจับใจความสาระสำคัญ ในประเด็นที่ได้อ่าน ได้ฟังมา 3) ปัญญาแตกฉานในการสื่อสาร สามารถสื่อสารให้ผู้ฟังรับรู้ เข้าใจ ในวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสาร 4) ปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ สามารถเชื่อมโยง ปรับประยุกต์ ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างฉับพลันทันที

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่า พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มีความเป็นนวัตกรรมในด้านรูปแบบทางความคิดและวิธีการสื่อสารเชิงพุทธที่ผสมผสานหลากหลาย สอดคล้องไปกับวิวัฒนาการด้านการสื่อสารในอารยธรรมโลก ตั้งแต่ยุคปฏิวัติการสื่อสาร สืบเนื่องมาจนเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ ในปัจจุบัน ท่านมีรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายครบถ้วน ได้ประยุกต์ใช้วิธีการสื่อสารแบบเชื่อมโยง คือ การแยกองค์ประกอบแต่ไม่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด เป็นการแยกเพื่อเชื่อมโยง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์รวมทั้งหมด ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและช่วยย่นระยะเวลาได้มาก ท่านมีความสามารถในการบูรณาการหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ สามารถนำมาอธิบาย ขยายความ เชื่อมโยงได้หมด ชี้ให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นปัจจัย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง แนวคิดในสังคมปัจจุบัน มีผลดีผลเสียอย่างไร ไปจนถึงวิธีการแก้ปัญหา หลายครั้งเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งในประเด็นทางสังคม หรือ กรณีพิพาทด้านพระธรรมวินัย ท่านก็ช่วยออกมาชี้แจง ชี้แนะ เสนอข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริง ข้อควรแก้ไข จนปัญหาต่าง ๆ เป็นอันยุติลง จึงได้รับการยอมรับจากนักปราชญ์ราชบัณฑิต นักวิชาการ และพุทธบริษัท ในความเป็นปราชญ์ร่วมสมัยในวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งผลงานต่าง ๆ ของท่านนั้นล้วนเป็นไปเพื่อวางรากฐานงานสืบสานพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีลักษณะสำคัญ คือ การนำเสนอพุทธธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎก การประยุกต์พุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล และการสร้างบุคลากรและเครือข่ายในการสืบสานพระพุทธศาสนา และมีการผสมผสานคุณลักษณะการสื่อสารอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่าน เข้ากับกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ที่อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการศึกษาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและปฏิบัติทา กระบวนการสื่อสารพุทธธรรม และพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มาแล้วในข้างต้น จึงได้นำแนวคิดและปฏิบัติทา กระบวนการสื่อสารพุทธธรรม และพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) รวมถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ของวัดญาณเวศกวันมาเป็นต้นแบบในการวิเคราะห์เพื่อวางแนวทางในการหากระบวนการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และบริบทต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์กระบวนการดังกล่าวได้ออกมา 6 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ (Define vision and mission) โดยการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นไปเพื่อสร้างทิศทางที่ชัดเจน เป็นการวางกรอบเป้าหมายในระยะยาวขององค์กรหรือโครงการ ให้คนในองค์กรมองเห็นภาพ

ในอนาคตร่วมกัน ส่วนพันธกิจก็คือหน้าที่หรือสิ่งที่องค์กรต้องทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ แนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ (Define objectives, guidelines and expected outcomes) โดยวัตถุประสงค์จะช่วยสร้างความชัดเจนในเป้าหมาย และทำให้ทราบว่าคุณลักษณะสุดท้ายต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ส่วนแนวทางปฏิบัติ ทำหน้าที่เหมือนแผนที่นำทาง ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ และผลที่คาดว่าจะได้รับ ก็เป็นเกณฑ์ในการประเมินความสำเร็จของโครงการ ว่าสามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ได้หรือไม่ ในข้อนี้ได้นำผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ แนวคิดและปฏิบัติของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มาใช้ประกอบในกระบวนการ โดยเน้นการพัฒนาไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เทคโนโลยี) 3) วิเคราะห์องค์ประกอบและรูปแบบการสื่อสาร (Analyze the elements and patterns of communication) หัวข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในระดับบุคคล องค์กร ไปจนถึงการสื่อสารในเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงสังคม การวิเคราะห์ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และปฏิกริยาโต้ตอบ ทำให้เข้าใจว่าอะไรคือส่วนสำคัญของการสื่อสาร แต่ละส่วนมีบทบาทอย่างไร ทำให้สามารถเลือกรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบท เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร ในข้อนี้ได้นำผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ กระบวนการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มาใช้ประกอบในกระบวนการ โดยเน้นการสื่อสารในรูปแบบผู้ส่งสารมีโยนิโสมนสิการ สารมีความถูกต้องตรงตามพระไตรปิฎก สื่อสารตามหลักพุทธวิธีการสื่อสาร และการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับผู้รับสาร 4) พัฒนาสื่อต้นแบบ หรือออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ (Develop prototype media or design creative activities) มีประโยชน์อย่างมากในกระบวนการเรียนรู้ การสื่อสาร และการขับเคลื่อนแนวคิดใหม่ ๆ โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษา ศาสนา และสังคม สื่อต้นแบบ (Prototype) ช่วยให้เห็นภาพรวมของเนื้อหา รูปแบบ และประสบการณ์ของผู้ใช้หรือผู้เรียน ส่วนกิจกรรมที่ออกแบบมาอย่างสร้างสรรค์ ก็มักจะดึงดูดใจและทำให้กลุ่มเป้าหมายมีแรงจูงใจในการเรียนรู้หรือรับสาร ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาเชิงลึก โดยเฉพาะในประเด็นที่เป็นนามธรรม เช่น หลักธรรม ศีลธรรม หรือ จริยธรรม การใช้สื่อใหม่จะช่วยแปลงแนวคิดนามธรรมเหล่านั้นให้จับต้องได้ เป็นการต่อยอดสื่อดั้งเดิมให้เหมาะกับยุคสมัย และบูรณาการระหว่างพุทธศาสตร์เข้ากับเทคโนโลยีและศิลปะ ในข้อนี้ได้นำผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มาใช้ประกอบในกระบวนการ โดยเน้นการใช้ภาษาร่วมสมัย มีโครงสร้างการสื่อสารที่ชัดเจน เพื่อเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ กับหลักธรรมอย่างมีความยืดหยุ่นและเหมาะสม 5) เผยแพร่ นำไปใช้ และประเมินผล (Disseminate, apply and evaluate) เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการพัฒนาพุทธนวัตกรรม การสื่อสาร โดยการเผยแพร่งก็เพื่อให้เกิดการรับรู้และการนำไปใช้ในวงกว้าง ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดการขยายผลไปยังหน่วยงานหรือชุมชนอื่น ช่วยให้เกิดคุณค่าเชิงสังคม การนำไปใช้เป็นการเปลี่ยนจากแนวคิดหรือสื่อต้นแบบ สู่การใช้งานจริงในบริบทต่าง ๆ ให้เหมาะสม ส่วนการประเมินผลเป็นกระบวนการวัดผลลัพธ์และคุณภาพของสื่อ เพื่อตอบให้ได้ว่า สื่อหรือกิจกรรมนี้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่? กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจหรือพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงหรือไม่? คุ้มค่ากับเวลา ทุน และทรัพยากรที่ใช้หรือไม่? 6) นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและพัฒนา (Use suggestion for improvement and development) โดยข้อเสนอแนะจะช่วยให้เห็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องที่อาจมองไม่เห็นด้วยตัวเอง เมื่อนำมาปรับปรุงจะทำให้ผลงานมีความสมบูรณ์ แม่นยำ และสอดคล้องกับความต้องการมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการรับฟังข้อเสนอแนะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ได้ฝึกคิด วิเคราะห์และพัฒนาทักษะใหม่จากมุมมองที่แตกต่าง จึงสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

Figure 1: Buddhist Communication Innovation Development Process - BCIDP Model
(Developed by the Researcher)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหารายละเอียดที่ปรากฏในข้างต้น และยังมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความสำคัญและห่วงใยเป็นอย่างมากในเรื่องของการศึกษาและการพัฒนาเยาวชน ทั้งนี้เพราะท่านทราบว่าเยาวชนจะเป็นกำลังหลักในการพัฒนาสังคมประเทศชาติบ้านเมือง จึงนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาและปลูกฝังเยาวชนให้รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ และมีเหตุผล ด้วยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้เยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้สังคม รวมไปถึงบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรม โดยใช้ปัญญามาประสานกับความรู้สึที่ดีงาม สถาบันการศึกษาก็ต้องพยายามสร้างเด็กให้เป็นผู้มีจิตสำนึกของความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ นำเด็กทำกิจกรรมทุกอย่างให้เป็นการศึกษาภายใต้หลักไตรสิกขา อีกทั้งท่านให้ความสำคัญกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเผยแผ่คำสอน พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำสังคมในการแนะนำสั่งสอนผู้คนหรือเยาวชนให้ประพฤติตนถูกต้องตามหลักไตรสิกขา นอกจากนี้สถาบันการเมืองการปกครอง ต้องเตรียมความพร้อมปัจจัยภายนอกทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนให้เป็นกัลยาณมิตร เพื่ออำนวยความสะดวกให้เยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง และส่งเสริมสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่ให้ร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อประสิทธิภาพในการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน (Tantivanichanon, 2016) นอกจากนี้ ท่านยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องวินัยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะท่านมองว่าความขาดวินัยเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม หากคนในสังคมไม่เคารพกฎเกณฑ์กติกาที่ยึดถือร่วมกัน ก็ยากที่สังคมจะสงบสุขได้ ในทางพระพุทธศาสนา “วินัย” เป็นคำที่ใหญ่มาก มักใช้คู่กับคำว่า “ธรรม” โดยมีความสัมพันธ์คือ วินัยที่ถูกต้อง จะต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริงในธรรมชาติ มิฉะนั้น วินัยก็ไม่จริงจัง ไม่ได้ผล ไม่มั่นคง และวินัย

ต้องมีความมุ่งหมายเพื่อธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความชอบธรรม ความเป็นธรรม ความดีงามของสังคม เพราะฉะนั้น การวางระเบียบต่าง ๆ ของสังคม เช่น ออกกฎหมาย จึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 อย่าง คือ 1) *มีปัญญา* คือ เข้าถึงตัวธรรม รู้ความจริงในเรื่องนั้น ๆ รู้ความถูกต้องดีงามที่พึงต้องการ 2) *เจตนาดี* คือ เจตนาบริสุทธิ์ ถูกต้องดีงาม มุ่งผลที่สอดคล้องตามธรรมที่รู้นั้น (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2017) อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะส่งเสริมการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เน้นในเรื่องเนื้อหาของสารหรือหลักพุทธธรรมที่ต้องการจะสื่อออกไปนั้น ต้องมีความชัดเจน ถูกต้อง ตรงตามพระไตรปิฎก ทั้งนี้เพราะท่านมองเห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งยวดและระลึกละเอียดว่า พระไตรปิฎกเป็นที่รักษาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นไตรสรณะของชาวพุทธทุกคน เปรียบประดุจตัวแทนของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงคงอยู่ได้ก็ด้วยความเจริญแห่งพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาได้ คือ 1) ต้องเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ดี และประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำสอน 2) นอกจากรู้เข้าใจเอง และปฏิบัติได้ดีแล้ว ยังสามารถบอกกล่าว แนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ด้วย และ 3) เมื่อมีปรีชาพาทเกิดขึ้น คือ คำจาบจ้วง สอนคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัย ก็สามารถชี้แจงแก้ไขได้ด้วย (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2019) ดังนั้น พุทธบริษัท 4 จะดำรงพระพุทธศาสนาสืบต่อไปได้ จำต้องให้ความสำคัญในการศึกษาพระไตรปิฎกให้โดยรอบ และอีกเรื่องที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ใส่ใจเป็นพิเศษ คือ กระบวนการของการศึกษา หรือ การพัฒนาปัญญา ทั้งนี้เพราะท่านมองเห็นว่า การพัฒนาตนโดยมีการพัฒนาปัญญาเป็นแกนกลาง เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น แนวความคิด ทักษะคิด ค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม สอดคล้องกับความเป็นจริง เรียกว่า สัมมาทิฐิ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 ประการดังนี้ คือ ปรโตโฆสะ และ โยนิโสมนสิการ” ขยายความได้ว่า แหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษา เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ มี 2 อย่าง คือ 1) ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น ได้แก่ การรับถ่ายทอด หรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา หนังสือ สื่อมวลชน และ วัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสาร ที่ถูกต้อง สั่งสอนอบรม แนะนำชักจูงไปในทางที่ดีงาม 2) ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หมายถึง การคิดถุวิธี ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น ซึ่งปัจจัยนี้จะน้อมนำไปสู่กระบวนการของการศึกษา 3 ขั้นตอน เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ หลักการศึกษา 3 ประการ คือ 1) การฝึกหัดพัฒนาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิสัสสิกขา (ศีล) 2) การฝึกฝนพัฒนาทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) และ 3) การฝึกฝนพัฒนาทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่ทำให้แก้ปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2021) ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น นำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นทางแห่งความดับทุกข์ สมดังคติชีวิตที่ท่านได้ยึดประพฤติปฏิบัติมาตลอด คือ “บัณฑิตย่อมฝึกตน” และ คติอีกข้อหนึ่ง ซึ่งถือมาก่อน และต่อมาก็ถือไว้ด้วยกัน คือ “ถ้าจะทำอะไร ก็ต้องพยายามทำให้สำเร็จและทำให้ดีที่สุด” (Anchanphen, 2024)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ผู้มีอิทธิพลทางความคิดในวงการพระพุทธศาสนา ทั้งทางด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

ด้านการบูรณาการสรรพศาสตร์กับพระพุทธศาสนา และด้านการศึกษาเพื่อสันติภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร กลวิธีการใช้ภาษาในงานประพันธ์ของท่านได้มีการเลือกสรรอย่างพิถีพิถัน เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระธรรมสู่ผู้อ่านได้ชัดเจนลึกซึ้ง มีทั้งการซ้ำเพื่อสื่อความหมาย เพื่อเน้นย้ำความให้เด่นชัด และเพื่อการขยายความแบบแจ่มแจ้ง การซ่อนคำเพื่อสื่อความหมายที่เป็นการนำคำที่มีความหมายคล้ายกันมาวางซ้อนกันและวางแบบซ้อนซ้ำกันเพื่อสื่อความหมายใจความสำคัญที่น่าเสนอให้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งมีการเล่นคำสัมผัสคล้องจองที่มีทั้งการสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ เพื่อช่วยในเรื่องความสละสลวยของเสียงและเป็นการเสริมใจความสำคัญที่เด่นชัดเจน และกลวิธีการขนานความที่เป็นการนำประโยคขนานความมาใช้เพื่อเชื่อมโยงเนื้อความใหม่มีความสัมพันธ์กัน และสุดท้ายกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา ท่านเลือกรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งการใช้ภาษากึ่งแบบแผนที่เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา ชัดเจน มาช่วยในการถ่ายทอดเนื้อหาที่ยากให้เข้าใจง่ายขึ้น มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยการอ้างอิง การนิยาม และการโต้แย้ง เพื่อถ่ายทอดสารธรรมให้ละเอียดชัดเจน จะเห็นได้ว่ากลวิธีการใช้ภาษาทั้งหมดนั้น ช่วยสื่อความหมายเนื้อหาของงานประพันธ์ของท่านให้เข้าใจชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มงดงามทางวรรณศิลป์อีกด้วย (Tonpo, 2013) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผลสำเร็จของพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) นั่นก็คือ ผลงานทั้งหมดทั้งมวลของท่านได้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในหลากหลายสาขา จากมหาวิทยาลัยกว่า 20 แห่ง ได้รับวุฒินฐานะจากสถาบันและองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก รวมถึงการประกาศเกียรติคุณและรางวัลทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ศาสตราจารย์นาซลี โมอาวาด (Nazli Moawad) ประธานคณะกรรมการพิจารณาตัดสินรางวัล กล่าวในพิธีถวายรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ ในตอนหนึ่งว่า “ท่านเป็นผู้เพียบพร้อมทั้งด้านภูมิปัญญา ปรัชญา และคุณธรรม และสามารถใช้ในการให้การศึกษาและการสอนเรื่องสันติภาพ แนวคิดของท่านเน้นความสำคัญยิ่งยวดของสันติภาพภายใน และความร่วมมือของมนุษย์ทุกคนที่จะรับผิดชอบร่วมกัน แสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และศีลธรรมอย่างสันติ ท่านเน้นความคิดที่ว่า สันติภาพเป็นค่านิยมที่ลึกซึ้งอยู่ภายในเป็นค่านิยมของความเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นจากพลังภายในของมนุษย์และทอแสงออกมาให้ประจักษ์เมื่อได้สัมผัสกับผู้อื่น และในที่สุดก็จะสะท้อนออกมามีผลดีต่อความสัมพันธ์ระดับนานาชาติ ระหว่างประชาชน และระหว่างรัฐ รวมถึงเสนอแนวปรัชญาใหม่ในการแก้ไขปัญหาสันติภาพสากล ซึ่งเป็นนวัตกรรมอันแท้จริง” (The Foundation of Peace Education: Venerable Prayudh Payutto, 2008) รวมไปถึงในฐานะเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ท่านก็ได้วางรากฐานให้วัดญาณเวศกวันเป็นแหล่งพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร ด้วยความตั้งใจของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่จะให้อารามแห่งนี้เป็นป่าที่เหมาะสมแก่การเข้ามาแสวงหาความรู้ เจริญธรรม เจริญปัญญา สมดังชื่อ ญาณเวศกวัน อันมีความหมายว่า “ป่าที่มีเรือนแห่งความรู้” หรือ “ป่าของผู้เข้าสู่ญาณ” พื้นที่ส่วนใหญ่ของวัดจึงมีไว้สำหรับต้นไม้มากกว่าสิ่งปลูกสร้าง เพราะธรรมชาติที่อยู่รายล้อมรอบตัวคือแหล่งการศึกษาเรียนรู้อันกว้างใหญ่ ล้ำลึก เป็นธรรมชาติที่ผู้ที่มีปัญญาจะพึงค้นพบ ให้ตรงตามคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ 4 อย่าง คือ 1) ฉายาทกสมบัติ คือ พร้อมด้วยร่มไม้และสายน้ำ เป็นคุณสมบัติหลักยืนพื้น 2) ภูมิภาคสมบัติ พร้อมด้วยภูมิประเทศ คือ พื้นที่บริเวณผืนแผ่นดินสะอาด เรียบรื่น น่าเดินปลอดภัย สบายตา ควรทอดทัศนา น่าชื่นชม 3) คมนาคมสมบัติ พร้อมด้วยคมนาคม เช่น ไม่ไกลเกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก 4) บุคคลสมบัติ พร้อมด้านบุคคล คือ คนในถิ่นนี้และผู้เกี่ยวข้องเป็นคนดี ไม่มีคนร้ายที่จะก่อภัยความเสียหาย สำหรับพระสงฆ์ก็ควรเป็นที่สงบสงัด ไม่พลุกพล่านจอแจ ควรแก่การแสวงวิเวก ทั้งนี้ก็เป็นการเกื้อกูลพระสงฆ์ให้อยู่สบาย เพื่อจะได้มีกำลังทำงานพระศาสนา สามารถศึกษาปฏิบัติเผยแผ่ธรรมได้ไม่ติดขัด หรือเพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ 1) ปวิเวกายะ เพื่อได้วิเวก 2) ปฏิสัทธานายะ เพื่อการหลีกเลี่ยง ให้พระได้อยู่ในที่ที่มีความสงบสงัดที่จะปฏิบัติกิจในการฝึกศึกษาภาวนาได้จริงจัง 3) ผาสุวิหารายะ เพื่อ

อยู่ผาสุก ไม่ต้องมีผจญหรือกังวลกับความทุกข์ยากหรือเรื่องรบกวน 4) *สมณกิจจลิตธิยา* เพื่อความสำเร็จแห่งสมณกิจ พระเจ้าได้ทำงานจนบรรลุจุดหมาย ไม่ว่าจะศึกษาปฏิบัติหรือเผยแผ่ธรรม ก็ลุล่วงตลอด (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2017) สอดคล้องกับทัศนะของพระครูปลัดสัมพิพัฒน์สีลาจารย์ (ครรรชิต คุณวโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดญาณเวศกวัน ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจและสนองงานใกล้ชิดกับท่าน ได้กล่าวถึงหลักการทำงานของท่านไว้ว่า ประการแรก ก่อนจะสื่อสารหรือบอกสอนเรื่องใด ต้องค้นคว้าให้รู้ชัดถูกต้อง ท่านจะสืบค้นจากแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ทั้งจากฝั่งตะวันตก ในส่วนพระไตรปิฎกก็ค้นคว้าจากพระไตรปิฎกบาลีเป็นหลัก รวมไปถึงอรรถกถา ฎีกา ภาษาบาลีทั้งหมด ประการที่สอง ใช้ภาษาที่คนฟังเข้าใจได้ง่าย ท่านเชี่ยวชาญและมีความละเอียดในการใช้ภาษามาก คำบางคำมีการแสดงความหมายหลายแง่มุม โดยเน้นสื่อสารไปยังคนรุ่นใหม่ ให้รู้สึกได้ว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องไกลตัวเลย รวมไปถึงการใช้ภาษาอังกฤษที่ถูกต้องเพื่อสื่อสารกับชาวต่างชาติด้วย ประการที่สาม เชื่อมโยงพุทธศาสนากับสรรพศาสตร์ แล้วนำมาอธิบายเชื่อมโยงกับสิ่งที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวัน ท่านแยกแยะให้เห็นองค์ประกอบของชีวิต แล้วสามารถเชื่อมโยงให้เห็นไปถึงวิธีการแก้ปัญหา (Phrakhrupalad Samphiphattanasilacharn (Khanchit Khunavaro), 2025) ซึ่งจากแนวคิดการพัฒนาพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้สะท้อนออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้พระสงฆ์รุ่นใหม่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะแบบสร้างสรรค์มากมายหลายโครงการ อาทิ กิจกรรมออนไลน์ เช่น สาธยายธรรมนำภavana/เรียนกรรมฐานกับพระใหม่ กิจกรรม e-Learning เช่น หลักสูตรตามรอยพุทธธรรม/หลักสูตรตามรอยอริยวินัย/หลักสูตรขิมกลางบาลีและคัมภีร์พุทธศาสนา กิจกรรมอ่านหนังสือ เช่น อ่าน ฟัง นั่ง เดิน เจริญกุศล/อ่าน หา แก่น ทำ/ชวนอ่าน ชวนทำ กิจกรรมธรรมะวาไรตี้ เช่น ธรรมพิพากษา/เรื่องเล่าจากพระสูตร/กลับตาลปัตร/ชัดใจ/เกมภavana กิจกรรมปรึกษา สอบถาม สนทนา เช่น คุยกับพระ/Deep Listening/ขอระบายหน่อยเถอะ และกิจกรรมศึกษาดำร่าออนไลน์ นับเป็นการบูรณาการพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับศาสตร์อื่น ๆ และเทคโนโลยีด้านการสื่อสารอย่างลงตัว เพื่อเป็นต้นแบบในการสืบสานงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมโลกยุคใหม่

สรุป

ผลงานวิจัยนี้สรุปได้ว่า แนวคิดและปฏิปทาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาชีวิตและสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนา 3 ด้าน คือ พฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ผสมกับการทำความเข้าใจในระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยองค์ประกอบ 4 คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ในส่วนกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านมุ่งเน้นในข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน ตรงตามพระไตรปิฎก การเข้าใจในอายตนะหรือเข้าใจแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้นำเข้าสู่วิถีชีวิตตามหลักพุทธธรรม อันหมายถึงโยนิโสมนสิการ ทั้งในแง่ฐานะของความคิดในระบบการดำเนินชีวิตที่ดี และในฐานะของความคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญา แล้วเลือกสรรพุทธวิธีในการสอนและการสื่อภาษาที่เหมาะสม โดยใช้หลักปฏิสัมพันธ์ เพื่อแจกแจงเรื่องยาก มาอธิบายโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถขยายความให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกระตุ้นให้ใช้ความคิดเพื่อให้เกิดปัญญา อันนำมาซึ่งความเป็นนวัตกรรมในด้านรูปแบบทางความคิดและวิธีการสื่อสารเชิงพุทธที่ผสมผสานหลากหลาย สอดคล้องไปกับวิวัฒนาการด้านการสื่อสารในอารยธรรมโลก มีการประยุกต์ใช้วิธีการสื่อสารแบบเชื่อมโยง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์รวมทั้งหมด ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและช่วยย่นระยะเวลาได้มาก การบูรณาการหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ สามารถนำมาอธิบาย ขยายความ เชื่อมโยงได้หมด ชี้ให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นปัจจัย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง แนวคิดในสังคมปัจจุบัน มีผลดีผลเสียอย่างไร ไปจนถึงวิธีการแก้ปัญหา มีการประยุกต์พุทธธรรมให้

เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล สร้างบุคลากรและเครือข่ายในการสืบสานพระพุทธศาสนา ซึ่งล้วนเป็นไปเพื่อวางรากฐานงานสืบสานพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย แนวคิดและปฏิบัติ กระบวนการสื่อสารพุทธธรรม และพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พบว่า ยังมีประเด็นที่นักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในอีกหลายด้าน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเผยแผ่พุทธธรรม สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร หรือ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยมีแนวคิดและปฏิบัติของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และกิจกรรมเผยแผ่หลักธรรมของวัดญาณเวศกวันเป็นต้นแบบพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับบริบททางสังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม อันมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1.1 สนับสนุนการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่หลักธรรมในรูปแบบสื่อดิจิทัล
- 1.2 เสริมสร้างศักยภาพนักพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร โดยการจัดฝึกอบรมทักษะดิจิทัล การผลิตคอนเทนต์ การใช้โซเชียลมีเดีย และการจัดการข้อมูลข่าวสาร และสร้างเครือข่ายนักพุทธนวัตกรรมการสื่อสารรุ่นใหม่ โดยสนับสนุนเยาวชนและพระสงฆ์รุ่นใหม่ให้ร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์
- 1.3 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วน โดยความร่วมมือจากรัฐ-วัด-เอกชน สร้าง PPP (Public-Private-Partnership) พัฒนาแอปพลิเคชันหรือสื่อปฏิสัมพันธ์ ไปจนถึงสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ ร่วมมือกับองค์กรพุทธศาสนาสากลเพื่อแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการสื่อสาร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเฉพาะหัวข้อ รายละเอียดเชิงลึก เช่น การวิจัยกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในฐานะสื่อบุคคลผู้มีอิทธิพลทางความคิดในแวดวงพระพุทธศาสนา เป็นต้น
- 2.2 ศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อรวบรวมข้อมูลตัวเลขทางสถิติ เช่น การวิจัยพฤติกรรมผู้ร่วมกิจกรรมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ ของวัดญาณเวศกวัน เป็นต้น
- 2.3 ศึกษาวิจัยเชิงผสมผสาน เพื่อสร้างสื่อและวิเคราะห์ผลการตอบรับจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น การวิจัยผลของการสร้างสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้แนวคิดและปฏิบัติของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นต้นแบบ ผ่านช่องทางยูทูบ เป็นต้น
- 2.4 ศึกษาวิจัยเชิงวิพากษ์สังคม เพื่อศึกษาแนวคิดของคนในสังคมและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น การวิจัยแนวคิดจากการศึกษาธรรมนิพนธ์เชิงวิพากษ์สังคมจากกรณีศึกษาในเหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

References

- Anchanphen, P. (2024). *The Way of the Sage: The Practice and Conduct of Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto)*. (12th ed.). Bangkok: Prayoonsanthai Printing.

- Bhavilai, R. (2008). *The Way of the True Sage. Kor Kon Magazine*, Vol. 4 No. 2. Bangkok: TV Burapha.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Thai People Entering IT Era*. (13th ed.). Bangkok: Aksorn Sampan Press.
- Phra Dharma Bajranyanamuni (Jayasāro). (2011). *Buddhist Dharma Revolution, Teacher Worship*. Bangkok: Buddha Dhamma Foundation.
- Phra Paisal Visalo. (1999). *Buddhism and Ideology for the 21st Century*. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Phrakhrupalad Samphiphattanasilacharn (Khanchit Khunavaro). (2025). Assistant Abbot of Wat Nyanavesakavan. *Focus Group*. May 29.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2017). *The Unheralded Value of the Vinaya*. Thai-English Version. (2nd ed.). Bangkok: Phlidhamm Publishing.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2017). *There Is a Rommanee Temple, There Is a Cosy Cubicle*. Bangkok: OS Printing.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2018). *Sustainable Development*. (21th ed.). Bangkok: Phlidhamm Publishing.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2019). *Buddhist Method of Teaching*. (25th ed.). Bangkok: OS Printing.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2019). *The Pali Canon: What a Buddhist Must Know*. Thai-English Version. (37th ed.). Bangkok: Proud Press.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2021). *Dependent Origination: The Buddhist Law of Conditionality*. (55th ed.). Bangkok: Tasai Kanok (2000).
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2021). *Education for the Development of Civilization*. (9th ed.). Bangkok: PimSuay.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2021). *Patisambhida 4: The Light of Buddhist Wisdom*. (2nd ed.). Bangkok: Charoendee Munkong Printing.
- Tantivanichanon, J. (2016). *An Analytical Study of the Cultivation of Ethical Principle in the Youth by Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto)'s View Points*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- The Foundation of Peace Education: Venerable Prayudh Payutto. (2008). *Speed by Ven. P.A. Payutto, Laureate of the 1994 UNESCO Prize for Peace Education*. Bangkok: Keawjawjom Printing & Publishing Suan Sunandha Rajabhat University.
- Tonpo, K. (2013). The Strategy of the Language Usage in the Work Composed by Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)*, 33(2), 11-30.
- Wasi, P. (1999). *Dharma and Good Monks That Thai People Should Know*. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.

การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ตามหลักพุทธสันติวิธี*

The Participation of Sarad Temple's Novices in Creating Online Dhamma Media According to Buddhist Peaceful Means

¹พระชินกฤต กิตติชโย, พระครูสังฆกิจดิลก และ ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Phra Chinnakrit Kittichayo, Phrakhru Sangkhakitdilok

and Khanthong Wattanapradit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Chinnakrit2017@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทและปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ และ 2) นำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ใช้เครื่องมือแบบสอบถามความเห็นการสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สามเณรขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานร่วมกัน ขาดทีมวิเคราะห์วางแผนสื่อขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ จึงต้องสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ ทักษะ ตระหนักถึงคุณค่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม สามเณรควรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านเทคโนโลยี การสื่อสารตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้างศรัทธาให้ญาติโยมที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่ธรรมะให้วัดสารอด การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในด้านการติดต่อและผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง การถ่ายภาพนิ่งและภาพมูวสูง โดยเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ 2) การลงพื้นที่ PAOR เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 : ขั้นเตรียม ระยะที่ 2 : ขั้นลงมือทำ และระยะที่ 3 : ร่วมคิด ร่วมทำองค์ความรู้จากการวิจัย คือ Pioneer Model เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การสร้างสื่อ; สามเณรวัดสารอด; สื่อธรรมะออนไลน์; หลักพุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to analyze problems, context, and contributing factors that support the participation of novice monks at Wat Sarod in the creation of online Dhamma media; and 2) to present the outcomes of novice monks' participation in creating online Dhamma media following Buddhist peaceful methods. The study employed an action research methodology and collected qualitative data through in-depth interviews with key informants. The research involved conducting participatory activities using the PAOR technique. Data collection tools included opinion questionnaires and observation forms. The qualitative data were analyzed using content analysis.

The research findings indicate the following: 1) The novice monks lacked sufficient communication skills for collaborative media production. There were also deficiencies in media planning and analysis, and the absence of a designated space for media team development. To address these challenges, a participatory learning environment was established—emphasizing skill-building, value awareness, and inclusive communication through a “senior guiding junior” model. The novice monks should be given opportunities to develop themselves in areas such as technology, communication, and practical Dhamma dissemination. This hands-on experience not only enhanced their capabilities but also strengthened laypeople's faith in the temple, making it a suitable model for Dhamma propagation at Wat Sarod. Support for high-quality learning in media editing, still photography, and aerial photography was provided, with a focus on creating a “participatory learning space” that shapes positive attitudes and promotes a sense of pride in their role as online Dhamma media producers. 2) The PAOR fieldwork to present the participation of novice monks at Wat Sarod in creating online Dhamma media based on Buddhist peaceful principles was divided into three phases: Phase 1 refers to Preparation; Phase 2 refers to Implementation; and Phase 3 refers to Collaboration. Each phase culminated in the development of a research framework called the Pioneer Model. This model represents the participation of Wat Sarod's novice monks in creating online Dhamma media according to Buddhist peaceful principles, based on seven core components.

Keywords: Participation; Media Production; Novice Monks of Wat Sarod; Online Dhamma Media; Principles of Buddhist Non-Violent Approach

บทนำ

ในอดีตการสื่อสารทางธรรมะของวัดส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านกิจกรรมภายในวัด เช่น การเทศนา การอบรมธรรมะ การปฏิบัติธรรม และการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันทำให้วิธีการเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุมได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเหมือนเมื่อก่อน สื่อออนไลน์นั้นมีอิทธิพลต่อสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบัน เกิดความเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น

ทำให้ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสาร การให้บริการ การศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลแบบไร้พรมแดนและรวดเร็ว สะดวกสบายและประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ทำให้จำนวนของผู้ใช้สื่อออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ จากสถิติพบว่า ประเทศไทยมียอดจำนวนผู้ใช้งานสื่อออนไลน์สูงเป็นอันดับ 9 ของโลก ที่น่าสนใจคือ อัตราการเพิ่มขึ้นของ การใช้งาน แล้วยู่ที่ประมาณร้อยละ 138 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปีที่ผ่านมา Katewongsa, and Chuanwan (2022) กล่าวได้ว่าสื่อออนไลน์มีอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมไทยปัจจุบัน สถาบันและองค์กรต่าง ๆ มีการปรับตัวในการใช้สื่อออนไลน์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น (Tancharoen, 2020) ทำให้รูปแบบการเผยแพร่ธรรมะของวัดหลายแห่งจำนวนมากได้นำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการเผยแพร่

ทั้งนี้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีวิธีการหลายวิธี ทั้งวิธีการพูด วิธีการทำตัวอย่างให้ดูวิธีการเขียน แต่ไม่ว่าจะเผยแพร่ด้วยวิธีการใด ๆ การเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็น พระภิกษุสงฆ์, สามเณร หรือ อุบาสก อุบาสิกา นักเผยแผ่ต้องมีพุทธวิธีในการสอนโดยเริ่มจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่ กัลยาณมิตร และมีสติปัญญา ที่ประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอน กับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือ ผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน ในปัจจุบันเทคโนโลยี สารสนเทศ หรือ สื่อสังคมออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ต เช่น Facebook, You tube, คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่เข้ามามีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันกับคนและสังคมโลก (Rueangyot, 2020) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลก ที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์

ดังนั้น ความสำคัญของเรื่องการเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนทางคำพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก เพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป (Phramaha Choochat Chirasuddho, 2022)

กล่าวได้ว่า การสื่อสารธรรมะออนไลน์ จึงกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเข้าถึงข้อมูลและการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไม่จำกัดเฉพาะในวัดหรือสถานที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่สามารถเข้าถึงได้ผ่านสื่อออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ทุกเวลา การที่วัดสามารถพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรอาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงและการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่เติบโตมากับเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน การสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์กลายเป็นวิธีการหลักสำคัญ ที่ในการเป็นเพิ่มช่องทางในการส่งสารที่เป็นหลักธรรมคำสอนผ่านแพลตฟอร์มสื่อออนไลน์หลากหลายแบบ การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้วัดหลายแห่งจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถเผยแพร่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันยุคดิจิทัลในปัจจุบัน เช่น วัดสารอด เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร บริบทชุมชนรอบ ๆ วัด ยังมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท เมื่อวัดได้เจ้าอาวาสผู้ปกครองวัดท่านใหม่ นำพาความเจริญและการเป็นศูนย์กลางให้กับชุมชน รวมถึงได้เริ่มพัฒนาการนำสื่อออนไลน์มาใช้ในการเผยแพร่ธรรมะผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้ก็ได้เกิดขึ้นอย่างง่ายดาย เพราะยังมีปัญหาหลายประการที่ยังต้องพิจารณาอีกหลายด้าน ส่วนหนึ่งในปัญหาหลักที่พบ คือ การขาดความเข้าใจในเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารออนไลน์ในหมู่พระสงฆ์และสามเณรในวัดสารอด แม้ว่าการสื่อสารออนไลน์จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ ก็ตามแต่ แต่การขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้การสื่อสารธรรมะยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่ามี การขาดการสนับสนุนจากชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือและมีส่วนร่วมใน

การสื่อสารธรรมะออนไลน์ ทำให้ขาดแรงผลักดันในการพัฒนากิจกรรมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง (Samanera Witthaya Pansawat, 2023)

“วัดสารอด” เป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการอบรมเยาวชน สามเณรที่ศึกษาและบวชเรียนที่วัดนี้ถือเป็นกลุ่มศาสนทายาทที่สำคัญ ซึ่งสามารถเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ธรรมะและข้อคิดดี ๆ ไปสู่สังคมได้ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสื่อสารธรรมะออนไลน์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ในทางสร้างสรรค์ และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งหรือพฤติกรรมจากการใช้สื่อออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสื่อสารธรรมะออนไลน์ จะทำให้สามเณรได้รับการฝึกฝนการใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณ สามารถสร้างเนื้อหาที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าในเชิงศาสนาและจริยธรรม

นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้สามเณรมีความรับผิดชอบและพัฒนาทักษะในการใช้สื่อ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ธรรมะต่อไป บทบาทสำคัญของการสื่อสารธรรมะออนไลน์โดยการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอด ต่อการพัฒนาสามเณรให้มีทักษะในการใช้สื่อออนไลน์ และการสื่อสารธรรมะออนไลน์ภายในวัดสารอด ก็ยังไม่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้เนื้อหาที่เผยแผ่ไม่ได้รับการจัดเรียงอย่างเป็นระเบียบและไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว วัดสารอด จึงจำเป็นต้องพัฒนาการสื่อสารธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ให้มีความเป็นระบบ มีโครงสร้างชัดเจน และการให้พื้นที่การเรียนรู้ของสามเณรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัด โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของสามเณร ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หมายถึง “ธรรมที่ควรระลึกถึงกันและกัน” (Saibut, 2021) ซึ่งแสดงถึงแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล โดยเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจกันในสังคมชาวพุทธ หลักการนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าความกลมเกลียวในกลุ่มคนจะนำไปสู่ความสงบสุข การพัฒนาความสัมพันธ์อันดี และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ หลักสาราณียธรรมประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพูด การกระทำ และความคิดที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน การสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันและความเข้าใจกัน ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบและเรียบร้อย (Phramaha Suriya Maddavo (Matham), 2021) การนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ในกลุ่มสามเณรวัดสารอดสามารถช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานร่วมกันในการสร้างสรรค์สื่อธรรมะออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรม เช่น การเคารพซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการแสดงความคิดเห็นในทางบวก การสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างสามเณรจะช่วยลดความขัดแย้งและทำให้เกิดความร่วมมือกันในการเผยแผ่ธรรมะการส่งเสริมคุณธรรมดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้การทำงานร่วมกันมีความราบรื่น ส่งเสริมให้สามเณรเรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีมอย่างมีระเบียบ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นคุณค่าที่สามเณรสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงและในทางธรรมต่อไป

ทั้งนี้ การพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น ยังสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้ากับสังคมภายนอก และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นวัดสารอด สามารถสื่อสารและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนากับผู้คนในระดับสากล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ด้วยเห็นว่าการพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น ยังสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง โดยการใช้เทคโนโลยี

ดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้ากับสังคมภายนอก และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรม วัดสารอด สามารถสื่อสารและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนากับผู้คนในระดับสากล จากในทุกระดับเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Samanera Witthaya Pansawat, 2023)

กล่าวโดยสรุปว่า พระพุทธศาสนาที่ดำรงอยู่ในยุคดิจิทัลท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่รายล้อมไปด้วย สื่อและรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายเช่นนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี” จะเป็นการศึกษาวิจัยที่มีประโยชน์อย่างสูง เพื่อให้การ สื่อธรรมะออนไลน์ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามเณรวัดสารอดสามารถมีบทบาทในการพัฒนาทักษะการ ใช้สื่อออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณและสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า รวมถึงการจัดการสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสาร อด ต้องมีความเป็นระบบและชัดเจน เพื่อให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนและเปิดโอกาสให้การ เผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มเยาวชนและผู้สนใจในระดับสากลเป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่น และสังคมกว้าง และตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว เน้นการพัฒนาการสื่อ ธรรมะออนไลน์ให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับทัศนคติและ สื่อสารกับสามเณรรุ่นใหม่ให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบทและความต้องการจำเป็นในส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของ สามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์
- 2) เพื่อสร้างชุดปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ตามหลักพุทธสันติวิธี
- 3) เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน ทำการวิจัยในพื้นที่วัดสารอด แขวงราษฎร์ บรมณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร ประกอบกับศึกษาเอกสาร เพื่อนำมาวิเคราะห์และให้ได้องค์ความรู้ พุทธสันติวิธีเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อลดความขัดแย้งในครอบครัว ด้วยหลักคิดแบบอริยสัจ 4 คือ การกำหนดปัญหาการวิจัย (ทุกข์) การค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) การกำหนด เป้าหมายในการแก้ปัญหา (นิโรธ) และ การแสวงหาแนวทาง ปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา (มรรค) โดยใช้การวิจัยรูปแบบวิธีดำเนินการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยวงจร Plan-Action-Observation-Reflection หรือ P-A-O-R ของ Kemmis & McTaggart (1998) ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ที่ปรึกษาทีมสื่อออนไลน์วัดสารอด 5 ท่าน มีเจ้าอาวาสวัดสารอด 1 รูป ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสารอด 3 รูป คณะก่องงานเลขาวัดสารอด 5 รูป กลุ่มสามเณรก่อบัว 10 รูป รวมผู้ให้ข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 รูป/คน โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง คือ เป็นพระสงฆ์ที่มีส่วนในการรับผิดชอบ กำกับดูแลเกี่ยวกับสื่อและประชาสัมพันธ์ของวัด สำหรับสามเณร เคยผ่านโครงการสามเณรก่อบัว และมีอายุ 12 ปีขึ้นไป ทั้งพระสงฆ์และสามเณร อยู่ในสังกัดของวัดสารอด แขวงราษฎร์ บรมณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้แต่ละข้อต้องค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 แสดงถึงคำถามข้อนั้นมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย หากคำถามข้อใดมีค่าดัชนีต่ำกว่า 0.50 คำถามข้อนั้นจะถูกตัดออกไป หรือปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับรายละเอียดของคำถามให้มีความชัดเจนสามารถสื่อความหมายได้ง่ายจนได้ค่า IOC 0.80 ขึ้นไป และส่งเครื่องมือให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้รับรองการทำจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ ว.889/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

- 1) ขั้นตอนเตรียมการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมส่งหนังสือขอสัมภาษณ์พร้อมคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์
- 2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มด้วยการแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตเครื่องบันทึกภาพและในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตถ่ายภาพเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบสิทธิของผู้ให้ข้อมูลตามจริยธรรมการวิจัย โดยให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงในช่วงนั้น
- 3) นำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุป เพื่อตอบผลการศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 4) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลเชิงปริมาณมากำหนดประเด็นคำถามแล้วนำมาออกแบบประเด็นคำถามเพื่อนำไปใช้ในการค้นหาความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลเชิงปริมาณมากำหนดประเด็นคำถามแล้วนำมาออกแบบประเด็นคำถามเพื่อนำไปใช้ในการค้นหาความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ด้วยวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบทและปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะและความพร้อมของสามเณรขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานสื่อร่วมกัน ขาดทีมวิเคราะห์วางแผนสื่อ ขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ และความกดดันในการทำงาน จึงต้องสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ ทักษะ ตระหนักถึงคุณค่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังที่สอนน้อง สร้างความเข้าใจ มั่นใจในการผลิตสื่อที่ดี สามเณรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร ตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้างศรัทธาให้ญาติโยม ที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่ธรรมะให้วัดสารอด การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

ในด้านการติดต่อและผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง การถ่ายภาพนิ่งและภาพมูวสูง โดยเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะออนไลน์

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างชุดปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี

Figure 1: An Operational Program for Engaging Novice Monks in Creating Online Dhamma Media Based on Buddhist Peaceful Means

ผลการวิจัยพบว่า เปิดโอกาสให้สามเณรได้เข้าร่วมในกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการออกแบบเนื้อหา และสะท้อนคุณค่าทางธรรมะในชีวิตประจำวันของตนเองได้ ทั้งยังส่งเสริมการตระหนักรู้ในบทบาทของตนในฐานะสื่อกลางแห่งธรรม จนกระทั่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ มีบทบาทในการตัดสินใจ และดำเนินการสร้างสื่อธรรมะได้ด้วยตนเอง โดยการนำโมเดล SMCR มาประยุกต์ใช้ในการสื่อธรรมะออนไลน์ และนำหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหัวใจหลักธรรมสำคัญในการสร้างความสามัคคีและลดความขัดแย้งในการทำงานเป็นทีม ให้เกิดสันติภายใน การสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ควรเน้นชุดกิจกรรมเพื่อนำเสนอผลของสื่อที่สนุกและน่าสนใจ เช่น หนังสั้น ละคร การ์ตูน และ

อนิเมชั่น มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา การสร้างสื่อ และเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว เพื่อให้สื่อธรรมะสามารถดึงดูดความสนใจและสร้างประโยชน์ให้กับผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า การลงพื้นที่ PAOR เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 : ขั้นเตรียม เปิดตัว-เปิดพื้นที่รับฟัง-สร้างความเข้าใจ-เปิดใจ ในการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด ระยะที่ 2 : ขั้นลงมือทำ สร้างสื่อธรรมะออนไลน์ในยุคดิจิทัล และ ระยะที่ 3 : ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสื่อของสามเณร ซึ่งทั้ง 3 ระยะมีการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติการ จนได้องค์ความรู้การวิจัย คือ Pioneer Model เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Innovation นวัตกรรม 3) Online Media สื่อออนไลน์ 4) Novices สามเณร 5) Enlightenment สาระธรรม 6) Engagement การมีส่วนร่วมของชุมชน 7) Religious สันติภาพศาสนา โดยมีกระบวนการสร้างสื่อตามหลักสาราณียธรรม (สามเณร คิด สื่อ สร้างสรรค์ ร่วมมือ ส่งเสริม ผลสำเร็จ)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ใน เรียกว่า โมเดล PIONEER ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์อย่างสันติ โดยบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตา เคารพกันด้วยความจริงใจ และร่วมมือกันอย่างกลมเกลียวในการสร้างสรรค์สื่อธรรมะแห่งพุทธสันติวิธี ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

Figure 2: PIONEER Model (Initiate and Lead Dharma Media in a New Direction)

1) Participation การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สามเณร วัดสารอด เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมหรือการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างมีส่วนร่วมรับรู้ รับผิดชอบ และร่วมตัดสินใจ ในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ โดยอาศัยหลักพุทธสันติวิธีเป็นแนวทางสำคัญ และการมีส่วนร่วมนี้ ก็ไม่ได้ จำกัดเพียงแค่การรับฟังหรือปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้ความคิด สร้างสรรค์ และการร่วมมือกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การผลิตเนื้อหาไปจนถึงการเผยแพร่สื่อ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอด ในบริบทของวัดสารอด ยังสะท้อนถึงการพัฒนาศักยภาพของสามเณร ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่ โดยคำนึงถึงหลักเมตตา กรุณา และ ปัญญา ในการสื่อสาร เพื่อการ สร้างสรรค์สื่อที่ดี

2) Innovation นวัตกรรม (ในการสื่อสารธรรมะออนไลน์) หมายถึง แนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่ สามเณรวัดสารอดนั้น นำมาใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อในยุคใหม่ อย่างสร้างสรรค์และเป็นกรอบ โดย ผสมผสานเทคโนโลยีกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อให้การสื่อสารธรรมะเข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้น สอดคล้อง กับหลัก บริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน และ นวัตกรรม นี้อาจอยู่ในรูปแบบของเนื้อหาที่มีความร่วมสมัย วิธีการนำเสนอ ที่ดึงดูดใจ หรือแพลตฟอร์ม ที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร ซึ่งทั้งหมดนี้ จะมุ่งเน้นการสื่อสารที่ ประกอบด้วยเมตตา ปัญญา และการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันในสังคม

3) Online Media สื่อออนไลน์ หมายถึง ช่องทางหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สามเณรวัดสารอดใช้ ในการเผยแผ่ธรรมะสู่สาธารณะ โดยอาศัยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร หลักพุทธสันติวิธี ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เนื้อหามีความสงบ สร้างสรรค์ และส่งเสริมปัญญาแก่ผู้รับสาร สื่อเหล่านี้ อาจอยู่ใน รูปแบบของวิดีโอ ธรรมบรรยาย บทความออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย ที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) Novices สามเณร หมายถึง ผู้ที่เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาธรรมและ ฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งสมณะ สามเณรวัดสารอดมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ โดยใช้หลัก พุทธสันติวิธีเป็นแนวทางในการสื่อสารและสร้างสรรค์เนื้อหาให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การมีส่วนร่วมของ สามเณรในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ช่วยส่งเสริมให้พวกเขาพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร เรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และนำหลักธรรมมาเผยแพร้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

5) Enlightenment การตรัสรู้ (สื่อถึงสาระธรรม) หมายถึง การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนและเข้าใจง่ายผ่านสื่อออนไลน์ที่สามเณรวัดสารอดมีส่วนร่วมสร้างขึ้น โดยยึดหลัก พุทธสันติวิธีเป็นแนวทางในการเผยแผ่ เพื่อให้เนื้อหามีความลุ่มลึก สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์ต่อผู้รับสาร การสื่อสารธรรมะในลักษณะนี้มุ่งเน้นความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการใช้ ภาษาที่เข้าถึงง่าย เพื่อให้ธรรมะเป็นสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและส่งเสริมสังคมที่สงบสุข

6) Engagement การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มคนในชุมชนรอบวัดสารอด เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและร่วมมือกับสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อเสนอแนะ การร่วมผลิตและเผยแพร่สื่อ หรือการเป็นผู้รับสารที่ช่วยขยายผลของธรรมะ ไปสู่สังคมวงกว้าง การมีส่วนร่วมนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้งสามเณรและชุมชนในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุขผ่านการสื่อสารธรรมะอย่างมีเมตตา และปัญญา

7) Religious สันติภาพทางศาสนา หมายถึง สภาวะของความสงบสุขที่เกิดจากการนำหลักคำสอน ทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะในบริบทของสามเณรวัดสารอด การสร้างสื่อ ธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริมสันติภาพทางศาสนา

ผ่านการสื่อสารที่เน้นเมตตา กรุณา และปัญญา เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรม เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน และสามารถนำธรรมะไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและปราศจากความขัดแย้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วัดสารอด มีความพยายามในการปรับตัวเข้าสู่ยุคสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน แต่ยังเผชิญกับข้อจำกัดที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะด้านต่อไปนี้ เช่น ด้านขาดความรู้ และทักษะด้านเทคโนโลยีออนไลน์ของพระสงฆ์และสามเณร ซึ่งส่งผลให้การผลิตสื่อธรรมะนั้น ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มญาติโยม หรือเยาวชนได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่ากลุ่มสามเณรก่อบัวจะมีความสนใจและความตั้งใจในการมีส่วนร่วมก็ตาม แต่ก็ยังขาดพื้นที่ในการเรียนรู้และขาดระบบที่ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทของตนในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า สื่อธรรมะออนไลน์ ในวัดแต่พื้นที่ รวมถึงสื่อในวัดสารอด ยังขาดการวางแผนงานสื่อที่เป็นระบบ ระเบียบ และขาดการสนับสนุนจากกลุ่มภายนอกที่เห็นสมควร จึงส่งผลให้การดำเนินงานผลิตสื่อไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถจุดประกายให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากกลุ่มสามเณรก่อบัวได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Samanera Witthaya Pansawat (2023) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารบนสื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพุทธสันติวิธีของวัดสารอด พบว่า ปัญหาการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด เรื่อง การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์สื่อ และด้านการมีทีมงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัดสารอด ควรได้รับการส่งเสริมการสนับสนุนให้กับกลุ่มสามเณรรอบด้าน ให้มีความรู้ ทักษะ สื่อสาร เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างคุณงามและความดี ความรู้ตื่น และเบิกบาน มีสติ ขันติ สันติ เป็นหลักการทำงานมีวิริยะในการทำงานด้วยการเข้าถึงเข้าใจง่าย ๆ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสามเณรก่อบัววัดสารอด อยู่ภายใต้ชุดปฏิบัติการตามวงจร PAOR มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยเน้นให้สามเณรก่อบัววัดสารอด มีบทบาททั้งในด้านความคิด ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติจริง และด้านการสะท้อนผล ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สามเณรก่อบัว ยังสามารถพัฒนาและถ่ายทอดทักษะการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธีได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการออกแบบชุดปฏิบัติการ ที่ยึดหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นส่วนช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีเมตตา เอื้อเฟื้อและความเคารพซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีการกำกับโดยกลุ่มที่วิจัยและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง ทำให้สามเณรก่อบัว เกิดมั่นใจ เกิดแรงจูงใจและเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของตนในกระบวนการผลิตสื่อ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การวางแผนการทำสื่อธรรมะที่ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบ และมีการผสมผสานแนวคิดด้านพุทธจิตวิทยาและพุทธสันติวิธีเข้าร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เพื่อการสร้างสันติสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ Supiyaphun et al. (2021) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์” และเสนอว่า การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับการมีพื้นที่ให้เยาวชนได้ลงมือสร้างสื่ออย่างจริงจัง จะช่วยพัฒนา “ทักษะการสื่อสารเชิงสันติ” และส่งเสริม “จิตสำนึกเชิงบวก” ให้เกิดขึ้นจากภายในเยาวชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเน้นให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่าง การสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ และการทำงานร่วมกันผ่านทีมเวิร์ก และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Phramaha Tavee Mahapunyo et al. (2018) กล่าวว่า การใช้ชีวิตในสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธวิธี โดยเน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงเริ่มต้นจากภายในตนเอง” หากสามารถหล่อหลอมให้บุคคลเกิด “สันติภายใน” แล้ว ก็จะสามารถนำพาสันตินั้นออกสู่สังคมได้ ซึ่งสะท้อนแนวคิดของการใช้หลักพุทธสันติวิธี

มาเป็นฐานคิดในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสามเณรให้เกิดขึ้นได้อย่างกลมกลืนการใช้หลัก สาราณียธรรม 6 เป็นกรอบเนื้อหาการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์สำหรับสามเณรวัดสารอด และยังสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของ Samanera Witthaya Pansawat (2023) กล่าวว่า ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้น ช่วย ให้สามเณรก่อตัว สามารถร่วมกันสร้างความเข้าใจระหว่างกัน เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และส่งเสริม ให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเมตตา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมที่แท้จริง โดยเฉพาะข้อธรรมที่ว่า “เมตตาทายกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกขกรรม” ล้วนเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏ อย่างชัดเจนในกิจกรรมของสามเณรก่อตัวซึ่งแสดงออกผ่านการพูดจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน การให้ความ ช่วยเหลือกันขณะฝึกผลิตสื่อ และการให้กำลังใจกันในช่วงที่ประสบอุปสรรค ซึ่งล้วนแต่สะท้อนถึงการใช้พุทธ สันติวิธีในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มสามเณรก่อตัว วัดสารอด มี ความก้าวหน้าและพัฒนาสื่อธรรมะออกมาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านความคิดด้านสร้างสรรค์ ด้านลงมือ ปฏิบัติงานจริง รวมทั้งด้านการประยุกต์ใช้หลักธรรมเข้าสู่การสร้างผลิตสื่อธรรมะ โดยเฉพาะการสร้างสื่อ ธรรมะออนไลน์ในหัวข้อ “สายธารธรรมหลวงพ่อรอด” เป็นการนำเสนอและถ่ายทอดต่อผู้ชม เช่น คณะสงฆ์วัด สารอด และกลุ่มสามเณรก่อตัว ฯลฯ แต่การนำเสนอสื่อธรรมะก็ที่ไม่เพียงเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะ เท่านั้น แต่ยังสะท้อนความศรัทธาและความเคารพต่อพระพุทธรูปศาสนาผ่านมุมมองของแต่ละบุคคลที่ได้รับชม สื่อธรรมะที่เกิดจากการสร้างด้วยมือของกลุ่มสามเณรก่อตัว ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การฝึกอบรมเชิง ปฏิบัติการ ที่ไม่ได้เน้นเพียงแค่ด้านเทคนิคการผลิตสื่อเท่านั้น แต่ยังให้สามเณรสร้างจุดสำคัญต่อการปลูกฝัง คุณธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยหลักสาราณียธรรมที่แทรกอยู่ในทุกกิจกรรม อาทิ การให้ความ เคารพซึ่งกันและกัน การพูดอย่างมีเมตตา การช่วยเหลือกันในการทำงานและการแบ่งปันความรู้ในกลุ่ม สามเณรซึ่งแสดงให้เห็นถึง “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงคุณธรรม” ที่มีใช้เพียงการมีบทบาทหน้าที่ในงานที่ สามเณรทำเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการพัฒนา “ความเป็นมนุษย์ที่ดี” ควบคู่กันไปด้วย สอดคล้องกับความ คิดเห็นของ Saibut (2021) กล่าวว่า ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว วัดสารอด จึงจำเป็นต้องพัฒนาการ สื่อสารธรรมะผ่าน ช่องทางออนไลน์ให้มีความเป็นระบบ มีโครงสร้างชัดเจน และการให้พื้นที่การเรียนรู้ของ สามเณรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัด โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างแนว ทางการมีส่วนร่วมของสามเณร ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หมายถึง “ธรรมที่ควรระลึกถึงกันและกัน” และยัง สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Phramahasuriya Maddavo (Matham) (2021) ที่กล่าวว่า แนวทางการ ปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล โดยเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจกันในสังคมชาวพุทธ หลักการนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าความกลมเกลียว ในกลุ่มคนจะนำไปสู่ความสงบสุข การพัฒนาความสัมพันธ์อันดี และ การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ หลักสาราณียธรรมประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง กับการพูดการกระทำ และความคิดที่เอื้อเพื่อ เกื้อกูลกัน การสร้างความรู้สึกรักเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเข้าใจกันทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้ อย่างสงบและเรียบร้อย

สรุป

วัดสารอด เป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะ ออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการ ทำงานร่วมกัน ซึ่งกลุ่มสามเณรก่อตัว มีบทบาทสำคัญในการคิดเนื้อหา สร้างสรรค์สื่อ และทำงานร่วมกันเป็น ทีม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีน่าประทับใจและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การดำเนินงานยังได้รับความร่วมมือจาก

เครือข่ายบ้าน วัด และโรงเรียน (BOVORN) ซึ่งช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชน สภาพปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาสื่อธรรมะออนไลน์โดยการมีส่วนร่วมของสามเณร พบว่า กลุ่มสามเณรก่อบัววัดสารอด เผชิญกับ ปัญหาหลายด้าน เช่น ทักษะและความพร้อมของสามเณร ขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานสื่อร่วมกัน ขาดทีม วิเคราะห์วางแผนสื่อ ขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ และความกดดันในการทำงาน เกิดขึ้นจาก การถูกควบคุมและคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้ใหญ่ ส่งผลต่อความมั่นใจในการสร้างสื่อสามเณร การแก้ไขปัญหาจึง ต้องเริ่มจากการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ ทักษะ เพื่อสร้างการตระหนักถึงคุณค่า ให้กับสามเณร และการสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม ดังที่สอนน้อง เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจร่วมกันในการทำงาน รวมถึงการ แนวทางการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อธรรมะที่ดี โอกาสในการพัฒนาสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอดโดยการมี ส่วนร่วมของสามเณร ทั้งในเชิงบวกและความท้าทาย สามเณรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง ในด้าน เทคโนโลยี การสื่อสาร ตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้าง ศรัทธาให้ญาติโยม ที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่ธรรมะให้วัดสารอด ดังนั้น การพัฒนาทักษะ การสนับสนุนด้าน อุปกรณ์ และการส่งเสริมบทบาทของสามเณรจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้การสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ที่มี ประสิทธิภาพมากขึ้น ความต้องการของสามเณรในการมีส่วนร่วมสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด การ ทำสื่อที่มีประสิทธิภาพและสามารถตอบโจทย์ผู้ชมได้อย่างภาคภูมิใจ สามเณรต้องการเป็นตัวแทนของกลุ่มและ เป็นผู้บุกเบิกในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะด้าน การติดต่อและการผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้ชมได้มากขึ้น และยังต้องการให้สื่อที่สร้าง ขึ้นมานั้น สามารถสะท้อนความสามารถส่วนบุคคลได้ และเป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ ญาติโยม ตลอดจนมีความสนใจในการถ่ายภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพมุมสูง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับเนื้อหา สื่อที่น่าสนใจ ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในด้านนี้ จึงสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของ สามเณรในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อ ธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด พบว่า จะเป็นการเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เป็นการเอื้อ ต่อการฝึกฝนทักษะทั้งด้านเทคนิคและเน้นหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บรรยากาศที่สร้างความเข้าใจ สร้าง ความเป็นมิตร และตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริง โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มสามเณรก่อบัว ได้มีการลองผิดลองถูก วางแผน ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้รับการบ่มเพาะจากพี่เลี้ยง และอาจมีการ สนับสนุนจากทีมงานและผู้หน้าที่มีวิสัยทัศน์ เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการ เป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะที่ร่วมสมัยสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้าง สื่อธรรมะออนไลน์ ยังต้องพบกับข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของทักษะการสร้างสื่อ ความมั่นใจในการ ผลิตสื่อ พื้นที่ในการเรียนรู้ และการได้รับการสนับสนุนที่ยังไม่เป็นรูปธรรม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร ต้องนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. วัด 2. สถาบันการศึกษา และ 3. องค์กรทางด้านพระพุทธศาสนา ควรต้องนำ ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้โดยรวมสำหรับกลุ่มสามเณร เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศแบบส่วนร่วม สร้างความเข้าใจ และสร้างการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้กลุ่มสามเณรเหล่านั้น สามารถเติบโตเป็นผู้นำ เยาวชนด้านการเผยแผ่ธรรมะในโลกออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การสร้างชุดปฏิบัติการ แบบ PAOR ร่วมกับการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เพื่อการวิจัย จะเป็นการช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรในการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ที่มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยเน้นให้กลุ่มสามเณร ได้มีบทบาทในทุก ๆ ขั้นตอน อาจจะด้านความคิด ด้านการวางแผน ด้านการลงมือปฏิบัติ และด้านการสะท้อนผล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. สถาบันพระพุทธานุสา 2. หน่วยงานด้านการศึกษา และ 3. ช่องทางการเผยแพร่ธรรมะ ควรต้องนำแนวคิดการสร้างชุดปฏิบัติการนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของกลุ่มสามเณร เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และส่งเสริมการผลิตสื่อธรรมะในรูปแบบที่ทันสมัย โดยเน้นสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร มีเมตตา และเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกกับกลุ่มสามเณรด้านศีลธรรมควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะอย่างเป็นระบบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ส่งผลให้เกิดพัฒนาการทั้งด้านทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรม สามเณรสามารถแสดงออกทางความคิด ถ่ายทอดธรรมะอย่างมีความหมาย และเกิดความภาคภูมิใจในบทบาทของตนในฐานะเยาวชนผู้เผยแผ่พระพุทธานุสา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. วัด 2. สถาบันการศึกษา และ 3. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับสื่อและเยาวชน ควรต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสามเณรในการผลิตสื่อธรรมะอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร อุปกรณ์ และพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้สามเณรได้พัฒนาอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งส่งต่อแรงบันดาลใจไปสู่กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ในการร่วมขับเคลื่อนพระพุทธานุสาในยุคดิจิทัลอย่างมั่นคงและมีจริยธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของสามเณรรุ่นใหม่ในระดับเครือข่ายวัดหรือระดับภูมิภาค โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและใช้หลักพุทธสันติวิธีเป็นฐานคิด

2.2 เพื่อวิจัยกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะของสามเณรผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งด้านพฤติกรรม ทศนคติ และความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

2.3 เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มสามเณรรุ่นใหม่ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในทุกด้าน ทั้งในด้านทรัพยากร อุปกรณ์ ตลอดจนเปิดโอกาสให้กลุ่มสามเณรมีแนวโน้มสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ด้วยการใช้หลักพุทธสันติวิธี

References

- Katewongsa, K., & Chuanwan, S. (2022). Who Are Who in Social Network? The Diversity of Characteristics and Behaviors. *The National Conference on Population and Society "Population and Social Diversity in Thailand 2015" on March 15, 2022* (pp. 15-28). Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Phramaha Choochat Chirasuddho. (2022). The Integration of Communication for Buddhism Propagation of Monks Through Social Media in Thai Society. *Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review*, 8(1), 211-224.

- Phramaha Tavee Mahapunyo, Phramaha Somjet Samacari, & Pinyarak, K. (2018). The Ways of Life in Social Media According to Buddhist Approach. *MBU Education Journal*, 6(2), 346-356.
- Phramaha Suriya Maddavo (Matham). (2021). *Sārāṇīyadhamma Application for Organizational Commitment Promotion of Nakronratchasima Municipality Personnel*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Rueangyot, Ch. (2020). *Social Media Literacy among the Elderly*. (Master's Thesis). Thammasat University. Pathum Thani.
- Saibut, E. (2021). Guidelines for Applying Saraniyadhamma Principles in the Administration of Local Administrative Organizations. *Journal of Academic Research and Innovation in Social Science Review*, 1(2), 5-17.
- Samanera Witthaya Pansawat. (2023). *The Online Communication Platform of Sarod Temple for Promoting Buddhism by Buddhist Peaceful Means*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Supiyaphun, B., Wattanapradithan, Kh., & Phra Theppavaramethi. (2021). The Process of Youth Development for Creating Peaceful Media in Online Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(1), 304-318.
- Tancharoen, K. (2020). *Social Network Usage Behavior and Presentation Style of Tourist Information on Decisions to Travel in Thailand by Following Unseen Tour Thailand Fan Page*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.

วิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว : กรณีศึกษา การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
บนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร
กับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร*

Artisanal Fisheries' Way of Life of the Two Bays People: A Case Study of
Conflict Resolution Based on Cooperation between Chumphon Province
Artisanal Fisheries Network and Mu Ko Chumphon National Park

¹พรนค์พิเชฐ แห่งหน, ²วัลลภ สุรทศ, ³วันชัย ธรรมสังการ, ⁴พระครูวินัยธรรวโรไชย สิริวณโณ,
⁵ไชยา เกษารัตน์, ⁶กิตติศักดิ์ แสงทอง และ ⁷พุทธิมล คชรัตน์

¹Pornpichet Hanghon, ²Wallop Surathos, ³Wanchai Dhammasaccakarn,

⁴Phrakruvinaithorn Wanchai Siriwan, ⁵Chaiya Kesarat, ⁶Kittisak Sangthong
and ⁷Putwimon Chotcharat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: wallop.su2507@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว 2) สังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563-2565 และ 3) ศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยชุมชน แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1. เตรียมการ 2. ศึกษาปัญหา 3. วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา 4. วางแผนติดตามและประเมินผล โครงการ 5. ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ และ 6. ประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลในลักษณะพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว ปัญหาหลักเกิดจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินดั้งเดิมของชาวประมง ไม่มีทุนแนวเขตที่ชัดเจน พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 บางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพชาวประมงซึ่งเป็นปัญหาข้อกฎหมาย นำสู่การจับกุมในข้อหาการรุกรานเข้าไปจับสัตว์น้ำในแนวเขตอุทยานแห่งชาติ 2) การสังเคราะห์ถอดบทเรียนจากการแก้ปัญหาความขัดแย้ง พบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จตามที่คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านวางเป้าหมายไว้ 3) แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ควรต้องอาศัยความจริงใจและความตั้งใจจริงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข”

*Received March 27, 2025; Revised July 19, 2025; Accepted July 30, 2025

คำสำคัญ: วิถีชาวประมงพื้นบ้าน; คนสองอ่าว; การแก้ปัญหาความขัดแย้ง; ความร่วมมือระหว่างเครือข่าย; ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร; อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

Abstract

The research article aimed to 1) investigate the problems affecting the artisanal fisheries and way of life of the “Two Bays People”; 2) synthesize lessons learned from past conflict resolution efforts based on cooperation between 2020 and 2022; and 3) identify successful approaches to conflict resolution. A participatory action research (PAR) framework was used, emphasizing collaboration between the academic research team and the local community researchers. The research process was organized into six steps: 1) Preparation; 2) Problem analysis, 3) Action plan for conflict resolution; 4) Planning for monitoring and evaluation; 5) Implementation according to the plan; and 6) Evaluation of the conflict process. Content analysis was employed, and findings were presented descriptively.

The results revealed that: 1) The main problem affecting the artisanal fishers was the declaration of a national park boundary that overlaps traditional residential and fishing areas. The absence of clearly marked boundary buoys and certain provisions in the National Park Act B.E.2562(2019) created legal obstacles to traditional fishing practices, resulting in legal conflicts and arrests for alleged encroachment; 2) The synthesis of lessons from previous conflict resolution efforts indicated that the goals set by the small-scale fisher working group had not yet been fully achieved; and 3) The path to successful conflict resolution requires the genuine commitment of all stakeholders, with an emphasis on three key principles: “Collaboration, Shared Awareness, and Joint problem-solving”.

Keywords: Artisanal Fisheries’ Way of Life; Two Bays People; Conflict Resolution; Network Cooperation; Chumphon Artisanal Fisheries; Mu Ko Chumphon National Park

บทนำ

ประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามชุมชนริมชายฝั่งทะเลหรือแหล่งน้ำขนาดใหญ่ หรือริมแม่น้ำลำคลองที่ไหลลงสู่ทะเล เพื่อเป็นการยังชีพและนำส่วนที่เหลือไปขาย เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และปัจจัยความจำเป็นอื่น ๆ เป็นวิถีที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชน และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น การทำประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวและเป็นการทำประมงเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากการทำประมง เพื่อธุรกิจแสวงหากำไร การประมงดำรงวิถีชีวิตจะสอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นหลัก (Hanghoo et al. 2019) ชาวประมงพื้นบ้านเป็นกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตและทำมาหากิน ด้วยการทำประมงชายฝั่งทะเลหรือในแม่น้ำลำคลอง โดยใช้เครื่องมือจับสัตว์ที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน การศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งเน้นศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว “อ่าวพนังตักและอ่าวปากหาด” อันเป็นสองอ่าวที่มีแหลมคอกว้างยื่นออกไปในทะเลสุดปลายแหลมหัวโม่ง อันเป็นจุดแบ่งระหว่างอ่าวพนังตักกับอ่าวปากหาด ตั้งแต่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลนาทุ่ง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร (Hanghoo et al. 2019) ชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าวได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชาวประมงพื้นบ้านกลุ่ม

อื่น ๆ ทั้งในเขตจังหวัดชุมพรตั้งแต่อำเภอปะทิวไปจนถึงอำเภอละแม และนอกเขตจังหวัดชุมพร โดยมีการรวมตัวกันภายใต้ชื่อ “เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร” เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและใช้กระบวนการกลุ่มในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดชุมพร มีสาเหตุมาจากหลากหลายประการ ทั้งจากตัวบุคคล ตัวกฎหมายและสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการแก้ปัญหาที่ผ่านมา ทำให้เกิดการบ่มเพาะประสบการณ์และเรียนรู้วิถีแห่งการแก้ปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน แก้ปัญหา ร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในช่วงปี 2562 ได้มีนักวิจัยจากมูลนิธิหลวงปู่สังข์จันทโร สะท้อนให้เห็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและสัตว์น้ำ จนก่อเกิดนักวิจัยชุมชนซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ และเกิดความร่วมมือกันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านก่อตั้ง “ธนาคารปูม้านาทุ่ง” เพื่อช่วยกันฟื้นคืนสภาพความเสื่อมโทรมของสัตว์น้ำในอ่าวพังกาและอ่าวปากหาดที่เสื่อมโทรมลงไปมากให้กลับคืนมา บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “หากลูกปูมากกลับคืนมามากขึ้น กุ้ง หอย ปู ปลา และสัตว์น้ำประเภทอื่น ๆ ก็ย่อมกลับคืนมาด้วย เพราะทุกชีวิตเชื่อมโยงเป็นระบบนิเวศของท้องทะเล” อย่างไรก็ตาม ในปี 2563 ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับเจ้าหน้าที่เรือตรวจของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านถูกจับกุมบ่อยครั้ง ด้วยข้อกล่าวหาว่าเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตอุทยาน ความรุนแรงของความขัดแย้งถึงขั้นที่ชาวประมงพื้นบ้านนัดรวมตัวประท้วงปิดล้อม สำนักงานอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ที่ตั้งอยู่บริเวณอ่าวทุ่งมะขาม ต. หาดทรายรี อ. เมืองชุมพร จ. ชุมพร เมื่อนักวิจัยหลักของมูลนิธิหลวงปู่สังข์จันทโร เพื่อการวิจัยรับทราบข้อมูล จึงได้รีบเข้าไป และขอเสนอตัวทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเจรจาต่อรองกันตลอดระยะเวลา 3 ปี คือ พ.ศ. 2563-2565 ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องการแก้ไขปัญหาด้านวิธี ด้วยการประนีประนอมทุกข้อตกลงที่ยอมรับได้ทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีการเสนอข้อแลกเปลี่ยนซึ่งนำผลประโยชน์มาให้ทั้ง 2 ฝ่าย (Win-Win) หลักการสำคัญที่หยึดถือปฏิบัติ คือการเข้าใจจุดยืน มุมมองและเหตุผลของคู่กรณีฝ่ายตรงข้าม (Kaewchaum, 2025) แม้ว่าผลการเจรจากันยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เนื่องจากติดขัดในตัวบทกฎหมาย ก็ยังเห็นทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้งยังมีหน่วยงานภาครัฐช่วยไกล่เกลี่ยหาช่องทางลดความขัดแย้ง ทำให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง จากที่จะประท้วงปิดถนน ก็เปลี่ยนมาเป็นการส่งตัวแทนมาเจรจา เพื่อหาแนวทางร่วมมือกัน แก้ปัญหาร่วมกันเป็นวิธีการแบบชนะทั้งคู่ (Win-Win Methods) ถือเป็นกระบวนการลดความขัดแย้งวิธีหนึ่ง (Kongkan, 2023)

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญกับการพูดคุยเพื่อให้เกิดความร่วมมือ หาทางออกร่วมกัน โดยเป็นการถอดบทเรียนจากประสบการณ์จริงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือกัน และหาแนวทางที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังกาและอ่าวปากหาด) และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร
2. เพื่อสังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563-2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะชุมพร
3. เพื่อศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังก - อ่าวปากหาด): กรณีศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ คณะผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไข คณะผู้วิจัยสำรวจสภาพปัญหาเบื้องต้นอันเป็นที่มาของความขัดแย้ง โดยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังก-อ่าวปากหาด) และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร พร้อมทั้งจะอบรมให้ความรู้ คณะทำงานให้รู้จักการแนวคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) และร่วมกันสะท้อนปัญหาความขัดแย้ง วิเคราะห์และ จำแนกประเด็นปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อเป็น Road map การปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นวางแผนการติดตามและประเมินผลโครงการ คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผลโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชนร่วมกันวางแผนงานที่วางไว้ลงสู่การปฏิบัติตามหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่เรียกว่าวงจร PAOR ดังนี้ 1) คณะทำงานร่วมกันนำแผนงานที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติตามวงจร PAOR ได้แก่ P = ปฏิบัติตามแผน O = สังเกตตรวจสอบ R = นำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุง โดยดำเนินการตามหน้าที่ของแต่ละคน แต่ละฝ่าย 2) หลังจากปฏิบัติรอบแรกนำข้อมูลมาปรับปรุง แล้วนำกลับเข้าสู่การปฏิบัติ PAOR รอบที่ 2 เพื่อร่วมกันปรับปรุงแก้ไข 3) คณะติดตามประเมินผลฯ ร่วมติดตามประเมินผลโครงการควบคู่กัน

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชน และคณะทำงานติดตามและประเมินผลโครงการร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหาทั้งหมด

ผลการวิจัย

การแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมาในช่วงปี 2563-2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ที่เรียกว่าวงจร PAOR ได้แก่ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อน (Reflect) ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร พบสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาวงจร PAOR ตามตารางสรุปดังนี้

ตารางที่ 1 สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร

สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
1. การถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่เรือตรวจการณ์ของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร โดยอ้างว่าชาวประมงพื้นบ้านรุกล้ำเข้าไปจับสัตว์น้ำในแนวเขตของอุทยานแห่งชาติ	- ไม่สามารถออกไปจับสัตว์น้ำได้ โดยสะดวก ต้องคอยระแวงระวังว่าจะถูกจับกุม	- ระดับนโยบายออกคำสั่งผ่อนผันการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านออกไปก่อน จนกว่าจะมีข้อตกลงระหว่างกันที่ชัดเจน
2. ไม่มีทวนแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อบ่งบอกแนวเขตของอุทยานแห่งชาติ	- ไม่สามารถรู้ได้ว่าแนวเขตของอุทยานแห่งชาติอยู่ตรงไหน	- เร่งจัดทำทวนแนวเขตที่ชัดเจน โดยอาจร่วมมือกับชาวประมงพื้นบ้านจัดทำแนวเขตชั่วคราวก่อน
3. ทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมสัตว์น้ำมีน้อยจึงต้องออกไปจับสัตว์น้ำไกลจากชายฝั่งมากขึ้น	- เสี่ยงภัยและเสี่ยงชีวิตมากขึ้น แต่ชาวประมงพื้นบ้านให้ข้อมูลว่าภัยธรรมชาติยังไม่มากนักเท่ากับภัยจากการถูกจับกุม เพราะอาจมีการยึดเรือยึดอุปกรณ์ทำมาหากินจนหมดอาชีพ	- รณรงค์สร้างความร่วมมือกับชาวประมงพื้นบ้านให้ช่วยกันเฝ้าระวัง ดูแล อนุรักษ์ และเพิ่มปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลให้มากขึ้น
4. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 บางมาตราเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน	- บังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมกับชาวประมงพื้นบ้าน เช่น บังคับใช้มาตรา 19(7) ส่งผลให้เบ็ดตกปลา (เครื่องมือจับปลา) มีค่าเทียบเท่าอาวุธ	- แก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 แยกหมวดอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลออกจากกัน เนื่องจากมีบริบทที่แตกต่างกันชัดเจน แล้วบัญญัติข้อห้ามให้สอดคล้องกับแต่ละบริบท
5. ความร่วมมือตามมาตรา 18 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ไม่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการในระดับปฏิบัติการ	- เมื่อมีการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านไม่มีผู้แทนชาวประมงเป็นคณะกรรมการร่วมในการพิจารณาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	- ให้มีคณะกรรมการร่วม ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับตั้งแต่ระดับ นโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ โดยเฉพาะกรณีมีการจับกุมต้องมี ผู้แทนชาวประมงพื้นบ้านร่วมในการตัดสินใจด้วย
6. ความพยายามเพื่อประกาศใช้ (ร่าง) ระเบียบอุทยานฯ ตามมาตรา 65 ยิ่งส่งผลส่งผลต่อการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพในการทำมาหากิน ของชาวประมงพื้นบ้านมากยิ่งขึ้นไป	- มีเงื่อนไขข้อจำกัดหลายประการที่ละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น ต้องขออนุญาตเป็นรายบุคคลและรายปี ต้องระบุประเภทชนิดและจำนวนของสัตว์น้ำที่จับ ซึ่งในข้อเท็จจริงการออกทะเลแต่ละครั้งไม่สามารถระบุได้ว่า จะได้สัตว์น้ำประเภทใดมาบ้าง	- ยกเลิกแผนการประกาศใช้ (ร่าง) ดังกล่าวกับบริบททางทะเล เนื่องจาก ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ ที่เป็นทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลไม่มีลักษณะประจำถิ่น เกิดขึ้นโดยทั่วไปและเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา หากินไปตามแหล่งที่อาหารอุดมสมบูรณ์ จึงไม่มีลักษณะเฉพาะตามมาตรา 65

สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
7. การประกาศขอบเขตอุทยานฯ มี การทับซ้อนกับที่ดินที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้าน บางส่วนตาม มาตรา 64 เช่น บริเวณอ่าวทุ่งคา หรือบ้านเกาะเสม็ด ม. 1 ต. ปากน้ำ อ. เมืองชุมพรทั้งหมดบ้าน จำนวน 28 ครัวเรือน	- ยังไม่มีการพิสูจน์สิทธิการถือครอง ที่ดินที่ทับซ้อนกันซึ่งชาวบ้านที่ถือครองมาก่อนยังไม่รู้เลยว่าที่ดินของตนเองถูกประกาศเขตอุทยานฯ ทับซ้อน จึงอาจส่งผลกระทบต่อความขัดแย้ง และการเรียกร้องสิทธิคืนในอนาคต	- แก้ไขแนวเขตอุทยานใหม่ กำหนดเฉพาะที่จำเป็นตามความหมายของ “อุทยานแห่งชาติ” ในมาตรา 4 ซึ่งเน้นไปที่ “พื้นที่ที่มีความโดดเด่นสวยงามทางธรรมชาติเป็นพิเศษ” ซึ่งท้องทะเลที่มีเกาะแก่ง ชายฝั่ง ป่า ชายเลน ฯลฯ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสากล ไม่ถือว่าโดดเด่นเป็นพิเศษ หากมีปะการังให้ขีดแนวเขตล้อมเฉพาะแนวปะการังและไม่ควรทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรที่ถือครองมาก่อน ประกาศแนวเขตอุทยาน

ที่มา: การระดมความคิดเห็นปัญหาชาวประมงพื้นบ้านชุมพร เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2565 ณ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังกา-อ่าวปากหาด) ต. นาทุ่ง อ. เมืองชุมพร จ. ชุมพร

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน มีดังนี้ 1) ปัญหาทรัพยากรทางทะเลและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงเกิดจากความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาทุลดลงจนแทบจับไม่ได้ ชาวประมงจึงต้องออกเรือไปหาปลาในพื้นที่ที่ไกลขึ้น ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงอันตรายและต้นทุนในการประกอบอาชีพ 2) ปัญหาข้อกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพ เป็นความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ซึ่งปัญหาหลักเกิดจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินดั้งเดิมของชาวประมงพื้นบ้าน

วัตถุประสงค์ที่ 2 สังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือที่ผ่านมา ในช่วงปี 2563 - 2565 ระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกระบวนการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2563-2565 ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านวางเป้าหมายไว้ ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านที่ประสบความสำเร็จยังเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ถอดบทเรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข 3) ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา 4) ขั้นวางแผนติดตามและประเมินผล 5) ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ (เป็นการนำแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยผู้วิจัยนำหลักและทฤษฎีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาที่เรียกว่าวงจร PAOR (Plan = การวางแผน, Act = การลงมือปฏิบัติ, Observe = การสังเกต, Reflect = การสะท้อนผล) มาประยุกต์ใช้) กล่าวคือนำแผนงานที่วางไว้ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-4 มาสู่การปฏิบัติตามวงจร PAOR ส่วนขั้นตอนสุดท้าย 6) ขั้นประเมินผล การปฏิบัติการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถสังเคราะห์ถอดบทเรียนที่สำคัญได้จากขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2563-2565 ดังนี้

บทเรียนขั้นต้น : การเริ่มต้นกระบวนการและการสร้างความร่วมมือ

บทเรียนที่ 1 การใช้คนกลางเป็นกลไกสำคัญในการเริ่มต้นเจรจา : ความขัดแย้งที่รุนแรงเกิดขึ้นจากการถูกจับกุม ทำให้ชาวประมงไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐการมีผู้วิจัยและมูลนิธิหลวงปู่สงฆ์จันทโรเพื่อการวิจัยเข้ามาเป็น “คนกลาง” ช่วยประสานงานและลดการเผชิญหน้าโดยตรง ทำให้สามารถเปลี่ยนจากการเตรียมการประท้วงมาสู่เวทีการพูดคุยได้

บทเรียนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและการดำเนินการอย่างเป็นระบบ : การรวมตัวจัดตั้ง “กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว(อ่าวพังกา-อ่าวปากหาด)” และการรวบรวมรายชื่อผู้ได้รับผลกระทบในหนังสือร้องเรียนถึง 5 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นการแสดงพลังของกลุ่มและสร้างความชอบธรรมในการเจรจา

บทเรียนจากวงจรการปฏิบัติการของ PAOR 7 รอบ กล่าวคือ P = plan โดยการวางแผนนำแผนจากขั้นที่ 3 และ 4 มาสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม A = act ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ในขั้นที่ 3 และติดตามประเมินผลทุกขั้นตอนตามแผนงานในขั้นที่ 4 จากนั้น O = Observe ช่วยกันติดตามและตรวจสอบสังเกตขั้นตอนการทำงานแต่ละขั้นตอนว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง จดบันทึกลักษณะปัญหาไว้อย่างละเอียด และ R = reflect นำปัญหาที่ทีมงานแต่ละคนจดบันทึกไว้ มาสู่การพิจารณาร่วมกัน เพื่อช่วยกันหาทางแก้ปัญหา

บทเรียนที่ 3 การเจรจาในระดับพื้นที่ที่สามารถสร้างความหวัง แต่ไม่สามารถให้คำตอบสุดท้ายได้ (PAOR รอบที่ 1-3) การเจรจาในช่วงแรก (กันยายนถึงพฤศจิกายน 2563) ประสบความสำเร็จในการเปิดพื้นที่พูดคุย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติในขณะนั้นแสดงท่าทีพร้อมร่วมมือและรับปากว่าจะใช้การดักเตือนแทนการจับกุม ทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าควรมีการวางทวนแนวเขตชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติไม่มีอำนาจตัดสินใจอนุมัติได้ด้วยตนเอง ต้องรอคำสั่งจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจของระบบราชการ

บทเรียนที่ 4 “สัญญาลูกผู้ชาย” ไม่สามารถใช้ได้จริงหากขัดต่อข้อกฎหมาย (PAOR รอบที่ 4-5) แม้จะมีการเจรจาและมี “สัญญาลูกผู้ชาย” ว่าจะผ่อนผันการจับกุม แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีการจับกุมและข่มขู่ชาวประมงอยู่ เวทีที่จัดโดยหน่วยงานอื่น (ศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล) ในเวลาต่อมา ก็เป็นเพียงการชี้แจงข้อกฎหมายแต่ไม่ได้นำไปสู่การหาทางออกที่เป็นรูปธรรม บทเรียนสำคัญคือ คำสัญญาหรือข้อตกลงด้วยวาจาไม่สามารถต้านทานแรงกดดันจากตัวบทกฎหมายที่บังคับให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ได้

บทเรียนที่ 5 เมื่อการเจรจาระดับพื้นที่ถึงทางตัน ต้องยกระดับไปสู่กลไกทางการเมืองและกฎหมาย (PAOR รอบที่ 6-7) ชาวประมงและภาคีเครือข่ายได้เรียนรู้ว่า “ปัญหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่คน(เจ้าหน้าที่) แต่อยู่ที่ตัวบทกฎหมาย” ทำให้เกิดการเปลี่ยนกลยุทธ์จากการเจรจาในพื้นที่ไปสู่การผลักดันการแก้ไขปัญหาระดับนโยบาย ประเด็นต่อมา มีการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการการกฎหมาย การยุติธรรม และสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ กลไกของรัฐสภาสามารถเชิญหน่วยงานระดับอธิบดีมาชี้แจงได้โดยตรง ทำให้ข้อเรียกร้องของชาวประมงถูกส่งไปถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจโดยตรง สุดท้ายมีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม 5 ข้อ (เช่น ยกเลิกแนวเขตเดิม, แยกกฎหมายอุทยานบก-ทะเล, แก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรค, ตั้งคณะกรรมการร่วม) ได้ถูกนำเสนอในเวทีระดับชาติ

บทเรียนสรุป กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งตลอด 3 ปี แม้จะยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายสุดท้ายหรือการปักทวนถาวรได้ แต่ได้สร้างบทเรียนที่ล้ำค่าว่า การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ทั้งการสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก การเจรจาใน

พื้นที่ และที่สำคัญคือการใช้ช่องทางทางการเมืองและกฎหมายในระดับนโยบายเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริง พบปัญหาอุปสรรคมากมาย ในกระบวนการต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2563-2565 ภายใต้อำนาจ “โครงการสร้างร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรเพื่อแก้ปัญหาประมงพื้นบ้านสู่ความยั่งยืน” ของมูลนิธิหลวงปู่สรวง จันทบุรี เพื่อการวิจัยแนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน ต้องพึ่งพากระบวนการมีส่วนร่วม 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” โดยภาพโมเดลการ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” ที่สำคัญหน่วยงานและภาคีความร่วมมือภายนอก ต้องมีความตั้งใจและจริงจังในการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการไกล่เกลี่ยกันขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยหน่วยงานและภาคีภายนอกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มร่วมมือ ที่เป็นคู่ขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านคืออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร 2. กลุ่มร่วมรับรู้ ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล รวมไปถึงองค์กรภายในชุมชนที่พร้อมเข้าร่วมรับรู้ และ 3. กลุ่มร่วมแก้ไข ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐบาล กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่นระดับนโยบายที่สามารถให้การแก้ไขได้

แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม (ตามภาพด้านล่าง)

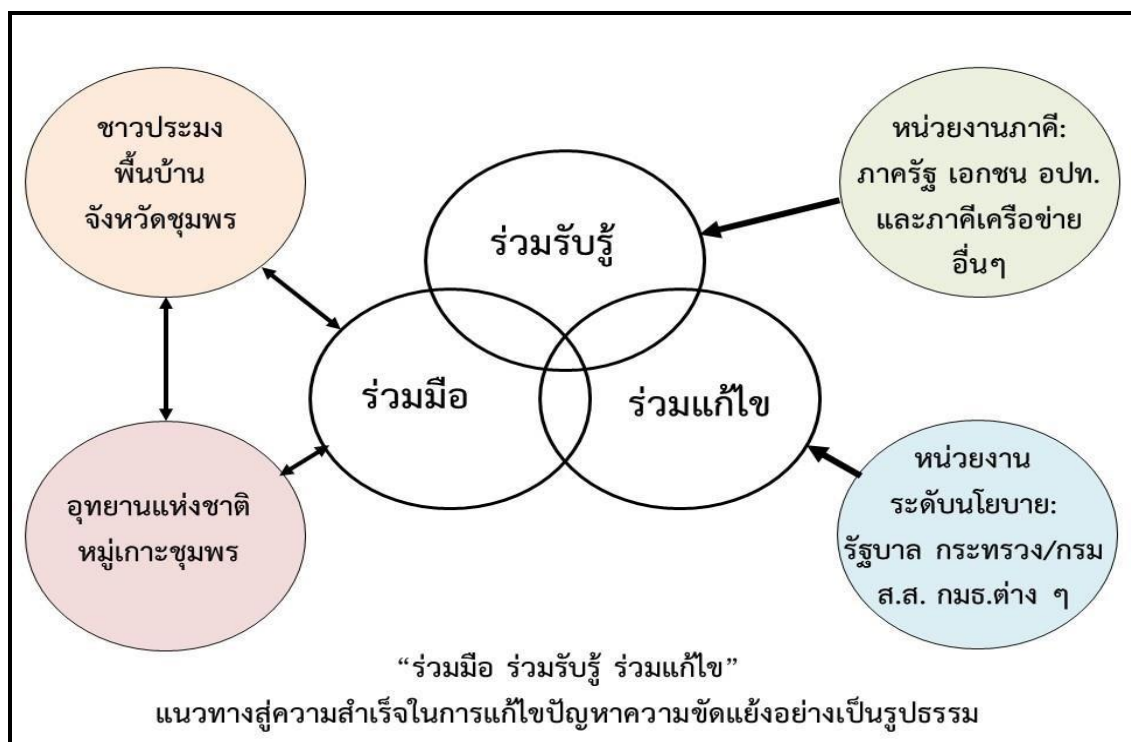

Figure 1: Collaboration, Shared Awareness, and Joint Problem-Solving

ผลการศึกษา พบว่า แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีดังนี้

- 1) การขอให้ระดับนโยบายผ่อนผันการจับกุม : จนกว่าจะมีข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร
- 2) ควรเร่งจัดทำทุนแนวเขตที่ชัดเจน : เพื่อให้ชาวประมงทราบขอบเขตที่ถูกต้อง และร่วมมือกับชาวประมงจัดทำแนวเขตชั่วคราวก่อน
- 3) การรณรงค์ให้ชาวประมงร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ: เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเล
- 4) การแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 : โดยแยกหมวดอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลออกจากกัน และบัญญัติข้อห้ามให้สอดคล้องกับแต่ละบริบท
- 5) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วม : ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ โดยเฉพาะกรณีการจับกุมต้องมีผู้แทนชาวประมงพื้นบ้านร่วมในการตัดสินใจ
- 6) การยกเลิกแผนการประกาศใช้ (ร่าง) ระเบียบอุทยานแห่งชาติตามมาตรา 65 : เนื่องจากมีข้อจำกัดและเงื่อนไขที่ละเมิดสิทธิในการทำมาหากินของชาวประมง
- 7) การแก้ไขแนวเขตอุทยานใหม่ : โดยกำหนดเฉพาะพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางธรรมชาติเป็นพิเศษ และไม่ควรทับซ้อนกับที่ดินของราษฎรที่ถือครองมาก่อน

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้แนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับหน่วยงานรัฐ และการพัฒนานโยบายในระดับพื้นที่และระดับชาติได้ ดังนี้

1. โมเดล “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” คือหัวใจของการลดความขัดแย้ง

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังระหว่างทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีพื้นที่ให้ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐได้ “ร่วมกันสร้างความเข้าใจ” คือกุญแจสำคัญในการคลี่คลายความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมต้องไม่ใช่แค่การรับฟัง แต่ต้องนำไปสู่การออกแบบการแก้ปัญหาร่วมกัน และแปลงเป็นนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่มีผลจริง นอกจากนี้ต้องสร้างกระบวนการแก้ปัญหาที่มีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกระดับ ตั้งแต่การสร้างควมไว้วางใจในระดับพื้นที่ไปจนถึงการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกฎหมายเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านอย่างยั่งยืน

2. ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและกฎหมายเป็นรากเหง้าปัญหา

ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะหน้าแต่มีรากฐานจากข้อกฎหมาย (เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562) และแนวเขตพื้นที่ที่ซ้อนทับกับที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน ซึ่งลิดรอนสิทธิในวิถีชีวิตดั้งเดิม การใช้กฎหมายโดยปราศจากกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นสาเหตุหลักของการปะทะและความไม่ไว้วางใจ

3. กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นกลไกเชิงกลยุทธ์ในการสร้างพลังของชุมชน

การใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงการวางแผนและประเมินผล เป็นการเสริมศักยภาพของชุมชนให้เป็นเจ้าของปัญหาและเจ้าของทางออก ไปพร้อมกัน ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอก และสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

4. เครือข่ายชุมชนมีศักยภาพในการต่อรองกับรัฐหากมีการจัดการภายในที่ดี แม้จะมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร และการเดินทาง แต่การจัดตั้งเครือข่ายระดับจังหวัดสามารถยกระดับการต่อรอง และเสนอทางเลือกนโยบายต่อหน่วยงานรัฐได้ หากมีการจัดระบบภายในเครือข่าย เช่น การสื่อสารสม่ำเสมอ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และมีเวทีร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มย่อย
5. ความสำเร็จในการแก้ปัญหา ขึ้นอยู่กับเจตจำนงทางการเมืองและความจริงใจของหน่วยงานรัฐ การดำเนินการใด ๆ จะไม่สัมฤทธิ์ผล หากภาครัฐไม่มีความจริงใจในการรับฟัง และแสวงหาทางออก ร่วมกับชุมชน การสั่งการเชิงนโยบายต้องสะท้อนเสียงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ใช่การตัดสินใจบนโต๊ะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง
6. การจัดการความขัดแย้งในทรัพยากรธรรมชาติ ต้องอาศัยกลไก “ร่วมสร้างนโยบายสาธารณะ” ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดพื้นที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นมีสิทธิในการออกเสียงเพื่อแก้ปัญหา
7. ความร่วมมือที่ยั่งยืนต้องมีโครงสร้างสื่อสารแนวนราบ (horizontal communication) ที่ไม่เป็นลำดับชั้น โดยอิงบนฐานของ “ความไว้วางใจ” ที่ต้องสร้างขึ้นจากประสบการณ์ร่วมและการลงมือทำจริง
- จากการศึกษาครั้งนี้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของโมเดล “ความร่วมมือเพื่อแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืน” โมเดลนี้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญและกระบวนการที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับหน่วยงานภาครัฐอย่างยั่งยืน โดยมี “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” เป็นหัวใจหลัก ตามภาพด้านล่าง

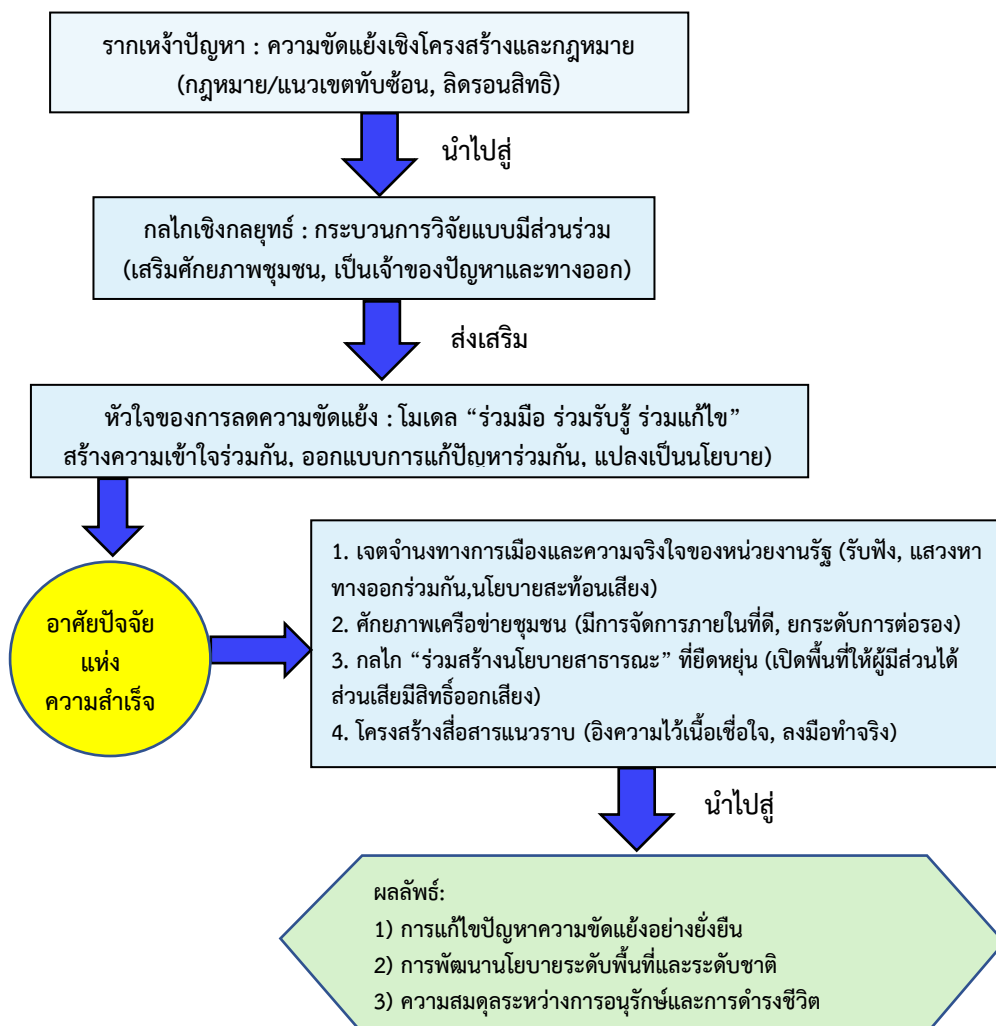

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิถีชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว (อ่าวพังงา - อ่าวปากหาด): กรณีศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลการวิจัยได้ใน 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านคนสองอ่าว

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวพังงา-อ่าวปากหาด จังหวัดชุมพร กำลังเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตและอาชีพประมงของพวกเขา ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็นทางกฎหมายและความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐอีกด้วย

1.1 ทรัพยากรเสื่อมโทรมและการลดลงของจำนวนสัตว์น้ำ ในอดีตพื้นที่นี้เคยอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งทำกินที่สำคัญโดยเฉพาะปลาทุปากหาด แต่ปัจจุบันทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาน้ำเสียจากกิจกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมและโรงแรมที่ปล่อยลงสู่ทะเลส่งผลให้สัตว์น้ำลดจำนวนลงและพื้นที่ทำกินได้รับผลกระทบอย่างหนัก ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้และความมั่นคงทางอาหารของชาวประมง

1.2 ความขัดแย้งกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ปัญหานี้เป็นหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญที่สุดสำหรับชาวประมง การที่แนวเขตอุทยานแห่งชาติไม่มีความชัดเจนนำไปสู่การจับกุมชาวประมงในข้อหาบุกรุกและทำประมงในเขตหวงห้ามบ่อยครั้ง ก่อให้เกิดความไม่พอใจของชาวประมงที่ทวีความรุนแรงขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่บางครั้งถูกมองว่าไม่เป็นธรรม อีกทั้งมีการยึดอุปกรณ์ทำมาหากินสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นสร้างความตึงเครียดและบั่นทอนความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ

1.3 ข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบที่ไม่สอดคล้อง พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดตาอวน หรือควบคุมกิจกรรมประมง ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวประมงพื้นบ้าน กฎหมายเหล่านี้กลายเป็นอุปสรรคต่อการทำมาหากินตามปกติ และสร้างความรู้สึกที่ว่าพวกเขาถูกกีดกันออกจากพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพมานาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Promwichien (2020) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายการทำประมงพื้นบ้าน ผลการศึกษาวเคราะห์พบว่า (1) ปัญหาเรื่องการแย่งพื้นที่ทำกินของชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากปัญหาการแย่งชิงลูกหอยแครง ในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จ. สุราษฎร์ธานี นับวันมีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อผลประโยชน์มีมากมายมหาศาล มีบุคคลหลายกลุ่มก่อนที่เข้าไปหาประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าว ทั้งชาวประมงพื้นบ้าน นายทุน รวมทั้งหน่วยงานรัฐบางหน่วย ซึ่งปัญหาเกิดขึ้นต่อเนื่องมาหลายปีแล้วก่อนหน้านี้ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถที่จะเข้าไปเก็บหอยแครงได้เนื่องจากมีคนอ้างตัวเป็นเจ้าของจนเกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้านและนายทุน (2) ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง อาคารหรือสิ่งใดๆ ที่ก่อสร้างหรือติดตั้งในที่จับสัตว์น้ำ เนื่องจากการที่ภาครัฐออกมาตรการใด ๆ แต่ไม่ได้ผ่านการรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้านอย่างเพียงพอ ทำให้มีชาวประมงพื้นบ้านบางส่วนได้รับผลกระทบจากมาตรการที่ออกมา (3) ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เนื่องจากระเบียบกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งว่าด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2560 นั้นยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติ เพราะขณะนี้ยังมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับผู้ประกอบการคอกหอยเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติการ

1.4 การรวมกลุ่มต่อรอง เมื่อเผชิญกับปัญหาที่ถาโถมเข้ามา ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านได้รวมตัวกัน จัดตั้ง “เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพร” การรวมกลุ่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างพลังต่อรอง และการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในระดับชุมชน

2. การสังเคราะห์ถอดบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

การศึกษาได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านกับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ซึ่งให้บทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันและการสร้างความเข้าใจ โดยมีประเด็นสำคัญในการอภิปรายดังนี้ (1) ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วม ซึ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เริ่มด้วยการเตรียมการและศึกษาปัญหา แสดงให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะชาวประมงได้เข้ามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ไขนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการที่ผู้วิจัยเข้ามาเป็นคนกลางประสานงานจะมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดและเป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารที่เคยถูกปิดกั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การแก้ปัญหาในช่วงปี 2563-2565 ยังไม่บรรลุผลสำเร็จ ตามที่วางเป้าหมายไว้ แม้ว่าจะมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบก็ตาม ข้อดีก็คือเมื่อยิ่งขับเคลื่อนก็ยิ่งขยายวงกว้างมากขึ้นเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ มากยิ่งขึ้น ส่วนข้อเสียคือหน่วยงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องยังขาดความจริงจัง ความตั้งใจจริง และความกระตือรือร้นที่จะช่วยไกล่เกลี่ยเพื่อให้ประเด็นความขัดแย้งหมดไป คณะทำงานชาวประมงพื้นบ้านจึงมีมติร่วมกันรอคอยการขับเคลื่อนครั้งใหม่และ แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้านลุกล่วงต่อไปได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Bitsalam, and Charoenhirunyinyos (2019) ที่ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งของชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ โดยรอบโรงกำจัดขยะอ่อนนุช พบว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐยังต้องการความจริงจังในการแก้ไขปัญหาประชาชนจากรัฐ โดยมุ่งเน้นไปที่ความคิดเห็นของชาวบ้านและการแบ่งปันกัน เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและช่วยดำเนินการรื้อถอน การย้าย โดยให้ความสำคัญกับการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ขณะที่ Kesarat, Rinthaisong, and Trichan (2015) ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนจากการดำเนินโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน: ข้อมูลเชิงคุณภาพจากโครงการโรงแยกก๊าซธรรมชาติจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนในพื้นที่ของโครงการยังคงขาดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการ แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์ปัจจุบันระดับความรุนแรงของการคัดค้าน มีการลดลงเรื่อย ๆ ส่วนสาเหตุของความขัดแย้งมาจาก 4 สาเหตุ ได้แก่ ทัศนคติเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีต่อการดำเนินโครงการ ความไม่ไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ การเข้ามาของกลุ่มที่ไม่ใช่คู่ขัดแย้งในพื้นที่ และความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งแนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน 5 แนวทาง ได้แก่ การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในการพัฒนาพื้นที่และประเทศ การประชาสัมพันธ์อย่างละเอียดและทั่วถึง การได้รับการชดเชยที่เหมาะสมเป็นธรรม การสร้างความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสร้างให้มีระบบการวางผังเมืองที่ดี (2) การสร้างความเข้าใจและลดการเผชิญหน้า แทนที่จะเน้นการประท้วงและการเผชิญหน้า ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรง ก็เลือกใช้วิธีเจรจาหาแนวทางให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน นับเป็นนิมิตหมายที่ดีในการคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้ง (3) การวางแผนและปฏิบัติร่วมกัน การที่ทุกฝ่ายร่วมกันวางแผนปฏิบัติ ติดตาม และประเมินผล แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในกระบวนการแก้ปัญหา แม้ว่าจะมีความท้าทาย แต่ผลลัพธ์ที่ได้คือรูปแบบการทำงานที่มีระเบียบแบบแผน เกิดการทำงานร่วมกันที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ผลการศึกษาชี้ว่าแนวที่ต้องกระทำ มีดังนี้ (1) การแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบ: มีความจำเป็นต้องพิจารณาแก้ไข พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะการแยกกฎหมายสำหรับอุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเล เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงการยกเลิกหรือปรับแก้ระเบียบที่กระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมง (2) การสร้างความชัดเจนของแนวเขต: การจัดทำพื่นแนวเขตที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและลดการถูกจับกุมโดยไม่จำเป็น (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ: การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนจากชาวประมงและหน่วยงานรัฐ จะช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีส่วนร่วมและเป็นธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีการจับกุม (4) การสร้างพันธมิตรและเครือข่าย: การเชื่อมโยงกับกลุ่มชาวประมงอื่นๆ ที่มีปัญหาล้ายคลึงกันในจังหวัดต่างๆ จะช่วยเพิ่มพลังอำนาจต่อรองในเวทีการมืองกับหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้การสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนจะช่วยให้ประเด็นของชาวประมงได้รับการนำเสนอต่อสาธารณะมากขึ้น อภิปรายผลได้ว่าแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งจำเป็นต้องพึ่งโมเดลความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” สิ่งสำคัญคือหน่วยงานและภาคีความร่วมมือภายนอก ต้องมีความตั้งใจและจริงจังในการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการไกล่เกลี่ยกันขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยหน่วยงานและภาคีภายนอกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มร่วมมือ ที่เป็นคู่ขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านคืออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร 2. กลุ่มร่วมรับรู้ ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล รวมไปถึงองค์กรภายในชุมชนที่พร้อมเข้าร่วมรับรู้ และ 3. กลุ่มร่วมแก้ไข ที่เป็นหน่วยงานภาคีภายนอกกระด้นนโยบายที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐบาล กระทรวง กรม และหน่วยงานอื่นระดับนโยบายที่สามารถให้การแก้ไขได้สอดคล้องกับ Dongsuwan, and whangsani (2017) รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง สถานการณ์และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษพบว่า สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรประมงในทะเลสาบสงขลา มีสาเหตุหลักมาจากการฝ่าฝืนบุกรุกทำประมงในเขตอนุรักษ์ การใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้างและผิดกฎหมาย และการทำประมงในเขตร่องน้ำทางเดินเรือ โดยมีรูปแบบการจัดการแก้ปัญหา 2 ระดับ ได้แก่ 1) การจัดการระดับพื้นที่ ต้องสร้างความตระหนักร่วมของกลุ่มชาวประมง ได้แก่ การพูดคุยทำความเข้าใจ การจัดตั้งกลุ่มประมงอาสา และการเชื่อมโยงเครือข่ายประมงในทะเลสาบสงขลา 2) การจัดการภาพรวมในทะเลสาบสงขลา ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวัง การบังคับใช้กฎหมาย และการประสานความร่วมมือเพื่อบูรณาการแก้ปัญหากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีข้อเสนอเชิงพัฒนา คือ (1) การสร้างความร่วมมือแก้ปัญหาระดับจังหวัด (พัทลุงและสงขลา) โดยใช้กลไกร่วมกัน (2) การบูรณาการยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการ ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการในทะเลสาบสงขลา และ (3) จัดตั้งอาสาสมัครเฝ้าระวังและติดตามการแก้ปัญหาทะเลสาบสงขลาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

สรุป

ผลการศึกษามีข้อบ่งชี้ว่า ปัญหาความขัดแย้งต่างๆระหว่างโครงการหรือหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชนแม้จะมีสาเหตุมาจากหลากหลายประการ รวมทั้งบริบทของพื้นที่ แต่สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือภาครัฐขาดความจริงจังในการแก้ไขปัญหา ไม่ได้เอาประชาชนผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นตัวตั้ง ทั้ง ๆ ที่กฎหมายส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 วรรคแรก “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้า เพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชน

เข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้ โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง” เปิดช่องทางให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ซึ่งถ้าภาครัฐเอาประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นตัวตั้ง ปัญหาความขัดแย้งในโครงการต่างๆระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนก็จะหมดสิ้นไปนานแล้ว สอดคล้องกับผลการศึกษาคั้งนี้ที่บ่งชี้ว่า แนวทางสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดชุมพรกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรอย่างเป็นรูปธรรม นั้นจำเป็นต้องพึ่งความร่วมมือ 3 ประการ คือ “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” และต้องเป็นความร่วมมือ 3 ประการที่อยู่บนพื้นฐานความจริงใจ ความตั้งใจจริง และความกระตือรือร้น ระหว่างหน่วยงานที่เป็นคู่ขัดแย้งที่ร่วมมือ (คือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ร่วมรับรู้ และหน่วยงานระดับนโยบายที่ร่วมแก้ไข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพสู่ความสำเร็จของกลุ่มและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน

1.1 ส่งเสริมแนวทาง “ร่วมมือ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข” ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยแบ่งบทบาทชัดเจนเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มร่วมมือ หน่วยงานคู่ขัดแย้ง (อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร) กลุ่มร่วมรับรู้ : หน่วยงานระดับพื้นที่และองค์กรชุมชน กลุ่มร่วมแก้ไข: หน่วยงานระดับนโยบาย เช่น กระทรวง กรมต่าง ๆ ทั้งนี้ ทุกฝ่ายควรมีความตั้งใจและจริงจังในการหาทางออกร่วมกัน โดยกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต้องเข้มแข็งในการประสานงานและติดตามข้อเรียกร้องอย่างต่อเนื่อง

1.2 ทบทวนและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง ควรมีการจัดประชาพิจารณ์ใหม่ทั่วประเทศสำหรับอุทยานแห่งชาติทางทะเล เพื่อให้การกำหนดขอบเขตสอดคล้องกับ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และไม่กระทบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน

1.3 พัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มของสมาชิกควรจัดประชุมประจำอย่างสม่ำเสมอ แบ่งพื้นที่รับผิดชอบให้คณะกรรมการลงพื้นที่สื่อสารกับสมาชิก และใช้สื่อออนไลน์ในการกระจายข้อมูลให้ทั่วถึง

1.4 เสริมสร้างพลังของเครือข่าย ควรมีระเบียบชัดเจนในการจัดประชุมเครือข่าย เช่น หมุนเวียนเจ้าภาพประชุมทุก 1-2 เดือน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้สื่อสารแลกเปลี่ยนกันบ่อยขึ้น

1.5 บทบาทนักวิชาการที่เลี้ยง ส่งเสริมนักวิชาการที่มีทักษะด้านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ใช้ศิลปะการพูดชักนำ เพื่อกระตุ้นการคิดและการแก้ปัญหาด้วยตนเองของกลุ่ม

1.6 การบริหารจัดการเงินทุนและอุปกรณ์ กลุ่มควรจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุนสำรองไว้ใช้ยามจำเป็น ควบคู่กับการหาผู้สนับสนุนจากภาคีต่าง ๆ โดยไม่ยึดติดกับเงินทุนจนทำให้กลุ่มไร้จุดมุ่งหมาย

1.7 การเชื่อมโยงทางนโยบายและการเมือง ใช้เครือข่ายเป็นฐานต่อรองกับรัฐบาล ควรประสานกับผู้บริหารที่มีอำนาจและหลากหลายพรรคการเมือง เพื่อยกระดับปัญหาเข้าสู่การพิจารณาเชิงนโยบาย

1.8 การใช้สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียสร้างความร่วมมือกับสื่อมวลชนในทุกระดับ และพัฒนาทีมงานด้านสื่อโซเชียลเพื่อผลิตข่าวสารเองอย่างมืออาชีพ เพิ่มการเข้าถึงและขยายผลสู่สาธารณะ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

2.1 ควรทำการศึกษาถอดบทเรียน กรณีการแก้ปัญหาความขัดแย้งบนพื้นฐานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชนในประเด็นปัญหาอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาและวางแนวทางแก้ไขกฎหมายและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพของประชาชน ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 77 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดให้รัฐต้องมีกฎหมายเท่าที่จำเป็น ยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือเป็นภาระต่อประชาชน พร้อมทั้งจัดให้ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจกฎหมายได้ โดยสะดวก เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นธรรม ลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น

2.3 ควรทำการศึกษาขั้นตอน กระบวนการ และความเป็นไปได้ในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานปฏิบัติงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง

References

- Bitsalam, S., & Charoenhirunyingyos, S. (2019). Conflict Management of Villagers from Various Communities Surrouded on Nut Garbage Disposal Plant. *Journal of Social Sciences, Srinakharinwirot University*, 22(2), 304-315.
- Doungsuwan, N., & whangsani, A. (2017). *The Situaion and Conflict Management of Fisheries Resoure in Songkhla Lake*. (Research Report). Songkhla: Prince of Songkla University.
- Hanghon, P. et al. (2019). *Artisanal Fisheries' Way of Life of the Two Bays People (Phanang Tak Bay-Park Had Bay): A Case Study of Crab Bank Na Thung Sub-District, Mueang Chumphon District, Chumphon Province*. (Research Report). Chumphon: The Luang Pu Song Jantasaro Foundation for Research.
- Kaewchaum, P. (2025). *The Uses of Peace Approach to Resolve Conflicts and Violence in Thai Society*. Retrieved March 21, 2025, from <http://pws.npru.ac.th./praepat/>
- Kesarat, C., Rinthaisong, I., & Trichan, K. (2015). Conflict Management between the State and the People on the Project or Activity that May Cause Negative Impact: Qualitative Method on the Chana Gas Separation Plant Project, Songkhla Province. in *the 6th Nattional Academic Conference of Hatyai* (pp. 1-13). Hatyai University. Songkhla.
- Kongkan,S. (2023). Conflict Management. *Modern Academic Development and Promotion Journal*, 1(2), 36-49.
- Promwichien, S. (2020). *Legal Problems on Artisanal Fisheries*. (Master's Thesis). Sripatum University. Bangkok.

รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)*

Model for Promoting a Peaceful Society of Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro)

¹พระครูวิเทศสันตติคุณ, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท

¹Phrakhru Withetsantikhun, Khantong Wattanapradith

and Phra Pramote Vadakovido

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: peleyo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ตามหลักพุทธสันติวิธี ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลเรียบเรียงแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามศาสตร์สมัยใหม่ ในมุมมองของโยฮัน กัลตุง กล่าวถึง สังคมสันติสุขได้ด้วยการสร้างสันติภาพเชิงบวกให้เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักพุทธสันติวิธี สังคมสันติสุข คือ สังคมที่ปราศจากการเบียดเบียน และการก่ออุกฉกรรจ์ พัฒนาการตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ การเสริมสร้างสังคมสันติสุข เกิดขึ้นได้ด้วยการให้ การรักษาศีล และพัฒนากาย สังคม จิต เป็นสังคมที่มีความสงบสุขทางกายและใจ มุ่งสู่ความสงบภายใน การพัฒนาทั้งกายและใจนำไปสู่สันติสุขและความสุขที่ยั่งยืน 2) บทบาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย เริ่มจากการพัฒนาตนเองและการบรรลุธรรม การเผยแผ่ธรรมะและการสร้างเครือข่ายสันติสุข การสร้างระบบฝึกสมาธิและการศึกษา การสร้างศิษยานุศิษย์และสืบทอดแนวทาง และการสร้างสันติสุขภายในและภายนอก และ 3) รูปแบบการสร้างสังคมสันติสุขตามคำสอนของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (1) มุ่งมั่นประพฤติตนตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ (2) เดินตามทางสายกลางเข้าถึงความสุขภายใน (3) สร้างศาสนทายาทสืบสานวิถีสันติสุข และ (4) การสร้างเครือข่ายแห่งความสุข องค์ความรู้วิจัยได้ โมเดล SEC-DP S มาจากคำว่า Self-Development การพัฒนาตนเอง ด้วยการ "ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง" E มาจากคำว่า Education & Practice การศึกษาและปฏิบัติธรรม ด้วยการ "ทำกุศลให้ถึงพร้อม" C มาจากคำว่า Cultivate Practice การปลูกฝังเผยแผ่การปฏิบัติธรรม ด้วยการ "ทำจิตให้ผ่องใส" D มาจากคำว่า Dissemination & Motion การเผยแผ่และการเคลื่อนไหวโดยอาศัยพลังเครือข่ายของกัลยาณมิตรทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ P มาจากคำว่า Peaceful Society เพื่อสร้างสังคมสันติสุข เป็นการเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจและปัญญา

คำสำคัญ: พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร); สังคมสันติสุข; พุทธสันติวิธี

Abstract

The objectives of this research were as follows: 1) to explore the concept of creating a peaceful society through modern scientific principles and Buddhist peaceful means; 2) to examine the role of Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro) in fostering peace within Thai society; and 3) to develop and present a model for promoting a peaceful society based on the Buddhist peaceful means advocated by Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro). A qualitative research method was used, involving in-depth interviews with 24 key informants. The data were analyzed using an inductive approach.

From the study, the following results were found: 1) The concept of promoting a peaceful society according to modern science, as viewed by Johan Galtung, emphasizes the creation of positive peace at the individual, community, and societal levels. This idea is in harmony with Buddhist peaceful means. A peaceful society, according to this view, is one where coexistence is characterized by the absence of harm, mutual support, and adherence to Ovada Patimokkha. Achieving this society requires following moral guidelines and nurturing the body, mind, and society. It is a society centered on physical and mental peace, focusing on inner peace, where the development of both body and mind contributes to sustainable peace and happiness; 2) Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro) played a key role in fostering peace within Thai society, beginning with self-development and enlightenment. His efforts to spread the Dhamma and establish peace networks, including creating systems for meditation and educational training, were vital. This also involved cultivating his religious successors to preserve his teachings and promoting both outer and inner peace; and 3) The model for promoting a peaceful society according to the teachings of Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro) is as follows: (1) Adherence to the Ovada Pāṭimokkha precepts, (2) Following the Middle Path to attain inner peace, (3) Fostering religious successors to uphold the path of peace, and (4) Creating a global network of happiness. A body of knowledge derived from the study is the SEC-DP model, which outlines a framework for developing monks to contribute to the creation of a peaceful society. This model consists of the following components: “S” stands for self-development, “E” stands for education & practice, “C” stands for the cultivation of practice, “D” stands for dissemination & motion, and “P” stands for peaceful society.

Keywords: Phra Mongkolthepmuni (Sodh Candasaro); Peaceful and Happy Society; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

คณะสงฆ์เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของสถาบันพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยและเป็นหนึ่งในเสาหลักสำคัญของชาติ ในอดีตสังคมไทยให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยสุโขทัยสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สังคมไทยเป็นสังคมพุทธแบบเถรวาทโดยมีสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหลักในการถ่ายทอดคำสอนแก่ประชาชน จริยวัตรตามหลักพระธรรมวินัยของพระภิกษุมีส่วนสนับสนุนให้สถาบันสงฆ์เป็นที่ยอมรับในสังคม (Chantabut, 1989) พระสงฆ์เป็นผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรมและเป็นที่พึ่งของคนไทยทั้งด้านการศึกษา การบ่มเพาะศีลธรรม และเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ผู้ใดที่ผ่านการบวชเรียนจะได้รับความยกย่องและมีความน่าเชื่อถือ ปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนไปทางการเมืองและสังคมทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย ในช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่รับวัฒนธรรมจากตะวันตก (Theeravekin, 1990) เริ่มการศึกษาแบบใหม่ มีระบบการเรียนการสอนหนังสือในโรงเรียนโดยมีรัฐบาลดูแล เมื่อกาลเวลาผ่านไป จำนวนพระภิกษุสามเณรยิ่งลดน้อยลงไปทุกที จากข้อมูลสถิติสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2566 พบว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงถึงร้อยละ 20 หากจำนวนยังลดลงต่อเนื่องคาดการณ์ได้ว่าในอีก 100 ปี ข้างหน้าประเทศไทยจะมีพระสงฆ์เหลือไม่ถึง 20,000 รูป จาก “ตัวเลขปัจจุบันจำนวนพระภิกษุ 256,219 รูป และสามเณร 33,924 รูป” (National Office of Buddhism, 2023) นับเป็นวิกฤตของสถาบันสงฆ์ในอนาคตที่จะหาแนวทางในการรักษาและต่อยอดศาสนทายาทให้คงอยู่เพื่อสืบสานคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ยืนยาวถึงลูกหลานชาวไทยในอนาคต

ปัญหาการขาดแคลนพระสงฆ์เริ่มเห็นได้ในสังคม ค่านิยมการบวชเรียนแม้จะยังมีอยู่แต่เป็นเพียงการบวชตามประเพณี ดังนั้น พระสงฆ์ที่จะครองสมณเพศตลอดชีพและศึกษาคำสอนอย่างจริงจังและสามารถเป็นต้นแบบให้กับสังคมได้จึงมีจำนวนน้อย การหาศาสนทายาทมาทดแทนก็หายากมากขึ้น พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า “ปัญหาพระสงฆ์จำนวนน้อยลงไม่ได้เป็นปัญหามากเท่ากับปัญหาคุณภาพพระสงฆ์ที่ตกต่ำลงทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธากับพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดจากพระธรรมวินัย” (Thai Publica, 2013) ผู้วิจัยเห็นว่าคุณภาพของพระสงฆ์ที่ตกต่ำลงทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธากับพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดจากพระธรรมวินัยมีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น เมื่อเทียบกับจำนวนภิกษุ-สามเณรทั่วประเทศ แต่สื่อข่าวจากสำนักต่าง ๆ ก็มักจะออกข่าวเฉพาะพระภิกษุ-สามเณรที่ละเมิดพระธรรมวินัยและทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากข่าวคดีความต่าง ๆ มีพระสงฆ์เป็นผู้กระทำความผิดให้เห็นมากขึ้น ย้อนหลังไปในปี 2561 มีรายงานเกี่ยวกับพระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด “ทั้งในฐานะผู้เสพและผู้ค้ามีจำนวนพุ่งถึง 7 เท่า ส่วนใหญ่เป็นพระหนุ่มอายุ 20-24 ปี มากที่สุด ในขณะที่สถานการณ์ปัจจุบันสถิติพระสงฆ์ถูกดำเนินคดี “ยาเสพติด” ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2564 จนถึงปัจจุบัน พบว่า มีจำนวน 77 คดี ผู้ต้องหา 158 คน” (Thai PBS News, 2023) สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤติคุณภาพของพระสงฆ์ไทยที่ละเมิดพระธรรมวินัยและทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันจึงเป็นสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วง เพราะนอกจากส่งผลต่อความศรัทธาในตัวพระสงฆ์แล้ว ยังเป็นเหตุให้ลดคุณค่าการบวชเรียนเป็นศาสนทายาทและมองว่าการบวชเป็นพระสงฆ์ไม่ได้เกื้อกูลประโยชน์แก่สังคม ซึ่งการเจริญขึ้น เสื่อมลงหรือสิ้นไปของศาสนาขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่มีต่อสังคมเป็นสำคัญ (Kongkrian, 2019)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมไทย Phramaha Prayuth Payutto, (1970) กล่าวไว้ตั้งแต่ปี 2513 1) ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ 2) การบำเพ็ญประโยชน์ และ 3) ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา และหน้าที่ 2 ประการของภิกษุในพระพุทธศาสนา ประการที่ 1 คือ ศึกษาพระธรรม (คันถธุระ) และ ประการที่ 2 อบรมเจริญปัญญา (วิปัสสนาธุระ) เป็นเนืองนิตย์ของอุบาสก อุบาสิกา โดยเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา และพระพุทธเจ้าได้สะท้อนถึงความเกื้อกูลของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนนับตั้งแต่

ประกาศสงฆ์สาวกชุดแรก ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) หน้าที่และความผูกพันทางสังคมของพระสงฆ์ประกอบด้วย 1. การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย 2. สภาวะและเหตุการณ์ในสังคม ย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และ 3. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ (Somdet Phutthakhhotcharat (P.A. Payutto), 1984) กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ที่เป็นที่พึ่งให้กับชุมชนเป็นผู้ที่มีสันติภายใน (ประพจน์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย) และผู้สร้างสันติภายนอกด้วยการส่งเสริมให้สังคมเกิดสันติสุข

ในประเทศไทยแต่ละสมัยต่างก็มีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบมากมาย หนึ่งในนั้นคือ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย บุคคลผู้ยังสันติสุขให้บังเกิดบังขึ้นแก่โลกใบนี้ ได้พลิกกายถวายชีวิต อุทิศเพื่อทางมรรคผล นิพพาน ท่านศึกษาทั้งปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ จนค้นพบการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกาย ที่ได้เลือนหายไปอย่างยาวนานให้กลับคืนมาได้ และยังเปิดเผยให้ชาวโลกทั้งหลาย ได้เห็นทุกข์ เห็นภัย และรู้คุณค่าของพระรัตนตรัย รู้จักเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหนทางสายกลาง รู้จักการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงธรรมกาย อันเป็นเส้นทางสายเอก มุ่งสั่งสมบารมีตามรอยบาทพระบรมศาสดาอันมีคุณอนันต์และยังประโยชน์อันไพศาลแก่ชีวิตชาวโลกนับล้าน แม้ท่านจะละสังขารไปแล้ว แต่คำสอนและปฏิบัติอันทรงคุณค่าของท่าน ก็ยังเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ เป็นพระสงฆ์ผู้มีคุณูปการแก่สังคมไทยและสังคมโลก

หลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักธรรมที่พระมงคลเทพมุนีนำมาสอน ตามโอวาทในพระธรรมเทศนาของท่าน คือ “การละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส คือ พระไตรปิฎก สัพพปาปสส อกรรม ไม่ทำชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ตลอดถึงใจ นี่เป็น พระวินัยปิฎก กุศลสสุปปสมปทา ยังกุศลให้ถึงพร้อม ทำความดีให้มีขึ้นด้วยกาย ด้วยวาจา ตลอดถึงใจ นี่เป็น พระสุตตันตปิฎก สจิตตปริโยทปน ทำใจของตนให้ใส นี่คือ ปรมัตถปิฎกธรรม” (The Disciples of Luang Phor Wat Pak Nam, 2012) “หยุดเป็นตัวสำเร็จ” เป็นคำวลีสั้น ๆ ของท่าน ที่น่าศึกษาเรียนรู้ และ “ศูนย์กลางกายฐานที่ 7” นั้นอยู่ตรงส่วนไหนของร่างกายมีความสำคัญอย่างไร และคำถามว่า “สัมมา อะระหัง” มีความหมายอย่างไร มีประโยชน์ต่อผู้ภาวนาอย่างไร ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขด้วยหลักการและวิธีการของท่านสามารถเป็นรูปแบบให้กับพระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติตามได้ เพื่อทำประโยชน์ตนและประโยชน์เพื่อสังคมและเป็นเนืองนาบุญอันเลิศได้ในที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) เพื่อเป็นคู่มือพระภิกษุต้นแบบให้กับภิกษุสามเณรในการสร้างประโยชน์ต่อตนเอง คือ การประพฤติพรหมจรรย์ ทำพระนิพพานให้แจ้ง แสวงบุญ สร้างบารมี พร้อมกับสร้างประโยชน์ต่อสังคม คือ การเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทยให้เพิ่มทวีคูณยิ่ง ๆ ขึ้นไป และเพื่อรักษาคำสอนของ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ให้ยั่งยืนยาวนานสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปถอดบทเรียนรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ซึ่งผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามบันได 9 ขั้น ดังนี้

Figure 1: Research Implementation Following the 9-Step Ladder

ทั้งนี้ในการดำเนินการจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สำหรับงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเพื่อถอดบทเรียนพระภิกษุต้นแบบที่สามารถนำมาเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการครองเพศสมณะ และส่งเสริมสังคมให้เกิดศรัทธาในพระสงฆ์ ดังนั้นกระบวนการวิจัยนี้จึงดำเนินการตามระยะเวลาการวิจัย บันไดขั้นที่ 1-5

บันไดขั้นที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบท ปัญหาและความต้องการต้องการจำเป็นในการศึกษาการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในสังคมไทย

บันไดขั้นที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

บันไดขั้นที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

บันไดขั้นที่ 4 บูรณาการหลักศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามแนวทางของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

บันไดขั้นที่ 5 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามแนวทางพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ด้วยหลักพุทธสันติวิธี

โดยแต่ละขั้นบันไดการวิจัยนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1) การวิจัยบันไดขั้นที่ 1 เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1

เพื่อศึกษาแนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การวิจัยขั้นตอนที่ 2 และ 4 เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2

เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์เอกสารจากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บุคคลที่เป็นศิษยานุศิษย์ของท่านทั้งฝ่ายพระภิกษุ ฝ่ายฆราวาสและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

3) การวิจัยขั้นตอนที่ 5 เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3

เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ตามหลักพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยใช้การศึกษาวิเคราะห์แบบอุปนัยวิธีเพื่อนำเสนอผลการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key performants) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเลือกผู้นำระดับสูงขององค์กร โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม รวม 24 รูป/ท่าน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ศิษย์ฝ่ายพระภิกษุ จำนวน 7 รูป

กลุ่มที่ 2 ศิษย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 14 ท่าน

กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 3 ท่าน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยมีกระบวนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และการยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการออกแบบสัมภาษณ์

2) ส่งเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ส่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณา คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+ 1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าเป็นไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	- 1

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดมาคำนวณหาค่า IOC โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) มาคำนวณค่าดัชนี โดยค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้แต่ละข้อต้องค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 แสดงถึงคำถามข้อนั้นมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย หากคำถามข้อใดมีค่าดัชนีต่ำกว่า 0.50 คำถามข้อนั้นจะถูกตัดออกไป หรือปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับรายละเอียดของคำถามให้มีความชัดเจนสามารถสื่อความหมายได้ง่ายจนได้ค่า IOC ระหว่าง 0.80-1.00

4) ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรองที่ ว.890/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีลำดับดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมส่งหนังสือขอสัมภาษณ์พร้อมคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มด้วยการแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตเครื่องบันทึกภาพและในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตถ่ายภาพเพื่ออ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบสิทธิของผู้ให้ข้อมูลตามจริยธรรมการวิจัย โดยให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงในช่วงนั้น

3) นำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุป เพื่อตอบผลการศึกษาวัดผลกระทบการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบถ้วนนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อ นำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้ายสำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป

3. สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

3.1 การใช้แนวคิดทฤษฎีและสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ โดยมี 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้มีกรอบกว้าง ๆ และมีระบบในการศึกษาปรากฏการณ์ระหว่างรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถสร้างสมมติฐานชั่วคราวหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีทิศทางและขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างบทสรุป เพื่อตรวจสอบว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือไม่

3.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การตรวจทานด้วยข้อมูล ตรวจทานด้วยแนวคิดทฤษฎี และตรวจทานด้วยวิธีเก็บข้อมูล เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้และความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยได้

3.3 การสร้างข้อสรุปและพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำข้อสรุปย่อย ๆ เหล่านั้นเชื่อมโยงเป็นบทสรุป โดยทำเป็นระบบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้หลักโยนิโสมนสิการในการเป็นกรอบวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วยการวิเคราะห์แบบแยกแยะส่วนประกอบ วิเคราะห์แบบอริยสัจ และวิเคราะห์แบบอรรถสัมพันธ์ เพื่อสร้างข้อสรุป

3.4 นำข้อสรุปย่อยรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อนำเสนอผลการวิจัยและสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย นำเสนอเรียบเรียงแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า มุมมองและทัศนคติเกี่ยวกับสังคมสันติสุขของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากศิษย์ฝ่ายพระภิกษุ ศิษย์ฝ่ายฆราวาส และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา พบว่า เป็นสังคมที่ปราศจากการเบียดเบียน มีศีลธรรม สมาชิกในสังคมไม่ทำร้ายกัน ส่งเสริมความสงบสุขและปราศจากความขัดแย้ง โดยอิงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยทาน ศีล และภาวนา เช่น ศีล 5 ที่ไม่ทำร้ายหรือโกงผู้อื่น เป็นสังคมที่มีความรักสามัคคีและเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ ช่วยเหลือกันอย่างมีเมตตา เป็นสังคมที่เคารพสิทธิและมีความเสมอภาค เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ทั้งกายและใจ โดยมุ่ง การพัฒนาทั้งกายและใจอันนำไปสู่สันติสุขและความสุขที่ยั่งยืน สอดคล้องกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามมุมมองของนักวิชาการตะวันตก โยฮัน กัลป์ตุง (Johan Galtung) กล่าวถึง สันติภาพเชิงบวก คือ สภาวะที่สังคมมีความสงบสุข ผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพ ที่เท่าเทียม ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ได้รับความเคารพ ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ มีความยุติธรรม มีความสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกสภาวะเช่นนี้ว่า สันติสุข แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการจัดการความขัดแย้งและสร้างสันติสุขในสังคมผ่านการเคารพซึ่งกันและกัน และการรักษากฎระเบียบ ตามตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักในการสร้างสังคมสันติสุข โดยมีเนื้อหาสอนให้ละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใส เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม โดยมีอุดมการณ์ 3 ข้อ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม และบรรพชิตผู้ฆ่าสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าสมณะเลย หลักการ 3 ข้อ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม และการกลั่นจิตทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว วิธีการ 6 ข้อ คือ ไม่ว่าร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี รู้จักประมาณในการใช้ปัจจัยสี่ นุ่งนอนในที่สงบ และประกอบความเพียรในอธิจิต

โอวาทปาฏิโมกข์ สามารถสร้างสันติภาพเชิงบวกได้ เพราะเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือฝึกตนเอง การมีความอดทนและการฝึกฝนตนเอง เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสงบ การไม่เบียดเบียนกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นหลักสำคัญ โอวาทปาฏิโมกข์ถือเป็นแม่บทในการสร้างสันติสุขที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสอนเหมือนกัน สังคมที่ยึดหลักนี้จะทำให้เกิดความสงบและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ถือเป็นหลักประกันความดีและเป็นเครื่องมือป้องกันความทุกข์ แล้วยังสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นหลักการดำรงชีวิตเพื่อสังคมสันติสุข เน้นที่ขันติ อดทนและให้อภัย พร้อมกับการมีศีล 5 เช่น การไม่กล่าวร้ายและการรู้จักประมาณในการบริโภค สังคมสันติสุขเกิดจากคนมีศีลและสมาธิ การไม่ว่าร้ายสำคัญต่อการลดอิทธิทธิยาและการแก่งแย่งในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้อื่นได้ เป็นเครื่องมือลดความขัดแย้งในสังคมและการพัฒนาตนเอง มีความสำคัญโดยการเผยแผ่ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น การไม่ทำร้ายกัน และการสำรวมในพระปาติโมกข์ ช่วยสร้างสังคมสันติสุข การมองในด้านดีและการปรับปรุงตนเองจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและการประนีประนอม หลักการที่สำคัญประกอบด้วย การไม่ทำความชั่ว บำเพ็ญแต่ความดี และการพัฒนาจิตใจ ผ่านการทำสมาธิและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การนำหลักโอวาทปาฏิโมกข์ไปประพฤติปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน สามารถสร้างสังคมที่มีความสุขและสันติได้อย่างแน่นอน เป็นหลักพื้นฐานการดูแลตนเอง นำไปสู่ความสงบและความสุขในสังคม โดยมีการงดเว้นจากบาปและทำกุศลให้ถึงพร้อม สามารถนำพาสังคมให้เกิดสันติสุขได้ ในฐานะเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนตนเองโดยการไม่เบียดเบียนทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น จึงนับเป็นแม่บทธรรมของการสร้างสันติสุขทั้งในระดับปัจเจกจนถึงระดับการอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ นอกจากนี้การฝึกขัดเกลาดนเองด้วยหลักโอวาทปาฏิโมกข์ยังเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตบวรวิถีพอเพียง อีกทั้งการไม่กล่าวร้าย หรือไม่ทำร้ายผู้อื่นยังนำไปสู่การสร้างสามัคคีในสังคม อันเป็นเกราะป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการไม่สำรวมระวังในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเห็นต่าง อีกทั้งหลักโอวาท-

ปาฏิโมกข์ยังนำพาให้ผู้ประพฤติปฏิบัติสามารถหลุดพ้นจากทุกข์เข้าสู่สุขนิรันดร์หรือนิพพานอันเป็นความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา

หลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ได้แก่ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส หลักทั้งสามข้อนี้สามารถช่วย แก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรง ได้ทั้งทาง ตรงและทางอ้อม ในชีวิตจริง ดังนี้ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง (ปาณาติปาตา เวรมณี ฯลฯ) แก้โดยตรง คือ การละเว้นจากการเบียดเบียน ไม่ฆ่า ไม่ทำร้าย ไม่พูดโกหก ไม่ลักขโมย เป็นต้น ย่อมลดโอกาสเกิดความขัดแย้งโดยตรง เมื่อคนหนึ่งไม่เริ่มใช้ความรุนแรง หรือคำพูดร้าย ย่อมไม่ก่อให้เกิดการตอบโต้หรือบานปลาย แก้โดยอ้อม คือ ทำให้เกิดความไว้วางใจและความสงบในสังคม ลดปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่ความรุนแรง เช่น ความแค้น ความอาฆาต ทำความดีให้ถึงพร้อม แก้โดยตรงจากการแสดงน้ำใจ ช่วยเหลือกัน เสียสละเพื่อผู้อื่น ย่อมลดแรงต้านในสังคม การพูดดี ทำดี สร้างมิตรภาพที่แข็งแรง ซึ่งช่วยลดโอกาสเกิดปัญหาขัดแย้ง แก้โดยอ้อมจากการเป็นแบบอย่างที่ดี กระตุ้นให้ผู้อื่นทำตาม ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความดี สร้าง “ทุนทางสังคม” ที่ทำให้ความขัดแย้งลดลง เพราะคนมองเห็นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน ทำจิตใจให้ผ่องใส แก้โดยตรง คือ คนที่ฝึกสติ สมาธิ ย่อมมีความอดทนและไม่ตอบสนองด้วยอารมณ์รุนแรงทันทีในสถานการณ์ตึงเครียด ลดการใช้ถ้อยคำรุนแรงหรือพฤติกรรมโต้ตอบที่มาจากอารมณ์โกรธ แก้โดยอ้อม คือ ช่วยให้มี “เมตตา กรุณา” ต่อผู้อื่นมากขึ้น ทำให้ไม่อยากทำร้าย ไม่อยากเห็นใครเดือดร้อน เมื่อใจสงบ สังคมก็สงบ เพราะเริ่มที่ปัจเจกบุคคลตัวอย่างในชีวิตจริง ในครอบครัว คือ พ่อแม่ที่ฝึกใจให้ผ่องใส พูดด้วยความเมตตา สอนลูกอย่างมีเหตุผล จะลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ในที่ทำงาน คือ หัวหน้าที่ปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์จะไม่ใช้อำนาจหรืออำนาจรุนแรงในการแก้ปัญหา แต่ใช้สติและเมตตาในสังคม/ประเทศชาติ หากผู้นำทางการเมืองยึดหลักนี้ จะเลือกแนวทางสันติวิธีในการแก้ปัญหา มากกว่าใช้ความรุนแรง กล่าวโดยสรุป โอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักธรรมที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง หากนำมาปฏิบัติจริง จะช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม โดย หยุดความชั่ว (ไม่ทำร้าย) ส่งเสริมความดี (ช่วยเหลือกัน) ควบคุมจิตใจ (ไม่ให้อารมณ์นำพาไปสู่ความรุนแรง)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า 1) เส้นทางสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) มีเส้นทางสร้างสังคมสันติสุขที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาตนเอง การเผยแผ่ธรรมะ และการสร้างเครือข่ายสันติสุขในสังคมไทยและทั่วโลก ดังนี้ (1) การพัฒนาตนเองและการบรรลुธรรม พระมงคลเทพมุนีเริ่มต้นเส้นทางของท่านด้วยการศึกษาธรรมะและการปฏิบัติสมาธิอย่างจริงจัง จนท่านได้ค้นพบวิชชาธรรมกาย ในพรรษาที่ 11 ที่วัดโบสถ์บนบางคูเวียง ท่านดำเนินจิตสู่หนทางแห่งสมณนิมิต คือ เครื่องหมายที่ทำให้ใจสงบระงับ จนเห็นดวงปฐมมรรค ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ และดวงวิมุตติญาณทัสสนะ จากนั้นจึงเห็นกายที่เป็นโลกียะ ได้แก่กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายพรหม และกายอรุพพรหม ทั้งหยาบ ทั้งละเอียด จนกระทั่งเข้าถึงพระธรรมกายที่เป็นจุดคาบเกี่ยวระหว่าง โลกียะ และโลกุตระ เรียกว่า ธรรมกายโคตรภู จนกระทั่งบรรลुถึง พระธรรมกายโสตาปัตติมรรค พระธรรมกายโสตาปัตติผล พระธรรมกายสกทาคามีมรรค พระธรรมกายสกทาคามีผล พระธรรมกายอนาคามีมรรค พระธรรมกายอนาคามีผล พระธรรมกายอรหัตมรรค และพระธรรมกายอรหัตผล ตามหลักทั่วไปของพระพุทธศาสนา การบรรลุธรรมของท่านเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์หรือตัดสินได้จากภายนอก และถือเป็นปัจเจกัตถ์ เวทิตัพโพ วิญญูหิ (รู้ได้เฉพาะตน) และหลังจากนั้นท่านได้นำความรู้ที่ได้รับไปเผยแผ่และสอนลูกศิษย์ที่วัดบางปลาและวัดปากน้ำ ท่านเน้นการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาและการเข้าถึงธรรมกาย ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจสงบและส่งเสริมความสุขในสังคม (2) การเผยแผ่ธรรมะและการสร้างเครือข่ายสันติสุข โดยท่านเริ่มเผยแผ่ธรรมะที่วัดบางปลาและวัดปากน้ำ โดยตั้งกลุ่มทำสมาธิขั้นสูงที่เรียกว่า "โรงงานทำวิชา" เพื่อพัฒนาสันติ

ภายใน ท่านยังส่งลูกศิษย์ไปเผยแผ่ธรรมะในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ และตั้งวัดและศูนย์สมาธิทั่วโลก ท่านใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การบันทึกเสียงและวิดีโอ เพื่อเผยแผ่คำสอนของท่านให้กว้างขวางขึ้น

(3) การสร้างระบบฝึกสมาธิและการศึกษา กล่าวคือ ท่านสร้างระบบฝึกสมาธิตลอด 24 ชั่วโมงที่วัดปากน้ำ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงสันติสุขที่แท้จริง ท่านยังตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อสอนบาลีและนันทกรรม และมอบพระของขวัญให้ผู้ร่วมบุญเพื่ออุปัชฌาย์พระเถระที่เรียนบาลี ท่านเน้นการปฏิบัติและสันติสุขภายใน โดยมีการรับแขกเพื่อสงเคราะห์ญาติโยมและเผยแผ่ธรรมะ

(4) การสร้างศิษยานุศิษย์และสืบทอดแนวทาง โดยท่านเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา โดยการสร้างศิษยานุศิษย์ที่สืบทอดแนวทางของท่าน และขยายแนวทางปฏิบัติสู่เครือข่ายสันติสุขทั่วโลก ผ่านวัดพระธรรมกายและศูนย์สมาธิ ท่านเน้นการสร้างคนมากกว่าการสร้างวัด เชื่อว่าการเผยแผ่ธรรมะต้องเริ่มจากการพัฒนาคน ให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสุขภายใน และ

(5) การสร้างสันติสุขภายในและภายนอก ทั้งนี้ ท่านเน้นการพัฒนาสันติภายในผ่านการทำสมาธิ และขยายแนวทางปฏิบัติสู่เครือข่ายสันติสุขทั่วโลก ท่านเชื่อว่าสันติสุขภายในจะนำไปสู่สันติภาพโลก เมื่อแต่ละคนมีความสงบในใจ จะส่งผลให้ไม่เมตตาต่อกันและทำให้โลกสงบร่มเย็น ท่านยังเน้นการฝึกใจให้มีสติและสงบ เพื่อลดการทะเลาะเบาะแว้งและสร้างความสุขในสังคม

2) บทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทยของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) พบว่า พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทยผ่านการปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม โดยสรุปได้ ดังนี้ (1) บทบาทด้านการดำรงตนเป็นต้นแบบในฐานะพระสงฆ์เพื่อสังคม: พระมงคลเทพมุนีเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในศีลและวินัย ท่านเป็นผู้นำที่สามารถควบคุมพระภิกษุและสามเณรได้อย่างมีระเบียบ และเป็นแบบอย่างของความเมตตาและการให้อภัย แม้ถูกกลั่นแกล้งก็ไม่ตอบโต้ ท่านพัฒนาวัดปากน้ำให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาและปฏิบัติธรรม สร้างศิษยานุศิษย์จำนวนมากที่สืบทอดแนวทางของท่าน นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้นำในการผลิตวัตถุมงคลและสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อสนับสนุนการศึกษาธรรมะและการปฏิบัติธรรมของพระเถระและแม่ชี (2) บทบาทด้านศาสนศึกษาบ่มเพาะทายาทสร้างสันติสุขในสังคม ท่านเน้นการพัฒนาสันติภายในผ่านการทำสมาธิ และขยายแนวทางปฏิบัติสู่เครือข่ายสันติสุขทั่วโลก ผ่านวัดพระธรรมกายและศูนย์สมาธิ ท่านพัฒนาวิชาธรรมกายเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติสุข ฝึกฝนพระและฆราวาสให้เข้าถึงธรรมะ เพื่อเป็นผู้นำเผยแผ่ธรรมะ ท่านยังสร้างระบบฝึกสมาธิตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อให้เข้าถึงสันติสุขที่แท้จริง (3) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติภาวนา พระมงคลเทพมุนีเป็นครูผู้มุ่งมั่นในการปฏิบัติและเผยแผ่คำสอน ท่านสอนพระเถระให้ศึกษาพระไตรปิฎก และปฏิบัติธรรม เริ่มต้นเผยแผ่ที่วัดปากน้ำ และขยายไปยังวัดลำพญา ประเทศอังกฤษ และทั่วโลก ท่านสร้างแนวทางปฏิบัติธรรมที่เข้าถึงง่าย เน้น "หยุดเป็นตัวสำเร็จ" พัฒนาพระและฆราวาสให้เป็นศาสนทายาท ส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติธรรม ใช้เทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมะ ผ่านหนังสือ วิทยุทัศน์ และสื่อดิจิทัล (4) บทบาทของผู้นำสร้างศรัทธานำพาสันติสุขสู่สังคม ท่านเป็นผู้นำที่สร้างศรัทธาให้กับผู้คนผ่านการปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่คำสอน ท่านเน้นการสร้างคนมากกว่าการสร้างวัด เชื่อว่าการเผยแผ่ธรรมะต้องเริ่มจากการพัฒนาคน ให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสุขภายใน ท่านยังเป็นต้นแบบของความเสียสละและอุทิศตนให้พระพุทธศาสนา โดยการตั้งโรงครัวและโรงทานเพื่อช่วยเหลือพระเถระและญาติโยม (5) บทบาทด้านจิตสงเคราะห์สร้างสังคมแห่งผู้ให้แสงสว่างแห่งปัญญา ท่านเป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในทุกด้าน ทั้งการศึกษา การทำทาน และการปฏิบัติธรรม จนสามารถเข้าถึงธรรมและเป็นแรงบันดาลใจให้ลูกศิษย์ในการสร้างสันติสุขให้กับตนเองและสังคม ท่านได้ทุ่มเทชีวิตเพื่อการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่คำสอนอย่างจริงจัง ซึ่งถือเป็นต้นแบบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระพุทธเจ้า (6) บทบาทด้านสาธารณะสงเคราะห์สร้างสังคมแห่งการให้ ท่านเป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือสังคมและผู้ศึกษาธรรม โดยการตั้งโรงครัวเพื่อเลี้ยงดูพระเถระและแม่ชี ซึ่งแสดงถึง

ความมุ่งมั่นในการช่วยเหลือสังคมและผู้ศึกษาธรรม ท่านยังเน้นการปฏิบัติและสันติสุขภายใน โดยมีการรับแขก เพื่อสงเคราะห์ญาติโยมและเผยแพร่ธรรมะ สร้างสาธารณประโยชน์ เช่น โบสถ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม และ (7) การรักษาด้อยอดเสริมสร้างสังคมสันติสุขจากศิษยานุศิษย์ ท่านเป็นต้นแบบของพระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา โดยการสร้างศิษยานุศิษย์ที่สืบทอดแนวทางของท่าน และขยายแนวทางปฏิบัติสู่เครือข่ายสันติสุขทั่วโลก ผ่านวัดพระธรรมกายและศูนย์สมาธิ ท่านยังเน้นการสร้างคนมากกว่าการสร้างวัด เชื่อว่าการเผยแพร่ธรรมะต้องเริ่มจากการพัฒนาคน ให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสุขภายใน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ตามหลักพุทธสันติวิธี ดังนี้

1) มุ่งมั่นประพฤติตนตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ท่านมีความอดทนเป็นเลิศตั้งแต่แรกเกิด สอนตัวเองได้ตั้งแต่ยังไม่อดนม ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก ไม่เบียดเบียน ไม่ล้างผลาญผู้อื่น มีนิพพานเป็นเป้าหมายตั้งแต่เด็ก ตั้งณโณปนิชานบวชตลอดชีวิตเมื่ออายุย่างเข้า 19 ปี อยู่ในที่สงบด้วยการอุปสมบท มีความสำรวมในพระธรรมวินัย แสวงหาความสุขภายใน ด้วยการศึกษาด้านปฏิบัติ (วิปัสสนาธุระ) นับจากวันแรกที่บวช กับพระอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในสำนักต่าง ๆ จนได้ดวงใสประมาณเท่าฟองไข่แดงของไก่ติดอยู่ที่ศูนย์กลางกาย ท่านได้ออกเดินธุดงค์ไปยังที่ต่าง ๆ จนได้พบคำภาวนา “สัมมา อะระหัง” จากพระธุดงค์รูปหนึ่งในจังหวัดสุโขทัย มีการจัดตั้งโรงครัวประกอบอาหารเลี้ยงพระภิกษุ สามเณรผู้ประพฤติธรรมในวัดปากน้ำ

2) เดินตามทางสายกลางเข้าถึงความสุขภายใน พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ท่านเป็นคนจริง ทำจริง มาตั้งแต่เด็ก ถ้าท่านตั้งใจจะทำอะไรแล้ว จะต้องทำจนสำเร็จ เรื่องการปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน ในพรรษาที่ 12 จำพรรษาที่วัดโบสถ์บน เมื่อถึงกลางพรรษา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (ปี พ.ศ. 2460) ท่านก็มี ความคิดว่า “ในเมื่อเราตั้งใจจริง ๆ ในการบวช จำเดิมอายุ 19 เราได้ปฏิญาณตนบวชจนตาย ขอย่าได้ตายในระหว่างก่อนบวช บัดนี้ ก็ได้บอกลามมาถึง 15 พรรษา อย่างเข้าพรรษานี้แล้ว ก็พอแก่ความประสงค์ของเราแล้ว บัดนี้ ของจริงของแท้ ที่พระพุทธเจ้าท่านรู้ท่านเห็น เราก็งงยังไม่ได้บรรลุ ยังไม่รู้ไม่เห็น สมควรแล้วที่จะต้องกระทำอย่างจริงจัง” ท่านจึงตั้งสัตยาธิฐานว่า “แม่เลือดเนื้อจะแห้งเหือดหายไป เหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตามที ถ้านั่งลงไปแล้ว ไม่บรรลุธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเห็น จะไม่ยอมลุกขึ้นจากที่จนตลอดชีวิต” เมื่อตั้งจิตอธิษฐานเสร็จก็เริ่มนั่งและตั้งจิตอ่อนวอนแต่พระพุทธเจ้าว่า “ขอพระองค์ได้ทรงกรุณาโปรดข้าพเจ้า ทรงประทานธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้อย่างน้อยที่สุดแล่ง่ายที่สุด ที่พระองค์ได้ทรงรู้แล้วแก่ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าข้าพระพุทธเจ้ารู้ธรรมของพระองค์แล้วเป็นโทษแก่ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์ อย่าทรงพระราชทานเลย ถ้าเป็นคุณแก่ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์ได้ทรงกรุณา โปรดพระราชทานแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์รับเป็นทนายศาสนาในศาสนาของพระองค์ไปจนตลอดชีวิต” แล้วท่านค้นพบวิชารธรรมกายและได้เป็นพยานแห่งการตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคืนนั้นเอง

จากการที่ท่านได้ค้นพบวิชารธรรมกาย ทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวกอย่างน้อย 4 ด้าน คือ สันติภาพเชิงบวกด้านสร้างสันติสุขภายใน (Inner Peace) การฝึกสมาธิแบบธรรมกาย ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบในใจ ลดความโกรธ ความโลภ และความหลง คนที่มีใจสงบ มีเมตตา จะส่งผลโดยตรงต่อการลดความรุนแรงในครอบครัว ชุมชน และสังคม ผลลัพธ์ คือ "สงครามภายนอกจะไม่เกิด หากใจมนุษย์ไม่มีความขัดแย้ง" สันติภาพเชิงบวกด้านพัฒนาศีลธรรมส่วนบุคคลและสังคม วิชารธรรมกายเน้นการรักษาศีล เจริญสมาธิ และใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ผู้ที่เข้าถึงธรรมกายถูกปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต ไม่เบียดเบียนใคร ผลลัพธ์ คือ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรม ลดปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม คอร์รัปชัน และการใช้ความรุนแรง สันติภาพเชิงบวกด้านสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ วัดและสำนักต่าง ๆ ที่สืบทอดวิชารธรรมกาย มีบทบาทในการจัดกิจกรรมเจริญสมาธิทั้งในและต่างประเทศ เกิดการสร้าง “ชุมชนแห่งสันติ” (Peace-based

communities) เช่น วันสมาธิโลก, โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลก ฯลฯ ผลลัพธ์ คือ ขยายอิทธิพลของสันติภาพเชิงพฤติกรรมและวัฒนธรรม ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ประเทศ และโลก สันติภาพเชิงบวกด้านการส่งเสริมพลังบวกและเมตตาในวงกว้าง วิชาธรรมกายไม่จำกัดเฉพาะศาสนาพุทธ ผู้ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธก็สามารถฝึกได้ หลักการ “กระแสจิตบริสุทธิ์” ถูกนำไปใช้ในการอธิฐานเพื่อสันติภาพโลก การส่งกำลังใจแก่ผู้ประสบภัย ฯลฯ ผลลัพธ์ คือ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพด้วยพลังจิตอย่างสงบ ไม่ใช่การประท้วงหรือใช้อำนาจ ดังนั้น การค้นพบวิชาธรรมกายของหลวงพ่อดอกน้ำ ถือเป็นการวางรากฐานของ สันติภาพเชิงบวกจากภายในสู่ภายนอก ด้วยหลักธรรมที่เข้าถึงได้จริง ฝึกฝนได้จริง และส่งผลเชิงพฤติกรรมและวัฒนธรรมต่อสังคมในระยะยาว “ถ้าโลกทั้งโลกหันมาฝึกใจให้หยุดนิ่ง โลกจะไม่มีวันมีสงครามอีกต่อไป” ส่งผลต่อสันติภาพเชิงพุทธ อย่างน้อย 5 ประการ คือ นำพาให้เข้าถึงธรรมะด้วยการปฏิบัติจริง วิชาธรรมกายเสนอ “ทางสายกลางภายใน” โดยการเจริญสมาธิภาวนาเพื่อหยุดใจให้สงบ ผู้ปฏิบัติเข้าถึง “ธรรมกาย” ซึ่งเปรียบได้กับ “พุทธะภายใน” หรือ “พระนิพพานเบื้องต้น” ผลลัพธ์ คือ ผู้ปฏิบัติสามารถสัมผัสสภาวะไร้กิเลสชั่วคราว เป็นการประจักษ์ถึงสันติภาพภายในอย่างแท้จริง กำจัดอาสวะ คือ ความโลภ โกรธ หลง วิชาธรรมกายเน้นการ “เห็นแจ้งภายใน” ไม่ใช่เพียงการนั่งสมาธิให้สงบเท่านั้น แต่พัฒนาไปถึงการดับอาสวะ (กิเลสที่ฝังลึก) เมื่อใจหลุดจากกิเลส จิตจะเกิดความเมตตา กรุณา และอุเบกขาอย่างบริสุทธิ์ ผลลัพธ์ คือ สันติภาพไม่ใช่แค่ไม่มีความรุนแรง แต่เป็นจิตที่บริสุทธิ์ ไม่คิดเบียดเบียนใครเลย เผยแพร่การพัฒนาจิตเพื่อสันติสุขในวงกว้าง หลังการค้นพบวิชาธรรมกาย หลวงพ่อดอกน้ำได้ถ่ายทอดแนวทางนี้แก่พระภิกษุและฆราวาสจำนวนมาก ต่อมาเกิดการขยายงานออกไปทั่วประเทศ และต่อยอดในระดับนานาชาติ เช่น โครงการ Dhammakaya International Meditation Centers ผลลัพธ์ คือ การเผยแพร่สมาธิภาวนาอย่างเป็นระบบ ช่วยให้สันติภาพเชิงพุทธกระจายตัวในเชิงวัฒนธรรม สร้าง “สังคมธรรมาธิปไตย” ตามแนวพระพุทธเจ้า หลวงพ่อดอกน้ำส่งเสริมการใช้ธรรมะเป็นหลักนำชีวิต ไม่ใช่อำนาจหรือผลประโยชน์ วัดกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และฝึกฝนพุทธวิธีเพื่อสันติภาพอย่างถาวร ผลลัพธ์ คือ เกิดชุมชนแห่งสติ ศีลธรรม และสมาธิ เป็นรากฐานของสังคมสันติ ตอบโจทย์เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา วิชาธรรมกายไม่เพียงช่วยให้พ้นจากทุกข์ประจำวัน แต่ยังมุ่งสู่ การหลุดพ้น (วิมุตติ) ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้เข้าถึงธรรมกายจะรู้จัก “นิพพาน” ผ่านการประจักษ์ด้วยตนเอง เป็นสันติภาพสูงสุด ผลลัพธ์ คือ นำปัจเจกบุคคลและสังคมเข้าสู่สันติภาพเชิงพุทธระดับสุดยอด คือ “ภาวะแห่งการหลุดพ้น” ดังนั้น วิชาธรรมกาย สร้างสันติภาพเชิงพุทธ โดยการ นำผู้คนเข้าถึงธรรมะผ่านสมาธิภายใน ปรากกิเลสอันเป็นรากเหง้าของความรุนแรง ส่งเสริมวัฒนธรรมพุทธแห่งเมตตา สร้างชุมชนธรรมาธิปไตย และพาปัจเจกบุคคลไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือ “นิพพาน” สันติภาพเชิงพุทธจึงไม่ใช่เพียงการไม่มีสงคราม แต่คือการดับไฟกิเลสในใจ ด้วยปัญญาแห่งธรรม

3) สร้างศาสนทายาทสืบสานวิถีสันติสุข หลวงปู่ได้ทุ่มเทชีวิตให้กับการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนาอย่างเต็มที่ เพื่อค้นคว้าหาที่สวดแห่งธรรม ยิ่งค้นก็ยิ่งลึกซึ้งขึ้นไปทุกที ท่านปฏิบัติอย่างนี้อีกประมาณเดือนเศษ จึงได้สอนที่วัดบางปลาอยู่ประมาณ 4 เดือน มีพระภิกษุที่สามารถปฏิบัติธรรมตามอย่างท่านได้ 3 รูป คือ พระภิกษุสังวาลย์ พระภิกษุแบน พระภิกษุอ่วม รวมทั้งฤๅษีอีก 4 ท่าน จากนั้นพรรษาที่ 13 ท่านได้พาพระภิกษุสังวาลย์ ไปจำพรรษาที่วัดสองพี่น้อง ที่วัดนี้มีพระภิกษุได้เห็นธรรมอีก 1 รูป คือ พระภิกษุหมก และศิษยานุศิษย์อีกมากมายตามรายชื่อที่ปรากฏอยู่ในหนังสือบุคคลยุคต้นวิชา เล่ม 1-3 รวมทั้งสิ้น 57 รูป/ท่าน ยกตัวอย่างเช่น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.9) กบิลวฒฺโฑ ภิกขุ (ศาสตราจารย์ ดร.วิลเลียม ออร์กิสต์ เพอร์เฟสท์) พระครูภาวนามงคล คุณยายอาจารย์แม่ชีทองสุข สำแดงปั้น คุณยายอาจารย์แม่ชีณอม อาสวไวย อาจารย์แม่ชีเอียร อีร์สวัสดิ์ คุณยายอาจารย์แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง เป็นต้น

4) การสร้างเครือข่ายแห่งความสุข สร้างศาสนทายาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) สามารถสรุปโดยย่อ ดังนี้ (1) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 เป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (2) สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (เจ้าอวสานวรมหาปณฺธิ ป.ธ. 9) เป็นเจ้าอาวาสวัดปากน้ำต่อจากหลวงปู่ และขยายสาขาวัดปากน้ำไปต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ไต้หวัน มัลดีแคว และเคนยา (3) พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล) เป็นเจ้าอาวาสที่วัดหลวงพ่อด้านธรรมกายาราม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (4) กบิลวณฺโฑ ภิกขุ (ศาสตราจารย์ ดร.วิลเลียม ออร์กิสต์ เพอร์เฟสท์) เริ่มปักหลักวิชชาธรรมกายที่ยุโรป (5) พระครูภาวนามงคล เป็นเจ้าอาวาสที่วัดป่าเจริญธรรมกายที่จังหวัดร้อยเอ็ด (6) คุณยายอาจารย์แม่ชีทองสุข ลำแตงปิ่น ทำหน้าที่สอนที่วัดปากน้ำบางปะกง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี บ้านบึง พนัสนิคม พนมสารคาม ปราจีนบุรี ท่าเรือ ท่าประจักษ์ หาดยาง ระยอง นครปฐม ราชบุรี สิงห์บุรี นครสวรรค์ ตะพานหิน พิษณุโลก และเชียงใหม่ (7) คุณยายอาจารย์แม่ชีณอม อาสวโร บุกเบิกสร้างสำนักวิปัสสนาที่บ้านเกิดของท่าน จังหวัดอ่างทอง (8) อาจารย์แม่ชีเอียร อิศวโร ชลบุรี เชียงใหม่ อุดรธานี พิษณุโลก สระบุรี และสร้างสำนักปฏิบัติธรรมซึ่งใช้เป็นที่พักอาศัยด้วยที่นครสวรรค์ ฯลฯ (9) คุณยายอาจารย์แม่ชีจันทร์ ขนนกยูง เริ่มต้นสอนธรรมะปฏิบัติที่บ้านกัลยาณมิตรหมายเลข 1 หรือบ้านธรรมะประสิทธิ์ในวัดปากน้ำ ขยายมาสู่วัดพระธรรมกาย ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ขยายศูนย์สาขาไปทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย และขยายศูนย์สาขาไป 208 ประเทศทั่วโลก

สร้างศาสนทายาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ส่งผลต่อสันติภาพเชิงบวก อย่างน้อย 6 ประการ คือ สร้างสันติภาพจากภายใน (Inner Peace) หลวงพ่อนั้นให้ผู้บวชฝึกสมาธิเข้าถึง “ธรรมกาย” ทำให้ใจสงบและสะอาด ศาสนทายาทเหล่านี้จะมีเมตตา กรุณา และไม่มีความรุนแรงในใจ ผลลัพธ์ คือ เกิด บุคคลต้นแบบ ที่เป็นแหล่งพลังบวกในครอบครัวและชุมชน ปลุกฝังศีลธรรมและวินัยสู่สังคม ศาสนทายาทมีบทบาทในการสอนธรรมะ ฝึกอบรมเยาวชน บรรพชาสามเณร และโครงการฝึกอบรมฆราวาส ใช้หลักพุทธธรรม เช่น ศีล 5 สมาธิ และความกตัญญู มาสร้างวินัยในชีวิต ผลลัพธ์ คือ ลดพฤติกรรมเบียดเบียน เพิ่มความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สังคมมีความสงบอย่างยั่งยืน ขยายเครือข่าย “คนดี” ในระดับประเทศและโลก หลวงพ่อบรรพชาให้ลูกศิษย์เผยแผ่วิชชาธรรมกายในระดับประเทศ และต่อมาสู่ระดับนานาชาติ เกิดโครงการระดับโลก เช่น วันสมาธิโลก ศูนย์อบรมต่างประเทศ ผลลัพธ์ คือ เครือข่ายศาสนทายาทกลายเป็น “เครือข่ายสันติภาพ” ที่ใช้ธรรมะเชื่อมโยงผู้คนทั่วโลก แก้ปัญหาเชิงโครงสร้างด้วย “พลังคุณธรรม” ศาสนทายาททำงานกับชุมชน เช่น การรณรงค์ลดเหล้า, ปลุกฝังศีลธรรมในโรงเรียน, ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติใช้ความรู้สานกับสมาธิเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและเชิงระบบ ผลลัพธ์ คือ ลดปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น อาชญากรรม ความรุนแรงในครอบครัว และความเกลียดชัง สร้างแรงบันดาลใจให้คนเป็น “ผู้ให้” แห่งสันติ ศาสนทายาทไม่เพียงแค่สอนธรรมะ แต่เป็นแบบอย่างของ “ชีวิตที่เสียสละเพื่อส่วนรวม” หลวงพ่อนั้นว่า การปฏิบัติธรรมต้องควบคู่กับการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ผลลัพธ์ คือ เกิดคนรุ่นใหม่ที่มีจิตสาธารณะ ยึด “การให้” มากกว่า “การเอา” สังคมอบอุ่นและปลอดภัย

สร้างศาสนทายาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ส่งผลต่อสันติภาพเชิงพุทธ อย่างน้อย 6 ประการ คือ ปลุกฝังธรรมะจากภายใน สันติสุขภายใน หลวงพ่อบริการปฏิบัติสมาธิ (วิชชาธรรมกาย) ให้ผู้บวชและฆราวาสเข้าถึงความสงบจากจิตใจตนเอง ผู้ที่เข้าถึงธรรมกายย่อมมีเมตตา ไม่เบียดเบียน มีสติและปัญญาในชีวิตประจำวัน ผลลัพธ์ คือ ศาสนทายาทที่หลวงพ่อบริการจึงเป็นต้นแบบของ “สันติภาพจากภายใน” ที่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ สืบทอดธรรมอย่างถูกต้อง ธรรมปฏิบัติ นำสันติ ท่านไม่ได้เน้นเพียงการเรียนรู้ทฤษฎี แต่เน้น การปฏิบัติให้เข้าถึงจริง ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าสอน จุดเด่นคือการฝึกสมาธิให้เข้าถึงธรรมกาย ซึ่งเป็นเครื่องมือในการขจัดกิเลสและพัฒนาใจ ผลลัพธ์ คือ สันติภาพเชิงพุทธเกิดขึ้น

จากการปฏิบัติที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงการพูดถึง “ความสงบ” สร้างผู้นำธรรมะที่มีศีล สมาธิ ปัญญา หลวงพ่อเน้นการฝึกพระภิกษุและฆราวาสให้มีคุณสมบัติ 3 ประการของผู้นำพุทธะ คือ ศีลบริสุทธิ์ สมาธิลึกซึ้ง ปัญญาเห็นแจ้ง ผลลัพธ์ คือ ศาสนทายาทที่มีคุณสมบัตินี้สามารถเป็น “ผู้นำสันติ” ที่มีพลังจิต เมตตา และปัญญาในการชี้นำสังคมได้ สร้างเครือข่ายการเผยแผ่สันติภาพผ่านธรรมะ หลวงพ่อวัดปากน้ำให้ความสำคัญกับการ “สร้างศิษย์ผู้สืบสายธรรม” และกระจายออกไปในวงกว้าง วัดต่าง ๆ ที่สืบสายธรรมจากท่านยังคงเน้นสมาธิ ศีลธรรม และกิจกรรมเพื่อสันติภาพ เช่น สมาธิวันอาทิตย์, วันสันติภาพโลก, โครงการบวชพระ ฯลฯ ผลลัพธ์ คือ เกิด “ชุมชนธรรมะ” ที่ส่งเสริมสันติภาพเชิงพุทธในระดับท้องถิ่นและระดับโลก สร้างแบบอย่างของการพัฒนาคนสันติภาพยั่งยืน การสร้างศาสนทายาทไม่ใช่การบวชชั่วคราวเท่านั้น แต่คือกระบวนการฝึกฝนระยะยาว หลวงพ่อวางรากฐานการศึกษาทางธรรมที่เน้นจิตใจ และจิตวิญญาณ มากกว่าความรู้ภายนอกผลลัพธ์ คือ สันติภาพจึงไม่ใช่ชั่วคราว หรือขึ้นกับภาวะทางการเมือง แต่ฝังรากในจิตใจของประชาชน ดังนั้น “การสร้างศาสนทายาทของหลวงพ่อดาวดึงส์ คือการปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพไว้ในใจของผู้คน เพื่อให้แบ่งบานเป็นสังคมที่สงบเย็นและพ้นจากกิเลส”

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) องค์ความรู้จากการวิจัย คือ โมเดล “SEC-DP รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุข”

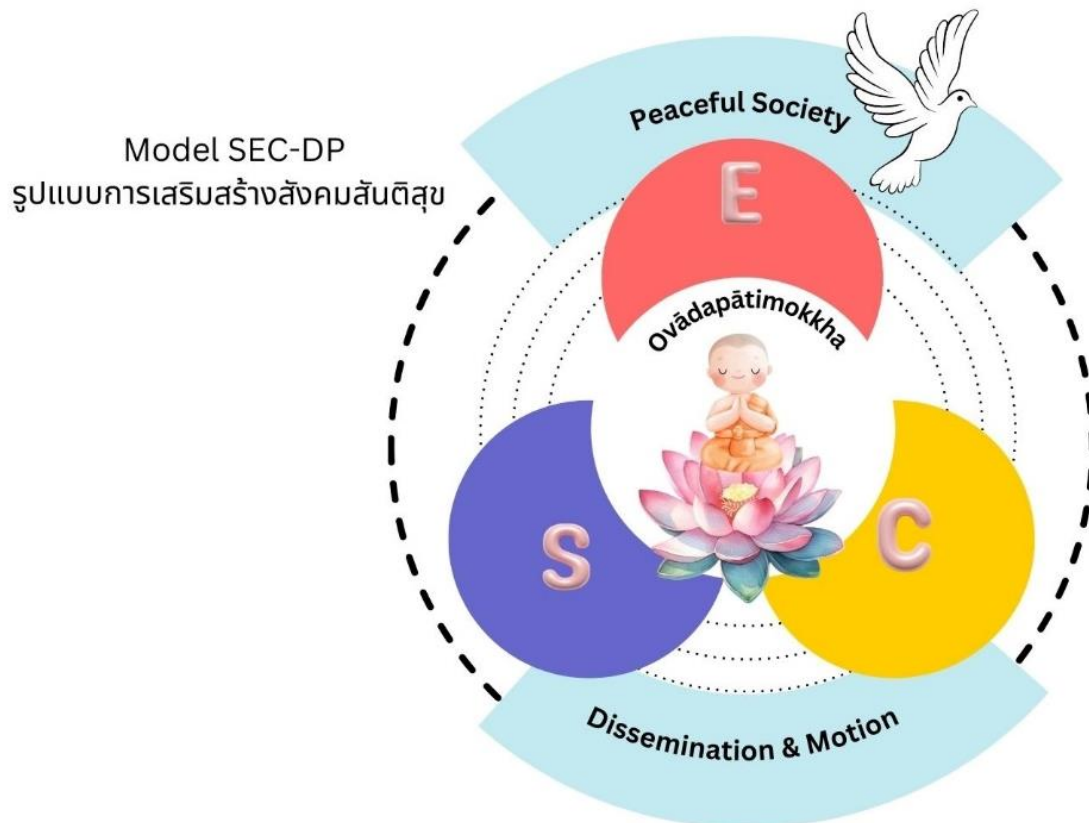

Figure 2: The SEC-DP Model for Promoting a Peaceful Society

โมเดล “SEC-DP รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” เป็นองค์ความรู้ที่ถอดบทเรียนจากแนวทางที่พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ใช้เป็นรากฐานในการสร้างสังคมสันติสุข คือ “พัฒนาตน → ปฏิบัติธรรม → เผยแผ่” นำไปสู่องค์ความรู้วิจัยได้ โมเดล SEC-DP องค์ประกอบพัฒนาพระสงฆ์เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข ประกอบด้วย

S มาจากคำว่า Self-Development การพัฒนาตนเอง ด้วยการ “ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง” กล่าวคือ ฝึกฝนตนเองให้หลุดพ้นจากความชั่ว สร้างนิสัยรักศีลธรรมและวินัย พัฒนาตนเองด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทั้งหมดนี้ เพื่อให้ชีวิตมีความสุขและมีคุณค่า โดยการฝึกฝนเริ่มต้นด้วยการมีสติในการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการกระทำ การเรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการให้อภัยทั้งตนเองและคนรอบข้าง เป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งและมีเมตตา นอกจากนี้ การทำสมาธิยังช่วยเสริมสร้างสติปัญญา ทำให้สามารถคิดและตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและมีความสุขที่แท้จริงในชีวิตประจำวัน เป็นที่พึ่งแห่งตนและสามารถเป็นที่พึ่งให้กับสรรพสัตว์

E มาจากคำว่า Education & Practice การศึกษาและปฏิบัติธรรม ด้วยการ “ทำกุศลให้ถึงพร้อม” ประกอบด้วย ศึกษาคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งซึ่งปฏิบัติธรรมตามหลักวิชาธรรมกายใช้การเจริญสมาธิภาวนาเป็นเครื่องมือพัฒนาจิตใจ เพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริงและความสงบภายใน การทำกุศลไม่เพียงแต่เป็นการสร้างบุญกุศลให้กับตนเอง แต่ยังเป็นการช่วยเหลือสังคมและผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์ด้วยจิตใจที่มีความเมตตาและกรุณาจะเป็นแสงสว่างนำทางให้เราเดินในทางที่ดีและถูกต้อง การศึกษาในพระพุทธศาสนายังเสริมสร้างปัญญาให้สามารถแยกแยะสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ได้อย่างชัดเจน การปฏิบัติวิชาธรรมกายจึงเป็นการเปิดประตูความรู้แจ้งที่ไม่สามารถหาได้ด้วยการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การเจริญสมาธิภาวนาช่วยให้จิตใจสงบ เยือกเย็น และมีพลังในการเผชิญกับความทุกข์และอุปสรรคในชีวิตด้วยความมั่นคงและเข้าใจอย่างแท้จริง

C มาจากคำว่า Cultivate Practice การปลูกฝังเผยแผ่การปฏิบัติธรรม ด้วยการ “ทำจิตให้ผ่องใส” กล่าวคือ เผยแผ่หลักธรรมสู่สังคม ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งสันติสุข สร้างชุมชนที่เต็มไปด้วยศีลธรรม ความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปฏิบัติธรรมเป็นเสมือนการปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงามในจิตใจของแต่ละบุคคล เมื่อเรามีจิตใจที่ผ่องใส เราจะสามารถมองเห็นความงามในผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม การทำจิตให้ผ่องใสไม่ใช่เพียงแค่การนั่งสมาธิหรือสวดมนต์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสดงออกถึงความเมตตาและกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ การเข้าใจและให้อภัยเมื่อเกิดความขัดแย้ง เป็นเส้นทางสู่การสร้างสังคมที่มีความสุขและเข้าใจกันอย่างแท้จริงทั้งสามองค์ประกอบของการพัฒนาพระสงฆ์เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข มีรากฐานจากหลักโอวาทปาฏิโมกข์ Ovādapātimokkha โดยพระสงฆ์ผู้จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำสังคมให้เกิดสันติสุขต้องเริ่มต้นจากตนเอง เป็นสันติภายในที่จะนำไปให้เกิดสันติสุขภายนอกได้โดยอาศัย D และ P

D มาจากคำว่า Dissemination & Motion การเผยแผ่และการเคลื่อนไหวโดยอาศัยพลังเครือข่ายของกัลยาณมิตรทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ออกทำหน้าที่ในการชักชวนให้สังคมตระหนักถึงการสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขโดยเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองเป็นผู้ไม่เบียดเบียน

P มาจากคำว่า Peaceful Society เพื่อสร้างสังคมสันติสุข เป็นการเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจและปัญญา โดยการให้ความรู้และการฝึกฝนที่เหมาะสม ทำให้พระสงฆ์สามารถมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การเผยแผ่ธรรมะเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่สำคัญในการสร้างสังคมสันติสุข โดยนำหลักธรรมคำสอนที่เป็นสากลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้ผู้คนมีความเข้าใจในคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความสุขเมตตาต่อกัน

ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวในแนวทางที่สร้างสรรค์จะช่วยให้การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม การที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน หรือโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น ๆ ในการร่วมมือกันสร้างสังคมที่ดีขึ้น ด้วยการดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้ พระสงฆ์จะสามารถมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ทุกคนต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี พบว่า การเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามมุมมองของนักวิชาการตะวันตก เช่น โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) แบ่งสันติภาพออกเป็น 2 รูปแบบ คือ สันติภาพเชิงลบกับสันติภาพเชิงบวก ทั้งนี้ อาจจะสามารถอธิบายได้ว่า สันติภาพเชิงลบ ได้แก่ สภาวะที่ไม่มีสงครามและความรุนแรงทำให้สังคมสงบสุข สันติภาพเชิงบวก ได้แก่ การที่ผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันมีความยุติธรรมและสมดุลทางธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Janejob (2022) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างสันติภาพภายในตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยได้นำทฤษฎีสันติภาพของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) กับแนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์มาเป็นแนวคิดเพื่อการสร้างสันติภาพในโลกปัจจุบันสู่อนาคต พบว่า สามารถเสริมสร้างสังคมสันติสุขได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Ariya Ariyachayo (Thirathinrat) (2021) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์นิमितและโอกาสในปณณวิเสสวิสุทธิมรรค พบว่า การกำหนดดวงแก้วเป็นดวงบริกรรมนิमितที่หลวงพ่อดวดปากน้ำได้อ้างอิงในการสอนตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำใจให้ผ่องใส

ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 บทบาทของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย พบว่า ด้านกายภาพ สามารถนำมาพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งนี้ อาจจะสามารถอธิบายได้ว่า ท่านสอนให้พิจารณาตนเองเพื่อให้พบว่า ตนเองนี้มีอะไรที่ต้องแก้ไข มีอะไรที่ต้องปรับปรุง มีอะไรที่ยังขาด มีอะไรที่ต้องรู้เพิ่ม มีอะไรที่ยังไม่รู้ไม่ได้ต้องรู้เพราะถ้าไม่รู้จะเป็นภัยกับชีวิตอย่างไร เมื่อพิจารณาอย่างนี้ก็จะผ่อนคลาย ลดความเครียด ลดความฟุ้งซ่าน มีความสุขในชีวิตแต่ละวันมากขึ้น มีการจดจ่อในสิ่งต่าง ๆ ได้ดี มีสติรู้เท่าทันตัวเอง สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้ และมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Janejob (2022) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างสันติภาพภายในตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักการของโอวาทปาฏิโมกข์นำมาปฏิบัติและเป็นแนวคิดเพื่อการสร้างสันติภาพในโลกปัจจุบันสู่อนาคตได้จริง ด้านสังคมภาพ สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้ประชาชนมีความเข้าใจเรื่องศีลและกฎแห่งกรรมมากขึ้น มีความเกรงกลัวต่อบาป เกิดใจรักที่จะเจริญสมาธิ รักษาศีล และให้ทาน ด้านจิตภาพ สามารถทำให้เกิดเสียงสะท้อนถึงการทำให้เข้าถึงสันติภายในว่า ผลจากการปฏิบัติทำให้ใจสงบ เย็น เป็นสุข ไม่ทุกข์ ได้ทั้งความสุข ความสงบ และความสว่างอยู่กลางกาย ด้านปัญญาภาพ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติสนใจศึกษาจนแตกฉานในพระปริยัติธรรมส่งผลให้พระภิกษุสามเณรมีแรงบันดาลใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kanjanathawiwat (2022) ที่ได้ทำดัชนีนิพนธ์เรื่อง รูปแบบการพัฒนาไค้ชตันแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี ที่นำภาวนา 4 มาพัฒนาไค้ชผู้นำตันแบบสันภาพโดยพุทธสันติวิธี พบว่า หลักภาวนา 4 พัฒนาไค้ชตันแบบให้มีสันติภาพภายในได้จริง

ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 3 รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ แนวทางที่ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ใช้เป็นรากฐานในการสร้างสังคมสันติสุข คือ "พัฒนาตนสู่การปฏิบัติและเผยแผ่" พบว่า สามารถนำไปสู่องค์ความรู้วิจัยได้ตามโมเดล SEC-

DP ทั้งนี้ อาจจะอธิบายได้ว่า แนวทางเหล่านี้เป็นองค์ประกอบการพัฒนาพระสงฆ์เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขได้ด้วยการพัฒนาตนเอง (Self-Development) โดย 1) การ "ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง" ด้วยการศึกษาศาสนาและปฏิบัติธรรม (Education & Practice) 2) การ "ทำกุศลให้ถึงพร้อม" ด้วยการปลูกฝังเผยแผ่และการปฏิบัติธรรม (Cultivate Practice) และ 3) การ "ทำจิตให้ผ่องใส" ด้วยการอยู่ในที่สงบและหมั่นเจริญสมาธิภาวนาจากองค์ประกอบของการพัฒนาพระสงฆ์เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุขนี้ย่อมนำไปสู่การเผยแผ่และการเคลื่อนไหว (Dissemination & Motion) เพื่อสร้างสังคมสันติสุข (Peaceful Society) เป็นการเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งทางกาย ใจ และปัญญา ทำให้พระสงฆ์สามารถมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสงฆ์ในความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ “พระอริยบุคคล 4 คู่ คือ 8 บุคคล” เป็นพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคที่ควรแก่ของที่เขาเข้ามาถวาย ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี และเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก” การเผยแผ่ธรรมะเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่สำคัญในการสร้างสังคมสันติสุขโดยนำหลักธรรมคำสอนที่เป็นสากลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้ผู้คนมีความเข้าใจในความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความเมตตาต่อกัน สอดคล้องกับพระคัมภีร์ของ Phramaha Hansa Dhammhaso (2018) ที่ได้กล่าวว่า การดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นจัดเป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมณฑลเทศาภิบาล (สด จันทสโร) พบว่า สังคมสันติสุขเป็นสังคมที่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าด้วยทาน ศีล และภาวนา ปราศจากการเบียดเบียน มีศีลธรรม สมาชิกในสังคมไม่ทำร้ายกัน ส่งเสริมความสงบสุข และปราศจากความขัดแย้ง การปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์เป็นแนวทางที่พระมณฑลเทศาภิบาล (สด จันทสโร) ใช้เป็นรากฐานในการสร้างสังคมสันติสุข คือ "พัฒนาตนสู่การปฏิบัติและเผยแผ่" สามารถนำไปสู่องค์ความรู้วิจัยที่สรุปเป็นโมเดลคือ SEC-DP อันเป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) การ "ละเว้นจากการทำบาปทั้งปวง" ด้วยการศึกษาศาสนาและปฏิบัติธรรม (Education & Practice) 2) การ "ทำกุศลให้ถึงพร้อม" ด้วยการปลูกฝังเผยแผ่การปฏิบัติธรรม (Cultivate Practice) และ 3) การ "ทำจิตให้ผ่องใส" จากสามองค์ประกอบของการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนี้ย่อมนำไปสู่การเผยแผ่และการเคลื่อนไหว (Dissemination & Motion) เพื่อสร้างสังคมสันติสุข (Peaceful Society) เป็นการเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจและปัญญาด้วยการให้ความรู้และการฝึกฝนที่เหมาะสมก็จะทำให้ผู้ที่ฝึกสามารถพัฒนาตนเอง สร้างสันติสุขให้ตนเองก่อน แล้วขยายไปสู่สมาชิกในครอบครัว ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับประเทศ หรือทั่วโลกได้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สังคมสันติสุขเป็นสังคมที่ปราศจากการเบียดเบียน มีศีลธรรม สมาชิกในสังคมไม่ทำร้ายกัน ส่งเสริมความสงบสุขและปราศจากความขัดแย้ง โดยอิงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าตามหลักทาน ศีล และภาวนา ดังนั้น สังคมจะเกิดสันติสุขได้ ทุกคนในสังคมต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกิดทักษะ ทั้งความรู้ ความคิด และการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า บทบาทของพระมณฑลเทศาภิบาล (สด จันทสโร) ต่อการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย สามารถนำมาพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น มีสติเท่าทันตัวเอง สามารถแก้ไขปัญหาและ

อุปสรรคในชีวิตได้ มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับบุคคลภายนอก เข้าใจเรื่องศีลและกฎแห่งกรรมมากขึ้น มีความเกรงกลัวต่อบาป ทำให้ใจสงบ ใจเย็น ใจเป็นสุข ไม่ทุกข์ใจ ทั้งความสุข ได้ทั้งความสงบ ได้ทั้งความสว่าง ดังนั้นผู้ที่รักการฝึกตัว สามารถเรียนรู้ประวัติการสร้างบารมีของท่าน เพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ท่านใช้หลักโอวาทปาฏิโมกข์ มีอุดมการณ์ 4 หลักการ 3 และวิธีการ 6 ในการฝึกฝนอบรมตนเอง จนเข้าถึงความสุขภายใน และแบ่งปันวิธีการเข้าถึงความสุขภายในให้กับศาสนทายาทและช่วยกันขยายเครือข่ายแห่งความสุขให้กว้างไกลออกไปทั่วโลก ดังนั้น ผู้ที่รักในการฝึกตนเอง สามารถนำหลักโอวาท-ปาฏิโมกข์ มาเป็นแม่บทได้ เพื่อพัฒนาตัวเองตามกำลังสติปัญญาของตนเองต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 2.1 ศึกษาการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของคุณยายจันทร์ ขนนกยูง ผู้ให้กำเนิดวัดพระธรรมกาย
- 2.2 ศึกษาการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระไชยบูลย์ ธมมชโย วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี
- 2.3 ศึกษาการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของพระพรหมวชิรปัญญาจารย์ (สุรเดช สุรเตโช) ป.ธ. 9 วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

References

- Chantabut, Kh. (1989). *The Status and Role of Buddhism in Thailand*. Bangkok: Phap Kanphim Limited Partnership.
- Janejob, L. (2022). *The Building of Inner Peace Within Individuals Based on Theravada Buddhism*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kanjanathawiwat, Ch. (2022). *A Model for Developing Peaceful Conflict Resolution through Buddhist Peace Methods*. (Doctoral Dissertation) . Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kongkrian, E. (2019). The Role of Thai Monks in the Development of Public Benefits for Society: A Case Study of Phra Thammamongkolyan (Luang Phor Viriyang Sirintharo). *Rajanakarin Journal*, 16(35), 25-30.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- National Office of Buddhism. (2023). *Basic Information on Buddhism for the Year 2023*. Retrieved September 3, 2024, from <https://www.onab.go.th/th/ebook/category/detail/id/1/iid/227>
- Phramaha Ariya Ariyachayo (Thirathinrat). (2021). *An Analysis of Omens and Illuminations in the Special Section of the Visuddhimagga*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2018). *Buddhist Peacebuilding: The Integration of Principles and Tools for Conflict Management*. (2nd ed.). Bangkok: Prayoon Sarn Thai Printing Co., Ltd.
- Phramaha Prayuth Payutto. (1970). *The Role of Monks in Contemporary Thai Society*. Bangkok: Buppit.
- Somdet Phutthakhosachar (P.A. Payutto). (1984). *Monastic Institutions and Thai Society, Lecture at the Seminar on "Buddhism and Contemporary Thai Society at the Siam Society under Royal Patronage, August 9, 1969*. Retrieved September 11, 2024, from <https://www.watyanaves.net/en/book-reading/422/5>
- Thai PBS News. (2023). *Revealing Statistics on Monk-Related Drug Cases*. Retrieved September 11, 2024, from <https://today.line.me/th/v2/article/1D60vY3>
- Thai Publica. (2013). *Monastic Institutions and Thai Society: The Declining Population of Monks and Novices*. Retrieved September 12, 2024, from <https://thaipublica.org/2013/10/monastery-institution-1/>
- The Disciples of Luang Phor Wat Pak Nam. (2012). *The Collected Dhamma Discourses of Phra Mongkolthepmuni (Sod Chandasaro)*. Bangkok: Ekpim Thai.
- Theeravekin, L. (1990). *Thai Politics and Government*. Pathum Thani: Thammasat University Press.

การพัฒนาสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐานวิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*

Development of Multimedia on 'Basic Carving' for Vocational Subject for Grade 6 Students

¹นำชัย น้ำใจดี, จุฑามาต พิรพัชระ และ จอมขวัญ สุวรรณรักษ์

¹Namchai Namjaidi, Chutamas Peeraphatchara and Jomkhwan Suwannarak

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: namchai-n@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน 2) ศึกษาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน และ 3) ศึกษาความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 40 คนจากประชากร 159 คน ที่เรียนวิชาการงานอาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงาน และแบบประเมินความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E1/E2 ตามเกณฑ์แบบ 80/80 และค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน

ผลการวิจัย พบว่า 1) สื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ แบ่งเป็น 6 ตอน โดยมีความเหมาะสมด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.90 2) ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน มีค่าเท่ากับ 80.50/85.25 เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพ 80/80 3) การประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินในภาพรวมเท่ากับ 0.99 แสดงว่ามีความสอดคล้องกันมาก และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด งานวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนะให้จัดทำสื่อการสอนสำหรับหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ ในวิชาการงานอาชีพ และศึกษารูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนและคุณลักษณะของผู้เรียนวิชาการงานอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร

คำสำคัญ: สื่อมัลติมีเดีย; แกะสลักพื้นฐาน; วิชาการงานอาชีพ

Abstract

This research article study was a combination of quantitative and experimental research with the following objectives: (1) to develop multimedia instructional materials on

*Received April 3, 2025; Revised May 5, 2025; Accepted May 9, 2025

basic carving; (2) to evaluate the effectiveness of the multimedia on basic carving; and (3) to study the inter-rater reliability among assessors of student work using the multimedia materials on basic carving. The sample group consisted of 40 Grade 6 students from the Demonstration School of Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus, selected by cluster sampling from a population of 159 students enrolled in the vocational subject during the second semester of the 2024 academic year. The research instruments included a multimedia appropriateness evaluation form, a practical skills assessment form, and a multimedia satisfaction questionnaire. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, multimedia efficiency values (E1/E2) based on the 80/80 criterion, and the inter-rater reliability index.

The research findings revealed that: (1) the multimedia on basic carving, developed for the vocational subject, consisted of six episodes and was rated as highly appropriate in terms of content and instructional technology, with an average score of 4.90; (2) the efficiency of the multimedia was 80.50/85.25, meeting the expected 80/80 standard; and (3) the inter-rater reliability index was 0.99, indicating very high agreement among evaluators. Student satisfaction with the multimedia was also rated at the highest level. It is recommended that instructional media be developed for other units in the vocational subject, and that instructional models aligned with content and student characteristics be further studied to enhance learning outcomes in accordance with curriculum goals.

Keywords: Multimedia; Basic Carving; Vocational Subject

บทนำ

นโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ของกระทรวงศึกษาธิการ (Office of the Education Council, 2013) โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีแผนการพัฒนาศักยภาพครูด้วยการนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเข้ามาปรับใช้เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ สามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองในวิชาที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองทิศทางการผลิตและการพัฒนากำลังคน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยทักษะสำคัญที่จำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะ 3Rs + 8Cs โดย 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านต่าง ๆ 8 ด้าน รวมทั้งทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Office of the Education Council, 2013) ซึ่ง Panich (2013) กล่าวว่า หลักการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จริง ต้องมาจากการลงมือทำ ลงมือปฏิบัติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กำหนดหน่วยการเรียนรู้เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเรื่องการพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายสอดคล้องกับศักยภาพ ความถนัดและความสนใจของนักเรียนเป็นรายบุคคล และ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตร เรื่องการมุ่งมั่นในการทำงานและรักความเป็นไทย (Demonstration School of Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus Educational Research and Development Center [Kasetsart University Laboratory School], 2022) ในแผนการสอนรายวิชา ง16101 การงานอาชีพ 6 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน ครอบคลุมหัวข้อเรื่อง อุปกรณ์ ผักและผลไม้ที่ใช้ในการแกะสลัก การแกะสลักใบไม้และดอกไม้จากผักและผลไม้ และการนำผักและผลไม้แกะสลักไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดตกแต่งและการประกอบอาหาร โดยมีเวลาการสอนหัวข้อละ 50 นาที ใช้เวลาการสอนสัปดาห์ละ 100 นาที

การสอนปฏิบัติในหน่วยการเรียนรู้เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน เป็นการสอนแบบสาธิตประกอบการบรรยาย เริ่มต้นจากผู้สอนบรรยายแนะนำอุปกรณ์ วัสดุผักหรือผลไม้ที่ใช้ วิธีการแกะสลักตามขั้นตอนที่ถูกต้อง แล้วจึงเริ่มต้นสาธิตการปอก การหั่น และการแกะสลักตามรูปแบบที่กำหนด ตามลำดับจนเสร็จสิ้นเป็นตัวอย่างต้นแบบงานที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติในการเรียนนั้น ๆ จากนั้น จึงให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ แต่เนื่องจากผู้เรียนแต่ละห้องมีจำนวนมากถึง 40 คน จึงส่งผลต่อการปฏิบัติการสอน โดย Amnuaysiri, and Suwannarak (2022) กล่าวว่า นักเรียนมีจำนวนมาก ทำให้ผู้สอนไม่สามารถสอนได้ทั่วถึง นักเรียนบางส่วนที่นั่งห่างจากผู้สอน ไม่สามารถมองเห็นวิธีการสาธิตจากผู้สอนได้อย่างชัดเจน จึงต้องสอนซ้ำไปซ้ำมาหลายครั้ง และยังพบปัญหาและอุปสรรคบางประการดังนี้ 1) ในการสาธิตและปฏิบัติรายบุคคล ผู้เรียนเกิดความสงสัยในขั้นตอนที่แตกต่างกัน ทำให้ต้องสาธิตซ้ำหลายครั้ง และต้องได้รับคำแนะนำที่เหมาะสม ส่งผลต่อการควบคุมเวลาเพื่อให้อุปกรณ์การสอนได้ตามวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ 2) ผู้เรียนที่ขาดเรียน ทำให้ผู้สอนต้องสาธิตในเรื่องที่ผ่านมาแล้ว ส่งผลให้ผู้เรียนรายอื่นเกิดความเบื่อหน่ายในการรอขึ้นบทเรียนใหม่ และ 3) ในหน่วยการเรียนรู้เรื่องการแกะสลักพื้นฐานยังไม่มีสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ซึ่งการใช้สื่อมัลติมีเดียในการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของผู้เรียน ที่ผ่านมา Kongchum, Somboon, Wongsan, and Worapongpat (2023) ศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังจากเรียนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์การแกะสลักผักผลไม้ลายกุหลาบ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 และมีความก้าวหน้าทางการเรียนได้ถึง 75.31 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 Amnuaysiri, and Suwannarak (2022) พบว่า ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน มีค่าเท่ากับ 80.00/84.21 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่ออยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น สื่อการสอน จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยเป็นสื่อกลางให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ช่วยถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ไปยังผู้เรียน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมตามต้องการ ซึ่งผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนได้ (Boonmee, 2021)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้ใช้แนวคิดของแบบจำลอง ADDIE model (Branson, 1975) เพื่อให้เป็นสื่อการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน สามารถเรียนรู้เข้าใจได้เท่าที่ต้องการ เป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและตอบสนองนโยบายการนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลปรับใช้ในการสอน โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านการประเมินจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร หมายเลขการรับรอง IRB-COA-001-2025 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2568

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ
3. เพื่อศึกษาความสอดคล้องของผู้ประเมินชั้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้แนวคิดของแบบจำลอง ADDIE model (Branson, 1975) เนื่องจากเป็นการออกแบบและพัฒนาสื่อการสอนที่ได้รับความนิยม มีรูปแบบที่ง่ายและมีขั้นตอนการปฏิบัติชัดเจน สามารถนำไปปรับใช้กับการออกแบบและพัฒนาสื่อได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะสื่อด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ (Analysis)

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแผนการสอนรายวิชา ง16101 วิชาการงานอาชีพ 6 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน คัดเลือกเนื้อหาโดยผู้เกี่ยวข้อง 3 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และผู้สอนสาขาวิชาการงานอาชีพ เพื่อใช้เป็นหัวข้อของเนื้อหาในการสร้างสื่อมัลติมีเดีย

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ (Design)

- 1) ศึกษาการออกแบบสื่อมัลติมีเดีย ในการจัดทำวีดิทัศน์ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและการตัดต่อ การใช้ภาพและสี รูปแบบและขนาดตัวหนังสือ เสียงบรรยาย ดนตรีประกอบ และขั้นตอนนำเสนอบทเรียน
- 2) ออกแบบโครงร่าง บทดำเนินเรื่อง และสร้างสื่อมัลติมีเดีย นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อปรับปรุง แก้ไข จากนั้น สร้างสื่อมัลติมีเดียตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในบทดำเนินเรื่องโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนา (Development)

- 1) กำหนดผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาด้านละ 3 คน สำหรับประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน
- 2) จัดทำแบบประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ ลิเคิร์ต (Likert, 1967) แบ่งเป็น 2 ชุด ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมด้านเนื้อหาของสื่อมัลติมีเดีย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา) และแบบประเมินความเหมาะสมด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาของสื่อมัลติมีเดีย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา) แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 ความเหมาะสมด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาของสื่อมัลติมีเดีย และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ (Best, 1981) ระดับคะแนน 5 หมายถึง ดีมาก และระดับคะแนน 1 หมายถึง ปรับปรุง เกณฑ์แปลความหมายค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 - 5.00 หมายถึง ดีมาก และค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.49 หมายถึง ปรับปรุง (Srisaard, 2017)

ขั้นตอนที่ 4 การนำไปใช้ (Implementation)

- 1) สุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จากประชากร 4 ห้อง 159 คน (Demonstration School of Kasetsart University Laboratory School, 2022) และกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนวิชาการงานอาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ซึ่ง Akakul (2006) กล่าวว่า การกำหนดเกณฑ์ในการนี้ ถ้าขนาดประชากรเป็นหลักร้อย ควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยร้อยละ 25 ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 40 คน

โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม ได้ 1 ห้อง คือ ห้อง ป. 6/2 มีนักเรียน 40 คน มีเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออกตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดย 1) เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria) ได้แก่ (1) เป็นผู้ลงทะเบียนเรียนในวิชาการแกะสลักพื้นฐาน (2) เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ และ (3) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทดลองสอนได้ตามเวลาที่กำหนด 2) เกณฑ์การคัดออก (Exclusion) ได้แก่ (1) ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทดลองสอนได้ตามเวลาที่กำหนด (2) ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมตลอดระยะเวลาในการทดลองสอน

2) จัดทำแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานการแกะสลักพื้นฐาน ประกอบด้วย (1) องค์ประกอบการประเมินชิ้นงานการแกะสลักไปไม้พื้นฐานจากผักและผลไม้ ได้แก่ การเตรียมผัก ผลไม้ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการในการปฏิบัติงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การทำความสะอาด ผลงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด และคุณภาพของผลงานสำเร็จ (2) เกณฑ์ตัดสินการประเมินทักษะการปฏิบัติการแกะสลักไปไม้จากผักและผลไม้ แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ดีมาก ดี พอใช้ และปรับปรุง โดยระดับคุณภาพดี (หรือ 3) ขึ้นไปถือว่า ผ่าน

3) ทดลองสอนเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ ด้วยสื่อมัลติมีเดียกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2568 ใช้เวลาดำเนินการ 2 วัน ๆ ละ 100 นาที รวม 200 นาที

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (Evaluations)

1) กำหนดผู้ให้ข้อมูล เป็นครูผู้สอนวิชาการงานอาชีพ (ด้านการแกะสลัก) 3 คน เป็นผู้ประเมินผลงานของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐานช่วยในการสอน

2) จัดทำแบบประเมินความพึงพอใจ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert, 1967) แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีเกณฑ์การแปลความหมาย (Best, 1981) โดย ระดับคะแนน 5 หมายถึง พึงพอใจในระดับมากที่สุด และระดับคะแนน 1 หมายถึงพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด และเกณฑ์แปลความหมาย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 - 5.00 หมายถึง พึงพอใจในระดับมากที่สุด และค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.49 หมายถึง พึงพอใจในระดับน้อยที่สุด (Srisaard, 2017)

1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E1/E2 ตามเกณฑ์การประสิทธิภาพแบบ 80/80

2) ประเมินความสอดคล้องของผู้ประเมิน 3 คน ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน (Rater Agreement Index: RAI) โดยนำคะแนนประเมินแต่ละพฤติกรรมบ่งชี้จำแนกตามจำนวนผู้ประเมินและจำนวนพฤติกรรมที่กลุ่มผู้ประเมินนั้นประเมินร่วมกัน ใช้เกณฑ์การประเมินแบบ Rubrics ประกอบด้วยองค์ประกอบการประเมิน 5 ด้าน

3) ประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมิน 3 รายการ โดยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ และทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด (Index or Item - Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน กำหนดให้ทุกข้อคำถามต้องมีค่า IOC มากกว่า 0.50 ขึ้น (Lambenxa, 2016) พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC ระหว่าง 0.80 - 1.00 แสดงว่า สามารถใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สร้างสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ

ผลการวิจัยตามแนวคิดของ ADDIE Model ในขั้นตอนการวิเคราะห์ การออกแบบ และการพัฒนา

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการวิเคราะห์ โดยคัดเลือกเนื้อหาจากแผนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน เพื่อนำมาสร้างสื่อมัลติมีเดียโดยผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และผู้สอนสาขาวิชาการงานอาชีพ เลือก หัวข้อที่มีความถี่สูงสุด 3 หัวข้อ (รวม 6 เรื่อง) จัดทำเนื้อหาของสื่อมัลติมีเดีย ได้แก่ 1) อุปกรณ์ในการแกะสลักพื้นฐาน 2) การเลือกซื้อและการดูแลรักษาผักและผลไม้ 3) การแกะสลักใบไม้จากผักและผลไม้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการออกแบบ เป็นการออกแบบบทดำเนินเรื่องและจัดทำสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน แบ่งเป็น 6 ตอน ตอนที่ 1 อุปกรณ์ในการแกะสลักพื้นฐาน เวลา 1.50 นาที ตอนที่ 2 การเลือกซื้อและการดูแลรักษาผักและผลไม้ เวลา 2.00 นาที ตอนที่ 3 การแกะสลักใบไม้จากเมลอน เวลา 1.14 นาที ตอนที่ 4 การแกะสลักใบไม้จากแอปเปิ้ลเวลา 1.17 นาที ตอนที่ 5 การแกะสลักใบไม้จากฝรั่ง เวลา 1.48 นาที และตอนที่ 6 การแกะสลักใบไม้จากแครอท เวลา 1.25 นาที โดยตัวอย่าง ตามภาพที่ 1

Figure 1: Example of Multimedia

ผลการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนา ผลประเมินความเหมาะสมด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาของสื่อมัลติมีเดียของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการทำงานอาชีพ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหา			
ส่วนนำของบทเรียน	5.00	0.00	ดีมาก
เนื้อหา	4.89	0.32	ดีมาก
การใช้ภาษา	4.67	0.50	ดีมาก
คุณค่าและประโยชน์	5.00	0.00	ดีมาก
รวมเฉลี่ย	4.89	0.32	ดีมาก
ด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา			
เนื้อหาและการออกแบบ	4.80	0.41	ดีมาก
ตัวอักษรและการเลือกใช้สี	4.92	0.29	ดีมาก
ภาพเคลื่อนไหวและเสียง	4.93	0.26	ดีมาก
คุณค่าและประโยชน์	5.00	0.00	ดีมาก
รวมเฉลี่ย	4.91	0.29	ดีมาก
รวมเฉลี่ยทั้งหมด	4.90	0.20	ดีมาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย 4.90 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหาที่มีการออกแบบทำให้ครอบคลุม ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย และด้านสื่อการสอนและเทคโนโลยีการศึกษาที่มีการเลือกใช้สี ภาพเคลื่อนไหวที่กระตุ้นความสนใจของนักเรียน ผลอยู่ในระดับดีมากเช่นกัน มีค่าเฉลี่ย 4.89 และ 4.91 ตามลำดับ โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงพื้นหลังที่หม่นตลอดเวลา ซึ่งอาจทำให้รบกวนสายตาผู้ชม ในการนี้ ผู้วิจัยจึงปรับปรุงโดยขยายภาพวิดีโอให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อปิดส่วนพื้นหลังที่มีการเคลื่อนไหว

วัตถุประสงค์ที่ 2 ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการทำงานอาชีพ พบว่า ผลการวิจัยตามแนวคิดของ ADDIE Model ในขั้นตอนการนำไปใช้และการประเมินผล ป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E1/E2 ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย E1/E2 เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการทำงานอาชีพ ตามเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพแบบ 80/80

(n = 40)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ	ประสิทธิภาพ 80/80
ระหว่างเรียน	30	24.15	80.50	80.50 / 85.25
หลังเรียน	30	25.58	85.25	

จากตารางที่ 2 ค่าประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการทำงานอาชีพ E1/E2 ตามเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพแบบ 80/80 โดยมีค่า E1/E2 ก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 80.50/85.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

วัตถุประสงค์ที่ 3 ความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินชิ้นงานของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ ตามขั้นตอนการประเมินผล

การวิเคราะห์ความสอดคล้องโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน (Rater Agreement Index: RAI)

รายการประเมินทักษะการปฏิบัติงาน	RAI
1. การเตรียมผัก ผลไม้ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการในการปฏิบัติงาน	1
2. ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	0.92
3. การทำความสะอาด	0.82
4. ผลงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด	1
5. คุณภาพของผลงานสำเร็จ	0.94
รวม	0.99

จากตารางที่ 3 ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน 3 คน เกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติงานและ ชิ้นงานสำเร็จ ซึ่งใช้เกณฑ์การประเมินแบบ Rubrics มีองค์ประกอบการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ การเตรียมผัก ผลไม้ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการในการปฏิบัติงาน มีค่า RAI เท่ากับ 1 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน มีค่า RAI เท่ากับ 0.92 การทำความสะอาด มีค่า RAI เท่ากับ 0.82 ผลงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด มีค่า RAI เท่ากับ 1 และ คุณภาพของผลงานสำเร็จ มีค่า RAI เท่ากับ 0.94 โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน ในภาพรวมเท่ากับ 0.99 ซึ่งหมายความว่า คะแนนของผู้ประเมินมีความสอดคล้องกันมาก

สำหรับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ ความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหาของบทเรียน			
1. เนื้อหากระตุ้นความสนใจในการเรียน	4.68	0.57	มากที่สุด
2. เนื้อหามีความชัดเจน ทำให้เข้าใจง่าย	4.53	0.72	มากที่สุด
3. การจัดลำดับเนื้อหาตามลำดับก่อน - หลังได้เหมาะสม	4.50	0.72	มากที่สุด
4. การจัดแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ สะดวกต่อการเรียนรู้	4.58	0.71	มากที่สุด
5. เนื้อหากระชับ เหมาะสมกับระยะเวลาในการเรียน	4.60	0.67	มากที่สุด
รวม	4.58	0.68	มากที่สุด
ด้านสื่อมัลติมีเดีย ภาพนิ่ง เคลื่อนไหว/สี/ขนาด รูปแบบตัวหนังสือ/เสียงบรรยาย ดนตรีประกอบ			
6. การเคลื่อนไหวของภาพสอดคล้องกับเสียงที่บรรยาย	4.58	0.59	มากที่สุด
7. เสียงบรรยายชัดเจน ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน	4.53	0.68	มากที่สุด
8. ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.55	0.64	มากที่สุด
9. ระดับความดังของเสียงบรรยายและเสียงดนตรีประกอบมีความเหมาะสม	4.63	0.54	มากที่สุด
10. ขนาดตัวอักษรที่ใช้มีความเหมาะสม ทำให้อ่านง่าย	4.63	0.54	มากที่สุด
11. สีของตัวอักษรมีความเหมาะสม	4.58	0.59	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
12. จังหวะการแสดงตัวอักษรสอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง	4.63	0.49	มากที่สุด
13. มุมกล้องที่ถ่ายทำขั้นตอน สามารถมองเห็นงานแกะสลักได้ชัดเจน	4.48	0.72	มาก
รวม	4.57	0.60	มากที่สุด
ด้านประโยชน์ต่อผู้ใช้สื่อมัลติมีเดีย			
14. การรับชมสื่อมัลติมีเดียมีความสะดวก	4.65	0.48	มากที่สุด
15. ผู้เรียนสามารถใช้สื่อในการเรียนรู้และทบทวนได้ทุกที่ ทุกเวลา	4.60	0.59	มากที่สุด
16. การเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียช่วยให้เข้าใจเนื้อหาการแกะสลักไปไม้จากผักและผลไม้	4.50	0.64	มากที่สุด
17. การเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียช่วยให้สามารถปฏิบัติการแกะสลักไปไม้จากผักและผลไม้ได้	4.70	0.46	มากที่สุด
รวม	4.61	0.55	มากที่สุด
ผลรวมทั้งหมด	4.58	0.61	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านประโยชน์ต่อผู้ใช้สื่อมัลติมีเดีย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดค่าเท่ากับ 4.61 รองลงมาคือ ด้านเนื้อหาของบทเรียน ค่าเฉลี่ย 4.58 และด้านสื่อมัลติมีเดียภาพนิ่ง เคลื่อนไหว/สี/ขนาด รูปแบบตัวหนังสือ/เสียงบรรยาย ดนตรีประกอบ ค่าเฉลี่ย 4.57 ตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยเฉพาะด้านประโยชน์ต่อผู้ใช้สื่อมัลติมีเดีย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดทุกข้อเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

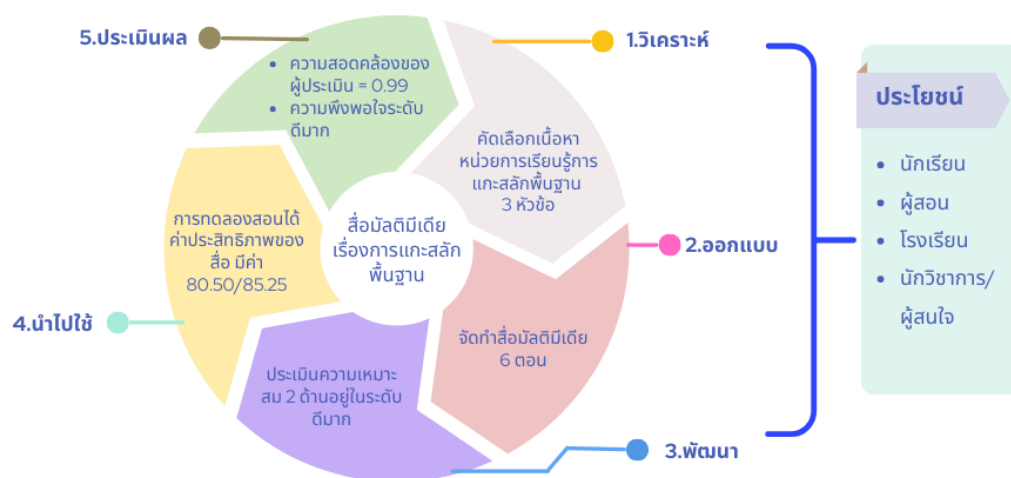

Figure 2: The New Body of Knowledge

องค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัย เกิดจากความสำคัญของสื่อการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะวิชาชีพเป็นไปตามความต้องการของหลักสูตร เริ่มต้นจากการคัดเลือกเนื้อหา จัดทำสื่อมัลติมีเดีย 6 เรื่อง มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าประสิทธิภาพของสื่อเท่ากับ 80.50/85.25 และคะแนนความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินอยู่ในระดับสอดคล้องมาก รวมทั้งความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด องค์ความรู้นี้ เกิดประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) นักเรียนวิชาการงานอาชีพ มีโอกาสเรียนรู้การแกะสลักพื้นฐานจากผู้สอนประกอบการใช้สื่อการสอนมัลติมีเดียที่ศึกษาได้ทุกที่ทุกเวลา สามารถทบทวนบทเรียนและฝึกทักษะการแกะสลักผักและผลไม้ได้ตามต้องการ 2) ผู้สอนวิชาการงานอาชีพ ได้แนวทางพัฒนาสื่อการสอนเพื่อใช้ประโยชน์ในรายวิชาอื่นโดยประยุกต์ใช้วิธีการของงานวิจัยนี้เป็นแนวทางในการศึกษา 3) โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ได้ประโยชน์จากสื่อที่ผู้สอนใช้ควบคู่กับการสอนในรูปแบบเดิม ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการสอนของอาจารย์ในสังกัด 4) นักวิชาการและผู้สนใจด้านสื่อการสอน สามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในงานวิจัยนี้ต่อยอดทำวิจัยเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน คัดเลือกเนื้อหาจากแผนการสอนที่มีความถี่สูงสุดได้แก่ อุปกรณ์ในการแกะสลักพื้นฐาน การเลือกซื้อและการดูแลรักษาผักและผลไม้ การแกะสลักใบไม้จากผักและผลไม้ โดยนำหลักการออกแบบ ADDIE Model มาประยุกต์ใช้ในการจัดทำสื่อมัลติมีเดีย เนื่องจากการออกแบบและพัฒนาวัตกรรมการสอนที่ได้รับความนิยม เพราะมีรูปแบบที่ง่ายและมีขั้นตอนการปฏิบัติชัดเจน สามารถปรับใช้ในการพัฒนาสื่อโดยเฉพาะสื่อการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบ (Branson, 1975) และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นิยมนำไปใช้อย่างกว้างขวางในสถานศึกษา (Department of the Army, 2011) โดยจัดแบ่งสื่อเป็น 6 ตอน ได้แก่ 1) อุปกรณ์ในการแกะสลักพื้นฐาน เวลา 1.50 นาที 2) การเลือกซื้อและการดูแลรักษาผักและผลไม้ เวลา 2.00 นาที 3) การแกะสลักใบไม้จากเมลอน เวลา 1.25 นาที 4) การแกะสลักใบไม้จากแอปเปิ้ล เวลา 1.17 นาที 5) การแกะสลักใบไม้จากฝรั่ง เวลา 1.48 นาที และ 6) แกะสลักใบไม้จากแครอท เวลา 1.14 นาที การที่หัวข้อการแกะสลักใบไม้จากผักและผลไม้ได้รับการคัดเลือกสูงกว่าหัวข้ออื่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะ การแกะสลักจำเป็นต้องมีทักษะพื้นฐานในการใช้มีด ตัด เกลา เชาะ หรือแกะ สำหรับแกะสลักใบไม้รูปทรงต่าง ๆ ซึ่งมีความเหมาะสมกับผู้เริ่มเรียน เนื่องจากเป็นลวดลายที่ง่ายและมีหลากหลายแบบ สามารถฝึกใช้มีดได้หลายขั้นตอนและฝึกการลงน้ำหนักมีดได้เป็นอย่างดี เพราะผักและผลไม้แต่ละชนิดมีความอ่อนแข็งไม่เท่ากันและดูแลรักษาไม่เหมือนกัน บางชนิดปอกทิ้งไว้หรือโดนอากาศจะไม่เปลี่ยนเป็นสีคล้ำในขณะที่บางชนิดจะมีสีคล้ำขึ้น ดังนั้น การที่นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนหลากหลายรูปแบบจะสามารถต่อยอดได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Boonnoneta, Kee-ariyo, and Uymaweerahiran (2025) พบว่า ได้นำรูปแบบการสอน ADDIE Model จัดแบ่งเนื้อหาการพัฒนาสื่อการสอนมัลติมีเดีย เรื่องพัดจักสานไม้ไผ่ลายขีดไทย วิชาการงานอาชีพ ออกเป็น 3 ตอน พบว่า สื่อการเรียนรู้นี้ทำขึ้นมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 81.75/89.87 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 และ Jongburanasit (2019) ได้ศึกษาการใช้รูปแบบการสอน ADDIE Model เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 โดยผลการปรับการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ความขยัน และความพยายามในการเรียนภาษาจีนมากกว่าขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีคะแนนเก็บระหว่างภาค คะแนนสอบกลางภาคและปลายภาคเพิ่มขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.50/85.25 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 โดยสื่อมัลติมีเดีย สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องการแกะสลักพื้นฐานได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสื่อมัลติมีเดียจากการวิจัย ได้ศึกษาเนื้อหา ใช้ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง และวีดิทัศน์ผนวกเข้าด้วยกัน จัดทำเป็นคลิปวิดีโอสั้นเพื่อดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายที่มักสนใจสิ่งแปลกใหม่โดยใช้เวลาสั้น ๆ ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย และสามารถศึกษาได้ในรูปแบบออนไลน์ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน โดยพบว่า ผู้เรียนสามารถเปิดคลิปวิดีโอนี้ ได้ตลอดเวลาที่ต้องการทั้งที่บ้านและขณะอยู่ในโรงเรียน งานวิจัยนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Fuangsi, Anekthanasup, and Chuangcherm (2021) เรื่อง ประสิทธิภาพของสื่อการสอนมัลติมีเดียภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเครื่องหอมไทย พบว่า ในภาพรวมมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.19/85.19 แสดงว่า สื่อมัลติมีเดียที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ Thanong (2019) ศึกษาพบว่า สื่อมัลติมีเดียเรื่องการเย็บตะเข็บผ้าพื้นฐานวิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 82.14/80.06 และ Teesungnoen, Apairat, and Chansook (2019) พบว่า สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนรู้เรื่องการตัดเย็บผ้า มีค่า E1/E2 เท่ากับ 84.43/88.33 โดยสามารถนำมาเป็นสื่อสอนเสริมหรือทบทวนเนื้อหาบทเรียนได้ การใช้สื่อมัลติมีเดีย จะช่วยให้ผู้สอนส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทักษะ ค่านิยม และทักษะ ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Brahmawong, 2013)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน 3 คน เกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติงานและชิ้นงานสำเร็จ ซึ่งใช้เกณฑ์การประเมินแบบ Rubrics พบว่า 1) การเตรียมผัก ผลไม้ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการในการปฏิบัติงาน มีค่า RAI เท่ากับ 1 2) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน มีค่า RAI เท่ากับ 0.92 3) การทำความสะอาด มีค่า RAI เท่ากับ 0.82 4) ผลงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด มีค่า RAI เท่ากับ 1 และ 5) คุณภาพของผลงานสำเร็จ มีค่า RAI เท่ากับ 0.94 และภาพรวมเท่ากับ 0.99 ซึ่งหมายความว่า คะแนนของผู้ประเมินมีความสอดคล้องกันมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะ เกณฑ์คะแนนในการประเมินทักษะการปฏิบัติงานการแกะสลักใบไม้พื้นฐานจากผักและผลไม้ นั้น ระบุองค์ประกอบการประเมินชัดเจนและครอบคลุม ส่งผลให้ผู้ประเมินสอดคล้องกันมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Amnuaysiri, and Suwannarak (2022) ศึกษาพบว่า ผลการประเมินความสอดคล้องของคะแนนของผู้ประเมินสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน: ชุดผลไม้พร้อมรับประทาน วิชาการงานอาชีพ มีค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินในภาพรวมเท่ากับ 0.89 ซึ่งหมายถึงมีความสอดคล้องกันมาก โดย Meechan (2004) กล่าวว่า ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน เป็นตัวบ่งชี้ระดับความสอดคล้องกันของคะแนนที่ได้จากผู้ประเมิน 2 คนหรือมากกว่า โดยจะมีค่าตั้งแต่ 0-1 เมื่อใดที่ค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า ผู้ประเมินให้คะแนนสอดคล้องกันสูงมาก แต่ถ้าเข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีความสอดคล้องกันไม่มากนัก ดังนั้น หากผู้ประเมินได้รับการฝึกฝนและมีความรู้ความเข้าใจเกณฑ์การให้คะแนน ดัชนีนี้ จะช่วยบ่งชี้ถึงมาตรฐานของเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวได้

สำหรับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สื่อการแกะสลักพื้นฐานเป็นสื่อที่รับชมแบบออนไลน์ได้ ทุกที่ทุกเวลา และยังสามารถหยุด ลด เพิ่ม ความเร็วตามต้องการได้ เนื้อหากระชับและเข้าใจง่าย มีตัวละครหลักที่เป็นการ์ตูน ดนตรี เสียงพากย์ และสีสันสดใสเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับ Kongchum, Somboon, Wongsan, and Worapongpat (2023) ที่พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้สื่อวีดิทัศน์ เรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ลายกุหลาบ ร้อยละ 96.67 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็น

ด้วยมาก โดยสื่อวีดิทัศน์มีความเข้าใจง่าย เสียงชัดเจน ความยาวของเนื้อหาการเรียนรู้โดยเน้นทักษะการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มีความเหมาะสม Patcharathanaroach, Suwannasri, and Kankhat (2020) ศึกษาพบว่า ความพึงพอใจในภาพรวมของนักเรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง โคมไฟ 700 ปี อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก และ Thanong (2019) พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการเย็บตะเข็บผ้าพื้นฐานวิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) อยู่ในระดับมากเช่นกัน Jones, and Sasser (1995) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กันอยู่ เพื่อทราบผลที่ทำให้ผู้รับบริการพึงพอใจ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและควรให้ความสำคัญในความต้องการและปัญหาของผู้รับบริการ ดังนั้นการสำรวจความพึงพอใจจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการหลายด้านรวมทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน

สรุป

สื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ แบ่งเป็น 6 ตอน มีผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพแบบ 80/80 โดยมีค่า E1/E2 ก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 80.50/85.25 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินในภาพรวมเท่ากับ 0.99 หมายความว่า มีความสอดคล้องกันมาก และความพึงพอใจของนักเรียนต่อสื่อมัลติมีเดียโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สื่อมัลติมีเดียนี้ จึงเป็นสื่อที่ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน สามารถเรียนรู้ซ้ำได้เท่าที่ต้องการ เป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตจริง และเป็นแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนวิชาการงานอาชีพในหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาอื่น รวมทั้งตอบสนองนโยบายในการนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเข้ามาปรับใช้ในการสอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐาน เป็นสื่อในรูปแบบคลิปสั้น จำนวน 6 ตอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจพื้นฐานการแกะสลักเพิ่มขึ้น การนำไปใช้ประโยชน์ อาจใช้ควบคู่กับการสอน หรือมอบหมายให้นักเรียนเรียนรู้ล่วงหน้าก่อนถึงบทเรียนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจเพิ่มขึ้น และอาจพัฒนาสื่อโดยเพิ่มเรื่องราวของตัวละครที่มีบทสนทนาเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน

1.2 ข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการแกะสลักพื้นฐาน วิชาการงานอาชีพ มีค่าเท่ากับ 80.50/85.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 ทั้งนี้ เพื่อการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาการแกะสลักให้ครอบคลุมและหลากหลายแบบมากขึ้น เช่น แกะสลักใบไม้จากแตงร้าน

1.3 ข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมินในภาพรวมเท่ากับ 0.99 หมายความว่า คะแนนมีความสอดคล้องกันมาก ทั้งนี้เนื่องจาก เกณฑ์ให้คะแนนการปฏิบัติการแกะสลักพื้นฐาน ได้ระบอบองค์ประกอบการประเมินชัดเจนและครอบคลุม ส่งผลให้ผลการประเมินสอดคล้องกันมาก ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการประเมินทั้งความรู้และทักษะการปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้การสอนของอาจารย์และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สำหรับความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า ด้านประโยชน์ต่อผู้ใช้สื่อมัลติมีเดียอยู่

ในระดับมากที่สุด เนื่องจากสามารถรับชมแบบออนไลน์ได้ทุกที่ทุกเวลา สะดวกและช่วยให้เข้าใจเนื้อหาการ
สอน จึงควรส่งเสริมให้สร้างสื่อมัลติมีเดียในหน่วยการเรียนรู้อื่นที่มีภาคปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยนี้ ได้สร้างสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักใบไม้จากผักและผลไม้ ในการศึกษาต่อไป
ควรศึกษาเรื่องการสร้างสื่อการแกะสลักดอกไม้จากผักและผลไม้ เพื่อให้ครอบคลุมแผนการเรียนรู้การแกะสลัก
พื้นฐาน ในวิชาการงานอาชีพ และให้สื่อการสอนมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเพิ่มขึ้น

2.2 งานวิจัยนี้ ศึกษาสื่อมัลติมีเดียเรื่องการแกะสลักพื้นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ในครั้งต่อไป จึงควรศึกษาสื่อการสอนนี้สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่มีคุณลักษณะและธรรมชาติการ
เรียนรู้แตกต่างจากนักเรียนชั้นประถมศึกษา

References

- Akakul, T. (2006). *Research Methodology in Behavioral and Social Sciences*. (4th ed.). Bangkok: Wittaya Offset Printing.
- Amnuaysiri, S., & Suwannarak, J. (2022). The Multimedia Development on Fruit Carving: Ready to Eat Fruit Set in Home Economics Subject. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(2), 830-844.
- Best, J. W. (1981). *Research in Education*. (4th ed.). New Delhi: Prentice-Hall Inc.
- Boonmee, W. (2021). Teaching Material and Learning in the 21st Century. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 7(9), 373 - 386.
- Boonnoneta, N., Kee-ariyo, C., & Uymaweerahiran, P. (2025). Development of Multimedia Teaching Materials on Thai Khit-Pattern Bamboo Woven Fans for Career Education for Upper Elementary School Students at Wat Mahawong School. *Journal of MCU Peace Studies*, 13(1), 375-388.
- Brahmawong, C. (2013). Developmental Testing of Media and Instructional Package. *Silpakorn University Education Research Journal*, 5(1), 7-20.
- Branson, R. K. (1975). *Interservice Procedures for Instructional Systems Development*. Washington, DC: U.S. Department of Defense.
- Demonstration School of Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng Saen Campus Educational Research and Development Center. (2022). *School Curriculum*. Revised Edition 2022. Retrieved January 16, 2025, from <http://www.kus.kps.ku.ac.th>
- Department of the Army. (2011). *Army Learning Policy and Systems: TRADOC Regulation 350-70*. Tallahassee, FL: Center for Educational Technology, Florida State University.
- Fuangsrri, K., Anekthanasup, I., & Chuangcherm, S. (2021). Development of Multimedia in Local Wisdom, Thai Incense Making. *Journal of Technical Education Development*, 35(126), 100-109.

- Jongburanasit, S. (2019). Using the ADDIE Model Teaching Approach to Improve and Develop Chinese Language Teaching to Align with the 21st Century. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Humanities and Social Sciences: Humanities and Social Sciences, Creative Innovation for Society* (pp. 667-679). Nakhon Ratchasima. Thailand.
- Kongchum, E., Somboon, T., Wongsan, V., & Worapongpat, N. (2023). Development of Learning Achievement on Vegetable and Fruit Carving with Rose Pattern Using Video Media for Prathomsuksa 6 Students at Anubanmanang School, Satun Primary Educational Service Area Office 1. *Academic Research Journal*, 6(1), 79-90.
- Lambenxa, P. (2016). *Determining the Quality of Measurement and Evaluation Tools*. Yala: Yala Rajabhat University.
- Likert, R. (1967). *The Human Organization: Its Management and Value*. New York: McGraw-Hill.
- Meechan, S. (2004). Rater Agreement Index (RAI). *Songklanagarind Journal of Social Sciences and Humanities*, 10(2), 114-126.
- Office of the Education Council. (2013). *National Education Plan B.E. 2560-2579 (2017-2036)*. Bangkok: Prikwan Graphic Co., Ltd.
- Panich, V. (2013). *Building Learning for the 21st Century*. Bangkok: Siam Commercial Foundation.
- Patcharathanaroach, S., Suwannasri, P., & Kankhat, S. (2020). Development of Multimedia for Local Wisdom Conservation of 700-Year-Old Lamp, Mae Taeng District, Chiang Mai Province. *Journal of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani University*, 11(1), 116 -145.
- Srisaard, B. (2017). *Introduction to Research*. (10th ed.). Bangkok: Suviriyasan Company Limited.
- Teesungnoen, P., Apairat, M., & Chansook, N. (2019). The Development of Computer Aided Learning for Sewing. *Journal of Information Technology and Innovation Management*, 6(1), 108-117.
- Thanong, T. (2019). The Multimedia Development on Basic Sewing in Home Economics Subject for Secondary 1 Students of Sinakharinwirot University Prasanmit Demonstration School (Secondary). (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. Bangkok.
- Jones, Th. O., & Sasser, W. E., Jr. (1995). Why Satisfied Customers Defect. *Harvard Business Review Magazine*, (November-December 1995). Boston, MA: Harvard Business School Publishing.

การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้
แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*

Development of a Blended Learning Management System with Project-Based
Learning Management to Develop Computational Thinking Competence
for Senior High School

¹กานดา สุจรรยา, นคร ละลอกน้ำ และ ธนะวัฒน์ วรณประภา

¹Kanda Sujanya, Nakhon Lalognum and Thannawat Wannaprapha

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of Education, Burapha University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: 62810088@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน 3) ทดลองใช้ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน และ 4) รับรองระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และครูผู้สอนรายวิชาวิทยาการคำนวณ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของระบบฯ 2) ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน 3) บทเรียนออนไลน์ 4) แผนการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน 5) แบบประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ และ 6) แบบสอบถามเพื่อประเมินรับรองระบบการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่า $PNI_{modified}$ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า E_1/E_2 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าความเชื่อมั่น และค่า t-test แบบ paired samples T test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ฯ ด้านผู้สอนต้องการออกแบบกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ น่าติดตาม มากที่สุด รองลงมา ขาดอุปกรณ์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตในการจัดการเรียนรู้ และต้องการใช้สื่อที่หลากหลาย ทันสมัย ด้านผู้เรียนต้องการห้องเรียน ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่ทันสมัย เพียงพอกับนักเรียน มากที่สุด รองลงมา มีอุปกรณ์เพียงพอ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในการเรียน และโรงเรียนใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วและประสิทธิภาพรองรับการจัดการเรียนรู้ 2.1) ระบบการจัดการเรียนรู้ฯ มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1.0 การเตรียมความพร้อม ได้แก่ 1.1 ปฐมนิเทศก่อนเรียน 1.2 ผู้สอน 1.3 ผู้เรียน 1.4 เนื้อหา 1.5 วิธีการจัดกิจกรรม 1.6 การวัดผลประเมินผล และ 1.7 ทรัพยากร 2.0

*Received April 23, 2025; Revised May 6, 2025; Accepted May 14, 2025

กระบวนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 2.1 การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน และ 2.2 การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน 3.0 กระบวนการกลุ่ม 4.0 การสอนแบบชี้แนะ และครูพี่เลี้ยง 5.0 การประเมินผล 5.1 การประเมินความก้าวหน้า และ 5.2 การประเมินเพื่อตัดสินผล 6.0 การกำกับ ติดตามและเสริมแรงต่อเนื่อง 2.2) แผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด 2.3) บทเรียนออนไลน์ มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด 3.1) ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ตามระบบการจัดการเรียนรู้ฯ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 3.2) คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.3) สมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ ระดับยอดเยี่ยม ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 4) การประเมินรับรองระบบการจัดการเรียนรู้ฯ มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: สมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ; การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน; การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน

Abstract

This research article aims to (1) study the essential needs for a blended learning management system integrated with project-based learning to develop computational thinking competency among upper secondary school students; (2) develop the blended learning management system integrated with project-based learning; (3) implement the developed system; and (4) validate the system. The target group comprised 42 teachers who taught computer science subjects in upper secondary schools under the Chonburi Provincial Administrative Organization, selected through purposive sampling. Research instruments included: (1) the questionnaire for assessing the priority needs for the system; (2) the blended learning management system integrated with project-based learning; (3) online lessons; (4) blended learning lesson plans integrated with project-based learning; (5) the form for assessing the computational thinking competency; and (6) a system validation questionnaire. Data analysis was conducted using $PNI_{modified}$, mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), E_1/E_2 efficiency index, Index of Item-objective Congruence (IOC), Reliability and paired samples t-test.

The findings revealed as follows: (1) Regarding the priority needs for learning management, teachers primarily required the design of engaging and stimulating learning activities, followed by a lack of equipment and internet connectivity, and the need for diverse and modern instructional media. Students primarily needed modern and adequate classrooms, and computer laboratories, followed by sufficient devices and high-speed internet connectivity supported by school infrastructure; (2) The developed learning management system comprised six main components: 1.0 Preparation (1.1 orientation, 1.2 instructors, 1.3 learners, 1.4 content, 1.5 activity design, 1.6 assessment, 1.7 resources); 2.0 Learning process (2.1 blended learning, 2.2 project-based learning), 3.0 Group process, 4.0 Guided instruction and mentoring, 5.0 Assessment (5.1 formative, 5.2 summative), and 6.0 Monitoring, supervision, and continuous reinforcement; (3) The lesson plans were found to be of high propriety; (4) the online lessons were rated at the highest level of propriety; (5) the system's instructional

efficiency met the established criteria; (6) post-test scores were significantly higher than pre-test scores at .05 level; (7) students' computational thinking competency was at an excellent level in accordance with the research hypothesis; and (8) the overall system was evaluated as of high propriety.

Keywords: Computational Thinking Competency; Blended Learning Management; Project-Based Learning Management

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความสามารถและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนตามความสนใจ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ การสอนและการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาความสามารถนอกเหนือจากการฟัง การดู และการจดจำ การศึกษาในปัจจุบันยังสร้างแรงบันดาลใจและเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนสำหรับโลกในปัจจุบัน นักเรียนจะได้รับความสามารถในการปรับตัวเมื่อจำเป็นสำหรับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต (Onlaor, Prakobphon, and Chusakul, 2023) ศตวรรษที่ 21 เป็นโลกของเทคโนโลยีและนวัตกรรม เครื่องจักรและหุ่นยนต์ถูกนำเข้ามาใช้ทดแทนแรงงานคน เพราะฉะนั้นเราควรมีทักษะบางอย่างที่เครื่องจักรหรือหุ่นยนต์ทำแทนไม่ได้ เช่น ทักษะการคิดแบบผู้เชี่ยวชาญ และการสื่อสารที่ซับซ้อน ซึ่งจะมีโอกาสมากกว่าคนอื่น เพราะทักษะขั้นสูงเหล่านี้เครื่องจักรไม่สามารถทำแทนได้ เรากำลังเผชิญกับปัญหาระดับโลก เช่น วิกฤตการเงินโลก ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่อง โรคภัยไข้เจ็บ เราจะต้องเตรียมพร้อมเพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและปัญหาระดับโลก เหล่านี้ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ความต้องการของตลาดแรงงานเปลี่ยนไป ทักษะต่าง ๆ ที่เป็นการทำซ้ำ ๆ (Routine-Work) ไม่เพียงพออีกต่อไป เพราะคอมพิวเตอร์สามารถทำงานแทนได้ ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในศตวรรษที่ 21 ทุกศตวรรษจะมีการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทุกคนที่อาศัยอยู่ในโลกนี้ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้ แต่ทุกคนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ การรับมือที่ดีที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงคือการปรับตัวให้ทันและไม่เกิดผลกระทบกับตนเองหรือเกิดผลกระทบน้อยที่สุด สังคมแบบใหม่คือ “สังคมความรู้” ทุกคนจะได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างมากมาจากการเล่นโทรศัพท์มือถือ จากการพูดคุยกับบุคคลในแอปพลิเคชันสนทนา และจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้มีการส่งต่อข้อมูล ข่าวสาร ความรู้อย่างรวดเร็ว ทักษะที่จำเป็นของการทำงานในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ทักษะการอ่านออกเขียนได้ (Literacy Skills) และทักษะชีวิต (Life Skills) เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว นอกจากนี้จะใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานแล้ว ทักษะต่าง ๆ ยังเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับตัวเราหรือเกิดผลกระทบน้อยที่สุด (Boonyakiat, and Makdee, 2024)

การคิดเชิงคำนวณ เป็นพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำให้ปัญหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่ายเป็นพื้นฐานของการเขียนโปรแกรม เตรียมพลเมืองเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งส่งเสริมทักษะพื้นฐานของทุกคน ไม่ใช่เฉพาะนักคอมพิวเตอร์ เป็นพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรม สนองต่อนโยบายประเทศไทย 4.0 องค์ประกอบของการคิดเชิงคำนวณ เช่น การแบ่งปัญหาใหญ่ออกเป็นปัญหา/งานย่อย การพิจารณารูปแบบของปัญหาหรือวิธีการแก้ปัญหา การพิจารณาสาระสำคัญของปัญหา และการออกแบบอัลกอริทึม ครูและนักเรียนสามารถประยุกต์ใช้การคิดเชิงคำนวณในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างหลากหลาย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ วิชาวิทยาการคำนวณ

(computing science) เป็นที่แพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย ปัจจุบันนี้ได้ถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ นอกจากนี้วิชานี้จะสอนเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการเข้าใจสื่อสมัยใหม่แล้ว องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งคือการสอนเรื่องของการคิดเชิงคำนวณ (computational thinking) ที่จะพัฒนาให้เด็ก ๆ เกิดกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ คิดอย่างเป็นระบบด้วยเหตุผลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อแก้ปัญหาเป็นกระบวนการในหลากหลายลักษณะ

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (blended learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้เป็นสำคัญและสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Panich, 2012) การเรียนรู้แบบผสมผสานมีบทบาทสำคัญในการศึกษาสมัยใหม่ โดยนำเสนอความยืดหยุ่น การเข้าถึงได้ และประสบการณ์การเรียนรู้ส่วนบุคคลที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน ด้วยการรวมการสอนแบบดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล การเรียนรู้แบบผสมผสานช่วยเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเตรียมนักเรียนให้มีทักษะที่จำเป็นเพื่อความสำเร็จในโลกดิจิทัลปัจจุบัน (Janthapassa, Chanthapassa, and Kenaphoom, 2024) การเรียนรู้หลายรูปแบบซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมในการนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานสามารถจัดได้ตามความสะดวกและความเหมาะสม เช่น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ แอปพลิเคชันที่สนับสนุนการเรียนรู้ โซเชียลมีเดีย การเรียนผ่านโปรแกรม e-learning การประชุม การสัมมนาผ่านห้องสนทนา Facebook, Line, Google software, Microsoft หรือ learning management system (LMS) การเรียนรู้แบบผสมผสานมี 2 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วยการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การเรียนผ่านสื่อเทคโนโลยี การเรียนด้วยตนเอง และการเรียนจากประสบการณ์ ข้อดีของการเรียนรู้แบบผสมผสาน คือ 1) การตอบสนองตามความถนัดของผู้เรียนที่ต่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เท่าเทียม 2) ตอบสนองต่อสภาพสังคมที่มีเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญ 3) ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพได้สูงสุดทั้งผู้สอนและผู้เรียน 4) ประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา และ 5) ประสานกับระบบธนาคารหน่วยกิต MOOCs และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การนำกระบวนการเรียนรู้แบบผสมผสาน มาปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นการบูรณาการที่เหมาะสมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต (Teeratanatorn, and Jaiman, 2023) เพื่อให้การจัดการศึกษาแบบผสมผสานมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์กับผู้เรียนทุกกลุ่มนั้น การประเมินผลการเรียนรู้จึงควรมีรูปแบบผสมผสาน (Hybrid Learning Evaluation) เนื่องจากผลการเรียนรู้มีความหลากหลาย ที่อาจจะแสดงออกมาในรูปแบบความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่เหมาะสม การเรียนรู้ดังกล่าวสามารถประเมินผลได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การพูด การอภิปราย การเขียน การสอนเพื่อน การทำโครงการ สิ่งประดิษฐ์ และการผลิตสื่อรูปแบบต่าง ๆ (Maifaey, 2023)

การเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ ความชำนาญ ทักษะที่มีอยู่รวมทั้งจุดเด่นของตนเองนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมโดยเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง มีพัฒนาการคิดอย่างสร้างสรรค์และเป็นการเรียนรู้ที่ได้ความรู้เนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการและทัศนคติไปพร้อมกันยังช่วยให้งานการทำงานแบบร่วมมือ กับระหว่างนักเรียนกับครูด้วยกัน รวมทั้งโอกาสที่จะได้สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน โดยเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนและผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะจัดเตรียมการบรรยายประกอบด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น ใบงานความรู้, สื่อการนำเสนอบนคอมพิวเตอร์ (PowerPoint) พร้อมนำเสนอตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาอย่างละเอียด

และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหา ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การสอน มีการนำปัญหาจากการจัดการเรียนรู้มาอภิปราย และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นโดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ สามารถปรับตัวให้อยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ เป็นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ นำมาประยุกต์ในการเรียนรู้ การทำงาน การใช้ชีวิต การมองปัญหาอย่างเข้าใจและแก้ปัญหาได้ตามกระบวนการแก้ปัญหาที่พบในสถานการณ์ ชีวิตประจำวันอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ การเรียนรู้ที่จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ไม่จำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ (Anytime Anywhere) สร้างโอกาสและความเสมอภาคในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งข่าวสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ผู้เรียนมีทักษะในการค้นหาข้อมูลหรือสารสนเทศ ประเมิน จัดการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำสารสนเทศไปใช้ในการแก้ปัญหา ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการแก้ปัญหาในชีวิตจริง ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างปลอดภัย รู้เท่าทัน มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข ประสบความสำเร็จ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการจำเป็นระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อทดลองใช้ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
4. เพื่อรับรองระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการออกแบบและพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ของนักเรียน และครูผู้สอนรายวิชาวิทยาการคำนวณ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สัมภาษณ์เอกสาร แนวคิด หลักการ ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. แบบสอบถามความต้องการจำเป็นของระบบการจัดการเรียนรู้ ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกำหนดประเด็น ข้อคำถามเพื่อจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของระบบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 322 คน และครูผู้สอนรายวิชาวิทยาการคำนวณ จำนวน 10 คน โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus group)
2. ร่างระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน
3. แผนการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน
4. บทเรียนออนไลน์

กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา ระบบการจัดการเรียนรู้ การวิจัยทางการศึกษา วิทยาการคำนวณ จำนวน 12 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน จำนวน 5 แผนการจัดการเรียนรู้ เวลา 20 ชั่วโมง ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การกำหนดปัญหา แนวคิดเชิงคำนวณ ขั้นตอนการทำโครงงาน กระบวนการออกแบบนวัตกรรม จำนวน 4 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การวางแผนทำโครงงาน จำนวน 2 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง การพัฒนาโครงงาน จำนวน 8 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การสรุปผลโครงงาน จำนวน 4 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง การนำเสนอโครงงาน จำนวน 2 ชั่วโมง

กลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกแบบเจาะจง เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จำนวน 42 คน

2. แบบประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ แบ่งออกเป็น การประเมินความรู้ เป็นแบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน แบบประเมินใบกิจกรรม และแบบประเมินคุณลักษณะ เกณฑ์การประเมินแบ่งเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์การแปลผลแบบประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ

คะแนน	ระดับสมรรถนะ	การแปลผล
121-160	4	ยอดเยี่ยม
81-120	3	ดี
41-80	2	กำลังพัฒนา
0-40	1	เริ่มต้น

ขั้นตอนที่ 4 การรับรองระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงงานเป็นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อระบบการจัดการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา ระบบการจัดการเรียนรู้ การวิจัยทางการศึกษา และวิทยาการคำนวณ จำนวน 5 คน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านผู้สอน พบว่า มีความต้องการออกแบบกิจกรรมรายวิชาวิทยาการคำนวณให้มีความน่าสนใจและน่าติดตาม มากที่สุด ($PNI_{modified} = 0.8444$) รองลงมา ขาดอุปกรณ์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตในการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.4500$) และมีความต้องการใช้สื่อที่หลากหลายและมีความทันสมัย ($PNI_{modified} = 0.3333$) ด้านผู้เรียน พบว่า มีความต้องการห้องเรียน/ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และมีอุปกรณ์ที่มีความทันสมัยและเพียงพอแก่นักเรียน มากที่สุด ($PNI_{modified} = 0.1921$) รองลงมา ต้องการมีอุปกรณ์ที่เพียงพอและมีอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูงในการเรียน ($PNI_{modified} = 0.1189$) และต้องการให้โรงเรียนใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ ความเร็วของสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพียงพอเพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.0932$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า

2.1 ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณมี 6 องค์ประกอบดังนี้ องค์ประกอบ 1.0 การเตรียมความพร้อม องค์ประกอบ 2.0 กระบวนการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบ 3.0 กระบวนการกลุ่ม องค์ประกอบ 4.0 การสอนแบบชี้แนะและเป็นพี่เลี้ยง องค์ประกอบ 5.0 การประเมิน องค์ประกอบ 6.0 การกำกับ ติดตาม เสริมแรงอย่างต่อเนื่อง

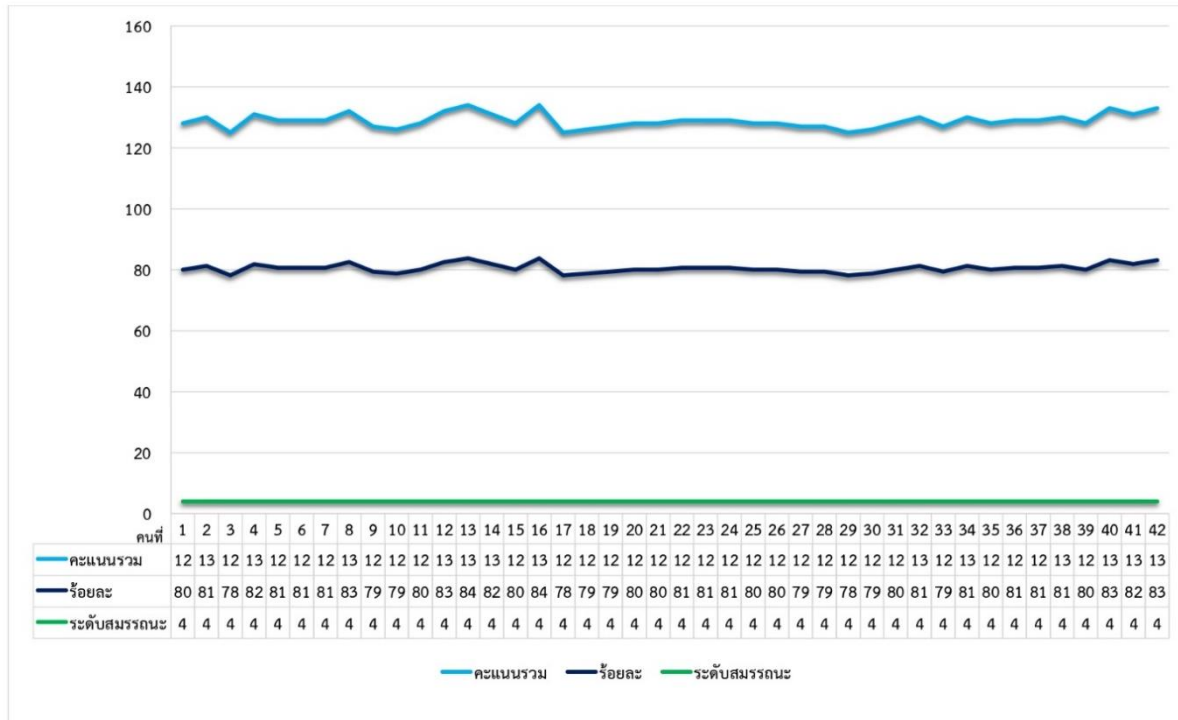
2.2 แผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.55) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้

2.3 บทเรียนออนไลน์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.52) สรุปได้ว่า บทเรียนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า การประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนคุณลักษณะการคิดเชิงคำนวณอยู่ในเกณฑ์

แสดงหรือมีพฤติกรรมในรายการที่กำหนด ($\bar{X} = 128.83$, S.D. = 2.32) คะแนนเฉลี่ย 128.83 ซึ่งหมายถึง มีสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณอยู่ในระดับยอดเยี่ยม และคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80.52 แสดงว่า ผลการประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณของผู้เรียนเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

แผนภูมิที่ 1 แสดงสมรรถนะแนวคิดเชิงคำนวณที่เรียนด้วยระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับหลังเรียนที่เรียนด้วยระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (n=42)

ลักษณะของคะแนน	กลุ่มตัวอย่าง	$\bar{X}$	S.D.	df	ค่า t
ก่อนเรียน	42	17.40	1.80	41	1.682
หลังเรียน	42	23.17	1.32		

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 4 การรับรองระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าการประเมินความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D. = 0.57) สรุปว่า ระบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการพัฒนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้เกิดสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

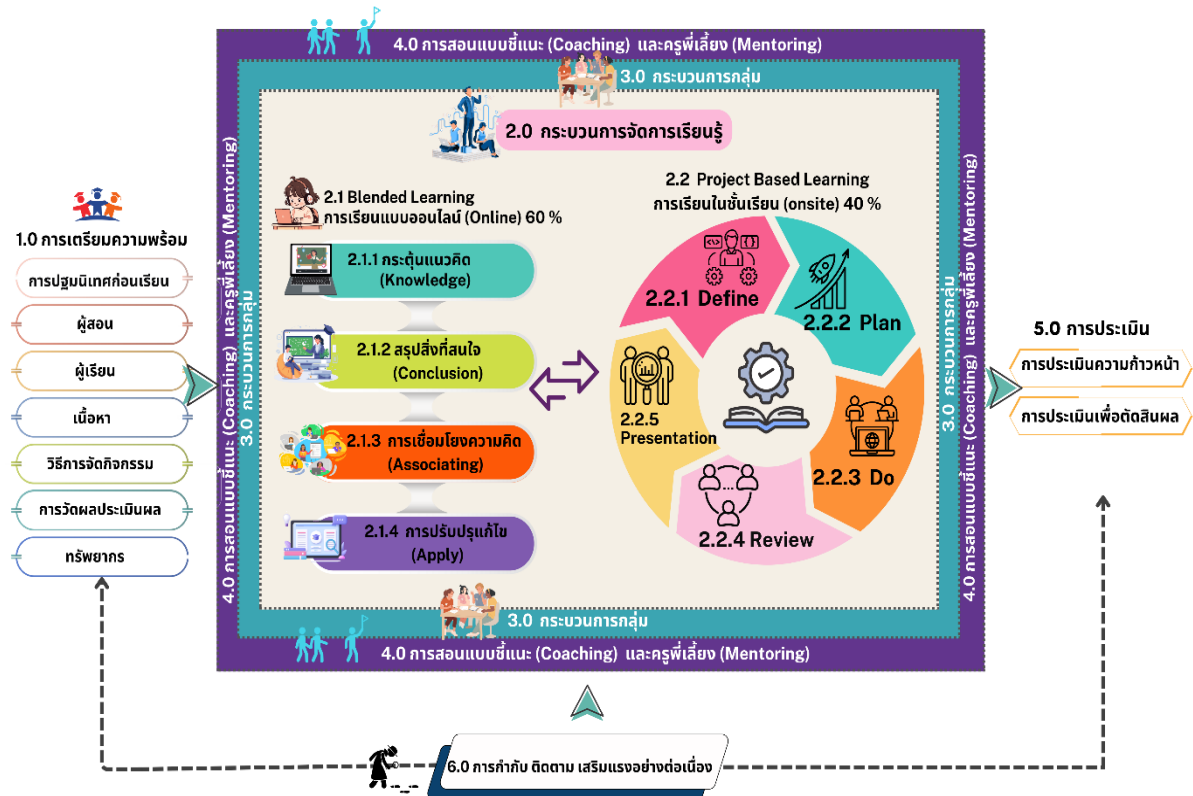

Figure 1: A Blended Learning Management System with Project-Based Learning Management to Develop Computational Thinking Competence

ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ (รูปภาพที่ 1) เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการออกแบบและพัฒนาด้วยวิธีระบบ (System Approach) ประกอบด้วย 1.0 การเตรียมความพร้อม 2.0 กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3.0 กระบวนการกลุ่ม 4.0 การสอนแบบชี้แนะและครูพี่เลี้ยง 5.0 การประเมิน และ 6.0 การกำกับ ติดตาม และเสริมแรงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ โดยการนำการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ที่จัดบรรยากาศในการเรียนรู้ให้มีการกระตุ้นแนวคิด สรุปสิ่งที่สนใจ การเชื่อมโยงความคิด และการปรับปรุงแก้ไข กิจกรรมกลุ่ม ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐาน มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้คือ 1. Define เป็นการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นแนวคิดผู้เรียน 2. Plan ผู้เรียนร่วมกันวางแผนทำโครงการในเรื่องที่สนใจให้สำเร็จ 3. Do ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เชื่อมโยงความคิดในเรื่องที่สนใจสู่การปฏิบัติ 4. Review นำผลการดำเนินงานโครงการมาทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 5. Presentation การนำเสนอผลงานโครงการในรูปแบบการนำเสนอหน้าชั้นเรียนและสรุปเป็นรายงานโครงการ การประเมินผลมีการประเมินเพื่อพัฒนา และการประเมินเพื่อตัดสิน ครูผู้สอนคอยกำกับ ติดตามและเสริมแรงอย่างต่อเนื่อง ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ แนะนำ สนับสนุนผู้เรียนในระหว่างการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในชั้นเรียนและออนไลน์ เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ ระบบการจัดการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างนวัตกรรมด้วยการทำโครงการ นำนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานด้านผู้สอน ครูผู้สอนมีความต้องการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณให้มีความน่าสนใจ และน่าติดตามมากที่สุด รองลงมา ผู้สอนขาดอุปกรณ์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตในการจัดการเรียนรู้ และผู้สอนมีความต้องการใช้สื่อที่หลากหลายและมีความทันสมัย ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ อุปกรณ์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในวงกว้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้สอนสามารถอัปเดตเนื้อหาได้ตลอดเวลา ค้นหาข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนจดจำเรื่องที่เรียนได้ดีขึ้น เลือกเนื้อหาได้ตามความต้องการและความถนัดของตนเอง สื่อเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูจัดการเรียนรู้ให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ ผู้เรียนมีความสามารถทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่รองรับการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลากหลาย ผู้เรียนเกิดสมรรถนะต่าง ๆ การนำเทคโนโลยีมาบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนเพื่อเข้าสู่สังคมยุคใหม่ ตอบสนองการเรียนรู้ที่แตกต่างของผู้เรียนด้านผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความต้องการห้องเรียน/ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และมีอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย และเพียงพอกับจำนวนนักเรียน มากที่สุด รองลงมา ผู้เรียนต้องการมีอุปกรณ์ที่เพียงพอและมีอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูงในการเรียน และผู้เรียนต้องการให้โรงเรียนใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพมีความเร็วของสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพียงพอเพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพเหมาะสมและสนับสนุนการเรียนรู้ มีบรรยากาศในการเรียนที่ดี ก็จะส่งผลทางบวกต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chetiyawan, and Chenaksara (2024) ที่ได้วิจัยเรื่อง การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจในวิชาวิทยาการคำนวณ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีความรู้และมีทักษะการคิดเชิงคำนวณ การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเป็นขั้นตอนและเป็นระบบประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการแก้ปัญหาที่พบในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาด้านวิทยาการคำนวณ ในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ด้านวิทยาการคำนวณ มีความพร้อมในการสร้างนวัตกรรมจำเป็นจะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยี เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนมากขึ้นสอดคล้องกับหลักสูตร ทักษะและมีคุณภาพองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Santueankaew, and Chaowachai (2021) ที่พบว่า ด้านการพัฒนาครู ควรส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนานวัตกรรมประกอบการจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณในรูปแบบที่หลากหลาย (Punyasettro, 2022) ผลการวิจัยด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา มีความต้องการจำเป็นสูงสุด และองค์ประกอบย่อยด้านการออกแบบสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามีความต้องการจำเป็นมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า ครูผู้สอนมีความต้องการจำเป็นในการออกแบบสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีแนวคิดการคิดเชิงคำนวณ

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1.0 การเตรียมความพร้อม 2.0 กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3.0 กระบวนการกลุ่ม 4.0 การสอนแบบชี้แนะ และครูที่

เลี้ยง 5.0 การประเมินผล และ 6.0 การกำกับ ติดตาม และเสริมแรงต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ระบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ได้นำหลักการทฤษฎี กระบวนการกลุ่ม ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นฐาน สัดส่วนการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน การสอนแบบชี้แนะและครูพี่เลี้ยง การวัดผลประเมินผล การกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้องค์ประกอบของระบบการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีการอธิบายระบบการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน สามารถนำไปจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ แผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหา สื่อ กิจกรรม การวัดผลประเมินผล มีความเหมาะสม สอดคล้องหลากหลาย น่าสนใจ สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Donbuntao, and Kositpimanwach (2024) ที่กล่าวถึงว่า ลักษณะครูผู้สอนในยุคดิจิทัล เปรียบเสมือนผู้ชี้แนะทางมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ บทบาทของครูผู้สอนในยุคดิจิทัลเปลี่ยนไปจากผู้บรรยาย มาเป็นผู้สนับสนุน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khonchaiyaphum, and Rakkanto, (2024) ที่กล่าวถึงว่า ระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในการสอนจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามความต้องการของผู้เรียนรวมถึงเป็นโครงสร้างที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านวัตถุประสงค์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดของหลักสูตรผ่านขอบข่ายเนื้อหาที่สอน ประกอบด้วย หลักการ ขั้นตอนกิจกรรม สื่อประกอบการสอน และการวัดผลประเมินผล ซึ่งจะต้องอาศัยประเภทของระบบการเรียนการสอนเสมือนเป็นกระบวนการที่สร้างองค์ความรู้ทางปัญญาโดยผ่านกระบวนการกิจกรรมเรียนการสอนแต่ละกลุ่มย่อยแตกต่างกัน กระบวนการที่เน้นเนื้อหาสาระต่าง กระบวนการสร้างความรู้สึกร่วมกันที่ดีพัฒนาผู้เรียนเกิด การปฏิบัติจากการกระทำหรือการแสดงออกต่าง ๆ ด้วยวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ให้บรรลุตัวชี้วัดของเนื้อหา รวมถึงขั้นตอนการพัฒนาการเรียนการสอนจะเกิดขึ้นต่อผลผลิตการจัดกระบวนการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การทดลองใช้ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ การประเมินสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ อยู่ในระดับยอดเยี่ยม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านระบบการจัดการเรียนรู้ฯ มีกิจกรรมที่ออกแบบให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน มีกระบวนการกระตุ้นแนวคิดจากการใช้สถานการณ์ ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตนเองสนใจตามสถานการณ์ที่กำหนดผ่านบทเรียนออนไลน์ ผู้เรียนสามารถสรุปสิ่งที่สนใจ นำไปเชื่อมโยงความคิด และเกิดการนำไปปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่ปฏิบัติ ผู้เรียนสามารถแบ่งเวลาเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้เนื้อหา เลือกสถานที่ เวลาเรียน และค้นคว้าข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียนรู้ด้วยตนเองตามระดับและอัตราการเรียนรู้ (Self-paced) มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ส่งเสริมความแม่นยำ การถ่ายโอนความรู้ของผู้เรียน และทราบผลการปฏิบัติ มีการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถทบทวนความรู้ สืบค้นความรู้ใหม่ได้ตลอดเวลา สื่อสารอย่างใกล้ชิดกับครูผู้สอน มีช่องทางติดต่อสื่อสารกับครูและเพื่อนในกลุ่มทั้งในชั้นเรียนและออนไลน์ สามารถเข้าถึงผู้สอนหรือแหล่งข้อมูลได้ดี ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เริ่มตั้งแต่ 1) Define ผู้สอนตั้งคำถาม สถานการณ์ ที่เกี่ยวกับเนื้อหา ผู้เรียนศึกษาผ่านบทเรียนออนไลน์ 2) Plan วางแผนการทำโครงงานเรื่องที่สนใจตามสถานการณ์ที่กำหนด 3) Do ปฏิบัติโครงงาน 4) Review สรุปการทำโครงงาน และ 5) Presentation นำเสนอโครงงาน ครูที่ปรึกษาคอยเป็นผู้ชี้แนะ แนะนำ มีการติดตาม กำกับ เสริมแรงต่อเนื่อง มีการวัดผลประเมินผลที่ประเมินเพื่อความรู้ความก้าวหน้าและประเมินเพื่อตัดสินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Moolkolkot, Lertratthamrongkul, and Thairaksa (2023) ที่ทำการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการคำนวณเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงคำนวณให้กับผู้เรียน มีหลายวิธีแต่ทุกวิธีมีจุดเน้นที่ใช้เหมือนกัน คือ การจัดกิจกรรมในลักษณะที่ผู้เรียนได้วิเคราะห์ปัญหา มีการออกแบบและพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งรูปแบบที่พบได้มากที่สุด คือ การจัดการเรียนรู้แบบ

ผสมผสาน (Blended Learning) เป็นการ จัดสภาพการเรียนรู้แบบหลากหลายวิธีการสอนผนวกกับการใช้เทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบรวม และการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เป็นการเรียนรู้ที่จัดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้เรียนเหมือนกับทำงานในชีวิตจริงอย่างมีระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา วิธีการหาความรู้ ความจริงอย่างมีเหตุผล ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kanjanachumaburoop (2021) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะตามแนวคิดการเรียนรู้โครงงานเป็นฐานร่วมกับสื่อสังคมออนไลน์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกิดความสนใจ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ทักษะด้านเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในทำโครงงานและการส่งเสริมสมรรถนะในการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า การรับรองระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า องค์ประกอบของระบบการจัดการเรียนรู้ฯ ที่พัฒนาขึ้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และมีการจัดลำดับขั้นตอนของแต่ละองค์ประกอบที่เหมาะสม รูปแบบของระบบง่ายต่อการทำความเข้าใจ องค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นของระบบการจัดการเรียนรู้ฯ มีครบถ้วน เป็นระบบการจัดการเรียนรู้ฯ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณทั้ง 4 องค์ประกอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khamtub (2019) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้เชิงวิชาชีพแบบฐานสมรรถนะ โดยกล่าวว่า กระบวนการที่ทำการทดสอบโดยดูจากผลลัพธ์ที่ได้ (Output) จากปัจจัยนำเข้า (Input) ที่ให้กับระบบจะต้องมีความสอดคล้องกัน จึงจะสามารถทำงานได้ตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้

สรุป

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่นำมาร่วมกันพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ กระบวนการและเจตคติผ่านกระบวนการกลุ่ม การทำโครงงาน ผู้สอนมีบทบาทหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ชี้แนะ แนะนำ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่เป็นการเรียนในชั้นเรียนสัดส่วน 60 % และการเรียนแบบออนไลน์ สัดส่วน 40% ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้คือ 1. Define ผู้สอนใช้คำถาม สถานการณ์ปัญหา เพื่อกระตุ้นแนวคิดของผู้เรียน 2. Plan ผู้เรียนร่วมกันวางแผนทำโครงงานตามหลักแนวคิดเชิงคำนวณในเรื่องที่สนใจ 3. Do ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเชื่อมโยงความคิดตามหลักแนวคิดเชิงคำนวณในเรื่องที่สนใจสู่การปฏิบัติ 4. Review นำผลการดำเนินงานโครงงานตามหลักแนวคิดเชิงคำนวณ มาทบทวน สรุป เพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 5. Presentation การนำเสนอผลงานโครงงานตามหลักแนวคิดเชิงคำนวณ ในรูปแบบการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ผลงาน และสรุปเป็นรายงานโครงงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การนำระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานไปปรับใช้และให้ความยืดหยุ่นตามบริบทของผู้เรียนในเรื่องของความพร้อมของเครื่องมือ เทคโนโลยีและระบบเครือข่ายในแต่ละสถานที่ในการเรียนแบบออนไลน์และการเรียนในชั้นเรียน

1.2 การนำระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานไปใช้ได้ทุกโรงเรียนและผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ห้องปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่ชอบศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง มีทักษะและพร้อมที่จะเรียนรู้การใช้เทคโนโลยี

1.3 ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน บทบาทของครูปรึกษาที่จะนำระบบไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน และให้กำลังใจผู้เรียนตลอดการทำโครงงาน ตั้งแต่การเริ่มคิดหัวข้อโครงงาน การวางแผน การปฏิบัติ การสรุป และการนำเสนอ ช่วยผู้เรียนคิดวิเคราะห์วิธีการ กระบวนการในการทำโครงงาน นำองค์ความรู้มาถ่ายทอดให้ผู้เรียน คอยกระตุ้นและดูแลผู้เรียนให้ใช้ทักษะในภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การนำเสนอสิ่งที่ทำ การสื่อสารให้เข้าใจง่ายและมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน ควรมีการนำ AI มาใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ครูมีเวลาให้คำแนะนำและสนับสนุนผู้เรียนเป็นรายบุคคล เข้าใจพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้เรียน

2.2 ระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานควรมีเครื่องมือเสริม (Plug-in) แชนบอท เพื่อใช้สนับสนุน ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

2.3 ควรมีการต่อยอดระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน โดยใช้เทคโนโลยีจากความเป็นจริงสู่โลกเสมือนพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้านอื่น เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

2.4 ควรมีการต่อยอดระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน โดยใช้เทคโนโลยีจากความเป็นจริงสู่โลกเสมือนพัฒนาผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เป็นต้น

2.5 ควรมีการต่อยอดระบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณไปใช้ อาจปรับประยุกต์ให้พัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้านอื่น เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

References

- Boonyakiat, A., & Makdee, P. (2024). The Essential Skills for Working in the 21st Century. *Journal of Mani Chettha Ram Wat Chommani*, 7(6), 1298-1312.
- Chetiyawan, N., & Chenaksara, N. (2024). The Administration of Computing Science Subject. *Journal of MCU Philosophy Review*, 7(1), 75-86.
- Donbuntao, U., & Kositpimanwach, E. (2024). Development of Learning Management System in the Digital Age. *Journal of Mani Chettha Ram Wat Chommani*, 7(3), 898-914.
- Janthapassa, S., Chathapassa, N., & Kenaphoom, S. (2024). Advancements and Applications of Blended Learning. *Journal of Management Science Sakon Nakhon Rajabhat University*, 4(4), 1340-1356.
- Kanjanachumabuop, K. (2021). *Development of Competency-Based Learning Based on Project-Based Learning and Social Media to Enhance Learning Achievement of Health Education and Digital Literacy of Primary School Students*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Khamtub, P. (2019). The Development of Vocational Competency-Based Learning Management System. *Journal of Education Studies*, 47(3), 290-308.
- Khonchaiyaphum, P. W., & Rakkanto, S. (2024). Teaching System to Develop Classroom Teaching Skills. *The Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 7(4), 637-644.
- Maifaey, V. (2023). Hybrid Educational Management in the Context of Thailand. *Panyapiwat Journal*, 15(2), 337-349.
- Moolkolkot, S., Lertratthamrongkul, W., & Thairaksa, V. (2023). Development of Blended Learning Management through Project-Based Learning to Enhance Computational Thinking Skills in the Course of Computer Science, for Grade 2 Secondary School Students. *Journal of Northeastern University Review*, 13(4), 136-150.
- Onlaor, C., Prakobphon, A., & Chusakul, N. (2023). Learning in the 21st Century: The Digital World. *Learning Encouragement Journal*, 3(1), 1-13.
- Panich, V. (2012). *Ways of Creating Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Saridwongsa Foundation.
- Punyasettro, P. (2022). A Needs Assessment of Academic Management of Secondary Schools Based on Enhancing Computational Thinking Concep. *Journal of Educational Management and Innovation*, 5(3), 26-50.
- Santueankaew, A., & Chaowachai, S. (2021). Computing Science Learning Management Plan under the Secondary Education Service Area Office 37. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(3), 275-287.
- Teeratanatorn, N., & Jaiman, P. (2024). Blended Learning in the Digital Age. *Journal of Management Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 2(1), 34-50.

รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางาน โดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน*

A Learning Design Model for Professional Courses Focused on Training Problem-Solving Skills Using Simulation-Based Scenarios

¹อัฐพล ผลพฤษา, พิสิต เมธาทรร และ สราวุฒิ สืบแย้ม

¹Attapon Phonprueksa, Pisit Methapatara and Sarawut Suebyaem

ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Department of Technical Education Management, Faculty of Technical Education,

King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Uttapon.V1.G1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานและความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน 2) เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ในวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาดิจิทัลกราฟิก และสาขาวิชาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ครูผู้สอนรายวิชาชีพ จำนวน 214 คน และกลุ่มที่ 2 คือผู้บริหาร จำนวน 214 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบประเมินความเหมาะสม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า $PNI_{modified}$

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และความต้อการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบ การออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพฯ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งยังพบว่า หน่วยงานไม่มีการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพ ไม่มีการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานและปัญหาการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านผู้เรียนที่ไม่สามารถคิดวางแผนแก้ปัญหาการทำงานได้ ส่วนความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพฯ พบว่า มีความต้อการจำเป็นมากที่สุด $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.74 โดยผลการจัดอันดับความต้องการจำเป็นทุกหัวข้อมีความสำคัญ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรฯ ได้ 2) การพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ (2) การออกแบบ (3) การพัฒนา (4) การนำไปใช้ (5) การประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานสามารถนำไปใช้ในพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้ราย

*Received April 20, 2025; Revised May 11, 2025; Accepted May 17, 2025

วิชาชีพเพื่อแก้ปัญหาทางานได้ และขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพ ประกอบด้วย 7 ขั้น ได้แก่ (1) ขั้นนำ (2) ขั้นการเข้าร่วม (3) ขั้นแสดง (4) ขั้นอภิปราย (5) ขั้นสรุปประเมินผล (6) ขั้นปฏิบัติงาน และ (7) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการประเมินความเหมาะสมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน สามารถนำไปใช้ในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพเพื่อแก้ปัญหาทางานได้

คำสำคัญ: รูปแบบการออกแบบ; การเรียนรู้; ทักษะการคิดแก้ปัญหาทางาน; สถานการณ์จำลองเป็นฐาน

Abstract

This research article aims 1) to study the problems and needs of a learning design model for professional courses focused on training problem-solving skills using simulation-based scenarios and the need to train learning design model for professional courses focused on training problem-solving skills using simulation-based scenarios. The sample group consisted of 214 professional teachers and 214 administrators from colleges that offered higher vocational certificate courses in digital graphics and digital business technology. They were selected using a purposive sampling method and divided into two groups: professional teachers and administrators. The instruments used for data collection were questionnaires and suitability assessment forms. Statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and $PNI_{modified}$.

The results were as follows: 1) The problem and the need of a learning design model for professional courses focused on training problem-solving skills using simulation-based scenarios and the need to train learning design model for professional courses focused on training problem-solving skills using simulation-based scenarios were at the highest level. It was also found that the colleges did not design professional course learning, did not develop a model, designed professional course learning to train problem-solving skills using simulation-based scenarios, and the most of the problems in organizing professional course learning were problems in terms of learners being unable to solve work problems. As for the necessity of training teachers on the professional learning design model, it was found that the most necessary need was $PNI_{modified}$ equal to 0.74. The results of ranking the necessity in every topic were important, which can be used as information for further development of the curriculum development model. 2) Regarding the development of a learning design model for professional courses in training problem-solving skills using simulation-based scenarios, it was found that the developed model consisted of 5 steps: (1) analysis, (2) design, (3) development, (4) application, and (5) evaluation. The results of the suitability assessment in all aspects were at the highest level, indicating that the professional course learning design model for training problem-solving skills using simulation-based scenarios can be used to develop a learning design model for problem-solving. And the process of designing professional course learning consisted of 7 steps: (1) introduction, (2) participation, (3) presentation, (4) discussion, (5)

evaluation, (6) implementation, and (7) performance evaluation. The results of the evaluation of suitability in all aspects were at the highest level, indicating that the design of professional course learning in training problem-solving skills using simulation-based scenarios can be applied in designing learning to solve problems.

Keywords: Design Model; Learning; Problem Solving Skills; Simulation-Based Scenarios

บทนำ

ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์ระดับโลกมากมายและความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องของการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้จำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะให้กว้างขึ้น นอกเหนือจากการเรียนรู้ทักษะทางเทคนิคและดิจิทัลเพียงอย่างเดียว การใช้เทคโนโลยีในทางปฏิบัติ ขาดแคลน มีความรับผิดชอบ และยั่งยืนนั้นต้องอาศัยการกระทำของมนุษย์ต่อการจ้างงานจำเป็นต้องมีการประมวลผลทางปัญญาประเภทหนึ่งที่เครื่องจักรพบว่ายากลำบาก โดยเน้นความสำคัญของการจัดการ การใช้เหตุผลของมนุษย์ให้สอดคล้องกับปัญญาประดิษฐ์ของเครื่องจักร ความสำคัญของทักษะดิจิทัลได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางภายในกรอบการปลูกฝังพัฒนาทักษะความสามารถของพนักงานที่เหมาะสม จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามที่ระบุไว้ในอุตสาหกรรม 5.0 ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือมีการใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ลดลงอันเป็นผลจากผลกระทบที่แพร่หลายของการระบาดของโควิด-19 ความสำคัญของทักษะทางสังคมและการจำแนกประเภททักษะ ความต้องการทักษะในทางปฏิบัติงานที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลมีความต้องการทักษะทางสังคม เช่น การคิดวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ การแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่มีความยืดหยุ่น นอกจากนี้ผลการศึกษายังระบุด้วยว่าบุคคลจะต้องมีความสามารถที่สมดุลทั้งทักษะทางสังคมและทักษะดิจิทัลเพื่อเจริญเติบโตในอนาคตที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีนโยบายเพื่อสนับสนุนส่งเสริมผู้เรียนให้มีศักยภาพแข่งขันในโลกอาชีพ ดังนั้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และการคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ของผู้เรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญการจัดการเรียนการสอนเรื่องการทำงานและอาชีพต้องประกอบด้วยการวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์หลายประการทั้งในเรื่องการทำงานหาเลี้ยงชีพ สังคม การดำรงชีวิต วัฒนธรรม เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ ฯลฯ อย่างผสมผสานกันไม่แยกจากกัน Pandam (2021) ได้ศึกษาผลการนิเทศติดตามนักศึกษาฝึกประสบการณ์ในสถานประกอบการ จากการสัมภาษณ์ครูฝึกในสถานประกอบการได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ เช่น นักศึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้ ไม่สามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาได้เอง ต้องสอบถามจากผู้ปฏิบัติงานและหัวหน้างาน ขาดภาวะผู้นำไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานและไม่มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในรายวิชาชีพที่ต้องนำความรู้และทักษะไปใช้ในการปฏิบัติงานยังคงใช้วิธีการสอนแบบเลียนแบบ การสาธิต ให้ปฏิบัติตาม วัสดุอุปกรณ์ในการสอนการบำรุงรักษา สื่อการสอนไม่ทันสมัยต่อการจัดการเรียนการสอน ไม่ได้ฝึกให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์จึงทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสฝึกคิด วิเคราะห์การปฏิบัติงาน วางแผนการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหาด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบ การเรียนการสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานร่วมกับการฝึกหัดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยครูผู้สอนจัดสถานการณ์ขึ้นเลียนแบบของจริง โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการแก้ปัญหา ได้ใช้ทักษะกระบวนการคิด และการตัดสินใจจากสถานการณ์นั้น ๆ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทหรือในสถานการณ์นั้น ๆ ให้มาก

ที่สุดเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหาให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะและคุณลักษณะตามที่สถานประกอบการต้องการ

ดังนั้น การให้ความสำคัญกับวิธีการสอนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การเรียนการสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบสถานการณ์จำลองเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหาเป็นอีกหนึ่งวิธีการสอนที่มีความเหมาะสม เนื่องจากวิธีการเรียน การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มต้นด้วยความสนใจของผู้เรียนเพื่อจะนำไปสู่การเกิดความรู้ใหม่ของผู้เรียน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มการเรียนรู้ผ่าน การศึกษาค้นคว้า การวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ไขปัญหา ร่วมกันและจัดกิจกรรมให้มีการลงมือปฏิบัติโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหา เพื่อฝึกให้ผู้เรียนตัดสินใจในการฝึกแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมหรือแสดงบทบาทในสถานการณ์นั้น ๆ ราวกับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพื่อสร้างความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของผู้เรียนจากสถานการณ์จำลอง Laksanasiri (1997) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาซีพีที่การจัดการเรียนการสอนแบบสาธิตทิศทางเดียว คือให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม จึงทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดสร้างสรรค์และทักษะการแก้ปัญหา ซึ่ง Pornthadawit (2018) กล่าวว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ไม่มีวิธีที่ดีที่สุด ครูผู้สอนควรเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียน และห้องเรียน รวมถึงมุ่งเน้นการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างความสนใจของผู้เรียนเพื่อจะนำไปสู่การเกิดความรู้ใหม่ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มการเรียนรู้ผ่านการศึกษาค้นคว้า การวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ไขปัญหา ร่วมกันและจัดกิจกรรมให้มีการลงมือปฏิบัติโดยใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ที่ได้จากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของตนเอง

จากการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาครูผู้สอนให้มีศักยภาพและความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมในการฝึกทักษะแก้ปัญหาให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะศึกษาและหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานเพื่อให้ครูผู้สอนนำไปสอนในรายวิชาซีพี ทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้ด้วยตนเองตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ ผู้เรียนสามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาได้เองไม่ต้องสอบถามจากผู้ปฏิบัติงานและหัวหน้างาน ซึ่งเป็นการประยุกต์วิธีการเรียนการสอนให้มีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนและความต้องการของตลาดแรงงานให้มากที่สุด และสอดคล้องตามวิสัยทัศน์ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา Wongjinda (2022) กล่าวว่าต้องการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสมรรถนะสูง เพื่อการพัฒนาประเทศและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนดี มีความสุข Chidchob (2023) สามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาได้ตรงตามความคาดหวังของสถานประกอบการ ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิชาชีพได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสังคมตลาดแรงงานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานและความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน
2. เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินงานวิจัยเป็น 2 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ การออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้เนื้อหาที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ หลังจากนั้นจึงได้ดำเนินการสรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร คือ สถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทุกวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาดิจิทัลกราฟิก และสาขาวิชาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล จำนวน 280 แห่ง ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 428 คน โดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ในวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาดิจิทัลกราฟิก และสาขาวิชาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 คือ ครูผู้สอนรายวิชาชีพ จำนวน 214 คน และกลุ่มที่ 2 คือ ผู้บริหาร จำนวน 214 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้ รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการ นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ การวิจัยโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) มีค่าระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล นำแบบสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการ การออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน สอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 428 คน โดยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาและบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายทางไปรษณีย์และระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ โดยส่งกลับภายใน 1 เดือน ซึ่งได้รับเอกสารกลับคืนมารวมทั้งสิ้น 428 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล ไปสรุปผลต่อไป โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean, $\bar{X}$)

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) และค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็น Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ระยะที่ 2 พัฒนาและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบ การเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมช่างอุตสาหกรรม Methapata (1988) มาสังเคราะห์เพื่อร่างรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน รวมถึง ศึกษาเนื้อหาแนวคิด หลักการจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการสร้างเครื่องมือ การประเมินรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยแบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแสดงค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่มีประสบการณ์บริหารมากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ด้านครูผู้สอนรายวิชาชีพ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน ด้านอาจารย์ผู้สอน ในมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยเลือกตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด เพื่อทำการสนทนากลุ่มรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา โดยผู้วิจัยได้จัดทำแบบประเมิน ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยใช้ในการสนทนากลุ่ม จากนักวิชาการด้านการจัดการอาชีวศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม จำนวน 5 คน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 6 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม หลังจากนั้นทำการสรุปผลเพื่อประเมินความเหมาะสมในภาพรวมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ การออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานที่ได้รับกลับคืน มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมิน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำผลที่ได้จาก การวิเคราะห์มาสรุปข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยาย โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean, $\bar{X}$) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) และนำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ผลการวิจัย พบว่า

สภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพ พบว่า หน่วยงานไม่มีการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ไม่มีการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพ และปัญหาการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพของหน่วยงานส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านผู้เรียนที่ไม่สามารถคิดวางแผน แก้ปัญหาการทำงานได้

ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพ พบว่า เห็นด้วยถ้ามีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการเข้ารับการฝึกอบรม และส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดในช่วงเปิดภาคเรียน ใช้ระยะเวลาฝึกอบรมจำนวน 3 วัน ในลักษณะการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

ความต้องการในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบฯ จำนวน 3 หัวข้อเรื่อง ได้แก่ หัวข้อเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน Problem based Learning : PBL , หัวข้อเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง Simulation และหัวข้อเรื่องรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพฯ โดยทุกรายการมีระดับความต้องการในการฝึกอบรมเกี่ยวกับรูปแบบฯ อยู่ในระดับมากขึ้นไป ในขณะที่เมื่อจัดลำดับหัวข้อเรื่องและรายการความรู้และทักษะของแต่ละหัวข้อเรื่องตามการจัดเรียงลำดับค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมโดยการประเมินความรู้และทักษะที่มีในปัจจุบัน และที่ต้องการฝึกอบรมในภาพรวมของครูผู้สอน ผลการจัดเรียงลำดับรายการความรู้และทักษะ ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ตามค่า $PNI_{Modified}$ จัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย พบว่า ลำดับที่ 1 หัวข้อเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง Simulation ($PNI_{Modified} = 0.74$) ลำดับที่ 2 หัวข้อเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน Problem based Learning : PBL ($PNI_{Modified} = 0.70$) และลำดับที่ 3 หัวข้อเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพแบบปัญหาเป็นฐานด้วยสถานการณ์จำลอง ($PNI_{Modified} = 0.69$) ซึ่งผลการจัดอันดับความต้องการจำเป็นทุกหัวข้อมีความสำคัญ และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรฯ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพฯ โดยนำผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบการออกแบบ การเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน นำมาสังเคราะห์องค์ประกอบและรายละเอียดช่องว่างของสภาพ แนวทางการพัฒนา ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพฯ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ADDIE ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ (A : Analysis) ทำการวิเคราะห์มาตรฐานอาชีพ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ วิเคราะห์ผู้เรียน และวิเคราะห์หลักสูตรรายวิชาชีพ ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ (D : Design) เริ่มจากคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร การวิเคราะห์งาน กำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบบทเรียน หลังจากนั้น ทำการออกแบบแผนการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน มี 7 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นการเข้าร่วม 3) ขั้นแสดง 4) ขั้นอภิปราย 5) ขั้นสรุปและประเมินผล 6) ขั้นปฏิบัติงาน

และ 7) ชั้นประเมินผลการปฏิบัติงาน ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนา (D : Development) ประกอบด้วย ครูจัดทำเอกสารการเรียนรู้เพื่อทดลองสอน ครูทดลองทำด้วยตนเอง ทดลองสอบผู้เรียนกลุ่มย่อย วัดและประเมินผลการสอน และปรับปรุงแผนการจัดการเรียน ขั้นตอนที่ 4 การนำไปใช้ (I : Implementation) ประกอบด้วย การเตรียมการสอน การสอนภาคทฤษฎี การใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานการเรียนรู้ การสอนภาคปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (E : Evaluation) ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์การทดลองใช้รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีวฯ ผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 5 (ด้านพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ด้านพัฒนาความสามารถในการสื่อสารการนำเสนอ ด้านฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา) ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนหลังจบบทเรียน (ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ) ประเมินผลความพึงพอใจของผู้เรียน ครูผู้สอน ผู้บริหารและผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯ แสดงดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานในภาพรวม โดยผู้เชี่ยวชาญ

(n = 9)

รายการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความเหมาะสม
1. รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน มีความครบถ้วนสมบูรณ์	4.78	0.44	มากที่สุด
2. รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน มีความถูกต้อง	4.89	0.33	มากที่สุด
3. รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน มีความเหมาะสม	4.67	0.50	มากที่สุด
4. รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ที่จะให้ครูผู้สอนนำไปจัดการเรียนรู้ได้จริง	4.78	0.44	มากที่สุด
5. รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ที่พัฒนาขึ้นเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้	4.89	0.33	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.80	0.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในภาพรวม มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยการประเมินความเหมาะสม รายการรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวฯในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานมีความถูกต้อง และรายการรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้

รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ที่พัฒนาขึ้นเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานแบ่งตามขั้นตอน โดยผู้เชี่ยวชาญ

(n = 9)

รายการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความเหมาะสม
1. ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์	4.67	0.53	มากที่สุด
2. ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการออกแบบ	4.69	0.53	มากที่สุด
3. ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนา	4.76	0.43	มากที่สุด
4. ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการนำไปใช้	4.78	0.42	มากที่สุด
5. ความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการประเมินผล	4.69	0.48	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.72	0.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ทุกขั้นตอน มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยความเหมาะสมในขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการนำไปใช้รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากแนวคิดการวิจัยที่ได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ADDIE ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน เพื่อกำหนดการจัดการเรียนการสอนรายวิชาชีพ ซึ่งเป็นการประยุกต์วิธีการ

เรียนการสอนให้มีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนและความต้องการของตลาดแรงงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังภาพที่ 1

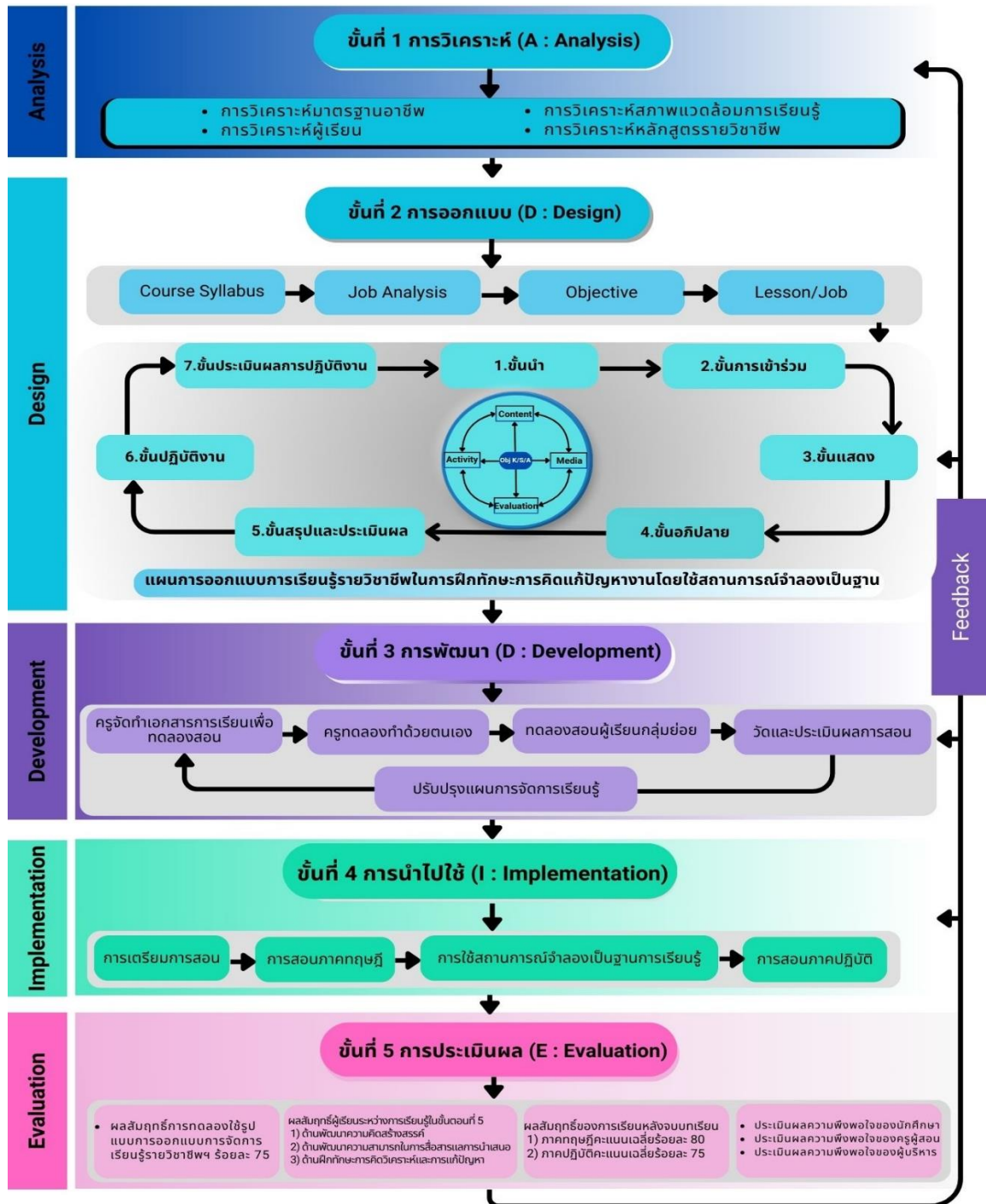

Figure 1: A Learning Design Model for Professional Courses Focused on Training Problem-Solving Skills Using Simulation-Based Scenarios

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน พบว่า หน่วยงานไม่มีการ

ออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ไม่มีการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นฐานและปัญหาการจัดการเรียนรู้รายวิชาซีพีของหน่วยงานส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านผู้เรียนไม่สามารถคิดในการแก้ปัญหาการทำงาน เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนรายวิชาซีพีในปัจจุบันยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นแบบการสาธิต เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบทางเดียวจากครูผู้สอน ขาดการฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทำให้ขาดโอกาส ฝึกคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาและการตัดสินใจจากสถานการณ์จำลองรวมถึงการได้มีส่วนร่วมในบทบาทต่าง ๆ ส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้และทักษะ การคิดแก้ปัญหาทางไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานตามคุณลักษณะที่สถานประกอบการต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thanyaprasertsiri, Stirayakornand, and Methapatra (2022) จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการออกแบบการเรียนการสอนอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการใช้รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอนมีปัญหา 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการออกแบบวัตถุประสงค์การสอน 2) ด้านการออกแบบเนื้อหา 3) ด้านการกำหนดวิธีสอน 4) ด้านการออกแบบสื่อการสอน 5) ด้านการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล 6) ด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า สภาพการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน การจัดการอาชีวศึกษาขาด การคิดวิเคราะห์การเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้อของผู้เรียน จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดการแก้ปัญหาทาง ในขณะทีผลจากการศึกษายังพบว่า ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพี ในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน พบว่า เห็นด้วยถ้ามีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาซีพี ในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมมากที่สุด และเมื่อจัดอันดับความต้องการจำเป็นหัวข้อเรื่องโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า หัวข้อเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง Simulation หัวข้อเรื่องรูปแบบการออกแบบ การเรียนรู้รายวิชาซีพีในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และหัวข้อเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน Problem based Learning: PBL โดยทุกหัวข้อมีความสำคัญและความต้องการในการฝึกอบรมเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบฯ ทุกหัวข้อ ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนการสอนโดยใช้ การเรียนรู้แบบสถานการณ์จำลองเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหาทางเป็นอีกหนึ่งวิธีการสอนที่มีความเหมาะสม เนื่องจากวิธีการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยเริ่มต้นด้วย ความสนใจของผู้เรียนเพื่อจะนำไปสู่การเกิดความรู้ใหม่ของผู้เรียน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่มการเรียนรู้ผ่านการศึกษาค้นคว้า การวางแผน การแลกเปลี่ยน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และจัดกิจกรรมให้มี การลงมือปฏิบัติโดยใช้สถานการณ์จำลอง ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการตัดสินใจในแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดอย่างอิสระ รวมถึงการได้มีส่วนร่วมในบทบาทนั้น ๆ จะทำให้สร้างความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของตนเองจากสถานการณ์จำลองได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Arunsang (2021) ที่ได้ศึกษาผล การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) ในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา โดยพบว่า การใช้ PBL ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาได้ดีขึ้นในนักเรียน และครูมีบทบาทสำคัญในการเตรียมความพร้อมและการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะที่ กระตุ้นการคิดและการมีส่วนร่วมของนักเรียน การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การเตรียมตัวของครูและการออกแบบกระบวนการ PBL อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะในด้านทักษะ

การคิดแก้ปัญหาของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของคุณที่พบว่าบทบาทของครูและการเตรียมตัวเป็นส่วนสำคัญในความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้แบบ PBL

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานพบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ 2) การออกแบบ 3) การพัฒนา 4) การนำไปใช้ 5) การประเมินผล มีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องมาจากผู้วิจัยได้มีการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีวเพื่อใช้ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ ชุมชน ตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระ อีกทั้งได้นำผลจากการศึกษาความต้องการในการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีว มาสังเคราะห์องค์ประกอบ และนำหลักการที่สำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและมาตรฐานอาชีพมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบฯ สอดคล้องกับ Phanich (2013) ศึกษาเรื่องการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) Analysis 2) Design 3) Development 4) Implement 5) Evaluation ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ เป็นการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพอย่างแท้จริง ที่ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีทักษะ ความรู้และความสามารถที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ Amparot, Phonoy, and Salee (2024)

สรุป

สภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน พบว่า หน่วยงานไม่มีการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ไม่มีการพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน และปัญหาการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีวของหน่วยงานส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านผู้เรียนไม่สามารถในการแก้ปัญหาการทำงาน อีกทั้งจากการศึกษาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้ฯ ยังพบว่าเห็นด้วยถ้ามีการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการเข้ารับการจัดฝึกอบรมฯ และส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดในช่วงเปิดภาคเรียน ใช้ระยะเวลาฝึกอบรมจำนวน 3 วัน ในลักษณะการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ในขณะที่จากศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการฝึกอบรมเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบฯ จำนวน 3 หัวข้อเรื่อง ได้แก่ หัวข้อเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน Problem based Learning : PBL หัวข้อเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง Simulation และ หัวข้อเรื่อง รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยทุกรายการมีระดับความต้องการในการฝึกอบรมเกี่ยวกับรูปแบบฯ อยู่ในระดับมากขึ้นไป ในขณะที่เมื่อจัดลำดับหัวข้อเรื่องและรายการความรู้และทักษะของแต่ละหัวข้อเรื่อง ผลการจัดอันดับความต้องการจำเป็นทุกหัวข้อมีความสำคัญ และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฯ ได้อีกต่อไป

การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีวในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางานโดยใช้สถานการณ์จำลอง

เป็นฐาน ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ภายใต้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ADDIE และจากการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการออกแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 ท่าน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ 2) การออกแบบ 3) การพัฒนา 4) การนำไปใช้ 5) การประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานสามารถนำไปใช้ในพัฒนารูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพเพื่อแก้ปัญหาทางงานได้ และขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นการเข้าร่วม 3) ขั้นแสดง 4) ขั้นอภิปราย 5) ขั้นสรุปประเมินผล 6) ขั้นปฏิบัติงาน และ 7) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติงาน ผลการประเมินความเหมาะสมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานที่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนและความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ การออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รวมถึงยังมีความต้องการในการฝึกอบรมเกี่ยวกับรูปแบบการออกแบบฯ ในหัวข้อ การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน Problem-based Learning : PBL การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง Simulation และ รูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานอยู่ในระดับมากขึ้นไป ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการดำเนินการวางแผน ออกแบบกระบวนการเรียนรู้รายวิชาชีพให้สอดคล้องตามบริบทที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานให้กับผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ วิธีการคิดแก้ปัญหาทางงานที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมรูปแบบการออกแบบ การจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพเพื่อใช้ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐาน ในภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดให้ผู้สอนในสังกัด ได้นำรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาชีพ เพื่อใช้ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองไปใช้จริง รวมถึงได้มีการประเมินผลผู้เรียนให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนที่มีความสอดคล้องตามความต้องการของตลาดแรงงานที่แท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพผลการสอนจากการนำรูปแบบการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาชีพในการฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาทางงานโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นฐานไปใช้โดยมีการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมที่จะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของความรู้ ทักษะ และความยืดหยุ่นให้กับผู้เรียน เพื่อจะสามารถรองรับกับสถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

References

- Amparot, H., Phonoy, P. & Salee, S. (2024). *Investigation of the Definition of Home Economics Profession in a Vocational Education Context*. Bangkok: Home Economics Department, Thonburi Vocational College.
- Arunsaeng, P. (2021). *The Effects of Problem-Based Learning (PBL) on Problem-Solving Skills of Secondary School Students*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Maha Sarakham.
- Chidchob, P. (2023). *Ministry of Education Policy*. Bangkok: Ministry of Education.
- Khemmanee, T. (2002). *14 Teaching Methods for Professional Teachers*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Laksanasiri, S. (1997). *Principles of Teaching*. Bangkok: Curriculum and Instruction Department, Faculty of Education, Rajabhat Institute Phranakhon.
- Pandam, S. (2021). Vocational Education Management Responding to Changes in the Future World. *Institute of Vocational Education Southern Region 1 Journal*, 6(1), 9-22.
- Phanich, W. (2013). *Creating Learning for the 21st Century*. Bangkok: Siam Commercial Bank Foundation.
- Pornthadawit, N. (2018). *Active Learning Management*. Bangkok: Triple Education.
- Thanyaprasertsiri, N., Stirayakorn, P., & Methapatra, P. (2022). *The Development of Learning and Teaching Model of Vocational Education for Promoting Creativity in Problem Solving*. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(3), 1068-1081.
- Wongjinda, T. (2022). Production and Development of High-Performance Vocational Education Manpower for National Development. *Institute of Vocational Education Southern Region 1 Journal*, 7(2), 3-11.

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการการเรียนการสอน*

Guidelines for Integrating Buddhist Principles into Learning Management

ปัทมาภรณ์ พิพัฒน์โชคเมธา

Pattamaporn Pipatchokmetha

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 5, Thailand.

Corresponding Author's Email: pattamayam459@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการการเรียนการสอน คือ การดำเนินงานการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลาย โดยการศึกษาหรือสิกขา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ 1. ศีล ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายและวาจาให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 2. สมาธิ ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจของผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง เช่น กิจกรรมนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน 3. ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทางคือ (1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล (2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน (3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ ฉะนั้นแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการเรียนการสอน คือ พระพุทธศาสนามีแนวคิดว่าจะเป็มนมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ก็ด้วยการฝึก การฝึกพัฒนาดนจนประสบผลสำเร็จของสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะมนุษย์จะต้องสัมพันธ์คนอื่น ๆ ในโลกในฐานะปัจเจกบุคคล มีการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีการเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

คำสำคัญ: พุทธธรรม; แนวทางประยุกต์; การจัดการเรียนการสอน

Abstract

Teaching and learning management involve the implementation of instructional activities aimed at transmitting knowledge and facilitating student learning through diverse methods. In the Buddhist framework, education or training (*Sikkhā*) is divided into three dimensions, corresponding to the three aspects of human life: behavior, mind, and wisdom, collectively known as *Tisikkhā* or the threefold training. First, *Sīla* (morality) cultivates behavioral development in body and speech, guiding students to act appropriately in relation to their environment and supporting effective classroom management. Second, *Samādhi* (concentration) develops the mind through activities that promote self-improvement, such as

*Received April 3, 2025; Revised July 14, 2025; Accepted July 22, 2025

classroom presentations and knowledge-exchange exercises. Third, *Paññā* (wisdom) develops knowledge and serves as the highest guiding principle for life, arising through three pathways: (1) *Cintāmayāpaññā*, which refers to wisdom derived from thinking, reasoning, and analysis; (2) *Sutamayaññā*, which refers to wisdom derived from listening and learning; and (3) *Bhāvanāmayāpaññā*, which refers to wisdom derived from training and experiential practice. Integrating these Buddhist principles into teaching emphasizes that human development and completeness are achieved through self-cultivation until the realization of wisdom, according to each individual's readiness. Consequently, teaching and learning is a vital process in life, as human beings must interact with others as individuals, coexist within society, and engage continuously with a changing environment.

Keywords: *Buddhadhamma*; Application Approach; Teaching and Learning Management

บทนำ

ระบบการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมายังพบปัญหาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในด้านของการจัดการศึกษา เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ฯลฯ ซึ่งใช้งบประมาณเพื่อการศึกษาโดยส่วนมากแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กไทยก็ยังไม่ได้คุณภาพ มีอะไรเกิดขึ้นกับระบบการศึกษา (Wattanachai, 2003) ด้านสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) จัดการประชุมระดมความเห็นเรื่อง “การพัฒนารอบและทิศทางการวิจัยทางการศึกษาของประเทศ (พ.ศ. 2555-2558) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล” ซึ่ง Thongroj (2015) กล่าวบรรยายพิเศษเรื่อง “ยุทธศาสตร์การวิจัยเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาไทยตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล” ตอนหนึ่งว่า ประเทศไทยถูกสะท้อนภาพคุณภาพการจัดการศึกษาที่ตกต่ำลงทุกปี อาทิ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยจัดอยู่ในอันดับ 6 ของประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยไทยตามหลังเวียดนาม ขณะที่ระดับอุดมศึกษาอยู่อันดับ 8 ซึ่งเป็นที่น่าตกใจว่าเราตามหลังกัมพูชาและฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ พบว่าการจัดอันดับของหน่วยงานอื่น ๆ ไทยก็ถูกจัดอันดับต่ำลงเรื่อย ๆ ขณะที่ประเทศมาเลเซียมีดัชนีที่กำลังก้าวเข้าสู่วิสัยทัศน์ที่ได้ประกาศไว้ว่า ปี พ.ศ. 2563 มาเลเซียจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว สถาบันวิจัยของสำนักพิมพ์ตำรา Pearson จัดอันดับการศึกษาของไทยอยู่ในกลุ่มสุดท้าย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคะแนนต่ำที่สุด โดยสถาบันแห่งนี้ได้วิจัยและมีข้อสรุปว่า เงินทุนไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่สุดของการมีระบบการศึกษาที่ดี และการที่ครูอาจารย์มีเงินเดือนสูงก็ไม่ได้หมายความว่า จะมีความสามารถทางสอนสูงตามไปด้วย สำหรับประเทศไทยในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เราผลักดันเรื่องเงินเดือนครู ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี แต่เราก็ต้องเร่งรัดครูในเรื่องประสิทธิภาพในการสอนควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอย่างรวดเร็วในทุกด้านโดยเฉพาะในด้านการศึกษามีความจำเป็นอย่างมากในการปรับเปลี่ยนให้ทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคม ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนและกลุ่มคณาจารย์ ครูอาจารย์ผู้สอน หากผู้บริหารโรงเรียนและคณาจารย์เป็นผู้มีความพร้อม มีศักยภาพในการพัฒนาที่สามารถเป็นผู้นำครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อครูอาจารย์ผู้สอนมีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญแล้วการจัดการเรียนการสอนของครูผู้มีความพร้อมเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนในการฝึก อบรม และเรียนรู้ด้วย

สังคมไทยให้ความสำคัญในด้านการศึกษา ในฐานะเป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด เมื่อแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับเดิมได้สิ้นสุดลง กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศโดยมุ่งให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสการศึกษาคุณภาพอย่างเสมอภาค พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะการทำงานสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ การพัฒนาการศึกษาไทยที่ผ่านมาในช่วงปี พ.ศ. 2552-2559 พบว่า ด้านโอกาสทางการศึกษา นโยบายรัฐส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียนรวมทั้งเด็กผู้ด้อยโอกาสและเด็กพิเศษมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น แต่ยังไม่ครบทุกคน มีปัญหาศึกษาไม่สำเร็จต้องออกกลางคันบ้าง ประชากรวัยแรงงาน แม้ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่การศึกษายังอยู่ในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นอยู่เป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต และมีมาตรการต่าง ๆ ให้เยาวชนและประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น เพื่อยกระดับการศึกษาไทยให้เป็นที่พึงพอใจในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้านคุณภาพการศึกษา พบว่า การพัฒนาได้ผลไม่เป็นที่พึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระดับการศึกษาพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมากและต่ำกว่าหลายประเทศในแถบเอเชีย ในประเด็นคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนยังต้องให้พัฒนาเพิ่มขึ้น คุณภาพของกำลังแรงงานอายุ 15 ปีขึ้นไปยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพมีส่วนน้อยกว่าสามัญศึกษา ทำให้ขาดแคลนแรงงานระดับกลาง แรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปีแต่ไม่ตรงความต้องการของตลาดแรงงานและมีสมรรถนะ คุณสมบัติไม่ตรงความต้องการของสถานประกอบการ ทำให้ผู้ว่างงานเป็นอันมาก จึงจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะมีคุณลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานไทยให้มีความสามารถสูงขึ้น และด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษา เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องปรับปรุงเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและลดภาระงบประมาณ งบประมาณการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แต่การใช้จ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียน การเรียนการสอน ครู ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ค่อนข้างน้อย (Office of the Secretary-General of the Education Council, 2017)

การจัดการการเรียนการสอน คือ การดำเนินการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลายเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การสอนที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลักการสอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีคุณค่า ประหยัดเวลาไม่สูญเสียเปล่าประโยชน์ ฉะนั้นการเรียนการสอน (Instruction) จึงหมายถึง การสอนโดยคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายเดิมที่ว่า การสอน คือการถ่ายทอดความรู้ มาเป็น การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลาย (Khaemmani, 2015) โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนการสอนทางตะวันตกที่เป็นสากลมีแนวคิดทฤษฎีและหลักการเรียนรู้เริ่มต้นมาจากแนวคิดการมองธรรมชาติของมนุษย์ทางด้านจริยธรรมและการกระทำ แนวคิดด้านจริยธรรมมี 3 แนวคิด คือ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่ดี มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดี มนุษย์เกิดมาเป็นกลาง (คือไม่ดีไม่เลว) ส่วนด้านพฤติกรรมหรือการกระทำมี 3 แนวคิดเช่นเดียวกันว่า เกิดจากแรงกระตุ้นภายในตนเอง เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และเกิดจากแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคลโดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องพฤติกรรมเท่านั้น แต่มีความซับซ้อนกว่านั้น เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง การสร้างภาพลักษณ์และแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพหากบุคคลมีอิสรภาพ เสรีภาพจะพยายามพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพราะว่าการเรียนรู้เป็นการพัฒนา

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกทางกาย วาจา ท่าทาง และการปฏิบัติได้จริงตามจุดประสงค์ของเรียนรู้ นั่นคือการจัดวางแผนการเรียนการสอนในสถานศึกษาแต่ละระดับ จึงเป็นการตั้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น พฤติกรรมการอ่าน การเขียน การทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหา เป็นต้น การวัดและประเมินผลจึงเป็นการสังเกต การบันทึกพฤติกรรมและผลของการปฏิบัติที่เห็นได้ชัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งการเรียนรู้นี้เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาของกลุ่มพฤติกรรมนิยมที่เน้นการเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสิ่งเร้ากับพฤติกรรมตอบสนอง

การจัดการเรียนรู้ของครูในปัจจุบันเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ในลักษณะรูปแบบบูรณาการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนเป็นเสมือนองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นคนถ่ายทอดและให้คำแนะนำกับ ผู้เรียน เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ นอกจากนั้นยังเป็นศูนย์รวมแหล่งเรียนรู้ที่จะคอยป้องกันกิจกรรมต่างๆ ในระหว่างการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องจัดการภายในห้องเรียนให้น่าอยู่ ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมกับในการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในชั้นเรียน แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักไตรสิกขาตามกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษานั้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร ศึกษา การวัดและประเมินผล รวมถึง จุดเน้นเกี่ยวกับหลักเฉพาะสายต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อสร้างคุณภาพการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ ดังที่ Office of the Basic Education Commission (2017) กล่าวว่า คุณลักษณะที่สำคัญของการจัดการศึกษาที่จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ นั้น จะต้องมีความคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ประกอบด้วย ผลผลิต (Output) กระบวนการ (Process) และ ปัจจัยนำเข้า (Input) เพราะว่าการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียนจะต้องเริ่มต้นจากการวางแผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบขั้นตอนอย่างชัดเจน กล่าวคือ 1) การมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อระบบการศึกษาในสถานศึกษา 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เนื่องจากครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการออกแบบแผนการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัยตามยุคเทคโนโลยี 3) การดำเนินการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารจะต้องมอบบทบาทหน้าที่ให้กับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านให้ตรงตามความต้องการของครูผู้สอน ทั้งยังเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาร่วมกัน 4) การใช้สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้การศึกษาก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่จะจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้จริง และสามารถสร้างกิจกรรมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ๆ ได้ผ่านการจัดกิจกรรมระหว่างเรียน และ 5) การประกันคุณภาพทางการศึกษา เป็นกระบวนการทบทวนหลักสูตร และระบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงการตอบโต้ของสังคมในการ

ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบ ขั้นตอน และเหมาะสมกับผู้เรียน (Panich, 2012)

ดังนั้น การควบคุมคุณภาพทางการศึกษานั้นจะต้องผ่านกระบวนการประเมินคุณภาพทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาแบบมุ่งคุณภาพของบุคลากรทางการศึกษา และฝ่ายสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน การสร้างคุณภาพของสถานศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมถึงพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และหลักการในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา โดยใช้หลักการ 14 ข้อ ได้แก่

- 1) กำหนดเป้าหมายที่แน่นอนในการปรับปรุง
- 2) การยอมรับแนวคิดปรัชญาใหม่ ๆ
- 3) สร้างคุณภาพโดยยึดมั่นการตรวจสอบ (Inspection)
- 4) ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการ สนใจ ยอมรับแนวคิด รวมทั้งการตอบสนองเพื่อให้ผู้รับบริการพึงพอใจ
- 5) ปรับปรุงระบบการผลิต การบริการอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง
- 6) มีหน่วยงานการฝึกอบรม
- 7) สร้างภาวะผู้นำให้บุคลากร และมีการนิเทศผู้ปฏิบัติงาน
- 8) จัดความกลัวที่จะเป็นอุปสรรคในการปรับปรุงประสิทธิผลของบุคลากรทั้งหมด
- 9) ทุกแผนกต้องร่วมกันทำงานเพื่อสัมฤทธิ์ผลของงาน
- 10) มุ่งคุณภาพเป็นหลัก ไม่ยึดติดคำขวัญหรือเป้าหมายแต่เพียงอย่างเดียว กระตุ้นให้ทุกคนมีแรงจูงใจที่จะทำงาน
- 11) เน้นการทำงานโดยคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าการมุ่งปริมาณ
- 12) จัดสิ่งที่เป็อุปสรรคการทำงานของบุคลากร
- 13) สนับสนุนให้มีการศึกษา อบรม มีโปรแกรมการปรับปรุงตนเองของบุคลากร
- 14) จัดคนให้ทำงานตามความเหมาะสม เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ ยังได้เสนอวงจรการควบคุมคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย Plan (วางแผน) หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้ การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะการดำเนินงาน การวางแผนยังช่วยให้สามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในองค์การได้ Do (ปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การดำเนินการตามแผน ประกอบด้วย การมีโครงสร้างรองรับ การดำเนินการ (เช่น คณะกรรมการหรือหน่วยงานของคณะ) มีวิธีการ ดำเนินการ (เช่น มีการประชุมของคณะกรรมการมีการจัดการเรียนการสอน มีการแสดงความจำนงขอรับนักศึกษาไปยังทบวงมหาวิทยาลัย) และมีผลของการดำเนินการ (เช่น รายชื่อนักศึกษาที่รับเข้าศึกษาในแต่ละปี) Check (ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน) หมายถึง การประเมินแผน ประกอบด้วย การประเมินโครงสร้างที่รองรับ การดำเนินการ การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้ว่าตรงตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ โดยในการประเมินดังกล่าวสามารถทำได้เอง โดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเองโดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการ อีกชุดมาประเมินแผน หรือไม่จำเป็นต้อง

คิดเครื่องมือหรือแบบประเมินที่ยุ่งยากซับซ้อน Act (ปรับปรุงแก้ไข) หมายถึง การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผน ประกอบด้วยการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่า มีโครงสร้างหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการนำมากำหนดเป็นมาตรฐานการทำงานเพื่อยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ เนื่องจากกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามนั้นทั้งด้านสติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะการทำงานผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้อย่างถูกต้องสามารถแสวงหาความรู้ตลอดจนใช้ความรู้ของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์

คุณภาพของการศึกษาทางพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์จะไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พุทธบริษัทยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้งายไม่ได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราปวาทที่เกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยธรรมได้ (Thai Tripitakas: 10/168/114) พระพุทธพจน์นี้แสดงถึงคุณภาพของการศึกษาที่ทรงปรารภ 10 ประการ ได้แก่

- 1) ทำให้ผู้เรียนมีความเฉลียวฉลาดเฉียบแหลม (Intelligent) มีความสามารถในการนั้น ๆ (วิยัตตะ) เห็นทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
- 2) ทำให้ผู้เรียนได้รับการฝึกอบรมดีตามแนวทางที่กำหนดไว้ (วินิตตะ) ปฏิบัติตามที่ฝึกมาอย่างชำนาญ (skilled) ไม่เกิดการผิดพลาดเสียหายในการปฏิบัติ
- 3) ทำให้ผู้เรียนมีความกล้าหาญแก้แล้วกล้า มีความมั่นใจ (วิสาร์ทะ) ดำเนินไปตามแนวทางที่ได้ศึกษาอบรมมา ไม่ประหวั่นพรั่นพรึงเมื่อเผชิญปัญหาหรือเผชิญหน้ากับนักปราชญ์
- 4) ทำให้ผู้เรียนมีความเป็นนักปราชญ์ เช่น ศึกษาจบพระไตรปิฎก (พหุสสุตะ) จบนวัคคัฏฐศาสน์ (คำสอนของพระศาสดามือองค์ 9)
- 5) ทำให้ผู้เรียนทรงความรู้ มีความรู้อยู่กับตัว (ธัมมธรา) มีความพร้อมทุกเวลาและทุกสถานการณ์ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ
- 6) ทำให้ผู้เรียนปฏิบัติหลักธรรมย่อยสอดคล้องหลักธรรมใหญ่ (ธัมมานุธัมมปฏิปันนะ) เช่น ปฏิบัติวิปัสสนาสอดคล้องกับอริยธรรม
- 7) ทำให้ผู้เรียนปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบตามธรรมสมฐานะ (สามิจิปฏิปันนะ)
- 8) ทำให้ผู้เรียนปฏิบัติตามหลักการ (อนุธรรมปฏิปันนะ)
- 9) ทำให้ผู้เรียนเรียนกับอาจารย์ของตน แล้วบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ (ผู้อื่น) เข้าใจได้
- 10) ทำให้ผู้เรียนสามารถปราบลัทธิตอื่น ๆ ได้อย่างมีเหตุผลในกระบวนการแสดงธรรมอันมีปาฏิหาริย์ ทำให้พ้นทุกข์ได้

การดำเนินการศึกษาจะต้องเริ่มต้นจากการวางแผน และการตั้งเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อต้องการทราบว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไร มีคุณสมบัติอย่างไร หากมองในมุมมองของพุทธศาสตร์ การศึกษาเปรียบเสมือนคนที่มีความเจริญงอกงามแล้วผ่านการพัฒนาตามระบบของการจัดการเรียนรู้เรียกว่า พัฒนา หรือ ภาวนา แปลว่า ผ่านการฝึกอบรมดีแล้ว “ตามหลักพุทธศาสนา คนที่พัฒนาแล้วเป็นคนที่

ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไปด้วยกัน พร้อมกับการพัฒนาตนเอง คือพัฒนาตนเองไปด้วย พัฒนาสังคมไปด้วย คนเช่นนี้มีคุณสมบัติ 4 ประการ ทางพระใช้คำว่า ภาวิตะ 1. ภาวิตกาย 2. ภาวิตศีล 3. ภาวิตจิต 4. ภาวิตปัญญา แปลง่ายๆ ภาวิตกาย แปลว่า มีกายที่เจริญแล้วหรือมีกายที่พัฒนาแล้ว ภาวิตศีล มีศีลที่เจริญหรือพัฒนาแล้ว ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาหรือเจริญแล้ว และ ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว

เพราะฉะนั้นนักการศึกษาจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ว่าให้มี Growth หรือความเจริญงอกงาม 4 อย่าง จะเรียกว่า Development คือ 1) Physical growth ความเจริญงอกงามทางกาย ตรงกับภาวิตกายพอดี 2) Social growth ความเจริญงอกงามทางสังคม ตรงกับภาวิตศีล เจริญศีล 3) Emotional growth ความเจริญงอกงามทางอารมณ์ ก็ตรงกันพอดีกับภาวิตจิต มีจิตที่เจริญภาวนาแล้ว สดท้าย และ 4) Intellectual growth มีความเจริญงอกงามทางปัญญา ตรงกับภาวิตปัญญาพอดี ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณสมบัติของคนมีการศึกษาหรือพัฒนาแล้ว ตามหลักพุทธศาสนามี 4 ประการ คือ เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญา มีกายที่พัฒนาแล้ว มีศีลที่พัฒนาแล้ว มีจิตที่พัฒนาแล้ว มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว เมื่อทำได้อย่างนี้ถือว่าเป็นผลสำเร็จของการศึกษาในทางพุทธศาสนา คนที่มีการศึกษาและพัฒนาอย่างนี้จะประกอบกันเข้าเป็นชุมชนที่เรียกว่า อริยสงฆ์ อริยสงฆ์แปลให้เป็นศัพท์สามัญว่า สังคมแห่งอารยชน หมายถึงสังคมแห่งอารยชนที่แท้จริง พระพุทธเจ้าทรงตั้งคณะภิกษุสงฆ์ขึ้นที่เราเรียกกันว่า สมมติสงฆ์ ก็เพื่อเป็นผู้นำในการสร้างอริยสงฆ์ หรือสังคมแห่งอารยชนเช่นนี้ให้สำเร็จ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto), 2021)

แนวทางประยุกต์หลักไตรสิกขากับการเรียนการสอน

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยมีแนวคิดที่จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ก็ด้วยการฝึก (Thai Tripitakas: 25/322/133) เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล (Thai Tripitakas: 21/162/227) การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะมนุษย์จะต้องความสัมพันธ์คนอื่น ๆ ในโลก ในฐานะปัจเจกบุคคล การอยู่ร่วมกันในสังคม การเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีการศึกษาทางตะวันตกที่ว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากการเรียนการสอน

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1996) กล่าวว่า มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ด้วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยพฤติกรรม จิต และปัญญา เมื่อจะพัฒนาคน ก็ต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ไตรสิกขา คือข้อปฏิบัติที่เป็นหลักของการศึกษา คือฝึกอบรมกายวาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ได้แก่

1) อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ ได้แก่ องค์กรมรรคข้อสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) หมายถึงการดำรงตน รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ เกื้อกูลประโยชน์ รักษา ส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อื้ออานวยการดำเนินชีวิตในสังคมด้วยดี

2) อธิจิตตสิกขา คือการฝึกจิตให้มีคุณภาพและสมรรถนะ ได้แก่ องค์กรมรรคข้อ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) หมายถึงการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีกำลังใจสูง เป็นจิตสงบ ผ่องใส บริสุทธิ์ เป็นสุขปราศจากสิ่งรบกวนทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งาน ทำให้เกิดคุณธรรม มีสมาธิ

3) อธิปัญญาสิกขา คือการฝึกปรือปัญญา คือการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ องค์มรรคข้อสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึงการฝึกให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดเจนตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจความคิดที่บิดเบือนอำพรางพรางมัวด้วยอิทธิพลของกิเลสซึ่งมีอวิชชาและตัณหาครอบงำอยู่ การฝึกปัญญาต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ขณะเดียวกันเมื่อปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริงเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ช่วยทำให้วางใจ วางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ใช้ปัญญาอันบริสุทธิ์ ไม่เอนเอียง ไม่มีกิเลสแอบแฝงนั้นคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กระทำกิจทั้งหลายเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1996)

แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาถือว่าการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติ มีอิสรภาพ

หลักการพัฒนาศึกษาด้วยไตรสิกขา

การพัฒนาหรือภาวนาคือสิ่งเดียวกับการศึกษาหรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษาหรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา

1) ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเกิดผลดี สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มี 2 ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์รวมถึงสัตว์ทั้งหลาย กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ คือปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2) สมาธิ เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมเนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

3) ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทางคือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1996)

กระบวนการไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติมีอิสรภาพโดยเน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา วิธีการปฏิบัติฝึกอบรมด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมืองค์แปด ดังนี้

- 1) การฝึกอบรมตนให้มีศีล ด้วย สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
- 2) การฝึกอบรมตนให้มีสมาธิ ด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
- 3) การฝึกอบรมตนให้มีปัญญา ด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

สรุปกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือหลักการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้มีความพร้อมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ มีพัฒนาการเริ่มจากทางร่างกายคือวาจา อันเป็นภายนอกมองเห็นได้ ให้มีสภาวะปกติเกิดความสงบเรียบร้อย มีความเข้มแข็ง ตั้งมั่น พร้อมเผชิญต่อปัญหา อุปสรรค และเสริมสร้างการใช้ปัญญาให้ทำงานได้อย่างอิสระแคล่วคล่อง สามารถแก้ปัญหามาต่าง ๆ ได้ด้วยดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปจนถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด สุขุม อมรวิวัฒน์ นำเสนอ กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย การฝึกหัดอบรมควบคุมกายและวาจา (อธิศีลสิกขา) การฝึกหัดคิดอบรมจิตใจ วาจา (อธิจิต

ศึกษา) และการฝึกหัดอบรมเพื่อความรู้ระดับสูง (อภิปญญาศึกษา) กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธสูตร ประกอบด้วย การเรียนการสอน 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ 1) ขั้นการสร้างศรัทธา 2) ขั้นการสอนตามหลักพุทธสูตร 3) ขั้นมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มี 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ 1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ 2) การประเมินค่าและประโยชน์ 3) ขั้นสรุป 4) การฝึกปฏิบัติ กระบวนการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย 1) ขั้นการสร้างศรัทธา 2) ขั้นศึกษาข้อมูลและฝึกทักษะการคิด 3) ขั้นสรุปบทเรียน วัดและประเมินผลการเรียนรู้ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำเสนอแนวทางการเรียนการสอนใหม่คือ กระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับ เน้นการเรียนรู้ความจริงของชีวิตและสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนสัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติได้เผชิญสถานการณ์ และปัญหาได้ฝึกทักษะการคิดและการปฏิบัติจนสามารถแก้ปัญหาได้ กระบวนการกัลยาณมิตร เป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อจุดหมาย 2 ประการคือ 1) ชี้ทางบรรเทาทุกข์ 2) ชี้สุขเกษมศานต์ โดยจัดขั้นตอนตามหลักอริยสัจ 4 (Amornwivat, 1999)

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการประยุกต์หลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ดังแผนภาพที่ 1

Figure 1: Process of Applying the Threefold Training in Classroom Learning Management

สามารถอธิบายตามภาพ ศีล เป็นการแตกประเด็นความรู้ ความสามารถของผู้เรียนจากพฤติกรรมในการแตกประเด็นจากข้อคำถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการตั้งประเด็นคำถาม สมาธิเป็นกระบวนการทำงานเป็นทีมในการสื่อสารไปสู่ผู้อื่น เปิดใจ แบ่งภาระงาน และร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่างการทำงานร่วมกัน การสร้างเครือข่าย การสร้างปฏิสัมพันธ์ วัดจากพฤติกรรมในการทำงานเป็นทีม ปัญญา คือ การสร้างสรรค์การออกแบบชิ้นงานและการวางแผนกรอบความรู้ที่ได้รับ

สรุป

กระบวนการประยุกต์หลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน คือ การดำเนินการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการอันหลากหลาย โดยการศึกษาหรือศึกษา แบ่งเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่

1. ศีล ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางกายและวาจาให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเกิดผลดี สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มี 2 ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนในชั้นเรียนที่จะคอยเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆกับ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในชั้นเรียน เช่น บรรยากาศในชั้นเรียน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆภายในสถานศึกษา

2. สมาธิ ช่วยฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดี มีขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้การวัดประเมินผลขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจ

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนต้องควบคุมตัวเองทางกาย วาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยความดีงาม โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกคอยแนะนำให้นักเรียนเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อมที่จะเรียน

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องตั้งใจมั่นรวบรวมจิตให้สงบแน่วแน่ ตั้งใจฟังและปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนการสอนในระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียน

3. ปัญญา เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านความรู้ มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการดำเนินชีวิต ปัญญาเกิดมาจาก 3 ทาง คือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา หาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับ การเล่าเรียน 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ

ดังนั้น การเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญา และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล การเรียนการสอนจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนทั้งกาย วาจา ใจ อารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติ มีอิสรภาพ โดยเน้นการปฏิบัติฝึกอบรมตามกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร สมาธิ ปัญญา ด้วยวิธีการปฏิบัติตนเองและการสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน กิจกรรมนำเสนอหน้าชั้นเรียน กิจกรรมการถามตอบระหว่างเรียน และ กิจกรรมสร้างองค์ความรู้จากแผนที่ความคิดรวบยอด เป็นต้น

References

- Amornwiwat, S. (1999). *Development of Learning According to Buddhist Principles: Coping Process Skills*. Kittimethi Project, Department of Education, Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Printing House.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nakhonin, P. (2001). *Thai Educational Performance on the World Stage*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Office of the Secretary of the National Education Council. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Prik Wan Graphic Co., Ltd.
- Onchant, T. (2015). *Shocking! Research Results Show That the Quality of Thai Education Is Ranked 8th in ASEAN*. Retrieved May 3, 2015, from <http://aec.kapook.com>
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2016). *Buddhist Dictionary, Compiled Edition*. (9th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddhist Dictionary, Compiled Edition*. (9th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1996). *Psychology for Human Development in Accordance with Nature*. Bangkok: Psychological Association of Thailand.

- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1999) . *Buddhism*. (19th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Panich. (2012). *Ways to Create Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Srisawat Foundation.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2021). *Look at America to Solve Thailand's Problems*. Retrieved March 23, 2025, from <https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/344/10>
- Srisamdaeng, S. (2004). *Buddhism and Education*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House.
- Wattanachai, K. (2003). *Good Governance and the Role of the Basic Education Commission*. Bangkok: Office of the National Education Commission.

การส่งเสริมเครือข่ายในการให้บริการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามหลักพุทธธรรม*

Promoting Network in the Provision of Community Sector Dispute Mediation Centers Based on Buddhist Principles

สุริสา แก้วสมชาติ

Surisa Kaewsomchat

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya, Thailand.

Corresponding Author's Email: risasomchat111@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์และศึกษาการส่งเสริมเครือข่าย ในการให้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยยึดหลักพุทธธรรม เป็นแนวทางในการพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงาน วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการให้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ เพื่อลดจำนวนคดีขึ้นสู่ศาล เนื่องจากมีคดีขึ้นสู่ศาลจำนวนมาก จากรายงานสถิติเฉพาะของศาลชั้นต้น ปี 2567 มีคดีค้างเก่า จำนวน 1,627,253 คดี รับใหม่ จำนวน 1,662,165 คดี และรวมคดีเสร็จไป 1,437,054 คดี บทความนี้นำเสนอแนวคิดการประยุกต์หลักพุทธธรรมโดยเฉพาะพุทธสันติวิธีและสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการคลี่คลายข้อพิพาท ลดความขัดแย้ง ตามวัตถุประสงค์เป้าหมายที่กำหนดในพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และสร้างสังคมแห่งความสมานฉันท์ผ่านการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี และสร้างความน่าเชื่อถือของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม แนวทางการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพสร้างประโยชน์ให้ประชาชนและอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน; พุทธธรรม; การส่งเสริมเครือข่าย; การให้บริการ

Abstract

This research article aims to analyze and examine the promotion of networks in the provision of community sector dispute mediation services, guided by Buddhist principles as a framework for development and operational management. The objectives are to enhance the efficiency of mediation centers and to identify solutions to obstacles encountered in their operations, thereby reducing the number of cases escalated to the courts. According to

*Received July 1, 2025; Revised August 6, 2025; Accepted August 22, 2025

statistics from the courts of first instance in 2024, there were 1,627,253 pending cases, 1,662,165 newly filed cases, and 1,437,054 cases closed. This study presents the application of Buddhist principles, particularly Buddhist peaceful means and *Sanṅgahavatthu* (four bases of social solidarity), as tools to foster collaboration and mutual understanding among various stakeholders.

The aim is to establish community sector dispute mediation centers as effective mechanisms for resolving conflicts and reducing disputes, in line with the objectives set forth in the Community Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019). These centers are intended to provide the public with accessible, efficient, and cost-effective pathways to justice, foster a society of reconciliation through peaceful dispute resolution, and enhance the credibility and public recognition of the mediation centers. Promoting problem-solving strategies and encouraging network participation among the centers offers an alternative approach to improving their operational efficiency, generating tangible benefits for the public, and ensuring sustainable outcomes.

Keywords: Community Sector Dispute Mediation Centers; Buddhist Principles; Network Promotion; Service Provision

บทนำ

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2562 มีที่มาจากสถานการณ์ปัจจุบันที่มีข้อพิพาททางแพ่ง และทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ที่มีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลาง (The Act Amending the Civil Procedure Code (No. 32), B.E. 2563, 2020) เพื่อได้ประกาศให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าวโดยคำนึงถึงความยินยอม ของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้น ในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดินและเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข (Buranasing et al. 2020) ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่เน้น ความสมานฉันท์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการลดความขัดแย้งทาง แพ่งและอาญาบางอย่างก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการศาลอย่างเป็นทางการ แม้เจตนารมณ์ของกฎหมายจะมุ่ง หมายให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยเป็นเครื่องมือสร้างสันติสุขในระดับชุมชน แต่ในทางปฏิบัติกลับประสบปัญหาและ อุปสรรคระดับเชิงโครงสร้างหลายประการ ที่ส่งผลให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทฯ มีปัญหาอุปสรรคลักษณะคล้ายกันทั่วประเทศ ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพฯ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของศูนย์ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ในเขต กรุงเทพมหานคร ไม่ได้รับงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ขาดองค์ความรู้ นโยบายในการจัดตั้งและขับเคลื่อนดำเนินงานของศูนย์ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน แบบฟอร์มที่ใช้ในการทำงานต้องปรับปรุงให้เหมาะสม สะดวกและไม่ยุ่งยาก

ซับซ้อน ในด้านข้อกฎหมาย ต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในบริบทของกฎหมายให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกฎหมายอย่างแท้จริง และยังขาดการประชาสัมพันธ์ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน รวมทั้งศูนย์ยังขาดการยอมรับจากสังคม (Soranasiri, 2021)

ประโยชน์และความสำคัญ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติและมีประสิทธิภาพ กฎหมายฉบับนี้มุ่งเน้นการลดภาระงานของศาลยุติธรรมและส่งเสริมการแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน บททศวรรษวิชาการนี้วิเคราะห์ประโยชน์ของพระราชบัญญัติ โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมความสมัครใจ การลดต้นทุนและเวลาในกระบวนการแก้ไขข้อพิพาท และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน นอกจากนี้ ยังพิจารณาบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยในฐานะผู้มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของกระบวนการและผลกระทบเชิงบวกต่อระบบยุติธรรม ข้อเสนอแนะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ย การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายดังกล่าว และการสนับสนุนทรัพยากรในระดับชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขข้อพิพาทที่ยั่งยืนและสร้างสรรค์ในสังคมไทย สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 นี้ประกอบด้วย 6 หมวดหลัก ดังนี้ (The Mediation Act, B.E. 2562, 2019)

หมวด 1 ผู้ไกล่เกลี่ย บุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียน ให้นายทะเบียนมีอำนาจลงนามสรรหาบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้ด้วย แต่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้น

หมวด 2 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ระบุขั้นตอนและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง

หมวด 3 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญากำหนดแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในบางกรณี

หมวด 4 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน เน้นการไกล่เกลี่ยในชั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

หมวด 5 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน หมวดนี้ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการระงับข้อพิพาท โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ (1) การจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (2) คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด (3) ขอบเขตของข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้ ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาท หรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ข้อพิพาททางแพ่งอื่นนอกจาก (1) ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาข้อพิพาททางอาญาตามที่กฎหมายกำหนด (4) ผลของการไกล่เกลี่ย หากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ และออกหนังสือรับรองให้แล้ว ข้อตกลงระงับข้อพิพาทนั้นจะมีผลผูกพันตามกฎหมาย และ (5) การสนับสนุนทางการเงิน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีหน้าที่อุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามระเบียบที่อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

หมวด 6 บทกำหนดโทษ ระบุโทษสำหรับการกระทำที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้

จะเห็นได้ว่า นอกจากกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.2562 ที่เป็นเครื่องมือในการช่วยลดภาระศาล ยังเป็นเครื่องมือในการ

ช่วยเหลือประชาชนยังมีกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 ตรี ซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันคือการช่วยสนับสนุนระบบการไกล่เกลี่ย เพื่อช่วยลดจำนวนคดีและอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน โดยการไกล่เกลี่ยทั้งก่อนฟ้องตามมาตรา 20 ตรีกับการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนฯ ดังนี้

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งลดภาระของศาล และส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี ในประเทศไทย กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ถูกบรรจุอยู่ทั้งในระบบศาลและนอกศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสองลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ การไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 20 ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ทั้งสองกระบวนการมีจุดมุ่งหมายเพื่ออำนวยความสะดวกและลดจำนวนคดีความเข้าสู่ศาล แต่มีความแตกต่างกันในหลายประเด็น

ในด้านฐานะทางกฎหมาย การไกล่เกลี่ยตามมาตรา 20 ตรี เป็นกระบวนการที่อยู่ภายใต้ระบบศาลยุติธรรม ผู้ประสงค์จะไกล่เกลี่ยต้องยื่นคำร้องต่อศาล และศาลจะดำเนินการเรียกคู่กรณีมาพบกันภายใต้การดูแลของผู้ประนีประนอมที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ โดยผลของการไกล่เกลี่ยจะปรากฏในรูปของสัญญาประนีประนอมซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมาย ในขณะที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเป็นกลไกที่จัดตั้งขึ้นนอกศาลตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งบริหารโดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรชุมชน ทำหน้าที่เป็นกลไกไกล่เกลี่ยในระดับท้องถิ่น ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและไม่เป็นทางการมากนักในด้านกระบวนการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามมาตรา 20 ตรี ต้องผ่านกระบวนการภายใต้เขตอำนาจของศาล โดยมีการกำหนดขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ขณะที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนมีขั้นตอนที่ยืดหยุ่นและไม่ซับซ้อน คู่กรณีสามารถยื่นเรื่องโดยตรงกับศูนย์ในชุมชน ซึ่งช่วยลดอุปสรรคด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และขั้นตอนทางกฎหมาย ทั้งยังสามารถเข้าถึงข้อพิพาทในระดับรากฐานที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของประชาชน

สำหรับลักษณะของข้อพิพาทที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ การไกล่เกลี่ยตามมาตรา 20 ตรี จะเน้นกรณีข้อพิพาททางแพ่งหรือพาณิชย์ที่มีแนวโน้มเข้าสู่การฟ้องร้อง เช่น คดีผิดสัญญา หรือการละเมิดที่มีมูลค่าในทางเศรษฐกิจ ส่วนศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนจะมุ่งเน้นข้อพิพาททั่วไปที่ไม่ซับซ้อน เช่น หนี้สินระหว่างบุคคล ความขัดแย้งในชุมชน หรือปัญหาครอบครัว โดยมีเป้าหมายในการลดคดีที่ไม่จำเป็นเข้าสู่ศาล และสร้างความเข้าใจอันดีในสังคม ในด้านผลทางกฎหมาย ข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการไกล่เกลี่ยตามมาตรา 20 ตรี มีสถานะเป็นสัญญาประนีประนอมที่สามารถนำไปบังคับตามกฎหมายได้ทันทีหากมีการฝ่าฝืน ขณะที่ข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนอาจมีสถานะเป็นเอกสารที่มีผลตามสัญญา ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานประกอบการฟ้องร้องหรือขอคำสั่งศาลเพิ่มเติมได้ในกรณีที่คู่กรณีฝ่าฝืน

จากการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทั้งสองระบบมีความแตกต่างกันในเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และผลลัพธ์ทางกฎหมาย แต่ต่างก็มีจุดแข็งที่สนับสนุนกัน กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยตามมาตรา 20 ตรี มีความมั่นคงทางกฎหมายสูงและเหมาะกับคดีที่ซับซ้อน ส่วนศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนมีความคล่องตัวเข้าถึงง่าย และเหมาะกับการระงับข้อพิพาทเบื้องต้นในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การส่งเสริมให้ทั้งสองกลไกสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้อง จะช่วยยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนไทยในทุกระดับ สาเหตุที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยจะมีผู้ใช้บริการมากหรือน้อย นอกจากขึ้นอยู่กับการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ประชาชนแล้ว คุณภาพของการให้บริการก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ความสำคัญของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน (Community Mediation) ถือเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Dispute Resolution-ADR) ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทด้วยตนเอง โดยมีบุคคลภายนอกเป็นกลาง (ผู้ไกล่เกลี่ย) ช่วยอำนวยความสะดวกให้คู่กรณีสามารถเจรจาตกลงกันได้โดยสันติวิธี แต่ถึงอย่างไรก็ตามแต่ ก็พบว่าปัญหาการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยในปัจจุบันยังประสบปัญหาในหลายด้าน หนึ่งในปัญหาที่สำคัญของการศูนย์ไกล่เกลี่ยที่มีอยู่ทั่วประเทศ 76 จังหวัด ก็คือ “การเข้าถึงการให้บริการของประชาชน” เนื่องจากการรับรู้ของประชาชนที่ยังไม่ทั่วถึง และการขาดกลยุทธ์แบบบูรณาการในการขับเคลื่อนงานร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการให้บริการอย่างมีนัยสำคัญ

วิเคราะห์บริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

1. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ประชากรผู้รับบริการ

ปัญหาด้านการรับรู้และการเข้าถึงศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ขาดการรับรู้ถึงการมีอยู่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ บทบาทหน้าที่ รวมถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้บริการในการไกล่เกลี่ยและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนฯ ยังไม่แพร่หลายไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายแบบต่อเนื่อง ทำให้มีผู้ใช้บริการจากประชาชนในพื้นที่จำนวนน้อย

2. ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูล

ปัญหาการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ขาดการต่อเนื่องและทั่วถึง

3. ด้านช่องทางทางเลือกในการไกล่เกลี่ยมีหลายช่องทาง

ปัญหาในปัจจุบันประชาชนมีทางเลือกหลากหลายในการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาทิ ศูนย์ยุติธรรม, ศูนย์ดำรงธรรม ศูนย์ไกล่เกลี่ยของตำรวจ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลมีกฎหมายรองรับให้ เปิดศูนย์บริการช่วยเหลือประชาชน รับร้องราร้องทุกข์ และผู้นำชุมชน ซึ่งสามารถให้ความช่วยเหลือได้รวดเร็วเพราะมีอยู่ในพื้นที่

4. ด้านบุคลากร ปัญหาความคล่องตัวในการทำงานของบุคลากรของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

หนึ่งในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน คือ ความขาดความคล่องตัวในการทำงานของบุคลากรในศูนย์ฯ บุคลากรหลักของศูนย์ฯ ซึ่งล้วนแต่มีงานทำประจำของตนอยู่แล้ว สถานภาพและบทบาทของบุคลากรกลุ่มนี้ แม้จะสะท้อนถึงความเชื่อมั่นและศักยภาพของศูนย์ในการได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ภาระงานประจำที่บุคลากรต้องรับผิดชอบอยู่ก่อนแล้ว ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในด้านเวลา ความต่อเนื่อง และความคล่องตัวในการบริหารจัดการงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ โดยเฉพาะในขั้นตอนการติดต่อประสานงาน การจัดกิจกรรม การประชุม หรือการติดตามผลการไกล่เกลี่ย ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างรวดเร็วและมีความสม่ำเสมอ ปัญหาดังกล่าวยังอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของศูนย์ฯ ในสายตาของประชาชนผู้รับบริการ ซึ่งคาดหวังต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่สะดวก รวดเร็ว และเป็นมิตร ภายใต้หลักสันติวิธี หากขาดบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มเวลา หรือมีระบบสนับสนุนที่เพียงพอ ก็อาจทำให้เกิดความล่าช้าและลดทอนศักยภาพของศูนย์ฯ ในการตอบสนองต่อข้อพิพาทของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ด้านการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ

ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ไม่ได้รับงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

6. ด้านกฎหมายและอำนาจหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกลไกรองรับข้อพิพาททางเลือกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ยังมีข้อจำกัดในเชิงกฎหมายและการปฏิบัติ โดยแบ่งประเภทของข้อพิพาทที่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

6.1 ข้อพิพาททางแพ่ง ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนมีอำนาจในการดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งที่มีใช้ความผิดอาญา ซึ่งสามารถตกลงกันได้ เช่น ข้อพิพาทเรื่องหนี้ การเช่า การซื้อขาย การละเมิด ค่าเสียหาย เป็นต้น หากคู่กรณียินยอมเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจ และมีการตกลงกันได้จะสามารถจัดทำบันทึกข้อตกลงซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐาน หรือในบางกรณีสามารถขอรับรองจากศาลเพื่อให้มีผลบังคับตามกฎหมายได้ ข้อจำกัดนี้ปรากฏชัดเจนใน มาตรา 20 วรรคหนึ่ง ของพระราชบัญญัติฯ ซึ่งระบุว่า “ในกรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ไม่อาจดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ได้” ข้อจำกัดทางกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนต้องจำกัดขอบเขตการดำเนินงานอยู่เฉพาะข้อพิพาทแพ่งทั่วไป เช่น หนี้ การผิดสัญญา ความเสียหายจากการละเมิด เป็นต้น ซึ่งแม้สามารถช่วยลดภาระของระบบยุติธรรมหลักได้ แต่ก็ไม่สามารถรองรับข้อพิพาททางแพ่งที่มีความซับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับสิทธิพื้นฐานบางประเภทที่กฎหมายสงวนไว้เฉพาะหน่วยงานที่มีอำนาจโดยตรง เช่น ศาลที่ต้องตัดสินข้อพิพาทด้วยการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ เช่นการฟ้องร้องทางแพ่งที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสัญญา หรือเจ้าพนักงานที่ดิน เช่นการแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน หรือกรรมสิทธิ์ที่ต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะ

6.2 ข้อพิพาทอาญาในคดีความผิดยอมความได้ ศูนย์ไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่เป็นความผิดยอมความได้ตาม มาตรา 35 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้ (1) ความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวม ตามกำหนดในพระราชกฤษฎีกา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามวรรคหนึ่งเมื่อคู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญากันแล้ว ให้ถือว่าสิทธิคดีอาญามาฟ้องระงับเฉพาะคู่กรณี ซึ่งทำข้อตกลงดังกล่าวดังนั้นก็ คือ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ทำร้ายร่างกาย เล็กน้อย ยักยอก ฉ้อโกง ฯลฯ โดยมีข้อแม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะต้องสมัครใจเข้าสู่กระบวนการ และต้องอยู่ในขอบเขตอำนาจที่กฎหมายอนุญาตไว้เท่านั้น แม้ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนจะได้รับรองโดยกฎหมาย แต่ข้อจำกัดสำคัญที่พบในข้อปฏิบัติคือขาดเครื่องมือหรือระบบ ที่ใช้ในการติดตามผลการไกล่เกลี่ย และการที่ศูนย์ฯ มิได้อยู่ในโครงสร้างโดยตรง ทำให้ขาดอำนาจในการบังคับหรือกำกับให้คู่พิพาทปฏิบัติตามผลของการไกล่เกลี่ยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานกลุ่มกาสะลอง (Office of Justice Affairs, 2025) และ (2) การศึกษาของ (Office of Justice Affairs, 2023) ซึ่งสรุปปัญหาของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีดังนี้ 1) ปัญหาการจัดตั้งและการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 2) ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 3) ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของข้อพิพาทที่อยู่ในขอบอำนาจของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน 4) ปัญหาเกี่ยวกับข้อตกลงระงับข้อพิพาทโดยประชาชนและสภาพบังคับใช้กฎหมาย และ 5) ปัญหาของการมีส่วนร่วม

หรือการให้ความสำคัญต่อใช้บริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

กล่าวโดยสรุป หลังจากมีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 เกิดขึ้นการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ พบว่า การดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ในปัจจุบันยังประสบปัญหาในหลายด้านด้วยกัน หนึ่งในปัญหาที่สำคัญของการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยที่มีอยู่ทั่วประเทศ ก็คือ “การเข้าถึงการให้บริการของประชาชน” ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาและการส่งเสริมเครือข่ายการให้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี จึงเป็นทางออกทางหนึ่งที่มีศักยภาพที่จะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ให้มีศักยภาพ ตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยดังกล่าวและมีประโยชน์ต่อประชาชนยิ่งขึ้น

ความสำคัญของเครือข่าย

ความหมายของการทำงานแบบเครือข่ายว่า หมายถึง สภาวะที่หน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของภาครัฐด้วยกัน องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน สถาบันวิชาชีพ หรือองค์กรไม่แสวงหากำไร เพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อดำเนินกิจการสาธารณะให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะของการบังคับหรือการสั่งการตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Meier, and O' Toole, 2006) จะเห็นได้ว่าองค์กรสหประชาชาติ ทฤษฎีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ได้พิจารณาเห็นชอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs โดยมีมติให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันผลักดันให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี ค.ศ.2030 โดยได้เปลี่ยนมุมมองเรื่องการพัฒนาโดยมองเป็นองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นเป้าหมายร่วมกันของการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องตามแนวทางหรือสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) (United Nations, 2022)

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ในการให้บริการของประชาชน มีความสำคัญอย่างยิ่งเป็นกุญแจที่จะช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ทำงานประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ การส่งเสริมเครือข่าย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเนื่องจากเครือข่ายเปรียบเสมือนแขนขาในการขับเคลื่อนกิจกรรมของศูนย์ฯ สู่ประชาชนในระดับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการให้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และความสำคัญของการส่งเสริมเครือข่าย

การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนควรประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานที่มี บทบาทในชุมชนทั้งในระดับทางการและไม่เป็นทางการรวมทั้งผู้นำชุมชน แบ่งได้ 3 กลุ่ม เช่น 1) กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา เช่น พระสงฆ์ ครู อีหม่ามหรือผู้นำศาสนาอื่น, โรงเรียนในชุมชนและครูแนะแนว 2) กลุ่มประชาชนทั่วไปอาสาสมัคร สาธารณสุข (อส.), เครือข่ายภาคประชาชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ และ 3) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ เช่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานยุติธรรม, กรมคุ้มครองสิทธิฯ, ตำรวจ, ข้าราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการนำตัวแทนเหล่านี้มาสร้างมาสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น เชิญชวนเข้ามาเป็นตัวแทนเครือข่ายความร่วมมือ

จัดประชุมชี้แจงบทบาทและหน้าที่ของศูนย์ฯและความสำคัญของเครือข่าย มอบหมายบทบาทหน้าที่เฉพาะความถนัดของแต่ละบุคคลและภาคส่วนต่าง ๆ (Sridee, 2020)

ภารกิจเชิงรุกควรทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายและศูนย์ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการใช้พุทธสันติวิธีในการไกล่เกลี่ย การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยสร้างความเข้าใจอันดี การยอมรับในกระบวนการ และนำไปสู่การลดความขัดแย้งในระดับรากหญ้าได้อย่างแท้จริง โดยเน้นกระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธี การนำหลักพุทธธรรม สังคหวัตถุ 4 และอริสัจ 4 มาบูรณาการ ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย เช่น การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเบื้องต้น สร้างกลไกสื่อสารระหว่างศูนย์กับเครือข่าย เช่น กลุ่มไลน์ เฟสบุ๊ก หรือเวทีสัญจรจัดเวทีเสวนาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของเครือข่าย จัดเวทีเสวนาสันติภาพชุมชน โครงการเยี่ยมบ้าน ให้คำปรึกษาเชิงสันติวิธี อบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการไกล่เกลี่ยโดยใช้หลักเมตตากรุณา จัดโครงการค่ายเยาวชนสันติวิธีร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่ กิจกรรม อาสาสมัครผู้ประสานงานระหว่างศูนย์ใกล้เคียงและชุมชน หรืออาสาสมัครร่วมสร้างชุมชนแห่งสันติสุข เวทีศีลธรรมและจริยธรรม เพื่อการแก้ไขข้อพิพาทอย่างสร้างสรรค์ การจัดพิธีกรรมหรือร่วมกิจกรรมกับวัดศาสนสถาน เพื่อสื่อสารเชิงวัฒนธรรม คณะทำงานของศูนย์ใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ยิ่งขึ้น ประโยชน์ของการพัฒนาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอีกทั้งยังเป็นการขยายโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็วอย่างเสมอภาคทั่วถึง และช่วยศูนย์ใกล้เคียงเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย

การดำเนินงานของศูนย์ใกล้เคียงที่มีความสำคัญและประสบความสำเร็จในการให้บริการของศูนย์ใกล้เคียงฯ ให้ตอบโจทย์ของข้อพิพาทและชุมชนได้จริงนั้น นอกจากขอบเขตบทบาทหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ต้องสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นและความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของศูนย์ใกล้เคียงฯ ต่อชุมชน เพื่อลดภาระของกระบวนการยุติธรรม ลดความขัดแย้ง และช่วยป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวหรือชุมชน ประหยัดงบประมาณทั้งภาครัฐและประชาชน และสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สร้างชุมชนแห่งสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีรากฐานจากวัฒนธรรม ความเชื่อและศีลธรรมที่เป็นต้นแบบการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากจะมีส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย การพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนให้เกิดขึ้นนั้น ต้องมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ยเสมอ โดยศักยภาพที่จำเป็นสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยของศูนย์ใกล้เคียงภาคประชาชนและเป้าหมายการพัฒนาศักยภาพประกอบด้วย 1) ทักษะการไกล่เกลี่ย 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติในทางแพ่งและทางอาญา 3) ทักษะการเขียนบันทึกข้อตกลง และ 4) การดำรงและรักษาไว้ซึ่งจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้สามารถจัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้บรรลุผล

การบูรณาการประยุกต์รูปแบบ 5 P โมเดล

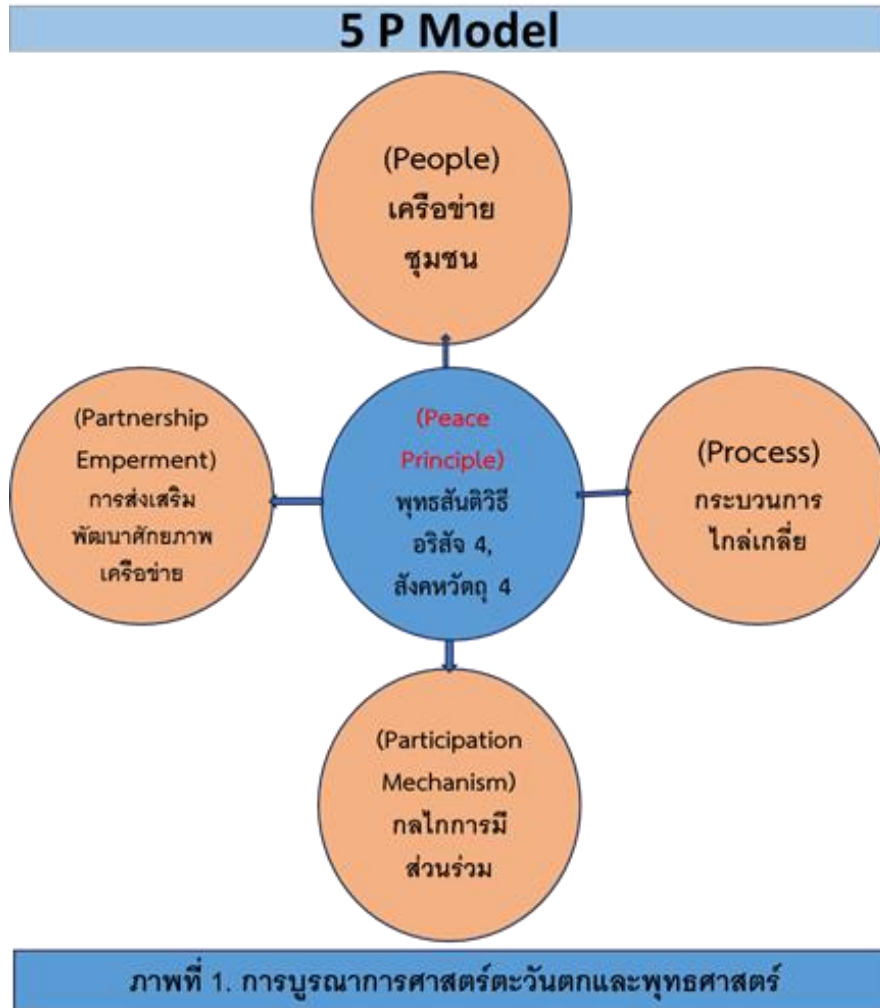

Figure 1 : 5P Model

รูปแบบ 5 P โมเดลได้มาจากการบูรณาการศาสตร์ตะวันตกและและพุทธธรรมตามมาประยุกต์ใช้ องค์ประกอบหลักของโมเดล (5P Model)

1. **People** (ประชาชน, เครือข่ายชุมชน) ตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น อบต. ผู้นำชุมชน อสม., พระ, ครู, และเยาวชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ระดับวางแผน-ดำเนินการ-ประเมินผล
2. **Process** (กระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน) ใช้หลักของศาสตร์ตะวันตก เช่น กระบวนการไกล่เกลี่ยแบบ win win การสื่อสารอย่างสันติ การวิเคราะห์ความขัดแย้งเชิงระบบ มีขั้นตอนรับเรื่อง-ตรวจสอบ-เจรจา-ไกล่เกลี่ย-ติดตามผล
3. **Participation Mechanism** กลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายตั้งคณะกรรมการเครือข่ายศูนย์ไกล่เกลี่ย จัดเวทีประชาคม เวทีสานใจ เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์อย่างต่อเนื่อง
4. **Partnership Empowerment** การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย การอบรมหลักสูตร ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องให้กับคณะทำงานผู้ไกล่เกลี่ยฯ และเครือข่ายให้มีความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

5. Peace Principle พุทธสันติวิธี โดยบูรณาการใช้กับหลักธรรม 2 กลุ่มหลัก คือ

1) อริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้ง (ทุกข์) คือ ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ความไม่สงบ ความขัดแย้ง การมีอคติความ ความรุนแรง ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เข้าใจระหว่างกลุ่มคน (สมุทัย) คือ สาเหตุของทุกข์ส่วนใหญ่มาจาก อคติ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความกลัว ความไม่เข้าใจ หรือการขาดความเมตตา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง (นิโรธ) คือการดับทุกข์ วิธีการดับทุกข์ต้องเป็น “กระบวนการแห่งสันติ” ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง การให้อภัย ความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจสงบ สะอาด สว่าง (มรรค) คือ แนวทางปฏิบัติสู่การดับทุกข์การใช้อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสู่สันติภาพที่ยั่งยืนโดยเฉพาะ สัมมาทิฐิ เห็นว่า ทุกคนมีคุณค่า สัมมาสังกัปป ความดีถูกต้องเป็นกุศล สัมมาวาจา สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ สัมมากัมมันตะ การไม่เบียดเบียน สัมมาอาชีวะ การยังชีพอย่างเป็นธรรม สัมมาวายาโม คือ ความพากเพียรทำความดี สัมมาสติและสัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้สงบเพื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง มรรค ไม่ใช่เพียงข้อปฏิบัติส่วนบุคคลแต่ยังสามารถเป็น “แนวทางชุมชน” หรือ “นโยบายสาธารณะ” ที่ส่งเสริมความเป็นธรรม ความสงบ เช่น การศึกษาพุทธสันติวิธีในชุมชน การไกล่เกลี่ยโดยอิงหลักเมตตา เป็นต้น (Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021)

2) สังคหัตถ์ 4 เพื่อสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม (ทาน) คือ การให้ความรู้ ให้ความช่วยเหลือ การเสียสละเวลา สร้างความรู้สึกร่วมกัน เป็นมิตร ไม่เห็นแก่ตัว คลายความยึดติดไม่เห็นแก่ตัว เกิดความเบิกบานในทำให้จิตสงบและเปิดรับการเรียนรู้ร่วมกัน (ปิยวาจา) คือ การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้เกิดศรัทธาและเคารพกัน เป็นวาจาสุข สร้างบรรยากาศสงบ เกิดสติจากการฟังด้วยใจ นำไปสู่ปัญญา (อตถจริยา) คือ การกระทำเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น แสดงออกถึงความรับผิดชอบและเมตตา ทำให้ผู้อื่นเชื่อมั่นในความตั้งใจ ทำให้เห็นตัวอย่างของการเสียสละ เสริมกำลังใจให้เกิดสมาธิในการทำความดี (สมานัตตตา) สร้างภาพสภาพแวดล้อมเกื้อกูลต่อ สติ สมาธิ ปัญญา เช่น การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ลดช่องว่างทางอำนาจ ความรู้สึกแบ่งชนชั้น ทำให้ผู้คนกล้าเปิดใจ สร้างสภาพแวดล้อมแห่งความปลอดภัย ทำให้ใจนิ่ง เกิดสมาธิ ปัญญาได้ง่าย หลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไม่ใช่แค่หลักการทางธรรมะแต่ คือ “ยุทธศาสตร์แห่งความไว้วางใจที่สามารถนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนสร้างองค์กรและสร้างสันติภาพในใจคนได้อย่างแท้จริง” (Somdet Phra Buddhaghosacharya (P.A. Payutto), 2021)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนมากขึ้น เครือข่ายชุมชนมีบทบาทเป็น “พลังกลาง” ในการป้องกันความขัดแย้ง การใช้พุทธสันติวิธีทำให้การไกล่เกลี่ยความเมตตาและยอมรับร่วมกัน เกิดต้นแบบชุมชนสันติสุข (Peaceful Community) ที่สามารถขยายผลได้ และทำให้ประชาชนได้เข้ามาใช้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

“โมเดล 5P” คือ (People) ประชาชน, เครือข่ายชุมชน ชุมชนคือพลังกลางแห่งการสร้างสันติภาพ ส่งเสริมบทบาทของประชาชนในฐานะ “ผู้ร่วมสร้างกระบวนการยุติธรรม” ไม่ใช่เพียง “ผู้รับบริการ” (Process) กระบวนการไกล่เกลี่ย ความขัดแย้งคือโอกาสแห่งการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก นำกระบวนการไกล่เกลี่ยตามหลักตะวันตกมาผสมผสานกับวิธีคิดแบบเมตตาและสมานฉันท์ของพุทธธรรม เพื่อสร้างทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้

(Participation Mechanism) กลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่าย การมีส่วนร่วมคือการสร้างเจ้าของร่วมในกระบวนการสันติภาพ พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมแบบมีชีวิต เช่น เวทีเสวนาการสื่อสารสองทางและการออกแบบกระบวนการร่วมกัน (Partnership Empowerment) การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย เครือข่ายที่เข้มแข็งต้องเติบโตไปพร้อมกับความรู้ ความเข้าใจ และหัวใจแห่งเมตตา จัดอบรม พัฒนา soft skill และสร้างพื้นที่ให้เครือข่ายได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (Peace Principle) พุทธสันติวิธี พุทธธรรม คือ ฐานรากของการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างยั่งยืนใช้หลัก อริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้ง และ สังคหวัตถุ 4 เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ทางใจระหว่างคู่กรณี

“โมเดล 5P” คือ กรอบแนวคิดใหม่ในการส่งเสริมเครือข่าย ในการให้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนที่พัฒนาศาสตร์ตะวันตกด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ากับหลักพุทธสันติวิธีโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นศูนย์กลาง ใช้กระบวนการที่เป็นระบบ มีคุณธรรมและอิงกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน นำไปสู่การคลี่คลายข้อพิพาทอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับกลไกทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง กระบวนการที่โปร่งใสหลักคิดที่ตั้งอยู่บนความเมตตา และการพัฒนาศักยภาพของทุกภาคส่วนร่วมกัน ผลที่ได้คือชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้ด้วยตนเอง ลดภาระกระบวนการยุติธรรมทางศาล สร้างเสริมชุมชนที่เข้มแข็งและผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม สนับสนุนเป้าหมายการพัฒนา (SDGs) เป้าหมายที่ 16 และ 17 ว่าด้วย “สันติภาพ” ความยุติธรรม สถาบันที่เข้มแข็ง และ “ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา” และเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างแท้จริง

สรุป

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 เป็นกลไกทางกฎหมายที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และลดภาระของศาลยุติธรรมที่มีคดีจำนวนมาก โดยการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการแก้ไขข้อพิพาทด้วยสันติวิธีและสร้างความสมานฉันท์ในสังคม แม้มีเจตนารมณ์ที่ดี แต่ในการปฏิบัติยังพบอุปสรรคหลายด้าน เช่น การขาดงบประมาณและบุคลากรเฉพาะทาง การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง และข้อจำกัดเชิงกฎหมายทำให้ประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างเต็มที่ การวิจัยจึงเสนอแนวทางพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยด้วยการส่งเสริมเครือข่ายโดยใช้พุทธสันติวิธีเป็นฐานคิดสำคัญ ผ่านกรอบแนวคิด “5P Model” ได้แก่ People การให้ประชาชนมีบทบาทร่วม, Process การประยุกต์กระบวนการไกล่เกลี่ยกับพุทธธรรม, Participation Mechanism การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม, Partnership Empowerment การเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย และ Peace Principle การยึดหลักอริยสัจ 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการคลี่คลายข้อพิพาท ซึ่งองค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของศูนย์ไกล่เกลี่ยไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพึ่งพาเครือข่ายที่เข้มแข็ง กระบวนการที่โปร่งใส และการยึดหลักเมตตาเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนอย่างแท้จริง

References

- Buranasing, Th. et al. (2020). *Operational Manual for the Community Dispute Mediation Center (CDMC) in Accordance with the Mediation Act, B.E. 2562 (2019)*. (2nd ed.). Bangkok: Reprint Company Limited.
- Meier, K. J., & O' Toole, L. J. (2006). *Bureaucracy in a Democratic State: A Governance Perspective*. United States: JHU Press.

- Office of Justice Affairs. (2023). *Lesson Learned Report: Information Technology Management in the Criminal Justice Process*. (Group Report by Kasalong). Retrieved June 9, 2025, from https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2023/04/02_One-Page-Concept-Paper-ยธส.13_กาสะลอง-1.pdf
- Office of Justice Affairs. (2025). *Guidelines for Capacity Development of Mediators in Community Mediation Centers*. (Group Report by Kasalong). Retrieved June 9, 2025, from <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2025/03/รายงานกลุ่ม-กาสะลอง-2.pdf>
- Office of Planning and Budget, Office of Court of Justice. (2024). *Monthly Case Statistics for October 2024*. Retrieved June 5, 2025, from <https://www.facebook.com/photo/?fbid=588452620608999&set=a.25616190717140>
- Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto). (2021). *Dictionary of Buddhism*. Retrieved June 10, 2025, from https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism_pra-muan-dhaama.pdf
- Soranasiri, J. (2021). *Problems of the Operations of Community Mediation Centers under Dispute Mediation Act, B.E. 2562 Applicable in Bangkok*. (Master's Thesis). Rangsit University. Pathumtani.
- Sridee, S. (2020). Roles of Mass Media in Creating Political Communication Network. *Journal of Communication Arts Review*, 25(1), 176-192.
- Thai Government Gazette. (2019). *The Mediation Act, B.E. 2562*. Retrieved June 9, 2025, from https://ocpb.go.th/download/article/article_20190524081102.pdf
- Thai Government Gazette. (2020). *The Act Amending the Civil Procedure Code (No. 32), B.E. 2563*. Retrieved June 9, 2025, from https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/A/071/T_0001.PDF
- United Nations. (2022). *Did you Know: SDG 101*. In Intaprasert, P. (Ed.). Retrieved June 10, 2025, from <https://www.sdgmovement.com/2021/03/31/sdgs-17-sdgs-5principle/>

สลายความขัดแย้งด้วยมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ*

Conflicts Resolution through Buddhist Interpersonal Relations

¹ไกรราช แก้วเกตพงษ์, ²พระอภิชาติ แก้วเกตพงษ์ และ ³พระมหาสากล เด็นชาบัน

¹Krairat Kaewketpong, ²Phra Apichat Kaewketpong and ³Phramaha Sakol Doenchaban

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

³มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Thailand.

³Mahamakut Buddhist University Roiet Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: bharat.hanted@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการพัฒนามนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธที่มีผลต่อการสลายความขัดแย้ง ผลจากการศึกษา พบว่า ความขัดแย้งเป็นภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นปรปักษ์ต่อกัน มักทำลายความสามัคคีและความสงบสุขของผู้คนในสังคม โดยการสลายความขัดแย้งให้ได้ผลสำเร็จคือการพัฒนามนุษยสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับบริบทของคนในสังคมปัจจุบันด้วยกลวิธี 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ไขความเห็นบกพร่อง ได้แก่ 1.1 การแสวงความรู้ด้วยการศึกษาเล่าเรียนหรือรับฟังคำแนะนำสั่งสอนจากคนดีมีคุณธรรม 1.2 การรู้จักพิจารณาหาเหตุผลตามแนวทางแห่งปัญญา 2) การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติบกพร่อง ได้แก่ 2.1 การฝึกควบคุมพฤติกรรมทางกายให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนและมีระเบียบวินัยเป็นฐาน 2.2 การฝึกทักษะในการสื่อสารที่ดีเป็นกัลยาณมิตร และ 3) การพัฒนาคุณธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม คือ การสร้างสมรรถภาพทางจิตให้มีความรักใคร่เอ็นดูกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พลอยยินดีเมื่อได้ดี ไม่ซ้ำเติมเมื่อพลั้งพลาด ไม่ลำเอียง มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ฝึกหัดตัดนิสัยตน อดทนต่อหน้าที่ สละสุขส่วนตัวมุ่งประโยชน์ส่วนรวม เสียสละสงเคราะห์ ร่วมแบ่งปันสุขร่วมแก้ไขทุกข์ ไม่เอาเปรียบ มีกฎระเบียบร่วมกัน และปรารถนามองให้ตรงกัน ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความสามัคคีปรองดองกันเพื่อจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่มั่นคง อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุข จนนำไปสู่การสลายความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง; มนุษยสัมพันธ์; พุทธศาสนา; สลายความขัดแย้ง

Abstract

This research article aims to examine strategies for developing Buddhist human relations that contribute to effective conflict resolution. The study found that conflict arises when individuals or groups are opposed to one another, often disrupting social harmony and peace. Successful conflict resolution requires cultivating interpersonal relationships suitable for contemporary social contexts through three key strategies. First, developing wisdom to correct erroneous views, which involves (1) seeking knowledge through study, learning, and

*Received July 23, 2025; Revised August 7, 2025; Accepted August 20, 2025

guidance from virtuous individuals, as well as (2) practicing critical reflection to understand causes and consequences. Second, developing behavior to correct inappropriate conduct, which includes (1) training bodily conduct to avoid harm and maintain discipline, and (2) cultivating communication skills to act as a virtuous friend. Third, developing moral virtues to foster ethical awareness, which entails cultivating compassion, mutual support, rejoicing in others' success, refraining from exacerbating mistakes, practicing fairness and honesty, regulating personal habits, exercising patience and selflessness for the common good, sharing happiness and alleviating suffering, avoiding exploitation, adhering to shared rules, and aligning perspectives with others. Together, these strategies foster social harmony and reconciliation, strengthen stable relationships, promote peaceful coexistence, and ultimately lead to the effective resolution of conflicts.

Keywords: Conflict; Human Relations; Buddhism; Conflict Resolution

บทนำ

ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกันทางความคิดเห็นและเป้าหมาย เมื่อความคิดเห็น หรือความต้องการ หรือเป้าหมายของแต่ละคนแต่ละฝ่ายไม่สอดคล้องกัน ความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่มจึงเกิดขึ้น แล้วทำไมมนุษย์จึงมีความแตกต่าง? ก็เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีคุณสมบัติโดดเด่นคือ มีความสามารถทางด้านความคิดและใช้เหตุผลเป็น นอกจากนี้ มนุษย์ยังเป็นสัตว์สังคมที่มีความสามารถในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ดี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ความคิดและสติปัญญา ทำให้มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันในหมู่มวลสมาชิก มีชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชน และก่อเกิดวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น การกิน การอยู่อาศัย การสื่อสาร ความเชื่อ ค่านิยม และอื่น ๆ อีกมากมาย (Faculty of Sociology and Anthropology, 2020) เมื่อเวลาผ่านไปอย่างต่อเนื่อง ประชากรในสังคมนั้น ๆ ก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการขัดสนด้านทรัพยากรและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาผลประโยชน์ แข่งขันแย่งชิงทรัพยากร อำนาจ หรือสถานะทางสังคม เพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อสนองความต้องการและความสะดวกสบายให้แก่ชีวิตของตน ดังนั้นการที่มนุษย์สามารถคิดได้คิดเป็นจึงมีการแข่งขันแย่งชิง และขัดแย้ง ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ เป็นธรรมชาติที่ดำรงอยู่ตามปกติ เพราะสิ่งทั้งหลายมีความหลายหลายและแตกต่างกันเป็นธรรมดา เมื่อเป็นไปคนละทางก็ย่อมมีความขัดแย้งกัน (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2023)

สถานการณ์ในสังคมปัจจุบันปรากฏให้เห็นว่าความขัดแย้งมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน การสื่อสารที่คลาดเคลื่อน การรับสารที่ไม่ผ่านการพิจารณาไตร่ตรอง ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกัน หรือข้อพิพาทต่าง ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เสื่อมถอย เป็นผลลัพธ์ในเชิงลบ เป็นความขัดแย้ง มีความแตกแยกและสูญเสียมิตรภาพ อันนำไปสู่การใช้ความรุนแรงจนถึงขั้นเสียชีวิต เช่น ความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชา รัสเซีย-ยูเครน อิสราเอล-อิหร่าน ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายอันกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของประชาชนผู้บริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก (Phuphatthanaphong, 2018) แม้ความขัดแย้งจะเป็นสิ่งที่ทุกสังคมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะเป็นเรื่องปกติของคนในสังคม แต่โดยหลักการทั่วไปความขัดแย้งยังสามารถหาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ คือการยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เช่น การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม หรือการ

สร้างความเข้าใจ แต่หากหาข้อยุติไม่ได้จนถึงขั้นใช้กำลังหรืออาวุธยุทธโธปกรณ์ ก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขให้อยู่ในระดับที่หาข้อยุติได้ตั้งแต่ต้น เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งนั้นบานปลายไปสู่ความรุนแรง (Thirawekhin, 2010)

พุทธศาสนาถือว่าความขัดแย้งคือความเป็นไปของมนุษย์ในสังคมซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งกับตนเองหรือกับผู้อื่น สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งไม่สามารถห้ามความขัดแย้งทางความคิดได้ แต่สามารถเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นความกลมเกลียวสามัคคีกันได้ เพราะพุทธศาสนาเน้นการช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (Phra Phaisan Wisalo, n.d.) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นคนเหล่าอื่นล่วงเกินกันอยู่ แล้วสามารถประสานเชื่อมสายสัมพันธ์ให้สนิทสนมกันได้ ผู้นั้นเป็นผู้ดีเลิศที่สุด เป็นผู้แบกรับภาระ เป็นผู้ทำประโยชน์สำเร็จลุล่วง” (MBU, Thai Tipitaka and Atthakathā, 2016) เนื้อความนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการประสานคนในสังคมให้เข้ากันและชักนำให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันไปให้ถึงจุดหมาย คือบรรลุประโยชน์สุขที่แท้จริงได้ ฉะนั้น การมุ่งพัฒนามนุษย์สัมพันธ์จึงเป็นมาตรฐานประการต้น ๆ ในการสลายความขัดแย้งทางพุทธศาสนา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงพุทธที่มีผลต่อการสลายความขัดแย้ง ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในสังคมปัจจุบันได้ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความเป็นธรรมไม่ลำเอียง รักใคร่เอ็นดูกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมกัน และพึงพาอาศัยกันได้ด้วยดี จนนำไปสู่การสลายความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งและมนุษย์สัมพันธ์

ความขัดแย้งเป็นภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นปรปักษ์ต่อกันทางด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ (Royal Institute of Thailand, 2011) อันเนื่องมาจากค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ เป้าหมายผลประโยชน์ การแย่งชิงทรัพยากร และอื่น ๆ เกิดขึ้นได้ทั้งภายในบุคคล หรือระหว่างบุคคล ภายในกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่ม ส่งผลให้มีพฤติกรรมไม่ลงรอยกัน (Faculty of Sociology and Anthropology, 2020)

แนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้งในปัจจุบัน สรุปได้ว่า ความขัดแย้งของคนในสังคมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ (Phukkaphan, 2000) สาเหตุของความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้หลายด้าน คือ 1) ด้านโครงสร้างทางสังคมและการบริหาร 2) ด้านการจัดสรรทรัพยากร 3) ด้านข้อมูล 4) ด้านความสัมพันธ์และความแตกต่างในหน้าที่ 5) ด้านความรู้และความคิดเห็น 6) ด้านค่านิยมและความเชื่อ 7) ด้านผลประโยชน์ 8) ด้านความมีอคติต่อกัน และ 9) ด้านการเมืองและการเปลี่ยนแปลง (Thirawekhin, 2010)

พุทธศาสนามองลึกถึงไปกว่าแนวคิดข้างต้นโดยสรุปได้ว่า แท้จริงตัวการที่คอยบงการพฤติกรรมของมนุษย์ให้เกิดความขัดแย้งมี 3 อย่าง คือ 1) ตัณหา คือหาผลประโยชน์มีความเห็นแก่ตัวหา เช่น เมื่ออยากได้สิ่งบำรุงปรนเปรอตนเอง ก็พยายามแสวงหาผลประโยชน์ แย่งชิงกัน เบียดเบียนกัน 2) มานะ คือมุ่งความยิ่งใหญ่ แสวงหาอำนาจ เช่น เมื่ออยากยิ่งใหญ่สูงเด่นกว่าคนอื่น ก็พยายามแสวงหาอำนาจ แข่งขันกัน ชิงดีชิงเด่นกัน 3) ทิฐิ คือความยึดติดในความเห็นความเชื่อของตน เช่น ยึดติดในความเชื่อในความเห็นของตน ไม่ใจกว้างรับฟังผู้อื่น มองความเชื่อถือผู้อื่นเป็นสิ่งที่ผิด (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000)

ความขัดแย้งกระทบต่อสัมพันธภาพของคน ทำให้ขาดความไว้วางใจกัน เกิดการต่อต้าน ไม่เห็นด้วย ไม่อยากร่วมงานกัน ข้อเท็จจริงถูกบิดเบือน ส่งผลให้สังคมไม่ก้าวหน้าและพัฒนาได้ (Faculty of Sociology and Anthropology, 2020) อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งที่เกิดโดยเจตนาที่ดีก็เป็นประโยชน์ต่อการกระตุ้นปัญญา คือทำให้บุคคลเกิดแง่คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ค้นหาเหตุผล เกิดมุมมองใหม่ ๆ มีความกระตือรือร้น รู้จัก

ประเมินตนเอง รู้จักใช้ข้อมูล ส่งผลให้สังคมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความก้าวหน้า และมีจุดร่วมประสานเดียวกัน (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2023) ซึ่งจับเอาส่วนที่สำคัญได้ว่า สังคมใดไม่มีความขัดแย้งสังคมนั้นก็จะหยุดนิ่งไร้การพัฒนา แต่ถ้าสังคมมีความขัดแย้งมากเกินไปก็จะเกิดความวุ่นวายและยุ่งเหยิง ดังนั้นจึงควรบริหารจัดการสังคมให้มีความขัดแย้งที่อยู่ในระดับพอเหมาะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และการพัฒนา (Faculty of Sociology and Anthropology, 2020)

มนุษยสัมพันธ์เป็นกระบวนการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล กลุ่มคน หรือประเทศชาติ ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนการบริหารจัดการความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะ เป็นการป้องกันความขัดแย้งไม่ให้ทวีความรุนแรงขึ้น หรือช่วยลดความขัดแย้งให้อยู่ในระดับประนีประนอม อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างการใช้ชีวิตที่มีความสุขและความสำเร็จ โดยอาศัยความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์รอบตัว และความร่วมมือระหว่างบุคคลในสังคม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน และสามารถยอมรับนับถือซึ่งกันและกันได้ (Suthatsani, 2008)

หลักการของมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำให้นุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขมีองค์ประกอบดังนี้ คือ 1) ความเข้าใจอันดีต่อกัน 2) การยอมรับนับถือกัน 3) ความเห็นอกเห็นใจกัน 4) ความรักใคร่กลมเกลียวกัน 5) ความร่วมมือกัน 6) ความไว้วางใจกัน 7) การให้เกียรติกัน (Prongdong, Chongolnee, and Mahahing, 2021) โดยวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีลักษณะดังนี้ คือ 1) ยิ้มแย้มแจ่มใส สุภาพอ่อนโยน พุดจากไพเราะ และมีนิสัยเป็นกันเองไม่ถือตัว 2) เห็นอกเห็นใจ มีความหวังดี และคิดเกื้อกูลผู้อื่น 3) มีความจริงใจ และคอยให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ 4) ขมเขย ไม่นินทาว่าร้าย และให้เกียรติผู้อื่นเสมอ 5) เป็นคนยุติธรรม 6) รู้จักประนีประนอม 7) รู้จักใช้เหตุผล 8) ยกย่องความรู้คิดและความริเริ่มของผู้อื่น (Phadungchat, n.d.)

มนุษยสัมพันธ์จึงเป็นกลวิธีการสำคัญในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกันด้วยความจริงใจ บุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะมีอัธยาศัยดี เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย มีจิตสาธารณะ เป็นที่รักของผู้อื่น นำใกล้ชิดสนิทสนม ที่สำคัญคือสามารถเป็นผู้นำประสานคนให้คล้อยตามและเอาชนะใจผู้อื่นให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ ได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Phrakru Paladsampipattanadhammajan, 2018)

ดังนั้นถ้ามองเจาะจงในประเด็นสำคัญ หัวใจหลักของมนุษยสัมพันธ์ที่ดีคือความรักใคร่และความสามัคคี โดยวิธีการประสานสัมพันธ์ให้ได้ผลที่ดีต้องเริ่มต้นจากตนเองก่อนเสมอ และความสัมพันธ์ที่ดีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความพยายามจากทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เพียงอย่างเดียว

สรุปว่า ความขัดแย้งมักทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคลหรือกลุ่มชน เป็นอุปสรรคต่อความสุขและความสามัคคี ดังนั้นการสร้างและรักษามนุษยสัมพันธ์จึงเป็นกลวิธีที่เหมาะสมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งให้อยู่ในระดับประนีประนอมได้

การสร้างมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ

การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ตามแนวทางพุทธศาสนายึดหลักศีลและธรรมเป็นพื้นฐาน พุทธศาสนามองว่ามนุษย์ไม่ได้มีฐานะเฉพาะที่จะมีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เท่านั้น แต่มนุษย์มีฐานะเป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์อื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นมนุษย์ต้องใช้สติปัญญาความสามารถที่ตนพัฒนาขึ้นมาได้ด้วยศักยภาพมาใช้เป็นเครื่องดำรงรักษาส่งเสริมระบบความสัมพันธ์ในธรรมชาติทั้งหมด ให้มีดุลภาพที่เกื้อกูลอยู่เสมอ ส่งผลดียิ่งขึ้นทั้งต่อตนเองต่อสัตว์อื่นและต่อสิ่งแวดล้อมอย่างประสานกลมกลืน ให้ก้าวหน้าไปในภาวะพอดีอยู่ตลอดเวลา (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2018A) ซึ่งกระบวนการสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติที่จะก้าวไปเพื่อประโยชน์และความสุขในทางพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพฤติกรรม ในการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับโลก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ซึ่งพุทธศาสนามองว่ามนุษย์ควรจะอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมโลกด้วยดี เกื้อกูลกันทั้งด้านการเรียนรู้ การควบคุมอารมณ์ การรู้จักกินอยู่ การแสวงหา และการบริโภคปัจจัย 4 อย่างชาญฉลาด มีส่วนร่วมที่จะสร้างสรรค์สังคมกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุให้เป็นคุณแก่ตนเองสังคมและโลกอย่างไม่เบียดเบียนกัน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องอาศัย “ศีล” มาควบคุมความประพฤติทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามเป็นระเบียบมีอาชีพที่ชอบธรรม ประกอบด้วยเจตนาอันปราศจากความเบียดเบียน ทำให้เกิดผลที่ดีงามเกื้อกูลในการสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม (Phra Dhammapitaka (Prayut Payutto), 2002) การสร้างความสัมพันธ์ด้านกายประกอบด้วยศีลที่เป็นหลักกลาง 3 ประการ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2019) ดังนี้

1.1 การพูดดี คือการพูดที่ปราศจากวาจาที่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีของมนุษย์โดยไม่ติดขัด ได้แก่ 1) เว้นการพูดเท็จ แล้วพูดแต่คำจริง 2) เว้นการพูดส่อเสียด แล้วพูดแต่คำสมานสามัคคี 3) เว้นการพูดคำหยาบ แล้วพูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ 4) เว้นการพูดเพ้อเจ้อ แล้วพูดแต่คำมีประโยชน์

1.2 การทำดี คือการประพฤติปฏิบัติทางกายที่เรียบร้อยสวยงามตามระเบียบวินัย ได้แก่ 1) การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านร่างกายและชีวิต 2) การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ 3) การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคูครอง บุคคลที่รักหรือหวงแหน ไม่นอกใจคูครองของตน และไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น

1.3 การละทิ้งมิฉฉาชีพ คือการหาเลี้ยงชีวิตด้วยความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพที่สุจริต โดยปราศจากการเลี้ยงชีพด้วยการฆ่า การเบียดเบียน การแย่งชิง การปล้น การฉ้อโกง การล่อลวง การบีบบังคับขู่เข็ญ การตั้งบ่อนพนัน หรือการทำธุรกิจผิดกฎหมาย เป็นต้น

จะเห็นว่า หากขาดมาตรฐานทางศีลในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งความขัดแย้งก็จะเต็มไปด้วยหนาม ดังนั้นศีลจึงเป็นมาตรฐานในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับโลกให้อยู่ในสภาพที่เกื้อกูลกัน และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามต่อบุคคล สังคม และธรรมชาติ

2. ด้านจิตใจ ในการประสานสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทุกครั้งจะมีองค์ประกอบด้านจิตใจเกี่ยวข้องเสมอ กล่าวคือ การจะพูดจะทำอะไร อยากได้อะไรอยากทำลายสิ่งใด หรือความรู้สึกต่าง ๆ จะต้องมีความเจตนาหรือเจตจำนงและมีแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งชักนำพฤติกรรมเสมอ ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยภาวะและคุณสมบัติทางจิตใจ พุทธศาสนามุ่งเน้นการฝึกคุณสมบัติของจิตใจให้มีสมรรถภาพ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรม ด้านความสามารถของจิตใจ และด้านความสุข ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมต่อไปนี้

2.1 พรหมวิหาร เป็นธรรมสำหรับชาวพุทธทุกคนต้องมีเพื่อธำรงรักษาสังคมไว้ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข มี 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เมตตา คือความเป็นมิตรไมตรี มีน้ำใจ หวังดีต่อกัน คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้แก่ผู้อื่น 2) กรุณา คือความต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น 3) มุทิตา คือพลอยยินดีช่วยส่งเสริมสนับสนุนเมื่อผู้อื่นทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามและประสบความสำเร็จ 4) อุเบกขา คือการรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้าง ไม่ชวนชวายเป็นเมตตา กรุณา และมุทิตา แต่ยึดถือธรรมไม่ทำลายกฎเกณฑ์กติกาที่ชอบธรรม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2003)

2.2 สังคหัตถุ เป็นธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี มี 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ทาน คือการให้ หมายถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนการให้ความรู้ และการให้อภัย 2) ปิยวาจา คือวาจาซาบซึ้งใจ หมายถึง การกล่าวแต่คำสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี จริ่งใจ ตลอดจนคำพูดที่เป็นประโยชน์ 3) อัตถจริยา คือการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา คือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย เสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับร่วมแก้ไข และไม่เอารอดเอาเปรียบผู้อื่น (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016)

2.3 ฆราวาสธรรม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความไว้น้ำใจเชื่อใจกัน ประกอบด้วย 1) สัจจะ คือความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริ่งใจ พูดจริง ทำจริง 2) ทมะ คือการฝึกหัดตนให้ปรับตัวและแก้ไขข้อบกพร่องด้วยสติปัญญา 3) ขันติ คือความอดทนต่อหน้าที่การงาน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค มุ่งมั่นในจุดหมายโดยไม่ท้อถอย 4) จาคะ คือการสละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน มีใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น และพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือโดยไม่มีใจคับแคบเอาแต่ใจตัวเอง (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016)

2.4 สาราณียธรรม เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน มี 6 ประการ ประกอบด้วย 1) เมตตาการุณยธรรม คือการช่วยเหลือชวนช่วยทางกายให้เกื้อกูลกันโดยไม่ก่อความทุกข์เดือดร้อน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาจิตธรรม คือการเจรจาถ้อยคำเป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความสามัคคีกันโดยไม่ก่อความทุกข์เดือดร้อน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตาเมตตาธรรม คือการตั้งปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญไม่มีความริษยาหมั่นร้ายคิดทำลายความดีของผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4) สาธารณโภคี คือการรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 5) สีสสามัญญตา คือการประพฤติปฏิบัติสุจริตดีงามตามระเบียบวินัยเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือมีความคิดเห็นร่วมกันตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ และรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอยู่เสมอ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (Phra Dhammawarodom (Bunma Khunasampanno), 2007)

2.5 กัลยาณมิตรธรรม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความงอกงาม ส่งเสริมการคบหาเพื่อนที่ดี เป็นที่รักและเป็นที่พักพิงกันได้ มี 7 ประการ ประกอบด้วย 1) ปิโย หมายถึง น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา 2) ครุ หมายถึง น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย 3) ภาวนีโย หมายถึง น่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตฺตา จ หมายถึง รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนฺทฺขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ 6) คมภิรณฺจ ถล กตฺตา หมายถึง แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ 7) โน จญฺฐาเน นิโยชเย หมายถึง ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2021)

กล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นตัวสร้างสมรรถภาพทางจิต เป็นเครื่องเกื้อกูลการกระทำที่ดีทางกายและทางวาจาอันเป็นส่วนภายนอก และเป็นเครื่องเกื้อกูลความดีทางจิตใจให้มีคุณสมบัติที่จะสร้างแรงงอกในการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

3. ด้านปัญญา คือมีความเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้องเป็นรากฐานและเป็นองค์ประกอบสำคัญในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นในระบบการศึกษาตามหลักการของพุทธศาสนา ปัญญาจะทำหน้าที่ปรับปรุงแก้ไขชี้แนะ ส่องทาง ตลอดจนขยายวิสัยให้แก่กระบวนการทำงานในการคิด พูด ทำ ที่มีเจตนาเป็นหัวหน้าพาให้ทำการที่

เป็นคุณเป็นกุศลก่อผลที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์มากขึ้น ๆ ปัญญาจะช่วยชี้นำส่องทางตลอดจนขยายวิสัยให้แก่เจตนาและพร้อมทั้งปรับแปรแก้ไขเจตนาให้เป็นไปในทางกุศลเจตนา หรือการคิดดี ที่สำคัญปัญญาเป็นตัวเสริมสร้างความเห็นอย่างถูกต้องในการจัดสรรโอกาสให้ชีวิตและสังคมดำเนินไปโดยสะดวก คล่องตัว ได้ผล มีประสิทธิภาพ และเป็นโอกาสแก่การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), (2019) โดยทางเกิดแห่งปัญญาหรือความเห็นที่ถูกต้องเกิดจากปัจจัย 2 ประการ (MBU, Thai Tipitaka and Atthakathā, 2016) ดังนี้

3.1 โปรโตโสสะ คือการรับสารจากผู้อื่น หรือการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน โปรโตโสสะที่จะให้เกิดสัมมาทิฐิได้คือเสียงที่ดังงาม เสียงที่ถูกต้อง เสียงที่บอกกล่าวชี้แจงความจริง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดจากความรักความปรารถนาดี เสียงดังงามถูกต้องต้องเกิดจากแหล่งที่ดี คือคนดีมีปัญญา และมีคุณธรรม

3.2 โยนิโสมนสิการ คือการรู้จักคิดพิจารณา หรือรู้จักแยกแยะสืบสาวหาเหตุผลตามความเป็นจริง หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือการรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น การคิดหาเหตุปัจจัย การสืบค้นถึงต้นเค้า และแยกแยะสิ่งนั้น ๆ เรื่อนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ

จะเห็นว่า ปัญญาจะเป็นหัวหน้าในการคิด พุด ทำ ทำให้การดำเนินชีวิตประกอบด้วยความไม่มั่งงาย ไม่เชื่อง่าย หรือไม่ถูกอุตุลากจูงไปตามกระแสได้ง่าย ทำให้รู้จักแยกแยะผิชอบดีชั่ว รู้จักตนเองและผู้อื่นได้ และสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี มีประสิทธิภาพ

สรุปว่า พุทธศาสนามุ่งเน้นการสร้างมนุษย์สัมพันธ์โดยยึดเอาหลักการประพจน์ปฏิบัติตนตามศีลธรรม อันประกอบด้วยสติปัญญาเป็นที่ตั้ง ซึ่งหลักการประสานความสัมพันธ์ที่ดีของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านพฤติกรรม คือการแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลดี ปราศจากการเบียดเบียน 2) ด้านจิตใจ คือการแสดงเจตนาที่ก่อให้เกิดผลดี ปราศจากความคิดประทุษร้าย 3) ด้านปัญญา คือการหมั่นเรียนรู้และรู้จักใช้ความคิดที่ถูกต้อง ปราศจากความเชื่อง่ายมั่งงาย

การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์เชิงพุทธที่มีผลต่อการสลายความขัดแย้ง

มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความเห็นแก่ตัวมุ่งหาผลประโยชน์ มีความทะยานอยาก แสวงหาอำนาจ และยึดติดในความเชื่อถืออื่นในความเห็นของตน ซึ่งหากไม่มีการฝึกหัดพัฒนาชีวิตของตนย่อมก่อให้เกิดความบกพร่อง 2 อย่างคือ ความประพจน์ที่บกพร่อง และความเห็นที่บกพร่อง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดของความขัดแย้งอันกระทบต่อความสุขของผู้คนในสังคม (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000) สอดคล้องกับแนวคิดความขัดแย้งทั่วไปที่มองว่าเกิดจากความแตกต่างด้านความคิดเห็น ความต้องการ เป้าหมาย การสื่อสารที่ผิดพลาด การแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์ และปัญหาอื่น ๆ ซึ่งพุทธศาสนามองปัญหาเหล่านี้ว่าเป็นความประพจน์และความเห็นที่บกพร่องทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนาจึงมุ่งยกศักยภาพของมนุษย์ให้ดำรงรักษาส่งเสริมระบบความสัมพันธ์ในธรรมชาติทั้งหมด ให้มีดุลภาพที่เกื้อกูลอย่างประสานกลมกลืนกัน เพื่อแก้ไขปัญหานั้นนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม และระหว่างประเทศได้ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2003)

กระบวนการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ในทางพุทธศาสนานั้นมุ่งเน้นที่การพัฒนาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งอาศัยปัญญาคือความรู้ความเข้าใจเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยสามารถนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับคนในบริบทของสังคมปัจจุบัน ด้วยกลวิธีดังนี้

1) การพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ไขความเห็นบกพร่อง

ความเห็นที่บกพร่องก่อให้เกิดผลกระทบได้หลายด้าน ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ การทำงาน และความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาปัญญา เพราะปัญญาจะทำให้มีความคิดเห็นและความเชื่อที่ถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม พุทธศาสนามุ่งพัฒนาปัญญาเพื่อให้รู้เท่าทันสภาวะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี คือเป็นคนรู้จักเหตุที่จะทำให้เกิดผล รู้จักผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำ รู้จักตนว่าควรประพฤติให้เหมาะสมกับฐานะอย่างไรแล้วเรียนรู้ที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น รู้จักประมาณแล้วดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รู้จักเวลาอันเหมาะสมแล้วปฏิบัติกรต่าง ๆ ให้เหมาะสมแก่เวลา รู้จักหมู่คณะหรือชุมชนแล้วเข้าหาด้วยกิริยาอาการตามบริบทของชุมชนนั้น รู้จักบุคคล และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ อย่างไร ควรจะคบหรือไม่ กล่าวคือ เป็นผู้รู้เลือกคบคน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016) ซึ่งแนวทางการพัฒนาปัญญาให้เหมาะสมกับการแก้ไขความเห็นที่บกพร่อง มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 การสร้างความรู้ ได้แก่ การรู้จักรับฟังคำแนะนำสั่งสอน การอ่านข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง คำอธิบาย หรือการเรียนรู้จากผู้อื่น หมายเอาเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่ต้งามถูกต้องจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร หรือบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในเส้นทางแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ความเป็นกัลยาณมิตรยังครอบคลุมไปถึงพ่อแม่ ครู อาจารย์ หนังสือ สื่อมวลชน ประวัติศาสตร์ และบุคคลตัวอย่าง เช่น ผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ต้งามทั้งหลาย ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษอบรมที่ดี จัดว่าเป็นองค์ประกอบฝ่ายนอก อย่างไรก็ตาม การแสวงหาหรือสั่งสมความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยอาศัยการฟังมาก จำมาก เล่าเรียนมาก และค้นคว้ามาก ยังไม่ใช่ปัญญาที่จะแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ได้ เพราะยังขาดการรู้คิดไตร่ตรองขบคิดพิจารณาหาเหตุผล โดยถุวิธี หรือขาดองค์ประกอบฝ่ายในที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ

1.2 การสร้างความรู้เข้าใจ ได้แก่ การรู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผล คือ การใช้ความคิดถุวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาหาเหตุผล จนสามารถแยกแยะสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ความรู้จักคิดเป็น การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญาคือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งจะนำบุคคลไปสู่ “จินตามยปัญญา” คือปัญญาที่ได้จากการไตร่ตรอง ขบคิดหาเหตุผล สاءผลไปหาเหตุ รู้ผลแล้วสาวไปหาเหตุ รู้เหตุก็คะเนถึงผลได้ โยนิโสมนสิการเป็นแกนกลางหรือส่วนที่ขาดไม่ได้ เพราะการศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริงบรรลุจุดหมายได้ด้วยการรู้คิดพิจารณา ดังนั้นการค้นพบต่าง ๆ การเกิดความเข้าใจในสิ่งทั้งหลาย ความคิดริเริ่ม ความก้าวหน้าทางปัญญาที่สำคัญ ๆ แม้กระทั่งการตรัสรู้สัจธรรมก็สำเร็จด้วย โยนิโสมนสิการ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2019)

จะเห็นว่า การพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ไขความเห็นบกพร่อง คือการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีปัญญาที่ดี รู้จักยอมรับความเป็นจริงตามสภาวะธรรม ปัญญาช่วยเสริมสร้างการจัดสรรโอกาสให้ชีวิตสามารถปรับตัวเข้ากับสังคม สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยดี สะดวก คล่องตัว ได้ผล ปราศจากความเห็นที่บกพร่องอันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่มในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติบกพร่อง

ความประพฤติบกพร่องคือการไม่รักษากฎเกณฑ์กติการะเบียบวินัยและมีการสื่อสารที่ผิดพลาด การขาดระเบียบวินัยและการขาดทักษะการสื่อสารที่ดีมักเป็นชนวนของความขัดแย้งอันนำมาซึ่งความเป็นทุกข์

ดังนั้นพุทธศาสนาจึงสอนให้รักษากายวาจาให้มีความเรียบร้อยอยู่เสมอตามหลักศีลธรรม เพื่อไม่เบียดเบียนกัน ทำให้เกิดระบบระเบียบในชีวิตและสังคม ถ้าไม่มีการฝึกหัดขัดเกลาพฤติกรรมของตนให้อยู่ในระเบียบวินัยเป็นฐาน ย่อมทำให้เกิดความขัดข้องวุ่นวายสับสน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติบกพร่อง มีองค์ประกอบดังนี้

2.1 การรักษาระเบียบวินัย คือการประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดความเรียบร้อยสวยงามตามระเบียบวินัย หรือการรักษาศีลธรรมอันดีงาม พุทธศาสนามุ่งหวังให้มนุษย์ทุกคนรักษาศีลธรรม เพราะการกระทำความผิดขัดต่อหลักศีลธรรม มักก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เป็นความเดือดร้อนเสียหายอย่างมากต่อสังคม ทำให้ไม่มีความสุข อยู่ร่วมกันด้วยความร่าเริงปราศจากสันติ (Promta, 1998) ดังนั้นศีลหรือวินัยจึงเป็นหลักประกันความสุขได้ดีเยี่ยม เพราะเป็นเครื่องจำแนกคนออกจากสัตว์ ถ้าทุกคนต่างก็ยึดมั่นอยู่ในศีลและรักษาระเบียบวินัย สังคมก็จะเป็นปึกแผ่น ปลอดภัย สงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทะเลาะกัน ไม่กดขี่ข่มเหงกัน อันเป็นหนทางนำไปสู่ความสุขและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ศีลที่เป็นกฎเกณฑ์ระเบียบวินัยระดับต้นทางสังคม ซึ่งเป็นมาตรฐานให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) ความเป็นปกติเว้นจากการทำลายชีวิตผู้อื่น ปราศจากการหาเลี้ยงชีวิตด้วยการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านร่างกายและชีวิต เช่น การฆ่า การทำร้าย 2) ความเป็นปกติเว้นจากการลักขโมย ปราศจากการหาเลี้ยงชีวิตด้วยการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ เช่น การปล้น การฉ้อโกง เปิดบ่อนพนัน หรือทำธุรกิจผิดกฎหมาย 3) ความเป็นปกติเว้นจากการประพฤตินอกใจคู่ครองของตน ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครองและบุคคลที่รักที่หวงแหน เช่น ไม่ล่วงละเมิดในสตรีที่มีพ่อแม่หรือญาติรักษา ที่เรียกว่า หญิงหวงห้าม และไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น 4) ความเป็นปกติเว้นจากการพูดเท็จ ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางคำพูด ด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์ เช่น พูดคำใส่ร้ายป้ายสี พูดยุยงให้ทำลายแตกแยกกัน ล่อลวง และ 5) ความเป็นปกติเว้นจากการเสพของมีนเมา ปราศจากความประมาทหลังพลัดมีวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดทำให้เสียสติสัมปชัญญะ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2019)

2.2 การสื่อสารประสานมิตรภาพ การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด การเขียน หรือใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับเกิดความเข้าใจตรงกัน การใช้ทักษะในการสื่อสารที่ดีจึงเป็นกลวิธีที่เหมาะสมในการสร้างมิตรภาพและประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม ได้ดีที่สุดในยุคปัจจุบัน แต่ในทางตรงกันข้าม การสื่อสารที่ไม่ดีก็เป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ประเทศ ก. ต้องการทำลายความมั่นคงของประเทศคู่กรณี จึงได้สั่งการให้หน่วยข่าวกรองในประเทศของตนนำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะบิดเบือน เป็นเท็จ หรือข้อมูลที่แฝงด้วยเจตนาร้าย ทำให้ผู้รับสารที่ขาดสติปัญญาในการคิดวิเคราะห์แยกแยะ หรือผู้ที่ไม่รู้เท่าทันสื่อ เกิดความสับสน เข้าใจผิด และตัดสินใจผิดพลาดได้ กรณีการสื่อสารลักษณะนี้ขัดต่อความชอบธรรมและหลักมนุษยธรรมสากล เพราะสร้างความเดือดร้อนเสียหายและก่อความวุ่นวายที่กระทบต่อความสุขของผู้คนและภาพลักษณ์ของประเทศอื่น อีกทั้งยังอาจนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรงจนถึงขั้นใช้กำลังได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความเสียหายอันกระทบต่อความสุขและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน พุทธศาสนาจึงมุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดีโดยยึดหลักกัลยาณมิตรธรรมเป็นที่ตั้ง กัลยาณมิตรท่านมุ่งหมายเอาคุณงามความดีของบุคคลที่เป็นสหายเป็นมิตรแท้ที่ชักชวนหรือแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เกื้อกูล ถูกต้องดีงาม ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์เพราะเป็นมาตรฐานด้านทักษะการสื่อสารที่ประสานมิตรภาพ ประกอบด้วย 1) ทำตนให้เป็นผู้น่ารัก คือเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส มี

น้ำใจ จริงใจ มีความเห็นอกเห็นใจ รู้จักให้อภัย และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา 2) ทำตนให้เป็นที่น่าเคารพ คือมีความสุภาพ ให้เกียรติผู้อื่น รักษาคำพูด วางตัวเหมาะสม ถ่อมตน ไม่โอ้อวด ไม่ถือตัว มีความรับผิดชอบ เป็นแบบอย่างที่ดี และรู้จักยอมรับเมื่อกระทำผิดพลาด 3) ทำตนให้เป็นที่น่ายกย่อง คือมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต มีทักษะในการสื่อสารที่ดี และไม่เอาเปรียบผู้อื่น 4) ทำตนให้เป็นที่ปรึกษาที่ดี คือรู้จักพูดให้ได้ผล คอยให้คำแนะนำ หรือว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ 5) ทำตนให้เป็นผู้รับฟังที่ดี คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา คำวิพากษ์วิจารณ์ และสามารถรับฟังได้ด้วยความอดทนไม่ฉุนเฉียว 6) ทำตนให้เป็นผู้ที่สามารถอธิบายชี้แจงแถลงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งให้ผู้อื่นเข้าใจได้ โดยไม่เห็นแก่สิ่งตอบแทน และไม่กล่าวคำที่กระทบความรู้สึกผู้อื่น และ 7) ทำตนให้เป็นผู้ที่ไม่ชักจูงผู้อื่นไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือแนะนำผู้อื่นไปในทางที่ไม่ดี หรือทางที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

จะเห็นว่า การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติบกพร่อง คือการไม่ละเมิดศีล เป็นการ ชัด เกลาพฤติกรรมเคยชินทางกายและทางวาจาให้ตั้งอยู่ในการกระทำและคำพูดที่ไม่เบียดเบียนกัน ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม อันเป็นมาตรฐานด้านความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และเป็นมาตรฐานด้านทักษะการสื่อสารที่ประสานมิตรภาพ ปราศจากความประพฤติที่บกพร่องอันก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม

3) การพัฒนาคุณธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม

ปัญหาของความขัดแย้งมักเกิดขึ้นเพราะบุคคลไร้คุณธรรม หรือไร้จิตสำนึกที่ดีงาม เมื่อสังคมใดไม่มีคุณธรรมสังคมนั้นย่อมขาดความร่วมมือกัน ขาดความไว้วางใจกัน ขาดความเข้มแข็งในหมู่ชน และย่อมไม่มีความยุติธรรม ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการปลูกจิตสำนึกให้มีคุณธรรม การพัฒนาคุณธรรมเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักในคุณงามความดีและสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิต เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเกื้อกูลส่วนดีแห่งทางกายและทางวาจา เป็นเครื่องสร้างสรรค์เจตนาที่ดี และเป็นเครื่องเกื้อกูลความดีทางจิตใจ เมื่อสมรรถภาพทางจิตดีย่อมมีเจตนาที่ดีขับเคลื่อนพฤติกรรมให้แสดงออกมาในทางที่ดี (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2018B) ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมุ่งพัฒนาคุณธรรมเพื่อให้มีจิตสำนึกที่ดีงาม อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข และพร้อมที่จะสร้างสรรค์สังคมร่วมกันให้เป็นปึกแผ่น อันมีผลต่อการคลายความขัดแย้ง ซึ่งมีกลวิธีดังนี้

3.1 ลดอคติต่อกัน อคติหมายถึงความไม่เที่ยงธรรม หรือความลำเอียง มี 4 อย่าง คือ 1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ 2) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง 3) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง 4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว (Phra Brahmamunabhorn (P.A. Payutto), 2016) อคติ 4 อย่างนี้ สร้างปัญหาและความเสียหายได้หลายรูปแบบ ทั้งในระดับบุคคลและสังคม เพราะความบิดเบือนการตัดสินใจและกระทำ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เกิดความขัดแย้ง ลดทอนความน่าเชื่อถือและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ยกตัวอย่างผู้มีจิตเข้าถึงโทสาคติ คือลำเอียงเพราะชัง มักตัดสินใจโดยการพิจารณาจากความไม่ชอบ ทำให้ตัดสินผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม จะมองข้ามข้อดีหรือความสามารถของคนที่ไม่ชอบเพียงด้านเดียว และอาจนำไปสู่การกระทำที่ไม่เหมาะสม เช่น การกลั่นแกล้ง หรือการกีดกันได้ง่าย ดังนั้นการแก้ไขที่เหมาะสมคือการนำหลัก “พรหมวิหาร 4” มาประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดความเมตตา คือมีน้ำใจ หวังดีต่อกัน คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้แก่ผู้อื่น เกิดความกรุณา คือคิดช่วยเหลือปลดปล่อยบาปความทุกข์ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เกิดมุทิตา คือพลอยยินดีช่วยส่งเสริมสนับสนุนเมื่อผู้อื่นทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามและประสบความสำเร็จ และมีอุเบกขา คือมีความเป็นกลาง ยึดถือธรรมหรือกฎเกณฑ์กติกาเป็นหลัก สามารถใช้เหตุผลแทนความรู้สึกส่วนตัวได้ โดยไม่ตัดสินที่ไม่เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียง และไม่เข้าข้างเพราะอคติ

3.2 สร้างความร่วมมือร่วมใจกัน การประสานความร่วมมือเป็นการสนับสนุนเอื้อโอกาสแก่คนที่ตนเข้าไปข้องเกี่ยว หรือคนที่ร่วมก้าวไปด้วยกัน เพื่อให้บรรลุประโยชน์สุขอันก่อให้เกิดศักยภาพที่จะธำรงรักษา

สังคมร่วมกันไว้ให้อยู่ในความสงบสุข ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หรือกลุ่มชน อันมีผลต่อการสลายความขัดแย้ง ดังนั้นวิธีการปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องเหมาะสมให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต้องอาศัยการบูรณาการหลัก “พรหมวิหาร 4” ควบคู่กับ “สาราณียธรรม 6” มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะทำสมาชิกในสังคมแสดงออกกันด้วยความรักความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันได้ ทั้งทางกายทางวาจา และทางใจ เพื่อประโยชน์สุขและความสามัคคี ทำให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญโดยไม่มีความริษยา มุ่งร้ายคิดทำลายความดีของกันและกัน ช่วยเหลือกัน พลอยยินดีเมื่อสมาชิกประสบผลสำเร็จ ไม่ซ้ำเติมเมื่อสมาชิกกระทำการผิดพลาด ไม่ลำเอียงหรือเลือกปฏิบัติ รู้จักแบ่งปันสุขร่วมกัน มีการประพฤติปฏิบัติสุจริตดีงามตามระเบียบวินัยเดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และเกิดความคิดเห็นตรงกัน เพราะสามารถปรับความเห็นร่วมกันได้

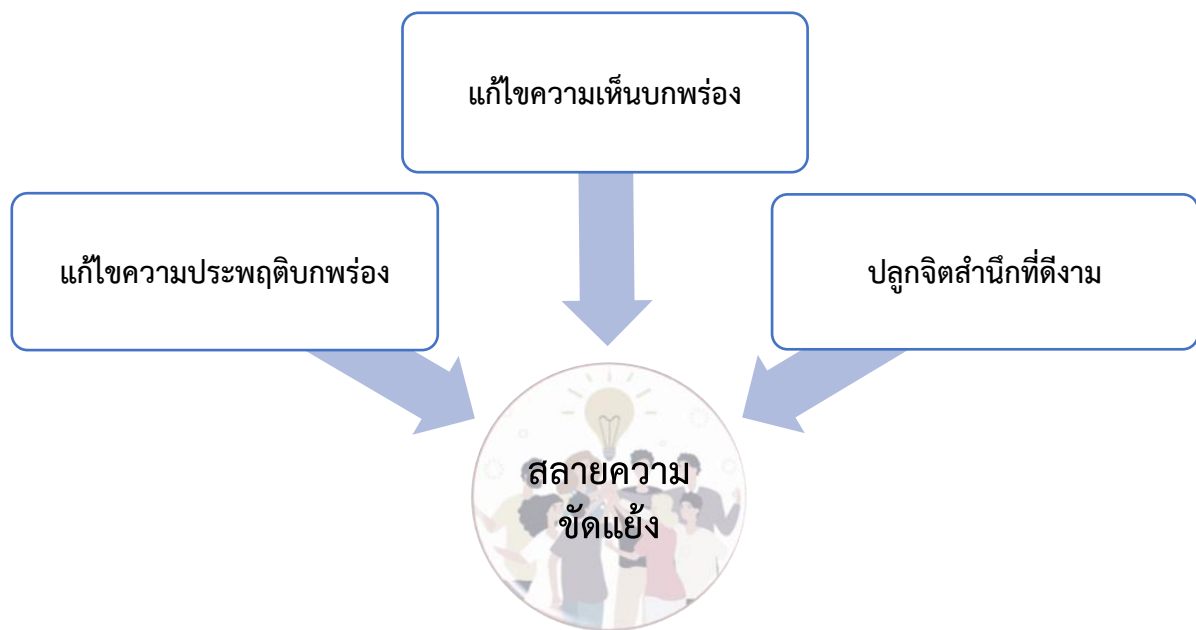
3.3 สร้างความไว้วางใจกัน ความไว้วางใจมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเป็นรากฐานสำคัญของความสัมพันธ์ที่ดีในทุกระดับ หากไม่มีความเชื่อมั่น ย่อมทำให้เกิดความตึงเครียด ยากที่จะมีความสุข และนำไปสู่ความขัดแย้งได้ง่าย ดังนั้นวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมคือการนำหลัก “ขรवासธรรม 4” มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีความซื่อสัตย์ สุจริต ซื่อตรง จริงใจ พุดจริง ทำจริง สามารถฝึกหัดตัดนิสัยและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองได้ด้วยสติปัญญา มีความอดทน ต่อหน้าที่การงาน มีความขยันหมั่นเพียร ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค มีความมุ่งมั่นในจุดมุ่งหมายโดยไม่ทอดทิ้ง รู้จักสละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้มีใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น และพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือกันโดยไม่มีใจคับแคบ

3.4 สร้างความเข้มแข็งในชุมชน สังคมที่อ่อนแอเป็นสังคมที่ไม่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง หรือเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดจากการขาดความสามัคคีและมีความร่วมมือกันต่ำ ทำให้ขาดความเข้มแข็งและไม่สามารถป้องกันภัยอันตรายด้านต่าง ๆ ได้ ซึ่งวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมคือการยกระดับศักยภาพของหมู่คณะขึ้น จะทำให้สามารถจัดการกับปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และยังสามารถปรับตัวฟื้นตัวจากสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการสร้างความร่วมมือกันให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนต้องนำหลัก “สังคหวัตถุ 4” มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของคนในสังคม หลักสังคหวัตถุช่วยให้บุคคลรู้จักเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยกันปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ปฏิบัติตนสม่ำเสมอ มีสุขร่วมรับมีทุกข์ร่วมแก้ไข ประพฤติตนเหมาะสมกับฐานะ แบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน

กล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เป็นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสมรรถภาพทางจิตของบุคคลในสังคมให้มีความสามารถและมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีพร้อมที่จะร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ เป็นปึกแผ่น เกิดความยุติธรรม เกิดความเข้มแข็ง เกิดความเชื่อมั่น และเกิดประโยชน์สุข ปราศจากความทุกข์ ความเดือดร้อน และความขัดแย้ง

องค์ความรู้ใหม่

จากเนื้อหาที่นำเสนอมาข้างต้นสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ดังนี้

Picture 1: Conflict Resolution Strategies Using Buddhist Interpersonal Relations

อธิบายองค์ความรู้ใหม่

- 1) การแก้ไขความเห็นบกพร่องสำเร็จเพราะมีการพัฒนาปัญญา ได้แก่ การแสวงหาความรู้จากคนดี มีคุณธรรม มีปัญญา และรู้จักคิดพิจารณาตามแนวทางแห่งความดี คุณธรรม ปัญญา
- 2) การแก้ไขความประพฤติบกพร่องสำเร็จเพราะมีการพัฒนาพฤติกรรม ได้แก่ ประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนเป็นฐาน มีทักษะในการสื่อสารที่ดี ไม่ชักนำไปสู่ความเสื่อมเสีย
- 3) การปลูกจิตสำนึกที่ดีงามสำเร็จเพราะมีการพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ไม่ลำเอียง ซื่อสัตย์ สุจริต เอื้อนดู ช่วยเหลือ เกื้อกูล อยู่ในกฎระเบียบเดียวกัน และปรับมุมมองให้ตรงกัน

สรุป

ความขัดแย้งมักทำลายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กระหน่ำต่อการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม ดังนั้นจึงต้องขจัดต้นตอของความขัดแย้งด้วยการสร้างมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรมสร้างด้วยศีล ด้านจิตใจสร้างด้วยคุณธรรม และด้านปัญญาสร้างด้วยความเห็นชอบ ซึ่งจากการสังเคราะห์แนวคิดที่กล่าวมาพบว่า กลวิธีในการสลายความขัดแย้งให้ได้ผลสำเร็จ ต้องอาศัยการพัฒนาหลักมนุษยสัมพันธ์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยกลวิธีดังนี้ 1) การพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ไขความเห็นบกพร่อง คือ การหมั่นศึกษาแสวงหาความรู้จากคนดีมีคุณธรรม และรู้จักคิดพิจารณาด้วยเหตุผลอย่างถูกต้องตามแนวทางแห่งปัญญา 2) การพัฒนาพฤติกรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติบกพร่อง คือ การฝึกหัดขัดเกลาพฤติกรรมตนเองให้ระเบียบวินัย และมีทักษะในการสื่อสารที่ดีเป็นกัลยาณมิตรได้ 3) การพัฒนาคุณธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม คือ การส่งเสริมสุขภาพจิตให้ตระหนักในคุณงามความดีและสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตเพื่อเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกันด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ขรวาธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 และสาราณียธรรม 6 การพัฒนามนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธก่อให้เกิดคุณูปการที่ประสานกลมกลืนกัน ก่อให้เกิดการ

ประสานสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุขและรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวกัน จนนำไปสู่การสลายความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Faculty of Sociology and Anthropology. (2020). *Introduction to Sociology and Anthropology*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- MBU. (2016). *Thai Tipitaka and Atthakathā*. Nakhon Pathom: Mahamakut Buddhist University Press.
- Phadungchat, S. (n.d.). *Philosophy of Human Relations*. Retrieved June 23, 2025, from https://www.gotoknow.org/posts/500762#google_vignette
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016. *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Foundation for Peace Education Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto).
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2003). *Leadership*. Nakhon Pathom: Wat Nyanavesakavan.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddhists Must Be Awakened*. Bangkok: Sahathammik.
- Phra Dhammapitaka (Prayut Payutto). (2002). *A Good Life Is Possible with All 3 Studies That Lead to Complete Development of All 4*. Bangkok: Dhammasapha.
- Phra Dhammarodom (Bunma Khunasampanno). (2007). *67 Sermons*. Bangkok: Samlada.
- Phra Phaisan Wisalo. (n.d.). *Buddhist Mediation*. Retrieved June 19, 2025, from https://www.visalo.org/article/P_karnKlaiKlear.htm
- Phrakru Paladsampipattanadhammajan. (2018). The Human Relations on the Principles of Good Friendship. *Journal of Applied Psychology and Buddhism for Society*, 4(2), 103-116.
- Phukkaphan, Ph. (2000). *Conflict Management*. Bangkok: Petch Publishing House.
- Phuphatthanaphong, K. (2018). *Counseling and Advising*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Promta, S. (1998). *Buddhism and Ethical Issues: Prostitution, Abortion and Euthanasia*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Prongdong, W., Chongolnee, L., & Mahahing, P. (2021). Human Relations in Buddhist Administration. *Journal of MCU Ubon Review*, 6(1), 569-582.
- Royal Institute of Thailand. (2011). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554*. Bangkok: Sirivatthana.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), (2018A). *Sustainable Development*. Nakhon Pathom: Wat Nyanavesakavan.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2018B). *Buddhism for World Peace*. Nakhon Pathom: Wat Nyanavesakavan.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2019). *Buddhadhamma*. Bangkok: Southeast Asia University.

- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2021). *Buddhist Method of Teaching*. Nakhon Pathom: Wat Nyanavesakavan.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2023). *Dissipate conflicts become strong with wisdom*. Bangkok: O. S. Printing House.
- Suthatsani, S. (2008). *Human relations*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Thirawekhin, L. (2010). *Conflict and Resolution*. Retrieved June 23, 2025, from [https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title= Conflict and Resolution](https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=Conflict_and_Resolution).

แนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ยุคดิจิทัล*

Approaches to Constructively Developing the Political Context in a Multicultural Society in the Digital Age

เอกกร มีสุข

Akkorn Meesuk

สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชนสงขลา

Local Government Program, Songkhla Community College, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Jaroen81@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เพื่อศึกษาสร้างความเข้าใจด้วยการวิเคราะห์และอธิบายความเชื่อมโยงของบริบทและอำนาจทางการเมืองในสังคมร่วมสมัยจากอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย การทำความเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล และผลกระทบของดิจิทัลดิสรักชันที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร การแสดงออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบททางการเมือง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีดิจิทัลได้พลิกโฉมโครงสร้างและรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง ซึ่งประชาชนสามารถใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการเข้าถึงข้อมูล การแสดงออก และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการขับเคลื่อนข้อเรียกร้องและความต้องการอย่างเสรีและเท่าเทียม และก่อเกิดกลุ่มอัตลักษณ์สื่อทางวัฒนธรรมและสังคมการเมืองร่วมสมัยยิ่งขึ้น ในขณะที่เสรีภาพการใช้สื่อดิจิทัลมาพร้อมกับความท้าทายและความขัดแย้งเนื่องมาจากข้อมูลบิดเบือน ข่าวปลอม และการคุกคามทางไซเบอร์ ซึ่งมีเพียง พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 เป็นกลไกทางกฎหมายกำกับดูแลเกี่ยวกับขอบเขตของอำนาจรัฐและการคุ้มครองสิทธิพลเมือง ผู้เขียนจึงนำผลการวิเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัลที่มุ่งเน้นการพัฒนานโยบายและกฎหมายเพื่อการปกป้องสิทธิพลเมือง การพัฒนาและส่งเสริมความเข้าใจเพื่อสร้างสันติสุขและพื้นที่ปลอดภัยของสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัล และการพัฒนาจริยธรรมและความรับผิดชอบด้วยการส่งเสริมทักษะรู้เท่าทันสื่อ ส่งเสริมเนื้อหาสร้างสรรค์ ร่วมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนพื้นฐานของความเคารพเหตุผลและด้วยความรับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างประชาธิปไตยที่เท่าเทียมและยั่งยืนในยุคดิจิทัลดิสรักชันอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การเมืองสร้างสรรค์; ดิจิทัลดิสรักชัน; บริบทการเมือง; พหุวัฒนธรรม

Abstract

This article aims to explore and enhance understanding by analyzing and explaining the interconnection between contemporary political contexts and power structures shaped

*Received June 19, 2025; Revised July 25, 2025; Accepted August 7, 2025

by the influence of digital technology. It focuses on three dimensions: understanding multicultural society in the digital era; the nature of multiculturalism under the transformative context of digital technology; and the impact of digital disruption on communication processes, expression, and power relations in political settings.

The study reveals that digital technology has profoundly transformed the structure and forms of political communication. Citizens now have greater access to digital platforms, allowing them to obtain information, express their opinions, and participate in politics more freely and equally. This has facilitated the articulation of demands and the formation of identity-based cultural and sociopolitical groups in contemporary society. However, such freedom also brings about challenges, including the spread of disinformation, fake news, and cyber harassment. In response, the Computer-Related Crime Act B.E. 2560 (2017) serves as a legal mechanism that governs state authority and protects civil rights. Based on the findings, the article proposes strategies for fostering a constructive political environment in a digital multicultural society. These include developing laws and policies that safeguard civil liberties; promoting understanding and peaceful coexistence to create safe spaces for digital multicultural communities; and advancing ethics and accountability through media literacy, the promotion of creative content, and encouraging responsible political participation based on rational discourse and mutual respect. These approaches are essential for building a truly equitable and sustainable democracy in the age of digital disruption.

Keywords: Constructive Politics; Digital Disruption; Political Context; Multiculturalism

บทนำ

บริบทของสังคมในอดีตรับมีลักษณะของการก่อตัวบนพื้นฐานระเบียบ กฎเกณฑ์ และวัฒนธรรมที่สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงการอยู่ร่วมกันของผู้คนอย่างมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อความสงบ งดงาม และอยู่ภายใต้ศีลธรรมอันดี (Tylor, 1877) ซึ่งรวมถึงผลผลิตจากความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่หล่อหลอมพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มคนเหล่านั้นให้กลายเป็นกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมือง (Phathong et al., 2019) และเมื่อบทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเปลี่ยนสังคมให้ก้าวสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งสร้างความท้าทายในการดำเนินชีวิตและการทำงานของทุกคนทุกเพศทุกวัยได้ถูกผนวกด้วยสื่อดิจิทัลที่มีความสำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน จึงทำให้สังคมมีความหลากหลายและไร้ขอบเขตของวัฒนธรรมกลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัล (Khumsamart et al., 2020) โดยผู้คนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสื่อสารและเป็นเจ้าของสื่อบนแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างง่ายดายเพื่อใช้สื่อสารและเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันจากหลากหลายกลุ่มสังคมและหลายวัฒนธรรม จึงทำให้สื่อดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่ของความคิดและความเชื่อของผู้คนและยังเป็นพื้นที่การสื่อสารไร้พรมแดนของโลกเสมือนจริงที่มีความขัดแย้งของผู้คนด้วยเช่นกัน

เทคโนโลยีดิจิทัลนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงและพลิกโฉมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การศึกษาสังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว (Khumsamart et al., 2020) และยังสร้างการเผชิญหน้าทางการเมืองของผู้คนซึ่งจากปรากฏการณ์ยุคดิจิทัลสมัยใหม่บนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียได้กลายเป็นพื้นที่ในการต่อสู้ของความคิดเห็น มุมมองทางการเมือง และการโต้ตอบของผู้คนในโลกออนไลน์ (Hada et al., 2022) ซึ่งแม้แต่การสร้างอำนาจ

การต่อรองบนพื้นที่สื่อใหม่ในรูปแบบสื่อดิจิทัลที่มีความเป็นสาธารณะที่เปิดกว้างเข้ามาทดแทนพื้นที่สื่อดั้งเดิมที่ผูกขาด จึงทำให้พฤติกรรมของผู้คนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นในแง่ความคิดเห็นและการผลักดันทิศทางของอำนาจทางนโยบายการเมืองที่มีต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างทันทั่วทั้งที่ (Prapasananobol, 2016) และยังก่อให้เกิดการต่อสู้ระหว่างกลุ่มทางความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันบนแพลตฟอร์มดิจิทัลสร้างผลกระทบที่รุนแรงต่อความสัมพันธ์ทางสังคมจากการกดทับ บิดเบือนข้อมูล หรือการคุกคามโดยอาศัยสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือด้วยเช่นกัน (Thamthanapat et al., 2023)

สื่อดิจิทัลออนไลน์จึงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่มีบริบทแนวโน้มส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้คนจากการรับรู้และถูกกระตุ้นด้วยข้อมูลจากกลุ่มการเมืองหรือจากการรับรู้ข้อมูลจากกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อเดียวกัน ซึ่งนำไปสู่ข้อเรียกร้อง การกำหนดวาระทางการเมือง และผลักดันทิศทางการเมืองตามที่ตนหรือกลุ่มผลประโยชน์ของตนต้องการ (Taneerat, and Dongnadeng, 2024) และด้วยสิทธิเสรีภาพของการแสดงออกทางการเมืองยังนำมาซึ่งการกระทบกระทั่งและความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม หรือแม้กระทั่งภาครัฐที่มีอำนาจระดับนโยบาย (Rugsajai, and Pongsawat, 2023) และเพื่อปกป้องความเสียหายและข้อพิพาทระหว่างกันภาครัฐจึงสร้างกลไกทางกฎหมายและข้อบังคับ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 เพื่อการควบคุมกำกับเสรีภาพและการแสดงออกของประชาชน (Khwayota, and Mingwong, 2025)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมุ่งที่ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทการเมืองภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัลดิสรักชัน ประกอบด้วย การเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล ได้แก่ การแสดงออกและการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นที่ดิจิทัล และความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัล บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมพหุวัฒนธรรม ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ได้แก่ การปรับตัวของกลุ่มวัฒนธรรมต่อเทคโนโลยีดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม และผลกระทบของดิจิทัลดิสรักชันที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร การแสดงออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบททางการเมือง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล และอิสรภาพในการแสดงออกผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและการควบคุมของรัฐ เพื่อนำผลการศึกษาวิเคราะห์สร้างแนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัลที่เป็นรูปธรรมและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมภายใต้การหลอมรวมของวัฒนธรรมและการหล่อหลอมประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อทุกมิติของชีวิตและสังคม

การเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล

การรวมตัวและความสัมพันธ์ของผู้คนจำนวนหนึ่งก่อให้เกิดสังคม โดยการสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ และให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของการอยู่ร่วมกันภายใต้บริบทกลุ่มวัฒนธรรมในรูปแบบของกิจกรรมที่มีลักษณะเจริญงอกงามด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย กลมเกลียว และมีศีลธรรมอันดีของประชาชน (Office of the Royal Society, 2012) และซึ่งวัฒนธรรมการเมืองเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ระหว่างสมาชิกและสังคมการเมืองที่มีลักษณะความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละสังคมของพื้นที่ (Phathong et al., 2019) และเมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัลซึ่งเชื่อมโยงระบบการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสื่อออนไลน์เข้าด้วยกันและยังส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และการเมือง ซึ่งปรากฏการณ์นี้ถือว่าเป็นการดิสรักชันทางเทคโนโลยีการสื่อสารและสร้างความท้าทายขององค์กรและผู้คนทุกเพศทุกวัยให้พร้อมที่จะ

เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานได้อย่างทันทั่วทั้งที่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Khumsamart et al., 2020)

การแสดงออกและการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นที่ดิจิทัล

การสนทนาทางการเมืองของผู้คนถือว่าการแสดงออกบนพื้นฐานของประชาธิปไตยในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการสร้างความชอบธรรมในการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่แท้จริงและยังสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ อุดมการณ์ และมุมมองของความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (Hada et al. 2022) ซึ่งปัจจุบันพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนได้แสดงออกผ่านเทคโนโลยีสื่อสารที่สร้างและขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับโลก โดยผู้คนในทุกกลุ่มภาคส่วนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือสื่อสารทางตรงกับรัฐบาล กลุ่มพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มองค์กรภาคประชาชน และกลุ่มพลเมืองเป็นต้น (Ubpanong et al., 2022) นอกจากนี้โลกดิจิทัลได้เป็นพื้นที่เปิดกว้างของการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมกับทุกความสัมพันธ์ในโลกเสมือนจริงที่มีเสรีภาพ การเปิดกว้างและสร้างโอกาสการเรียนรู้ การถ่ายทอดและแสดงออกถึงตัวตนพร้อมทั้งมายาคติเพื่อต่อสู้อย่างโต้แย้งกันไปมาได้ทุกที่ทุกเวลาและก่อให้เกิดอัตลักษณ์สื่อที่เป็นตัวตน (Prapasanobol, 2016) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่าการปรากฏการติสรีบนพื้นที่ดิจิทัลได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้เข้ามามีบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วม วิสัยทัศน์ อุดมการณ์ และมุมมองทางการเมืองในโลกเสมือนจริง ซึ่งเปรียบได้เป็นตัวแทนถึงอัตลักษณ์ตัวตนบนสื่อที่สามารถเคลื่อนไหวทางความคิดและต่อสู้เพื่อปกป้องผลประโยชน์กับอำนาจกลุ่มต่าง ๆ ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลกที่เกี่ยวข้องได้อย่างเท่าเทียมและทันเวลาในสังคมโลกดิจิทัล

ความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัล

การเชื่อใจ การมีส่วนร่วม การร่วมแก้ไขและพัฒนา การเห็นคุณค่าการยอมรับ การให้ความเสมอภาค และการเชื่อมั่นในความยุติธรรมถือเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรม (Duangwises, 2021) ในขณะที่โลกาภิวัตน์สื่อก้าวล้ำทันสมัยทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงสื่อดิจิทัลและเป็นเจ้าของได้อย่างง่ายดาย โดยมีขั้นตอนกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนและต้นทุนต่ำ ซึ่งสื่อดิจิทัลได้กลายเป็นพื้นที่ไร้พรมแดนของโลกเสมือนจริงและเป็นจุดเชื่อมต่อของการรวมตัวของผู้คนหลากหลายกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมและแยกเป็นกลุ่มย่อย ๆ มากมายหลายกลุ่ม และก่อให้เกิดการสร้างกลุ่มสื่อตัวแทนของความรู้สึกหรือมุมมองเดียวกันที่เรียกว่า “ชุมชนในจินตนาการ” ที่มีอิทธิพลผ่านกระบวนการวัฒนธรรมและอัตลักษณ์สร้างบทบาทเพื่อเรียกร้องความสนใจขณะเดียวกันพื้นที่ในส่วนนี้ยังเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ทางความคิด ความเชื่อ และข้อเรียกร้องที่สร้างผลกระทบที่นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งและความตึงเครียดต่อกัน (Shome, 2012) ซึ่งผู้คนสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความแตกต่างบนความหลากหลายของสื่อกลุ่มตัวแทนความคิดจะต้องอาศัยหลักเหตุผลเพื่อการพัฒนาให้กลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัล โดยการสร้างกระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในข้อมูลข่าวสารอันเป็นแนวทางขึ้นและเสริมสร้างสังคมอันดี และแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง (Thamthanapat et al. 2023) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า ยุคดิจิทัลที่มีการสื่อสารไร้พรมแดนขับเคลื่อนบทบาทชีวิตผู้คนในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมผ่านโลกเสมือนจริงสะท้อนถึงพลังของการสื่อสาร ซึ่งสามารถเข้าถึงและเป็นเจ้าของสื่อในการแสดงออกและผลิตสื่อได้อย่างเปิดกว้างบนพื้นที่สื่อออนไลน์เกิดอัตลักษณ์ตัวตนที่สามารถรวมพลังหรือก่อให้เกิดความขัดแย้ง การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ความตึงเครียดทางวาทกรรมและความคิดเห็นต่าง โดยการเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลจึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่มุ่งเน้นการสื่อสารเชิงเหตุผล การยอมรับความ

แตกต่าง และการร่วมสร้างความเท่าเทียมและเสมอภาค และหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในโลกความจริงและโลกดิจิทัล

บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมพหุวัฒนธรรม

การปฏิรูปและการพัฒนาโครงสร้างภายใต้นโยบายรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0” นำสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้เทคโนโลยีโดยสิ้นเชิงเพื่อศักยภาพและสร้างขีดความสามารถการแข่งขันทางธุรกิจอุตสาหกรรมยุคใหม่ที่มีการติดต่อสื่อสารแบบไร้พรมแดนและพลิกโฉมการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรมอย่างอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (Khumsamart et al., 2020) และรวมถึงทางการเมืองซึ่งได้ก้าวสู่ยุคสมัยใหม่โดยมีแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเป็นช่องการสื่อสารและยังเป็นสื่อหลักของการส่งข่าวสารที่มีลักษณะสาธารณะเปิดกว้าง ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงความคิดและสร้างความชอบธรรมทางประชาธิปไตยได้เห็นมุมมองที่แตกต่างกัน และสามารถแสดงการโต้ตอบทางความคิดและสร้างเสียงสะท้อนอุดมการณ์ของผู้คนในโลกออนไลน์ โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดมุมมองของความคิดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ บนแพลตฟอร์มดิจิทัลรูปแบบต่าง ๆ ในบทสนทนาทางการเมือง เช่น ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น ซึ่งบ่งชี้ภาพสะท้อนของวัฒนธรรมแพลตฟอร์มที่มีความสัมพันธ์ สนับสนุน ผลักดัน และโต้แย้งกันอย่างสม่ำเสมอ (Hada et al., 2022) และในแง่มุมที่เกิดขึ้นทางวัฒนธรรมดิจิทัลได้กลับมามีอำนาจการแสดงออกทางการเมืองให้กับประชาชนเข้าไปทดแทนอำนาจเดิมที่สูญเสีย เช่น กษัตริย์ องค์ศาสนา ชนชั้นนำ หรืออำนาจที่ผูกขาดที่ไม่สามารถกระทำตอบโต้ให้ได้กลับเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดวัฒนธรรมใหม่ อีกทั้งช่วยให้ผู้คนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นในแง่ของความคิดเห็น แต่ในทางกลับกันการปฏิสัมพันธ์โดยตรงของผู้คนกลับลดลงด้วยเช่นกัน (Prapasanobol, 2016) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในสังคมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีบทบาทเทคโนโลยีเครื่องมือการสื่อสารและเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากชนชั้นนำหรือกลุ่มผูกขาดเดิมสู่ประชาชนผ่านแพลตฟอร์มสาธารณะ เช่น ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น ซึ่งได้กลายเป็นพลวัตอำนาจใหม่ที่สามารถกำหนดทิศทางวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง สื่อสารความคิดเห็นต่อกลุ่มอำนาจ และการมีส่วนร่วมการแสดงออกทางการเมืองและวิพากษ์อำนาจอย่างเสรีภาพ ทั้งส่งเสริมและท้าทายการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของเสรีภาพ ความเสมอภาค และความแตกต่างหลากหลายในสังคมร่วมสมัย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีทัศนะและสรุปว่า การเข้าใจสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล หากกล่าวถึงโครงสร้างทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร การแสดงออก และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนชีวิตผู้คนและการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้ความสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มก้อนตามขนาดของโครงสร้างของวัฒนธรรมซึ่งอาศัยระเบียบและกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขของสังคมของคนส่วนใหญ่ จนกระทั่งการเข้ามาของเทคโนโลยีการสื่อสารและการปฏิรูปพัฒนาโครงสร้างภายใต้นโยบายรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยงผู้คนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ก่อให้เกิดกลุ่มก้อนทางการเมืองหลายกลุ่มและแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางความคิดเห็นและการรวมกลุ่มเชิงอุดมการณ์จากหลากหลายวัฒนธรรม และสะท้อนพลังของการรวมเป็นกลุ่มสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัลที่มีความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนบนสื่อและมีพลังเคลื่อนไหวของการต่อสู้ทางความคิดเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตน โดยเฉพาะกลุ่มสังคมใช้และกลไกของแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญเชื่อมโยงผู้คนทุกกลุ่มเข้าด้วยกันเพราะเนื่องด้วยผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและเป็นเจ้าของสื่อเพื่อผลิตสื่อ และการรับและส่งสารได้ด้วยตนเอง และซึ่งพฤติกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลของผู้คนได้กลายเป็นกลไกขับเคลื่อนสื่อดิจิทัลเพื่อสร้างการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางวัฒนธรรมและการเมืองในการกำหนดทิศทางของสังคม เสรีภาพ

และความเสมอภาคให้กลายเป็นสังคมที่ร่วมสมัยที่มุ่งเน้นเชิงเหตุผล การยอมรับความแตกต่าง การร่วมสร้างความเท่าเทียม และหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในโลกความจริงและโลกดิจิทัล

ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล

โลกาภิวัตน์ของสื่อ ทูท และวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันซึ่งก่อให้เกิดพหุวัฒนธรรมสังคมใหม่ในการร่วมสร้างการมีส่วนร่วมและการต่อสู้ทางสังคมของผู้คน โดยหลอมรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างในปัจจุบันผนวกเข้าด้วยกันเป็นอย่างดี แต่ถึงอย่างไรผลกระทบทางวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ก็ยังมีรอยต่อของความไม่เข้าใจทางความคิดและสร้างผลกระทบสู่ความขัดแย้ง ความตึงเครียดและการต่อสู้ระหว่างกันจนกลายเป็นพื้นที่ปัญหา (Shome, 2012) ท่ามกลางบริบทสังคมที่ต่างต่างนี้ยังถูกเชื่อมโยงด้วยการถ่ายทอดสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่ยากจะควบคุม จึงทำให้เนื้อหาสาระที่เผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัลอย่างไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงเป็นไปตามการวางกรอบกฎหมายและข้อบังคับการใช้อย่างมีประสิทธิภาพบนความถูกต้อง การยอมรับ การสร้างสรรค์ และการคุ้มครองสิทธิ (United Nations, 2023) โดยปัจจุบันผู้คนจำนวนมากมีใช้อุปกรณ์ดิจิทัลแบบพกพา โดยเริ่มต้นทุกอย่างด้วยตัวเองและสามารถเข้าสู่โลกออนไลน์ได้ทุกที่ทุกเวลาเพื่อเข้าร่วมกับกลุ่มเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เชื่อมโยงและการสร้างการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันกับผู้ใช้ที่มีความสนใจสอดคล้องกับความต้องการ และยังเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สังคมดิจิทัลเกิดการขับเคลื่อนและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและตัวตนของผู้ใช้โดยสิ้นเชิง (Ubpanong et al. 2022)

การปรับตัวของกลุ่มวัฒนธรรมต่อเทคโนโลยีดิจิทัล

วิวัฒนาการของผู้บริโภคและสังคมถูกยกระดับสู่ความเป็นดิจิทัลทั้งในรูปแบบบุคคลและแบบเครือข่ายสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์การติดต่อสื่อสารและการดำเนินชีวิตประจำวันและรวมถึงมิติการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Ubpanong et al. 2022) ซึ่งอิทธิพลของวัฒนธรรมดิจิทัลได้พลิกโฉมรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลและบุคคลกับสังคมที่ไม่ได้ผูกขาดอยู่เพียงตำราเรียนอีกต่อไปแต่สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างเสรี สืบเนื่องจากการปรับเปลี่ยนบทบาทของสื่อดิจิทัลที่ให้ทุกคนสามารถเลือกสิ่งที่อยากรู้และต่างต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมดิจิทัลยังมีความเปราะบางและยังมีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยบนพื้นฐานการมีจริยธรรมและกฎหมายเป็นสำคัญ (Prapasanobol, 2016) ถึงอย่างไรการพัฒนาทางเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของรัฐบาลในการกำกับดูแลเรื่องของวัฒนธรรมและภาคประชาสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและความไม่เท่าเทียมด้านทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาและเสริมสร้างทักษะที่จำเป็น โดยเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่งต่อนโยบายภาครัฐเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าอย่างมั่นคงของสังคมบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัลขับเคลื่อนพลวัตทางวัฒนธรรม (United Nations, 2023) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัลเป็นพื้นที่ส่วนกลางของการสื่อสารระหว่างกันทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและเครือข่ายสังคมซึ่งได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หล่อหลอมความเข้าใจท่ามกลางความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม โดยที่ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและสร้างบทบาทเป็นผู้ผลิตเนื้อหาแสดงออกทางความคิด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองได้อย่างเปิดกว้างและเสมอภาคมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง ปัญหาด้านจริยธรรม ความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวกลายเป็นความเปราะบางสร้างผลกระทบเชิงโครงสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และพลเมืองในการกำกับดูแลข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลอย่างรวดเร็วและความตึงเครียดที่เกิดจากการเผชิญหน้าบนพื้นที่เครือข่ายออนไลน์ระหว่างกลุ่มอัตลักษณ์ที่ต่างต่าง

การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

สื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามาขับเคลื่อนกลุ่มคนและสร้างความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้คนในสังคมให้มีบทบาทมิติความสัมพันธ์ทางการสื่อสารโดยอาศัยสื่อดิจิทัล ได้แก่ เฟซบุ๊ก ยูทูบ ไลน์ ทวิตเตอร์เป็นสื่อกลางของการมีส่วนร่วม การแสดงออก และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับบุคคลกับกลุ่มสังคม ซึ่งมองว่าการใช้ผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการสื่อสารออกไปผ่านสื่อดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอเป็นการร่วมการสร้างสรรค์สังคมวัฒนธรรมและเพิ่มโอกาสความเท่าเทียมมากขึ้น (Ubpanong et al., 2022) ซึ่งวัฒนธรรมการเมืองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมที่มีแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติที่ได้รับการถ่ายทอดกลุ่มเกลาสืบต่อกันมายาวนาน และจากอดีตสู่ปัจจุบันได้เคลื่อนย้ายพฤติกรรมของบุคคลเข้าสู่เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เชื่อมโยงบุคคลที่มีความสนใจคล้ายกันเกิดการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มมาร่วมสร้างกิจกรรมต่าง ๆ จนก่อเกิดหลอมรวมเป็นกลุ่มที่เอกลักษณ์ของกลุ่มความคิดเห็นทางการเมือง การตอบโต้เคลื่อนไหวทางสังคมภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในโลกเสมือนจริง (Surinthanon, and Varaphon, 2019) ทั้งนี้สังคมดิจิทัลตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมจะต้องวางอยู่ภายใต้ความยืดหยุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่ทำให้ทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบเดียวกันและหล่อหลอมรวมสมาชิกในวัฒนธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมและการมองเห็นคุณค่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากที่สุดถ้าหากเมื่อเกิดการเปรียบเทียบให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไม่เท่าเทียมกัน (Duangwises, 2021) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่าเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นที่สื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มสังคมได้อย่างเสรีทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งภายใต้กระแสวัฒนธรรมสังคมดิจิทัลการสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลกออนไลน์ที่หลอมรวมอัตลักษณ์และการอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยืดหยุ่น ความเคารพในความแตกต่าง และการสร้างกติกาสังคมร่วมกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างมีพลังอย่างสร้างสรรค์ โดยผู้ใช้เทคโนโลยีจะต้องคำนึงถึงกฎหมายและจริยธรรมในโลกออนไลน์เพื่อผลักดันให้สังคมพหุวัฒนธรรมสามารถพัฒนาไปได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรม

หัวใจหลักของพหุวัฒนธรรมเกิดจากการหล่อหลอมตัวตนของมนุษย์บนความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งล้วนเต็มไปด้วยวัฒนธรรมย่อย ๆ รวมกันเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเพื่อให้ได้ปฏิบัติตามแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงไปตามการยอมรับเงื่อนไขและการเห็นถึงคุณค่าและความหมายแตกต่างกันไปของวัฒนธรรม (Duangwises, 2021) และจากปรากฏการณ์ดิสรักซ์ทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดการหลอมรวมมนุษย์เข้าสู่ยุควัฒนธรรมดิจิทัลที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูล ข่าวสาร และความสัมพันธ์ในโลกเสมือนจริงทำให้เกิดการรวมกลุ่มก่อนความคิดที่มีหลากหลายกลุ่มตามความเชื่อบนแพลตฟอร์มดิจิทัลและก่อเกิดเป็นกลุ่มอัตลักษณ์สื่อทางวัฒนธรรมที่มีความปฏิสัมพันธ์โดยตรงบนแพลตฟอร์มดิจิทัลซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนกลางนี้เป็นเครื่องมือและช่องทางสื่อสารระหว่างกันในโลกดิจิทัล (Prapasanol, 2016) อย่างไรก็ตามกลุ่มวัฒนธรรมบนแพลตฟอร์มดิจิทัลมีอิทธิพลและสร้างผลกระทบต่อกับกลุ่มความเชื่อ ความศรัทธา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมต่อกันในโลกไร้พรมแดนกลายเป็นพื้นที่สร้างความแตกแยกทางความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรม ประเพณี การศึกษาที่บิดเบือน หรือการกดทับจากสื่อกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมและรวมถึงการคุกคามที่มากับสื่อออนไลน์ เช่น แฮกซ์เมลล์ อีเมลข่มขู่ เป็นต้น ซึ่งบางครั้งส่งผลรุนแรงในทางจิตวิทยาเกิดความหวาดกลัว ซึมเศร้า หดหู่ เป็นต้น (Thamthanapat et al., 2023) จากทัศนะ

ความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทต่อพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมในแง่ของการเปิดพื้นที่กลางเพื่อการสื่อสาร การมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถหล่อหลอมอัตลักษณ์ใหม่ให้เกิดขึ้นในโลกดิจิทัล ฉะนั้นการใช้เทคโนโลยีจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันแบบแยกส่วนหรือเป็นกลุ่มก้อนของผู้คนบนแพลตฟอร์มดิจิทัล แต่อีกด้านหนึ่งการปฏิสัมพันธ์บนพื้นที่สื่อเสรีไร้พรมแดนยังมีความเปราะบางที่ก่อให้เกิดเผชิญหน้าและปะทะทางความคิด ความเชื่อ และค่านิยมระหว่างกลุ่มอัตลักษณ์ที่แตกต่างบนพื้นที่สื่อออนไลน์อย่างเปิดเผยนำไปสู่ความขัดแย้ง การกดทับทางวัฒนธรรมรวมถึงความรุนแรงในเชิงจิตวิทยา การคุกคามด้านข้อมูล และข่าวสารต่อเสรีภาพกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีทัศนะและสรุปว่า ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลเกิดจากกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความปฏิสัมพันธ์ผ่านเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์เป็นพื้นที่ส่วนกลางเพื่อการแสดงออก การมีส่วนร่วมอย่างไม่มีข้อกีดขวางทางเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อได้อย่างอิสระ เปิดกว้าง และเสมอภาคซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมพหุวัฒนธรรมในโลกดิจิทัล และยังเป็นอัตลักษณ์ใหม่ในโลกเสมือนจริงที่มีแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ไลน์ ทวิตเตอร์เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นต้น โดยกลุ่มเป็นอัตลักษณ์ใหม่เป็นการรวมกันและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีนัยยะสำคัญร่วมกัน และอาจแยกย่อยเป็นหลายกลุ่มอัตลักษณ์และแต่ละกลุ่มมีขนาดการรวมตัวของผู้คนไม่เท่ากัน ซึ่งผู้คนแต่ละกลุ่มสามารถเข้าไปสร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มอัตลักษณ์ที่ตนให้ความสนใจมากกว่า 1 กลุ่มได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามการปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่สื่อไร้พรมแดนกลับส่งผลกระทบให้เกิดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอัตลักษณ์สื่อที่แตกต่างกัน รวมถึงภัยคุกคามต่าง ๆ ที่มากับสื่อออนไลน์ซึ่งขัดกับเสรีภาพกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ผลกระทบของดิจิทัลดิสรักชั่นที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร การแสดงออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบททางการเมือง

การดิสรักชั่นทางเทคโนโลยีสื่อสารก่อให้เกิดการป้อนและรับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีของผู้คน และสร้างการไหลเวียนของข้อมูลบนแพลตฟอร์มดิจิทัลออนไลน์อย่างมากมาย และซึ่งล้วนมีส่วนสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ในโลกเสมือนจริงไปสู่วัฒนธรรมดิจิทัล ซึ่งโดยผลผลิตดังกล่าวได้กลายเป็นปัจจัยให้ผู้คนส่วนใหญ่มีความจำเป็นและให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัลการสื่อสารที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตและกิจกรรมทางสังคม (Prapasananobol, 2016) ซึ่งอิทธิพลจากการสื่อสารระบบออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้คนและสร้างอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และในทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัดจากสถานการณ์การรับสารและข้อมูลจากสื่อดิจิทัลที่มีแนวโน้มส่งผลกับพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกกระตุ้นด้วยแรงขับเคลื่อนจากโซเชียลมีเดียที่มีพรรคการเมืองเป็นเจ้าของกระทำการสื่อสารยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป้าประสงค์สร้างการรับรู้ในทางการเมือง ทั้งนี้แรงผลักดันของการสื่อสารทางการเมือง โลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีวิทยาเชื่อมความสัมพันธ์ผู้คนที่มิรสนิยม พฤติกรรม ความเชื่อเดียวกันในการผลักดันการกำหนดวาระทางการเมือง หรือข้อเรียกร้องของกลุ่มตน อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกันบนพื้นที่สื่อออนไลน์ยังเป็นช่องทางการแสดงออกทางการเมืองในเชิงลบเช่นกัน เช่น การเรียกร้องความไม่เท่าเทียม การแบ่งแยกทางความคิด และแสวงหาผลประโยชน์เชิงอำนาจซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งที่ขยายวงในเชิงโครงสร้างที่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของความสัมพันธ์ที่ยากต่อการควบคุมในยุคดิสรักชั่นทางการเมืองการสื่อสาร (Taneerat, and Dongnadeng, 2024)

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ได้สร้างผลกระทบการเปลี่ยนแปลงวิธีการรับและสื่อข้อมูลข่าวสารแบบดั้งเดิมอย่างมาก เนื่องมาและจากปัจจัยของสื่อดั้งเดิมที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจและการเสียผลกำไรของผู้ประกอบธุรกิจ (Davis, and Zboralska, 2018) และท่ามกลางเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตมนุษย์ในทุก ๆ ด้านไม่ว่าในทาง การเมืองที่มีผลกระทบอย่างมีนัยยะสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล การแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมใน กระบวนการการตัดสินใจทางการเมืองที่ทำได้ง่ายและรวดเร็วผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ของการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ขยายพื้นที่สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ไม่จำกัดอยู่ในพื้นที่ของโลกความจริง ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูล ตรวจสอบความโปร่งใส และยังเป็นเครื่องมือถ่วงดุล อำนาจทางการเมืองแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจในทางการเมืองได้อย่างทันที่ (Pariyatmethi, and Nantamas, 2025) ซึ่งการเมืองปัจจุบันให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างกลยุทธ์ตลาด การเมืองโดยได้หันเข้ามาให้ความสำคัญกับสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ แฟนเพจ เฟซบุ๊ก ยูทูบ และไลน์แอด เป็นสื่อหลักในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้เป็นที่ยอมรับ รู้ลึกเห็นด้วย และสร้างกระแสความนิยมทางการเมืองที่ ส่งเชิงบวก จึงทำให้สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นสื่อกลางระหว่างพรรคการเมืองกับผู้สนใจทางการเมือง หรือ ผู้คนทั่วไปทุกระดับสังคม โดยที่ทุกคนสามารถสร้างบทบาททั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารทางการเมืองในรูปแบบที่ ต่างกันไปและสามารถโต้ตอบกันไปได้ทันที (Wisuttho, 2022) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้น นั้น สรุปได้ว่า โครงสร้างและรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ดิจิทัลดิสรูปแบบบน แพลตฟอร์มดิจิทัลได้กลายเป็นช่องทางสื่อของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูล เปิดโอกาสการแสดงออก การมี ส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงและตอบโต้ทันที และยังเป็นพื้นที่เชื่อมโยงของความสัมพันธ์เชิงสมมูลอำนาจ เสรีภาพในการแสดงออก และการรักษาเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยระหว่างรัฐ พรรคการเมือง และ ประชาชนอย่างเปิดเผย ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้ช่องทางสื่อสังคมดิจิทัลออนไลน์สร้างความใกล้ชิด สร้าง ภาพลักษณ์ และตอบสนองความคาดหวังของสังคมเพื่อสร้างผลเชิงบวกในทางการเมืองในวงกว้างโดยไม่มี ข้อจำกัดด้านเวลาและมีต้นทุนการผลิตที่ถูกกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อดั้งเดิม

อิสรภาพในการแสดงออกผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและการควบคุมของรัฐ

การหยุดชะงักของสื่อเก่าหรือสื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์ที่มีความเป็นสื่อสาธารณะค่อนข้างชัดเจนว่า ถูกแทนที่ด้วยสื่อออนไลน์ที่มีผู้ใช้งานจำนวนมากและสร้างปรากฏการณ์ความเป็นสื่อสาธารณะบนแพลตฟอร์ม ดิจิทัลต่าง ๆ ที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ง่ายเพียงปลายนิ้วสัมผัสก็สามารถเปิดการรับหรือส่งข่าวสารได้ทันที ซึ่งข้อมูลหรือเนื้อหาบนแพลตฟอร์มดิจิทัลยังมีความยากต่อการตรวจสอบของภาครัฐถึงความเหมาะสม มีประโยชน์เพียงใด ควรค่าแก่การนำเสนอต่อผู้อ่านหรือไม่ และผู้บริโภคสื่อควรเข้าถึงหรือไม่เพียงใด (Davis, and Zboralska, 2018) ซึ่งหน่วยงานภาครัฐภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ใช้ในการกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัล และในบางครั้งส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการ เข้าถึงหรือการแสดงออกของประชาชนก่อให้เกิดการมีข้อพิพาทกับอำนาจรัฐและไม่มีมาตรฐานชัดเจนในการ พิจารณาทางกฎหมายที่ยังมีจุดอ่อนและไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมมาตรา 20 จึงทำให้ขอบเขตคำว่า ศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้ถูกนิยามอย่างชัดเจนในแง่การใช้อำนาจรัฐควบคุมได้โดยชอบธรรม หรือในแง่ การคุ้มครองสิทธิพลเมือง (Khwayota, and Mingwong, 2025) ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าการกระทำความผิดใน พื้นที่สื่อออนไลน์ที่ผ่านมาได้มีการแจ้งความดำเนินคดีทางกฎหมายจำนวน 926 บัญชี และเป็นคดีเกี่ยวกับอำนาจ รัฐทำให้สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐใช้ประโยชน์ทางการเมืองการควบคุมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพการแสดงออก ของประชาชนในสังคม แต่ถึงอย่างไรปัจจัยการเข้าถึงแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ที่ได้อนุญาตจากรัฐให้มีใน

โทรศัพท์มือถือได้ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองในความสัมพันธ์ของพรรคการเมือง นักการเมือง รัฐบาล รวมถึงภาคประชาชนและเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเฉพาะผ่านหลาย ๆ แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อใช้ในการโต้ตอบทางการเมืองและการสนทนาด้วยเนื้อหาทางการเมืองของกลุ่มผู้ใช้ที่มีทั้งระดับกลุ่มเล็ก ๆ จนกระทั่งกลุ่มระดับนโยบายภาครัฐ (Rugsajai, and Pongsawat, 2023) จากทัศนะความคิดของนักวิชาการข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การแสดงออกและการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่จำกัดอยู่เพียงแค่สื่อดั้งเดิมอีกต่อไป สืบเนื่องมาจากเกิดขึ้นของแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ทำให้เกิดความท้าทายใหม่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและมีบทบาทในการกำหนดทิศทางทางการเมืองส่งผลให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมการเมืองสมัยใหม่การกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันการผลิตและกระจายข้อมูลโดยไม่มีการกลั่นกรองของผู้ใช้บนแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ซึ่งยังขาดความน่าเชื่อถือด้านข้อมูลที่ก่อความเสียหายต่อภาครัฐและเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน จึงทำให้ภาครัฐสร้างกลไกกฎหมายและข้อบังคับ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 เพื่อกำกับเสรีภาพในการแสดงออกและการใช้อำนาจรัฐอย่างชอบธรรม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีทัศนะและสรุปว่า ผลกระทบของดิจิทัลดิสรรัptionต่อการสื่อสาร การแสดงออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมือง ซึ่งกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่มีสื่อเป็นสำคัญในการรับและส่งข่าวสารเพื่อการขับเคลื่อนทางการเมืองระหว่างกลุ่มทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ได้เปลี่ยนผ่านจากยุคสื่อดั้งเดิมสู่สื่อดิจิทัลบนแพลตฟอร์มดิจิทัลออนไลน์กลายเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่มีความเปิดกว้างต่อทุกกลุ่มเพื่อสื่อสารและเคลื่อนไหวทางการเมืองและสร้างผลกระทบเชิงบวก คือ การเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มทางการเมืองมีเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงและตอบโต้ได้ทันที สร้างเชิงสมดุลอำนาจของระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเปิดเผย และในขณะเดียวกันผลกระทบเชิงบวกลบในทางการเมืองซึ่งเกิดจากปัจจัยของความรวดเร็วของข้อมูลที่ขาดการกลั่นกรอง การบิดเบือนข้อเท็จจริงและข่าวปลอมก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มความเชื่อทางการเมือง การก่อความเสียหายต่อภาครัฐ และเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน จึงทำให้เกิดมาตรการจากภาครัฐเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทระหว่างกัน หรือเกิดข้อพิพาทกับอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นกลไกทางกฎหมายและข้อบังคับ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ในควบคุมกำกับเสรีภาพและการแสดงออกได้อย่างชอบธรรมของผู้ใช้ระบบคอมพิวเตอร์เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารบนแพลตฟอร์มต่าง ๆ ซึ่งยังนำมาประเด็นขัดแย้งและข้อพิพาทด้านกฎหมายควบคุมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพการแสดงออกของประชาชนที่ภาครัฐได้ใช้ประโยชน์จากการพิจารณาทางกฎหมายที่ยังมีจุดอ่อนในแง่การใช้อำนาจรัฐควบคุมได้โดยชอบธรรมและไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมของคำว่าศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้ถูกนิยามอย่างชัดเจน

แนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล

การเข้าใจและอยู่ร่วมกันทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล ผู้เขียนมีทัศนะว่า บริบทการเมืองในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องพิจารณามิติอำนาจการสื่อสาร วัฒนธรรม และจริยธรรม โดยจะต้องเข้าใจพลวัตทางการเมืองที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ขับเคลื่อนและสร้างผลกระทบในทางการเมืองได้ทุกระดับและอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นการสร้าง ความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัลจะเป็นส่วนเสริมความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างพื้นที่การแสดงออกทางการเมืองอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนของ ประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลดิสรรัptionอย่างแท้จริง มีรายละเอียดดังรูปภาพที่ 1

Figure 1: Approaches to Constructively Developing the Political Context in a Multicultural Society in the Digital Age

ผู้เขียนจึงนำเสนอแนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนานโยบายและกฎหมาย (Development of Policies and Legal Frameworks)

คือ การสร้างนโยบายและกฎหมาย พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยกับยุคดิจิทัลดิสรปชั้น ซึ่งจำต้องทบทวนปรับปรุงนโยบายและกฎหมายให้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมภายใต้บริบททางการเมืองยุคดิจิทัล ซึ่งนโยบายภาครัฐและกฎหมายข้อบังคับควรมุ่งเน้นถึงการปกป้องสิทธิพลเมืองมากกว่าควบคุม หรือจำกัดความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองของประชาชน หรือใช้เครื่องมือในการกดทับประชาชน โดยการออกแบบสร้างระบบกฎหมายที่คำนึงถึงบริบททางการเมืองภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างกัน และมีการบังคับใช้กฎหมายที่โปร่งใส ตรวจสอบอย่างเปิดเผย และมีช่องทางการเข้าถึงการตรวจสอบอย่างเป็นธรรม ดังนี้

1.1 การปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย ภาครัฐควรปรับปรุงกฎหมายในยุคดิจิทัลมุ่งเน้นครอบคลุมเทคโนโลยีใหม่ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่กับความปลอดภัยไซเบอร์ โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนให้สอดคล้อง พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและเท่าทันของเทคโนโลยี และสอดคล้องกับพลวัตการสื่อสารทางการเมืองภาคประชาชนทางได้ย้ายสู่ในโลกออนไลน์

1.2 การปกป้องสิทธิพลเมือง ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเสรีภาพและมีมาตรการที่ป้องกันการละเมิดสิทธิผ่านกลไกทางกฎหมายที่เป็นธรรมการในวิพากษ์วิจารณ์หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.3 การบังคับใช้กฎหมายอย่างโปร่งใส ภาครัฐจะต้องการบังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรม เปิดเผยมตรวจสอบได้ และไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยควรส่งเสริมบทบาทขององค์กรอิสระและภาคประชาชนสามารถร่วมติดตาม ตรวจสอบ และร้องเรียนไม่ถูกคุกคามจากการใช้อำนาจรัฐ

2. การพัฒนาและส่งเสริมความเข้าใจ (Promotion and Enhancement of Mutual Understanding) คือ การสร้างและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกันของผู้คนเพื่อสร้างสันติสุขในสังคม พหุวัฒนธรรมดิจิทัลด้วยการเห็นความสำคัญถึงโครงสร้างของสังคมที่เกิดการดิสรรับชั้นเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งได้ผนวกผู้คนจากหลายสังคมเข้าด้วยกันอย่างไร้พรมแดนด้วยสื่อดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ฉะนั้น การพัฒนาและส่งเสริมความเข้าใจและการเคารพถือเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนความเห็นต่างและความหลากหลาย โดยภาครัฐควรส่งเสริมและขยายความร่วมมือกับองค์กรในทุกระดับในการจัดกิจกรรมกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้และเห็นคุณค่าของความหลากหลายผ่านสื่อดิจิทัล การส่งเสริมการนำเสนอเนื้อหาที่สร้างสรรค์และการคำนึงถึงการไม่แบ่งแยกหรือตอกย้ำความขัดแย้ง และการสร้างให้มีพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงออกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพร้อมสนับสนุนให้เกิดการสนทนาและการประสานความเข้าใจระหว่างกัน เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในโลกออนไลน์และในโลกความจริง ดังนี้

2.1 การส่งเสริมความเคารพและสร้างความเข้าใจ ภาครัฐควรส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเคารพซึ่งกันและกันทั้งด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ ความเห็นต่าง และอัตลักษณ์ โดยใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการผลิตเนื้อหาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายภายใต้กรอบประชาธิปไตย

2.2 การจัดกิจกรรมสร้างการรับรู้ ภาครัฐควรส่งเสริมร่วมมือกับองค์กรปกครอง ภาคประชาสังคม สถานศึกษา และเยาวชนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เชิงวิชาการ และการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย

2.3 การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงออก ภาครัฐและผู้ให้บริการแพลตฟอร์มจะต้องร่วมกันพัฒนาโยบายที่ปกป้องเสรีภาพและสร้างพื้นที่ออนไลน์สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงออกโดยไม่ถูกคุกคามหรือเลือกปฏิบัติและมีกลไกป้องกันการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์

3. การพัฒนาจริยธรรมและความรับผิดชอบ (Advancement of Ethics and Political Responsibility) คือ การส่งเสริมและการสร้างหลักข้อปฏิบัติและความรับผิดชอบการแสดงออกทางการเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัล ซึ่งยุคดิจิทัลที่ผู้คนสามารถเข้าถึงสื่อและเป็นผู้ผลิตสื่อได้ด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ แม้จะมีนโยบายภาครัฐและกฎหมายข้อบังคับเพื่อการบิดเบือนข้อเท็จจริง ข่าวดปลอมก่อให้เกิดความขัดแย้ง การก่อความเสียหายต่อภาครัฐ และเกิดข้อพิพาทระหว่างกัน หรือเกิดข้อพิพาทกับอำนาจรัฐ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง ศาสนา หรือชาติพันธุ์ซึ่งมีความละเอียดอ่อนและความเปราะบางที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความเกลียดชัง หรือการบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นการพัฒนาจริยธรรมและความรับผิดชอบทางการเมืองจากทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องภายในสังคมควรส่งเสริมการมีจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชนในประเด็นการมีทักษะรู้เท่าทันสื่อ การมีวิจารณญาณในการเสพข่าว และการระมัดระวังการนำเสนอเผยแพร่ข้อมูล พร้อมทั้งส่งเสริมการนำเสนอข่าวสารและการโต้แย้งด้วยเหตุผลบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ดังนี้

3.1 การป้องกันข่าวปลอมและความขัดแย้ง ภาครัฐควรมีมาตรการเชิงนโยบายและกลไกทางกฎหมายในการควบคุมการเผยแพร่ข่าวปลอม โดยเฉพาะประเด็นที่นำไปสู่ความเกลียดชังหรือความแตกแยก

ของสังคม และส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการใช้สิทธิของประชาชนที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรือข้อบังคับ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์

3.2 การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ภาครัฐและสถานการศึกษาควรพัฒนาโครงการอบรมหรือกิจกรรมด้านการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล ป้องกันและลดการตกเป็นเหยื่อของข้อมูลบิดเบือนและเสริมสร้างการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม

3.3 การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ภาครัฐควรให้สนับสนุนการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบที่เปิดกว้าง โดยมุ่งเน้นการถกเถียงเชิงเหตุผลและการใช้ข้อมูลสนับสนุนที่ถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองดิจิทัลสู่การพัฒนาสังคมที่มีความก้าวหน้าความรับผิดชอบร่วมกันภายใต้เป็นประชาธิปไตยอย่างมั่นคง

สรุป

ยุคเทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงของอย่างกระทันทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และการเมืองอย่างลึกซึ้ง และปรากฏชัดว่าในด้านสื่อดิจิทัลโลกไร้พรมแดนที่มีบทบาทเป็นกลไกขับเคลื่อนทางการเมืองให้เป็นสังคมทางการเมืองที่ร่วมสมัยที่มีขนาดพื้นที่ที่เปิดกว้างไร้ขอบเขตขวางกั้น ไม่มีข้อกีดขวางทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ และสร้างความเสมอภาคในการแสดงออกทางความคิดเห็น รวมถึงการแสดงออกโดยมีลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมดิจิทัลที่มีความเป็นอัตลักษณ์สื่อใหม่ในโลกเสมือนจริง และเห็นได้ชัดว่าสื่อดิจิทัลออนไลน์ได้เป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างพลังของสังคมทางการเมืองภาคประชาชนที่ถูกกระตุ้นด้วยแรงขับเคลื่อนจากโซเชียลมีเดียของผู้ที่กระทำการสื่อสารทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง หรือกลุ่มทางความคิดอื่น ๆ เป็นต้น โดยปัจจัยมาจากการเสฟสื่อดิจิทัลและการโต้ตอบของประชาชนส่งผลให้เกิดการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงสมดุลงานาจอ และรักษาเสถียรภาพของระบบประชาธิปไตย ในขณะที่ผลกระทบเชิงความขัดแย้งจากข้อพิพาททางการเมืองจากการเสฟสื่อออนไลน์ที่ข้อมูลขาดการกลั่นกรองและบิดเบือนเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อภาครัฐและข้อพิพาทระหว่างกัน เนื่องจากสื่อดิจิทัลมีความเป็นพื้นที่สาธารณะและให้ความเป็นเสรีในการแสดงออกของผู้ใช้จึงได้กลายพื้นที่ของความขัดแย้งยากที่จะควบคุมด้วยกลไกกฎหมายหรือภาครัฐที่มีจุดอ่อนในแง่อำนาจความชอบธรรมและไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมของคำว่าศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้ถูกนิยามอย่างชัดเจน

บทความชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงสังคมพหุวัฒนธรรมในยุคดิจิทัลเป็นการรวมตัวและความสัมพันธ์ของบุคคลซึ่งถูกเชื่อมโยงด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนบนสื่อและสร้างอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และการต่อสู้ในมิติสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่หลอมรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนในสังคมต้องเข้าถึง เรียนรู้ และปรับตัวต่อเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะความเปิดกว้างทางความคิด ความเชื่อ และมีเสรีภาพทางการแสดงออก แต่ผลกระทบของดิจิทัลสรับชั้นที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร การแสดงออก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบททางการเมืองในการรับรู้ ข่าวสารมีแนวโน้มส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองและมีอิทธิพลกับกลุ่มสังคมการเมืองทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ โดยสืบเนื่องมาจากการปรับตัวรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองได้ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์การตลาดการเมืองในรูปแบบสื่อออนไลน์ อย่างไรก็ตามอิสรภาพในการแสดงออกผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและการควบคุมของรัฐมีเพียง พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ในการกำกับดูแลข้อพิพาทระหว่างกันและยังมีจุดอ่อน

ความไม่ชัดเจนในการพิจารณาทางกฎหมาย จึงทำให้บริบททางการเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัลไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะก้าวไปสู่การเสริมสร้างประชาธิปไตยที่เท่าเทียม สร้างสรรค์ และยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการเข้าใจและอยู่ร่วมกันทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล จึงเป็นกลไกระดับนโยบายทางปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีความรู้เท่าทันสื่อ การมีจิตสำนึกทางประชาธิปไตย และการร่วมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนภายใต้ “แนวทางการพัฒนาบริบททางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมยุคดิจิทัล” โดยมีแนวทางสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนานโยบายและกฎหมายให้ทันสมัย โปร่งใส และคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม 2) การพัฒนาและส่งเสริมความเข้าใจ และความเคารพซึ่งกันอย่างเข้าใจเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติผ่านการใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ และ 3) การพัฒนาจริยธรรมและความรับผิดชอบ เพื่อสร้างป้องกันข่าวปลอม สร้างภูมิคุ้มกันความขัดแย้ง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีวิจรรย์ญาณความรับผิดชอบต่อทางการเมือง

References

- Davis, C. H., & Zboralska, E. (2018). *Cultural Policy in the Time of Digital Disruption*. Retrieved April 18, 2025, from <https://www.researchgate.net/publication/331943291>
- Duangwiset, N. (2021). A Critique of Cultural Essentialism in the Multicultural Policy of the Thai State. *Journal of Anthropology*, 4(1), 117-155.
- Hada, R. et al. (2022). *Beyond Digital "Echo Chambers": The Role of Viewpoint Diversity in Political Discussion*. Retrieved April 18, 2025, from <https://arxiv.org/abs/2212.09056>
- Khumsamart, S. et al. (2020). The Guidelines for Educational Administration in the Digital Distribution Era. *Journal of Modern Learning Development*, 5(3), 243-259.
- Khwayota, B., & Mingwong, A. (2025). The Regulation of Digital Platforms by State Agencies and the Rule of Law: A Case Study on Section 20 of the Computer-Related Crime Act B.E. 2560 (2017). *Modern Academic Development and Promotion Journal*, 3(2), 535-547.
- Office of the Royal Society. (2012). Culture. Retrieved April 18, 2025, from <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=วัฒนธรรม-๗-สิงหาคม-๒๕๕๕>
- Pariyatmethi, P. T., & Nantamas, P. P. (2025). Political Participation in the Digital Age. *Journal of Buddhist Innovation and Management*, 8(1), 222-233.
- Phathong, P. et al. (2019). Political Culture: Concepts to Development of Thai Society. *Journal of Graduate Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya Khonkaen Campus*, 6(2), 14-27.
- Prapasanobol, A. (2016). A Critical Reflection of Digital Culture from Philosophy of Education of Paulo Freire. *Panitan Journal*, 12(1), 78-97.
- Rugsajai, N., & Pongsawat, P. (2023). Online Political Communication via TikTok Platform to Oppose the Government During 2020-2021. *Governance Journal*, 12(2), 35-68.
- Shome, R. (2012). Mapping the Limits of Multiculturalism in the Context of Globalization. *International Journal of Communication*, 6, 144-165. Retrieved May 9, 2025, from <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1222>

- Surinthanon, S., & Varaphon, T. (2019). Political Culture and Online Social Network Effecting Thai Democratization. *UMT Poly Journal*, 16(1), 511-519.
- Taneerat, W., & Dongnadeng, H. A. (2024). Digital Political Behavior of Generation Z in Thailand. *Southeast Asian Studies*, 13(3). Retrieved May 9, 2025, from <https://englishkyoto-seas.org/2024/12/vol-13-no-3>
- Thamthanapat, C. et al. (2023). The Model Integration of Kalamasuta for Strengthening the Multicultural Society in the Digital Age. *Journal of Buddhamagga*, 8(1), 266-276.
- Tylor, E. B. (1877). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Religion, Language, Art and Custom*. New York: Henry Holt.
- Ubpanong, P. et al. (2022). Digital Citizens and the Dimensions of Political and Social Engagement. *Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences Thepsatri Rajbahat University*, 13(2), 173-185.
- United Nations. (2023). *Cultural Diversity in the Digital Age: A Pillar for Sustainable Development*. UN Chronicle. Retrieved May 9, 2025, from <https://www.un.org/en/un-chronicle/cultural-diversity-digital-age-pillar-sustainable-development>
- Wisuttho, P. (2022). Political Communication in the Digital Age. *Journal of Local Governance and Innovation*, 6(1), 109-119.